

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

~~Delft 53~~

$$\sum 4. 53$$

2941 e. 199

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE J. C. ZEUNII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1825.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER IV.

ODE I.

AD VENEREM.

Maximo interjecto intervallo Horatius, Augusti hortatu adductus, quantum hunc libellum in honorem privignorum ejus edit: (sic auctor Vitæ Horatii:) quare suavissima Allegoria usus, se apud eum excusat ob alieniorem ætatem rei ludicræ jam minus idoneum; quia et hanc provinciam Paulo Maximo ornatissimo juveni tradendam censet. Ad ultimum tamen fatetur languidulam amoris flammam sibi adhuc identidem revirescere. (Mibi sic videbatur: cum semel placuisset novum librum edere, in eum conjectum esse quicquid ad manus erat. Dilogia hic quidem non placet. *Germ.*)

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non

Deest hæc Ode Editioni Sanad. Hic codex Laurent. Torrentii habet, *Carminum Liber quartus ad Fabium Maximum*, haud dubie ob Maximi mentionem in hac prima Ode factam. Codd. ap. Fabric. et Steph. Diatr. sect. III. *Ad Paulum Maximum*.—1 *Intermissa Venus diu* sine distinctione fere edd. Distinguit Bentleius post *Intermissa*, et ita edd. Pulmanni 1564. Frellonii 1569. Vincentii 1671. et Lubinus, Cerutus in Paraphrasi, et Ascens. Chabot. in Commentt. *Intermissa* referunt ad *bella*. Sic etiam Jani, Bipont. Mitsch. Wetzels. Wakef. Comb. et Kidd.—2 ‘Post moves interrogationis signum multi ponunt,

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 3.

1 *Intermissa*] Suetonius in Vita Horatii ita scribit: ‘Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mensuraque per-

petuo credidit Augustus, ut non modo Sæculare Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum;

Non sum qualis eram bonæ
 Sub regno Cinaræ. Desine, dulcium
 Mater sæva Cupidinum, 5
 Circa lustra decem flectere mollibus
 Jam durum imperiis. Abi
 Quo blandæ juvenum te revocant preces.
 Tempestivius in domum
 Pauli, purpureis ales oloribus, 10

sum qui eram sub dominio benignæ Cinaræ. Crudelis parens amorum suaviū, parce me intractabilem subicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quo invitant te vota adolescentium amore plena. Opportunius lascivies in adibus Pauli

etiam Bentr. et Gesn. Sed rectius ap. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Cuning. &c. punctum est. Nam est querela potius s. exclamatio, quam interrogatio. *Jani.*—4 *Cynaræ, Cineræ, Citaræ*, variantes ap. *Jani.* *Cinaræ* Bentr. Cuning. et edd. recentt. Gr. est *Kvdpα*.—9 '*Tempestivior emend. Cun. nulla necessitate.*' *Jani. in domo* multi codd. Harl. 2. 3. 4. 6. Altt. 1. 2. Lips. 1. Lips. 2. a m. s. Lips. 3. Fran. Helmst. item Porphy. Venett. Locher. Aescens. Muret. Basill. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. H. et Ro. Stephh. Fab. Dacer. Sivr. Sed *in domum* aliquot Lamb. duo Bersm. Pulmanni Gemblac. 2. et Hunn. Sax. Bentr. Græv. Regin. Galien. Battel. et Bodl. 1. 2. Harl. 1. 5. Mentel. Lips. 2. a m. pr. Dess. 2. Et sic Bentr. Cun. Baxt. Gesn. Zenn. Jones. *Jani*, Bipont. Wetz. Wakef. et Kidd. '*Bene omnino; nam cum doctius et exquisitius (et sic vix a librario) est commissari in domum, quam, in domo; tum abi, vs. 7. purpureis ales oloribus, vs. 10. et quaris, vs. 12. aperte commissari de motu ad locum accipi jubent.*' *Jani.*—10 '*Pro purpureis, marmoreis emend. Lamb. in edit. priori, quia non sint olores purpurei. Nam non putabat 'purpureum' simpl. pro pulchro dici posse, nisi pulchritudo ad purpureum colorem accederet. Contra 'marmoreum colorem' ap. Lucr. dici*

NOTÆ

eumque cœgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.' In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas: v. g. XII. hujus libri ante 1. Od. 3. Intelligendus forte est Suetonius de edito in lucem potius quam de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2 *Parce, precor*] Per ætatem se excusat: abuisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat dum amabat Cinaram meretricem speciosam inprimis, et ab ea diligebatur maxime. Illam vocat '*protervam*' 1. Epist. 7. '*rapacem*' Epist. 14.

Hic appellat '*bonam*,' vel significans forma egregiam et perfectam, vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ulla præmiorni spe, ceterisque amatoribus antepositus fuerat.

5 *Mater sæva Cupidinum*] Hunc versiculum jam posuit lib. 1. Od. 19. Vide ibi Not.

6 *Circa lustra decem*] De lustro Not. 11. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. v. 27. Just. Lips. Elect. 1. 27.

10 *Pauli Maximi*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno ur-

Comissabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.

Maximi; illuc i velox cygnis purpureis, si cupis aptum hepâr inflammare. Is enim

pro candido; item nota esse 'marmoream cervicem,' 'marmoreum collum,' &c. Sed in edit. poster. ipse mutavit sententiam, quia *purpureis* sit lectio omnium codd. item Servii ad Virg. *Æn.* i. 591. *surpureis* aliquando conjecerat Cruq. sed mox, quam ineptum hoc esset, ipse senserat. Post idem Cruq. emend. ac edidit *Porphyreis*, ejus lectionis vestigia in codd. Blandd. sibi visus reperisse, et explicat: 'Veneri sacris,' quod Cythera insula olim Porphyris vocata: vid. Plin. iv. 12. Dum dubium sit, an recte formetur a Porphyri gentile 'Porphyreus:' tum non opus his omnibus; nam optime habet *purpureis*. Jani.—11 *Comessabere*, vel *Commessabere*, h. l. et alibi, omnes promodum codd. ac edit. vett. Et vulgo hodie in edit. est *comessabere*. Sed *Comissabere* per simplex m et i, tres Blandd. Cruq. et sic Lamb. edit. poster. Cruq. Heins. Rutgers. Bentl. Cun. Baxt. Gean. et Jon. *Comassabere* emendarat Fulv. Ursin. in cod. Faërn. Lamb. et sic ipse Lamb. ed. pr. quia sit a Gr. *καρπιδ-ῥω*. 'Sed ab hoc ipso recte *comissari*, uti a *καρπιδ-ῥω*, *patrissare*. Vid. Burm. ad Petron. LXV. p. 424. *Comitabere* Mentel. ex errore, quo tamen prodit lectio *Comissabere*. *Commiscebere* emend. Sivrius, qui ita sibi rem informat: vidisse Horatium cygnos colludentes; igitur, cum sub unius illorum specie latere Venerem, ac sibi insidiari, putasset, eam abire jussisse ad Maximum: 'tempestivius in domo Maximi commiscebere oloribus ales' h. sub alitis forma latens. Cui mortalium, præter Cl. Sivrium, tale quid in mentem venire poterat? Offendebatur Vir doctiss. forma lyrica: *ales oloribus*. Quæ quam justa scilicet sit causa emendandi, facile intelligas.' Jani. *Comessabere* etiam

NOTÆ

bis conditæ 743. cum Iulo Antonio, ad quem est inscripta sequena Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: *Ad Fobium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide III. Od. 28.

Purpureis] Magna contentio de ista voce, cum cygni plane sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valde nitens, qualis est cygnorum candor: unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quod purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis ferme ducentis repositam suum adhuc colorem servasse; cujus hæc afferebatur

ratio, quod rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenoph. Cyrop. viii. Cyro fuisse ait tunicam e purpura semi-albam vel albo distinctam: *χρῶμα πορφυροῦν μεσάλευκον*. Forsitan et color purpureus attribuitur cygnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est, per hypallagen. Apud Anacreontem 'Αφροδίτη πορφύρα.

11 *Comissabere*] Commissari proprie est post cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam et significat post cœnam luxuriose iterum epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. Epulas quadrifariam dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comensationes.

12 *Jecur*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide i. Od. 13. et 25.

Namque et nobilis et decens
 Et pro sollicitis non tacitus reis,
 Et centum puer artium, 15
 Late signa feret militiæ tuæ :
 Et quandoque potentior
 Largis muneribus riserit æmuli,
 Albanos prope te lacus
 Ponet marmoream, sub trabe Cypria. 20

Juvenis, et nobilis, et pulcher, et pro reis anxius haud mutus, ac multiplici industria præditus, longe portabit vexilla tuæ militiæ. Et cum rivalis donis amplius superbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te e marmore effictam locabit sub trabe e citro.

Harl. 2. 3. 4. 5. 6. *Comitabere* Harl. 1.—13 Harl. 2. *et nobilis et potens*.—17 Duo Torrentii, unus Bersmanni, Bentleii Græv. a. m. séc. Reg. Soc. et Vigorn. Lips. 4. Benti. Cuning. Wakef. et Kidd. *Largi*; ceteri omnes codd. et edd. *Largis*.—20 ‘*Cypria* duo Vatt. et nonnulli alii Lamb. duo Bersm. item multi Cruq. Torrent. Palm. et aliorr. ex nostris Lips. 2. pro var. lect. Lips. 3. 4. Helmsl. Dess. 2. Alt. 1. Item sic Venett. Locher. Basill. Ascens. Muret. Land. Fabr. Heins. Rutgers. Vascos. Baxt. Gesn. Præfert etiam Turneb. *Adversarr.* xxviii. 10. Cypriam trabem fere explicant de ligno Cyprio, inpr. cedro (vid. Strab. xiv. extr. Plin. xvi. 40.): quo etiam nomine gratiorum Veneri trabem esse. Sed cum hoc ultimum subtilius, tum materiam Cypriam, etiam cedrum, viliores fuisse, et modo navibus ædificandis adhibitam, e Plin. l. 1. patet. Igitur æs Cyprium advocant alii e Plin. xxxiii. 5.

NOTÆ

13 *Nobilis*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: vel hoc fidem non modo facit sed prope sperat, quod plus trecenti ex eadem hac familia una die pro Republica ceciderint; cum sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. *Fast.* ii. 235. ‘Una dies Fabios ad bellum miserat omnes. Ad bellum missos perdidit una dies.’

14 *Pro sollicitis non tacitus reis*] In foro sese, ex laudabili nobilium adulescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vita periclitantibus adeoque sollicitis: diserte perorans, bonis artibus abunde instructus.

16 *Late signa feret militiæ tuæ*] Ovid. *Art. Am.* ii. 233. ‘Militiæ species amor est... sævique labores Molibus his castris et dolor omnis inest.’

17 *Et quandoque potentior, &c.*] Ille vero Paulus si quando per tuum, o Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quam suis rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuum e marmore in æde constructa e lignis pretiosis, ‘prope lacus Albanos,’ ubi prædia ille habet.

19 *Albanos lacus*] Non procul erant urbe Roma civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de *Divin.* i. 100. ‘Veienti bello, cum lacus Albanus præter modum crevisset, reponsum est, dum is lacus redundaret, ‘si in mare fluxisset, Romam perituram; si represus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.’ Et de *Divin.* ii. 69. ‘Ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.’

20 *Sub trabe Cypria* [*citrea*] Duplex citrus arbor: altera humilis et fructi-

Illic plurima naribus

Duces thura, lyræque et Berecynthiæ .

Delectabere tibiæ

Mistis carminibus, non sine fistula.

Illic bis pueri die

25

Numen cum teneris virginibus tuum

Ibi thus multum naso hauries, et recreaberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes

quo nexa vel obducta trabs cogitanda sit; quod sane longius petatum, et valde arbitrarium. Pessime autem, qui expl. templum, quale in Cypro Venus habet. Quare cum trabs *Cypria* nullo modo satis probari h. l. possit sensui poetico; inpr. quod aperte vult Horatius sacellum Veneris quam elegantissimum ac pretiosissimum describere, quo *Cypria* materia non admodum valet: tum magna suspicio est, irrepassse huc trabem *Cypriam* ex 1. Od. 1. 12. et sane probabilis, lectionem *Cypria* esse a librariis, quam alteram *citrea*, quam habent Comment. Cruq. Cler. et Russard. Lamb. antiquiss. et alter Bland. Cruq. dno meliores Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. et Diesth. pro var. lect. a m. ant. Mentel. Alt. 2. Lips. 1. Lips. 2. a m. pr. Franeq. Lamb. Cruq. Torrent. Fab. Steph. Dacer. Benth. e suis codd. Cun. Talb. Jon. Sivr. probante etiam Sanad. ad 11. Od. 18. 3. Itaque hanc lectionem præferendam censui. Vid. Obs. ubi et diluuntur, quæ de nimio citræ trabis pretio Gesner. et alii objecere. *Jani. citrea* habent etiam Harl. 3. 6. Delph. Pine, Sandby, Bipont. Francis, Mitsch. Wetz. Wakef. et Kidd. *Cypria* Harl. 1. 2. 4. 5.—22 'Bentleio post Heinsium magis placuit *lyraque et Berecynthia tibia*; atque hoc auctoritate quorundam veterum librorum: Ego tamen nihil moveo, cum constructio sit magis Horatiana.' Baxt. 'Mibi propter alternationem vocalium maxime placet lectio primarum Landini editionum, *lyraque et Berecynthia, &c.*' Gesn. *lyraque et Berecynthia.... tibia, Mistis carminibus* antiquiss. Bland. Cruquii, unus Bersmanni a m. sec. et Lips. 1. (nisi quod *Berecynthia* habet.) Probavit Nic. Heins. ap. Benth. et sic etiam Cuning. et Kidd. Harl. vero 1. 2. 3. 4. 5. 6. ceteri omnes et edd. lect. nostram servant.—25 Mentel. *bis pueri in die*.—28 Pulmanni Diesth.

NOTÆ

fera: altera sylvestris et infructuosa, sed grandis; e qua fiebant opera magni pretii, lecti, menæ, trabes, &c. Vide Plin. XIII. 16. Pers. Sat. 1. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cypria*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insula Cypro Veneri sacra, ut dictum est 1. Od. 1. et 2.

21 *Illic plurima naribus Duces thura*] In eo templo quod tibi consecrabitur, thus plurimum incenditur tibi, hym-

nusque cantabitur musicis instrumentis. 11. Od. 15. 'copia narium.'

22 *Lyræque, &c.*] Lyræ ab Apolline vel Mercurio, fistula a Pane, tibia a Marsya fertur inventa. In Berecynthio vero Phrygiæ monte matris Deum sacra celebrabantur variis instrumentis, tibia præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide 1. Od. 16. et 18. sub finem: et 111. Od. 19. 18. et seq.

25 *Bis die*] Mane et vesperi tuas laudes canent 'pueri cum teneris virginibus.' Vide 1. Od. 21. init.

Laudantes, pede candido
 In morem Salium ter quatient humum.
 Me nec foemina, nec puer
 Jam, nec spes animi credula mutui, 30
 Nec certare juvat mero,
 Nec vincere novis tempora floribus.
 Sed cur, heu! Ligurine, cur
 Manat rara meas lacryma per genas?
 Cur facunda parum decoro 35
 Inter verba cadit lingua silentio?
 Nocturnis ego somniis
 Jam captum teneo; jam volucrem sequor

albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, heu quare per malas meas fluunt aliquot stillae? quare lingua diserta in vocibus haesitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modo prehensum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per un-

Bentleii Græv. et Regin. Lips. 1. 2. 4. et Helmstad. *quatiant*; et sic Cuning. —29 Novum hic Carmen orditur Sivr. Post puer, non post Jam, vs. 30. comma habent multæ edd. vett. Nostram interpunctionem servant Delph. Schrevel. Fab. Rutgers. Dacer. Bentr. Cuning. Gesn. Zenn. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, Comb. et Kidd.—30 Lips. 4. *nuntia pro credula*; ‘memorabilis lectio.’ Jani.—34 *Manat crebra* emend. Withof. improbante Jani.—37 *Nocturnis te ego* ex edd. Lamb. et Torrent. in alias plurimas venit: item Venett. ap. Zeun. Chabot. Muret. Steph. Heins. Fab. et Dacer. et sic est in Lips. 2. a m. sec. *N. ego te somniis* Bentleii Græv. et Bodl. 2. et Lips. 4. *N. te somniis* Bentleii Regin. et Lips. 2. a m. pr. Sed

NOTÆ

28 *In morem Salium ter quatient humum*] Choreas etiam in sacris adhibitas, annotavi tum alibi, tum 1. Od. 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29 *Me nec foemina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, immo nec jociis et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33 *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me vero ea ætate cur tamen amore tuo incendis, o Ligurine, puer forma conspicue? Cur, o Venus, rursus bella moves, post acceptam rudem et vacationem a tua militia? siquidem an-

nos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34 *Manat rara meas lacryma per genas*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1. ‘Turpe senex miles, turpe senilis amor.’

35 *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubet, verbaque intercepta præfocantur: quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. iv. 76. ‘Incipit effari, mediaque in voce resistit.’

37 *Nocturnis ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso, modo

Te per gramina Martii

Campi; te per aquas, dure, volubiles.

40

das fluentes, o crudelis, fugientem prosequor.

abest *te* a Porphy. Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. dnobis Bersmanni, plerisque Bentleii, Mentel. Helmst. Franeq. Altt. 1. 2. Lips. 1. a m. pr. Dess. 2. et ab edd. primis, Venett. Locher. al. item a Basil. Ascens. Fabr. Rutgers. Baxt. Gesn. Zeun. Benth. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

mihî videor amplecti te, modo te fugientem persequi.

39 *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juvenis cursu, lucta, equitatione, dein-

de natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fuse 1. Od. 8.

ODE II.

AD ANTONIUM IULUM.

Iulus Antonius Triumviri (ex Fulvia) filius Octaviæque privignus rogarat Horatium, ut Pindarica quædam in Sicambricam Augusti Victoriam conscriberet; cui rei dum simulat se minus idoneum, atque ipsum Antonium id melius præstare posse affirmat, Pindarum nihilominus ipsum sublimitate superat.

PINDARUM quisquis studet æmulari, I-

O Iule, quicumque vult imitari Pindarum, sublevetur alis cera compactis auxilio

Ode undecima Libri quinti in Ed. Sanad. Omnes codd. Torrentii hanc habent Epigraphen: *Ad Antonium Iulum, sive Iulium*; nonnulli ap. H. Steph. Diatr. Sec. III. *Ad Iulum Antonium M. Antonii Triumviri F.* Venett. Locher. Ascens. *Pindarum celebrat.* Nonnulli ap. H. Steph. l. l. *Antiquorum Poëtarum veneratio.*—1 *Iule* in duo versus distrahendum, ut *I* ad primum, *ule* ad alterum pertineret, primus Passeratius censuit. Ex eo sic Lambin. atque ex hoc plurimi editores, etiam Fab. Dacer. Baxt. Cuning. et Sanad. Gesnero non liquet. Certum tamen, omnes codd. et edd. vet. integrum nomen ad

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 2.

1 *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius, qua mire Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotia natus, 'auris Bœoticæ,' id est, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii, famam et proverbium abatersit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. Quo tempore Æschylus et

ule, ceratis ope Dædalea
 Nititur pennis, vitreo daturus
 Nomina ponto.
 Monte decurrens velut amnis, imbres
 Quem super notas aluere ripas,
 Fervet immensusque ruit profundo
 Pindarus ore,
 Lauream donandus Apollinari,

5

*Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur et rapide fertur instar fluminis e monte labentis, quod pluviae supra con-
 suetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas*

vs. 5. referre. Similis ratio vs. 22. et 23.—3 Nonnulli codd. Lambini, tres Bland. Cruquii, Mentel. Lips. 1. et Lips. 2. a m. pr. *pinnis*.—6 Lips. 3. pro v. 1. et Harl. 1. *Cum super*. Aliquot Lambini, antiquiss. Bland. Cruquii, duo Torrentii, Pulmanni Hunn. unus Bersmanni, Bentleii Græv. et Leid. Mentel. Lips. 2. a m. sec. *Cum super notas saliere*; duo illi Torrentii pro v. 1. Sax. et Lips. 2. a m. pr. *Cum s. n. saluere*; duo Fabr. *Cum super totas saluere*, cui placet. Has omnes ineptas vocat Jani.—7 *Fervit* unus Cruquii et recepit Cuning. et *immensus ruit* et Lips. 3. 4. Venet. 1492. Locher. *fuit* et

NOTE

Anacreon. Dorice scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus lib. xii. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni; nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi, quinquies in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inuscitia. Memoria porro ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bæotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint; Alexander vero Magnus, cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jussit. Vide Val. Max. Plin. vii. 29. Plutarch. in Alexandro, Cæsar. Rhodig. xxi. 44. &c.

Quisquis studet æmulari, &c. Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cera pennis volare tentans in mare deci-

dit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide i. Od. 3. ii. Od. 20.

2 *Iule*] Dissyllabam alii faciunt istam vocem: alii cum Passeratio synalæpham ponunt ex prima vocali vel syllaba hujus nominis cum prima præcedentis versus: quemadmodum i. Od. 2. in voce 'uxorius.' Vide infra ad vocem 'Antoni.'

3 *Vitreo*] Non abs re interpreteris, cœruleo.

5 *Velut amnis*] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7 *Immensus ruit profundo Pindarus ore*] Quintil. x. 1. 'Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.'

9 *Lauream Apollinari*] Vide iii. Od. 30. in fine.

Seu per audaces nova Dithyrambos
 Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis;
 Seu Deos, regesve canit, Deorum

10

in dithyrambis audacibus, scribitque metris liberis; sive canit Divos ac Reges Deo-

Ascens.—11 *Verba devolvit* Venet. 1492. Locher. et Ascens. qui expl. 'diffinere facit.' Alt. 1. *numerusque fertur Lege solutus*.—13 Harl. 3. 4. 6. alii multi, cum edd. vett. *regesque*; Harl. 1. 2. 5. quidam Lambini, duo Bersmanni, Bentleii Græv. Gal. Bodl. 2. et Colbert. cum edd. Bentl. Vascon. Cuning. Sanad. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et

NOTÆ

10 *Dithyrambos*] Hymnus seu Carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi *δὲς θύρας ἀμειβων*, vel *ἀμειβων*, *his vitæ portas transiens*, quia primum natus ex utero Semeles matris, deinde e Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in mere Græca voce expiscantur. Ingeniose vero Moses, eruditus idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab altera genitus, aquis et morti ereptus ab altera atque educatus, scilicet a filia Pharaonis. Vide Snidam. Scallig. Poët. 1. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici Carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces: atque idcirco 'audaces' ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo vero Carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hegesandri Epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit: *Ὀφρυνασκασίαι, βυεγκатарγυρέριοι*, &c. Ex Athenæo XIV. 6. non semper veteres, cum libarent, nisi dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum

patrem si invocarent: sin Apollinem, placide canebant. Unde Epicharmus lepide ibid. *Ὁὐκ ἔστι δὲ θύραμβος, ἀνδρὶ πρὸς πρὸς*. Nullus est Dithyrambus, aquam si bibas. Cic. III. de Orat. n. 181. 'Inde ille licentior et divitior fluxit Dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.' Pindarus Olymp. Od. XIII. Corinthiis tribuit Dithyramborum inventionem.

11 *Numerisque fertur Lege solutis*] Non quod in Dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimum sequerentur, magisque attenderent modulationem Carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. IV. 17. sub finem.

13 Pindarus enim pæanas cecinit, seu Hymnos in honorem Apollinis. Porro notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. vs. 83. 'Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum, Et pugilem victorem, et equum certamine primum, Et juvenum curas, et libera vina referre.'

Regesve] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. I. &c. 'Deorum sanguinem.' Reges Deorum filii appellau-

Sanguinem, per quos cecidere justa
 Morte Centauri, cecidit tremendæ 15
 Flamma Chimæaræ;
 Sive, quos Elea domum reducit
 Palma cœlestes, pugilemve equumve
 Dicit, et centum potiore signis
 Munere donat; 20
 Flebili sponsæ juvenemve raptum
 Plorat; et vires animumque mores-

rum filios, a quibus Centauri legitima cæde prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæaræ horrenda; sive laudat eos qui domum redeunt Elea victoria gloriosi, carnitque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius statuis centenis; sive deflet adolescentem morte ablatum nuptæ mæstæ, illiusque virtutem animumque

~~~~~

Kidd. *regesse*: est distributio, ut vs. 18. *canet* Lips. 4. et Dess. 2.—18 'Male post *cælestes* colon ponunt edd. vulg. tanquam nova sententia sit, *pugilemve equumve dicit*. Rectius Benth. Cunig. et Sanad. uti nos.' *Jani. pugilemque* Lips. 3. Venett. Locher. et Ascens.—19 *Dicit* Lips. 1. *Dicat* Dess. 2.—21 Unus Bersmanni, Lips. 2. Dess. 2. Helmst. et Harl. 2. 3. 4. *juvenemque*.—22 Lips. 4. *animumve*. Unus Bersmanni, et Lips. 3. 4. *mores*, omissio *que*. Vide

NOTÆ

tur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, et Thesenum Neptuni filios, item Pirithoum a Marte genus trahentem: 'per quos Centauri cecidere.' Vide 1. Od. 18. III. Od. 4. De Chimæra per Bellerophontem a Neptuno adjutum deleta, 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. XIII.

17 *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. VII. X. XI. seu equorum cursu, ibid. Od. 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. 59. 'Eliadum palmas' mittit 'Epirus equarum.' Georg. III. 202. 'Ad Elei metas et maxima campi Sudabit spatia, et spumas ager ore cruentas.' Elis et Pisa, quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, et ludorum Olympi-

corum celebritas. Vide 1. Od. 1. 3. et seq. Not.

18 *Cælestes*] Od. 1. 'Palmaque nobilis... evehit ad Deos.' Gloria sublimis quasi cælum Deosque attingunt.

Equumve] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernitate sua victoriam pepererat, coronabatur etiam, necnon carmine pariter ut eques celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. III.

19 *Potiore signis*] Vide postea, Od. VIII. hujus libri.

21 *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat*] Seu cum struit et componit Epitaphium sponsi morte præmatura extincti, sponsæque luctum describit.

22 *Mores aureos*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aurea.

que aureos educit in astra, nigro-
que invidet Orco.

Multa Dircaëum levat aura cycnum, 25

Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinæ

More modoque

Grata carpentis thyma per laborem

Plurimum, circa nemus uvidique 30

Tiburis ripas operosa parvus

Carmina fingo.

ac bonos mores extollit usque ad caelum, atrisque Inferis eximit. O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescumque assurgit in superas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte maxima sedulitate colligit, sic ingenti labore condo versus, prope sylvas et fontes Tiburis humidi. Tu, vates

ad vs. 1.—23 *Aureos deducit* nonnulli Lamb. Pulmanni Diesth. aliique, item Basill. Muret. Fabr. Steph. Rutg. Fab. et Dacer. Diu fuit vulgata lectio. *reducit*, s. *redducit* plures Torrent. (cui placet) nonnulli Cruq. Pulm. Hunn. Gemblac. 1. et Beller. unus Bersm. Bentleii Leid. et Regin. a m. pr. Franeq. Lipss. Helmst. Venet. 1492. Locher. Ascens. *educit* plerique Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. tres Torrent. Pulm. Gemblac. 2. duo Bersm. Bentl. Græv. Mentel. Altt. Dess. 2. Venet. 1478. Lamb. Cruq. Torr. Heins. Bentl. Cnn. San. et recentt. Mox *nigro*, omisso *que*, unus Bersm. Vide ad vs. 1.—26 Bentl. *quotiens*, antiqua scriptura.—29 '*Post laborem comma ponit Bentl. ut jungatur vs. 30. plurimum circa nemus. quemadmodum 'plura sylva,' Ovid. Met. xiv. 361. Per laborem ait esse pro, laboriose, uti dicatur 'per vim,' 'per jocum,' &c. Sed recte jungitur, per laborem Plurimum; nam e sensu lyrico per laborem non potest h. l. esse sine epitheto, nemori idem additum*

NOTÆ

24 *Invidet Orco*] Oblivioni præripit, immortalī memoriæ consecrat.

25 *Multa Dircaëum levat aura cycnum*] Pindarum alte volantem et suave canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cycnum] Vide II. Od. 20.

Dircaëum] Dirce fons Bœotiz, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircaëus pro Thebano.

26 *Antoni*] Intus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam

neptem duxit. Romæ consulatum gessit anno Urbis conditæ 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. LI.

27 *Ego, apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo. Matinus Calabriae mons thymo abundat, e quo mel optimum apes conficiunt. Eam porro memorat Horatius regionem, quod non longe ab ea natus, ut dixi alibi.

30 *Uvidi Tiburis*] Vide I. Od. 7. et 18. II. Od. 6. III. Od. 29. Od. vero seq. '*Tiburaque perfluunt.*'

Concines majore Poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per Sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros;

35

eximius, celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debita insignis corona ducet Sicambros immanes per collem sacrum: quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata

friget ac otiosum est. Denique *floreum* circa n. mallet idem Bentl.' Jani.—31 *Tiberis* Lips. 3. *riuos* pro *ripas* emend. Bentl. ex eoque Sanad. Vid. ad III. Od. 20. 13.—33 Lips. 3. *Concinsis*.—34 Basil. 1555. *quandoque trahit*.—35 Bentl. et Kidd. *clivom*.—36 *Sicambros* vulgo scribitur, item in nonnullis *Sigambros*, *Sycambros*. Sed *Sygambros* tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. Lips. 2. 3. Bentl. Cun. Recte, nam Dioni et Ptolemæo semper dicuntur Σύγαμβροι. Et vetustissimi codd. alibi etiam *Sygambros* scribunt. Vid. N. Heins. ad Ovid. Am. 1. 14. 49. Tacitus *Sugambros* vocat, Strabo Σογγῶν.

NOTE

31 *Operosa parvus Carmina fingo*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, immo et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere, ut plane docet Noster 1. Sat. 10. At Poëtastri Carmen contra, ut canit Pers. Sat. 1. 106. 'Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.'

Parvus] Animadvertite, Lector, quam se deprimat istic Horatius, alias certe non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. II. et III. Atenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa Carmina vix fingere, forte quod inops Latinus sermo multoque inferior ubertate et copia cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33 *Concines majore Poëta plectro Cæsarem*] Tu, Inle, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedæas conscripsit duodecim libris.

34 *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cum subactos hostes in triumpho duccens ascendet Capitolium per viam

sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36 *Sicambros*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo, cum ad sacrum baptismum accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: 'Mitis deponere colla Sicamber: adora quod incendiisti, incende quod adorasti.' Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses*. Strabo lib. VII. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fuses, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re composita, adegerit: unde seq. Od. XIV. vs. 51. 'Te cæde gaudentes Sicambri Compositis venerantur armis.' Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum vero mulieres, cum deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen sube-

Quo nihil majus meliusve terris
 Fata donavere bonique Divi,
 Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
                     Tempora priscum. 40
 Concines lætosque dies, et urbis
 Publicum ludum, super impetrato
 Fortis Augusti reditu, forumque
                     Litibus orbum.
 Tum meæ (si quid loquar audiendum) 45
 Vocis accedet bona pars; et, o Sol

et numina propitia terris donaverunt aut donabunt, etiamsi revocetur sæculum vetus æreum. Cantabis festos dies et communem lætitiā civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti a Diis concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantus mei maxima pars adjicietur: et beatus dicam, o læta, o

Æpovs.—41 Unus Bersmanni, Deas. 2. et Cuning. *lætasque dies.*—45 Lips. 2. a m. pr. *si quod loquor.* Quidam Lambini, Harl. 1. Bentleyi Græv. Regin. Magdal. et Bodl. 1. Lips. 2. Fab. Dacer. Bentl. Cuning. Sanad. et Towers, al. *si quid loquor*; Harl. 2. 3. 4. 5. 6. ceteri codd. cum edd. antiq. et recentt. —46 *Vocis a. b. p. ego sol* Basil. 1531. pro v. l.—47 Lips. 1. pro v. l. et lau-

NOTÆ

git Augustus, 'ac dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.' Sueton. Octav. cap. 21. Lucius autem Flornus cap. ult. sic testatur: 'Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumserant, adeo certa victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.'

43 *Augusti reditu*] Ex Hispania et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. 1. Od. 12. sub finem. 111. Od. 5. et 14. hujus etiam libri Od. v. &c. Reditum Augusti ex

Gallia, cum Sicambros profligasset, hic intelligunt alii. Sueton. Octav. cap. 20. 'Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut intervenire aut non longe abesset.'

Forum Litibus orbum] Ferias, justitium, seu vacationem a litibus dirimendis et a forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publica lætitia, vel etiam luctu.

45 *Tum meæ (si quid, &c.)* Tum vero sublimibus tuis Carminibus, o Antoni, meos etiam qualescumque versns adjungam, in tam solenni occasione, reverso incolumi e belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. 'Revertentem ex provincia non solum faustis ominibus sed et modulatis Carminibus prosequabantur.'

Pulcher, o laudande, canam recepto
Cæsare felix.

Tuque dum procedis, Io Triumphè!
Non semel dicemus, Io Triumphè!
Civitas omnis; dabimusque Divis
Thura benignis.

50

Te decem tauri totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus, relicta

celebris dies, qua Cæsar nobis est redditus. Dum vero progredieris, o triumphè, sæpius repetemus, Io, Io triumphè, omnisque urbs pariter, et adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccæ totidem promissis liberabunt: me ju-

*****

dande.—49 *Tuque dum procedis* Porphyrr. multi Lamb. Cruq. Torr. et Bentl. Pulmanni Diesth. Harl. 6. Dess. 2. Muret. Basill. Lamb. ed. pr. Fabr. Torrent. Steph. Glarean. Brut. Fab. Dacer. Baxt. Gesn. Burm. *Tuque cum unus Beram.* *Teque dum* nonnulli Lamb. tres Blandd. Cruq. unus Torr. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. duo Beram. vetustiores Bentl. Sax. Brod. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. Mentel. Lips. Altt. Helmst. Franeq. Venett. Locher. Ascens. Lamb. ed. post. Cruq. *Teque cum Pulmanni Hunn.* 'Qui legunt *Teque*, jungere debent cum *dicemus: Teque dicemus, dum procedis.* Sed aperte jungendum, *dicemus io triumphè!* Igitur lectio *Teque* haud dubie rejicienda. Sed neque alteram *Tuque* ferendam censuerunt, quia non Antonius triumpharit, non illi acclamatum, non illi res sacra facta sit. Quare: *Duxque dum procedit* emend. D. Heins. et sic Rutgers. *Iaque dum procedit* emend. Bentl. allatis quinque Virgiliis versibus, qui ab *Iaque* incipiunt. Sed illud *Iaque*, quod in narratione Virgiliana fero, in hoc carmine, atque hoc loco ferre non possum; ita jejunum et languidum est. *Tumque dum procedit* emend. Cuning. qua lectione quid invenustius? *Tumque dum procedet* San. et Sivr. Fuit et, qui conjiceret, *Atque dum procedit.* Ego non habui, quod a vulgata lectione, bona et præclara, recederem. Utrum, quia Antoninus *procedit*, ideo *ille* triumphat, *illi* acclamatur? Ita quod concludere potuerint VV. DD. satis mirari non possum. *præcedes* Franeq. solenni errore. Denique cur vs. 49. et 50. in uno Bland. Cruq. permutati sint, et vs. 50. a Lips. 4. absit, facile intelligitur.' *Jani.* Vide Gronovii Epistolam Salmasio Syllog. Epist. tom. II. pp. 567. 568.—50 *Nos simul* var. lect. ap. Jones. *Nec semel* Alt. 1. Tota Strophe sic habetur in Alt. 2. *Teque dum procedis, Io triumphè, Laudet et casti pueri, senes-*

NOTÆ

49 *Tuque dum procedis, Io triumphè*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætozem vel Consulem designatum; leguntque: *Duxque dum procedis*, sed absurde: alii ad Augustum triumphantem. Verum ipso dux contextu, sane referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius proce-

dentem: o triumphè, dum procedes, Io sæpius; Io, repetemus, &c.

53 *Te decem tauri*] Tu Anton summe vir, pro Cæsaris felici reditu a Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego vero tenuis, immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

Matre, qui largis juvenescit herbis	55
In mea vota,	
Fronte curvatos imitatus ignes	
Tertium Lunæ referentis ortum,	
Qua notam duxit, niveus videri,	
Cetera fulvus.	60

venius matri subtractus, qui crescit in abundanti gramine, propter meum votum exsolvendum. Is fronte æmulatur Lunam incurvam tertia ab ortu die ardescens: ea parte insuper contraxit notam qua spectatur nive candidior, in reliquis rufus.

que, et Civitas omnis, &c. haud dubie ab inepto Grammatico.—58 Pro ortum, orbem nonnulli Lamb. quatuor Torrent. Pulmanni Beller. libb. Fabr. unus Bersm. Harl. 1. 2. Bentl. decem, et Mentel. 'Sed non convenit huc orbis s. curvus lunæ, nisi velis tertium orbem explicare 'tertiam partem orbis,' et hanc pro tertio die accipere: quod tamen durius. Præstat ceterorum omnium libb. lectio *ortum*.' Jani.—59 Conj. Francii ap. Cuving. *Qua notam ducit*; Bentleii Reg. Soc. *Qua notam traxit*, ex interpretamento. Ascens. *niveus videtur*.

NOTÆ

57 *Fronte curvatos, &c.*] Describit juvenem quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulo post novilunium similem dicit ob parvula cornua: et in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Homerus Iliad. ♀. Diomedes equum toto rufum corpore, candida in fronte

nota, ad modum Lunæ plenæ rotunda, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito male ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ tanrum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte media orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

AD MELPOMENEN.

Horatius amabili furore captus magnifica et incredibilia de se arteque sua tanquam plane extra corpus suum locutus, ad finem ad se reversus, quo evitet vultuosorum invidiam, apponit nonnihil ridiculi. (Judicium Scaligeri de hac Ode vid. ad III. 9. 1.)

QUEM tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, cum non ath-

Ode prima Libri secundi in Ed. Sanad. Inscribitur in Mentel. *Ad Mu-*

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 3.   jus Odes eximio lepore insigne est
1 *Quem tu Melpomene, &c.*] De hu-   Scaligeri iudicium, quod retuli ad III.
Delph. et Var. Clas.   Horat.   2 N

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger

¶

letam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico,

NOTÆ

Od. 9. init. Vide ibi Not.

Melpomene] Pro qualibet Mnsarum banc ponit. De ea 1. Od. 24. 3.

2 *Nascentem placido lumine videris,* &c.] Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*] *Εὐμενέστερος ὕμνων*. Sic et Tibull. 11. 4. in fine: 'Si modo me placido videat Nemesis mea vultu.' Huc facit quod scribit Juvenalis Sat. vii. 195. 'distat enim, quæ Sidera te excipiant modo primos incipientem Edere vagitus,' &c.

3 *Illum non labor Isthmius,* &c.] Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustis erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quam sint illi Isthmica vel militari victoria. Eam vero sibi gloriam a Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius] Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaïæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo 1. Od. 7. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisypheus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. v. 8. Plutarch. in Thesei Vita. Strabon. Geograph. lib. viii. Liv. xxxiii. 32. 'Isthmiorum,' inquit, 'statum ludicrum aderat... quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernici-

tatis visuntur... propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum nudique conventus erat.' In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. xv. 10. Contra Cæsar. Rhodig. vii. 10. coronam Isthmiacam contexi ex apio consuesse scribit. Et xiii. 17. in Olympicis cotino, (sen oleastro,) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item, sed arescente, solitos coronari. Archias Poëta Epigram. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit: Ἀθλα δὲ τῶν, κόνιτος, μῆλα, σέλινον, πίτυς.

4 *Clarabit*] Pro 'declarabit,' inquirunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronuntiabantur. Illud quoque verbum usurparunt, apud C. de Divin. 1. 21. Poëta, 'Jupiter excelsa clarabat sceptræ corona,' Lucret. lib. iv. Sic Virgil. Æneid. xi. ait, 'crimen acerbabat.'

Pugilem] Vide Not. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaico] De curuli certamine 1. Od. 1. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaia sacros agones celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diodor. Sicul. lib. xiiii. Exænetus Agrigentum invehitur, comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. ix. procæm. 'Nobilibus athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum

Curru ducet Achaico 5
 Victorem; neque res bellica Deliis
 Ornatum foliis ducem,
 Quod regum tumidas contuderit minas,
 Ostendet Capitolio:
 Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt, 10

nec militare facinus Imperatorem ostentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eo quod superbas Regum minas fregerit. Verum aquæ fecundum Tibur ir-

~~~~~

nam.—2 Mentel. *placido numine.*—5 *Achaio* Cuning. Sanad. et Towers.—8 Unns Bersmanni: *tumidas contuderit minas.*—9 Lips. 1. 2. 4. Venet. 1492. et Locher. *Ostendit Capitolio.*—10 *Tibur a. f. perfluunt* nonnulli Lamb. et aliorum, Lips. 1. 4. Alt. 2. Venet. 1478. Vet. Comb. Ald. Mur. Fabr. Venet. ap. Zeun. Glarez. Chabot. Basill. Lamb. ed. pr. Steph. Fab. Dacer. *profuunt* Pulmanni Gemblac. 2. (quanquam cum superscripto *præfluunt*) Mentel. a m. s. Bentleii Leid. *profuunt* quid. Lamb. Sed *præfluunt* duo Vatt. Torn. Russard. Nicot. Lamb. Pulmanni Hunn. Gemblac. 1. et Beller. libri Cruq. omnes meliores Torrent. duo Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Bentl. Græv. Regin. et alii, Mentel. a m. pr. Lips. 2. 3. Dess. 2. Alt. 1. Franeq. Helmst. Venet. 1492. Locher. Asc. Heins. Lamb. Cruq. Torr. Rutg. Baxt. Bentl. Burm. Cun. San. Jon. Sivr. Jani, Bipont. Mitsch. Towers, Francis, Wetzsl.

NOTE

palma et corona ferant laudes, sed et cum revertantur in suas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, eque Republica perpetua vita constitutis vectigalibus fruuntur.' Sueton. Neron. cap. xxii. 'Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit... tum etiam in circo maximo... nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.' Cap. xxiii. 'Certamina deinceps obiit omnia.' Cap. xxiv. 'Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem... sed excusans curru... nec eo secius coronatus est... Indices donavit civitate Romæ et pecunia grandi, ac provinciam universam libertate. Quæ beneficia e medio stadio, Isthmiorum die, sua ipse voce pronuntiavit.' Cap. xxv. 'Reversus e Græcia Neapolim... albis equis introiit, disjecta parte mœri, ut mos hieroniarum est: simili

modo Antium, inde Albanum, inde Romam... veste purpurea... coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam,' &c.

6 *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laurea sacra Apollini apud Delum insulam nato et eximie culto. Vide i. Od. 21.

9 *Ostendet Capitolio*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Roman. in monte Tarpeio constructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatam. Illie Jovi Disque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata comecrabat.

10 *Sed quæ Tibur aqua, &c.*] Sed insignem eum facient Carmina in amœno Tiberis secessu condita, vel ejus loci descriptionem et amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo i. Od. 7. iii. Od. 29. Quod eo

Et spissæ nemorum comæ,
 Fingent Æolio carmine nobilem.
 Romæ principis urbium
 Dignatur soboles inter amabiles
 Vatum ponere me choros; 15
 Et jam dente minus mordeor invido.
 O testudinis aureæ
 Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
 O mutis quoque piscibus
 Donatura cyni, si libeat, sonum! 20

rigantes et sylvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter caros Poëtarum cætus me collocare dignatur, Jamque minus æmulum morsibus vellicor. O Musa, quæ suavitatem eximia lyre meæ sonum moderaris, o quæ mutis etiam piscibus cyni cantum dare potes, si velis,

Wakef. Comb. et Kidd.—12 Lips. 3. 4. *Fingent æolico*.—14 Lambinus e tribus Vatt. Cruq. e tribus Bland. Torrent. Heins. Bentl. Cuning. Sanad. Gesn. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *suboles*. Vide Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. 1. p. 356. *semper amabili Vatum ponere me choro* emend. With. *Vatem* emend. Anchers.—16 Lips. 4. *nimis pro minus*. Cuning. Sanad. et Towers *torqueor invido*.—18 Pierii Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

NOTÆ

secedere amaret Poëta 1. Od. 18. 11. Od. 6.

12 *Æolio carmine*] Noster 11. Od. 13. 'Æoliis fidibus.' Vide ibi Not. Alcaicos versus designat Latine primum a se factos, ad imitationem Alcæi, de quo 1. Od. 32. et 111. Od. 30.

13 *Romæ principis urbium Dignatur soboles*] Intelligunt vulgo Romanorum posteros, vel Augusti privignos: sed eruditus non nemo sensit dictionem esse a Græcis Hebræisque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic Noster Romæ sobolem dicit, pro Roma, urbium et orbis domina, atque, ut Martialis ait, 'Terrarum gentiumque Dea.'

Amabiles Vatum choros] Vel poëtas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclare gestis, de vita seu

hilariter exigenda seu laudabiliter instituenda, &c.

16 *Et jam dente minus mordeor invido*] Ex quo me Roma universa iudicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeo virtute invidiam superasse mihi videor. Vide 11. Od. ult.

17 *O testudinis aureæ, &c.*] O Musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18 *Pieri*] Pierides Musæ dicuntur vel a Piero Thessaliæ monte illis sacro, vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutatas temeritatis penas exsolverunt.

19 *Mutis quoque piscibus*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteria, gutture, muti sunt pisces. Aristot. de Animal. Hinc pro-

Totum muneris hoc tui est,
 Quod monstror digito prætereuntium
 Romanæ fidicen lyræ:
 Quod spiro et placeo (si placeo) tuum est.

*illud omne ex dono tuo est, quod manu prætereuntium ostendor Latinæ lyræ auctor;
 quod viro et probor, si tamen probor, a te est mihi datum.*

////////

et nonnullæ edd. vett. cum Comb.—21 Vox est in fine versus abest ab Helmst.

NOTÆ

verb. *Pisce magis mutus.* Ἀπὸ πύρε-
 pos τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo,
 &c.

20 *Cycni sonum*] Plato in Phædōne
 testatur Cycnos mortis tempore esse
 maxime canoros: idem Aristoteles
 quoque refert. Hinc Ovid. 'Dulcia
 defecta modulatur carmina lingua
 Cantator cycnus funeris ipse sui.'
 Plin. contra x. 23. 'Olorum,' inquit,
 'morte narratur flebilis cantus, falso,
 ut arbitror, aliquot experimentis.'
 Vulgari pariter opinioni refragatur
 Athenæus ix. 11. Cæl. Rhodig. ix.
 5. scribit hæc: 'Canentem cycnum
 pauci audivere, etiamsi vulgatiores fa-
 ma tenet ingruente fatali momento
 εὐφροσύνην καὶ φιδικέειν, voce cantu-
 que in primis valere.' Auctor tamen,
 variæ narrationis primo, Ælianus est,
 audiisse quandoque se canentem cyc-
 num. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ φιδικέειν
 κέλευν ἤκουσα. De cycnis jam ii. Od.
 ult.

22 *Quod monstror digito prætereun-
 tium*] Cic. Tusc. v. 103. 'Leviculus
 sane Demosthenes, qui illo susurro

delectari se dicebat aquam ferentis
 mulierculæ, ut mos in Græcia est,
 insusurrantisque alteri, hic est ille
 Demosthenes. Quid hoc levius?'
 Pers. Sat. i. 28. 'At pulchrum est
 digito monstrari, et dicier, Hic est.'
 Tertullianus huc alludens de velandis
 virginibus cap. 14. scribit, 'Pericli-
 tari virginitatem, cum digitis demon-
 strantium titillatur.'

23 *Romanæ fidicen lyræ*] Lyrici
 apud Romanos Carminis auctor at-
 que princeps. iii. Od. ult. jam cit.

24 *Quod spiro, &c.*] Non tantum
 poëseos facultatem, sed et vitæ usu-
 ram Musis debere se profitetur. Vide
 iii. Od. 4. strophe 7.

Quod placeo] Quod Augusto et Mæ-
 crenati præcipue, tum etiam aliis, pro-
 bantur mea Carmina, quod 'invidia'
 sim 'major,' ii. Od. 20. quod 'usque
 ego postera Crescam laude recens,'
 &c. iii. Od. 30.

Si placeo] Ita modestiæ velificatur
 Poëta, quasi subdubitans adeo posse
 se 'Principibus placuisse viris,' quæ
 'non ultima laus est.'

ODE IV.

Drusum Augusti privignum ob devictos Rhætos Vindelicos egregio carmine collaudat.

'Hæc est Ecloga, propter quam totus hic Liber compositus est.' *Vet. Schol.*
(Vid. Argum. Odes i. h. l. *Gesn.*)

QUALEM ministrum fulminis alitem
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juvenas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium,

5

Qualem volucrem fulminis administrum (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juvenas et paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam transactis

~~~~~

Ode decima sexta Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in duobus Torrent. *Ad Urbem Romam de indole Ducum*; in aliis codd. ejusdem, *Encomiastice Druso*; vel, *Ad Romam*; in Venett. et Locher. *De Drusi laudibus*; in Ascens. *De Drusi sub Augusti auspicio laudibus*.—3 *Promisit* Lips. 3. *Perman-sit* Dess. 2.—5 *Quædam* edd. vett. *juvenas*. Lips. 4. et *patrius vigor*.—6 *Pro*

NOTE

Metrum idem quod supra i. Od. 9.

1 *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Cæsaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindeliciis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, a capite ad calcem elaborata: initium eo sublimius, quo videtur aliquanto perturbatius. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti et Vindelici talem videre, qualem ministrum fulminis . . . Juventas et patrius vigor nido propulsi . . . mox in ovilia demisit hostem viridus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juveni-

li ardore ac paterno robore invictam ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cum jam nido exire audet, primosque natus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem Princeps adolescens tanta vi Rhætos et Vindelicos aggressus est atque oppressit, quanta leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem] Plin. ii. 55. 'Solam e volucribus aquilam fulmen hand perentit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.' Et x. 3. in fine: 'Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.' De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide Not. iii. Od. 20. in fine.

Vernique; jam nimbis remotis,
 Insolitos docuere nisus
 Venti paventem; mox in ovilia
 Demisit hostem vividus impetus;
 Nunc in reluctantes dracones
 Egit amor dapis atque pugnæ:

10

imbris timidum docuere conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia propulit, deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones

propulit, protulit nonnulli Lamb. et Cruq. plures Torrent. Pnlmanni Gemblac. 1. et Beller. Sax. Fran. Lips. 1. 3. Zar. Basill. Fabric. Colin. Vascos. *propulit* duo Vatt. Faërn. Urs. aliique quatuor Lamb. dno Blandd. et alii Cruq. tres Torr. Mentel. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 2. 4. Dess. 2. Altt. 1. 2. Helmst. Et sic Scholl. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Cruq. Torrent. Fab. Heins. Bentl. Baxt. Cun. San. Francis. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd, 'Est et doctior et fortior lectio.' Jani.—7 *Vernisque* unus Bersm. Bentleii Leid. Petrens. Bodl. 2. et Colbert. duo Sax. Harl. 1. Lips. 2. 4. Alt. 1. item Bentleii Græv. et Regin. et Lips. 3. a m. pr. *Vermis* Mentel. 'Neque aliter ac *Vernis* legisse Acronem contendit Bentl. ob illius notam: 'Verni, ut, ruit imbriferum ver.' Sed legere potuit Acron. *Verni*, et tamen eam notam, si quidem vel ab ipso est, vel integra, ascribere, ut declararet ventos vernos, cessantibus imbris, quibus ver in Italia abundat. Interim *Vernis* prætulere Bentl. Cun. Burm. Sauad. Jon. et Sivr. Putat Bentl. ita liberari Poëtam crimine isto Scaligeri; nam sic aquilam æstate demum evolare dici. Sed cum apparet, esse sic primam certe æstatem intelligendam, eoque non tolli censuram Scaligeri, tum ipsa prima æstate *Verni* venti flare dici possunt a Poëta, cujus non est, anxie e fastis anni horas constitnere. Addo, gratiorem laud dubie sensui poëtico ideam præbere ventos vernos, remotis nimbis hybernis, quam ventos simpliciter, vernis nimbis remotis; ne dicam, hos ipsos nimbos vernos, si quis æstatem, vel adeo autumnum, pingere velit, colorem admodum otiosum esse, nusquam a Poëtis adhibitum. Quare omnium ceterorum codd. atque editt. lectionem, *vernique*, bonam illam, veram, atque præclaram, retinere ne dubitemus. Ingratus etiam e Bentleiana prodit versus, dum ter auditur eadem syllaba *is*, eadem ratione longa; quod in exemplis a Bentl. allatis, secus est.' Jani.—8 *Insolitos d. nixus* Lips. 4.—10 *Permisit hostem* Lips. 4. *invidus impetus* Brod. Lips. 3. Zarot. et

NOTÆ

8 *Insolitos docuere nisus*] Volatum docent venti insolitum hactenus et nondum tentatum: hinc, ad primos illos *nisus*, aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque ceterorum.

9 *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus*] Cum primum vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. x. 'Adultos pullos aquila persequitur

et longe fugat, æmnulos scilicet rapinæ: et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satiatur. . . . rapta non protinus ferunt; sed primo deponunt: expertæque pondus tunc demum abeunt.' Idem scribit Aristot. Histor. Animal. cap. 32.

11 *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. x. 4. 'Acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps,

Qualemve lætis caprea pascuis
 Intenta, fulvæ matris ab ubere
 Jam lacte depulsum leonem,
 Dente novo peritura, vidit:
 Videre Rhæti bella sub Alpibus

15

repugnantes: et qualem leonem jam a lacte et uberibus fulvæ parentis remotum capra amænâ occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: talem ad Alpes

~~~~~

Locher. *impetus invidus* Lips. 4. *feridus impetus* Bentleii Reg. Soc.—14 Brod. *furvæ matris*.—15 'Illud lacte, cum otiosum et supervacuum visum esset Viris doctis, quod jam præisset 'ab ubere matris,' hinc multæ variæque emendationes enatæ. Bentr. affert: *jam mane*, quasi eo primum mane depulsum; quæ autem temporis definitio valde h. l. otiosa. Item proponit, *jam sponte*; quod tamen vix conveniat cum 'depulsum.' Cuningam. tres suspensiones profert. Prima, *jam nocte*, ejusdem farinae est ac Bentleiana prior. Altera, *jam jamque*, probata etiam Kustero et Withofio, recepta a Sanad. et Sivr. ideo ferri non potest, quod neque Horatianum est 'jam jamque' neque tam ad rem præteritam, quam ad futuram imminentemque, pertinere solet. Tertia, *ab uberum jam lacte*, quam dura sit, quamque inutile illud 'uberum' statim apparet. Alia conjectura Withofii, *paulo ante*, nimium a vulgata lectione recedit.' *Jant.* 'Legendum suspicor, *Non ante depulsum*, &c. i. e. modo, recenter a lacte depulsum, quod vel hinc patet, quod capream novo dente perituram dicit. *Non ante* est locutio mere Horatiana. Sic i. Od. xxix. 3. et iii. Od. xxix. 2. Scriptum videlicet fuit in codice, *ô âte*, cum vero libarius illud scribendi compendium, quod *Non ante* notabat, minime caperet, e marginali glossa arrepta vox *lacte* ansam corrumpendo loco dedit. Nemo, credo, de veritate hujus emendationis dubitabit.' *Jever ad Lucan.* i. 7. 'Sed cum ecthlipsin τῆς in nunquam soleat negligere Noster, tum nulla omnino emendatione opus mihi esse videtur.' *Jant.*—17. 22 'Rhæti... Vindelici omnes propemodum codd. ac editt. vett. item Acr. Porphy. Comm. Cruq. et Servius ad Virg. *Æn.* i. 243. qui Rhætos Vindelicos pro una gente habent, Servius quidem pro Liburnis. Sed diversos semper mansisse Rhætos et Vindelicos, cum in Argum. vidimus, tum apparet ex multis Historicorum et Geographorum veterum locis, ubi diserte distinguuntur; ut Vellei. xi. 39.

NOTÆ

etiâsi in aëre. Ova hic consecatur aquilæ aviditate malefica: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.' Plutarch. de Invid. et Od. ait tam grave esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem intersectorum sanguis commisceatur; ac si confuderis, dissociet sese ac seorsum fluat. Ejusmodi certamen belle describit Homer. *Iliad.* M. 201. Et Virgil. *Æn.* ii. 751. 'Utque volans alte raptum cum fulva draconem Fert aquila, im-

plicitque pedes, atque unguibus hæsit: Saucius at serpens sinuosa volumina versat, Arrectisque horret squamis, et sibilat ore, Arduus insurgens: illa hand minus urget aduncos Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.'

17 *Videre Rhæti*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audacia, ferocitate præditum.

Rhæti] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helve-

Drusum gerentem Vindelici; quibus

bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici, quibus mos omni ævo ma-

Sueton. Aug. 21. Strab. iv. p. 206. &c. Quare nihilo melius alii Rhætos Vindelicos vel intelligunt Rhætorum partem Vindeliciis propiorem, vel (ut Gean.) Rhætos eos, qui specialiori nomine Vindelici appellati fuerint; nam hoc cum plane arbitrarium est, nec satis consentaneum quidem illius belli Historiæ, tum, quam alienum sit a ratione poetica et lyrica, facile sentitur. *Rhæti*... et *Vindelici* pauci quidem codd. ut Bentl. Battel. Lips. 1. alique recentiores, item Muret. Heins. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. &c. Mirandum, quomodo tam multas editt. occupare potuerit lectio ita vulgaris et prosaica, quam ab interpolatoris sapientia esse statim appareat. Præclare igitur Bentl. *Rhætis*... *Vindelici*, uti erat in cod. Rottendorph. item in nno Cunningham. Ita et N. Heins. ap. Bentl. item Cun. Sanad. et Jon. Favet ei emendationi, quod in Mss. ut uno Torrent. Bentleii Græv. pluribus Cun. Gotting. est *Rhæti*, aperto lapsu pro *Rhætis*. Nunc et expedita et præclara sententia est. Ceterum varie codd. exhibent: *Reti*, *Rhæti*, *Rethi*, *Rhæti*, *Ræthi*, *Ræti*, *Rhæti*. Duæ postremæ scripturæ bene habent, ceteræ corruptelæ sunt. Qui *Ræti* scribunt, sine aspiratione, cum non esse Græcum nomen moment, tum lapides advocant, ut ap. Gruter. p. 376. n. 6. 439. n. 8. 524. n. 8. Neque tamen vitio verti possit, si quis scribat *Rhæti*, cum ob nmmum ap. Spanhem. de V.N. p. 843. RHETICVS EXERCITVS, tum auctoritate Strabonis, Dionis, &c. quibus sunt 'Parol, denique ob vulgarem receptamque consuetudinem, qua etiam *Rhænus*, minime Græcum nomen, scribitur.' Jani. *Rhæti*... *Vindelici* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Rætis* laudat Oudendorp. ad Sueton. Octav. cap. 21. et sic conj. Bentl. non *Rhætis*. 'Cum Jano nncis inclusi quibus Mos, &c. usque ad, *fas est omnia*, cum sint assuti a sciolo quodam, pannus Poëta indignus, quanquam jam Servii (ad Virg. Æn. i. 247.) ætate ei adhærens. Idem jam senserant Sanad. Sivr. et Jones. cum Bentleio nihil spurii

NOTÆ

tiis et Boiis finitimi, ex Strabone lib. iv. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. iv. 12. et Dionem lib. LIV.

18 *Vindelici*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique perinde bellicosi. Hodie Suevi et Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundant: sed errorem manifeste ostendit Vell. Paterc. II. 94. et 95. ita referens: 'Tib. Claudius Nero, ... innutritus cœlestium præceptorum disciplina, juvenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantum est, sperari potnerat, visusque prætulrat Principem, Quæstor nndevicesimum annum agens capessere cœpit Rem-

publicam,' &c. Et paulo post: Reversum ex Armenia, in potestatem Populi Romani redacta, 'Neronem Cæsar hand mediocris belli mole experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque, divisis partibus, Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine, perdomuerunt.' Sueton. Octav. c. 21. 'Rhætiam et Vindelicos ... gentes Inalpinas, coërcuit.'

Bella Drusum gerentem] Claudius

Mos unde deductus per omne
 Tempus Amazonia securi
 Dextras obarmet, quærere distuli:
 (Nec scire fas est omnia) sed diu
 Lateque victrices catervæ,
 Consiliis juvenis revictæ,

20

non armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verum diu lateque victrices turmae adolescentis superata industria

in iis suboluisse.' Wetzel. 'In exemplari quondam Tayloriano uncinis inclusa.' Kidd. Vide Valart. Pr. iv. Ita etiam Towers et Francis. Vid. Excurs. ad h. l. 'Nihil fuit cur Fabro ita displiceret totum illud, *Quibus mos . . . omnia*; multo minus, cur quatuor versus eliminaret Sanadonns.' Gesn.—21 Lips. 1. a m. pr. *obarmet*; Mentel. et Lips. 3. *subarmet*; Lips. 4. *Dextra subarmet*.—22 Duo Blandd. Cruquii, Mentel. et Lips. 2. 3. *Nescire*; Lips. 4. *Sed scire*, cum v. l. *Nec scire*. 'In eodem versu cur vulg. *sed diu in et diu* mutarim, ratio reddita in Excurs. Si quis malit notatos asteriscis versus retinere, et habere pro Horatianis is legat *sed pro et*.' Jani.—24 'C. j. *repressa* antiqua lectio, jam Porphyroni probata, qui '*repressa*, inquit, eo pertinet,

NOTÆ

Drusus Tiberii Neronis ac Livie filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus iv. 12. 'Norici animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.' De eo sic scribit Vell. Patercul. ii. 97. 'Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo et suavitas, atque adversus amicos æqua et par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ . . . fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum, rapuit.'

19 *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sane continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acris et perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valde incertum, Rhætos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20 *Amazonia*] Strabo lib. ii. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Justin. lib. ii. Oros. i. 15. necnon eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam a Petro Petitio, viro non Medicinæ solum, sed rerum omnium scientissimmo, nuper editam.

Securi] Hæc *σάγαις* dicta proprie; Xenoph. *πέλεκυς μονόστομος* erat, seu unicum habens *στόμα*, una tantum parte secans; contra bipennis utrimque. Hesych.

22 *Diu Lateque victrices catervæ*] Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. iv. Flor. et Vell. Paterc. ante citati.

Sensere quid mens rite, quid inoleas 25
 Nutrita faustis sub penetralibus
 Posset, quid Augusti paternus
 In pueros animas Neronēs.
 Fortes creantur fortibus, et bonis:

experte sunt quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Neronēs iuvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque gene-

quod late victrices dixerat.' Ita et nonnulli Lamb. Bentleii Græv. a m. s. et sic Bentl. San. Jon. Latine dici posse 'catervas repressas' non erat, quod Bentl. multis exemplis confirmaret. Sed alteram lectionem, *revictæ*, quam tuentur Comm. Cruquii, duo Vatt. Fabr. Jann. Urs. Torn. alique Lamb. omnes Torr. (præter duo) Crnq. Palm. et nostri, omnesque editt. vett. eam igitur lectionem non solum bonam, sed etiam cum doctiorem magisque lyricam priore illa, tum fortiorem esse, qui non sentiat, eum nil sentire putem. Denique quis Bentleio dixit, Rhætos et Vindelicos tantummodo intra suos fines compulsos esse? *revinctæ* nonnulli Lamb. duo Torrent. lapsu librarii. *reductæ* Lips. 2. a m. s. *rejectæ*, item *repulsæ*, Var. Lecit. ap. Jones. Jani. *revictæ* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. al. et edd. recentt.—25 Francius ap. Cuning. conj. *mens recta*; et sic Alt. 2. ap. Jani.—26 Bentl. pro *faustis* emend. *sanctis*, et sic edidit Kidd. 'Sed si recte explicetur omnium codd. lectio *faustis*, multo pulchrior et exquisitior, quam *sanctis*.' Jani.—29 'Vere distinguimus: *fortibus: et bonis Est*, &c. vid. Sylv. Crit. Sect. IV. improban- tibus nonnullis, qui, nisi quod ipsis in mentem primis venerit, nihil feliciter excogitatum putant.' Wakef. Post *fortibus* distinguunt multi codd. item editt. ut Venet. 1477. 1478. 1479. Mur. Torr. Fabr. Xyl. Heins. Steph. Fab. Saenad. ut sit, et *bonis Est in juvenis*, &c. 'Sed rectius jungunt, *fortibus et bonis*: Locher. Ascen. Basill. Lamb. Cruq. Rutg. Dacer. Bentl. Cun. Jon. et recentt. Non opus habebat Bentl. tanta subtilitate ad defendendam distinc-

NOTE

24 *Juvenis*] Claudii Drusi, de quo ante.

25 *Sensere quid, &c.*] Intellexere quid et quantum valeret institutio et educatio Augusti Cæsaris, qui paternum exhibuit animum et affectum erga pueros Neronēs Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Livia Drusilla uxore sua tum etiam prægnante Augusto petenti concessa, paulo post et vivis excessit: eundem vero Augustum scripserat tatorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo 'paternus Au-

gusti animus in pueros Neronēs; tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor esset a Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. et 63. Vell. Paternul. jam cit. Tacit. Annal. I. &c.

29 *Fortes creantur fortibus*] Εξ ἀγαθῶν ἀγαθῶν. Aristot. Contrarium tamen evenit non raro: nam et 'filii heronum noxæ' interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porro vice versa e malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Maxim. III. 4. et 5.

Et bonis] Hæc aliqui jungunt cum

Est in juvenis, est in equis, patrum 30
 Virtus; nec imbellem feroces
 Progenerant aquilæ columbam.
 Doctrina sed vim promovet insitam,
 Rectique cultus pectora roborant:
 Utcumque defecere mores, 35
 Indecorant bene nata culpæ.

rosis. In juvenis et in equis patrum virtus residet. Nec aquilæ producunt columbam minime bellicosam. At eruditio virtutem ingentem procreat, et bona disciplina reddit animum fortem: quodcumque disciplina deest, vitia deturpant naturæ

////////

tionem, quæ se ipsa commendat. Nam præter dicta in Obs. sententiæ, *virtus patrum est in juvenis* valde pntidum est adicere *bonis. ac bonis* Cun. *ut bonis* Est in j. conj. N. Heins. ap. Bentl. *Jant.*—31 Harl. 1. 4. 5. 6. et vulgg. *nec*; sed *neque* Harl. 2. 3. Mentel. Lips. 1. 2. 3. Alt. 2. et edd. antiq. magno numero, ut edidit Bentl. et sic Sanad. Cuning. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. et Kidd.—34 Lambinus aliquando conj. *roborat*, ut *Recti* esset genitivus.—36 *Dedecorant* Comment. Cruq. Schol. ad Juvenal. xiv. 1. plerique Lamb. et Bentl. omnes Pulm. Harl. 3. 4. Alt. 1. 2. Dess. 1. 2. Franeq. Mentel. Helmstad. et Lips. 1. 2. 3. 4. Venett. Locher. Ascens. Basill. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Mur. Steph. Fab. Rutg. Dacer. Bentl. Sivr. Bond. Schrevel. Delph. Francis, et Kidd. Est lectio vulgata. Sed *Indecorant* jam Acr. et Porphy. (qui *Indecorant*, inquit, id est, indecora faciunt, ac per hoc, dedecorant, significat.) item Harl. 1. 2. 5. 6. duo Vatt. et Færn. Lamb. Bentleii Græv. Galliensi. Bodl. 2. Magdal. a. m. pr. et Battel. pro var. lect. Pulm. Gemblac. 1. pro var. lect. codd. Fabr. Venet. 1509. Baxt. Cun. San. Jones. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb. Probat et Bentl. in Not. “*Indecorare*’ alias non occurrit, sed est antiquum vocabulum, usitatum Accio in Meleagro: ‘Quis erit, qui non me spernens, incilans probis, Sermone indecorans, turpi fama differat?’ ap. Non. v. ‘Incilare,’ p. 60. a. Paris. Est igitur verbum exquisitius, quam quod a librariis esse possit; prior contra lec-

NOTE

sequentibus, nec absurde.

33 *Doctrina sed vim promovet insitam*] Bona educatio et studiosa institutio promovet *εὐγένειαν*, seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, augeat.

35 *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina et morum institutio, tum corruptipitur optima quælibet indoles, continuo perit, et in pravitatem defluit. Cic. Tusc. III. 2. ‘Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis

moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuo pravitae, et in summa opinionum perversitate versamur . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, et opinioni confirmatæ natura ipsa cedat,’ &c.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
 Testis Metaurum flumen et Hasdrubal
 Devictus, et pulcher fugatis
 Ille dies Latio tenebris,
 Qui primus alma risit adorea,

40

bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Hasdrubal profligatus, et dies ille Italiae caligine depulsa lætus, qui primus vic-

tio manifestum glosséma.' Jani.—37 *Quod debeas* Helmstad.—38 *Metaurus* Lips. 3. *Asdrubal* in vulgg. sed *Hasdrubal* scribendum. Vide Drakenb. ad Sil. 1. 39. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. 1. p. 109.—39 *Revictus* Men- tel.—41 Alt. 1. *alba*, cum gloss. *alma*.—42 *Durus* nonnulli *Torrentii*. it pro ut

NOTE

37 *Quid debeas, o Roma, Neronibus*] Scilicet 'Clandius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Hasdrubalem, priusquam Hannibali fratri conjungeretur, oppressit.' Sueton. Tiber. cap. 2. Opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Hannibale fratre novum ac integrum exercitum Hasdrubal junxisset.

Nero] Sabina vox, significans strenuum ac fortem.

38 *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriae flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. vi. Plin. lib. iiii. illic vero Cland. Nero, Consul, junctis celeriter copiis cum suo collega M. Livio Salinatore, ivit obviam Hasdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 546. ejusque caput præcisum ad Hannibalis castra perlatum et ad pedes cum esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incutansque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Val. Max. iv. 1. Oros. iv. 18. Liv. lib. xxvii. xxviii. Flor. ii. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium orandos ab illis Consulibus; et paternum genus duxisse a Claudio Nerone, maternum autem a

Livio Salinatore.

Hasdrubal Devictus] Is nimirum qui Scipiones in Hispania profligarat.

39 *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris*] Liv. xxviii. 9. 'Omni multitudo obviam effusa . . . non salutabant modo universi circumfusi,' (circa Clandium et Salinatorem Coos.) 'sed et contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum opera incolumis Respublica esset. In Senatu quoque,' &c.

41 *Adorea*] Victoria, lande, gloria, Fest. Adoream landem seu gloriam dicebant, quia gloriosum putabant eum qui farris copia abundaret: melius alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellica. Nam far seu frumentum appellatum est 'ador,' ab edendo, vel adurendo. Plant. Amphitr. Act. 1. 'Qui multa præda atque adorea affectit populares suos.' Plin. xviii. 3. 'Gloriam denique ipsam a farris honore adoream appellabant.' Apuleius lib. iiii. 'Possum istam virtutis adoream mihi numerare.'

Dirus per nrbes Afer ut Italas,
 Cen flamma per tædas, vel Eurus
 Per Siculas equitavit undas.
 Post hoc secundis usque laboribus 45
 Romana pubes crevit; et impio
 Vastata Pœnorum tumultu
 Fana Deos habuere rectos:
 Dixitque tandem perfidus Hannibal:
 Cervi, luporum præda rapacium, 50

toria gloriosa resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civiles discurrerebat velut ignis per tædas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus incluruit: et templa scelerato Carthaginiensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Hannibal dixit: Nos,

unus Cruq. cum Schol. 'statim fugit,' unus Bersm. Sic et Ald. Ascens. Bassill. Glarean. et Fabr. et pro ut Lips. 4.—43 Unus Bersmanni, Mentel. Lips. 4. et Alt. 1. et Euris. Cuning. emend. ut Euris, improbante Jani.—45 *Post hæc* Harl. 6.—48 Marcell. conj. *habuere tectos*, resartis templorum tectis. Et

NOTÆ

42 *Afer*] Hannibal, de quo lib. 11. Od. 12.

43 *Ceuflamma*] Omnia igni ferroque vastans.

Tædas] Arbores ignem facile concipientes, ob resinam quam continent: e genere sunt pinuum. De iis Plin. xvi. 10. et seq.

Eurus] Ventus ab Ortu flans, pro quolibet vento: et *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45 *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Hasdrubale, Hannibale vero et Pœnis ex Italia exterminatis, in dies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclariuitque pubes et virtus Rom. immo belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. 11. 6.

48 *Fana Deos habuere rectos*] Quiddam explicat *rectos*, æquos et vindicem in impium Hannibalem: alii: stantes, ac in sua basi restitutas Deorum imagines, quas impie deturba-

rant Pœni, absque ulla Numinum reverentia. Liv. xxvi. 11. 'Ad lucum Feroniæ . . . templum ea tempestate inclytum divitiis. . . his omnibus spoliatum est.'

49 *Perfidus Hannibal*] Liv. xxi. 4. vivam Hannibalis imaginem graphice delineatam exhibet. 'Plurimum audaciæ, . . plurimum consilii. . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . . Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil veri, nihil sancti, nullus Deum metus, nullum inajurandum, nulla religio.'

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles enim asserit vere bonum, quem perinde inimici et improbi adeoque universi laudant.

50 *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienses tanquam cervi imbelles ultro sectamur Romanos, quorum veluti luporum rapacium futuri sumus præda; quosque proinde fallere, seu evitare contra debemus: nam hos

Sectamur ultro, quos opimus
 Fallere et effugere est triumphus.
 Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
 Jactata Tuscis æquoribus sacra,
 Natosque maturosque patres, 55
 Pertulit Ausonias ad urbes ;
 Duris ut ilex tonsa bipennibus
 Nigræ feraci frondis in Algido,
 Per damna, per cædes, ab ipso
 Ducit opes animumque ferro. 60
 Non Hydra secto corpore firmior

tanquam cervi, præda luporum rapacium, sponte sequimur Romanos, quos declinare et evitare insignis est triumphus. Illa natio, quæ ab incensa Troja ad Italiæ civitates, Etrusco eragitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos ; sicut ilex dura securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra am-

sic omnino Brod.—52 Cuning. *ejecit est*, regulis, ut ait, dncibus. Erat sane in Lips. 1. puncto supposito notatum, in Dess. 2. deerat.—53 ‘Ita interpungendum diximus ad Virg. Geor. III. 30. ut *jactata* respiciat omnes substantivos periodii.’ Wakef. Cuning. *cremata*. Vid. Varr. Lectt. ad 1. Od. 10. 14.—54 Lips. 1. *tutis* pro *Tuscis* ; Lips. 4. *sacris*.—56 *Detulit Ausonias* Harl. 6.—60 Bentleii Magdal. et Bodl. 1. et edd. Sivr. *opesque animumque*.—

NOTÆ

effugere opimus nobis est triumphus. Scilicet fortiozem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53 *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens a Trojanis oriunda. Vide Justin. lib. XLIII. item Carmen Sæculare post Epodos.

54 *Sacra, Natosque, &c.*] Æneid. 1. 10. ‘Inferretque Deos Latio.’ Et Æneid. II. 747. ‘Ascanium, Anchisenque patrem, Tencrosque Penates.’

55 *Maturos*] Ætate et virtute.

56 *Ausonias*] Synecdoch. pars pro tota Italia. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57 *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pullulat et crescit, ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando

Hannibal maxime Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. II.

58 *Algido*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo 1. Od. 21.

61 *Hydra*] Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, immo septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinu Argolicæ recessu, et quod, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumstantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam palu-

Vinci dolentem crevit in Herculem ;
 Monstrumve summisere Colchi
 Majus, Echioniæve Thebæ.
 Merses profundo, pulchrior evenit :
 Luctere, multa proruēt integrum
 Cum laude victorem, geretque
 Prælia conjugibus loquenda.
 Carthagini jam non ego nuntios

65

putato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem : neque gravius portentum intexere Colchi, vel Thebæ Echionis opus. Si mari demergas, clarior reddit : si oppugnes, cum summa gloria debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios

~~~~~

65 *Mersus* nonnulli Lamb. dno Blandd. Cruq. omnes Pulm. unus Bersm. Brod. omnes fere Bentr. præter Græv. et Regin. Mentel. Harl. 4. Lips. 1. 3. 4. Helmst. Dess. 2. et edit. primæ. Sed esse deberet *Mersa* ob vs. 53. *gens*, *quæ*, &c. *Mersas* unus Bersm. *pulchrior eminet* conj. Cun. haud dubie ob insolentius verbum 'evenire.' *Merses* Harl. 1. 2. 3. 5. 6. alii et edd. recentt. et antiq.—66 *Luctore* Helmst. cum Schol. 'pugnatore, luctatore' ut cum *pulchrior* jungatur. *Ductore* Mentel. unus Bersm. *proruēt* Bentr. Græv. et Galiens. mox etiam *geritque* Bentr. Zulich. et Galiens. Sic ed. Bentr. Cnn. San. Sivr. Towers, Francis, Wakef. et Jani. 'Sed optime habet sententia

NOTÆ

dem, Lernam nomine ; unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diodor. Sicul. v. 2. Virgil. *Æneid.* viii. 300. 'Lernæns turba capitum circumstetit anguis.'

Firmior] Supple, quam fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Pœnos : sicut hydra adversus Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63 *Monstrumve summisere Colchi*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus e dentibus seminatæ armati homines exorti Medæ carminibus ad mutuum internecionem incitati periere : vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Ovid. *Met.* vii.

Colchi] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia,

pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ] Cadmus, Rex Thebarum, seminatæ pariter, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repente nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde vero superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65 *Merses*] Ab inusitato 'merso, as.'

68 *Conjugibus loquenda*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia ; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoreave fuissent.

69 *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Hannibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide Liv. xxiii. 11. et 12.

Mittam superbos : occidit, occidit 70
 Spes omnis, et fortuna nostri
 Nominis, Hasdrubale interemto.
 Nil Claudiae non perficient manus,
 Quas et benigno numine Jupiter
 Defendit, et curæ sagaces 75
 Expediunt per acuta belli.

arrogantes mittam ad Carthaginem. Certe spes omnis et fortuna nostra gentis interit, Hasdrubale interfecto. Claudiae stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc et tuetur Jupiter Numine propitio, et liberat solers consilium inter militum difficultates.

~~~~~

ex omnium ceterorum codd. lectione *proruet . . . geretque.* Jani.—73 *Nil C. non efficiunt* Acr. nonnulli Torrent. et multæ editt. ut Basill. Mur. Venet. ap. Zeun. Glarean. Chabot. Fabr. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. *perficiunt* antiquiss. Bland. Cruq. nonnulli Lamb. Pulmanni Hunn. *Recepere* Cruq. Benti. Can. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'maxime ob *Expediunt.* Sed hoc quidem nihil est.' Jani. *perficient* Porphy. duo Vatt. Jann. Faern. Urs. Torn. Lambini, plures et meliores Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. et Beller. duo Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lipss. Altt. Dess. 2. Mentel. Venett. Locher. Ascena. Lamb. Torr. Heins. Sanad. Baxt. Jani. Towers, Francis. Mitsch. et Bipont. 'Recte vero, sic poscente sententia.' Jani. *proficient* Helms.—74 Dess. 2. *Quas et b. n. jam pater.*—75 *Curæ*, majusculo C. Cuning. improbante Jani.—76 *Antiquiss. Bland. Cruquil peracuta*; quidam codd. ut Lips. 4. Alt. 2. al. *bella*; et sic Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Muret. et Rutgers. 'Ceterorum omnium lectio belli doctior etiam.' Jani.

NOTÆ

73 *Claudiae manus*, &c.] Vires, con- 76 *Acuta belli*] Belli subita, pericu-
 lia, solers industria Neronum Clau- la, doli, insidiæ, strategemata.
 dia gente oriundorum. Sueton.

ODE V.

AD AUGUSTUM.

Dum Cæsaris reditum e Gallia, ubi pæne tres annos fuerat, a Populo Romano impatienter expectari docet, sumta inde occasione incredibilem illorum temporum felicitatem atque securitatem prædicat.

DIVIS ORTE BONIS, OPTIME ROMULÆ

O Populi Romani tutor prastantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu

~~~~~

Ode decima quinta Libri quinti in Ed. Sanad. In Locher. inscribitur, *Ad Augustum Cæsarem*; Franeq. Venet. 1492. et Ascens. *Ad Augustum absentem*. —1 *Romule*, pro vocativo, Landin. Ascens. et Locher. cum gloss. 'vocativi

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 6. que Romani amorem erga Cæsarem
 1 *Divis orte*, &c.] Senatus Populi- Augustum vivis pingit coloribus.
Delph. et Var. Clas. Horat. 2 O

Custos gentis, abes jam nimium diu ;
 Maturum reditum pollicitus Patrum
     Sancto concilio, redi.
 Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ ; 5
 Instar veris enim vultus ubi tuus
 Affulsit, populo gratior it dies,
     Et soles melius nitent.
 Ut mater juvenem, quem Notus invido
 Flatu Carpathii trans maris æquora 10
 Cunctantem spatio longius annuo
     Dulci distinet a domo,

absens fuisti ; revertere qui promisiisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam ævum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, et dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removel

*****

casus.' *Romulæ* aliquot Torrentii, duo Bersmanni, Lips. 3. et Dess. 2.—4 Var. lect. ap. Jones. *conconcilio. Redi, et Lucem, &c.*—7 'Sic visum est distinguere, (*populo gratior it dies*,) ut est aliis quibusdam edd.' *Wakef. Effulsit* Pulm. Gemblac. 1. 2. unus Bland. Cruq. Alt. 1. Franeq. Post *populo* distinguunt Asc. Lamb. Cruq. Heins. Rutg. Jon. Bentl. Sanad. At post *Affulsit* Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Basill. Fabr. Torrent. Muret. Steph. Fab. Dacer. Burm. Cun. Gesn. 'Recte, puto ; nam exquisitius *Affulsit*, simpliciter et sine casu.' *Jani.* In eodem vs. et pro it, unus Bland. Cruq. Pulmanni Hunn. Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. a m. sec.—9 Tres codd. Torrentii *invido* pro *invido*. 'Sane sæpius 'Notus humidus, udus, avidus,' vid. Bentl. at quis h. l. non præferat *invido*? Facilis erat lapsus.' *Jani.* Vid. Var. Lectt. ad vs. 39.—12 *Dulci destinet* unus Bersm. Lips. 4. Dess. 2. nonnullique aliorum, item Locher. Venett. Ascens. Basill. Muret. Fabr. Rutgers. et plurimæ editt. Sed *destinet* Comm. Cruq. Acr. (qui expl. 'separat') tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. et Lamb. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. multi Bentl. item Steph. Heins. Torrent. Fab. Burm. Bentl. Cun. San. Baxt. Jones. Francis, Towers, Jani, Mitsch. Bipont. Wetzel. *Wakef.* Comb. et Kidd. Verbum exquisitius magisque poëticum ; probatum etiam N. Heins. ad Ovid. Rem. 486. *destinet* duo Vatt. Faërn. Urs. Nicot. Lamb. nonnulli Torrent. et Cruq. Pulmanni Hunn. Gott. Mentel. Fran. Alt. 1. Harl. 2. 4. Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. et sic Zar. Mediol. 1477. Venett. 1478. Lambin. Dacer. al. 'Sed hoc verbum nullius auctoritatis, aperte ex *destinet* corrumpendo factum. Unde deinceps *destinat* in nonnullis, ut Lips. 1. a m.

NOTÆ

2 *Abes jam nimium diu*] Tribus annis Roma Cæsar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3 *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Sen antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, a Senatu populoque

Romano ad Augustum missis. Cunctanti vero hanc Oden scripsit Poëta.

9 *Ut mater*] Nil anavus ista comparatione.

10 *Carpathii*] De eo mari 1. Od. 35. 8.

Votis ominibusque et precibus vocat,

Curvo nec faciem littore dimovet;

Sic desideriiis icta fidelibus

15

Quærit patria Cæsarem.

Tutus bos etenim rura perambulat;

*a dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium, neque vul-
tum avertit ab incurva ripa; ita patria desideriiis accensa fidelibus exoptat Augus-
tum. Nam bos securus per campos vagatur: agros fovet Ceres et abundans felici-*

*****

sec. Alt. 2. et Helmst. nullo sensu.' Jani.—13 *Notis* ap. Heins. ad Ovid. l. l. operarum lapsu. *Votisque* Cun. *omnibusque* et pr. plurimi Bentl. et aliorum, Mentel. Lips. 2. 3. Locher. *omnibus* et pr. Helmst. Dess. 2. *omnibus* *heu* et pr. Alt. 1. *omnibus* *hunc* et pr. cod. Ald. Venet. 1490. Rutg. Despr. *omnibus* et cum pr. Bentl. 10. *omnibus* *atque* et pr. Gott. *omnibus* *atque* pr. Zar. *omnibus* *atque* pr. Lips. 4. Medioll. tres, Venett. 1478. 1486. 1492. probante Gean. 'Cum optima et pulcherrima sit omnium ceterorum libb. lectio *omnibusque* et pr. tum facile intelligitur, primum ex *omnibus* aberrando factum esse *omni-
bus*; unde post, cum metrum laborare vidissent, variæ istæ medelæ versu al-
latæ.' Jani. *omnibusque* et pr. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *advocat* Bentl. Regin. e glossem.—14 Lamb. emend. *dimovet*, quem secuti Fabr. Crug. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Burni. Bentl. Cun. Sanad. Jones. *dimovet* omnes Lamb. Torr. et Pulm. Lips. 1. 2. 3. 4. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmst. et Mentel. tres Blandd. Croq. (de ceteris nil ille refert) duo Bersm. Venett. Locher. Ascens. Basill. Muret. Heins. Baxt. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. al. 'Verbum bonum et exquisitum, in tanta auctoritate, prætulit.' Jani.—15 *Et desideriiis* Lips. 4. *iusta fidelibus* Mentel. a m. sec. *tacta fidelibus* var. lect. ap. Jones.—17 Ferre non potuere VV. DD. illud rura statim in vs. seq. repetitum, et alterutrum vitiosum esse, judicarunt. Igitur pro priori rura, vs. 17. *prata* legendum censuit Faber, quod receperunt Sanad. et Sivr. Contra Bentl. h. l. rura retinuit, at in vs. 18. rura mutavit in *farra*. Cuning. vero pro hoc

NOTE

13 *Votis ominibusque* [*omnibus hunc*] Legunt plerique, *votis ominibusque*, hoc sensu: mater anxia non tantum vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omina quævis arripit, quasi totidem præagitationes.

14 *Nec faciem littore dimovet*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat et exoptat. Sic Tobie mater 'quotidie exsilens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio

montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii jam dudum absentis, vidit a longe, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo,' &c. Tob. cap. x. et xi.

16 *Quærit patria Cæsarem*] Vota publice suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. lrv. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc et referri potest cusum numisma ex una parte continens Epigraphen: S. P. Q. R. CÆSARI AVGVSTO: ex altera vero: VOTA PVBL. SVSCEPTA PRO SALVTE ET REDITU.

17 *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Au-

Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas ;
 Pacatum volitant per mare navitæ ;
                     Culpari metuit Fides ;
 Nullis polluitur casta domus stupris ;
 Mos et lex maculosum edomuit nefas ;
 Laudantur simili prole puerperæ ;
                     Culpam Pœna premit comes.
 Quis Parthum paveat ? quis gelidum Scythen ? 25

tas : nautæ mari tranquillo navigant : fidelitas caret vituperari : nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ : disciplina et leges vicerunt turpe crimen : matres laudantur ob filios similes : pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos ? Quis Scythas frigidos ? Quis homines quos gignit immanis Ger-

eodem culta. Codd. in ntroque versu summa constantia rura ; nisi quod in Bentleii Græv. erat, *Nutrit ra*, quod ipse vidit fuisse *Nutritura*, ut habet omnino Lips. 1. a m. pr. 'Bentleius non in vs. 17. sed 18. mendum latere credit, sola ea de causa, quod non putat *rura nutriri* recte dici posse ; in quo eum inscite argutari dicat, quicumque, sensu poetico præditus, ejus notam legere velit. Minus etiam placent Cuningamii *culta*. Igitur, si emendandum sit, assentiam equidem Fabro, et versum 18. sanum credam, at vs. 17. legam *prata* ; quod ad sententiam præclarum. Si tamen quis poetam consulto his posuisse *rura*, in eoque ipso elegantiam aliquam et vim esse dicat, nulla emendatione opus sit.' *Jani*. Vide Weber ad Lucan. 1. 318.—20 'Fides, majuscula litera, exprimendum curavi.' *Jani*.—22 *Mox* Mentel.—24 *Pœna*, majusculo P, Sanad. ita etiam *Jani*, Mitsch. Bipont. Wetzel. et Wakef.—

NOTÆ

gustum diligant : nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terra marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden xiv. et xv. hujus libri.

22 *Mos et lex*] III. Od. 24. 'Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt ?' Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Julæ 'de coercendis adulteris et de pudicitia, &c. . . . cumque vim legis eludi sentiret crebra matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit : divortii modum imposuit.'

23 *Laudantur simili prole puerperæ*] Martial. vi. 27. 'Est tibi quæ patrii

signatur imagine vultus Testis maternæ nata pudicitie.' Catull. in Nuptiis Julæ et Manlii Torquati, Carm. LXI. 216. 'Torquatus, volo, parvulus . . . Sit suo simills patri Manlio, et facile inseris Noscitur ab omnibus, Et pudicitiam suæ Matris indicet ore.'

24 *Culpam Pœna premit comes*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *Pœna comes* coercet peccandi libidinem. Plato de Leg. v. *Τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος*.

25 *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide 1. Od. 12. sub finem. 1. Od. 19. 12. III. Od. 5.

Quis gelidum Scythen] 1. Od. 19. et 35. II. Od. 9. in fine. III. Od. 24. 9.

Quis, Germania quos horrida parturit,
 Foetus, incolumi Cæsare? quis feræ
 Bellum curet Iberiæ?

Condit quisque diem collibus in suis,
 Et vitem viduas ducit ad arbores; 30
 Hinc ad vina redit lætus, et alteris
 Te mensis adhibet Deum:
 Te multa prece, te prosequitur mero
 Defuso pateris; et Laribus tuum

mania? Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis? unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad canam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et

26 Cuning. mallet, parturit horrida.—27 Fetus Jani ex Orthogr. Lat. Cæsar. ed. Harles. tom. I. p. 234. ita quoque Wetzel. et Mitsch.—28 Iberiæ Bentl. et Kidd. Vid. Var. Lectt. ad l. 29. 15.—30 Ut vitem Lips. 2. a m. sec.—31 Pro redit, venit Comment. Cruquii, aliquot Lamb. Pulmanni Hann. Bentleii Grav. Regia. et Bodl. 1. Lips. 4. Alt. 1. et sic Bentl. Cun. Sanad. Towers, Wakef. et Kidd. quia putarant VV. DD. non redire ad vina, nisi qui jam ante biberit. 'Tanquam non suavissime dicatur, qui diem in collibus suis condidit, vesperi inde redire domum, ad vina. Quid non critica cogis pectora, novitatis amor!' Jani. *venit* Lips. 3. haud dubie ex *venit*.—34 Dif-fuso nonnulli codd. Lambini, duo Blandd. Cruquii, unus Bersm. Pulmanni

NOTÆ

26 *Quis, Germania quos, &c.*] Vide Flor. IV. 12. 'Domuit Uspietes, Tenctheros, Cattos . . . inde validissimas nationes, Choruscos, Suevos, Sicambros, &c. . . . Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.'

Horrida] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros, et ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Tacit. de Moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28 *Iberiæ*] Ab Ibero fin. Iberia dicta: est Hispaniæ pars, et per Synecd. tota sic vocatur. Vide II. Od. 20. 26. Flor. mox cit. 'pacata fere omnibus Hispaniæ,' &c. Et postea: 'Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: Idem rebellandi finis Hispaniæ,' &c.

29 *Condit quisque diem, &c.*] Arat

colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, a mane ad vespem, sine ullo metu hostili. Virgil. Ecl. IX. 'Cantando puerum memini me condere soles.'

31 *Alteris Te mensis adhibet Deum*] Ex Senatusconsulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. L. Is nempe mos apud veteres, ut remota prima mensa, quæ ciborum seu carniæ erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis ornata, cum exquisitissimo vino, e quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virgil. Æneid. I. 727. et 735. et Æneid. VIII. 283. necnon Georg. II. 101.

34 *Laribus*] Diis Imperii Tutelari-bus perinde ac ædium privatarum.

Tuum Miscet numen] Teque adeo

Miscet numen, uti Græcia Castoris 35
 Et magni memor Herculis.
 Longas o utinam, dux bone, ferias
 Præstes Hesperiae, dicimus integro
 Sicci mane die, dicimus uvidi,
 Cum sol Oceano subest. 40

numen tuum adiungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. Hoc precamur sobrii primo diluculo: hos et repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.

*****

Hunn. et Gemblac. 1. Fran. Dess. 2. Helmst. Lips. 3. Locher. Venet. Vet. Comb. 1492. Ascens. Basill. Rutgers. 'Sed alienum ab h. l. hoc verbum, et rectius ceteri Mss. et edd. *Defuso*.' Jani. *Defuso* etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et edd. recentt. et ita Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. 11. 637.—35 Commentator Cruquii *nomen*, et sic Helmstad. a m. pr. et pauci alii. Vid. Broukhuis. ad Propert. 'p. 81.' Sic et volebat T. Faber, probante Dacer. 'Sed cnm præclare habet *numen*, tum concinnior etiam est dictio, *Miscet Laribus tuum numen* quam: *Miscet Laribus tuum nomen*, ut jam vidit Sanad.' Jani.—37 Harl. 1. 2. duo Bersmanni, Bentleii Græv. Regin. Vigorn. et Dess. 2. *rex bone*. 'Quod quomodo Bentleio sic placere potuerit, non percipio.' Jani.—39 Lips. 3. *invidi* pro *uvidi*. Vid. Var. Lectt. ad vs. 9.

NOTE

venerantur ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non absurde legunt quidam, *nomen*.

36 *Memor*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim a monstribus et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; immo velut maris Dii coluntur, &c.

37 *Ferías*] Dies festos lætosque;

diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38 *Hesperiae*] Italia sic appellata. Vide 1. Od. 28. ubi, 'fluctibus Hesperiiis.' Et 11. Od. 1. sub finem, ubi, 'Hesperiae sonitum ruinæ.' Necnon 1. Od. 36. 4.

Integro] Vixdum incæpto.

39 *Sicci*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi] Vino perfusi, cœnati.

40 *Cum sol Oceano subest*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM.

Apollini tutelari Augusti numini Hymnum canit ob devictos Actiaca pugna Antonium et Cleopatram, quos Niobes et Achillis nominibus callide obvelat. Sæculari Carmini viam sternit. (De Dilogia illa s. Allegoria videantur manes Baxteriani. Mihi sic videtur. Priori parte ad vs. 28. et ipsum se Poëta, et patrimoniosque pueros et puellas, quos ad Carmen Sæculare voce et gestu bene exprimendum parare cupit, in entusiasmum quandam

concitatur. Altera parte peculiariter pueros ac puellas hortatur ad diligentem Chori illius Sæcularis meditationem, i. e. exercitationem. Hactenus ergo, Sæculare Carmen vocare, si cui lubeat, potest. Sed in ipsa cærimonia, et solennibus temporibus ac locis, cantatum, mihi nullo modo fit probabile. *Germ.*) (Summa Carminis est hæc: Phœbe, qui Niobes magniloquentiam et libidinosum Tityi conatum es ultus, atque Achillem fortissimum, qui non dolo, sed vi et Marte aperto Trojam Trojanamque gentem penitus delevisset, nisi tuis Venerisque precibus commotus Jupiter pepercisset Æneæ ad urbem meliorem Imperiumque Romanum condendum, fortiter prostravisti, tu Phœbe, inquam, auctor et præses Carminis lyri, adjuva me, ut Carmen Latinum Sæculare pro salute et perpetuitate imperii Romani fundam decore. Jam vero, hac mihi facultate a Phœbo concessa, vos, patrimi matrimique pueri puellæque, qui estis in tutela Dianæ, servate rhythmum numerosque Carminis mei, et adeo rite et ex arte canite laudes Apollinis et Dianæ fruges prosperantis et menses celeriter decurrere facientis; ita ut, si qua vestrum, puellæ, aliquando nupta fuerit, dicere possit, ego Horatianum Carmen Diis gratum diebus Sæcularibus festis cecini. *Zeus.*)

**DIVE, quem proles Niobea magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor**

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus

~~~~~

Hanc Oden Carminis Sæcularis partem constituunt Sanad. Jones. Francis, Towers, et Anchera. Vid. Argin. ad Carm. Sæc. Epigraphe in Venett. Locher. et Ascens. *De Laudibus Apollinis.*—1 *Dive, quem* Vet. Comb. *Niobæ, Niobæ,* edd. vett. *Niobea* Benth. Canning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd. Gr. est *Niobeîn.*—2 *Tytius, Tytios, Titios, Ticius,* variantes ap.

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 2.

1 *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut et 1. Od. 21. Sæculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen proprie titulum hunc meretur, sed illud tantum quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobea, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicasti adversus arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fecundiorē ac feliciore partibus ac sobole, præ ipsa Latona duos tantum enixa, cum ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. xx. 7. 'Mira,' inquit, 'et prope adeo ridicula diversitas fabulæ apud Græcos Poëtâs deprehenditur super numerum Niobæ

filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus bis senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides et Pindarus bis denos: quidam alii scriptores, tres fuisse solos dixerunt.' Porro filios Niobæ omnes Apollo, filias Dianæ agittis confixos peremerunt: Niobe vero in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Met. vi. Fab. 3. Diodor. Sicul. v. 11. Juvenal. Sat. vi. 173. et seq. Anson. Epitaph. xxvii. de Niobe. 'Bis septem natis genitrix læta atque superba, Tot duxi mater funera quot genui. Nec satis hoc Divis; duro circumdata saxo Amisi humani corporis effigiem,' &c. Niobe Tantalii filia, uxor vero Amphi-

Sensit, et Trojæ prope victor altæ
 Phthius Achilles,
 Ceteris major, tibi miles impar ; 5
 Filius quanquam Thetidos marinæ
 Dardanas turres quateret tremenda
 Cuspide pugnax.
 Ille, mordaci velut icta ferro
 Pinus, aut impulsa cupressus Euro, 10

raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator, aliis quidem fortior, te vero inferior miles ; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret hasta tremenda certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa,

~~~~~

Jani. *Tityosque* Nic. Heinsius ad Ovid. Met. iv. 457. nonnullæ edd. *Tityosque*.—6 *F. quanquam* meliores Torrent. Lipss. 1. 2. et Harl. 5. Sic et Baxt. San. Cun. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wakef. Wetzel. al. 'Recte! est enim exquisitius quam vulgare *quamvis quateret*.' Jani. *Thetidis* sat multi codd. et edd. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Sed forma exquisitiore *Thetidos* Cruq. Torr. Benti. Cun. e suis libris, item Fab. Dacer. Baxt. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Francis, Towers, et Kidd.—8 Lips. 4. *pugnans*.—10 Duo

NOTÆ

onis Thebarum regis.

2 *Tityosque raptor*] Vide II. Od. 14. III. Od. 4.

4 *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus e Phthia urbe Thessaliæ.

Trojæ prope victor] Qui interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem : quam certe accelerasset, nisi a Paride fulset interemptus, ut mox dicetur.

5 *Tibi impar*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud vero par tibi, Phœbe, qui sub figura Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. *Æneid.* vi. 57. 'Dardana qui Paridis dextri tela manusque Corpus in *Æacidæ*.'

6 *Thetidos marinæ*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. I. Od. 8.

7 *Dardanas turres*] Dardanus Jovis filius ex Electra Atlantis filia ab

Africa venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja a rege Troë dicta. Virgil. *Æneid.* VIII, 134. 'Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor.'

Tremenda Cuspide] Ex Homer. II. T. sub finem ; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat ; a Chirone incisam, ad cædem heroum.

9 *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. *Æneid.* v. 447. 'Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto Concidit : ut quondam cava concidit aut Erymantho Aut Ida in magna radicitus eruta pinus.'

10 *Impulsa cupressus Euro*] Velut ingens arbor vi ventorum prostrata.

Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.

Ille non, inclusus equo Minervæ

Sacra mentito, male feriatos

Troas et lætam Priami choreis

15

Falleret aulam :

vel cupressus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano. Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, et aulam Priami saltationibus gaudentem : sed aperte in expugnatos immitis,

-----

codd. Bentleii et Mentel. aut impressa. Et sic Cuning.—11 Præpositio in adest a nonnullis codd. Lambini, Pulmanni Hunn. Beller. et Diesth. plerisque Cruquii, Lips. 2. a m. pr. Lips. 3. Franeq. Venett. Locher. Ascens. Bassill. Muret. Fabr. Steph. Rutgers. Sed rectius adest in duobus Vatt. Faern. et Jannoet. Lambini, Pulmanni Gemblac. 1. 2. duobus Blandd. Cruquii, optimis Torrentii, et Bentleii, Lips. 1. 2. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. item edd. Lamb. Crug. Torrent. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Jones. Francis. Towers. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzsl. Wakef. Comb. et Kidd.—13 'Post non ponendum comma, non post *Ille*; ut sit, *Ille non falleret Troas, inclusus equo, &c.*' Jani. Ita Mitsch. Bipont. &c. *Ille, non in-*

NOTÆ

11 *Posuitque collum in Pulvere Teucro*] II. Od. 7. 12. similem dictionem vide, ibique Not. Hic Noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine : quod idem scribit Ovid. Met. xii. Fab. ult. ubi Apollo Paridi, 'Ostendens sternentem Troica ferro Corpora Peliden, arcus obvertit in illum, Certaque letifera direxit spicula dextra.' Itaque 'non indecoro pulvere sordidus' occubisset. Alii vero, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagitta in calce percussus a Paride post illius Dei simulacrum latente.

12 *Teucro*] Pro 'Teucro.' Teucri dicti sunt Troiani, et Troas ac Troja Teucra, a Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cuius filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13 *Ille non, inclusus, &c.*] Adverte quam extollat Achille fortitudinem,

ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phæbo. Quod si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machina illa, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causa fabricatum illi mentiti sunt : sed aperto Marte, absque dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virgil. Æneid. ii. 'Votum pro reditu simulant.'

14 *Male feriatos*] Imprudenter ac intempestive abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virgil. Æneid. ii. 15. 'Nos abilis rati et vento petilisse Mycenæ. Ergo omnis longo solvit se Teucris luctu. Panduntur portæ, &c.'

15 *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiis vacantem, cum tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. ii. 234. 'Dividimus muros et mœnia pandimus urbis... Scandit fatalis machina muros Fœta armis : circum pueri in-

Rebus Æneæ potiore ductos

Álite muros.

Doctor argutæ fidicen Thaliæ

25

Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,

Dauniæ defende decus Camoenæ,

Levis Agyieu.

Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis exstructa. O Apollo citharista, Thalia bene canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos, imberbis Agyieus,

Crnq. et Pnlmanni Beller.' *Jani*.—25 '*Ductor* tres Torrent. Benthlii Regin. et Vigorn. Lips. 2. a m. pr. et Lips. 4. Torrentio valde arridet hæc lectio, ob notam appellationem Apollinis Μουσαργέrov. Sed primum durius ideo diceretur Phæbus dñctor Thalix; deinde ad sententiam convenientior h. l. notio doctoris, qnam ductoris; denique ingratum etiam *Ductor* statim post *Ductos* vs. 23. *Argula*, i. e. canoræ, (III. Od. 14. 21.) vulgaris lectio. Sed *Argicæ* tres Torrent. Benthlii Græv. et Leid. pro var. lect. Lips. 3. 4. Burm. Sivr. Mirifice etiam Benthleo placet. Est hand dubie unice vera lectio, qum et pulcherrimam antithesin proferat, et ad sententix elegantiam necessaria sit. Facile ex *Arguma* in Mss. factum *Argula*.' *Jani*. Porro *Argos* emend. Cnning. Sanad. et sic etiam Towers et Francis.—26 Commentator Cruquii, *lavit omne crinis*.—28 *Lenis* Acron, (cum Schol. 'lenis in verbis,') et Alt. 2. *Letus* antiquiss. Bland. Crnquii; *Lavus* var. lect. ap. Jones. *Agicu*, *Agyeu*, *Ageu*, *Agileu*, *Agylen*, *Agilleu*, *Agylleu*, *Agillie*, variantes ap. *Jani*. *Agylen* volebat Mancin. tanquam ab ἀγυιά et λέιος. Crnq. præferebat *Agy-*

NOTÆ

23 *Potiore Alite*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc vero spectat quod æternam fore Romanam credebant Romani, et apud Virgil. cit. ita spondet Jupiter: 'Imperium sine fine dedi.'

25 *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibusdam *Ductor*, ut reddatur illud Græcorum *Μουρρυέρης*. Verumtamen nihil mutabit lector sagax.

Thalica] Pro qualibet Musarum hæc
ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν,
florere; quod Poëtæ faciat gloria et
fama florentes.

26 *Qui Xantho lavit amne crines*] Sic III. Od. 4. 'Qui rore puro Castalini lavit Crines solutos.' Capillos antiqui in fluvii aut fontibus lavabant, seu munditiei seu nitoris augendi causa. Sensus itaque est: Qui dominaris iis regionibus quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter

in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur a nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet : siquidem in ea regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lycia, e monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sane designat hic Horatius, qui, loco supra citato, de eodem Apolline dixit: ‘ qui Lyciæ tenet dumeta.’ Sunt qui alludi putent ad vocem *Ἰαυδοῖς*, *fluvius*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27 *Dauria defende decus Camaræ*] Mihi patrocinare: cui 'spiritum et carminis artem dedisti,' 'nomen' et 'decus' tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Damniæ] Vel, per Synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est

Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
 Carminis nomenque dedit Poëtæ.
 Virginum primæ, puerique claris
                   Patribus orti,
 Deliæ tutela Deæ, fugaces
 Lynceas et cervos cohibentis arcu,

30

tuere gloriam Musa Apulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poësee et vatis appellationem tribuit. O puella primariæ, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos Lynceas et cervos acu prosternit, custodite

.....

leu; et sic Burm. Vid. Strab. v. p. 220. Harl. 1. 2. 4. 6. Agileu; Harl. 3. Agyeu; Harl. 5. Agyiu.—29 Nova hinc Ode ap. Saad. et Sivr.—31 Vir-

NOTÆ

Daunia, sive Apulla a Danno rege appellata; hodie, *la Capitanata*. De ea jam 1. Od. 22. et 11. Od. 1. Vel respexit noster Poëta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic 'Calabras Pierides' pro Enniana poësi; 'Ceam Camœnam' pro Simonidea; 'Teiam Musam' pro Anacreontica, ante dixit. Ergo et hic 'Dauniam Camœnam' pro Vennsina; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Daunniæ, qua in urbe natus Horatius.

28 *Levis*] Sive *lævis*, *λῆϊος*, *politus*, *imberbis*, ntpote juventute florens perpetua. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu] '*Ἀγυῖα*, *vicus*, *via*. Hinc Apollo '*Ἀγυῖεὺς*, eo quod in viis cole-retur, et columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in conï formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrobi. Saturnal. 1. 9. 'Apud Græcos Apollo '*Ἀγυῖεὺς* nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias, quæ intra pomerium sunt, *ἀγυῖας* appellant.'

29 *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus Poëta laudat invocaturque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit Car-

mina, prædicat, ac rite et religiose canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Epist. ad Pisones: *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31 *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippa et Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certe dormitans. Immo compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, a quibus ex more Carmen Sæculare concinendum erat: ut amplius deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Sæculari, post Epodos.

33 *Deliæ tutela Deæ*] Hujus enim erant in clientela seu tutela, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide 1. Od. 21.

Deliæ] A Delo insula, ubi nata et præcipue observata Diana. Vide 111. Od. 4. 64. Catull. 'Dianæ sumus in fide Puellæ et pueri integri.'

34 *Lynceas et cervos cohibentis arcu*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. Lynx, acutissimi visus animal, instar leopardi distinctum maculis, vernacule *once*, vel, *lonce* vocatur. Lupum

Lesbium servate pedem, meique	35
Pollicis ictum;	
Rite Latonæ puerum canentes,	
Rite crescentem face Noctilucam,	
Prosperam frugum, celeremque pronos	
Volvere menses.	40
Nupta jam dices, Ego Dis amicum,	
Sæculo festas referente luces,	

mensuram Sapphicam et pollicis mei sonum: rite celebrantes filium Latonæ, rite Dianam lumine angescientem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolendis promtam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poëta Horatii versibus erudita

*****

gines prima Alt. 2.—35 Dess. 2. *Lesbium servare*.—37 Helmstad. *colentes*.—38 Codd. Marcil. Sax. Gott. Mentel. Lips. 1. 2. 3. 4. Helmstad. a m. pr. Venett. 1478. et Mediol. 1477. *noctiluca*, tanquam jungendum cum *face*. Palmanni Hunn. *noctilucam*.—39 *Prospera* Gott.

NOTÆ

cervarium aliqui dicunt; jure, an injuria? Vide Gesner. de Quadruped. Plin. xxviii. &c. De iis jam II. Od. 13. vs. ult.

35 *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei Carminis observate mensuram, et ad mezæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, e Lesbo insula, nomen dedit et originem Sapphico Carmini. Vide II. Od. 13. cit. ibique Not.

Meique Pollicis ictum] Quasi pulset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37 *Rite*] Ex ritu antiquo et solenni.

38 *Crescentem face Noctilucam*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, *νοκτιλαμης* Simonidi apud Dionys. Halic. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde 'menses pronos celeriterolvere' dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. II. n. 68. 'Luna a lucendo nominata: eadem est enim Lucina. Ita-

que, ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant. Quæ eadem Diana omnivaga dicitur, non a venando, sed quod in septem numeratur tanquam *vagantibus*. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut, ut plerumque, novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia efficiunt, menses nominantur.'

39 *Prosperam frugum*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41 *Nupta jam dices, &c.*] Cum nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem adolescentula et virgo Carmen Sæculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, a quibus Sæculare Carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in Ludis Sæcularibus.

42 *Sæculo festas referente luces*]

Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

cecini carmen gratum Numinibus, quando sæculum reduxit dies solennes.

NOTÆ

Quanto apparatu, quanta lætitia celebrarentur Ludi Sæculares, dicam in Carmine Sæculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

AD TORQUATUM.

Hortatur Manlium Torquatum, fortasse filium illius, cnjus Consulatu natus est Horatius, uti verno jam tempore dulcia carpat, cum vitæ spatium sit et breve et incertum.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ:
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt:

Abierunt nives, jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas. Gratia cum Nymphis

Ode decima tertia Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. Torrentii, *Ad Manlium (s. Mallium) Torquatum verni temporis descriptio et de mortalitate.* In Venett. Locher. et Ascens. *Ad Torquatum de liberalitate, ex male intellectis vs. 19. 20. Alt. 2. Ad Plancum.* Vid. Var. Lectt. ad vs. 23.—1 Harl. 2. *redeunt j. g. terris.*—3 Codd. vett. ap. Mancin. *descendentia*;

NOTÆ

Hæc Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Hexameter Heroicus, alter est Dactylicus Archilochius Dimeter, constans duobus Dactylis et una syllaba.

1 *Diffugere nives*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani sæcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natum volunt Poëtam nostrum.

3 *Mutat terra vices*] Terra, prius hyemali constricta gelu mœstaque, jam 'solvitur grata vice veris et Fa-

vonî,' jucundamque experitur amœnitatem.

Decrescentia ripas Flumina prætereunt] Salmasius legit *recrecentia*: alii *decrescentia* explicant, valde crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum viro- rum aliter interpretari placuit, hoc verius quo simplicius, nec lector reus fragabitur, ut spes est. Sensus est: Flumina ante nivium aquis aucta et ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque et fluunt præter, id est

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet 5
 Ducere nuda choros.
 Immortalia ne speres monet annus, et alium
 Quæ rapit hora diem.
 Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit æstas
 Interitura, simul 10
 Pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
 Bruma recurrit iners.
 Damna tamen celeres reparant coelestia lunæ:
 Nos, ubi decidimus,

ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus, et hora quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva similiter peritura, posteaquam Autumnus fruges prodaxerit, statimque pigra redeunt frigora. Luna tamen cito resarciunt detrimenta

Salmas. emend. *recrescentia*; conject. ap. Jones. *succrescentia*.—4 Sanad. Sivr. Towers. et Francis, *præter eunt*.—7 Lips. 3. *movet pro monet*. Duo codd. Torrèntii, Bentleii Græv. pro v. l. Harl. 3. Alt. 2. Franeq. Lips. 3. pro v. l. et Helmst. a m. pr. et *album*. 'Alienum ab hoc loco epitheton.' Jani.—8 Bentleii Vigorn. *polum pro diem*. 'Annus, Hora, Ver, Æstas, Autumnus, majusculis literis, recte.' Jani.—11 Bonfin. emend. *ut fuderit*; unde Ascens. *ac fuderit*, improbante Jani. *effuderit* Dess. 2.—12 *Bruma recurrit* nonnulli codd. Lambini, Lips. 3. cum edd. Lamb. Bonfin. Steph. Heins. et Sivr. *Bruma recurrit* quatuor Lambini, omnes Cruicii, Torrentii, Fabricii, Bentleii, Bersmanni, et Jani, Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. Locher. Ascens. Basill. Muret. Fabr. Brut. Rutgers. Fab. Dacer. Bentl. Bond. Schrevel. Delph. Cuning. Baxt. Sanad. Jones. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch, Francis, Talbot, Pine,

NOTE

secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur aut exundant.

5 *Gratia cum geminis sororibus*] Gratiae tres, Aglaiæ, Thalia, Euphrosyne.

6 *Nuda*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide I. Od. 4. et 20. Item III. Od. 19.

7 *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet. II. Od. 18. 'Truditur dies die.'

9 *Zephyris*] Ventis tepidis, 'veris comitibus.' Vide III. Od. I. 24. et infra Od. XII. hujus libri.

13 *Damna tamen celeres, &c.*] Luna

quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena quæ interierat: cit. II. Od. 18. 'novæque pergunt interire lunæ.' At nos mortales cum semel interiimus, hand amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Idyll. III. Bionis deflens interitum: 'Hei! hei! malvæ in hortis, apium, anethum, cum interiere, tamen renascuntur postea,' inquit: 'nos vero qui magni, fortes, sapientes, ubi primum mortui sumus, obscuri in terra somnum dormimus longum, infinitum,' *μῆλα μακρὸν, ἀτέρμωνα, νήγρετον ὕπνον, &c.*

Quo pius Æneas, quo dives Tullus et Ancus, 15
 Pulvis et umbra sumus.
 Quis scit, an adjiciant hodiernæ crastina summæ
 Tempora Di superi?
 Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
 Quæ dederis animo. 20

cæli: at nos simul ac devenimus eo quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus deciderunt, sumus duntaxat cinis et umbra. Quis novit utrum cælestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benigne indulgeris, hæc

~~~~~

Towers, Wetzel. Wakef. et Kidd.—15 *Quo pater Æneas* nonnulli Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. unus Torr. Harl. 2. 3. 4. Lips. 3. pro var. lect. 4. Alt. 1. Bentl. Græv. a m. pr. Regin. Magdal. Battel. et Bodl. 1. 2. et sic Bentl. et Kidd. 'Facile ex Virgilio illatum a librariis oscitantibus *pater*. Cum auctoritate præstat *pius*, tam huic sententiæ aptius est.' Jani. *Tullus dives et A.* complures codd. ut Harl. 2. 3. 4. Mentel. Helmst. Alt. 2. Lips. 1. item Venett. Locher. Basill. et Ascens. Lambinus et Cruq. nil de suis referunt. Editores fere comma ponunt post *dives*, ut Mur. Fabr. Lamb. Cruq. Fab. Heins. Steph. Rntg. Dacer. Cun. San. Contra Bentl. et Jones. distinguunt post *Tullus*. 'Nulla sane satio est, cur alterutri regi potius tribuatur epitheton. Est illud ad utrumque referendum. Quæ ipsa etiam de causa prætulit antiquum verborum ordinem, *dives T. et A.* quem habent Acr. Porphy. sex Torr. duo Bersm. ceteri Bentl. Lips. 2. 3. 4. Alt. 1. Dess. 2. haud dubie etiam multi Lamb. et Cruq. Et sic Baxt. et recent. *pauper et Ancus* conj. Bentl. non capiens, quo nomine dives fuerit. Et quid quæso faceret ad præsentem sententiam notio paupertatis? *divus et A.* conject. ap. Jon.' Jani. *Quo præter Æneas et dives* Vet. Comb.—17 *Qui* Mentel. Dess. 2. et Cuning. *vita pro summæ* Harl. 1. 4. 6. duo Vatt. Faërn. Jannoct. Torn. et Farn. ap. Lambinum, antiquiss. Bland. Cruquii, plures Torrentii, Pulmauni Hunn. Gemblac. 1. 2. et Diesth. Brød. unus Bersmanni, Lips. 3. 4. Altt. 1. 2. Dess. 2. Venett. 1492. Locher. Ascens. *tempora vita Crastina Di superi* Dess. 2.—19 Bentl. conj. *avidi*; et sic edidit Cuning. improbante Jani. 'Optime Poëtæ menti conveniet hic locus, si pro *hæredis* reponatur *hærebit* in hunc modum: *Cuncta manus avidas fugient, hærebit amico Quod dederis animo.* Huic emendationi etiam favent, vel potius eam confirmant duo codd. quos mihi contigit videre in Biblioth. Regia, Paris. In uno legitur: *Cuncta*

NOTÆ

15 *Quo pius Æneas*] Ad Inferos nempe. Sensus est: Non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo a morte vindicarunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? Æneas fama super æthera per Virgilium notus. Tullus, et Ancus, ille tertius, hic quartus Rex Roman. Liv. lib. 1. Dionys. Halicarn. lib. 111. &c.

16 *Pulvis et umbra sumus*] Euripid.

Ἀνθρωπὸς ἐστὶ πνεῦμα καὶ σκιά μόνον, Homo est flatus et umbra tantum. Sophocles in Ajace, *Ἐδωκα καὶ κόπην σκιάς, Simulacra et levem umbram* homines appellat: Anacreon *ἐλέγην κόπην, exiguum pulverem.* Jacob. Apost. Epist. iv. 15. *Ἄρπυς πρὸς ὄλεθρον φανομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη.* Vapor modico apparens et mox evanescens.

17 *Summæ*] Numero dierum quos vivimus. Quidam cod. leg. *vita*.

Cum semel occideris, et de te splendida Minos
 Fecerit arbitria;
 Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
 Restituet pietas.
 Infernis neque enim tenebris Diana pudicum 25
 Liberat Hippolytum;
 Nec Lethæa valet Theseus abruptere caro
 Vincula Pirithoo.

avaras manus heredis effugient: postquam interieris, et Minos de te iudicium ultimum protulerit; nec stirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, o Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum caligine; nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

~~~~~

manus avidas fugient; hærebis amico Quæ dederis animo. In altero, eodem modo extat textus, sed in *hærebis*, s. mutatum est in *ta* secunda manu. Huic Ms. adjuncta est glossa, in qua distincte legitur *hærebit*, quod explicatur: 'illud tuum erit.' Waddel.—21 Salmas. conj. *splendide*, ut ad Torquatam pertineat. Vid. Syllog. Epist. tom. II. p. 570.—23 *Non te, Plance genus Alt.* 2. Vid. Variet. in Epigraph.—24 *Eripiet pietas Alt.* 2. *Restituit pietas* codd. ap. Cuning. *Restituit pietas* emend. Cuning.—26 *Idem Cuning. emend. Liberet Hippolytum.*—28 *Pirithoo Lips.* 1. 2. 4. Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Pirithoo* Torrent. et Hyl. *Pyrithoo* Lips. 3.

NOTÆ

21 *Splendida arbitria*] Non male Heinsius interpretatur, gravis, majestatis plena: veteres Interpretes æque bene, vera et manifesta.

Minos] Apud Inferos iudex. Vide I. Od. 28. II. Od. 13.

25 *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non Inferis eripit Hippolytum, castitatis fama inclutum. Vide Ovid. Met. xv. Senec. Trag. Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, celibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ carus, interpellantem de stupro Phædræm novercam strenue repulit. Hæc illum apud Theseum detulit, quasi ipse ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum et ipsam aurigam per devia trahentes discerperant, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, λῶν, *dissepso*. Extinctum tamen Dianæ pre-

Deiph. et Var. Clas.

cibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato omnibus communi functus decessit. Quapropter ab Inferis minime libratum dicit Horatius. Vide Gell. x. 16.

27 *Lethæa*] Lethe fluvius Inferorum pro ipsis Inferis ponitur frequenter.

Theseus] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipua coluit amicitia, comitemque assumsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causa. Porro ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic vero superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremtus ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in Vita Thesei. Diodor. Sicul. v. 5. &c.

28 *Pirithoo*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide III. Od. 4. in fine, ibique Not.

2 P

ODE VIII.

AD C. MARTIUM CENSORINUM.

Apud virum Consularem Calique Cæsaris familiarem, C. Martium Censorinum, excusat se, quod pro tenuitate sua Carmina vice strenæ (hand contemnendum tamen munus) ei mittat.

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium

O Censorine, crateras et jucunda ex ære vasa ultro darem sociis meis; darem

~~~~~

Ode prima Libri quarti in Ed. Sanad.—1 Pro *commodus, commodis* quidam Lamb. omnes Torr. (cui probatur), Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. 4. Franeq. Alt. 1. Venet. 1492. Vet. Comb. Locher. Basill. *commodus* Acr. duo Vatt. optimi et quinque alii Lamb. tres Blandd. Cruq. omnes Palm. et Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 1. a m. s. Lips. 3. Alt. 2. Mentel. Helmst. Dess. 2. Et sic Ascens. Mur. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Lamb. Cruq. Fab. Dacer. Benth. (e snis), Buxt. Cun. San. Jones. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et

NOTÆ

Metrum est idem quod 1. Od. 1.

1 *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalium: sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem missitabant, missam Censoriuo. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo ann. U. C. 746.

Pateras] Varro lib. iv. de Ling. Lat. 'In poculis sunt pateræ,' inquit, 'a patendo dictæ.' Gallice *une coupe*. Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1. 'Post ob virtutem hero Amphitrmoni patera donata aurea est, Qui Pterela potitare rex solitus est.'

Commodus] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, sed perperam.

2 *Æra*] Vasa ex ære capacia, lebetes, Gallice *cuvettes*, quæ multiplici erant usui.

3 *Tripodas*] Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse; alii, ansatas ollas: tripodas certe appellarunt, quod ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citand. Ceterum apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetes aliquando nominarunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur *ἐμπυρίβητης*, et *λοετροχόος*, quo utebantur ad calefaciendam aquam leturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus: *ἔνν' ἀνύπους τρίποδας*, In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: et quia non igni adhibebantur, *ἀνύποι* dicti: atque horum auriti quidam extitere. Athen. 11. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis: forte quia, velut symbolum,

Graiorum ; neque tu pessima munerum
 Ferres, divite me scilicet artium 5
 Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas ;
 Hic saxo, liquidis ille coloribus,
 Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
 Sed non hæc mihi vis ; nec tibi talium
 Res est aut animus deliciarum egens. 10

tripodas, Græcorum strenuorum munera ; tu vero non minima acciperes, si opulentus forem artibus quas procegit vel Parrhasius vel Scopas ; alter lapide, coloribus alter peritus effingere modo virum modo Deum. At mihi facultas ista non adest : nec res tua familiaris, vel animus tuus indigent istis deliciis. Versibus delectaris :

~~~~~

Kidd.—4 Mediol. 1477. *pessima munera*.—6 Cuning. emend. *Quas aut P. prodidit*.—7 In quibusdam vett. *pingere* pro *ponere*, ex glossa. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. III. 401. et Burm. ad Ovid. Met. x. 516.—8 '*Solers* scribendum, ut hic etiam tres Blandd. Cruq. aliique boni codd. Festus : '*Sollo* Osce dicitur id, quod nos totum vocamus ; *solers* etiam, in omni re prudens :' quasi, totus in arte.' Jani.—9 Multi codd. ut Harl. 2. 3. 4. 6. Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Gott. Lips. 1. 3. item Zarot. Mediol. tres, Basil. Fabric. Mur. Torrent. Rutgers. Bond. Delph. et Schrevel. non tibi. Antiquias. Bland. Cruquii, duo Bersinanni, Pulmanni Hnnn. Bentleii Græv. Regin. et alii, Lips. 2. 4. Dess. 2. Franeq. Mentel. Altt. 1. 2. Helmstad. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Cruq. Fab. Dacer. Benti. Baxt. Cuning. Sanad. Jones. Jani, Mitsch. Wetzsl. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate sua tripodas exhibebat. Virgil. *Æneid.* ix. 'Bina dabo argento perfecta atque aspera signis Pocula ... Et tripodas geminos.' Vide Cœl. Rhodig. viii. 15.

6 *Parrhasius*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi cœtaneus, 'quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur,' inquit Fab. Quintil. xii. 10. Plinius autem xxxv. 10. 'Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent, ipse detulisset linteam pictum ita veritate repræsentata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, in-

genuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem ... Parrhasius Ephesi natus primus symmetriam picturæ dedit : primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus,' &c. Vide Athen. xii. 11. et lib. xv. 10.

Scopas] Eximius ille statuaris vixit anno ante Christum 430. ant circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, et saxeus Hercules meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venas et Phæton, quæ imagines apud Samothraciam religiose servatæ. Plin. xxxvi. 5. multa alia ab eo signa egregie facta memorat.

9 *Nec tibi talium Res est aut animus deliciarum egens*] Domus tua non eget, immo abundat talibus ornamentis,

Gaudes carminibus: carmina possumus
 Donare, et pretium dicere muneri.
 Non incisa notis marmora publicis,
 Per quæ spiritus et vita redit bonis
 Post mortem ducibus; non celeres fugæ, 15
 Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ;

versus dare possumus, et doni æstimationem eloqui. Non statua marmorea publicis inscriptionibus insculpta, per quas bonis Imperatoribus salo functis redditur spiritus et vita, non Hannibalis fuga præcepta minæque retro pulsa, non acclerata

nec tibi.—12 Acr. Porphyr. unus Vat. Torn. alique Lamb. Harl. 1. 2. 5. 6. Helmst. a m. s. Venet. 1492. Locher. Ascens. Heins. Baxt. Gesn. et Comb. *muneris.* Plures Lamb. omnes Torrent. Pulm. et Bersm. tres Bland. Crug. Benth. 1. 2. alique, Harl. 3. 4. Sax. omnes ap. Jani, Zar. Venet. 1478. Basill. Fabr. Mur. Lamb. Crug. Torr. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Benth. Cun. San. Jones. Jani, Mitsch. Wetzl. Bipont. Zeun. Wakef. et Kidd. *muneris.* With. emend. *Donare, est pretium nec leve muneris, improbante Jani.*—14 Lips. 4. et

NOTÆ

nec plurium cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse, nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12 *Pretium dicere muneri* [*muneris*] Eruditus quisque legit muneri; atque interpretantur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hic facit Poëta, cum carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quam tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13 *Incisa notis marmora publicis*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphe honorifica in basi, quæ breviter et compendiose elogium contineat.

Publicis] Quia loco publico et publica auctoritate erectæ et positæ.

Notis] *Διὰ σημειῶν*: prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hic statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus

repudiaverat, et ex Africa reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14 *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Arusp. Resp. 'Statuæ et imagines non animorum simulacra sunt, sed corporum.' At carmen animi virtutes exhibet et repræsentat. Hinc Ovid. 'Scinduntur vestes, gemmæ franguntur et aurum. Carmina quam tribuent fama perennis erit.' Et Noster infra II. Epist. ad Augustum: 'Nec magis expressi vultus per ænæa signa Quam per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent.'

15 *Celeres fugæ, Rejectæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Hannibal 'incubans Italiæ,' ejusque 'visceribus inhærens,' summotus tandem et coactus est cito in Africam redire ad opem ferendam Carthaginensi, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit 'rejectitque minas' et belli mala atque incommoda, quibus nisi cives ante vexabantur. Vide Liv. XXVIII. XXIX. XXX. Flor. II. 6.

Non incendia Carthaginis impiae,

Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius qui reversus est adeptus titulum

vita bonis redit.—17 'Versus magnis difficultatibus implicitus, ob confusa et commixta inter se duorum Scipionum facta. Nihil praesidium est in codd. Igitur oportet vel emendando versui operam dari, vel ita interpretando, ut Horatii honor atque doctrina vindicetur. Cuning. emendat, *impendia*, quæ explicat tributa, s. vectigalia, Romanis a Pœnis pendenda; cum Scipio Carthaginem tributariam fecisset. Ingenii sagacitatem in hac emendatione non desideres; si modo vel tributi mentio valde placere h. l. posset sensui poetico, vel satis ostendi posset, *impendium* recte pro tributo accipi. Nam ap. Varron. de L. L. iv. extr. item ap. Cic. Brut. iv. Att. vi. l. non nisi pro usura, s. auctario est. vid. Ern. Clav. Aptior videtur locus Stat. Sylv. iii. 3. 88. Verum et ibi *impendia* non sunt tributa, sed omnino redditus Principis e provinciis earumque fructibus. Secuti tamen Cuningamium Sanad. et Sivr. probante etiam Jonesio. Quare cum neque emendatio satis bona locum habeat, neque interpretatio reperiri possit, quæ non difficultate laboret, facile adducor, ut Bentleio assentiar, qui totum versum delendum censuit; quod sane optimum videtur. Cff. leges criticæ, quas in Excursu II. ad libr. III. dedimus. Facile nobis fingere possumus, quomodo indoctus et ineptus Grammaticus, qui audisset, eversam esse Carthaginem a Scipione, non curans, utrum ab hoc, an ab alio, assuere versum 17. sibi animserit: quod profecto probabilius, quam, ab ipso Horatio vel tam turpem errorem profectum, vel veram sententiam tam incommoda, obscura eadem et ambigua, dictione expressam esse, quam non possit non primo aspectu de eversa Carthagine lector quisque nondum occupatus accipere. Accusat Bentl. etiam neglectam in alterius pedis Choriambi Cæsuram, divisumque vocabulum *Carthaginis*, quod in versu Asclepiadeo non ferendum vitium sit. Aliis in versibus talibus Horatii, ubi in Cæsura hac verbum dissectum esse videatur, vel ultimam ejus syllabam elisionem quasi aboleri, ut sup. vs. 16. item 1. Od. 21. 13. 1. Od. 24. 14. III. Od. 24. 63. III. Od. 30. 1. IV. Od. 5. 22. vel primam syllabam resectam partem vocabuli externam et adventitiam esse, np. præpositionem, ut 1. Od. 12. 25. Contra in *Carthaginis* primam syllabam ita propriam vocabulo esse, ut divelli inde non possit. Verum hoc nrgere equidem nolim, cum constet, exemplo et imitatione Græcorum liberiores in dividendis vocabulis esse Horatium, qui vel in duo versus verba distraxerit, ut 1. Od. 2. 19. II. Od. 16. 7. atque alias etiam simili licentia Cæsuram neglexerit, ut 1. Od. 37. 14. IV. Od. 14. 17. Ceterum quod Cuning. parum laudari Scipionem putat a solo eo, quod Hannibalem Italia extraxerit, non cogitavit, hoc ipsum unum factum prærogativam habuisse Romæ servandæ, mutandæ rerum faciei, domandæque Carthaginis; et sic, poetica doctrina,

NOTÆ

17 *Incendia Carthaginis impiae*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus; quod Hannibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio 'Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret. ...

per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extinguere, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant,' &c. Flor. II. 15. Porro, ut vides lector, utrumque hic per licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiae] Quæ scilicet

Ejus qui domita nomen ab Africa
 Lucratus rediit, clarius indicant
 Laudes, quam Calabræ Pierides : neque, 20
 Si chartæ sileant quod bene feceris,
 Mercedem tuleris. Quid foret Iliaë
 Mavortisque puer, si taciturnitas

ab Africa provicta, quam Musæ Calabræ. Ac si taceant scripta nihil præmii haberes ex eo quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliaë et Martis, si invi-

pro omnibus Scipionis rebus gestis hanc unam præclare memorari. v. Cuning. Animadv. cap. x. p. 96-106. Denique Withof. vs. 15-17. ita emendabat : *seu celebrent fugas, rejectasque r. H. minas, seu discrimina (vel dispendia) Carthaginis impia* ; cum putaret etiam, minus recte carminibus Ennii opponi facta Scipionis. Jæni. Hanc versum pro spurio habent etiam Wetzel.

NOTÆ

contra jus et fas bellum renovat. 'Pudebat nobilem populum ablatum mare, captæ insulæ, dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc.... Hannibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidel erga Romanos magnum sed triste monumentum evertit ; 'ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est,' &c. Flor. II. 6.

18 *Ejus qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit*] Vide Cic. de Offic. lib. III. initium.

20 *Calabræ Pierides*] Versus Ennii e Calabria oriundi, Rudiis nimirum nati. 'Ennio cive nobiles Rudiæ,' ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varro, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum Annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, a Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumtu atque unius ancillæ ministerio contentus ; septuagenario major articulari morbo periit ; sepultusque est in Scipionis monumento, via Appia, intra primum ab urbe miliarium. De eo Quintil. x. 1. 'En-

nim sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam speciem habent quam religionem.' Cic. pro Archia Poëta, sic habet : 'Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore. ... Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.' Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, fama, gloria, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Antrum ac Siciliam. De ea jam I. Od. 31. Martialis v. 31. Horatianam 'Iyram Calabram' appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. Pierides unde dictæ disse-rui supra, Ode III.

22 *Quid foret Iliaë Mavortisque puer, &c.*] Ipse Gentis Romæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, si *chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita 'jacerent in te-

Obstaret meritis invida Romuli?	
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum	25
Virtus et favor et lingua potentium	
Vatum divitibus consecrat insulis.	
Dignum laude virum Musa vetat mori,	
Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest	
Optatis epulis impiger Hercules :	30

Æacum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortalitatem; Musa cœlis inserit. Ita Jovis convivio

*****

Francis, Bipont. et Mitsch.—25 *Ereptum Stygiis* emend. Sivr. h. e. sedentem in solio super fluctibus Stygiis erecto. *Æacum* edidit Cuning.—26 Lips. 1. *Virtus et pavor*.—27 *Vatum et divitibus* Vet. Comb.—31 Cuning. et Sa-

NOTÆ

nebris, nisi literatum lumen accessisset, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: 'Quis Priami filios nosset nisi bella superiora cecidissent Poëtæ?' Vide Idyll. xvi. et Pindar. Od. vii. Nem. ait 'maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis et præconibus destituantur, &c. laborum vero et præclare gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.'

Ilia Mavortisque puer] De Ilia matre Romuli, i. Od. 2. 17. de Romulo, i. Od. 12. 33. 'Mavors' quasi 'magna vertens' dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, iii. Græcis *Μαῦρος*, Sabinis 'Mamers,' ex Varrone.

25 *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit anam. De Æaco ii. Od. 13. De Styge i. Od. 34. 10.

27 *Divitibus consecrat insulis*] *Μακρὰν ῥήσιν*, beatorum insulas, Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritanie, Latini dicunt; et in iis quidam statuunt Cam-

pos Elyasos, quos describit Virgil. *Æneid.* vi. 640. 'Lætas sedes' Horatius appellat i. Od. 10. infra, Epod. xvi. 'arva, beata Petamus arva, divites et insulas.' Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28 *Dignum laude virum Musa vetat mori*] Theocrit. Idyll. cit. xvi. 'a Musis illustrem venire famam,' asserit. Ovid. ex Ponto, iv. 8. 'Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri Notitiam sæpe posteritatis habet. Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti,' &c. Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis sepulcrum devenisset, beatum eum pronuntiavit, cui rerum gestarum contigisset eximias præco, scilicet Homerus.

29 *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules*] A Poëtis et carminibus habet Hercules quod inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosia vesci. Vide iii. Od. 3. 9. Homer. Odyss. A. Pindar. Nem. i. Ovid. loco mox cit. 'Di quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt. Tantaque majestas ore canentis eget.'

Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
 Quassas eripiunt æquoribus rates :
 Ornatus viridi tempora pampino
 Liber vota bonos ducit ad exitus.

accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida sidera e mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus, pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

nad. ab intimis, improbante Jani. ab inferis var. lect. ap. Jones.—33 Lips. 2. æquoribus eripiunt.

NOTÆ

31 *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. 1. Od. 3. 2. et Od. 12. 25.

33 *Ornatus viridi, &c.* Hæc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide III. Od. 25. ibique Not.

Quanta demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

ODE IX.

AD LOLLIUM.

Nequit sibi temperare Horatius, quin Poëticæ laudem, sibi cum ceteris Poëtis communem, apud Marcum Lollium, Caii Cæsaris moderatorem juvenutæ, sibi que familiarem, dum eximias illius viri virtutes egregio Carmine recenset, sibi fidenter arrogare conetur.

NE forte credas interitura, quæ
 Longe sonantem natus ad Aufidum,
 Non ante vulgatas per artes
 Verba loquor socianda chordis.

Ne fortasse existimes perituros sermones, quos ego natus ad Aufidum late resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Elsi Homerus Mæonius primas

Ode decima Libri quinti in Ed. Sanad. Antiquissimi codd. Torrentii inscribitur, *Ad M. Lollium*. Venet. 1492. Locher. Ascens. *Ad Lollium, scribendum esse*.—3 Dess. 2. *Non ante vulgatis*.—4 *Verba loquar* nonnulli

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 9.

1 *Ne forte, &c.*] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum vero par cum superiori.

2 *Natus ad Aufidum*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus alte

strepit et murmurat. Vide III. Od. ult.

3 *Non ante vulgatas per artes*] Lyricis versibus a me primo Latine compositis III. Od. ult. et IV. Od. 3. in fine.

4 *Socianda chordis*] Lyre aptanda,

Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Cæque et Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ.

5

obtinēt partes, haud obœura est Musa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesi-

*****

Lamb. *socianda nervis* Farn. Lambini. Post *chordis* colon ponunt Lamb. Crnq. Heins. Benti. Wakef. et Kidd. et sic jungunt: 'Ut ne forte credas, interitura carmina mea, intelligas, s. cogites velim, non, si Homerus princeps poetarum sit, ideo latere Pindaricas Camœnas,' &c. 'Sed simplicior et probabilior ratio ceterorum qui punctum post *chordis* posuerunt. Ita et Scholiastæ jam interpretati.' Jani.—7 *Cæaque* Fab.—8 *Tersicori, Tersichori, Terpsicori, Terpsichori, Stersicori, Stersichori* variantes apud Jani. *Stesichorive*

NOTÆ

voce pariter et fidibus canenda.

5 *Non, si priores, &c.*] Et si primas obtinet Homerus, non alii tamen in gloriæ qui post illum scripsere. Vide Gell. III. 11. ubi refert dubitatum a multis uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et XVII. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquanto esse antiquiorem.

Mæonius] Mæonis filius: vel natus in Mæonia seu Lydia, scilicet e Smyrna urbe: quoniam 'Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ.'

6 *Homerus*] Hic ingeniorum et omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nomen a cæcitate Homero inditum, quoniam a Camæis et Ionibus *ὑμνοί* vocantur qui oculis capti sunt, eo quod egeant doctoribus, *ὑμνοπότρων*: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. II. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. XVII. 21. alique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. VII. 89. Alii aliter. Ad verum accedere propius videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post

bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de Clar. Orator. 'Etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum:' et de Orat. II. 135. 'Pisistratus,' inquit, 'Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.' Quintil. X. 1. ut fluvii et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. 'Nemo,' inquit, 'magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis, tum copia tum brevitate mirabilis,' &c. Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregie Plinius explicat VII. 29. Vide et Cæc. Rhodig. XIV. 1. ubi inter mulieres doctrina celebres numerat Daphnem Tiresiæ filiam apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poematis cultum Homerus transtulisse creditus. Ceterum velut numini cuidam etiam fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricæ] De Pindaro fuse supra, Od. 2. hujus libri.

7 *Cæaque*] Simonides Cæius Pausaniæ Lacedæmonum Principi valde

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas : spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comtos arsit adulteri

10

*chori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiam-
num amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helena*

~~~~~

Comment. ap. Cruqnum, Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. 3. minus recte; nam ante
erat, *Cæque et*—11 Lips. 4. et Fab. *Vivuntque commissi calores.*—13 *Non*

NOTE

honoratus, perinde ac Hieroni Sici-
liæ Tyranno, floruit circa Olympiad.
65. Aliter alii; sed non mirum: vix-
it enim ille perdit. Divinum hunc
Poëtam nuncupare divinus ipse Pla-
to, et aliquot ejus versus afferre non
dubitavit. Præclarum ex illius Thre-
nis Fragmentum exhibet Dionysius
Halicarn. ubi Danaë ab Acrisio fluc-
tibus maris ad certum naufragium
exposita suum deflet infortunium.
Vide quæ de eo jam annotavi II. Od.
1. in fine. Val. Max. I. 7. et 8. Sui-
dam, &c.

Alæi minaces] Scilicet is Tyrannus
infestus quosdam etiam suis versibus
exterminari fecit. De eo non semel
antea. I. Od. 32. et II. Od. 13.

8 *Stesichorique graves Camaræ*] Quin-
til. cit. 'Stesichorum, quam sit inge-
nio validus, materiæ quoque ostendunt,
maxima bella et clarissimos
canentem duces, atque Epici carminis
œnera lyra sustinentem. Reddit enim
personis in agendo simul et loquendo
debitam dignitatem: ac, si tenuisset
modum, videtur æmulari proximus
Homerum potuisse: sed redundat at-
que effunditur: quod ut est repre-
hendendum, ita copię vitium est.'
Is erat ex Himera urbe Siciliæ. Flo-
rebat Olympiade 42. ante Christum
annis decem et sexcentis. Ejus pan-
culi admodum versus ad nos usque

pervenerunt. Non prætermittam quod
aiunt, proscissa carmine Helena, im-
missam ab iratis ejus fratribus Cas-
tore et Polluce Stesichoro cæcitatem,
ablatam vero palinodiam canenti.
Dictus quod *ἑρμῆος χορὴν πρῶτος ἐκ
κίθαρις*, statuerit chorum primus in
cithara cantu; nam antea Tisias voca-
batur. Suidas. Ei statuam elegantem
fuisse positam, quæ summo fuerit
propter ingenium honore et nomine,
testis Cicero in Verrem. Vide Plin.
x. 29. ubi ait, 'suavitatem præmon-
stratam efficaci auspicio, cum in ore
Stesichori infantis lusciniæ cecinit.'

9 *Anacreon*] *Lusit*, inquit proprie
Horatius: is enim amatoria præcipue
scripsit: Ionicam secutus Dialectum,
quippe in media natus Ionia, Teo ci-
vitate. Floruit ante Christum annis
prope quingentis. Ex Suida, scripsit
vitiosa carmina, Iambos, item quos-
dam versus metri peculiaris qui ab
eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos
venustos dulces ac lepidissimos ap-
pellat Gellius XIX. 9. De eo jam
I. Od. 17. 18. ad has voces, 'fide
Teia.' Vide Epod. XIV.

12 *Æoliæ puellæ*] De Sappho Æo-
lia sive Lesbica, II. Od. 13.

13 *Non sola comtos arsit, &c.*] Ex-
emplis conglobatis probat, si desit
Poëta, res quasque laudabiliter con-
fectas interire: ante Helenam, in-

Crines, et aurum vestibus illitum	
Mirata, regalesque cultus,	15
Et comites, Helene Lacæna;	
Primusve Teucer tela Cydonio	
Direxit arcu: non semel Ilios	
Vexata: non pugnavit ingens	
Idomeneus Sthenelusve solus	20

Spartana adamavit pexos mæchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium, ingentemque comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi. Hæud una vice Troja fuit expugnata. Non solus audax Idomeneus aut

sola crines arsit adulteros, Markland. ad Statii Sylv. 1. 3. 64.—16 Helena Acron, Lips. 1. Helmstad. et Franq.—17 Primusque Harl. 3. 5. Mentel. Lips. 3. et Baxt. Primusve Harl. 1. 2. 4. 6. Schol. et omnes ceteri codd. et edd. Cydoneo Mentel.—18 Lips. 4. et non semel. Benth. in ed. Cantab. Ilium; in edd. vero Lips. Ilios.—19 Unus Bersmanni, Alt. 2. Helmst. et Harl. 2. 3. 6. nec pugnavit.—20 Idomeneus, Idomineus, et mox Sthelenus, Sthelus, Schelenus, Stenelus variantes ap. Jani. Sthenelusque Lips. 1. 3. Dess. 2.

NOTÆ

quit, fuerunt et aliæ mulieres bellorum cause, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. XIII. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16 *Helene Lacæna*] De hac, ejusque adultero Paride, 1. Od. 15. et III. Od. 3. *Aurum Mirata, &c.*] Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contra Phrygii acu vestes pingere atque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et paraimoniæ innotrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: 'O quoties dices: quam pauper Achæia nostra est! . . . Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna. Ad talem formam non facit iste locus. Cum videas cultus nostra de gente virorum, Quales Dardaniæ credis habere nurus!'

17 *Primusve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem, et peri-

tiam jaculandi, non tamen fuit primus ea solertia insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minime sunt clari, quia præcone et vate carnerunt. Homer. Iliad. 6. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. 1. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. x. 59.

18 *Non semel Ilios Vexata*] Arx illa Trojæ sæpius pro ipsa urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primo ab Heracle, deinde ab Amazonibus, denique a Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt: posterius vero quam celebre per Homeri carmen! Vide III. Od. 3. 25.

20 *Idomeneus*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Iliad. N.

Stheneus] Is 'impavidus et pugnae

Dicenda Musis prælia ; non ferox
 Hector, vel acer Deiphobus, graves
 Exceptit ictus pro pudicis
 Conjugibus puerisque primus.
 Vixere fortes ante Agamemnona
 Multi ; sed omnes illacrymabiles
 Urgentur ignotique longa
 Nocte, carent quia vate sacro.

25

Sthenelus pugnas confecit a Musis cani dignas. Non primus Hector acer aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro castis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verum cuncti indefecti et obscuri premuntur oblivione sempiterna, quoniam sanctum Poëtam non habuere. Virtus incognita parum

Venet. 1492. *Sthenelus* ceteri omnes. Vid. ad vs. 17.—24 Lips. 3. et Helmstad. *puerisque primis*.—27 Landin. *ingentique*.—29 'Bentl. conj. *inertia*

NOTÆ

sciens' dicitur 1. Od. 15. Vide ibi Not.

22 *Hector*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et igni cuncta devastanti similem dicit. De eo jam 111. Od. 3. 28. frater ejus fuit Deiphobus post illum virtute præcipuus. De his, deque tota excidii Trojani serie multiplicative historia, consule Dictyn Cretensem et Daretem Phrygium. Hic refert, 'Priamum regem Trojanorum (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurimum, ex Cic. Tusc. 1.) vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicious membris, vultu venerabili, barbatur, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amoris aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem natura, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.'

Graves Exceptit ictus, &c.] Hector

enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. V. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus] Helena post mortem Paridis in uxorem assumpta, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, &c. Virgil. Æneid. vi. 495.

25 *Vixere fortes ante Agamemnona Multi*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot, sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios, multi fortissime dimicarunt, laudeque bellica inclaruerunt : omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon] Exercitus Græcorum Princeps et coryphæus, a Daretē supra cit. describitur, 'albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.'

28 *Vate sacro*] Sen quod instinctu divino affatur Poëta, 'sacer' vocatur : seu quia Musarum mysta, et

Paulum sepultæ distat inertiae
 Celata virtus. Non ego te meis
 Chartis inornatum silebo,
 Totve tuos patiar labores
 Impune, Lolli, carpere lividas

30

differt ab ignavia despecta. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injuste sepeliri invida oblivione. Mens

~~~~~

(neque tamen in contextum inferre ausus) et sic explicat: quin et viva *virtus inertia*, h. e. negligentia scriptorum *Celata*, paulum distat virtuti *sepulta*. Putat enim, ex vulgata omnium libb. lectione nullum sanum sensum elici posse; in quo argutiarum etiam aliquid intervenit. Sed primum facile sentitur, quam dura et incommoda orationis structura sit ex emendatione Bentleiana, quamque aliena a mente poetæ sententia exeat. Deinde vulgata lectio cum non solum optimum, si recte exponatur, sed etiam aptiorem Horatii consilio sensum præbet, tum plus et facilitatis, et concinnitatis atque elegantiae, et vero vis ac vigoris habet, inprimis ex oppositione *virtutis* et *inertiae*, item *celata* et *sepulta*, quæ Bentleii suspitione plane tollitur. *supina* conj. With. Jani.—31 Nonnulli codd. Lambini, Harl. 1. 2. 3. omnes Torrentii, Palmanni, Hunn. Gemblac. 1. 2. et Beller. Bentleii Græv. Zulich. Magdala. a m. pr. Vigorn. et Colbert. Lips. 1. 2. 3. Dess. 2. et Franeg. sileri. Primum ita dedit Ald. 1519. deinde Mur. Brut. Basill. Fabr. Cruq. (qui nil refert de suis codd.) Torr. Steph. Fab. Rutgers. Dacer. Baxt. Talb. Sandby et Pine. *silebo* Harl. 4. 5. 6. duo Vatt. Jann. Færn. Russard. Nicot. Cler. ap. Lamb. duo codd. Canteri Nov. Lectt. vi. 14. Pulmanni Diesth. Bentr. Leid. Regin. Reg. Soc. Petrens. Gal. a m. pr. Battel. et Bodl. Gott. Sax. Mentel. Lips. 4. Helmst. Altt. et sic omnes editt. vett. ante Ald. 1519. item Lamb. Heins. Vascos. Bentr. Burm. Cun. San. Maith. Gesn. Jon. Sivr. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzsl. Wakef. Comb. et Kidd. 'Prætulit hanc lectionem ideo Bentr. quia inepta et inficeta illi videtur sententia: 'non patiar te sileri meis chartis.' Sed non hæc vera ratio est; nam potest etiam jungi: 'Non ego te, chartis meis inornatum, patiar sileri, h. e. nullam tui apud posteros mentionem esse.' Potius, in codicum auctoritate prope pari, ideo optanda videtur lectio *silebo*, quia et faciliior et elegantior progressio sententiæ est, 'Non ego te silebo, nec patiar tuos labores oblivione obrui,' quam ejus, quæ e *sileri* prodit: 'non patiar, tui nullam esse memoriam, nec patiar, tua facta

NOTE

Sacerdos: III. Od. 1. Init. sen quod 'poetæ veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videntur;' quod ait Cic. de Arusp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. Art. Am. l. III. 'Est Deus in nobis, sunt et commercia cæli. Sedibus æthereis spiritus ille venit.' Et alibi: 'At sacri vates et Divum cura vocantur. Sunt etiam qui nos numen habere putant.'

29 *Paulum sepulta distat inertia Celata virtus*] Virtus, quæ non est con-

spicua, nihilo feliciior est quam inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32 *Totve tuos patiar labores*] Lollius gravia gessit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. LIV.

33 *Lolli*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, an. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. I. Epist. ult. in fine, ubi scribit: 'Forte meum si

Obliviones. Est animus tibi
 Rerumque prudens, et secundis 35
 Temporibus dubiisque rectus ;
 Vindex avaræ fraudis, et abstinens
 Ducentis ad se cuncta pecuniæ ;
 Consulque non unius anni,
 Sed quoties bonus atque fidus 40
 Judex honestum prætulit utili, et

tibi est rerum sciens, æqua in prosperis et adversis ; avaritiæ dolis inimica et spernens pecuniam ad se omnia trahentem : non unius anni Consul, sed quotiescumque judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsa repudiavit

oblivione deleri.' Jani.—40 *Sed quotiens* Benti.—41 *Post utili copulam et* omittunt Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Torrentii, Bentleii, Cruquii, Jani, et aliorum ; item edd. antiqq. omnes, cum Baxt. Jani, Bipont. et Comb. et inserunt Ald. 1501. Lamb. Cruq. Mur. Ascens. Fabr. Heins. Rutgers. Steph. Fab. Dacer. Burm. Benti. Delph. Schrevel. Mitsch. Wetz. Wakef. Francis, et Kidd. Mox vs. 43. post *vultu* omnes codd. et edd. vet. omittunt et ; sed id exhibent Baxt. Sanad. Towers, Schrevel. Delph. Jones. Mitsch. Gean. Zeun. Francis, Wetz. Wakef. et Kidd. ' *Repetendum ἀπὸ τοῦ κοινῶν quoties ante Rejecit vs. 42. et ante per vs. 43. quæ plane Horatiana ratio est.* Vid. III. 18. 7. III. 24. 40. seqq. IV. 8. 20. seqq. Cf. Cuning. Animadv. II. p.

NOTÆ

quis te percontabitur ævum, Me quater undenos sciat implevisse Decembres, Collegam Lepidum quo duxit Lollus anno.' Ad hanc binæ sunt Horatii Epistolæ, 2. et 18. lib. I. in quarum priore 'Maximum' eum appellat.

34 *Est animus tibi Rerum prudens*] Philosophiæ notitia, vel usu et prudentia instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum si Augustus Cæio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35 *Secundis Temporibus dubiisque rectus*] Æquam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam. II. Od. 3.

37 *Vindex avaræ fraudis, et abstinens*] Laus hæc minime Lollii idonea, quem pecuniæ quam recte faciendi in omnia cupidiores testatur Vel-

leius Paternulus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritiæ, quæ postea innotuit : vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. Epist. VIII. 10. 'Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.' Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quod Orientis provincias expilasset, seu alia de causa. Velleius lib. II. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. IX. 25. &c.

39 *Consulque non unius anni*] Reipublicæ consulnisi quidem anno uno, ut alii Consules : at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coerceres, immo passim de illis triumphas exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Rejecit alto dona nocentium
 Vultu, et per obstantes catervas
 Explicuit sua victor arma.
 Non possidentem multa vocaveris 45
 Recte beatum; rectius occupat
 Nomen beati, qui Deorum
 Muneribus sapienter uti,
 Duramque callet pauperiem pati;
 Pejusque leto flagitium timet; 50
 Non ille pro caris amicis
 Aut patria timidus perire.

munera improborum, suaeque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non recte appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem felicitis titulum meretur qui scit bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre; et plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus et patria occumbere non veretur.

18.' Jani. *utili aut Rejecit a. d. n. V. aut conj. ap. Jones.*—45 Mentel. et Dess. 2. *multa vocaberis.*—46 Lips. 2. *et rectius occupat.*—52 *Aut p. t. periret* aliquis ap. Fabr. et Helmst. *peribit* duo Blandd. Cruquii, Mentel. a m. pr. et Lips. 1.

NOTÆ

49 *Duramque callet pauperiem pati*] præferre pudori, Et propter vitam
 Vide III. Od. 2. vivendi perdere causas.
 50 *Pejusque leto flagitium timet*] Ju- 51 *Non ille pro caris amicis, &c.*
 venal. 'Summum crede nefas animam III. Od. 2. et 19.

ODE X.

AD LIGURINUM.

Ostendit delicatum puerum Ligurinum, ubi jam pertransierit pueritiae flos,
 fastidii sui sero poenitnrum.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,

O *dure* hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit

Ode secunda Libri quinti in Ed. Sanad.—1 *O formosus adhuc* edidit Sanad.

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 11. pudicitia Ligurinum extitisse, vel
 1 *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi Poëtæ nostro non respondiisse.
 istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus lib. Od. 1. vs. 33. *Veneris muneribus potens*] Pulchritudine, gratia, ætatis flore spectabilis.
 Hic patet vel constantem in tuenda

Insuperata tuæ cum veniet pluma superbæ,
 Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
 Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,
 Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam ;

5

tuæ arrogantia, atque defluerint capilli qui modo per humeros diffunduntur, et qui modo rosa purpurea micantior est color deperditus Ligurinum mutavit in vultum

~~~~~

nulla reddita ratione.—2 Bentl. pro *pluma* conj. *bruma*, h. e. ætas provectior ; et ita edidere Sanad. Sivv. Towers, et Francis. *ruga*, vel *pæna* conj. Markland. *umbra* conj. With. e Clandian. Eutrop. i. 343. Stat. Theb. iv. 336. contra metrum. *pæna* conj. etiam idem With.—4 Cuning. emend. *puniceo* ; et sic edidere Sanad. et Towers.—5 *Mutatis* Lips. i. a m. pr. *Mutatis* idem a m. sec. ‘*Ligurine* duo Torrent. cui valde placet. Et sic dedere Bentl. Cun. Sanad. ut sit : ‘Et color mutatus, o Ligurine, in faciem hispidam verterit,’ h. e. verterit se, versus fuerit : ut Virg. Georg. iii. 365. et sæpius. Putant viri docti, compellendum fuisse Ligurinum, quo scirent lectores, hunc esse, ad quem Carmen pertineret : quod miserum iudicium quomodo Sanadono inprimis exciderit, miror. Deinde non videtur iis dici posse ‘color mutatus vertere Ligurinum in faciem hispidam :’ in quo inprimis Bentl. ad fastidium argutus est, dum, quomodo Ligurinus totus in faciem verti potuerit, non capit. Scilicet non perceperunt VV. DD. universæ sententiæ vel doctiorem structuram, exquisitioremque conversionem, vel summam venustatem ac vim, ex omnium ceterorum codd. lectione, *Ligurinum*,’ Jani. Vox in abest a Pulmanni Hnnn. Gemblac. 1. 2. et Beller. Harl. 1. 2. 3. 6. Dess. 2. Franeq. Helms. item Venet. 1478. Basill. Torr.

NOTE

2 *Insuperata tuæ cum veniet, &c.*] Cum juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modo non cogitas.

Pluma] Barba, lanugo, pili. Marcius tamen contendit non de crescente barba, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Trist. iv. 18. ‘Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.’ Novus Interpres sane audacior veteres omnes proscindens, immo, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasæ : sensusque est, cum superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma qua superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantia poeniteat. Acnta sane interpretatio, cui non dubitarim refragari, et ab omnium antiquorum partibus stare.

3 *Deciderint comæ*] Hæc verba stabiliant opinionem Marcellii, quam modo retuli. Id est, cum jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cumque *μεσολόλιος*, vel *σπαρτολόλιος* erit Ligurinus, qui nunc spissa gloriatur cæsarie. Vide II. Od. 5. in fine : et III. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate : eoquod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effœminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiose nutriebant : unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam ea ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5 *Ligurinum*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum ‘vertere’ ab-

Dices, Heu! (quoties te in speculo videris alterum)
 Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
 Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

hirsutum; tunc quodcumque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non affuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integre malæ.

Fabr. Mur. Rutg. in *speculo* septem Lamb. duo Blandd. Crûq. Bentleii Leid. Regin. et alii, Pulmanni Diesth. Harl. 4. 5. Altt. Lips. 1. Mentel. Venet. 1492. Locher. Asc. Heins. Steph. Fab. Dacer. Benti. Baxt. Cun. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. Apte laudat Benti. Virg. Ecl. 11. 25.

NOTÆ

solute poni, ut apud Virgil. *Æn.* 1. 'Tum prora avertit.' Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6 *Speculo*] Velut effœminato quod fœminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem, Sat. 11. 99. et 103. 'Consilium formæ' speculum belle vocat Martialis.

Alterum] *Longe* mutatum, e levi et

polito hispidum, pilosum, horridum.

7 *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8 *Vel cur his animis, &c.*] Ant quare non redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tempore didici, ætatem labi et formam perire?

Incolumes] Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

IN PHYLLIDEM.

Idibus Aprilis, qui dies Mæcenati suo natalis erat, Fidicinam quandam amicam de more ad se invitat. Crediderim hanc fuisse quam supra devium scortum Lyden appellaverat sodali suo Telepho adamatam, quam jam ob provectiorem scilicet in re tenui ætatem sibi, quam illi et adolescenti et diviti, magis idoneam vult videri. (Hariolari meum non est. *Germ.*)

EST mihi nonum superantis annum

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo

Ode octava Libri tertii in Ed. Sanad. Inscribitur *Ad Phyllida*, in Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Ad Phyllidem*, de die natali sui Mæcenatis qui erat 1d. Aprilis vet. cod. ap. Torrent. *De die natalis sui simul et Mæcenatis alii* ap. Torrent.—1 Locher. habet *horreo*, monente Jani ad h. vs. pro qua voce

NOTÆ

Metrum idem quod supra 1. Od. 2. 1 *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne vero illa Telephi amore retineatur, multis cona-

Delph. et Var. Clas.

Horat.

2 Q

Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;

Est hederæ vis

Multa, qua crines religata fulges:

5

Ridet argento domus: ara castis

Vincta verbenis avet immolato

Spargier agno:

Cuncta festinat manus: huc et illuc

in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendes. Nilent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenue laborant: famulæ servis

nescio, nisi sit pro horto, vs. 2.—5 'Hærent VV. DD. in *fulges*, quia domi demum Horatii Phyllis coronanda fuerit, et sic nondum jam nunc fulgere dici potnerit. Igitur *fulgeas* (h. fulgere possis) emend. vir doctus ap. Marcil. duabus posterioribus syllabis in scansione per Synizesin contractis, cujus rei plurima exempla sunt. *fulgas* conj. Janns Dousa, Succidan. app. comment. in Hor. c. 11. p. 676. cum antique sit 'fulgère,' uti 'fervère,' correpta media, ad tertiam conjugationem formatum, ap. Lucret. et Virgil. Pro *fulgas* idem Dousa proponit etiam *fulgis*, archaica conjunctivi forma, per *im, is, it*, ut *edim, is, it*. vid. V. L. ad Epod. 111. 3. Si emendatione opus esset, hanc postremam ego præferrem; sed bene habet *fulges*.' Jani.—9 Nic. Heinsius in margine cod. sui emend. *festinant*. 'Duriissime sane et prorsus contra mo-

NOTÆ

tnr efficere. Virgil. Ecl. 111. 'Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla.'

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2 *Albani*] Quod ex Italicis suavisimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. 25. Idem testatur Plin. xiv. 2. et 6. et alibi. Martial. xiii. 109.

3 *Phylli*] Dea ea jam 11. 4.

Apium] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. xx. 11. et xix. 8. sub finem. Vide et 1. Od. 36. et 11. Od. 7. 24. Not.

4 *Hederæ*] Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocr. Idyll. 111. pastor coronam ex hederæ et apio implexam gestat Ama-

ryllidis snæ gratia.

6 *Ridet argento domus*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus colluceret; ut erudite et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacierius, quem honoris causa nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo capite structa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7 *Verbenis*] Vide 1. Od. 19. Not. ad vs. 24.

Immolato] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est, farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare*.

9 *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique simul

Cursitant mistæ pueris puellæ : 10
 Sordidum flammæ trepidant rotantes
 Vertice fumum.
 Ut tamen noris quibus advoceris
 Gaudiis ; Idus tibi sunt agendæ,

juncta huc illucque discurrunt. Ignis tremat atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiâ invitâris, celebrandæ tibi sunt Idus, qui dies

rem Horatii. Sed ita amabat Heinsius illum talem loquendi modum, ut in editionibus suis, ubicumque posset, introduceret plurales numeros. Interim *festinant* etiam Cun. e Ms. atque ita et nostri Dess. 2. Lips. 4. *Jani.* Vid. Benth. et Var. Lectt. ad 1. Od. 24. 8. Harl. 1. *festinet.*—11 ‘*Benth. conj. crepitant*, primum, quia ‘*trepidandi*’ notio jam insit in verbo ‘*rotantes*,’ si quidem ‘*trepidare*’ de motu flammarum tremulo accipiat. Hoc quidem ego non assequor; dæ enim diversæ mihi videntur esse imagines, flammarum motus, et rotatio fumi. Deinde addit, si ‘*trepidare*’ ita explicetur, ut ipsarum flammarum festinatio et quasi studium declarari pntetur, hanc admodum jejunam ac frigidam fore ideam. In quo profecto verus est: sed quid tandem necessitatem nobis istius talis explanationis imponit? Denique, more suo, magnam locorum vim annumerat, quibus ‘*crepare*’ vel ‘*crepitare*’ ignem dici posse doceat; de quo nemo mortalium dubitaverat. Quare retineamus quæso *trepidant*, quæ non solum bona lectio est, sed etiam hactenus elegantior, quod nunc utraq; imago, et flammarum, et fumi, ad visum adspectumque pertinet; cum e Benthelii emendatione altera oculis, altera auribus usurpanda sit. Cf. ad 1. Od. 13. 2. Interim *crepitant* sane habent Alt. 1. in contextu, et Alt. 2. pro var. lect. Omnino enim facile permixta a librariis ‘*trepidare*’ et ‘*crepitare*.’ Ceterum h. l. apparet, Benthelii judicium quam fuerit subinde dissimile et velut immemor sui. Nam in locis Prudent. Peristeph. vi. 100. Senec. Œd. 383. Thyest. 768. ea de causa præfert ‘*trepidare*,’ quia ipsi foci præ horrore et metu trepidantes fingantur; contra nostro l. nihil perterrefecisse culinam Horatii, et vel ideo *crepitant* melius esse, putat. Talia dicere poterat, qui paullo ante, flammarum festinationem, inanem et frigidam figuram, recte quidem, appellasset.’ *Jani.*—13 *Et tamen* Franeq. *advocere* Cuning. Sanad. et Jones. haud dubie metu homœoteleuti: ita tamen

NOTÆ

diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11 *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ mæ focus plurimum habet ignis, e quo flammæ sursum ferantur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13 *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco; Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebros Mæcenatis, meo natali jure mihi potiozem.

14 *Idus*] Macrobi. Saturnal. i. 15. ‘*Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἰδους*, quod ea die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nominis vocant Tusci, et omnibus Idibus ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem qui mensem dividit. Iduare enim Etrusca lingua dividere est: unde et vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa.’ Hinc patet cur Aprilem finire, id est, quasi

Qui dies mensem Veneris marinæ 15
 Findit Aprilem ;
 Jure solennis mihi, sanctiorque
 Pæne natali proprio ; quod ex hac
 Luce Mæcenas meus affluentes
 Ordinât annos. 20
 Telephum, quem tu petis, occupavit
 (Non tuæ sortis juvenem) puella

*Aprilem dividit Veneri maritimæ sacrum: merito mihi festivus, atque sacratio
 fere meo natali; quoniam ab ea die Mæcenas amicus accrescentes annos computat.
 Telephum porro nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit*

~~~~~

Exc. Sax. Sed vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 2. 1.—16 Lips. 2. *Findat Aprilem.*
 —21 Nova hinc Ode ap. Sivr. *Telephon* Mancin. et Cuning. 'Post occupavit,

NOTÆ

medium secare ab Horatio dicantur. Idus enim sunt decima tertia die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die quinta decima.

15 *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus quasi aperilis, quod eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem, cum aspiratione, ab ἀφροῦ, maris spuma, e qua Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem a patre suo Marte, ita secundum ab Ænææ matre Venere nominavit Romulus: et in eo Veneri sacrum fieri a matronis, postea constitutum. Hæc Macrobi. Saturnal. 1. 12. et ejusdem lib. cap. 21. 'Cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augendo diem; tunc et Venus læta, et pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.' Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et supra 111. Od.

26. 5. Not.

18 *Quod ex hac Luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodit in lucem, Mæcenas, inquam, 'præsidium ac dulce decus meum,' o dies natali proprio mihi sanctior! Nam et ejus vitam meæ longe antepono.

19 *Affluentes Ordinât annos*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut a Consulibus publice, sic privatim a natali suo quisque annos computabat, inquit Torrentinus.

21 *Telephum*] De eo jam 1. Od. 13. et 111. Od. 19. hic 'spissa nitidus coma puroque similis vespere' commendatur: illic 'rosea cervix' et 'cerea brachia' laudantur.

22 *Non tuæ sortis*] O Phylli, ne differ ad me proficiisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valde, tum quia occupatus est puella suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenuus, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Dives et lasciva, tenetque grata
 Compede vinctum.
 Terret ambustus Phaëthon avaras 25
 Spes; et exemplum grave præbet ales
 Pegasus, terrenum equitem gravatus
 Bellerophontem;
 Semper ut te digna sequare, et, ultra
 Quam licet sperare nefas putando, 30
 Disparem vites. Age jam, meorum
 Finis amorum,

virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. Ceterum Phaëthon concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem Pegasus, graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquamnon sectere tibi convenientia, fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam decet. Hæus amorum terminus meorum deinceps, (nam in posterum al-

item post juvenem, comma ponendum.' Jani.—24 *Compede junctum* Franeq.—25 Multi scribunt *Phaëton*. Gr. est *Φαέτων* vid. Apoll. R. iv. 598.—27 Cuning. *Pegasos*. Lips. 1. a. m. sec. et Lips. 4. *Tyrrhænum*, facili lapsu.—28 *Bellerophontem* codd. ap. Jani. *Bellerophonten* T. Fab. Bentl. Cuning. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd. tanquam exquisitiori forma, a recto 'Bellerophontes.' Sed omnes codd. habent *Bellerophontem*. Vid. Var. Lect. ad III. Od. 4. 27. et III. Od. 29. 17.—29 *Semper ut te digna* Ascens. *Semper vitæ digna* Pulmanni Gemblac. 1. pro v. l.—30 *Quemlibet sperare* Lips. 4.—31 *Disparem* Lips. 4.—

NOTÆ

Puella Dives et lasciva] An illa Chloë, de qua III. Od. 19.

23 *Tenetque grata Compede vinctum*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25 *Terret ambustus Phaëthon avaras Spes*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëthontis, qui cum Solis currum equosque regere cupisset, 'currus auriga paterni' temerarius, 'magnis excidit ausis,' in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Met. 11. Laet. lib. v. &c.

26 *Ales Pegasus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi I. Od. 27.

Terrenum equitem, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui a Bello Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est Hipponomus antea dictus. Quod vero pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cælum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At æstro a Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis poenas exsolvit. Vide I. Od. 27. cit. et III. Od. 7. et 12.

29 *Ut te digna sequare*] Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem vero, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias male tibi

(Non enim posthac alia calebo
 Foemina,) condisce modos, amanda
 Voce quos reddas: minuentur atræ
 Carmine curæ.

35

teram mulierem non amabo,) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importuna.

~~~~~

35 Unus Bersmanni, et Acron. ap. Bentl. cum edd. Mur. Heins. Cuning. et Sivr. minuentur. 'Sic esset gnome. Sed aptius minuentur, ut ad solam Phyllida sententia pertineat.' *Jani.*

NOTE

cedet; quemadmodum cessit pessime Phaëthonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31 *Meorum Finis amorum*] Age Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. 1. 12. 'Me neque amare aliam, neque ab hac desistere fas est. Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.'

34 *Condisce modos, &c.*] Vel disce

cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diem jucunditatem et hilaritatem: vel, o Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem mentem alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35 *Minuentur atræ carmine curæ*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII.

AD VIRGILIUM.

Ostendit, quam amabile sit adulti jam veris tempus et quam aptum conviviis; et suaviter deridet Virgilium, quem intellexerat operam dedisse mercaturæ, adeoque factum lucello attentiores: vult enim videri velle se cum eo pacisci, eumque ad se sub hac lege invitare, uti, dum ipse in usum convivii e Sulpicii Galbæ horreis mercaturus est vinum, unguentum de suo præbere velit. (Vid. ad vs. 15. 21. 25. *Ges.*)

JAM veris comites, quæ mare temperant,

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes et mare tranquillum reddentes

~~~~~

Ode undecima Libri quarti in Ed. Sanad. Epigraphen hanc habet Ascens. *Ad Virgilium de vere et convivio*; Locher. *Ad Virgilium de vere*; Venet. 1492. *Ad Virgilium de vere*; Mentel. *Ad Virgilium unguentarium*; tres codd. Torrent. *Ad Virgilium unguentarium, veris descriptio paracetice*; nonnullæ edd. vett. *Ad Virgilium Negotiatorem, s. Myropolam*.—1 'Veris, majusculo V: nam est Hora, s. Dea, cujus comites Ornithiæ, ipsi quoque nomina.' *Jani.*

NOTE

Metrum est idem quod 1. Od. 6.

1 *Jam veris, &c.*] Egregie Parthe-

nins more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones

Impellunt animæ lintea Thraciæ :
 Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
 Hyberna nive turgidi.
 Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
 Infelix avis, et Cecropiæ domus

5

vela pulsant. Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis infortunata Ityn lugens miserabiliter, ac

4 *Hiberna nive candidi* Lips. 4.—5 *Ityni* Lips. 3. 4. Basill. Ald. Ascens. et Fabr. *Itym* Venet. 1492. Locher. *Itys* Harl. 6. *Ityn* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. et ceteri codd. omnes.—6 *Cecropidæ* codex Laurentinus ap. Torrentium.—

NOTÆ

haud vulgares: atque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum e veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolam seu unguentarium. Certe enim intelligendus hic est Virgilius Poëta, qui recte 'cliens nobilium juvenum,' non alter quisquam censeatur. Vide infra Not.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam proprie Boreas e Thracia in Italiam spirat? Ita r. Od. 25. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. ix. vel potius, Noster Homerum, ut alibi sæpe, insecutus minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum e Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille vero e partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi plane venti e Thracia Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam fere media.

Quæ mare temperant] De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, III. 7. initio.

2 *Animæ*] Allusio ad Græcam vocem, *ἀνεμὸς, ventus*. Virgil. *Æn.* VIII. 'Quantum ignes animæque valent.' Lucret. 'Aurarumque leves animas.'

Impellunt lintea] Ad navigandum utiles sunt.

3 *Nec fluvii strepunt*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo ante, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud amplius strepunt.

5 *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn] Homero *Itylum*.

6 *Infelix avis*] Procne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugio ad necem persequitur. Ecce vero Procne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. *Met.* vi. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athe-

Æternum opprobrium, quod male barbaras

Regum est ultra libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium

Custodes ovium carmina fistula,

10

Delectantque Deum, cui pecus et nigri

Colles Arcadiæ placent.

Adduxere sitim tempora, Virgili :

sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herba molli cantilenas resonant fistula, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbris collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus ad-

9 *Ducunt in tenero* Alt. f.—10 ‘Dicere carmen’ rectum est: sed an etiam ‘dicere carmen fistula?’ Atqui sic editum a plerisque, ab ipso etiam Bentleio. Cui non placent auctores supra positi, is certe sic distinguat: *Dicunt ... carmina; fistula Delectantque deum*: aut doceat ‘carmina dici fistula.’ Gesn.—11 ‘*Delectantque* unus Beron. Gott. Brod. Sax. Helms. Zar. Gesn. Sivr. ut jungatur: *carmina, fistula delectante Deum, &c.* Ita legendum acriter Gesn. contendit, vel, si quis retinere velit *Delectantque*, certè sic distinguendum: *carmina, fistula delectantque Deum, &c.* Movet eum hoc, quod dici posse negat: ‘dicere carmina fistula.’ Non debebat hoc tanto viro excidere, vel ob III. Od. 4. pr. cf. etiam Virg. Ecl. i. 2. Recte omnes ceteri Mss. et ed. *carmina fistula, delectantque Deum, &c. Delectantque dominum* Mentel. Mox *nigra* Bentleii Battel. et sic ille, item Cun. Sanad. Sivr. Compositionem viri docti sic elegantiorē esse putant. Mihi nigri colles melius placebant, quam nigra Arcadia, inprimis in tanto librorum consensu. *Jani. Delectantque* Harl. 1. 2. 3. 4. 6.—13 ‘Nova hinc ode ap. Cl. Sivr. *Adduxere* Alt. 2. *Virgili* nota varietas in multis edd. Sed *vergili*, minusculo v, emend. Sivr. pro *vergili*, a ‘vergiliū,’ h. e. ortus Vergiliarum, quem ita dici posse ait (posse quidem, nam nusquam occurrit vocabulum), quemadmodum dicantur ‘æquinoctium,’ ‘plenilunium,’ ‘solstitium:’ et expl. ‘tempora vergilii sitim adduxere,’ h. e. cum vino ita providissem, ut tantum usque ad ortam Pleia-

NOTÆ

nas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque ‘hic Pandionis familia, etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*] Quia male et injuste mactato Ity filio, libidinem ejus patris Tereti ulcisci voluit ipsa mater Procne.

9 *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistula in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide III. Od. 18. Virgil. Ecl. II. ‘Pan primus calamos cera conjungere plures Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.’ Et Ecl. IV. et X.

‘Pan Deus Arcadiæ.’

11 *Nigri Colles*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel, fertiles, nam Virgil. Georg. II. 203. ‘Nigra fere et pressa pinguis sub vomere terra Optima frumentis.’

12 *Arcadia*] Peloponnesi regio est mediterranea ab Arcade Jovis et Callistus filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis colendoque Pani devota: Pœtis passim decantatissima.

13 *Adduxere sitim tempora*] Adul-tum ver ac jam provectum (in Italia videlicet calidius quam apud nos

Sed pressum Calibus ducere Liberum

Si gestis, juvenum nobilium cliens,

15

Nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,

vexit sitim : ac si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet

~~~~~

dum suppeteret, nunc, cum id tempus adest, nullum amplius habeo.' Equidem verbum non amplius addam.' Jani.—15 *Sic gestis* Dess. 2.—16 *Nardo vina mereberis* nonnulli Lamb. Harl. 1. unus Bersm. Benth. Græv. Magdal. Bodl. 1. et Battel. pro var. lect. Mentel. Dess. 2. et sic ed. Benth. quia dulcius aurem feriat, et Horatius hunc versum libentius claudat Cretico pede, quam Dactylo. 'Hoc posterius solo suo arbitrato Bentleim dicere, facile intelligat lector Horatii. Et quis illi dixit, postremas tres syllabas in *mereberis* Creticnm efficere? Denique vix apparet, cur aures præferre debeant *mereberis*. Igitur auctoritatem ceterorum omnium librorum secnti retineamus *merebere*.' Jani.—17 Lips. 4. *eliciat cadum*.—18 *Sulpiiis* multi, sed esse de-

NOTE

Francos) adduxit æstum ac sitim proinde, suadetque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, puta nonam vel octavam: quo sensu Virgil. Georg. III. 327. 'Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.'

14 *Pressum Calibus Liberum*] Cur Liber nominetur Bacchus, et quod pro vino ponatur, vel sciolis comperit. De Calibus urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi 1. Od. 20. 9. ubi, 'prelo domitam Caleno ... uvam:' item Od. 31. 'Premant Calena falce ... vitem,' &c.

Liberum] Seneca de Tranquill. cap. 15. 'Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio eorum animum, vegetioremque et audaciorē in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.'

15 *Juvenum nobilium cliens*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones Livie filios, Marcellam Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16 *Nardo vina merebere*] Affer unguentum e nardo, ego vina conferam.

De nardini unguenti pretio et natura, II. Od. 11. 16. Not. Catullus e contrario Od. XIII. ita præscribit ad Fabullum: 'Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me, ... Si tecum attuleris bonam atque magnam Cœnam, ... Sed contra accipies meros amores, Seu quid suavis elegantiusve. Nam unguentum dabo,' &c.

17 *Nardi parvus onyx eliciet cadum*, &c.] Modicum unguenti a te collatum a me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx] Græca vox unguem significans, pariter et alabastriten, id est lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. XXXVI. 7. 'Onychen etiamnum in Arabiæ montibus nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.' Et cap. seq. 'Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.' Addit et alia quædam XXXVII. 6. in fine. Dioscorid. v. 153. meminit etiam ejus lapidis, e quo facta vasa *δρυγες* dicebantur. Isidor. XVI.

Qui nunc Sulpiciis accubat horreis
 Spes donare novas largus, amaraque
 Curarum eluere efficax ;

20

Ad quæ si properas gaudia, cum tua
 Velox merce veni: non ego te meis
 Immunem meditor tingere poculis,
 Plena dives ut in domo.

Verum pone moras, et studium lucri ;

25

qua modo conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestiam agritudinum discutere idonea. Quod si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus referis. Sed abijce retardationem et quæstus curam: atque

~~~~~

bet Sulpiciis. Vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. 1. p. 336. *occubat* unus Torrentii et Lips. 1. pro v. 1. quod valde arridet Torrentio, item Baxtero, tanquam diu sepultus quasi jacuerit cadus in intimis horreis. 'Sed cui tandem hoc possit probari?' Jani. Lips. 4. *occupat*. Omnes alii codd. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Gott. et Exc. Sax. *accubat*.—23 Plurimæ edd. *tingere*; sed *tingere* scribunt unus Vat. Jannoct. et alii Lamb. Bland. antiquiss. Croquii, Pulmanni Hunn. et Beller. Franeq. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Lips. 1. 2. 3. 4. item Venett. Locher. Ascens. Cruq. Torrent. Fabr. Benti. Cuning. Baxt. Gesn. Zcun. Mitsch. Wakef. et Kidd.

NOTÆ

15. 'Alabastrites,' inquit, 'lapis candidus, intertinctus variis coloribus, e quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.' Martial. vii. 93. 'Unguentum fuerat quod onyx modo parva gerebat.'

18 *Sulpiciis accubat horreis*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus vernalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19 *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidus donet, anxii solitudines eximat, &c. Vide iii. Od. 21. strophe 5. Hinc et ii. Od. 7. 'Masicum' vocat 'obliviosum,' id est, curarum oblivionem indcens.

21 *Ad quæ si properas gaudia, cum*

tua, &c.] Ergo si cupis mecum jucunde epulari, atque e meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias; para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas florentem vino animum lacescentes, quæ sint veluti secundarum mensurarum tragemata seu bellaria: de quibus Gell. vi. 13. et hac quidem merce instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23 *Immunem*] Apud Erasmum proverbium est, 'immunem venire.' Quædam olim erat cæna ex communi collecta, in quo suam quisque symbolam afferebat. Vide iii. Od. 23. 17.

24 *Plena dives ut in domo*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25 *Studium lucri*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit a

Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem :
Dulce est desipere in loco.

dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestive insanire suave est.

NOTÆ

museo, et a condendis assidue carminibus ipsi profecto quæstuosus : nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26 *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera, quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27 *Misce stultitiam consiliis brevem*] Severitatem aliquantula hilaritate tempera : intermitte seria, jocis paululum vaca. Qui relaxandi animi gratia ludendo lascivunt, quasi insanire

videntur. Hinc Poëta 'brevem stultitiam' appellat : Anacreon vero *σώφρονα λύσσην, sapientem furorem.*

28 *Dulce est desipere in loco*] Congruo tempore et loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquill. 1. cap. ult. 'Si Græco Poëtæ credimus, inquit, interdum et insanire jucundum est.' Menander in Comœdia cui titulus *πωλούμενοι, venales* : *οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνημον ἀρμόττει παρὸν, καὶ συμμαγήναι δ' ἐνια δεῖ. Non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgo *συμβῆναι* legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN.

Horatius, veterum injuriarum memor, amicæ cuidam suæ olim fastidiosæ, jam vero vetulæ factæ, propter ætatem tamen lascivienti, lepidissime insultat.

AUDIVERE, Lyce, Dî mea vota, Dî
Audivere, Lyce : sis anus, et tamen

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces ; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula

*****

Ode decima nona Libri secundî in Ed. Sanad. Epigraphe in Pulm. Gemblac. 1. 2. *Memptice parænetice.*—1 Dii multi codd. et edd.—2 Helmst. *et sis*

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 5.

1 *Lyce*] Hujus olim juventute et forma splendidiæ amores arrogantissimæque persecutus fuerat Horatius,

III. Od. 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulchræ, jam vero deformatæ, illudit 1. Od. 25.

Vis formosa videri,
 Ludisque, et bibis impudens,
 Et cantu tremulo pota Cupidinem 5
 Lentum sollicitas. Ille virentis et
 Doctæ psallere Chiæ
 Pulchris excubat in genis.
 Importunus enim transvolat aridas
 Quercus, et refugit te, quia luridi 10
 Dentes te, quia rugæ
 Turpant et capitis nives.

es; ac nihilominus cupis apparere speciosa: et jocularis et potas absque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formosis Chiæ ætate florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquisitus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ et canities capillorum sordant.

.....

anus.—4 Ludis et bibis unus Bersmanni, Lips. 3. et Dess. 2.—5 Hanc Strophen omisit Sanad.—6 Helmstad. Ille virentis Doctæ, omisso et.—7 Bentleii Regin. psallere Thia.—9 Importunus Amor Sanad.—10 Unus Torrentii frondes pro quercus, haud dubie ex 1. Od. 25. 19. In eodem vs. comma ponunt alij post refugit, plures post te, quos secuti Jani, Zenn. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. quia lividi Exc. Sax.—11 'Vulgo inciditur post Dentes, ego distinxit post te, cum ita poscere elegantia videtur.' Jani. Ita Zenn. Mitsch.

NOTE

4 *Ludisque*] *Vous faites l'enjouée.*

Bibis impudens] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contra pudicæ vino abstinebant. Vide III. Od. 15. in fine: ibique Not.

5 *Cantu tremulo*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alij ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. 21. 'cnni carmina lumbum Intrant, et tremulo scalpuntur ubi intima versu.'

7 *Doctæ psallere Chiæ*] Meretrices ut plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ex insula maris Ægæi, Chio dicta, hodie Scio, an. 1565. a Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide III. Od.

19. 5.

8 *Excubat*] Viget, agit in juvenili facie, in senili vero quasi sopitus elanguescit, segniss, emortuus.

9 *Importunus*] Levis, mobilis, inconstans: alij perperam, non bene conveniens.

Aridas Quercus] Sic 1. Od. 25. De Lydia, 'aridas frondes,' id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12 *Capitis nives*] Velnt durjusculam hanc translationem ac metaphoram, atque a longinqua ductam similitudine, notat Quintilianus VIII. 6. Verum talia Poëtis quidem, non ita vero prosæ convenire ibid. subjungit.

Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
 Nec clari lapides tempora, quæ semel
 Notis condita fastis
 Inclusit volucris dies.

15

Neque vero purpureæ vestes Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu quo venustas, quo

*****

Bipont. et Wetzel.—13 *Nec Coæ referunt* Lachman. ad Propert. II. 1. 6. *Coæ*, non *Coæ*, hic et semper scribi volebat Hermol. Barbarus. Vid. Lamb. Sed perperam hoc. *Chos* var. lect. ap. Jani. *referunt* conj. T. Fab. et sic Bentleii Colbert. pro var. lect. *referant* emend. Cui. et sic Sanad. Jon. et Sivr. 'Sed nil mutandum.' Jani.—14 *Nec cari lapides tempora, quæ, &c.* Lachman. l. l. *cari* Harl. 1. 2. 3. duo Vatt. Jann. Urs. Torn. et unus Russard. ap. Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. cum schol. 'pretiosi,' duo Torr. libri Fabric. Pulmanni Hunn. Gembl. 1. et Beller. Bentleii Græv. et Regin. Brod. Sax. Lips. 2. Franeq. Helmst. item Acr. qui expl. 'gemmarum pretia,' Flor. Venet. 1486. Cruq. Bentl. Cui. Sanad. Towers, Wakef. et Kidd. *clari* Harl. 4. 5. 6. ceteri omnes Codd. Venet. 1478. 1492. Locher. Ascens. et reliquæ editt. 'Aptior sensui hæc lectio, quia ad supplendam pulchritudinem, claritatem, et splendorem gemmarum, non pretium, valere apparet. Posse dici 'claros lapides' quod dubitat Sanad. vidimus ad III. Od. 24. 48.' Jani. Post *lapides*

NOTÆ

13 *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritas annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ sen gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson. 'Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit ætas. Nec revocare potes qui periere dies.'

Coæ purpuræ] Cos Asiæ insula versus oram Cariæ littoralem, hodie *Lange*; valde ferax, ut proverbio diceretur, 'quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus,' in eos quibus vix magna satisfaciunt. Enstath. Iliad. 2. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni subtilissimi e bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsa vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide Not. ad vs. 10. Od. 1. hujus libri. Lege et Plin. XI. 22. ubi, 'telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rur-

susque texere invenit in Co mulier Pamphila,' &c. et cap. 23. 'Bombycas et in Co insula nasci tradunt, . . . fieri autem primo papillones parvos nudosque, mox frigoribus impatientia villis inhorrescere, et adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine,' &c. Falli porro Plinium constat: nec enim e foliis quibus insidet papilio, sed ex alvo sua promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15 *Notis condita fastis*] In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Cic. Epist. 'Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gratiissi-

Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius,

Quæ spirabat amores,

Quæ me surpuerat mihi?

20

Felix post Cinaram, notaque et artium

nitior, quo agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, quæ amores exha-
labat, quæ mihi me abstulerat, post Cinaram felix, et famosa vultu artificiose et

~~~~~

comma ponunt Baxt. Gesn. et Wakef.—17 Var. lect. ap. Jones. *quone*. Pn-
manni Diesth. *color*. 'Vulgo male inciditur post *decens*. Postulat sententia
interpungi post *color*; ut recte Chabot. Benth. Gesn.' Jani. Ita Bipont.
Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *quo color? heu, decens Quo motus?* emend.
Cuning. eumque secuti Sanad. Sivr. Towers, et Francis. 'Cum non opus hac
emendatione, tum per eam nimis affectatus ac declamatorius locus est.' Jani.
—19 *Amores* edidit Jani, majusculo *A*, *amorem* Alt. 2.—20 Nonnulli codd. et
edd. vett. *surripuerat*. Vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 36. 8.—21 'Cynarem Alt.
2. Cynaram vulgo, sed v. sup. ad 1. 4. Cynaram? nota quo et artium emend.
G. Best. Rat. Emend. Legg. c. 23. p. 257. Hoc vel ideo durum et minus
probabile, quia post *quo fugit*, ad quod referri debet, jam interpositum fuit,
quid habes. Omnino varie in his vss. interpungitur. Post *amores*, vs. 19. alii
comma, alii colon, alii interrogandi signum, item post *mihi*, vs. 20. comma
alii, alii signum interrogationis ponunt. In vs. 21. vulgo duo commata sunt,
unum post *Cinaram*, alterum post *notaque*. Hoc posterius Benth. sustulit,
quanquam non primus, ut jactat, sed jam ante eum Ald. Asc. Mur. Vascos.
et Rutgers. Equidem comma post *Cinaram* tollendum censeo, post *notaque*
ferri posse, nec tamen necessarium esse puto. Jungunt Benth. San. Gesn.
notaque et, h. e. etiam, *gratarum artium*; ut 11. Od. 2. 6. 'notus animi pater-
ni.' Sed hoc modo quid tandem esse posset miserius et languidius illo *etiam*?
Potius junge, *facies felix notaque post Cinaram*, h. e. quæ soli Cinaræ faciei
pulchritudine et fama cederet.' Jani. *jam notaque artium* Lips. 4. Best. in-

NOTÆ

mæ victoriæ memoriam volebam.' Sensus Horatii est: Sicut non redent anni Consulium aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famose transacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18 *Quo motus*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum e pristina tua pulchritudine, qua fueram captus et mihi met ereptus? Virgil. Ecl. viii. 'Ut

vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!'

19 *Spirabat amores*] Anacreon scripserat *παῖδα Κύπριν πρέουσαν*, puellam quæ Venerem spirat. Act. Apost. cap. ix. 'Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέον ἀπειλῆς καὶ φόβου. Saulus spirans minarum et cædis.

21 *Felix post Cinaram*] Uni cedens Cinaræ, elegantia scilicet et venustate: post Cinaram secunda. Vel, post mortuam Cinaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Od. 1. 4.

Notaque et artium Gratarum facies] Artificiose composita, fucis exornata: vel iis a natura dotibus instructa,

Gratarum facies : sed Cinaræ breves

Annos fata dederunt,

Servatura diu parem

Cornicis vetulæ temporibus Lycen ;

25

Possent ut juvenes visere fervidi,

Multo non sine risu,

Dilapsam in cineres facem.

belle composito? At Cinaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservaturæ Lycen longæque cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.

terpungit, *Cinaram?* nota quo et artium Gratarum facies? Sed, &c.—22 *Gratarumque* Locher. *Mullarum* Land. *Graiarum* conj. With. *facie* conj. Dacer. dum neque faciem gratarum artium, neque faciem felicem post Cinaram, satis Latine dici, et tantologiam oriri e vulgari lectione putat, et nota artium Gratarum facie explicat, artibus gratis nota. 'Facile intelligi potest, quam insolens et putida dicendi forma foret facies artium, pro artes; quamque inanes omnino sint, quas Dacer. affert emendandi rationes.' Jani. *Cynares* Alt. 2.—23 *Annos fata dedere* emend. Cuning. eumque secuti Sanad. et Sivr. et sic Lips. 2. a m. sec.—26 Lips. 2. *Possint ut.*—28 *Delatam* Bentleii Græv. *Dilapsam* nonnulli Lamb. plures Torr. omnes Palm. duo Bersm. plures Benti. Harl. 2. 3. 4. 5. 6. Mentel. Lips. 1. 4. Alt. 2. Dess. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Fabr. Baxt. Jon. *Dilapsam* plures Lamb. antiquis. Bland. Cruq. docente P. Nannio Miscell. III. 17. Harl. 1. Benti. Leid. et Regin. et Acr. Ms. ap. eundem, item Franeq. Lips. 2. 3. Alt. 1. Helmst. Venet. 1477. 1478. Vet. Comb. Basill. Cruq. Steph. Heina. Mur. Fab. Rutg. Dacer. Benti. Cun. San. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzl. Wakef. Comb. Francis, et Kidd. *cinere* unus Bersm. Benti. 1. Lips. 4. Dess. 2. improbante Jani.

NOTÆ

quæ amorem excitant et pellicunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

24 *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta anno 24 III. Od. 17. vide ibi Not.

26 *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc,

o Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam et depravatam senio ac velut extinctam et in viles 'cineres dilapsam;' instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumpta et in favillas tennes et siccas redactæ.

ODE XIV.

AD AUGUSTUM.

Etsi Augusti jussu hæc Ode composita sit in honorem Claudii Tiberii Neronis, qui fratri suo Druso Vindelico bello conficiendo adjutor fuerat, Augustus tamen ipse fere utramque implet paginam. Noverat uter carior fuerat Augusto.

QUÆ cura Patrum, quæve Quiritium,
 Plenis honorum muneribus tuas,
 Auguste, virtutes in ævum
 Per titulos memoresque fastos
 Æternet? O, qua sol habitabiles
 5 Illustrat oras, maxime principum;
 Quem legis expertes Latinæ
 Vindelici didicere nuper,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propeget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? o maxime Principum, quacumque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari

Ode decima septima Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in Mentel. *Ad Plebem laudes Augusti.* Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Augustum celebrat.* —1 Cuning. conj. *quæne Quiritium.* —4 Vulgo *fastos.* Sed *fastus* Bentleii Græv. a m. sec. codex Petavian. ap. Nic. Heins. ad Claudian. iv. Cons. Honor. 155. item Exc. Sax. Dess. 2. Franeq. Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Wetzel. et Kidd. Vid. Var. Lectt. ad iii. Od. 17. 4. —5 Farn. ap. Lamb. Exc. Sax. Mentel. et Alt. 1. *lux pro sol.* —6 Lips. 1. et Harl. 4. *Illustrat oras.* —7 Bonfin. Annot. l.ii. emend. *Quam, h. e. quantum, idque probaturum*

NOTE

Metrum idem quod 1. Od. 9.

1 *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique vero gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria et artificio.

2 *Honorum muneribus*] Publicis monumentis, statuís, inscriptionibus honorificis, &c.

4 *Memores fastos*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5 *Æternet*] Non. Marcell. ex Varone, Rer. Human. lib. ii. 'Literisque ac laudibus æternare.'

O, *qua sol habitabiles, &c.*] Auguste, maxime Principum qui habitabili terra quacumque sunt ac dominantur.

8 *Vindelici*] Supra Od. iv.

Quid Marte posses : milite nam tuo
 Drusus Genauvos, implacidum genus, 10
 Brencosque veloces, et arces
 Alpibus impositas tremendis

causas. Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue prostravit Genauvos immanem gentem, et Brencos celeres, castellaque Alpibus horribilibus exstructa. Deinde

putat, quicumque emunctioris naris sit.—9 Dan. Heinsius posset nisi error operarum est. *militia nam tiro* Lips. 4.—10 ‘Mire variant codd. in Genannis et Brennis. *Geraunos* nonnulli Lamb. Pulmanni Gemblac. 2. et Mentel. *Cernaunos* unus Cruq. in scholio. *Genauvos* nonnulli Lamb. Basill. et Baxt. qui Celticas, ut solet, et Britannicas etymologias, inanesque conjecturas proponit. *Genauvos* Lips. 1. *Genautos* Brod. *Germanos* Pulmanni Diesth. Alt. 2. Zar. *Velonos* Lips. 4. *Belauvos* var. lect. ap. Jon. Sunt Velanni ap. Plin. III. 20. et *Belauvos* ap. Ptolem. II. 13. populi Vindelici. *Gelonos* Venet. Locher. Ascens. Mancin. Glarean. Sed quomodo huc veniant Geloni? de quibus vid. ad II. Od. 9. 22. [*Genauvos* Wakef.] *Genauvos* Acr. Porphyr. [Harl. I. 2. 3.] plures Lamb. antiquiss. et duo alii Blandd. Cruq. sine litura, Pulmanni Hunn. Gembl. 1. et Beller. libri Fabr. Gott. Lips. 2. 3. Franeq. Helmst. Dess. 2. Alt. 1. Flor. Medioll. Mur. Fabr. Lamb. Cruq. Torr. Heins. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. Benth. Cnn. San. Jon. [Bipont. Mitsch. Wetzsch. et Kidd.] Vera hæc haud dubie lectio, cum et ap. Strab. IV. p. 206. ubi olim erant *Γεναῖοι* vel *Τεναῖοι*, recte sint *Γεναῖοι* hodie, post Xyland. et Casaub. quorum vid. not. et apud Plin. III. 20. in Inscriptione e tropæo Alpium, inter gentes Alpinas devictas sint *Genauves*, ut omnes ibi codd. exhibent, cum editt. perperam et corrupte habeant *Naunes*: vid. ibi Harduin. Facile ex *Genauvos* orti omnes memorati errores, etiam *Velaunos*, s. *Velonos*, unde inepte post amplius factum *Gelonos*. In eod. vs. *implacitum* unus Torrent. in *placitum nemus* Alt. 1. *Jani*.—11 *Brencosque* Lamb. e Strab. I. I. ubi olim erant *Βρένκοι*, improbante Jani. sic etiam ed. Torr. item Baxt. Gesn. et Zeun. *Brencos* plures Lamb. ‘Sed non conveniunt huc Brenci, gens inferioris Pannoniæ. Vid. Ptol. II. 16. Strab. VII. p. 314. Plin. III. 25. Sueton. Tib. 9. ibique Torrent. *Jani*. *Brennos* Flor. *Brennos* Acr. Porphyr. omnes Pulm. Harl. 3. 4. 6. libri Fabr. et nonnulli alii, ut Mentel. Altt. Franeq. Lips. 1. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. Basill. Mancin. Mur. Fabr. Steph. Rutgers. Heins. Fab. Dacer. Cun. et Wakef. Etiam ap. Flor. IV. 12. 4. sunt *Brenni*. *Brennos* Comment. item antiquiss. et duo alii Blandd. Cruq. nonnulli Lamb. Lips. 2. a m. s. et Lips. 3. Dess. 2. Helmst. Cruq. Benth. Sanad. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzsch. Francis, Pine, Talbot. Sandby, et Kidd. ‘Probat etiam Torrent. et Turneb.

NOTE

9 *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis tua felicitate hostes devicit Drusus.

10 [*Genauvos*] *Genauvos* . . . *Brencosque* [*Brennos*] Alii frustra, *Gerannos*, *Tenaunos*; item *Brennos*, *Brencos*, &c. Ex Strabone, diserte Genanni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas*.
Delph. et Var. Clas. Horat.

sitas. Vide Flor. IV. et Vell. Patercul. antea cit. Od. IV. hujus libri.

Implacidum genus] Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnant, non viros occidebant solum, sed infantes etiam masculos, immo mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12 *Alpibus tremendis*] Ob nives et præruptas cautes, aditu difficillimas,

2 R

Dejecit acer plus vice simplici.
 Major Neronum mox grave praelium
 Commisit, immanesque Rhaetos
 Auspiciis pepulit secundis ;

15

Neronum major natu acriter depugnavit, et felicibus auspiciis tuis repressit Rha-

Adversar. xiv. 17. Sunt quoque *Brenni*, juncti Genauibus, ap. Plin. III. 20. in Inscriptione Alpina, ubi summa librorum constantia: item *Βρεννοι* vel *Βρεννοι* ap. Ptolem. II. 13. et ap. Strab. I. 1. hodie quidem, post Xyl. et Cassaub. Facile ex *Brennis* corrumpendo orti *Brenni*, item *Brenuci* et *Brenci*. cf. Cellar. Descr. O. A. tom. I. lib. II. c. 7. Mox in eod. vs. *feroces* Lips. 3. pro var. lect. *Jani*.—13 *Cuning.* conj. *disjecit*. Illud *plus vice simplici* in omnibus editt. ad antecedentia trahitur, puncto post *simplici* posito. Scholiastæ et veteres Intpp. ita explicant, ut dicatur Drusus illis populis non simplicem, sed duplam vicem reddidisse, h. e. alterum tantum malorum et cladis, quam dedissent, intulisse. Quæ quam dura sit ratio, ad sentiendum facile est. Attamen eam probat Gesn. vel de fortunæ vicibus cogitandum putat, et exponendum: non sine periculo. Alii expl. *plus vice simplici*, h. e. plus semel, non semel, f. e. sæpius, vel (ut Sanad.) bis. Sed etiamsi, quod jure dubitatur, satis rectum et Latinum esset *vice simplici* positum sic simpliciter pro, semel: tamen illud *plus vice simplici*, sive hoc, sive alio modo explicetur, incredibiliter friget, et nescio quomodo languidum et miserum est, janctum quidem et additum magnificæ, quæ præcedit, sententiæ. Contra, qui sequuntur, vs. 14-16. mihi semper pro majestate reliqui Carminis nimium vel ad orationem jejuni et vulgares visi sunt, vel ad ipsam sententiam exiles angustique. Nam quis non offendatur eo, quod post tam splendidum rerum a Druso gestarum elogium, sic frigide unicum praelium memoretur, a Tiberio factum, qui tamen inprimis hic laudandus esset? Cum in bello Vindelico pluribus præliis Neronis aggressos esse et vicisse barbaros constat; eorum præliorum unum tantum Tiberio, cetera omnia Druso, assignasse hoc tali in Carmine putemus Horatium? Denique unico illi prælio quomodo tandem conveniat eorum, quæ statim sequuntur, magnificentia, plures sane atrocis belli labores declarans? Sed omnibus his malis medetur, arbitror, ita mutata interpunctio, ut *plus vice simplici* ad sequentia pertineat, quæ nunc nescio quomodo vigere ac animari videntur, dum et sententiæ vis angetur, et exquisitior ornatioque orationis decor existit: quemadmodum præcedenti sententiæ molestum sic additamentum demitur. *Jani*.—15 Variant hic etiam libri in *Rhetorum* scriptura. Vid. Var. Lectt. ad iv. Od. 4. 17.—16 Pul-

NOTÆ

atque, ut ait Florus, 'quo bellum non posse ascendere videbatur.' Adde 'gentes numero frequentes, feritate truces,' &c. quod habet Vell. Patero.

13 *Plus vice simplici*] Nonnulli sic interpretantur non simpliciter vices reddens hostibus, sed multo acceptis majora iis mala et damna invehens.

14 *Major Neronum*] Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Od. iv. 15

Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclare bellum conficit, ut fuse narrat Vell. Patercul.

Rhaetos] Supra Od. iv.

16 *Auspiciis pepulit secundis*] *Auspiciis* Augusti fretus.

Populis] Recte et ex fide historiarum. Nam quos perdomitos adulatoris Velleius scribit, verius coëreitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vido

Spectandus in certamine Martio,
 Devota morti pectora liberæ
 Quantis fatigaret ruinis:
 Indomitas prope qualis undas 20
 Exercet Auster, Pleiadum choro
 Scindente nubes, impiger hostium
 Vexare turmas, et frementem
 Mittere equum medios per ignes.
 Sic tauriformis volvitur Aufidus, 25
 Qui regna Dauni præfluit Apuli,

(*see feroces: spectari dignus in prælio Martia, quam magnis eladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, et agere frementem equum per medias flammæ, fere quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Apuli regionem*

manni Hann. *Auspiciis repulit.*—17 'Vulgo inciditur post Martio. Mihi venustior et gravior esse sententia videbatur, cominate post *Spectandus* posito.' Jani. *Spectatus* legit Jever. ad Lucan. III. 66. i. e. probatus. Ovid. *Heroid.* Epist. xv. 193.—19. 20 Dess. 2. Lips. 2. a m. pr. *fatigarat.* Var. Lect. ap. Jones. *fatigavit ruinis Indomitos!* Bentlii Gal. etiam *Indomitos.* Bentli. emend. *Indomitus*, quia Poëta Rhætos, quos modo 'fatigatos' dixerit, non potuerit comparare undis *indomitis.* 'Sed hoc est argutari. Et quis possit h. l. ferre *undas* sine epitheto? Bene habet *Indomitas*, omnium librorum lectio.' Jani.—24 Pro *ignes*, quod habent omnes libri, Bentli. conj. *enses*, in-scitissime, ait Cuning. At ap. Sil. Ital. xiv. 176. legitur: 'per medios ignes, mediosque per enses.' Cf. xv. 41.—26 *Quæ* emend. Bentli. non male, inquit

NOTE

et Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

18 *Devota morti pectora liberæ*] Mori paratos potius libertate fruenter, quam vivere serviendo.

20 *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobata rem illustrat, et mirum quantum augeat. Ne leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21 *Auster*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum] Septem stellæ sunt inter arietis candam et tauri collum, quarum ortus occasusque nimbo ac tempestates elcet. *Choro*] Ex Hygino Astron. II. 22. 'Pleiades choreas ducere existimantur.' Ita dictæ, vel quasi *πλειάδες*, plures; vel potius a

πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur a vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. II.

24 *Medios per ignes*] Per medium pugnae fervorem, hostium cuneos perumpendo: vel per accensos revera ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25 *Tauriformis Aufidus*] De eo flumine, III. Od. ult. et hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, et allisis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii sed longius et perperam etymologias petunt.

26 *Dauni Apuli*] I. Od. 22. 14. II.

Cum sævit, horrendamque cultis
Diluvium meditatur agris;

irrigans ita fluit rapide quando grassatur et magnam eluvionem purat agris cultis;

Cuning. et sic legendum contendit Animadv. ix. p. 379. 'Omnino non mala emendatio est, sed neque necessaria. Quomodo enim, ut ait Bentl. subtilem Geographum agat Horatius, si legamus Qui, id ego non video. Ad ornatum spectat versus, non ad docendum situm fluvii.' Junii. 'Dauus pro Daunius lego, a recto Daunium. Daunus enim, urbis conditor, intelligi hic nequit; nam is ex Illyrico venit, adeoque Apulius vocari non potest; neque urbs Daunus ipsa erit, tum enim *Apulæ* legendum foret. Sed Daunium neutro genere agnovit hic Horatius, qui hoc oppidum ideo Apulum vocat, ut distinguat ab alio Daunio oppidulo Thraciæ, ut Steph. B. voluisse videtur, qui *ρεῖκος Ὀρδάνης* urbem notat.' Jever ad Lucan. i. 549. Vide ad i. Od. 22. 14. Mox *perfluit*, nonnulli Lamb. unus Bersm. Lips. 3. 4. Dess. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Gryph. Basill. et Lamb. *præfuit* plures Lamb. (cui et probatur,) tres Blandd. Cruq. omnes Pulm. optimi Torr. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Mentel. Lips. 1. 2. Franeq. Altt. Helmst. Ald. Mur. Cruq. Torr. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. Cun. Sanad. Baxt. Jones. Jani, Bipont. Gesu. Zeun. Francis, Towers, Mitsch. Wakef. Wetzel. Comb. et Kidd. Vide supra ad iv. Od. 3. 10.—27 Lips. 2. *Dum sævit*.—28 *Diluvium meditatur* Acr. Porphy. Comment. Cruq. Serv. ad Virg. Georg. iii. 153. *Æn.* iv. 171. sex Lamb. plures et meliores Cruq. et Torrent. Pulmanni Gembl. 1. et Beller. 2. 4. unus Bersm. libri Fabr. et Gesn. tres Bentl. Franeq. Lips. 3. 4. Alt. 2. Helmst. Harl. 2. 3. 5. Venet. 1478. Lamb. Cruq. Torr. Mur. Fabr. Steph. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Gesn. Burm. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Gesn. Zeun. et Comb. *minitatur* Non. Marcell. iii. 84. nonnulli Lamb. tres Cruq. Pulmanni Hunn. Gembl. 2. et Diesth. unus Bersm. plures et vetustiores Bentl. Harl. 1. 4. 6. Mentel. Dess. 2. Alt. 1. Lips. 1. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Rutgers. et plures, sed hodie inprimis Bentl. et Kidd. 'Priorem lectionem cum agnoscit tum jam reprehendit Porphy. 'Male dixit, *meditatur* diluvium, quia in ipso actu est, nec debet cogitare aut condicere id, quod jam facit.' Contra Serv. l. i. '*meditatur*, i. e. infert, exercet; nam in ipsa meditatione exercitium et actus: sciendum tamen est, hoc hodie in usu non esse.' Male vero uterque Grammaticus. Nam neque *meditatur* esse potest pro, infert, neque omnino pingitur a Poëta fluvius inferens jam diluvium, sed illaturns, sive parans demum, dum sævit adhuc intra alveum suum. Bentl. prætulit *minitatur*, non ob illam Porphyronis reprehensionem; nam non magis id verbum ad actum præsentem pertinet, quam *meditatur*: sed primum, ob Nonii et antiquiorum codicum (suorum scilicet) auctoritatem; deinde, quia verbo 'sævire' aptius jungatur 'minitari,' quam 'meditari,' quod dissimulatam celatamque iram significet; denique, quia præsentius aliquid et fortius declaret 'minitari,' quatenus 'minitemur' in præsens, 'meditemur' in longinquum. Alteram et tertiam rationem pro argutiis et cavillationibus habebit, cuicumque erit sensus poeticus. Nonius autem, ut jam recte vidit Sanad. vel corruptus illo loco est, vel glossemia amplexus. Nam profecto *meditatur* longe non solum exquisitius

NOTE

Od. 1. sub finem. Item Od. vi. hujus libri.

27 *Cum sævit*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et 'sternit

sata læta, boumque labores;' quod canit Virgil. *Æneid.* ii.

28 *Meditatur*] Dictio perelegans, pro qua inepte alii, *minitatur*.

Ut barbarorum Claudius agmina
 Ferrata vasto diruit impetu, 30
 Primosque et extremos metendo,
 Stravit humum, sine clade victor ;
 Te copias, te consilium et tuos
 Præbente Divos: nam tibi, quo die
 Portus Alexandria supplex 35
 Et vacuum patefecit aulam,

sunt Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos et ultimos sternens terram operuit cadaveribus, victor absque damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obscur-

atque audacius, et sic magis et poeticum et lyricum, sed etiam angustius et gravius, huiusque et Carminis et loci majestate dignius verbum est, quam *mitatur*; quod quidem mature pro interpretamento allitum et hinc a librariis, quorum captui magis conveniret, in contextum illatum fuisse, luce clarius est. Omnino hæc etiam Metaphora est, cum dicitur 'militari' res inanima; sed nonne multo eadem vulgarior et tritior, quam ubi 'meditari' dicitur? Omnia hæc agnoscere noluit Bentl. ut modo ab aliis discederet. *Jani. horrendaque cullos Diluvie metit ater agros* conj. ap. Jones.—30 Florent. et Venet. 1486. *diripuit*, forte pro 'diripuit,' ut 'surpuit,' inquit Gesn.—31 *Primosque extremos* Lips. 4. *Primosque extremosque* Dess. 2.—32 Nonnulli codd. ut Lips. 2. Alt. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Venet. ap. Zeun. Glarean. Mur. et Fabr. *Stravit humi.* Harl. 6. *sine clade*.—34 *Præbente duces* Lips. 4. 'Comma, quod vulgo est post tibi, esse debet post nam, ut facile elegantie sensus docet.' *Jani.*—35 *Alexandria* nonnulli codd. et edd. ex his Lamb.

NOTE

29 *Barbarorum*] Rhætorum.

Claudius] Tiberius Nero, de quo ante.

32 *Sine clade victor*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Od. iv. hujus libri, 'Sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipue huic duci semper curæ fuit,' &c.

33 *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus et gloria victoriæ cessit Augusto, cujus auspicii Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. cap. 21. 'Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam... Item Rhætiam,

et Vindelicos,' &c. Ovid. Trist. 11. 'Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas: Auspicium cui das grande, Deosque tuos.'

34 *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundoque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindeliciis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

Fortuna lustrò prospera tertio
 Belli secundos reddidit exitus,
 Laudemque et optatum peractis
 Imperiis decus arrogavit. 40
 Te Cantaber non ante domabilis,
 Medusque, et Indus, te profugus Scythes
 Miratur, o tutela præsens
 Italiæ dominæque Romæ!
 Te, fontium qui celat origines, 45

dans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scythia vagus reveretur, o Cæsar certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te

~~~~~

Sanad. Towers, et Francis. Sed plures et meliores, ut Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Alexandrea*, quorum auctoritatem sequuntur Venett. Locher. Asc. Basill. Mnr. Fabr. Cruq. Torr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cun. Jon. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. '*Alexandrea* etiam in nummis et monum. Vid. Anton. Angustin. Anst. Num. Dial. III. p. 42. Gruter. Inscr. CCCLXXVI. 3. DXXV. 2. Præfert eam scripturam etiam Broukhus. ad Propert. III. 11. 33. et nostro in loco Priscian. lib. II. p. 588. cum alias utraque scriptura usitata sit, o Gr. 'Ἀλεξάνδρεια.' Jani. —42 *Indus profugusque Scythes* Lips. 3.—45 Færn. et Jannoct. Lambini, ce-

NOTE

35 *Portus*] Quidam legunt *portas*.

Alexandrea] Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36 *Vacuum patefecit aulam*] Cum in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum a Cleopatra conditum, quo et hæc se recepit. *Vacuum* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39 *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam hello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Od. seq.

Optatum decus] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene gestas et

confectas, ovans urbem ingressus est: melius alii ad Augustum, cui decretum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41 *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiosè lector, amplificandi ubertatem et felicitatem, verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris II. Od. 6. init. III. Od. 8. ubi, '*Servit Hispanæ vetus hostis oræ Cantaber, sera domitus catena.*'

42 *Medusque, et Indus*] I. Od. 12. III. Od. 8.

Scythes] I. Od. 19. et 35. II. Od. 9. in fine. III. Od. 8. et 24.

43 *Tutela præsens Italiæ*] III. Od. 5. '*Præsens Divus habebitur Augustus.*' Virgil. Ecl. I. 42. '*neque servitio me exire licebat Nec tam præsentibus alibi cognoscere Divos.*'

Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis
Obstrepat Oceanus Britannis,

Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluosus educans qui separatis Britannis obmurmurat, te regio Gallia mortem

*****

lat originem.—46 *Nilusque, te Ister* Helmsatad. a m. sec. *Ister rapidusque Tigris* Lips. 3. et Mentel. et *rapidus Tigris* Lips. 4. *te trepidus Tigris* ed. Gryph.→
47 *Te belluosus* Benti. Cuning. Wakef. et Kidd. Sed vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. 1. p. 188. *qua remotis* conj. Benti. Vid. Var. Lectt.

NOTÆ

46 *Nilus*] Metonym. pro Ægypto provincta, quam rigat et fecundam reddit exundatione sua fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura III. Od. 3. 48. *Fontium qui celat origines.* Plin. lib. v. cap. 9. 'Nilus incertis ortus fontibus,' &c. Ita quidem veteres: ad modo compertus est oriri dnobus e fontibus in Æthiopia superiori regnoque Abassenorum, in terra Sacabala, inter excelsos montes; augetur vero primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit erudite Isaacus Vossius; necnon Michaël Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Syneed. pro Germania, quam 'sic perdomuit Tiberius Nero, ut in formam pæne stipendiariæ redigeret provinciæ: quare tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.' Vell. Paterc. lib. II. jam sæpe citato. Vel potius intelligendi sunt provincti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris] Is Armeniæ fluvius oritur e montibus Ararath, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios ra-

pidus, nomen adeptus est; eo quod tam velox esse videatur quam sagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. VI. 27. Porro judicantur hic Parthi, qui Armenia, quam tenebant, Augusto jubente cesserunt, immo signa victis Romanis erepta ultro remiserunt, ut dictum est, III. Od. 5.

47 *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsa Britannia Majore, quæ modo Anglia nuncupatur. Nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deprecandam: ut annotavi, ad III. Od. 5.

Belluosus] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plinium, IX. 5. ubi sic habet: 'D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere exanimis Nereldas... Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluos amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis et magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos et arietes... expulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Ju-

Te non paventis funera Galliæ
 Duræque tellus audit Iberiæ:
 Te cæde gaudentes Sygambri
 Compositis venerantur armis.

50

haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sygambri conditis armis obtemperant.

ad vs. 26.—49 Bentleii Cantab. et alius recentior, item Acron Ms. ap. eundem, et Lips. 1. *paventis*. Atqui ita edidere Bentl. Cuning. Wakef. et Kidd. nam sæpius dici 'Gallias' plurali numero.—50 Bentl. et Kidd. *Hiberiæ*, Vid. Var. Lectt. ad i. Od. 29. 15.—51 *Sicambri* est lectio vulgata. *Sygambri* optt. codd. et edd. teste Ondendorp. ad Sueton. Octav. cap. 21. Vide Var. Lectt. ad iv. Od. 2. 36. et ad Propert. iv. 6. 77.—52 *Depositis v. armis* conj. Cuning. *Cum positis* var. lect. ap. Jones.

NOTÆ

dæm Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.'

48 *Britannia*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi iii. Od. 5. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septemtrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannia pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Christi 441. In Cismarinam porro migrantibus illis regionem, quæ prius Are-morica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49 *Non paventis funera Galliæ*] Galli

præ ferocitate mortem spernebant adeo ut, imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minime tamen vellent: forte quod metempsychosin a Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc et coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Hist. xii. 18. Cæsar Bell. Gall. vi. 13. 'In primis Druides hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto,' &c.

50 *Duræ tellus Iberiæ*] Hispani labore et militia indurati. Vide supra Not. hujus libri Od. v. 28.

51 *Sygambri*] Supra, hujus lib. Od. ii. 36. Not.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Extrema hac Ode civiles Augusti landes per capita atque summatim dicturus, fingit se ab Apolline Augusti numine admonitum, ne amplius res bellicas lyra sua tractare velit.

PHŒBUS volentem prælia me loqui

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas Apollo cithara objurgavit,

Victas et urbes, increpuit lyra,
 Ne parva Tyrrhenum per æquor
 Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
 Fruges et agris retulit uberes,
 Et signa nostro restituit Jovi,

5

*ne vela exigua committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguste, ævum revocavit
 agris messem fecundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum*

~~~~~

Ode decima nona Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in Venet. 1492. et Locher. *Augustum celebrat. Ascena. Rursus Augustum celebrat. Sivr. Ad Augustum pacificum.* 'Porphyrion sic: 'Quidam separant hanc Oden a superiore, sed potest illi jungi, quoniam hic laudes dicuntur Augusti.' Unde intelligitur, vulgatam illius ætate et usæ receptam eam rationem fuisse, in codd. quoque, ut hæc duo Carmina in unum conjungerentur. Atque etiam Cruq. in codd. sine ulla distinctione adhærentem hanc Oden superiori repperit. Facile et argumenti affinitas et metri similitudo ei errori occasionem dedit. Nam novum hoc esse Carmen atque a præcedente diversum, quis non videat? Jani.—1 *Phæbus volentem* conj. Torrent. et Gesn. in Thes. L. L. v. 'increpare.' Lips. 4. *præmia me loqui.*—2 'Post increpuit comma ponunt Cruq. Steph. Jones. et quicumque jungunt *loqui lyra*, idque male.' Jani.—4 Helmstad. a m. pr. et tua: idem ut tua a m. sec.—5 'Hic etiam multi codd. *rettu-*

NOTE

Metrum idem quod supra 1. Od. 9.

1 *Phæbus volentem, &c.*] Perperam certe nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continnam. Immo Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum ceteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse vero sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic a Phæbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. III. Od. 3. similiter: 'Quo, Musa, tendis? Desine pervicax... Magna modis tenuare parvis.'

2 *Increpuit lyra*] Vulgo jungunt vocem, *lyra*, cum verbo, *loqui*: sed profecto duriusculus foret contextus; nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbitrator esto, lector emunctæ naris.

3 *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vel-

lem exigua cymba navigare ingens æquor, id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti vero magnitudini diserte velificatur. De mari Tyrrheno 1. Od. 11. 6. et alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per Metonymiam.

4 *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris retulit uberes*] Hac ætate tua cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cum antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. v. hujus libri.

6 *Signa nostro restituit Jovi*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem, profligatis Crasso Antonioque, Parthi ademerant, templo- rumque suorum parietibus et colum-

**Derepta Parthorum superbis
Postibus, et vacuum duellis
Janum Quirini clausit, et ordinem**

valvis ablata : obseravit Janum Quirini bellis vacuum : justas etiam leges et modum

lit. Jani. Sed vid. var. lect. ad 11. Od. 1. 28.—7 *Derepta* omnes Lamb. præter duo, omnes Pulm. tres Borsm. alique plurimi, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Lipss. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. Altt. 1. 2. Helms. tum Venett. Locher. Ascens. Basill. Mur. *Derepta* duo Lamb. et unus Cruq. cum litura, duo Blandd. Cruq. sine litura, Mentel. Franeq. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. Steph. Fab. Rurg. Dacer. Benti. Baxt. Cnn. Sanad. Jon. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. Et sic esse debet. cf. N. Heins. ad Ovid. M. 111. 52. Vide ad 111. Od. 5. 21. et 111. Od. 28. 5.—8 *Hostibus* pro *Postibus* Commentator ap. Cruq.—9 *Fænum* conj. Mur. et Passerat. ap. Lamb. et sic Brod. Cui tandem probari possit talis lectio? *Fænum* reperit Passerat. in cod. Rom. (vid. Lamb.) item Marcil. in suis. Omnino Janus etiam Eanus dictus antiquitus. vid. Macrob. Sat. 1. 9. *Quirini* omnes codd. et vulgo editt. quod esset, templum Jani a Romulo conditum. *Quirinum* conj. Passerat. ap. Lamb. (cui neque ipsi displicet) et Gronov. ad Sueton. Aug. 22. et sic edidere Baxt. Can. et Jon. probante Cl. Oudendorp. ad Sueton. 1. 1. Nullus dubito, quin Horatius ita scripserit. Nam primum nihil omnino faciebat ad rem præsentem Romuli conditoris mentio, et sane Numa potius memorandus erat, qui certe primus Janum belli pacisque indicem fecisset. Quod Sanad. putat, *Janum Quirini* dici, ut distingueretur ab aliis, quæ Romæ essent, Jani templis, id quam frigidum sit, non opus est ostendere. Deinde solenni et religioso nomine *Janum Quirinum* appellatum fuisse, hoc inprimis etiam in argumento, docent dicta in Obs. Igitur, tam perfecto et

NOTE

nis suspenderant velut *ἀραθύματα*, non sine ingenti sua superbia, parique ignominia Romani nominis. Verum illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. 111. Od. 5. Vide Justin. lib. XLII. in fine. Sueton. Octav. cap. 21. &c. necnon Pers. Sat. vi. 45. Memineris autem hæc a Poëta non temere Augusto sapius occini, quod nosset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hac epigraphæ, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9 *Janum Quirini clausit*] Templum scilicet Jano conditum et consecratum a Quirino, seu Romulo, Augustus finitis bellis clausit. De Jano fuse disserit Macrob. Saturnal. 1. 9. 'In sacris,' inquit, 'invocamus Janum Geminum . . . Janum patrem, quasi

Deorum Denm . . . Janum Quirinum quasi bellorum potentem ab hasta quam Sabini curim vocant. Janum Patultium, et Clausium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.' Causam porro et originem istius ritus petit a bello Sabino; quo, irruentibus in urbem 'per patentem portam Jannalem hostibus, ex æde Jani magna torrentium vis erupit, hostesque undis scatentibus, ferventi aqua, rapidaque vortigine' aut exussit aut devoravit. 'Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.' Sed et facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem 'bellorum potentem' credebant. Ita Macrob. mox cit.

Clausit] Sueton. Octav. cap. 22.

Rectum evaganti fræna licentiæ

10

imposuit licentiæ effrænata: abstulitque flagitia: necnon antiquas reparavit dis-

pleo dignitatis in Carmine, tam et gravem sanctamque, et aptam præsentī argumento, appellationem neglexisse Poëtā, et maluisse dicere *Janum Quirini*, quo vix quicquam exilius aut jejunius dici poterat, quis tandem sibi persuadeat? Pro *Jano Quirino* recte eodemque sensu dici posse *Janum Quirini*, neque quicquam inter utrumque interesse, quomodo Bentleius et Gesnerus, tanti Viri, contendere potuerint, nondum equidem capio; neque exaudito *κακοφωνίας* in *Janum Quirinum*. Denique facile, idque mature, librario- rum vel negligentia vel inscitia *Quirinum* in *Quirini* mutavit. Vulgata lectio, *clausit*. sed *clausit* emend. Cui. quæ haud dubie vera lectio. Nam semper in hoc argumento scribitur *clausit*, non *clausit*, in nummis et inscriptt. ut ap. Gruter. XLIX. 4. item in optimis codd. ap. Sueton. Aug. 22. (ubi vid. Ondend.) Flor. IV. 13. 64. et alibi. Et credere possimus, Poëtā, idque lyricum, hac tam et solenni et prisca doctaque forma hic uti non meminisse? Sine dubio *clausit* e glossemate est. *Jani*.—10 *Rectum vaganti* Pulmanni Diesth. *R. vagantique* Dess. 1. *R. et vaganti* Harl. 2. 3. 4. 6. nonnulli Lamb. et Cruq. plures Torrentii, duo Bersmanni, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. et Beller. Mentel. Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. a m. sec. Lips. 3. 4. Helmstad. Dess. 2. Venett. Locher. Ascens. Mur. Basill. Steph. Rutgers. *Rectum evaganti* Porphy. unus Vat. Jannoct. Færn. Torn. Russard. Nicot. Cler. ap. Lambinam, tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. Pulmanni Gemblac. 1. unus Bersmanni, Harl. 1. 5. Lips. 1. a m. sec. Lips. 2. a m. pr. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Benti. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Jani, Mitsch. Bipont. Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd. 'Unice vera hæc dignaque Horatio lectio, unde facile corruptela, et *vaganti*, oriri poterat; quemadmodum in vs. seq. et *movitque* Lips. 1. a m. pr. *Licentiæ*, majusculo

NOTÆ

'Janum Quirinum non semel atque iterum a condita urbe, memoriam ante suam clausum, in multo breviorē temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit.' Orosius VI. 20. et seq. distinguit tempora, 'primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris:' (et de hac secunda Jani templi clausura loquitur istic Horatius, qui tertiam minime vidit jam tum fatus sanctus) 'tertio gentibus omnibus terra marique pace compositis.' Dio pariter LIII. et LIV. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu, post Actiacam victoriam iterum consulatu decimo: tertio consulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hispania:

IMP. CÆS. DIVI

F. AVGVSTVS. PONT. MAX.

COS. XI.

TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIII.

ORBE. MARI. ET. TERRA

PACATO. TEMPLO. JANI. CLVSO.

Vide Just. Lips. Elect. I. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio et Plutarcho 'quasi rem confessam sumunt,' incassum quidem, 'Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacam bellum.' Unde et Glareanus perperam emendat Sueton. cit. 'tertio clausit,' pro, 'ter clausit.' Quibus egregie occinit Lips. ibid. 'parcite boni mænes, non ego vos sollicito: tamen hic largiter errastis.'

10 *Evaganti* [et *vaganti*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *ordinem Rectum evaganti fræna licentiæ Injecit*. De coercitis grassatoribus ab Augusto Sueton. cap. 22.

Injecit, emovitque culpas,
 Et veteres revocavit artes ;
 Per quas Latinum nomen et Italæ
 Crevere vires, famaue et imperi
 Porrecta majestas ad ortum
 Solis ab Hesperio cubili.

15

ciplinas, quibus nomen Romanum opesque Italia amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempubliam

L, edidit Jani.—11 *Injecit, amovitque* nonnulli Lamb. et Cruq. Mentel. Lips. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. *dimovitque* Pulmanni Hunn. unus Cruq. tres Bersm. Lips. 3. Dess. 1. *demovitque* Lips. 2. *domuitque* Dess. 2. *emovitque* Acr. Comment. Cruq. duo Vatt. Jann. Torn. Nicot. Cler. ap. Lamb. dno Blandd. Cruq. plures et meliores Torr. Pulmanni Gembl. 1. 2. Beller. et Diesth. Gott. Lips. 1. a m. s. Fran. Helmst. Altt. Venet. 1478. Medioll. Flor. Lamb. Cruq. Torr. Baxt. Bentl. Cun. San. et Jon. 'Est haud dubie exquisitius etiam et efficacius verbum. Ceterum post vs. 11. in cod. Lips. 1. in contextum intulit stupor librarii glossema : 'ne serviremus voluptati.' Jani.—13 *Latium nomen* Lips. 4. *Italiae* Lips. 1. 2. 4. Dess. 1. et Franeq.—14 Dess. 2. *famaue et.* Quinque Torrent. tres Bersm. et Lips. 1. 2. 4. *imperii.*—15 Nonnulli Lamb. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. unus Cruq. Pulm. Gembl. 1. 2. Beller. et Diesth. unus Bersm. plerique Bentl. Altt. Lipss. Mentel. Fran. Venett. 1478. 1492. Locher. Ascens. Cun. et San. *ortus.* Nonnulli Lamb. antiquiss. Bland. et, præter unum, ceteri omnes Cruq. Pulmanni Hunn. dno Bersm. Bentleii Græv. a m. pr. Dess. Helmst. Basill. Fabr. Mur. Heins. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzl. Wakef. et Kidd. *ortum.* 'Aures haud dubie h. l. præferunt *ortum* ; alias nil admodum interest. *orta* quinque Torr.

NOTÆ

11 *Emovitque culpas*] Sueton. Octav. cap. 34. 'Leges retractavit, et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuarium, de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus divitiis modum imposuit,' &c. Vide et cap. 42. &c.

12 *Veteres revocavit artes ; Per quas,* &c.] Priscas virtutes, religionem, fidem, justitiam, temperantiam, patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. 'Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, iudicii auctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et

antiqua Reipublicæ forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter,' &c.

14 *Imperi Porrecta majestas ad ortum,* &c.] 'Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septemtrione in Meridiem, ac per totum Oceani circum, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim fere annos quietissimo semper observatas otio ipsa etiam rubigo consignavit.' Oros. lib. vi. cit.

15 *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit cu-

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis aut vis eximet otium ;

Non ira, quæ procudit enses,

Et miseras inimicat urbes.

20

Non, qui profundum Danubium bibunt,

Edicta rumpent Julia, non Getæ,

Non Seres, infidive Persæ,

Non Tanain prope flumen orti.

tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, et civitates efficit adversus ac miseras: Julius leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad

quod puto factum ex *ortus*; cum enim in multis codd. vitiose conjunctim scriptum reperiatnr *adortus*, hoc mutarunt stupidi monachi in *adorta*, ob *majestas*. Jani.—18 Nonnulli Lamb. omnes Pulm. Commentat. et duo codd. Craq. Bentr. Græv. et Regin. aliique, item Leid. et Zulich. pro var. lect. et Acr. Ms. ap. eund. Lipss. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. Altt. 1. 2. Fran. Helmst. Venett. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Cruq. Torr. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. *eximet*; Mentel. *eximit*; nonnulli Mas. *exuel*, ex *eximet*. Sed *exiget* duo Vatt. Jann. Cler. et unus Nicot. Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. Bentr. Leid. Colbert. item Græv. et Regin. pro var. lect. Ita et Porphyri. nam expl. 'Exiget, nunc, excludet, ut sit quasi, extra agat.' Neque aliter Acr. legit, dum eodem modo exponit. Sic etiam Heins. Bentr. Cun. San. Jon. 'Est quoque verbum cum exquisitis, tum fortius et aptius vi et furori. Bene etiam Bentr. observat, 'eximi' dici fere, quæ molesta sint, ut curas, metum, onus. cf. III. Od. 14. 14. 1. Epist. 5. 18.' Jani.—19 Lips. 3. *producit*. Lips. 4. *procumbit*.—21 Lips. 4. *bibent*.—22 *Edicta rumpunt* Florent. 1482.—23 *Non S. infidive* duo Vatt. Torn. Farn. Lamb. Pulmanni Hunn. Beller. et Diesth. unus Bersm. Lips. 1. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. 'Sed

NOTÆ

bili; quod 'Hesperium' dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet: unde et Hesperiae ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad Occasum regio. Cum vero simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eo se ex Africa contulit, sic nominatam.

20 *Inimicat*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. 'Sin autem neges, statim sese alienant, et inimicantur.' Alii tamen codices aliter, nec habent vocem 'inimicantur': sed tantum: 'Sin autem id neges, certe abalienes et statim et plures.'

21 *Qui Danubium bibunt*] Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. XIV. Vide et Od. v. hujus libri.

22 *Edicta Julia*] Supra ad voces, 'amovitque culpas.' Ex Sueton. Octav. 34. Dione LIII. et LIV. Vide et Carmen Sæculare post Epod.

Getæ] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythi vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23 *Seres*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his I. Od. 12. sub finem.

Infidive Persæ] Parthi regionem

Nosque et profestis lucibus et sacris, 25
 Inter jocosī munera Liberi,
 Cum prole matronisque nostris,
 Rite Deos prius apprecati,
 Virtute functos, more patrum, duces,
 Lydis remixto carmine tibiis, 30

annem Tanain. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea rite invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque

esse debet *infidive*, ut habent omnes ceteri codd. vid. V. L. ad III. Od. 1. 41. IV. Od. 9. 17.' *Jani.*—24 *Nec Tanain* Alt. 1. *Non Tanain* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et vulgg. *Non Tanain* Lips. 1. 2. Lamb. Mur. Heins. Benti. Cuning. Sanad. Towers, Jani, Bipont. Zenn. Mitsch. Wetzel. et Kidd.—25 *Nosque in pr.* nonnulli ap. Cnn. et Jon. *Nosque profestis* Lips. 1. *Nosque profestis* libri Marcil. Mentel. Alt. 1. Dess. 2. Harl. 6. Vet. Comb. Cnn. et Jon. 'Sed abesse non potest et per sententiam.' *Jani.*—27 Mentel. *Cum prole parentisque.*—28 Dess. 1. *prius et precati.*—30 *Lydiis* nonnulli codd. Torrentii, Lips. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. et Franq. *remixto* Venet. Glareau. Lamb. et Chabot. *permixto* Lips. 3.

NOTÆ

Perside comprehensam incolentes, de quibus 1. Od. 12. et 19. et III. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24 *Tanain prope flumen orti*] Scythæ, de quibus 1. Od. 19. II. Od. 9. III. Od. 24. De Tanai, quem 'Scythicum annem' vocat Horat. III. Od. 4. 36. Od. 10. 1. Od. 29. 28. vide ibi Not.

25 *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermitteremus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes etiam et vota precationesque. Vide Not. supra Od. v. 29. et seq.

Profestis lucibus et sacris] Macrob. Saturnal. 1. 16. ita scribit: 'Festi Diis dicati sunt: profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi,' &c. Et postea: 'Profesti et qui ex his proce-

dunt, sunt fasti, comitiales, compendini, statii, præliares.' Hos deinde singulos explicat ibid.

26 *Jocosī munera Liberi*] Vina sunt Bacchi munera: is vero 'lætitie dator' Virgil. Æneid. 1. 738.

28 *Rite Deos prius apprecati*] Inter libationes Dii invocabantur.

29 *Virtute functos*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. 'Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.'

Duces Lydis remixto carmine tibiis, &c.] Cic. mox cit. Tusc. 1. initio: 'Est in originibus,' Inquit, 'solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.' De Legib. II. n. 62. 'Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.' Val. Max. II. 1. in fine: 'Majores natu in conviviis ad tibias egregia anseriorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juvenntem alacriorem redderent.'

30 *Lydis*] Modis ac numeris bila-

Trojamque et Anchisen et Almæ
Progeniem Veneris canemus.

Trojam, et Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

inmiste Lips. 4. *remixto* in ceteris.—32 Lips. 1. a m. pr. *Progeniem Veneris canamus.*

NOTE

rioribus. Nam tibiæ modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at Lydius molli et suavis. Sicut Lydi Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, male semper audierunt, velut effæminati, et cupediæram, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. 'Lydio more,' apud Herodotum, Suidam, Athenæ-

um, lib. XII.

31 *Trojam et Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. 'Æneadem genitrix, hominum Divumque voluptas, Alma Venus.'

EXCURSUS

AD CARMINUM LIB. IV.

EXCURSUS

AD IV. OD. 4. 19—22.

ITERUM habemus quatuor versus, quos ex Horatii ingenio provenire non potuisse, facile percipiat, cui non 'frigidus obstiterit circumpræcordia sanguis.' Sed hoc accuratius jam declarandum est, cum respectu ad leges illas criticas, quas ad III. 17. 2-5. in Excursu II. dedimus.

Annumerandum esse hoc carmen in nobilissimis et excellentissimis Horatii operibus, ipsoque statim exordio nihil magnificentius ac pomposius esse posse, et in Argumento diximus, et suis quemque sensus docere potest. Jam postquam ab initio, lecto tam sublimi splendidoque exordio, eodem, quo incensus fuit Poëta, ardore iuculisti, subito atque ex improviso incidis in verba:

quibus

Mos unde deductus per omne

Tempus Amazonia securi

Dextras obarnet, quærere distuli:

Nec scire fas est omnia:

Quem non gravissime offendant hæc, ac velut stupore quodam percellant? quis non frigore et febrili quasi horrore se corripì sentiat? quis non inique ferat, interrumpi et reprimi eum, in quo jam versatur, enthusiasmum tam importunis ineptisque versibus? quis eos non vel abesse optet, vel a quovis alio potius, quam ab ipso Horatio, factos insertosque esse, sibi persuadeat?

Primum ipsorum versuum sententiam aspiciamus. 'Nolo jam quærere, unde Vindelici eum morem acceperint, ut securi Amazonia utantur, omninoque, unde origines ducant: nec scire licet omnia.' Quid magis alienum a poetica, idque lyrica ratione, quid magis alienum ab hoc argumento, ab hoc Carmine, ab hoc loco denique, quid humilior atque exilior, quid inutilior atque miserius, quid indignius Horatio esse possit hac tali parenthesi? Obliviscimur, nos legere incepisse Oden sublimem plenamque caloris Pierii; subito delati sumus in commentationem historicam vel antiquariam. Ergo summus antiquitatis Poëta in medio, eoque excelssimo, quo unquam exarsit, enthusiasmo, satis phlegmatis habuit, satis tranquillo ac lento animo fuit, ut concipere sensum tam frigidum, inserere tam alienam sententiam potuerit? Hoc si quis credere possit, eum neque ingenii Horatiani, neque rationis lyricæ, neque universam animi humani indolem nosse atque intelligere pntem. At, inquit Baxterus, necessarius est iste locus ad indicandam hostium ferociam. O insipientem hominem atque inficetum! Si voluit Horatius pingere Vindelicorum ferociam (quo omnino per se valere 'securæ' poterant), hoc-cine eum ita inepte instituere, ita incite aggredi potuisse credamus, ut diceret: 'nolo quærere, unde securæ acceperint; nec scire fas est omnia?' Quis in hac tali verborum conversione illud consilium, quis picturam, quis Romanæ fidicinem lyræ agnoscat? Dacierius licet fateatur, plane prosaicos atque humiles esse hos versus, neque meritos, qui in hanc Oden inferrentur; tamen excusari eodem et ferri posse pntat, quatenus *πεπλοταῖς* nobis hodie ignota locum illis dare potuerit: sive Romæ et in aula Augusti eo tempore, occasione victoriæ Drusi, multi varique sermones, magnæque controversiæ, de securibus Vindelicorum inciderint; sive Poëta vafre tangere atque irridere voluerit ineptum illius ætatis Poëtam, qui in Carmine, quo celebrare institisset Drusi victoriam, vel alio quocumque in opere, curiose operoseque de securi Vindelicorum Amazonia disquisivisset. Suffragatur his Gesnerus, morderi putans Domitii Marsi Poëma, Amazonida, quod memorat Martial. iv. 29. Sed cum facilius est eloqui et proponere tales conjecturas, quam earum veritatem ostendere; tum vel sic Horatii horumque versuum honori male consulitur. Nam cogitandum erit, quo in loco et statu mentis sit atque esse debeat is, qui ad jocandum atque irridendum feratur. Quis non videt, ad rideendum opus esse remissa quadam animi inertia, tranquilla quadam et lenta hilaritate, cui nullus omnino locus esse in sublimi enthusiasmo possit? Quare quis tam ignarus sit non solum spiritus poetici, sed etiam naturæ mentis humanæ, qui credere possit, sic subito ingenium Horatii ab tam excelsis et magnificis sensibus ad jocos satiricos delabi, sic subito ejus enthusiasmi impetum sisti et cohiberi, phantasiâ ardentem glaciari quasi et frigore astringi potuisse?

Deinde quam importune his versibus interpositis interrumpatur ipsa sensuum connexio, inprimis etiam apparet, si tollantur e medio:

Videre Rhætia bella sub Alpibus
 Drusum gerentem Vindelici : et diu
 Lateque victrices catervæ,
 Consiliis juvenis revictæ,
 Sensere, &c.

Ita quis non malit legere? quis desideret abjectos versus? quis non intelligat, quam præclare jam non solum continuetur enthusiasmi et sensuum quasi torrens, sed etiam quam apto et quasi necessario nexu cohæreant sententiæ, quas resectus ille pannus tam importune interpellat, misereque distrahit? Illud quoque hinc manifestum est, salvo metro e medio tolli posse istos quatuor versus, nisi quod ita acutus fuit interpolator, ut 'et' mutaret in 'sed,' ne vocales concurrerent.

Scilicet clare etiam prodit interpolatorem indoctum ineptumque studium, ita connectendi additamenti cum iis, quæ præennt et quæ sequuntur, ita illius vel inflectendi vel protrahendi, ut in sententiæ et metri nexum recurreret. Pertinet huc inprimis et intolerabilis illa h. l. importuneque inferta, ad explendam rimam, gnome: 'nec scire fas est omnia,' et plane inscita ac putida connexio cum sqq. per 'sed:' 'nec scire fas est omnia; sed hoc certo scio, hoc scire satius est,' vel, ut alii: 'sed, ut illuc revertar' vel, ut Gean. 'nolo quærere de gentis originibus, sed etiamsi non sint Amazonum progenies, certe late victrices catervæ fuerunt.' Quid miserius, quid puerilius esse hac tali inflexione potest?

Accedit ipsius sententiæ ita plane prosaica conversio, ita humilis et inficeta elocutio, ut prorsus infra dignitatem lyricam, inprimis hujus talis Carminis sit. Quam vulgaris et pedestris conversio: 'quibus unde mos... quærere distuli!' Quam prosaica sunt, 'mos unde deductus, nec scire fas est omnia!' Quam languidum et frigidum illud: 'per omne tempus!' Unicuique verbum 'obarmare' exquisitius videri potest, sed illud, cum cetera indoctum hominem prodant, sane non ingenium, sed necessitas metri et casus obtulit.

Denique manifestam glossematis sive scholii speciem hi vs. habent, et facile, unde ortum sit tam miserum additamentum, intelligi potest. Annotarat Grammaticus in exemplo suo ad vs. 18. securi usos fuisse in pugna Vindelicos, more et exemplo Amazonum. Alii mirum videbatur, unde hunc morem accepissent; sed, cum obscuram esse et implicitam eam rem intelligeret, se nolle nunc de ea quærere, in margine ascribebat. Alius addebatur, illud sciri nec posse nec necesse esse. Infelici casu erat, qui, animi causa, metro includeret hæc scholia, atque ita extenderet, ut quatuor versus complerentur, et in nexum cum sequentibus rediret parenthesis. Quam in rem cum huc trahebat gnomen: 'nec scire fas est omnia,' tum videns hiatum, 'omnia et,' facile in eam cogitationem veniebat, ut 'et' mutaret in 'sed.' Deinceps librarius, exemplum tale nactus, ipsi contextui inserebat omnia: quod cum admodum mature factum esse oporteat, hinc omnes, qui hodie extant et inspecti sunt, codices, illo assumpto laborant.

Quare omnibus his, quæ hactenus dixi, motus non possum non hos tam inutiles atque alienos, tam miseros atque indignos Horatio versus habere pro suppositis, atque ab inepto Grammatico, malove Poëta, temere assutus. At-

Delph. et Var. Clas.

Horat.

2 S

tamen more eo, quem servavi in III. Od. 17. 2-5. non resecei eos aut ejeci, sed uncis includi atque asteriscis notari jussi. Primus Lambinus subodoratus videtur eorum ineptiam, dum eos includendos esse dicit interpositionis nota, vel potius ita legendos, ut a proposito sermone aberrantes, quod genus appellant Græci *τρίπταρον*. Post eum Tanaquillus Faber, vir sagacissimus, 'miror,' inquit, 'hæc ab Horatio scripta esse, et nollem factum;' eaque admonitione aliquantum commotus Dacerius etiam fuit, ut vidimus. Denique ejicere versus ausi sunt Guyetus, Sanadonius, Sivrius. Mediam quandam viam ingressurus Jonesius profectos illos omnino putavit ab Horatio, qui, ut fuerit ingenio ad irridendum pronus, sumserit quidem lyram, sed mox, erumpente satirica indole, ad deridendum proscindendumque ineptum aliquem Poëtam, æmulum fortasse, abreptus sit, sed antequam Augusto tradiderit Carmen, adhibita feliciter lima, versus hos, quibus hic non esset locus, prudenter ipsum delevisse. Sed unde quæso scire hoc aut habere Jonesius potuit? Deinde de omni hac tali demonstratione facile est ex iis, quæ supra explicita sunt, judicium. Interim ille uncis inclusos versus alio caractere exprimendos curavit.

Ceterum morem Vindelicorum, gerendi Amazoniam in bello securim, ita ad h. l. explicat Porphyrio: 'Hi Vindelici ab Amazonibus ejecti e suis sedibus, ex Thracia in exilium se contulisse alio, inque jugis (Alpium) insedis dicuntur, et quod potissimum in se tela securesque Amazonum experti fuerint, ipsos usum earum in bello accepisse.' Ortos etiam ab Amazonibus tradit Serv. ad Virg. *Æn.* 1. 244. xi. 651. Quæ sive certa ac vera sint, sive dubitari adhuc possint (certe aliis ex antiquitatis scriptoribus nihil tale constat), nullum profecto præsidium his, quos rejecimus, versibus afferunt: neque obscurum est, quantumtribuendum sit Lambini sententiæ, præclare Horatium id, quod sciret aut certo scire posset, se nescire dicere, quia magis occupatus fuerit in Drusi victoria.

Q. HORATII FLACCI

EPODΩN LIBER.

ODE I.

AD MÆCENATEM.

Imminente jam immani Actiaci belli procella, Horatius Mæcenatis interventu militiæ vacationem impetraverat. Pronum est igitur credere aliquem inter eos intercessisse amicitiae rigorem, ac si Lyricus noster partium medius atque a fortuna pendulus foret. Satisfaciendo igitur et purgando se quasi per ludum et jocum ad iracundos Iambos convertit stylum. Primus autem versus (auctore vetere Scholiaste Cruquii) *προφθεῖται*, secundus vero *ἐνφθεῖται*, h. e. alter præcinitur, alter succinitur. Epodos enim, prodente Mario Victorino p. 2501. brevior versus est longiori subditus. Hujus vero metri inventor fuit Archilochus, ut vetus Scholiastes monet. (De Epodo idem mihi videtur. Etiam Od. xi. et xiii. it. xvii. hoc nomine laxius sumto comprehendi posse arbitror. Sed hoc Carmine puto Horatium (serione an *προφθεῖται* tantum, nihil attinet) se offerre ad societatem periculi, delicate profecto, ut vacationem sibi datam non dissimulet, bello inutilem se esse fateatur, et tamen paratum comitem, et præmii nihil sperantem affirmet. *Gen.*)

IBIS Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,

Navigabis, o amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta, Augusti

~~~~~  
*Quinti Oratii Flacci Epodos Liber in quibusdam codd. Quintus Odarum Liber vetus codex Mureti: Liber hic Epodum inscribitur, i. e. clauularis codex ap.*

#### NOTÆ

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est Trimeter; alter quisque Dimeter.

De hujus libri titulo primum dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit

unquam: excogitare Grammatici, multis post annis, immo post aliquot sæcula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modo videmus, digerentes.

Paratus omne Cæsaris periculum  
Subire, Mæcenas, tuo.

*discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. Quid agemus nos, quibus vita ti-*

\*\*\*\*\*

Torrent. Hæc Ode est duodecima Libri secundi in Edd. Sanad.—4 Post

NOTÆ

Unde vero Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quod ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quod Odæ istæ sint post alias factæ? Immo vero pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. ix. manifeste antecedit Oden 37. lib. i. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ repetuntur etiam in ceteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quod doctus et sagax Muretus ingenue fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur? Fabricius autem scribit, in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto vero Archilochum atque Lucilium. Certe Marius Victorinus lib. iii. sic habet: 'Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode; 'Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni: Trahuntque siccæ machinæ carinas.' Ergo 'Ἐπὸς librum hunc inscribere Grammatici, seu quod Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleræque Carmina contineat; seu quod Iambicis Trimetris subtexantur accinanturque Dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimvero parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clau-

sula, additurque post Strophen et Antistrophen, hinc *ἑτάδους* vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. i. Galenum de usu partium, Epilogo lib. xvii. Diomedem iii. 4. Isidorum i. 38. Terentianum Maurum lib. de Metris. Scaligerum Poët. i. 44. &c.

[I *Ibis Liburnis*, &c.] Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

[*Liburnis*] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviore facile profigavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen a Liburnia, hodie Croatis populis Illyrii; qui, piraticæ causa faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. iv. 28. et seq.

[*Inter alta navium propugnacula*] Naves Antonii designat ingentes quidem, exstructis in prora et puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. Flor. iv. 11. 'Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium: sed numerum magnitudo pensabat. Quippe a senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . Immensa clas-

Quid nos, quibus te vita si superstite  
Jucunda; si contra, gravis?

5

venite te grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur

~~~~~

two signum interrogandi ponit Bentl.—5 Omnes codd. Cruquii, unus Torrentii, Harl. 4. et pleræque edd. post Venett. 1477. 1478. 1479. Lamb. Crau. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Sanad. Francis. Towers, al. *si superstite*; Harl. 1. 2. 3. 5. Bentleii Græv. Battel. Galieus. Leid. et a m. pr. Reg. Soc. Gandavensis optimæ notæ ap. Torrent. Exc. Sax. Vet. Schol. Florent. 1482. Locher. omnes Mancinelli, Bentl. Bipont. Mitsch. Wetzl. Wakef. et Kidd. *si superstite*. Idem ex suis protulerunt Pulmannus, et Barthius in Advers. xxxvii. 15. *si* deest in Petrens. Magdal. et Bodl. Bentleii, et ed. Chabot. 'Sed exquisitius est *si*, tot librorum scriptorum consensu comprobatum, ita ut plena oratio efficiatur, quibus *vita est jucunda, si sit, te*

NOTÆ

sis, naufragio belli facto, toto mari ferebatur,' &c. Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundisii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem; Antonianæ contra ligneis turribus excelsas, e quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. xxxii. 1. 'Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnaret velut e muris. Hen vanitas humana . . . Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.' Vide Veget. iv. 44. necnon Dionem Nicæum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: 'Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, deciremes complures. . . . In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat . . . De superiore loco hostes obstruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis,' &c.

3 *Paratus omne Cæsaris periculum Subire*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenæs cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium et

Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. viii. præsertim a versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: 'Cæsar eo prælio navali superior. . . . Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, et ejus adversarios crebro vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, et ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causa annulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent.' Et postea: 'de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius Mæcenæs majorem utilitatis habebat rationem Cæsar Mæcenati assensus est, sumsitque nomen Imperatorium,' &c.

5 *Te vita si superstite Jucunda; si contra, gravis*] Vide ii. Od. 17.

Utrumne jussi persequemur otium,
 Non dulce, ni tecum simul ?
 An hunc laborem mente laturi, decet
 Qua ferre non molles viros ? 10
 Feremus ; et te vel per Alpium juga,
 Inhospitalem et Caucasum,
 Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
 Forti sequemur pectore.
 Roges, tuum labore quid juvem meo, 15
 Imbellis ac firmus parum.
 Comes minore sum futurus in metu,
 Qui major absentes habet.

minime jucundo, nisi qua tecum? An vero istum laborem toleraturi sumus eo animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certe, atque te sectabimur generosa mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo sublevo ego non aptus militiæ, minimeque strenuus. Scilicet te comitans minorem habebopro te timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis impletur.

superstite. Zeun. Unus Torrentii pro v. l. habet est.—10 Quem Exc. Sax. Gott. Brod. Harl. 1. 2. 4. 6. omnes fere codd. Torrentii, Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. 1502. Vet. Comb. Qua Harl. 3. omnes Cruquii, Florent. 1482. Venet. 1544. Lambin. Torrent. Cruq. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Bipont. Mitsch. Cuning. Sanad. Francis. Towers, Talbot. Pine, Benti. Wetzel. Wakef. et Kidd.—15 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Torrentii, al. cum Vet. Comb. et Venett. laborem; Glareau. Torrent. Lambin. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Dacer. Fab. Delph. Bond. Schrevel. Benti. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. labore.—17 'Lege ex emen-

NOTÆ

7 *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certe quantumvis jubeas, parere hac in re et morem tibi gerere haud valeo.

9 *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, qua ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minus sum idoneus: respondet vero, sibi cum Mæcenate quolibet tolerabilia videri. II. Od. 17. 'Me nec Chimææ spiritus igneæ, Nec si resurgat centimanus Gyas, Divellet unquam.'

11 *Per Alpium juga*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Hannibali

aliisque. Vide Liv. XXI. 36. et seq. istos montes quibus Italia quasi val-latur, 'transcendisse quoque miram fuit, atque in portento prope majores habnere.' Plin. Procem. lib. XXXVI.

12 *Inhospitalem et Caucasum*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Vide I. Od. 22.

13 *Occidentis usque ad ultimum sinum*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide II. Od. 2. 11. Not.

18 *Qui major absentes habet*] Ita est;

Ut assidens implumibus pullis avis
 Serpentium allapsus timet, 20
 Magis relictis; non, ut adsit, auxili
 Latura plus præsentiis.
 Libenter hoc et omne militabitur
 Bellum in tuæ spem gratiæ;
 Non ut juvenis illigata pluribus 25
 Aratra nitantur meis,

mibus, plus iis relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et aliam quamlibet militiam obibo amicitiis tuæ gratia: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur;

datione præstantissimi Nic. Heinsii, *Comes minore sim futurus in metu*, ut *sim* respondeat *q̄ juvenem*. Bentl. 'Non video quid opus fuerat quod Benteleius post Heinsium ex propria conjectura *sum* verterit in *sim*.' Baxt. 'Omnia *sum* retinendum est: rationem enim reddit propositionis, quam vult videri certam et firmam.' Gesn.—19 'Longe apertior esset sententia, modo versus ferret, si *assidet*, et paulo post *timens* pro *timet* legeretur: quomodo enim timere potest relictis, jam assidens; nisi totum illud, *assidens implumibus pullis*, unius epitheti loco accipiamus, ut puta facta avis, aut quid simile.' Torrent.—20 'Cum Torrentii codd. *adlapsus* posui; et sic Vet. Schol. Cruquii.' Baxt.—21 Benteleius ex quibusdam codd. Lambini, uno Pulmanni et veterrimo Bland. Cruquii edidit, *non uti sit*; et sic Wakef. et Kidd. Sed, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. tres Bland. Cruquii, et omnes Benteleii, cum edd. vett et recentt. *non ut adsit*. Græv. Galiens. et sex alii Benteleii cum Zarot. *non ut sit*. Omnes codd. Torrentii *auxilii*.—25 Quidam codd. ap. Torrent. *alligata*; et sic Glarean.—26 Exc. Sax. aliquot codd. Torrentii, et unus Fabricii, cum Benteleii Galean. et Magdal. *nectantur*. Pro *meis*, quod habent Harl. 1. 2. 3. 4. alii et edd. omnes, Benteleius ex codd. Canteri, Lambini, Bersmanni, uno Bodl. et Battel. legit *mea*; et sic Harl. 6. cum edd. Wakef. et Kidd.—28 Omnes codd. Torrentii, omnes Bland. Cruquii, plures Lambini, Benteleii, Harl. 1. 2. 3. multi ap. Pulmann. et Bersm. Græv. Regin. et quinque alii ap. Bentl. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *pascuis*, quod recepere Bentl. Sanad. Francis, Towers, Wakef. et Kidd. Sed Leid. Battel. et Reg. Soc. Benteleii, Harl. 4. 6. al. cum Locher. et edd. recentt.

NOTE

rei amatæ quando abest, plus timeatur, et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19 *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimum sperem: sicut avis etsi pullis assidet, parum eos defendit a serpentibus: at tamen iis relictis absens magis timet.

23 *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intre-

pidus, ut te præsentem fruor, o Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25 *Non ut juvenis, &c.*] Neque vero inde velim a te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvenis ac bobus mihi opus sit. Neque talia a te peto.

Pecusve Calabris ante sidus fervidum
 Lucana mutet pascua ;
 Nec ut superni villa candens Tusculi
 Circæa tangat moenia :
 Satis superque me benignitas tua
 Ditavit : haud paravero,

30

unt greges e pascuis Lucanis transeant in Calabria, ante ardens astrum: neque ut villa candida vicina alti Tusculi pertingat muros Circæos. Immo tua munificentia locupletavit me sufficienter et abunde. Absit ut accumulẽm quæ vel terræ infodiam

pascua.—29 *Neque ut supini* ex conjectura in textum recepit Bentl. contra omnium codd. consensum ; Bentleium secutus Kidd. *Neque ut superni* Sanad.

NOTE

27 *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus : ut, secundum varias cœli affectiones, commode semper illi pascantur, modo in his, modo in istis. Varro de Re Rust. III. cap. ult. in fine. Apuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua] Pro, 'Calabria pascua,' ubi æstus fervidior, 'mutet Lucanis,' ubi cœlum magis est temperatum : *mutet*, inquam, et ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De Calabria 1. Od. 31. De Canicula, 1. Od. 17. et III. Od. 13. 9.

28 *Lucana*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris : continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. XIV. 6. vina Lucana commendat his verbis : 'Verum et longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina, . . . Lucanaque.'

29 *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo a te mihi

donatum, magis ac magis amplifictur, extendaturque ad usque Tusculum urbem in edito colle exstructam.

Villa candens] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi vero villula Horatii, qua licet modica contentum se pluribus locis aperte jactitat, fuisset marmorea. Ergo, vel splendidulam, vel e candenti lapide exstructam intellige. Plin. XXXVI. 22. 'In Liguria, Umbria, et Venetia albus lapis dentata serra secatur.'

30 *Circæa moenia*] Tusculana ; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius. III. Od. 29. 8. 'Telegoni juga parricidæ.' Vide ibi Not.

31 *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius a Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi : iis vero se plane contentum esse, nec plura flagitare prædicat II. Od. 18. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat III. Od. 16. Strophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam Not. III. Od. 13. 1. et init. Epist. XVI. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32 *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim insanire divitiis accumulando stulte et infodiendo occultandoque in terra, sicut Chremes ille senex

Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

et Wakef. *superbi* conj. Markland. ad Stat. Sylv. r. 3. 86.—34 *Nepos*, majuscula *N*. edidit Kidd. Antiquissimus codex ap. Dorvill. Charit. p. 677. aut *perdam nepos*, omisso *ut* ut.

NOTÆ

avarus, apud Terent.

34 *Discinctus aut perdam ut nepos*] Absit etiam ut opes habeam, quas male perdam ac prodige effundam.

Discinctus] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus. Contra ‘cinctus’ vocatur navus ac fortis. Apud Romanos, discinctum aeu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perdit luxuria hominis nota erat. Proverb. ‘Dis-

cincta vestis, discinctus animus.’ Pers. Sat. III. ‘Non pudet in morem discincti vivere Nattæ.’

Nepos] Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quam solet esse juveni, cñjus pater et avus adhuc vivunt, quos sibi novit opes congerere et opimam hereditatem comparare. Festus.

ODE II.

Horatius dubiis hisce temporibus incertus, civiles turbas urbanaque negotia pertæsus forsan et potentis amicitie rigorem expertus, humilium colonorum vitæ invidere se profitetur. De ridicula interim Alfii, noti fœneratoris, persona, urbanissima et Ironica Allegoria, miranda rusticane vitæ præconia referri vult videri. (Videntur sane ultima Odæ superioris hanc velut peperisse. *Germ.*) (Exemplo Alfii fœneratoris ostendit, non facile quenquam a lucri consuetudine recedere. Alfius enim beatum prædicat rusticum, qui nec curis et molestiis, quas fœnoris exercendi studium pariat, vexetur, nec militet, nec mercaturam exerceat, nec causis forensibus det operam, nec potentioribus hominibus gratificari cogatur, sed qui agrum colat. Atque dehinc singula vitæ rusticæ commoda recenset. At idem homo, qui jamjam rusticus fieri cupiebat, intra paucos dies, mutata sententia, ad lucri consuetudinem repente redit. *Zeun.*)

BRATUS ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

Felix ille, qui longe a negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit

Ode prima Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in edd. vett. *Vitæ rus-*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. 1.

1 *Beatus ille*, &c.] Hæc Ode, vel

confitente Hypercritico, ‘sane longe pulcherrima.’ Inducitur fœnerator

Paterna rura bubus exercet suis,
 Solutus omni fœnore;
 Neque excitatur classico miles truci;
 Neque horret iratum mare;

5

propriis bobus: sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ,

tica laudes.—3 Multi codd. et edd. *bobus*. Lambinus *bubus*, quod Prisciani auctoritate firmat, qui et sic legerat. Vide ad Carm. Sæc. vs. 49.—5 *Nec excitatur* nonnulli codd. cum edd. Zarot. Venett. Mediol. Glarean. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. et Delph. *Neque excitatur* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Bland. et Lamb. cum edd. Lamb. Cruq. Bentl. Baxt. Bipont. Sanad. Cuning. Francis, Towers, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Non excitatur* Heinsius ad Claudian. Rufin. 1. 218.—6 *Nec horret* codd. Lambini,

NOTE

Alfius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi studio illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstus curam mox abripitur, et ad suos mores redit: adeo valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutatas est Horatius a Virgilio Georg. 11. sub finem. Quæ vero hic fuisse extulit, ille sedulo perstrinxit: et contra, quæ Virgilius contracte dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. Georg. 11. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur: 'O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis, Fundit humo facilem victum justissima tellus.'

2 *Ut prisca gens mortalium*] Primis nempe sæculis felices et aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. xviii. init. Val. Max. vii. 1. Virgil. ante cit. vs. 532. 'Hanc olim veteres vitam coluere Sabini; Hanc Remus et frater: sic fortis Etruria crevit: Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma. . . Aureus hanc vitam in teris Saturnus agebat.'

3 *Paterna rura bubus exercet suis*] Non ingentia prædia usuris compa-

rata, sed modica a parentibus sibi relicta. 1. Od. 1. 'Gaudentem patrios findere sarculo Agros.' Vide Liv. 111. 26. ubi 'L. Quinctius Cincinnatus apes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, a legatis' ad Dictaturam vocatur, inventus 'seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum araret; operi certe, id quod constat, agrestis intentus.'

4 *Solutus omni fœnore*] Qui nequam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nulla aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. cap. 23. 'Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.' Cato: 'Majores nostri sic habuerunt, et in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem existimaverunt fœneratorem quam furem.' Cic. Offic. 1. n. 150. 'Primum improbantur hi quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fœneratorum.' Vide Alex. ab Alex. 1. 7. &c.

5 *Neque excitatur classico miles*] Dormit somnum pacatum et placidum; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci] Quicquid ad arma bellum-

Forumque vitat, et superba civium
 Potentiorum limina.
 Ergo aut adulta vitium propagine
 Altas maritat populos,

10

nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis; atque steriles surculos

Harl. 1. 2. 3. al. cum edd. Zarot. Venett. Mediol. Glarean. Torrent. Bentl. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. et Kidd. *Neque horret* Harl. 4. 6. Bland. 1. 2. 3. 4. ceteri codd. cum edd. Baxt. Cuning. Craq. Sanad. Francis. Towers. Bipont. Mitach. Wetzel. Wakef. et Comb.—10 Lambinus querit cur *Altas* hic appellet *populos* Horatius, et anne *Albas* reponere satius esset. 'Quid si (pro *populos*) legamus *opulos*, quibus mire gaudent vites, ut

NOTÆ

que attinet, truculentum est et horribile. Porro, 'classica sunt cornua, quæ convocandi causa fuerunt facta: et a calando classicum quasi calassicum dicitur.' Isidor. xviii. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6 *Neque horret iratum mare*] Nec, ut negotiatiores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Sat. xii. Item quæ annotavi i. Od. 3. 9.

7 *Forumque vitat*] Streptus forensis caret molestia. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverrat Plutarchus, qui lib. de Fœnore, asserit, forum esse 'impiorum regionem.' Anacharsis scribit, 'locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.' Columella ait, 'exerceri in foro caninum quemque allatrandi, et contra innocentes, et pro nocentibus studium: atque videri concessum intra mœnia latrocinium:' additque: 'Ibi, nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios, prorsus Indî operam.'

Superba civium Potentiorum limina] Profecto gravis erat servitium clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: prima luce salutabant,

deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cgebantur, &c. Vide Juvenal. Sat. iii. 124. et seq. Virgil. jam cit. 'Si non ingentem foribus domus alta superbis Mane salutantum totis vomit ædibus undam.' Et postea: 'Insanumque forum, aut populi tabularia vidit. Solicitant alii remis freta cæca; ruuntque In ferrum, penetrant anlas et limina regum,' &c.

9 *Ergo aut adulta, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes a malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta et voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum frugum et pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium et venationem.

Propagine] Plin. xvii. 10. 'Arbores aut semine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito et consecto arboris trunco.'

10 *Altas maritat populos*] Plin. xvii. 23. scribit longo usu compertum, 'nobilis vina non nisi in arbutis

Inutilesque falce ramos amputans,
 Feliciores inserit;
 Aut in reducta valle mugientium
 Prospectat errantes greges;
 Aut pressa puris mella condit amphoris; 15
 Aut tondet infirmas oves;
 Vel, cum decorum mitibus pomis caput
 Autumnus arvis extulit,

falce reseca, fertiliores inserit; vel in remota valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vasis mundis; vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum,

~~~~~  
 habet Columella v. 6. *Cruq.*—11. 12 *Hos* versus post vs. 13. 14. habent codd. editique omnes præter unum H. Steph. (vid. primæ ed. Diatr. i. p. 38.) qui sic edidit ut et G. Fabric. in ed. Lips. 1570. itemque Chab. Baxt. Cuning. Sanad. Schrevel. Delph. Francis, Towers, Talbot. Pine, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb. et ita Valart. Pr. ad Hor. vi. Bentleius vulgatam defendit, quia maritatio vitis curatur Octobri, verno autem insitio. Idem Bentl. legit *Inutilesce*, eumque secutus est Kidd.—18 Harl. 1. 4. Brod.

## NOTÆ

gigni, et in his quoque laudatoria summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . deinde populus, . . . minus densa folio,' &c. Varro de Re Rust. i. 8. ita scribit: 'Vineæ aliæ humiles, ut in Hispania: aliæ sublimes, ut pleræque in Italia,' &c. et in fine: 'Ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu et alimonio vinum non, ut in calice, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primum e vinea in arbores ascendit vitis.' Vide iv. Od. 5. 30.

11 *Inutilesque falce ramos amputans*] Plin. mox cit. 'Arbusta arari quam altissime desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit. . . . Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum qui sunt supervacui et absumunt alimenta.'

12 *Feliciores inserit*] Vide Plin. xvii. 14. ubi geminam insitionis af-

fert rationem: altera fit trunco leniter fissio: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves et natura. 'Tradunt monedulam,' inquit ille, 'condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.' Et paulo ante: 'Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translati in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro,' &c.

14 *Prospectat errantes greges*] Greges pastoresque invisit, et an recte se habeant cuncta, considerat.

15 *Pressa puris mella condit amphoris*] Virgil. Georg. iv. 140. 'spumantia cogere pressis Mella favis.' Vide Columell. ix. 15. Plin. xi. 12. et seq.

16 *Infirmas oves*] Delicatas, morbis obnoxias.

17 *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi Autumnus.

Ut gaudet insitiva decerpens pyra,  
 Certantem et uvam purpuræ, 20  
 Qua muneretur te, Priape, et te, pater  
 Sylvane, tutor finium!  
 Libet jacere modo sub antiqua ilice,  
 Modo in tenaci gramine.  
 Labuntur altis interim ripis aquæ; 25  
 Queruntur in sylvis aves;

*quam latatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, o Priape, tibi que, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub anosa quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum annis defluit ripis sub-*



Bland. 1. 2. 3. 4. Cruquii, omnes fere Lambini, et Græv. Leid. Regin. alique Bentleii cum Schol. Porphy. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *agris extulit*, quod receperunt Benti. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. Sed *arvis extulit* servant ceteri codd. Cruquii, nonnulli Lambini, Harl. 2. 3. 6. aliquot Bentleii, Battel. Petrens. et Vigorn. Venet. 1490. Florent. 1482. Locher. Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Bipont. Mitsch. Wetz. et Comb.—20 Quatuor codd. Bland. Cruquii *purpura*.—23 Hic secta est hæc Ode in duobus codd. Bland. et uno Bnslidiano ap. Cruquium, his verhis, *Introducitur feneratorum laudantem vitam quietam, sed tamen propositum non deserentem*, quasi alia sit hæc Ode a priori. Atque hanc distinctionem propugnare videtur Glareanus contra Mancinellum.—25 Torrentius et Lambinus ex pluribus et melioribus codd. Cruquius ex antiquiss. Bland. (qui gloss. habet, *ab altis rivis labuntur aquæ*,) et Baxt. *rixis aquæ*; et sic codex Bersmanni, nonnulli Benti. et Harl. 4. Sed *rixis* exhibent Harl. 1. 2. 3. 6. ceteri Bentleii, tres Bland. et ceteri ap. Cruq. edd. vet. Steph. Bond. Heins. Schrevel. Gesu. Zenn. Benti. Sanad. Cu-

NOTÆ

19 *Insitiva pyra*] Proprio labore insita et educata, et hinc longe jucundiora.

20 *Certantem et uvam purpuræ*] Maturam scilicet, et purpureo colore gratam.

21 *Priape*] Hortorum Deus et tutor.

22 *Sylvane*] Agrorum præses et custos. Virgil. Georg. II. cit. 'Fortunatus et ille Deos qui novit Agrestes, Panaque, Sylvanumque senem,' &c. Et postea: 'Nec requies, quin aut pomis exuberet annus, Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.

... Et varios ponit fœtus autumnus: et alte Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.'

23 *Libet jacere modo*] Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium. Virgil. cit. 'Speluncæ, vivique lacus, ac frigida Tempe, Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.'

25 *Labuntur altis interim ripis aquæ*] Vel, ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit. 'Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.'

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,  
Somnos quod invitet leves.

At cum tonantis annus hybernus Jovis

Imbres nivesque comparat,

30

Aut trudit acres hinc et hinc multa cane

Apros in obstantes plagas ;

Aut amite levi rara tendit retia,

Turdis edacibus dolos ;

Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,

Jucunda captat præmia.

36

*limibus, canunt aves in nemoribus ; rivulique murmur edunt aquis labentibus ; quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviante pluvias et nives procreant, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita ; vel pertica levigata plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas ; ac timidum leporem, gruemque transmarinam pedica implicat, gratam*

~~~~~

ning. Francis, Towers, Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Kidd.—27 *Fron-*
desque Bower. et Markland. quod recepit Kidd. item Wakef. cum hac anno-
tatione : ‘ Ambabus ulnis amplectimur elegantissimam pariter et verissimam
Marklandi emendationem. Arbores scilicet aquarum susurris respondent,
ut in initio primi Idyllii Theocriti : et grammaticæ tantum non postulat
hunc ordinem verborum. Sic in Mamertini Panegyrico, Sect. II. ‘ Armorum
sonitus tuis vagitibus obstrepentes.’ Vide Nostr. IV. Od. 15. 48. Ovid. Fast.
VI. 9. ‘ Est nemus arboribus densum, secretus ab omni Voce locus, si non
obstreperetur aquis.’ Terentianus Maurus, p. 2431. ed. Putschii : ‘ Pendet
ex humeris dulcis chelys, Et numeros edat varios, quibus Adsonet omne vi-
rens late nemus, Et tortis errans aqua flexibus.’ Heinsius ad Propertii ver-
siculum, quem ad partes vocavit Markland. IV. 4. 4. intelligere vult de avium
voce frondibus insidentium ; quod minus placet, nec patitur in Flacco præ-
cedens versus : ‘ Querantur in sylvis aves.’—33 *Brod. Aut hamite.*—35 *Pa-*

NOTÆ

27 *Lymphis obstrepunt*] Avibus qua-
si accinunt, suo murmure ac strepitu
avium cantus provocant.

29 *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis
tempestas ubi cœpit ingruere, vena-
tioni datur opera.

Jovis] Jam alibi diximus Jovem
poni pro aëre. *Tonantis*] Tempes-
tuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. cit.
Georg. II. ‘ Venit hyems, teritur Si-
cyonia bacca trapetis.’ At Georg. I.
305. ‘ Sed tamen et quernas glandes
tunc stringere tempus, Et lauri bac-
cas, oleamque, cruentaque myrta :
Tum gruibus pedicas, et retia pone-

re cervis, Auritosque sequi lepores
... Cum nix alta jacet, glaciem cum
flumina tridunt.’

31 *Multa cane*] Canes fœminino ge-
nere poni solent cum de venatione
agitur, ut volunt ; quoniam, inquirunt
nonnulli, velociore et sagacioris ut
plurimum sunt canes fœminæ.

33 *Amite*] Ames est furcata seu
pertica, qua rete suspenditur aut ten-
ditur ad captandas aves.

34 *Turdis*] Qui præcipui sunt sa-
poris. Gall. *grives*. De his Varro de
Re Rust. III. 5. Athen. II. 24.

35 *Advenam gruem*] Varro mox cit.

Quis non malarum, quas amor curas habet,
 Hæc inter obliviscitur ?
 Quod si pudica mulier in partem juvet
 Domum atque dulces liberos, 40
 (Sabina qualis, aut perusta solibus
 Pernicis uxor Apuli,)

pradam. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quod si casta uxor ex parte sua curans familiam dilectosque natos (velut Sabina, vel conjux

viduæ leporem Bentl. eumque secuti sunt Sanad. Towers, Francis, et Kidd. *Pavidum leporem* Græv. Bentleyi, sine particula.—37 *Quis non malarum* Ald.—39 *Tornebus Advers. xii. 16. emend. juvenis, quod parum cohæreat oratio. Sed omnes codd. et edd. vett. habent juvet, vel jurat, ut in uno vel altero ap. Torrent.—43 Sacrum vetustis* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor Bland. aliique ap.

NOTÆ

‘Volucres partim advenæ sunt ut hirundines et grues: partim vernaculæ, ut gallinæ et columbæ. De illo genere sunt turdi adventitio; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, et eodem revolant ad æquinoctium vernum. Tull. de Nat. Deor. ii. n. 125. ‘Grues, cum calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum: ejus autem summo angulo aër ab eis adversus pelitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam a puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla et capita reponunt.’ Vide et Plin. x. 23.

37 *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum quas amor habet?

39 *Quod si pudica, &c.*] Virgil. cit. Georg. ii. ‘Interea pendunt dulces circum ubera nati: Casta pudicitiam servat domus.’ Ecclesiasticus c. xxvi. ‘Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in

pace implebit.’

41 *Sabina qualis*] Juvenal. Sat. vi. 162. ‘Intactior omni Sabina.’

42 *Uxor Apuli*] Apulæ, ut et Sabinae, mulieres castitatis et frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit. ‘Malo Venusinam, quam te, Cornelia, mater Græchorum,’ &c. Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim: Vellno autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica. *Apulia* duplex; Daunia et Pencetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia, hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphernum fluvios. Peucetia, hodie *Terra di Barri*, continet Barlanam provinciam, et partem Basilicæ: lætissimis abundat pascuis.

Perusta solibus] Tum quod ea regio calidior, tum quod ex mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas et agros gerentes, æstum non raro tolerabant, solisque ardoribus torrebantur.

Sacrum et vetustis exstruat lignis focum
 Lassi sub adventum viri;
 Claudensque textis cratibus lætum pecus, 45
 Distenta siccet ubera;
 Et horna dulci vina promens dolio,
 Dapes inemptas apparet;
 Non me Lucrina juverint conchylia,
 Magisve rhombus, aut scari, 50

Apuli velocis, adusta Solis ardore) e lignis aridis componat sacratum focum, paulo ante reditum mariti futigati; et caulis includens gregem satum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi, paret cœnam non aliunde quasitam: hæc, inquam, si adsint, non prætulero ostrea Lucrina, vel

Cruq. omnes ap. Torrent. et Lambin. et edd. vett. item Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Delph. Bentl. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Nil opus legi in hoc Versu *Sacrum et*; neque superius *juvans*; cum ab hoc incipiat expolitio ejus quod generaliter proposuerat.' *Bart.* 'At cum singula membra protaseos copula connectantur, recepi et ex ed. Venet. Lambinus autem edidit *Sacrumque*.' Zenn. *Sacrum et vetustis* Silv. Cruquii, nonnullæ edd. tempore Torrentii, et Mitsch.—45 Quidam codd. *Cludensque*.—47 Optimi codd. apud Torrent. *orna*, sine aspiratione.—50 Omnes vett. codd. ap. eund. Torrent. non *scari*, sed *scauri*, uti

NOTÆ

43 *Sacrum vetustis*, &c.] E lignis dudum congestis adeoque siccis focum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrobi. Saturn. iii. 4. &c.

47 *Horna dulci vina promens dolio*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit yina vetustate delicatiora. iii. Od. 23. 'Hornam frugem.'

48 *Dapes inemptas*] Non aliunde pretio comparatas; sed domi quæsitæ, seu ex horto, seu e caulis, &c.

49 *Lucrina conchylia*] Ostrea exquissita e Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. v. Val. Max. ix. 1. Plin. ix. 54. Juvenal. Sat. iv. 141.

50 *Rhombus*] De eo pisce vide Juvenal. mox cit. Sat. iv. 39. et seq.

Plin. &c. Galli *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari] Scaros pisces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plinius ix. 17. 'Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare; herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens,' &c. Et ii. 37. 'Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatilius plani.' Et xxxii. 2. ait, 'scarum nassis inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si forte alius scarus videat extrinsecus, apprehensa mordicus cauda, adjuvat nias erumpentis.' Inde vero nomen factum aiunt, a *σκαρπo*, *salio*. Athen. vii.

Si quos Eois intonata fluctibus
 Hyems ad hoc vertat mare :
 Non Afra avis descendat in ventrem meum,
 Non attagen Ionicus
 Jucundior, quam lecta de pinguisimis 55
 Oliva ramis arborum,
 Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
 Malvæ salubres corpori,

rhombos, vel scaros, si aliquos ex Orientali mari in hoc Italicum protrudat sæva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana, gratior, quam oliva decerpta e ramis arborum pinguisimis; vel folia rumicis prata amantis, et malvæ salubres ægro corpori, aut agna immolata in sacro die Termina-

et apud Colomellam.—52 Barthius pro *vertat*, conj. *vetet*, vel *verset*: Nic. Heinsius *verrat*; et sic etiam bis legitur ap. Priscian. pp. 863. et 930. neque variant ibi codd. quatuor, quos contulit Bentleius. Ansam Heinsio correctionis illud videtur porrexisse, quod habetur II. Sat. 3. 235. 'tu pisces hyberno ex æquore verris.'—54 *Ionius* Cuning. Sanad. Towers, et Francis.—

NOTE

20. similia refert ex Aristotele. Multa vero Casaubonus erudite ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. 'Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere.' Quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia solus hujus piscis intestina comede-bant gulæ proceres. Vide Macrob. Saturnal. III. 16. ubi scribit, scaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos, ac in mari Ostiam inter et Campaniæ littora sparsos, ac velut in terra fruges aliquas fuisse seminatos.

53 *Afra avis*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juvenal. Sat. XI. 142. ejus meminit, item Martial. XIII. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. ait, 'Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium ganearium introisse, ac magno vendi, propter hominum fastidium.'

54 *Attagen Ionicus*] Perdix Asiana, quibusdam; est enim Ionia Minoris Delph. et Var. Clas. Horat.

Asiæ regio. Plin. IX. 48. 'Attagen maxime Ionicus celebratur, vocalis alias, captus vero obmutescens,' &c. Athen. IX. 8. et 9. ex Aristophane, 'Attagen carnis suavissimæ.' Ex Alexandro Myndio, 'Panlo major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fctilium, magis tamen subru-bescente,' &c. S. Hieron. ad Salvina-m: 'Procul sint a conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.' Martial. XIII. 61. 'Inter sapes fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum.'

57 *Herba lapathi*] Λάπαθον Græcis, *rumex* Latinis, Gall. *ozeille vinette*, *patience*, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. XX. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: 'In palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: nostri vero rumicem vocant,' &c.

58 *Malvæ*] Plin. mox cit. 'In mag- 2 T

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
 Vel hædus ereptus lupo. 60
 Has inter epulas, ut juvat pastas oves
 Videre properantes domum!
 Videre fessos vomerem inversum boves
 Collo trahentes languido!
 Positosque vernas, ditis examen domus, 65
 Circum renidentes Lares!
 Hæc ubi locutus scænerator Alfius,
 Jamjam futurus rusticus,

lium, aut hædus lupo detractus! Inter istam carnem, quam jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inversum aratrum ducentes; et servulos opulenta familiæ adjunctos velut examen, circa Lares splendentes ordine dispositos! Posteaquam Alfius scænerator ista dixit,

57 *At herba Schrevel.*—63 Servius ad Virg. Ecl. ii. 63. legit, *fessos v. versum boves*. Cuning. edidit *fessos v. i. boves*; sed Heyne ad Virg. l. l. tnetur *fessos*.—65. 66 'Non levis suspicio me de his versibus incessit: sensus longe est infra Flacci elegantiam; et quis credat tot monia servilia obituram fuisse sponsam (vs. 43-45.) tot servis interim domi otiosis? non ego.' Wakef.—67 *Alfius Venett. Glarean. Ald. Gryph. Steph. Heins. Cruq. Lamb. Chabot.*

NOTÆ

nis est laudibus malva utraque, sativa et sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pinguius faciunt,' &c. Nos de ea jam 1. Od. 31. sub finem.

59 *Terminalibus*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dionys. Halic. lib. ii. Ovid. Fast. ii. Juvenal. Sat. xvi. 39.

60 *Hædus ereptus lupo*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid e lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet 'earum pecudum quas lupo momorderit, carnem effici teneriorem, lanam vero corrumpi,' &c.

65 *Positosque vernas*] Servorum filios heris accedere et apponi, sen accrescere, non secus ac apum exa-

men, nemo ignorat.

66 *Circum renidentes Lares*] Columell. lib. xii. de Villico: 'Consuecat rusticos circa Larem Domini focumque familiarem semper epulari.' De Laribus 1. Od. 19. 44. et 11. Od. 18. ad hæc verba: 'paternos in sinu ferens Deos.'

67 *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyricæ hæc et sarcastice in avarum scæneratorem.

69 *Redegit [relegit]* Al. *redegit*, quam quidem vox Ciceroni aliisque usitatio. In Verr. 'Bona vendit, pecuniam redigit.'

Idibus] Mense dimidio. Vide iv. Od. 11. 14. Is erat mos, creditam pecuniam, vel scenus e credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. 'Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.'

Omnem redegit Idibus pecuniam;
Quærit Kalendis ponere.

70

quasi mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit. Kalendis vero quærit collocare ad fœnus.

al. *Alfus* ex vetust. codd. edidit Torrentius; et sic edd. recentt.—69 *Omnem redegit* Harl. 2. nonnulli ap. Cruq. Venett. Mediol. Vet. Comb. Lambin. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Sanad. Towers, et Francis; et sic legit Nic. Heins. in Advers. 11. 4. p. 236. et ad Ovid. Fast. 11. 540. *Omnem redegit* quatuor Blandd. duo Buslid. et Div. Cruquii, plures et meliores Torrentii, Leid. Græv. Regin. et Magdal. Bentleii, Acron in Reg. Soc. et Grævianns annotator ap. eundem, Harl. 1. 3. 4. 6. Exc. Sax. Brod. duo codd. ap. Bersm. item Maltt. Locher. Benth. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTE

70 *Quærit Kalendis ponere*] Quas Idibus pecunias a debitoribus collegit, has Kalendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres et Criticus existimat Al-

fium solitum exigere fœnus bis in mense, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Kalendas, et a Kalendis ad Idus fœneraretur. De Kalendis 111. Od. 8. 1 Macrob. Saturnal. 1. 15. &c.

ODE III.

AD MÆCENATEM.

Execratur allium, quod apud Mæcenatem imprudens degustaverat.

PARENTIS olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia !

Si deinceps aliquis manu scelerata ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicula perniciosius. O viscera rusticorum prædura ! Quale toxicum istud meis

Ode quarta Libri tertii in Ed. Sanad.—3 Harl. 6. Brod. Venett. Mediol.

NOTE

Metrum idem quod Epod. 1.

1 *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, studiosè lector, nullum esse adeo exile et sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare et locupletare. Sic 'Nucem' Ovidius, 'Culicem' Virgilius, Homerus 'Pugnam Ranarum ac Murium.' Horatius vero 'Casum arboris' 11. Od. 13. Mic autem 'Allium' eleganti

Carmine prosequenti sunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis paricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta sed allio plectatur.

3 *Edit [Edat]* Quidam legunt, *Edit*. Sic 'dñit,' pro 'det.' 'faxit,' &c. 11. Sat. 8. ad finem: 'Qnam si cum lumbis quis edit.'

Cicutis allium nocentius] Cicutæ enim frigore quidem suo nativum calorem

Quid hoc veneni sævit in præcordiis ?

5

Num viperinus his cruor

Incoctus herbis me sefellit ? an malas

Canidia tractavit dapes ?

Ut Argonautas præter omnes candidum

Medea mirata est ducem,

10

in intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Numquid Canidia noxios hosce cibos contractavit? Certe, quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ ceteris pulchrum, isto illum tinxit, in-

Aldd. Gryph. Delph. Sanad. et al. vett. *Edat*; sed Harl. 1. 2. 3. 4. tres Vat. Jannoct. Urs. et Tornes. ap. Lambin. quatuor ap. Cruq. vetustissimi optimique Torrentii, Acron, Porphy. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Bentl. Baxt. Cuning. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Edit.* Gott. Zarot. et veteres membranæ Torrentii alium; Brod. *aleum*; ceteri omnes *allium*.—5 *Quis hoc veneni* Bonfin. Glarean.—6 *Non viperinus* Cujacius ex codd. Obs. xxviii.—8 *Codicem vidi non malum, qui tentavit habebat, addito margini Scholiolo quo lectio illa confirma-*

NOTÆ

sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. xxv. 13. 'Cicutæ,' inquit, 'venenum est, publica Atheniensium pœna invisæ.' Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. iv. 2.

Allium] Sunt qui per unicum scribant *alium*, et dictum volunt quod oleat: alii, ab 'halando,' *halium* scribunt. Alii ab ἅλλεσθαι, quod *exsiliendo* crescat, *allium* deducunt. Melius alii a voce ἄλλυες, *alliorum capita* significante.

4 *O dura messorum ilia*] Quæ videlicet impune devorent et concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. xii. allium vocat 'rusticorum theriacam.' Virgil. Ecl. ii. 'Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.'

5 *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sane, utpote calidum, acre, grave olens, coctum etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori et μικροχόλῳ, seu amariori

bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contra homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, 'Thracæ allia delectari, nec immerito,' inquit: 'allia quippe calida sunt: illi vero frigidam incolunt regionem.'

6 *Num viperinus his cruor, &c.*] An vero allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide i. Od. 8. 9. Plin. xi. 53. Cœl. Rhodig. xxiii. 10.

7 *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De ea postea fuse in seq. Epod.

9 *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sane non alio medicamento instructum a Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercritice: 'Non est illud,' inquit, 'supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem a Medea perunctum alio, scilicet ut eo medicamento esset

Ignota tauris illigaturum juga,
 Perunxit hoc Iasonem :
 Hoc delibutis ulta donis pellicem,
 Serpente fugit alite.
 Nec tantus unquam siderum insedit vapor 15
 Siticulosæ Apuliæ ;

sæto jugo tauros indomitos subjecturum: isto etiam infecit munera, quibus cum se de pellice vindicasset, aufugit curru alatis draconibus tracto. Nunquam tantus

~~~~~

batur, ut, 'tentatum frigore corpus.' *Torrent.*—13 Gott. et Zarot. *pellicem.*

NOTÆ

a tauris tutus. At enimvero eadem quo modo unxit vestem, qua Crensa flagraret? Equus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam alio quasi veneno unxit. Eadem per alium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri alii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glaucæ vi mortifera alii enecta est et conflavit. Quid hic abhorret a vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum, diversa efficit, nihil vetat.

Argonautas] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta, fortibus sane viris, profectus est Colchos, ad rapiendum vellus æreum, quod fama celebrabatur. Ibi a Medea Colchorum regis filia admatum, ab ea veneficii pollente edoctus est qua ratione posset domare tanros æripedes et ignivomos, jugoque committere; draconem etiam pervigilem sopire et profligare; ac demum vellus aureum auferre. 'Argonautæ' porro dicti ab Argo navi, qua ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis,

&c. Ipsa vero navis appellata est Argo, vel ab artifice et fabro; vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel a celeritate; ἀργός, *velox*. Vide Diodor. Sicul. v. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13 *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Crensam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glaucæ induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. v. post medium.

Donis] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii: aperto autem scrinio pellicem cum tota regia conflagrasse.

14 *Serpente fugit alite*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Met. vii. et ix. &c.

15 *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore et vi funesta alii quod comedi. *Siderum*] Dum sævit Canicula et fer-

Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.

At, si quid unquam tale concupiveris,

Jocose Mæcenas, precor

20

Manum puella savio opponat tuo,

Extrema et in sponda cubet.

astrorum calor incendit Apuliam siccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verum enimvero, si quidpiam ejusmodi ultra appetas, o Mæcenas jocos gaudens, velim ut adolescentula officiat manum oculo tuo, atque in remotam lecti partem recedat.

~~~~~

—19 Hunc et tres seqq. versus exsecuit Sanad.—20 'Jocosa Marklandus, necessaria prorsus, ut mihi videtur conjectura.' Wakef. Et sic edidit Wakef.—21 Venett. Mediol. Zarot. aliæ edd. vett. cum Lambin. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Heins. Steph. Delph. Francis, Wakef. et Kidd. *suavis*; omnes codd. Cruquii, et Torrentii, Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Benti. Wetzel. Biont. et Mitsch. *savio*.

NOTÆ

vet. De ea r. Od. 17. III. Od. 13. De Apulia ejusque cælo torrido, III. Od. 30. 11. et Epod. præced. vs. 42.

17 *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem. Dejaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunica aspersa sanguine suis et vulneribus profuente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbe et fallaciter præceperat, effecit: sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensa pyra se confecerit. Vide Senecæ Herculem Cætæum. Et postea Epod. XVII. 31. Cic. Tusc. II. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: 'Cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus, ait ille: 'Hac me irretivit veste furiali inscium, Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera, Urgensque graviter

pulmonum haurit spiritus. . . Ipse alligatus peste interimor textili,' &c. Idem Philip. XIII. 'Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.'

19 *At, si quid unquam, &c.*] Quod si, o Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica seu Terentia tua: similiter et si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20 *Jocose Mæcenas*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius. Hinc Persius Sat. I. 116. 'Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit: et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.'

22 *Sponda*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. XX. 11.

ODE IV.

IN MENAM.

In Menam amarulenta invecio. Erat autem hic Menas Cn. Pompeii libertus, Sextoque Pompeio legatus classique Piraticæ præfectus, quam tamen postea majoris spe lucris Augusto proditorie tradidit; ab Augusto deinde ad Sextum defecit, Sextumque iterato Augusto prodidit. Hunc igitur Augustus non solum Tribunum militum classisque Præfectum fecerat, verum etiam mensæ suæ adhibuerat. Quam rem Horatius, in Pompeii domum ut decuit liberalis, indignanter se ferre liberrime hac Ode profitetur. (De hoc Pomponio Mena omnia Dio: porro eum hic peti, Acron et Porphyrio, quales nunc sunt, et V. Schol. Cruquianus tradunt. Mihi hoc scrupulum movet, quod unicum et proprium crimen hominis, perfida levitas, hic illi non objicitur; sed invidia tantum excitatur, &c. *Germ.*)

LUPIS et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest

Ode octava Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in uno cod. Torrentii, *Ad Menatem*; in codice Laurentin. *In Sextum Menam Pompeii libertum*; et sic edidit Torrent. Alii vet. *In Menam libertum*; *In Volteium Menam libertum*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. 1.

1 *Lupis et agnis*, &c.] Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantiae insectationem.

Quanta sortito obtigit] Quantum inter se odium, natura partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. x. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2 *Tecum mihi discordia est*] Ego enim fidem observantissime et religiosissime colo; tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quia et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc vero eum deinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Au-

gusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam libere ab Horatio prociudatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris scelerata opera utebatur quidem, ejus vero prodiones ac perfidiosis animi detestari non latebat. Vell. Patercul. lib. 11. Appian. Bell. Civil. lib. v. Dio lib. XLVIII. Sueton. Octav. cap. 74. ubi scribit: 'neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.' Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plu-

Ibericis peruste funibus latus,
 Et crura dura compede:
 Licet superbus ambules pecunia,
 Fortuna non mutat genus.
 Videsne, sacram metiente te viam
 Cum bis ter ulnarum toga,

5

contra te, o Mena, qui habes latus concisum flagellis sparteis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus propter opes, fortuna non mutat originem. Quando autem pergis per viam sacram indutus toga sex ulnarum, an non animad-

Pompeii Magni, ut edd. Cruq. In Menam, &c. Gr. scribunt Μηνᾶς.—3 Libri optimi ap. Torrent. vocabulum Ibericis fere aspirant, Hibericis: in uno etiam ascriptum: 'id est sparteis.'—8 'Bentleius nequit ferre, bis ter ulnarum; ideoque ex arbitrio suo rescribit bis trium, sed nulla suffultus auctoritate. Dicit se tamen nunquam vidiſſe nequiores lectionem. Equidem fateor hæc quæ dicit esse supra meum captum.' Baxt. 'Festinabat, aut commotior erat, cum ista scriberet, vir doctus: bis ter ulnarum plane insolitum est et anoma-

NOTÆ

tarchus in Antonio. Sic habet: 'Tenebat Sextus ea tempestate Siciliam: et prædatoria classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras et omne circum pelagus infestabat fœdera cum Pompeio facta Post hæc mutuo se ad cœnam invitant, (nimirum Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompeius.) Huic sorte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, fervente convivio, ferventibus et jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insurragit: Visne, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitasset: Oportuit, inquit, o Mena, hæc per teipsam, me inscio, fecisse: nunc vero quod est eo contenti simus. Etenim pejerare nequaquam meum.' Porro, ne cum nonnullis, arbitrare, lector, hunc Menam eundem esse cum Vulteio Mena, cujus mentio est in 1. Epist. 7. alter enim ab altero longe diversus.

3 *Ibericis peruste funibus latus*] Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant e funibus; funes autem e sparto, cujus in Hispania magna copia. Plin. xix. 2.

Peruste] Proprie et signanter. Nam flagra a flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4 *Crura dura compede*] Compede stricta membri pars indurescit.

5 *Superbus pecunia*] Menas, locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6 *Fortuna non mutat genus*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vaser, nequam, servilis animus semper manet. 'Naturam expellas furca, tamen usque recurret,' inquit Noster 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. v. 70. et deinceps.

7 *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbe et arroganter incedentem, qui genus servile no-

Ut ora vertat huc et huc euntium

Liberrima indignatio ?

10

Sectus flagellis hic Triumviralibus,

Præconis ad fastidium,

*vertis quomodo ira maxime aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque ?
Iste, inquit, cæsus flagris Triumvirorum usque ad Præconis tædium, colit mille*

lon. Facilius autem intelligo librariorum peccatum, (nisi est ipsius Poëtæ error humanus,) si dictante aliquo, *bis ternum ulnarum*, seu *bis tern' ulnarum*, non modo *um* periit, etiam in scribendo, verum etiam litera *n*. Gesn. Barthius in *Advers. LIX. 26.* jam ante Bentleium: *bis trium ulnarum*; et sic edidit Sanad. Francis, Towers, Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Recte Bentl. corr. *trium* pro *ter*; quis enim adverbium unquam appositum vidit substantivo?'

NOTÆ

runt. An ergo, inquit, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulo ante servus?

Sacram metiente te viam] Hæc urbis via, qua ibatur in palatium et Capitolium, valde frequentabatur: per eam triumphalis, quæque pompa procedebat: 'Sacra' dicta; seu quod per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque anguria capta rent augures; seu quod in ea fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varro. Alex. ab Alex. II. 18. &c. Hinc ergo Menas 'viam sacram' metiebatur sæpius, tum ad palatium crebro pergens, tum se ostentans insigni toga splendidum, et composito gradu conspicuum. Hinc et Sacravienenses dicti nobiles qui per viam sacram frequenter ambulant.

8 *Cum ter ulnarum toga*] Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam: contra angustam et arctam pauperes. Quidam hic volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum Magistratuum. Laxum in laxis vestibus ita reprehendit Cicero Catilin. II. 'Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut bene barbato; manicatis et talariibus tunicis, velis amictos non togis.'

9 *Vertat*] Vox ista duo significare potest; vel, 'convertat,' ad hominem subsannandum: vel, 'avertat,' præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10 *Liberrima indignatio*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solum sed et aperte ac libere indignentur, et sarcasmos, dicteria, scommata palam jactulentur.

11 *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: scilicet iste paulo ante servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Tresviros. 'Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,' inquit Asconius.

12 *Præconis ad fastidium*] Non Triumviri tantum, sed et iis absentibus Præco servos jubebat plecti, et flagris cædi a lictore. 'Fastidium' tamen 'Præconis' libet magis intelligere ex crebra repetitione, alta quidem voce, tituli sive elogii, v. g. 'Hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum,' &c.

Arat Falerni mille fundi jugera,
 Et Appiam mannis terit?
 Sedilibusque magnus in primis eques, 15
 Othone contempto, sedet?
 Quid attinet tot ora navium gravi
 Rostrata duci pondere

jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcatur; necnon insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat arata rostra tot navium ingenti

Wetzel. Cf. Schol. Pers. v. 14. et Isidor. Orig. xix. 24.—16 Venet. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *contento*. 'Quod, si admittatur, ita erit explicandum; adeo divitem scilicet fuisse Mænam, ut res ejus 'suffecerit' et plene 'satisfecerit' legi Othonis, qua sancitum, ut nemo spectaret in sedilibus equitum, qui quadringenta millia nummum in censu non haberet. Sed scripti codices ad unum omnes, et editiones reliquæ *contento* habent; veram quidem lectionem, sed hactenus perperam intellectam.' *Bentl.*—17 *Quid attinet tot oro Cuning.* *Quid a. tot ara* emendare voluit Bentl. vulgatam tamen non mutavit. *Quid a. tot rostra n. g. Errata* ex conj. edidit Sanad. eumque secuti Towers, et Jones. 'Peissime omnium. Est vero probe considerandum, verbum *ορώμα* a Græcis variis rebus tribui, quibus proprie non convenit. vid.

NOTE

13 *Falerni*] Agri optimi et pretiosissimi. i. Od. 20.

Mille jugera] Atqui cives olim honoratissimi non plus quam septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14 *Appiam*] Appia via publica dicebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis] Equis gradarils, nulla vectoris molestia incedentibus, Gall. *haquentes*. Dicti sunt quod manus mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Mænas autem forte et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15 *Sedilibusque magnus in primis eques*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversa cujusque dignitate. Orchestra Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati:

quorum primi Tribuni excepti. In his itaque sedendi jns habebat Mænas, reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio lib. xxxvi.

16 *Othone contempto*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, qua Nobiles in Theatro a plebeis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. III. 159. 'Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.' Porro lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non affuisset equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Mænas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contempta Othonis lege, Eques factus immo et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab his dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17 *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prædonum exercitum in-

Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum ?

20

magnitudine dirigi adversus prædones et servorum turmas, isto, isto, inquam, militum Præfecto?

Eustathium ad II. B. p. 656. tom. II. ed. Polit. Et quemadmodum *ρᾱψὶς* tribunt navibus, quæ *μυλωνόρηος* dicuntur, ita et jam *ὀρέμωρα* iis tribui posse pnto. Quis vero nescit, quam sæpe et lubenter veteres partes corporis ad alia transtulerint? Nec sunt ora *rostrata*, quod Jones. et Sanadonius putant, 'rostra rostrata:' sed, in speciem rostri, ad similitudinem rostri efformata ora navia. Quis credat librariorum pro *rostra*, scripsisse *ora*? Immo illud pro hoc, notissimum verbum pro minus noto, potuerunt ponere. Ideo nihil est mutandum. Audaciorem Metaphoram esse non nego. Sed nonne sæpius Noster tales se amare ostendit? *Klotz*. Bentleii emendationem in textum recepit Francis. laudans Virg. 'æratæ proræ,' æra navium, &c.

NOTE

struere copias navales oportet Menam, qui et ipse prædo et servus a natura factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunal Menam præfecerat. At alii melius intelligant reliquias exercitus Sexti Pompeii, quas Menam ducta et opera jam victor Augustus persequabatur.

Navium gravi pondere] Vide Epod.

1. 1. ibique Not.

20 *Hoc, hoc tribuno militum*] Plutarchus ante citatus ubique piratam vocat Menam. Tribuni militum officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigiliis interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensurarum coercere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

Inducta Patricii cujusdam pueri persona, quem a sagis Neapolitanis inter sacra Magica immolatum fama audierat, execratur amicam suam Gratiandiam, Neapolitanam unguentariam, quæ amatoria potione eum pæne dementaverat; pro se autem versute Quintilium Varum supposuisse videtur. (Non ausim ista præstare. Vid. Arg. 1. Od. 16. *Gem*.)

AT o Deorum quicquid in cœlo regit
Terras et humanum genus!

Sed o Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi

Ode octava Libri quinti in Edd. Sanad.—1 *At o Deorum quicquid in cœlo regit* Diomed. p. 527. et Priscian. p. 1105. Brod. Florent. 1482. Venett. 1492. 1559. R. Steph. et Rutgers. *At o D. quicquid in c. regis* Harl. 2. plures et potiores Bentleii, ut Leid. Regin. Græv. a m. pr. Magdal. aliique, quidam Tor-

Quid isto fert tumultus? et quid omnium
 Vultus in unum me truces?
 Per liberos te, (si vocata partubus
 Lucina veris affuit,)

5

vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium istarum apparent terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana affuit veris partubus invocata, per va-

~~~~~

rentii, item Acron in Reg. Soc. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Dan. Heins. et Maitt. *At o D. quidquid in c. regit* nonnulli ap. Benti. omnes Blandd. ap. Cruq. reliqui Torrent. Harl. 1. 3. 4. 6. omnes Lambini, Venett. 1483. 1488. 1503. Lamb. Cruq. Torrent. Benti. Delph. Schrevel. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Jones. Baxt. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Kidd. et Comb. Atque ita citatur Servio ad Virg. *Æn.* vii. 363. et ix. 144. quin et Donato ad Terent. Andr. iv. 1. 40. *At o D. quisquis in c. regit* Ald.—3 Harl. 4. 6. Venet. ap. Zeun. Glarean. Bond. Schrevel. Delph. et al. vett. *aut quid omnium*; Harl. 1. 2. 3. omnes ap. Cruq. et edd. recentt. *et quid omnium*. 'Quidam libri habent *aut quid*: sed utraque particula delenda est: neutra enim gravissimam pueri iram exprimit: verum utravis addita eam moderatur. Quare legendum *ecquid*, et ita habent edd. Ascensianæ.' Cuning. Hanc lectionem receperunt Sanad. et Towers.—

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. 1.

1 *At o Deorum*] Julius Scaliger, vir alioqui summus, (quis credat?) hanc Oden pessime intellexit, pessime carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac ni fallor, probe dilutas. At rem totam diligenter ante accipe: nec enim caret difficultatibus; et quædam sane supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia Princeps, quæ de Varo suos amores spernente ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, seu pharmacum, conficit; illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statui supponendum; rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quod Varus contrariis se pharmacis præmunisset, tum vero alte-

rum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum, seu potionem amatoriam e medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inedia contabescere et expirare faciunt. Hæc omnia porro mire describit ac varie exornat Poëta. Jam singula inspicimus.

3 *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas vero facies expavescens ista profert.

5 *Si vocata partubus Lucina veris affuit*] Hæc ait, quoniam supposititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. xvii. et Not. ad eas voces, 'venter partum eius.'

6 *Lucina*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infanti. Hinc cognomen, *Lucina*. Vide iii. Od. 22.

Per hoc inane purpuræ decus precor,
 Per improbaturum hæc Jovem,
 Quid ut noverca me intueris, aut uti
 Petita ferro bellua ? 10
 Ut hæc tremente questus ore constitit
 Insignibus raptis puer,
 Impube corpus, quale posset impia
 Mollire Thracum pectora ;
 Canidia, brevibus implicata viperis 15
 Crines et incomtum caput,
 Jubet sepulcris caprificos erutas,
 Jubet cupressus funebres,

nam istud insigne purpuræ, per Jovem talia condemnaturum, quare me aspicias quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erat sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. Tum Canidia exiguis viperis implexos habens capillos et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupres-

9 Mediol. 1477. *me tueris.*—11 ‘*Aut hæc trementi habent quotquot vidi codd. et Priscianus p. 707. legerim tamen potius: Ut hæc tremente, ut purns sit Iambus.*’ *Bentl.* *tremente* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Sanad. Francis, Towers, Wetzsl. Wakef. Comb. et Kidd.—12 ‘*Liber optimus pueri legit, ascriptumque habet, ‘pueri Impube corpus pro impubes puer.’ A qua lectione non me deterret syllabæ ratio; cur enim pueri non æque dissyllabon esse queat ac ‘fidei,’ ‘Pompeii,’ et similia? sed præcedit questus.*’ Torrent.—18 *Jubet cupressus* nonnulli codd. et edd. vett. *J. cupressus* tres optimi codd. Torrentii, Vet.

NOTÆ

7 *Inane purpuræ decus*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8 *Improbaturum hæc Jovem*] A juvando Jupiter dictus, scelorum vindex est omnium.

12 *Insignibus raptis*] Detractis prætexta et bulla, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia, *Custos purpura* nuncupatur a Persio Sat. v. 30. ‘quod prætexta infirmitatem pueritiæ sacram fieri et venerabilem,’ non secus ac sacerdotem vestibis suis existimarent veteres, teste Quintiliano. Ex Macro. Saturnal. i. 6. Tarquinus Priscus instituit prætextam animal et bullam cordis effigie collo ap-

pendi solitam, qua pueri ‘corde præstare’ monerentur: utque ‘communiret pectus puerile,’ inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juvenal. Sat. v. 164.

13 *Impube corpus*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

14 *Thracum*] Qui barbari et inhumani valde. Vide i. Od. 18.

15 *Implicata viperis*] Furiarum instar.

17 *Caprificos*] Sylvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et ferales. Vide ii. Od. 14.

Erutas] Nec enim amputari, sed

Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
 Plumamque nocturnæ strigis,
 Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
 Mittit venenorum ferax,
 Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
 Flammis aduri Colchicis.

20

oss, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis

Schol. ap. Cruq. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. cum edd. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Rutgers. et recentt.—21 *Colchos* Harl. 1. 2. 4. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Venet. ap. Zenn. Glarean. et al. vett. ante Lamb. *Iolchos* quatuor Bland. ap. Cruq. Mediol. 1486. et Lamb. *Iolcos* codd. fere omnes Torrent. omnes Lambini, Harl. 3. omnes Bentleii ut videtur, et Vet. Schol. cum edd. Cruq. Torrent. Delph. Baxt. et recentt. et sic legit Beroald. et N. Heins. ad Ovid. Fast. II. 577. et Met. VII. 158. *Hiolcos* nonnulli ap. Torrent. *Hiberia* alii ap. eund.

NOTE

erui oportebat ad usum magicum.

19 *Ranæ sanguine*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxie: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *crupaud*. Et hæc ad veneficia adhibebantur. Plin. XXXII. 5. Juvenal. Sat. I. 70. Sat. III. 44. Sat. VI. 658. 'At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.'

20 *Plumamque nocturnæ strigis*] Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam testis, III. 6. 27. 'Illum turgentis ranæ portenta rubetæ, Et lecta exsectis agnibus ossa trahunt, Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ,' &c.

Strigis] Strix avis, noctu volans tantum, a stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certe similis. Plin. II. 39. ita scribit: 'Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.'

21 *Iolcos*] Est urbs Thessaliæ ad

sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam prope sequitur vox 'Colchidis.' Et sic ruit prima Scalligeri querela: in Epod. v. 'Loca sunt minus ingenua,' inquit, 'anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus: 'Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.' Est sonus insuavis, 'que,' 'quas.' Priorum lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius et alii.

Iberia] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan*: Moschicis montibus separatur a Colchide.

23 *Ossa ab ore rapta jejunæ canis*] Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiose.

24 *Flammis aduri Colchicis*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritum Medæ Colchicæ, de qua postea. Colchis hodie *Mengrelia*, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Æeta Medæ pater.

At expedita Sagana, per totam domum   25
 Spargens Avernales aquas,
 Horret capillis, ut marinus, asperis,
 Echinus, aut currens aper.
 Abacta nulla Veia conscientia,
 Ligonibus duris humum   30
 Exhauriebat, ingemens laboribus;
 Quo posset infossus puer

*sanctissimæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inaper-
 sit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens.
 Inde Veia nullis conscientia stimulis absterita, labore ingemiscens, duro bipatio effo-
 diebat terram, in qua puer inmissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum*

*****

—22 Brod. foras pro ferax.—28 Acron Scholiastes: *currens, furens*. 'Quod varia potius lectio, quam interpretatio videatur. Sic et Apuleius Metam. viii. 'Nec diu et furens aper eum invadit jacentem.' Sane, quid *currens* aper hic faciat, nullus video. Non enim dum 'currit' sed cum 'stat' et pugnæ se aptat, setis maxime inhorrescit. Id quod Virgilius optime expres- sit, Æn. x. 707. sqq. Homer. Il. N. 471. Sil. Ital. l. 425. Quamobrem *furens* libentius apud Nostrum legerim, quam *currens*: sed neutrum placet. Aliud enim melius veriusque supplet acutissimi Nic. Heinsii conjectura: aut *Laurens aper*. Nihil ingeniosius, nihil certius dici potest. *Laurens aper*, per- petuum epitheton poetis Italæ. Præter illam Virgilii locum jam citatum alia tibi indicat ipse Heinsius ad Fast. ii. 231. Met. xiv. 342. Horat. ii. Sat. 4. 46.' Benth. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. l. l. Et sic edidere Benth. Sanad. Towers, et Kidd. probante Geauer. *furens aper* recepit Franke.— 29 *Teia conscientia* nuns codex Bersmanni; *vera conscientia* codex alter ejus-

NOTE

25 *Sagana*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyl- læ Cumaniæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virgil. Æneid. iv. 511. et Æneid. vi. 126. De Sagana iterum i. Sat. 8.

28 *Echinus*] Gall. *herisson*: alter est terrestris, qui et herinacens, alter aquatilis seu marinus. Uterque spi- nis inhorrescit. Plin. ix. 31.

Currens aper] Tunc enim apri dor- so rigeant setæ cum currit, seu ve- natorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29 *Abacta nulla Veia conscientia*]

Veia tertia est venefica, quæ scro- bem facit, hominumque egerit info- diendo puero. Quid vero Scaliger? 'Immo multa conscientia,' inquit, 'multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse ab- actam seu distractam a malis facino- ribus: omnino durum est: et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.' Si quid durum, egre- gie exhibet ferream Veia mentem. Nec plebeia dictio est, quin potius elegans et nobilis: indicatque mulie- rem sceleribus adeo assuetam, ut absque ullo metu ea perpetret. Per- ditam ejusmodi conscientiam expri- mit Pers. iii. 32. 'sibris increvit opi- mum Pingue: caret culpa,' &c.

Longo die bis terque mutatæ dapis
 Inemori spectaculo ;
 Cum promineret ore, quantum extant aqua 35
 Suspensa mento corpora :
 Exusta uti medulla, et aridum jecur
 Amoris esset poculum ;
 Interminato cum semel fixæ cibo
 Intabuissent pupulæ. 40

*bis aut ter immutatorum ; si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam : ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris phar-
 macum postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. Porro et otiosa*

dem.—32 Liber pervetustus ap. Torrent. *infusus puer*.—33 Ald. Junt. R. et H. Steph. Fab. Rutgers. Lambin. Cruq. Gryph. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. al. *bis terre* ; Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Bentleii, Schol. Porphy. Zarot. Venett. Mediol. Bentr. Sanad. Cuning. Baxt. Towers, Francis, Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. Comb. et Kidd. *bis terque*.—37 Mire variant hic codd. scripti : Græv. Bentleii, Brod. Bland. 1. 2. 3. 4. nonnulli ap. Torrent. et Harl. 1. 2. 6. *Execta* ; et sic Cruq. *Execta* quidam ap. Torrent. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *Exerta* Bodl. pro v. l. Venet. 1486. 1490. Locher. Florent. Ald. Rutgers. Dan. Heins. Steph. et Schrevel. *Exucta* Gott. Harl. 2. 3. 4. Faërn. et quidam alii Lambini, unus Bersmanni, Div. Lamb. Torrent. Faber. Maitt. Talbot. Pinc. Sandby, et Mitsch. *Exucta* Divæus ap. Cruq. Battel. Bentleii pro v. l. Blandd. ap. Cruq. pro v. l. et Delph. *Exuta* unus Bersmanni. *Exulta* Barthius Advers. xxxvii. 15. *Exuta* Zulich. Bentleii una litera orasa. *Exusta* unus Torrentii, Baxt. Gesn. Zenn. Comb. et Bipont. *Exesa* Bentr. Wetz. et Kidd. *Exesta* Wakef. *Exsucca* Sanad. Cuning. Towers, et Francis. *Exesa* vel *Exesta* est conjectura Nic. Heinsii ad Ovid. Met. xiv. 208. et Advers. iv. 1. Similis fere varietas ap. Tibull. i. 10. 37. *Exhausta* conj. etiam Bentr. quem vide. 'Cum *Execta* et *Exerta* sint optimorum codicum, ex his *Exusta* confeci, quæ voci *aridum* optime convenire videbatur. Credebant

NOTÆ

33 *Bis terque mutatæ dapis Inemori spectaculo*] Nimirum puer infossus duos treve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu et fame diversarum dapnum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in ea aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35 *Cum promineret ore, &c.*] 'Non intelligo,' inquit Hypercriticus, 'quid

sit, 'quantum extant aqua suspensa mento corpora.' Quænam in patibulo suspensa extant ab aqua?' Quæso, lector, an hæc non facile tu intelligis? Non ita certe capies, quid Scalliger velit per suum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cum sit collatio nantis atque adeo aqua mersi et suspensi, extante ab aqua solo capite, cum puero terra cooperto et ore duntaxat prominenti.

37 *Aridum jecur*] Jecur amoris sedes.

Aridum] Deficiente succo, et sub-

Non defuisse masculæ libidinis
 Ariminensem Foliam,
 Et otiosa credidit Neapolis,
 Et omne vicinum oppidum;
 Quæ sidera excantata voce Thessala 45
 Lunamque cœlo deripit.

Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt istis veneficiis affuisse Foliam Ariminensem nefanda libidine famosas, quæ verbis Thessalicis incantans astra et Lunam

*****

hæc maleficæ desiderium cibi atque potus medullæ jecorique miselli pueri inhærens ad amorem facturum. Notum est medullam et jecur amoris fuisse sedes. Bentleio per me placeat suum *Exesa*. Baxt. 'Cum medulla non minus quam jecur pueri, ipso furioso desiderio ciborum intercepti, poculum amoris, s. philtron fieri debnerit; ei rei non ita convenire *Exesa* medulla videtur quam *Exsecta*, quod est antiquissimorum codicum typis vulgatorum.' Gesn.—46 Nonnullæ edd. vett. *deripit*. Vide ad III. Od. 5. 21. et 28. 5. IV. Od. 15. 7. *deripit* Dan. Heins. ad Claudian. Rufin. I. 147. et Nic. Heins. ad Ovid. Met. II. 62. et sic omnes codd. Harl. et Blandd. ap. Cruquium, et edd. re-

NOTÆ

tracto cibo, ejus appositi et præsentis desiderium majus fuerat.

39 *Interminato cum semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamatur. 'Nam interminatus est infinitus,' inquit, 'at ille finitum ostendit, cum dixit, bis terve mutatam dapem.' Et hæc nunquam scripserit cui 'mens non læva fuisset,' inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porro addit ille tam inepte quam prius: 'et qua natura doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia?' Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inedia vero intabescentes, scribit Horatius, tota acclamante natura.

42 *Ariminensem Foliam*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43 *Otiosa Neapolis*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, et otium amœno situ comparata; olim

Delph. et Var. Clas.

dicta Parthenope. Virgil. Georg. IV. 568. 'Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.' Ovidius 'in otia natam Parthenopen' dixit. Cerutus, *otiosa*, interpretatur, 'Neapolitani minus curiosi.'

44 *Omne vicinum oppidum*] Federicus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nola, Atellam, &c.

45 *Voce Thessala*] More et ritu vobis Thessalorum, qui arte magica præstabant. Vide I. Od. 27. 21.

46 *Lunamque cœlo deripit*] Virgil. Ecl. 8. 'Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.' Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum iucantationibus vexari, et hinc rubescere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo superstitione invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrentur. Unde apud Se-

Horat.

2 U

Hic irresectum sæva dente livido
 Canidia rodens pollicem,
 Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
 Non infideles arbitraë, 50
 Nox, et Diana quæ silentium regis,
 Arcana cum fiunt sacra :
 Nunc, nunc adeste : nunc in hostiles domos
 Iram atque numen vertite :
 Formidosæ dum latent sylvis feræ, 55
 Dulci sopore languidæ,

cælo detrahit. Tum vero ferox Canidia dente livido rodens unguem pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, inquit, testes faventes, nox, et Diana silentium faciens, quando secreta peraguntur mysteria, modo adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluæ absconduntur sylvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, ca-

*****

centt.—51. 52 'Miror hoc transisse acntissimum Benthleium. Quid? an Diana tantum silentium regit, cum sacra magica fiunt? Illa, nisi fallor, semper regit silentium, id est, nocti imperat. Rescribendum igitur, *Nox et D. q. s. regis: Arcana qui fiunt sacra!* nam Dianæ, quæ eadem ac Trivia et He-cate, sacra fiebant magica.' *Jever ad Lucan.* 1. 642.—54 *Arcum*, quod pro *Iram* habet liber Brodæi, vix librario videtur deberi. Est enim eruditiss. Diana arcu formidabilis.' *Germ.*—55 'Locheri editio *Formidosæ silvis*; cui accedunt Torrentii aliquot, Blandinii veteres, (ut ex verbis Crnquii patet, quamvis secus sit editum,) Leidensis et Reginensis nostri, et Battelianus pro varia lectione. Ceteri cum editione prima *Formidosæ feræ*. Utram jam lectionem mavis? *Formidosus* ambigue significat, et qui formidat, et qui formidatur: quorum neutrum convenit *feris*, dum *sopore languidæ* sunt. Pla-

NOTE

nee. Tragœd. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Luna: 'Et nuper rubuit: nullaque lucidis Nubes sordior vultibus obstitit. At nos solliciti lumine turbido, Tractam Thessalica carminibus rati, Tinnitus dedimus.' Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ Astrologiæ perita, cum Luna esset in defectu sen eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib. de Orac. defectu post init. Vide Plin. xxx. 1. et 2.

47 *Irresectum*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48 *Rodens pollicem*] Alta cogitatio-

ne defixam et percitum furore animam perinde exhibet.

51 *Nox, et Diana*] Noctem et tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio: 'Qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.' Magi et venefici sua flagitia nocte semper exequi aggrediuntur. Porro sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnicæ, affulgente Luna, et quasi silentium imperante, ut existimabant, et favente.

53 *In hostiles domos*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, et a me avertitur.

Senem (quod omnes rideant) adulterum
 Latrent Suburanæ canes,
 Nardo perunctum, quale non perfectius
 Meæ laborarint manus.
 Quid accidit? cur dira barbaræ minus
 Venena Medææ valent,

60

nes Suburæ allatrent machum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum elaborarunt meæ manus. Verum quid evenit? Quare acris hæc pharmaca minus pollent venenis barbaræ Medææ, quibus superbiens au-

cet igitur *Formidolosus*, ut perpetuum sit sylvarum epitheton. Virgil. Georg. iv. 468. *Bentl.* *Formidolosæ* habent etiam Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor Blandd. ap. Cruquium, (non vero *Formidolosus*, ut ait *Bentl.*) nonnulli ap. Torrent. cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Baxt. Schrevel. Delph. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wakef. et Comb. *Formidolosus* cum *Bentl.* Heins. Steph. Cuning. Francis, Wetzel. et Kidd. cum *latent* Harl. 1. et plurimi ap. Torrent.—58 *Suburanæ* omnes vetusti codd. ap. Lambin. et Torrent. omnes Harl. omnes Cruquii et marmora, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. *Bentl.* Cuning. Sanad. Francis, Towers, Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *Suburrana* multæ vet. et ita Heins. et Steph. *suburbana* in aliis.—59 *Lambinus, nec perfectius*.—60 *Gott.* tres Blandd. aliique ap. Cruq. Mediol. 1477. 1482. 1486. *Venet.* et omnino edd. vet. cum Heins. Steph. Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Bond. et Delph. *laborarunt*. Octo codd. quos vidit *Torrentius*, antiquissimus

NOTÆ

57 *Senem (quod omnes rideant) adulterum*] Juvénis instar lascivientem. Ovid. Art. Am. 'Turpe senex miles: turpe senilis amor.'

58 *Suburanæ canes*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia. Illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacumque via, seu, per fas et nefas.

59 *Nardo perunctum*] Unguentum e nardo pretiosum absurde explicant fere omnes; et hinc Gratiā Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur: absurdiusque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus 'unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem per-

unctum' interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quam ista, certe *ἀποσθιδεῖν*. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summa cura perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo vero perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus a Subura deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentius leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. viii. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes tantulum abstrusos, et quos expiscati sunt huc usque pauci.

61 *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde vero

Quibus superbam fugit ulta pellicem,
 Magni Creontis filiam,
 Cum palla, tabo munus imbutum, novam 65
 Incendio nuptam abstulit?
 Atqui nec herba nec latens in asperis
 Radix sefellit me locis.

fugit, sumta ultione de pellice, magni Creontis filia; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsum incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens

*****

Bland. Cruquii, nonnulli Lambini, cum edd. Baxt. Benth. Gesn. Zenn. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. laborarint. Cuning. Sanad. et Towers, elaborarint.—63 Quibus superba Harl. 1. 2. 3. 4. 6. dimidia pars codd. Benth. in quibus Regin. et Leid. Brod. Exc. Sax. Gott. multo plures ap. Torrent. Venett. 1477. 1478. 1479. 1544. Mediol. 1477. 1482. Florent. 1483. Glarean. Ald. Heins. Rutgers. Steph. Delph. Chabot. al. 'Rectius tamen superbam pellicem cum Blandinis aliisque legeris: dulcior enim compositio est, et epitheton aptissimum.' Benth. superbam Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et tueretur Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Mitsch. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. Comb. et Kidd.—65 Gott. et Exc.

NOTE

fit ut mea veneficia minus valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Crensam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus, ut ante, pergit ad pellicem cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scalliger. Hunc, lector, si vacat, audi: 'Hæc diligentius inspicienda,' inquit; 'namque accipit hic sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medæ, sibi minus valere. At quæ venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum: sed philtris tantum egit. Itaque ait hic: 'amoris esse poculum' et: 'non insitatis, Vare, potionibus ad me recurres.' Ego potius dicerem: 'cur dira barbaræ magis venena Medæ valent,' scilicet quam nostra.' Canidia adversus Varum non exercuit Medæ veneficia; nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil

effecisse obstupescit primo: deinde vero agnoscit causam cur parum valuerint. Quod vero Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantum egisse, omnino refellitur ex lectione textus Horatii, quem fusc explicavi initio hujus Odes, seu in prima annotatione mea. Unguentum primo quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni literatura perpolitus, voces istas, 'venena,' 'pharmaca,' 'potiones,' 'incantamenta,' sæpe usurpari promiscue pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces 'ille malum virus,' vs. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellantur.

63 *Uta pellicem, Magni Creontis filiam*] De Medea, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 111. ibique Not.

Indormit unctis omnium cubilibus
 Oblivione pellicum. 70
 Ah! ah! solutus ambulat veneficæ
 Scientioris carmine.
 Non usitatis, Vare, potionibus
 (O multa fleturum caput!)
 Ad me recurre; nec vocata mens tua 75
 Marsis redibit vocibus:
 Majus parabo, majus infundam tibi
 Fastidienti poculum.
 Priusque cœlum sidet inferius mari,
 Tellure porrecta super, 80

is arduis locis me effugit. Nimirum Varus cubat in lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah! ah! liber ille incedit per pharmaca veneficæ cujuspiam me doctioris. Atqui per insolita medicamenta faciam ut ad me redeas, o Vare, homo plurima perpersure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur qui curabitur. Scilicet parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo. Et certe infra mare cadet cœlum, terra superjecta, potius quam non exardescas

~~~~~

Sax. et unus Bersmanni, *tabo munus infectum*.—71 *Aha!* Benti. et Kidd. *Ha! ha!* Sanad.—73 Iambinus ex quibusdam codd. affert *cantionibus pro potionibus*.—80 *Tellure porrecta* Benti. in edd. Amst. 1713. et sic omnes aliæ edd. et vet. et recent. *Tellure projecta* Benti. in ed. Cant. 1711. et sic Bentileii

NOTÆ

69 *Indormit unctis omnium cubilibus*, &c.] Tranquille fruitur amoribus pellicum, mei plane oblitus. Vel, quiescit in quibus vult cubilibus, unguendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. Ah! ah! scientioris me veneficæ arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar 'non usitatis potionibus' et pharmaciis, ut ad me recurrat, vel invitus, inquit Canidia.

76 *Marsis vocibus*] Marsi Italicæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, e Marso Circes veneficæ insignis filio dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Sat. xx. 'Jam dirumpetur medius; jam, ut Marsu'

colubras Dirumpit cantu,' &c. Virgil. Æneid. vii. 758. 'Marsis quæsitæ in montibus herbæ.' Vide Plin. xxi. 13. et xxviii. 2. et 3. Item Gell. xvi. 11. ubi sic scribit: 'Gens in Italia Marsorum orta fertur a Marso Circes filio: propterea Marsis..... vi quadam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.'

77 *Majus parabo*, &c.] Jam Canidia puerum infodere statuit, et inedia interficere; ad parandum Varo philtum e pueri exsactis medullis et arefacto jecore: eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

Quam non amore sic meo flagres, uti
 Bitumen atris ignibus.
 Sub hæc puer, jam non, ut ante, mollibus
 Lenire verbis impias;
 Sed dubius unde rumperet silentium, 85
 Misit Thyesteas preces.
 Venena magnum fas nefasque; non valent
 Convertere humanam vicem.

amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire sceleratas mulieres tentat, sed anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia, inquit, magnum fas ac nefas confundant licet, at nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus.

.....

Irrisor, qui Benteleianus Notas Anglice reddidit, Lond. 1712.—81 Glarean. Benth. Sanad. Benteleii Irrisor, Towers, Francis, Wakef. et Kidd. *amore sic mei.* 'Hanc lectionem ex interpretatione ortam puto.' Zeun.—87 'Durissimus locus, neque, quocumque modo veritas et excusatio, sententiam commodam præbens. Scio equidem, ut conati sint explicare veteres novique Interpretes; sed, siquid video, laterem laverunt. Neque rectius Rutgersio processit, qui sic corripbat; *Venena, magicum fas nefasque, non valent*; hoc est, ait, 'Venena, quæ totum magorum fas, et nefas sunt.' Nihil vidi infelicitius: neque enim verba eum sensum, quem concipit, admittunt: neque sensus ipse ullam hic venerem aut elegantiam habet. Multa quidem ipse nequicquam tentavi, quæ piget hic referre: tamen ne omnino asymbolus veniam, dicam aliquid; quod, etsi ne mihi quidem placeat, Rutgersiano haud deterius fore credo. Ergo ecce tibi correctionem, qualiscumque est: *Venena magica fas nefasque non valent, Non vertere humanas vices.* Venena, ait, *magica*; id enim epitheton necessarium hic videtur: quippe *venena*, per se et absolute posita, non possunt rem magicam denotare. Valerius Flaccus vii. 327. 'Utque procul magicis spirantia tecta venenis, Et sævæ patnere fores.' 'Ea vero,' inquit, 'non valent vertere fas et nefas.' Ita Virgilius loquitur Georg.

NOTÆ

81 *Uti Bitumen atris ignibus*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hic. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacerius acute et erudite more suo observavit.

86 *Misit Thyesteas preces*] Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cum jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos accepit. De his i. Od. 6. 8. et i. Od. 16. 17. Vide et

Senec. Trag. Thyesten. Cic. Tuscul. i. 107. 'Execratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. . . . neque sepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remissa humana vita corpus requiescat a malis.' Et in Pisonem, n. 43. 'Thyesteas ista execratio est, poëtæ vulgi animos non Sapientum moventis,' ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixis asperis, evisceratus latere penderes, (ut ait ille) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87 *Venena magnum fas, &c.*] Vene-

Diris agam vos : dira detestatio

Nulla expiatur victima.

90

Quin, ubi perire jussus expiravero,

Nocturnus occurram Furor,

Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Immo postquam a vobis coactus interiero,

1. 505. Negat itaque venena magica, quamvis possunt 'Sistere aquam fluvii, et vertere sidera retro,' Virg. *Æn.* iv. 489. (add. Ovid. *Met.* iv. 50. et Tibull. i. 2. 44.) et alia id genus portenta facere; negat, inquam, naturam justī et injusti posse itidem vertere. Sed objicies fortasse cum Lambino et Dacierio, rem aliter se habere, et veneficia re ipsa fas nefasque vertere, ut 'bella' et 'scelera' vertunt apud Virgilium. Verum illud viri docti non animadverterunt, diversis nominibus utrumque verum esse, et quod vertant fas et nefas, et quod non vertant. Vertunt quidem, quod ad ipsas veneficas attinet: quippe quibus, ut Senecæ verbis utar *Controv.* ii. 'omne fas nefasque lusum est; quæ, ut Tacitus loquitur *Hist.* ii. 56. 'in omne fas nefasque avidi, et venales.' Non tamen vertunt quoad naturam rerum, et divinam providentiam: ut Virgilius *Æn.* i. 547. 'Si genus humanum et mortalia temnitis arma; At sperate Deos memores fandi atque nefandi:' quemadmodum et puer hic humana opæ destitutus ad Deos ultores se convertit: *Diris agam vos; dira detestatio Nulla expiatur victima.* Postremo negat veneficia 'vertere vices humanas,' sive effugere posse poenam, quæ claudō licet pede scelestos tandem consequitur. 'Vices,' ut optime hic Porphyrio, 'appelluntur poenæ, quæ in sceleratos regeruntur:' ut Noster i. *Od.* 28. 31. Ovid. *Trist.* iii. 11. 67. Atque hæc quidem ideo diximus, ne nihil diceremus. Frustra tamen, opinor, labor omnis impenditur: et fortasse locum spurium et interpolatum curamus, qui sola spongia sanari poterit, nulla alia medicina.' *Bentl.* 'Ego etsi assentior Bentleio, qui frustra omnem laborem in h. l. explicando insumi putat, malim, si omnino non reticenda est mea sententia, nihil mutare, et locum exponere sic: Venena non possunt convertere summam et constantem iustitiam: (immutabilia justī injustique principia:) id est, statim explicat Poëta,) humanam vicem: poenas, quibus malefici afficiuntur. Sed mihi ipse non satisfacio.' *Klotz.* 'Mihi simplicior videbatur Lambini interpretatio: Veneficia possunt *fas et nefas convertere*, perturbare omnia officia: non possunt *convertere* et mutare conditionem mortalitatis, et impedire quominus puniantur veneficæ. Et sic distinxi.' *Germ.*—88 Harl. 4. *humanas vices*,

NOTE

ficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos, sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram expectate. Nam certe peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89 *Detestatio Nulla expiatur victima*] Sic habebant veteres, non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justa ira, cum gravi fuerat injuria

læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. lib. xxviii. 'Defigi diris detestatio- nibus nemo non metuit.'

92 *Nocturnus occurram Furor, &c.*] Sic Virgil. *Æneid.* iv. 386. Dido ad *Æneam*: 'Omni- bus umbra locis ade- ro: dabis, improbe, poenas.' Ovid. in *Ib.* vs. 157. 'Insequar et vultus os- sea forma tuos. Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris Excitiam somnos, visus adesse, tuos.'

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
 (Quæ vis Deorum est Manium,) 95
 Et inquietis assidens præcordiis,
 Pavore somnos auferam.
 Vos turba vicitim hinc et hinc saxis petens
 Contundet obscenas anus;
 Post, insepulta membra different lupi,
 Et Esquilinæ alites : 100

adereo furor nocturnus, atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam, (nam hæc potestas est Deorum Manium,) atque præcordiis inherens minime quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens execrabiles vetulas obruet. Denique membra vestra insepulta

ut emend. Bentl.—90 ‘Quid si expiator?’ Gean.—100 ‘Et Esquilinæ alites reperi in quatuor codd. Blandd. non Esquilinæ, ut legendum arbitrabatur Bonfin. propter elisionem diphthongi æ; verum ejus nulla sit cura. Sed an legi debeat *Esquilinæ* potius quam *Esquilinæ*, disputat Marlian. in Topogr.

NOTÆ

94 *Quæ vis Deorum est Manium*] Ut se ulciscantur de morte injuste illata, vim et potestatem habent animæ a corpore solutæ. Hæ scilicet ‘Manes,’ et, ‘Dii,’ honoris causa, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Ecl. v. Daphnidi mortuo aræ duæ. vs. 66. Æneid. iii. 63. Polydori animæ pariter: ‘stant Manibus aræ,’ inquit: et vs. 305. animæ Hectoris Andromache ‘sacraverat aras:’ et vs. 303. ‘Manesque vocabat.’ Quid proprie sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apuleius lib. de Deo Socratis: ‘Animum humanum,’ inquit, ‘emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem, veterē Latina lingua Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui vero ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incerta vagatione, seu

quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis vero noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenierit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant.’ Animadvertite has voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

95 *Assidens præcordiis*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat. ii. Od. 13. in fine.

99 *Insepulta membra*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulcro corpus esset conditum, putaretur. Vide i. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100 *Esquilinæ alites*] Esquilinæ, unus e Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcreta; immo et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quærabant.

Neque hoc parentes (heu mihi superstites!)
Effugerit spectaculum.

discerpent lupi et volucres Esquilinae. Illud vero spectaculum videbunt parentes mei heu post me viventes!

Urb. Rom. iv. 14.' *Cruq.*—102 *Effugerint*, vel *Effugerant* edd. vett. ap. Gesn. item Exc. Sax. et Vet. Comb.

NOTÆ

101 *Neque hoc parentes, &c.*] Hoc-que illis qualecumque solatium. Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, enita ille: "Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicnem." Neque structura placet: et hæc hiant, disjuncta a superioribus, et verbum *indormit*, insuave est. 'Ad me recurras: nec revocata mens tua Mar-sis redibit vocibus.' Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima, 'Venena magnum fas nefasque,' &c. Profecto si jam lapidibus insec-tata est plebs, si interemtæ anus, si insepultæ a lupis et avibus laceratæ, quid addit, 'Neque hoc parentes Effugerit spectaculum?' Quid enim agant parentes tunc? Animadvertet vocem hanc, *alites*, multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo ama-vit, ut maluerithic quam quod potuit, vultures: et fugisset licentiam neg-lectæ collisionis.' Hactenus Jul. Scalig.

1º. Nec structura, nec verbum in-

dormit, insnavia videntur, nisi hyper-critico. Quod a superioribus disjunc-tum est, non hiatum facit, sed impe-tum animi Canidiæ audacia et scelere furentis optime depingit, quæ res non pacate cogitat aut loquitur con-texte et continenter, sed profert sal-tuatum.

2º. Dormitabat sane bonus Scali-ger, cum ista culpabat. Immo si Va-rus fiet amens, non nisi post et per poculum quod mox ei majus Canidia minatur.

Porro hæc, *Venena magnum fas, &c.* durissima omnino sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, et parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3º. Profecto nihil agendum paren-tibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcumque leniendam, prædicit puer.

4º. *Vultures* placeant homini car-pendi et vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilina alites*: quin collisio, et ipsa vox, *ali-tes*, pulchra sane, vel *decies repetita*, oblectabit.

ODE VI.

IN CASSIUM SEVERUM.

A Cornelio Tacito memoriæ proditum est, (An. iv. 21.) Cassium Severum, ejus temporis Oratorem, libidine quadam viroa atque illastres fœminas procacibus scriptis defamasse, eaque re inductum Augustum cognitionem de famosissimis libellis tractavisse. Hunc igitur Horatius Iambis læcessit, ac veluti canem in se irritare conatur. (Mibi non fit probabile, eundem esse virum, quem ut maledicum et acerbum Oratorem describunt Seneca, Tacitus, Fabius; nisi Noster contumeliosius quam verius de illo posuit, vs. 9. et 10. Si enim adulari potuisset ille, in Seriphiiis saxis non consenuisset. *Germ.*)

QUID immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?

Quare externos nihil mali meritis exagitas, o canis iners contra lupos? Cur non

~~~~~

Ode decima tertia Libri quinti in Edd. Sanad.—3. 4 Harl. 1. sex codd.

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. i.

1 *Quid immerentes, &c.*] Hac Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certe Asprenatem, Augusto licet 'arctius junctum,' beneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. xxxv. 12. Is, ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primum, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: 'Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec incitia literarum; sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam,' &c. et postea: 'Equidem non negaverim

Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omisa modestia et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, et studio ferendi plerumque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Ceterum varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virium robore multum ceteros superat.' Fab. autem Quintilianus x. 1. 'Cassius,' inquit, 'Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod si ceteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.' Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis, Ignavus adversum lupos] Acer

Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
 Et me remorsurum petis ?
 Nam, qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,   5
 (Amica vis pastoribus,)
 Agam per altas anre sublata nives,
 Quæcumque præcedet fera.
 Tu cum timenda voce complesti nemus,
 Projectum odoraris cibum.   10
 Cave, cave; namque in malos asperrimus
 Parata tollo cornua;

istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsus nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu vero postquam formidabili latratu implevisti sylvam, offacis dapes oblatas. Cave, cave; nam ego adversus improbos accerrimus dirigo stultim cornua; non secus ac

Torrentii, Bland. vetustissimus Cruquii, tres alii Blandd. in annot. Divæus ap. eund. Cruq. *si potes, verte minas, Et me r. pete*; et sic Venett. et Vet. Comb. et Cruq. Sed Harl. 2. 3. 4. 6. ceteri codd. ap. Cruq. et reliquæ edd. vet. et recentt. *si potes, vertis minas, Et me r. petis*. Ita legit Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. II. 19. 61. sed interrogative, ut in ed. Glarean. Torrent. Bond. Schrevel. Delph. Benth. Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. Absque interrogatione legunt Mancinell. Baxt. Gesn. Bipont. Comb. et Mitsch. Quatuor codd. quos vidit Geo. Fabric. habent: *verte, si potes, minas*. 'Id an credere debeam nescio.' Torrent.—5 Duo codd. Blandd. ap. Cruquium, *fulvus Laco*, quod ille reposuit. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et ceteræ edd.

NOTÆ

in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordie est.

3 *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5 *Molossus*] Canis ingens et validus, Gallice, *dogue*. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo lib. VII.

Fulvus Lacon] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier*: e Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Sparta. Virgil. Georg. III. 405. 'Veloces Spartæ catulos, acremque Molossus.'

6 *Amica vis pastoribus*] Ad arcen-

dos a grege lupos, aliasque feras. Theocrit. κῶλον φιλοποιμνίος, canis ovium amans.

7 *Agam per altas*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscumque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in Metaphora.

9 *Tu cum timenda, &c.*] Tu vero cum ingenti latratu maxime terribilis visus fuisti; repente mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subito fit.

12 *Tollo cornua*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalò.

An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

15

gener contemptus a Lycambe perfido, vel inimicus Bupalò infensissimus. Quod si me quisquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut puer imbellis?

~~~~~

fulvus Lacon.—14 Nonnulli codd. et edd. vett. ante Crnq. ut Venett. Gla-rean, ceteri, *Bubalo*; sed quatuor codd. Blandd. Divæus et Buslid. ap. eund. cum Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et reliquæ edd. *Bupalò*.—15 'Cum habuerit Vet. Schol. Crnq. *oppetiverit*, ego *appetiverit* malui quam vel illud, vel *petiverit*, quod est in vulgatis. Bentleins sui iudicii securus posnit *me peticerit*.' Baxt. Baxte-rum secutus Cuning.—16 *Inultus ut fero puer* Cuning. quem secutus est nemo.

NOTÆ

13 *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poë-ta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulem filiam antea desponsam fracta fide illi negavit uxorem, generumque habere sprexit. At Archilochus Iambicos versus a se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben, ut enim ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epistolam ad Pisones, vs. 79.

14 *Acer hostis Bupalò*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum sæculis. Statura parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populi que ludibrio exposuerint: verum non impune. 'Hipponacti notabilis fœditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum ridantium circulis in promptu

fecere (al. ii *proposuere*) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere.' Hæc Plin. xxxvi. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et ira, propter acerbiteriam versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazonem inflexit, ut gravius feriret. Cic. 3. de Nat. Deorum, n. 90. 'Quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus,' &c.

15 *An, si quis atro dente, &c.*] Si vero me quisquam impetat conviciis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? immo ut vir ad arma et ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII.

IN POPULUM ROMANUM.

Detestatio civilis belli ab Antonio et Cleopatra renovati.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris

Aptantur enses conditi?

Parumne campis atque Neptuno super

Fusum est Latini sanguinis?

Non ut superbas invidæ Carthaginis

5

Romanus arces ureret;

Intactus aut Britannus ut descenderet

Sacra catenatus via:

Quo quo scelerati properatis? vel cur inclusi vagina gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terra murique? Non quidem ut Romani incenderent excelsa castella æmula Carthaginis, vel ut Britanni hactenus indomiti

~~~~~

Ode sexta Libri secundi in Edd. Sanad. Epigraphe in uno cod. vetustissimo ap. Torrent. In *Pop. Rom. Primo bello civili finito ut ab aliis absterneant deprecatur*.—1 'Scripti codd. habent, *et cur dexteris*; et sic etiam impressi; verum omnino legendum, *ecquid dexteris*; copula enim et concitatum indignationis motum comprimit.' Cuning.—6 Venett. et Vet. Comb. *arces verteret*.

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. 1.

1 *Quo, quo, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta excretur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto M. Antonio et M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebrabit Epod. ix.? An potius illud quod post cladem Philippensem Sext. Pompeius reparabat? Vide 1. Od. 14. 11. Od. 7. 111. Od. 4. et 6. Denique Epod. xvi. ibique Not.

Scelesti] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2 *Enses conditi*] Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3 *Campis atque Neptuno super*] In campis Philippensibus, et in mari

Siculo. De hoc Epod. iv. de illis 11. Od. 7. Neptunus maris Deus, pro ipso mari.

5 *Non ut superbas, &c.*] Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certe gloriose pugnatum est: at certarunt nuper cives in seipsos impie, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis] Carthago Romæ æmula, quamdiu stetit, fuit. Vide 111. Od. 5. Vell. Paterni. lib. 1. et 11.

7 *Intactus aut Britannus*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni, nondum subacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam sacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. xl.

Sed ut, secundum vota Parthorum, sua
 Urbs hæc periret dextera.
 Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
 Nunquam nisi in dispar feris.

10

per viam sacram vincti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. Atqui nec lupis hæc consuetudo nec leonibus nunquam fuit sœvire nisi contra dissimile animal. An cæcu rabies agit vos, an vis

*****

—12 *Unquam nisi in* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentleii Græv. Petrens. et Regin. omnes Lambini, Cruquii, et Torrentii, ut videtur, Locher. Lamb. Cruq. Torrent. Rutgers. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. ed. pr. al. *Nunquam nisi in* Florent. Vet. Comb. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. 1490. 1492. 1544. Fabric. 1555. Bentr. Sanad. Towers, Francis, Baxt. ed. sec. Gesu. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. in *disparibus feris* Petrens. et Venet. 1490. *Unquam nisi dispari in fera* conj. Nic. Heinsius. *nisi in dispar feris* Bentleii Græv. et Regin. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Cruquii et Torrent. al. cum Locher. Vet. Comb. et edd. recentt. *nisi dispar in feras* Leid. Bentleii. 'Posterior Lambini editio, *dispar genus*; at prior et libri manuscripti omnes, *feris non genus* legunt; nec dubium, quin ad oram alienjus libri ascriptum rō *genus*, pro declaratione vocabuli *dispar*, scribam deceperit. Illud vero pudendum, quod tanquam rem magnam addit Lamb. Gulielmi Pellerii codice scriptum fuisse, *Unquam ni in dispare feras*, cui lectioni, si antiqua sit, nulla, inquit, anteponcenda. Quasi vero Lambi Bimetri secunda sede Spondæum admittant.' Torrent. *genus* est in cod. Grævii a m. sec. 'Miror equidem tot viros eruditos, et præsertim acutissimum Heinsium, non vidisse veritatem adeo in aperto et nudo positam. Quippe sine dubio scripsit Noster: *Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus; Nunquam, nisi in dispar, feris*. Cur, inquit, o Romani, non adversus Pœuos aut Britannos, sed civis contra civem arma geritis? *ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui nunquam feri et*

NOTÆ

init. Cæsaris Comment. lib. v. item III. Od. 5. Not. et IV. Od. 14.

Descenderet] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat via sacra; de qua Epod. IV. vs. 7. at a foro Rom. ad Capitolium postea ascende- batur.

9 *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. XVI. init. 'Suis et ipsa Roma viribus ruit, Quam neque finitimi valuerunt perdere Marai,' &c. de Parthis Romæ semper infestis, I. Od. 12. et 19. III. Od. 5.

11 *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in sui similes; quare

ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Proëm. lib. VII. 'Cetera animantia in suo genere probe degunt. Congregari videmus et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpantum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversas genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.' Senec. Epist. CIV. 'Ab hominæ homini quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi,' &c. Et de Clement. I. 16. 'Apud homines tantum nec a necessariis quidem rabies temperat sibi.' Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. XV. 'Neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines

Furorne cæcus, an rapit vis acrior ?

An culpa? responsum date.

Tacent; et ora pallor albus inficit;

15

Mentesque percussæ stupent.

Sic est; acerba fata Romanos agunt,

Scelusque fraternæ necis;

Ut immerentis fluxit in terram Remi

Sacer nepotibus cruor.

20

superior, an crimen aliquod? Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitât sors inimica, et crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

~~~~~

sævi sunt, nisi in animal dispar. Bentr.—13 *Furorne cæcos* duo codd. Torrentii, quod illi non displicet, item Reg. Soc. Bentrleii, et Schol. Porphy. in ed. Venet. 1490. et sic Bentr. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—15 '*Magis arripit Bentrleio innsitatio ordo quarundam membranarum: et albus ora pallor inficit; nobis utcumque probatur communis. Verum nil tanti. Hujusmodi varietates plerumque debentur lapsæ exscribentium memoriæ.*' Baxt. Ita Harl. 4. Regin. Reg. Soc. Locher. et Acron, et receperunt Sanad. Towers, Francis, et Kidd.—16 Brod. et Harl. 2. *percussæ.* Harl. 4. *pacet* pro *stupent.*—17 '*Duo, quos vidi codd. acerba facta habebant, quod non improbare possum, ut Romani, et sua et Romuli auctoritatis sui culpa, ad arma venerint. Tale illud: 'Delicta majorum,' &c. Nec sane 'scelestos' vocare debuit, quorum nulla sit culpa.*' Torrent.

NOTÆ

bella gesserunt.' Juvenal. Sat. xv. 159. 'Sed jam serpentum major concordia: parcit Cognatis maculis similis fera. Quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo nemore nunquam Expiravit aper majoris dentibus apri? Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam: sævis inter se convenit ursis. Ast homini ferrum letale incude nefanda Produxisse parum est.'

12 *In dispar feris*] Al. in *dispar genus.*

13 *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor? an fatalis quædam necessitas? an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: 'Omnes qui ad arma illa fato sumus nescio quo Rei-

publicæ misero funestoque compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.'

15 *Tacent; et ora pallor, &c.*] '*Silentium*' et '*pallor*' arguunt sceleris conscientiam; '*stupor*' vero notat immissam a Diis offensæ pœnam.

17 *Sic est, &c.*] Ira sane Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. III. Od. 6. 1. '*Delicta majorum immeritus lues, Romane,*' &c.

19 *Remi Sacer cruor*] Jus naturale violarat Romulus, dominandi causa, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis

NOTÆ

vindicatur. De nefanda illa Remi cæde varie scribunt, Flor. i. 1. 'Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur; cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certe victima fuit, munitionemque urbis novæ suo sanguine consecravit.' Liv. i. 6. Romulus ac Remus certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi anguria captant: intervenit 'avitum malum, regni cupido, atque inde fædum certamen coortum a satis miti principio. Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset, ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, qui conditam imperio re-

geret, Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nuntiato augurio, cum duplex nomen Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat: tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde, cum alteratione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatio fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum,....ita solus potitus imperio Romulus,' &c. Vide et Aurel. Victorem Plutarch. in Romulo Oros. lib. ii. S. August. de Civ. Dei, iii. 6. Ovid. Fast. iv.

ODE VIII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

In vetulam quandam beatam, amorem sine viribus affectantem, amarulenta invectio.

ROGARE longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas!
Cum sit tibi dens ator, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.

5

Te diuturno avo fatentem decetne quærere quid exhaustiat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, et frons sulcata rugis senii. * * *

Deest Editioni Sanad. Epigraphe in uno cod. Torrentii est, *In anum libidinosam, prostitutam, putidam, Gratidiam; quam aspernatur, cujus vitia corporis detestatur.*—1 Codex Bersmanni, *putridam.*—2 Quatuor codd. Torrent. om-

NOTÆ

Metrum simile Epod. i.

1 *Rogare*, &c.] Ellipsis et Aposio-

pesis indignationi serviens. *Putidam*

te non pudet, &c.

Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
 Equina quales ubera ;
 Venterque mollis, et femur tumentibus
 Exile suris additum. 10
 Esto beata ; funus atque imagines
 Ducant Triumphales tuum ;
 Nec sit marita, quæ rotundioribus
 Onusta baccis ambulet.
 Quid ? quod libelli Stoici inter Sericos 15
 Jacere pulvillos amant ?

* * * *Sis opulenta ; et imagines triumphales decorent exequias tuas : nullaque sit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis : tu tamen mihi sordescis. Atqui volumina Stoicorum apud te solent reponi in serieis pulvinariibus. Neque hoc te amabilem mihi præstat.* * * *

nes Craquii, ut videtur, nns Bersmanni, et Crnq. quod enervet.—8 ‘ Absurde hic Hardinnus quales a metri necessitate deducit.’ *Gess.* ‘ quales pro qualia, more Græco.’ *Vet. Schol.*—14 Optima quæque exemplaria baccis, non baccis ;

NOTÆ

11 *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. de Orat. II. et pro Milone. Plin. xxxv. 2. Lips. Elect. I. 29.

13 *Rotundioribus*] Rotunditas uniones commendat. Plin. ix. 35. ‘ Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævove, pondere.’ Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et antribus appendebantur. Juvenal. Sat. vi. 458. ‘ Auribus extensis magnos commisit elenchos.’ Sat. II. 61. ‘ cylindros’ vocat. ‘ Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.’

14 *Onusta*] Plin. mox cit. ‘ Uniones digitis suspendere, et binos ac ternos auribus, fæminarum gloria est.’ Petron. ‘ tribaccam margaritam’ appellat. Seneca de Benef. VII. 9. ‘ Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exer-

Delph. et Var. Clas.

citatæ mulieres oneri ferendo sunt. Junguntur inter se ; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.’

Baccis] Baccæ propriæ sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem vero pro unionibus ponuntur. Pers. II. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit baccam conchæ rasisse.

15 *Quid ? quod libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis et Philosophia Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebra captas me studiosum : verum nihil proficias, inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad I. Sat. 3.

Inter pulvillos] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaria, accubitorii, lucubratorii ; in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Sat. I. 53. ‘ quicquid denique lectis Scribitur in citreis.’

Cetera hujus Odes absit ut expla-

2 X

Illiterati num minus nervi rigent ?
 Minusve languet fascinum ?
 Quod ut superbo provoces ab inguine,
 Ore allaborandum est tibi.

20

ita etiam edd. Lamb. Cruq. Torrent. et al. vett.—17. 18 *Illiterati num magis nervi rigent, Minusve languet fascinum?* Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. III. 7. 67. 'Infeliciter hunc locum tentavit Nic. Heinsius, hic in libri sui margine, et ad Ovidii Amor. I. I. et infelicius multo Dacierius. Accedo ad Guyeti sententiam, qui notis ad Terentii Andriam IV. 1. sic corrigebat: *Illiteratis num minus n. r. Magisve, &c.* Bentl. Dacierius de suo ingenio edidit: *Illiterata num n. r. Minusve, &c.*

NOTÆ

nare aggrediar, neque alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens I. 8. sic scribenti: 'Horatium in quibusdam nolim interpreta-

ri.' Pndor nempe vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet: 'Epod. VIII. et XII. nebulonis nequam esse oportuit, non Horatii.'

ODE IX.

AD MÆCENATEM.

Allata Actiæ victoriæ fama, Poëta se publicæ lætitiæ moram impatienter ferre ostendit. Interim insanum Antonii amorem Iambis suis tangit, Ægyptiamque militiam deridet.

QUANDO repostum Cæcubum ad festas dapes,
 Victore lætus Cæsare,

Equando vinum Cæcubum ad solennes epulas reservatum, lætus ego ob victorium

Ode decima quarta Libri secundi in Ed. Sanad.—1 'Lege ex conjectura elegantissimi Nic. Heinsii: *Quando O repostum Cæcubum ad festas dapes.* Illud O facile a præcedente absorberi poterat, et a librariis omitti: restitutum vero mirificam vim et vehementiam sententiæ impertit.' Bentl. Bent-

NOTÆ

Metrum simile Epod. I.

1 *Quando repostum, &c.*] Vel ex ista Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine quo factæ sunt: siquidem hic lætitia expromitur de futura mox victoria Actiæ, quæ jam consummata celebratur in I. Od. 37. Hic, inquam, Poëta, scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versan-

tem, gaudium suum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum] Vinum optimum, de quo plura I. Od. 20. 9.

Ad festas dapes] In sacris et festis, in honorem Deorum instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2 *Victore Cæsare*] Xiphilinus in Au-

Tecum sub alta (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mixtum tibiis carmen lyra, 5
Hac Dorium, illis Barbarum?

Augusti, potabo tecum, o felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum stulis cithara, hac Dorium modum, illis Phrygium? Sane ita placet Jovi. Haud ita

~~~~~

leium sequitur Kidd.—3 *Jovi datum* var. lect. sive conjectura ap. Kidd.—5 'Sunt qui *mistis* legant, quod equidem in nullo fide digno codice inveni. Receptam lectionem firmat locus huic germanus lib. iv. Od. 15. 30. 'Lydis remisto carmine tibiis.' *Torrent.* 'Duo codices notæ optimæ apud Lambinum habent: *Sonante mixtis tibiis carmen lyra*: quod ut ei non displicet, ita mihi quidem præ vulgata placet. Vide nos ad iv. Od. 1. 22. Siquis tamen *mixtum* hic maluerit, non admodum pugnabo.' *Bentl.* *mixtis* receperunt

NOTÆ

gusto: 'Cæsar superior fuit eo prælo navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes nunc Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loci, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit,' &c. Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monumentum permaneret. Vide Epod. i. init. et totam Oden 37. lib. i. ibique Not.

3 *Sub alta domo*] Altis columnis ex marmore adornata. iii. Od. 29. 'Molem propinquam nubibus arduis.'

Sic Jovi gratum] Jovi Diisque fore gratam ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit i. Od. 2. et alibi.

6 *Hac Dorium, illis Barbarum*] Lyra sonante Dorium carmen seu modum; tibiis vero canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi: Ionius sive Lydius, in 'Ut;' Dorius, in 'Re;' Phrygius, in 'Mi;' de quibus fuse Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus

lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. xiv. 5. Item Cœl. Rhodig. ix. 3. ubi ex Casiodoro sic scribit: 'Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Lydius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.' Hinc apparet cur pueros Doricam inprimis harmoniam edocendos moneat Aristoteles Polit. viii.

Barbarum] Asiatici omnes a Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est a Phrygia Asiæ regione. ii. Od. 4. 9. 'Barbarum postquam cecidere turmæ.' 'Barbaricum aurum' Æneid. ii. 504. et 'barbara tegmina crurum,' Æneid. xi. 777. quæ Phrygia erant acu plecta et elaborata. Athen. cit. xiv. 5. 'Tres sunt harmoniarum differentiæ, quot et Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. 'Phrygiam autem ac Lydiam Græci didicerunt a Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.'

Ut nuper, actus cum freto Neptunius
 Dux fugit, ustis navibus,
 Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
 Servis amicus perfidis.
 Romanus, cheu! (posterī negabitis)
 Emancipatus foeminæ,

10

pridem sic fecimus, quando Neptunius Imperator freto Siculo pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus, (cheu! nepotes haud credetis,) mulieris factus man-

~~~~~

Wakef. et Kidd. *mistum* edd. vett. ap. Zeun.—12 *Et mancipatus* var. lect. ap.

NOTÆ

7 *Ut nuper*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, seu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum; indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux] ‘Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis comæatibus Italiam vexavit; et cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est.’ Aurel. Victor. de Viris Illustrib. cap. vii. Alii scribunt, quod ejus pater magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cœrulea veste indutum juveniliter superbendo depugnasse. Appian. Bell. Civ. v. Dio lib. xlviii.

8 *Fugit*] Aurel. Victor. cit. ‘Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.’ Florus iv. 8. ‘Sext. Pompeius perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas... Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto Prætoris navis lumine, anulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne per-

iret.’

Ustis navibus] M. Agrippæ opera scilicet, a quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suetonius Octav. cap. 16. Liv. Epit. lib. cxxix. ‘Adversus Sext. Pompeium,’ inquit, ‘vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est: ita ut ex duobus Cæsaris classibus, altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæsar duxerat, deleta... Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.’ (Hæc prior fuga; postrema illa, de qua paulo ante dixi ex Floro.) ‘M. Agrippa navali corona a Cæsare donatus est: qui honos ante eum nemini habitus erat.’

9 *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Testis Dio, et Flor. cit. ‘Cum ergastula armasset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quam diversus a patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.’ Vide et Not. ad Epod. iv. in fine.

10 *Servis amicus perfidis*] Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benigne excipiens et amice, in quos animadverti graviter oportebat.

11 *Romanus*] Antonius ejusque as-

Fert vallum et arma miles, et spadonibus

Servire rugosis potest :

Interque signa turpe militaria

15

Sol aspicit conopium.

Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

Galli canentes Cæsarem ;

conopium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopium. Adversus istum Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et

Kidd.—16 Codd. et edd. vet. *conopeum* ; sed Benth. emend. *conopium* ; Græci enim utrumque habent : *κωνοπέιον* et *κωνόπιον*. Ergo cum producta est penultima syllaba, scribendum *conopeum* ; ut ap. Juvenal. vi. 80. cum correpta est, *conopium* ; ut hic, et apud Propert. iii. 11. 45. Atque hoc placuit etiam Nic. Heinsio.—17 *Adhuc* Leid. a m. pr. et Bodl. Benth. Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. et 1502. et Servius ad Virg. vi. 613. *Ad hunc* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Græv. et Regin. cum sex aliis ap. Benth. Locher. Vet. Comb. *At huc* Cruquii aliquot, cum duobus Pulmanni, et Zulich. et Vigorn. ap. Benth. *At hunc* in quibusdam aliis. *Ad hoc* emend. Benth. et receperunt Sanad. Towers, Francis, Gesn. Zenn. Wetzel. Wakef. Mitsch. Kidd. ceteri. *Ad hæc* etiam conj. Benth. 'Est omnino legendum cum Benth. *Ad hoc*, scil. *conopium*: ad hoc turpe spectaculum : 'dignati hoc Galli,' dicit Vet. Schol. id est, *Ad hoc frementes*. Dicitur vero hoc, ut dicitur : 'prosilire ad nomen,' 'stupere ad ratem.' vid. Burm. ad Val. Flac. iii. 264. et Munker. ad Hygin.

NOTÆ

seclæ Romanorum permulti.

12 *Femina*] Cleopatraz, de qua 1. Od. 37.

13 *Fert vallum, &c.*] Virgil. Georg. ii. 25. 'Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.' ubi Servius monet, bis idem dictum : nam et valli et sudes idem sunt : Gall. *des pieux*. Vegetius iii. 8. ita rem explicat : 'Super aggerem valli, hoc est, sudes vel tribuli lignei digeruntur ;' nimirum ad munienda castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferro secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire] Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis : quod eis turpe et indignum. Vide 1. Od. 37. 9. Spado a *εὐστρ*, *evellere*, dictus. *Rugosis*]

Quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16 *Conopium*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa : *κωνοπέιον*, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui *κάρκινες* nuncupantur a Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem augeat ex eo quod mullebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17 *Ad hoc [hunc] frementes, &c.*] Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quod servire juberentur fœminæ, et effœminatis, 'spadonibus rugosis.'

Verterunt bis mille equos] Scadiger suo more, 'Illa,' inquit, 'ferre nequeo : nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugne navali.' Immo Gal-

Hostiliumque navium portu latent

Puppes sinistrorsum citæ.

20

Io Triumphæ, tu moraris aureos

Currus, et intactas boves;

naves hostium ad sinistram dispositæ in portu delitescunt. Io triumphæ, tu retardas

~~~~~

p. 109.' Klotz. Bersmannus conj. *verterint*.—19 Codd. duo Bersmanni: *in portu*.—20 Duo codd. Cruquii et ed. Gryph. *sinistrorsum citæ*; 'quod non probō, etsi Dacerius dicat *sinestrorsum citæ* non esse Latinum.' Buxt. 'Hic locus negotium facessit interpretibus: quid *sinistrorsum* commodè significare possit haud facile est expedire: forsā igitur hic legendum pro *sinistrorsum*, *sinu introrsum*. Hostium naves, quæ post pugnam aufugerunt, se in portum Alexandriæ receperunt, et in sinum interiorem deductæ, non amplius in mare prodituræ, delitescunt.' Waddel.—22 Nic. Heinsius in margine exemplaris sui ait: 'forte *intactas*;' sed vetat hoc vetustas Grammaticus Valerius Probus p. 1462. 'Hic et hæc bos, hujus bovis: Horatius: *Intactas boves*.' Porro

NOTÆ

lorum fremitum et morum asperitatem helle expriment. Deinde an Hypercriticus nesciebat, præter navales copias, ad litus affuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æneid. vi. et Plutarchus in Antonio: 'Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: a Cæsare Taurus: qui utrumque instructa acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnae expectantes.'

18 *Canentes Cæsarem*] Nos vernacule diceremus: *crians, Vive Cæsar*.

19 *Hostiliumque navium portu latent Puppes*] Continuo exardescens Julius Scaliger, 'si latent puppes, proræ non latent,' inquit. Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur hæc locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatæ post classem Antonii collocatas, sublati velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et

vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Sinistrorsum citæ [*sitæ*] Valeant qui legunt *citæ*. Hostiles naves e portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fingerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: 'Naves sexaginta Cleopatæ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublati per medios pugnantem fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec quæ de causa id fieret intelligebant.' Adiditque Antonium non viri aut ducis consilii usum, sed amantis; tractum scilicet a muliere, et posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21 *Io*] Vox lætitiæ index, quæ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphæ] Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic iv. Od. 2. 'Tuque dum procedis io triumphæ.'

Aureos Currus] Triumphales Angusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis: τὸ δὲ δὴ ἄρμα οὕτε ἀγωνιστήριον, οὕτε πολεμιστήριον ἦν

Io triumphe, nec Jugurthino parem
 Bello reportasti ducem,
 Neque Africano, cui super Carthaginem
 Virtus sepulcrum condidit. 25
 Terra marique victus hostis, Punico
 Lugubre mutavit sagum ;

auratos currus et juvenecas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem similem seu in bello Jugurthino, seu in Africano cum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terra et mari sagulum purpureum mutavit

etiam omnes codd. et edd. antiq. habent *intactas*.—25 *Nec* Harl. 4. 6. *Africanum* Harl. 1. 3. 4. 6. plus decem optimæ notæ ap. Torrent. Gott. alii ap. Pulmannum, et Bersm. Venett. Locher. Vet. Comb. et edd. plures sæculi xv. et sic legit Bradinus, teste Glareano. Hinc Bentl. emend. *Neque Africanum, quo super, &c.* sed in textum recepit: *Neque Africanum, cui super, &c.* eumque

NOTE

ἐμπερὶς ἄλλ' εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἔλειψατο. Currus autem (triumphalis scilicet) neque Circensi neque bellico similis; sed in turris rotunda modum factus erat.

22 *Intactas boves*] Triumphantium quisque immolabat juvenecas intactas, id est, vel tauro vel iugo nondum subditas. Virgil. Georg. iv. 540. 'Deilige et intacta totidem cervice juvenecas.'

23 *Nec Jugurthino parem*] Non parem sed longe Augusto inferiorem Marium 'Jugurthæ victorem. Vide n. Od. 1. 28. ibique Not. ad vocem 'Jugurthæ.'

25 *Neque Africano*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mansoleum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes plane singulares quæ in Africano bello et triumpho eluxerunt.

26 *Sepulcrum*] Vetus Interpres hic sic annotat: 'Tangit historiam, in qua scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui,

ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostium et portum.' At contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmoreo sepulcro æneaque urna hæc leguntur: 'Devicto Hannibale, et capta Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes: Cui non Europe, non obstitit Africa quondam. Respice res hominum, quam brevis urna premit.'

27 *Terra marique victus hostis*] Antonius; post cuius fugam in Ægyptum, terrestres ejus exercitus duce Candidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum] In signum mœroris, exiit sagum puniceum, coccineum, purpureum, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. 'Phœniceus' seu puniceus color 'exuberantiam splendoremque significat ruboris,' inquit Gellius ii. 26. Sagum vestis erat in bello usitata, brevior; subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicae. Gall. *hoqueton*. Erat porro co-

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
 Ventis iturus non suis; 30
 Exercitatas aut petit Syrtes Noto;
 Aut fertur incerto mari.
 Capaciores affer huc, puer, scyphos,
 Et Chia vina, aut Lesbia;
 Vel, quod fluentem nauseam coërceat, 35
 Metire nobis Cæcubum.
 Curam metumque Cæsaris rerum juvat
 Dulci Lyæo solvere.

lugubri. Nunc ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatos: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potius infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluentem. Certe decet abstergere sollicitudinem ac formidinem pro rebus Augusti, bibendo suave vinum.

secuti Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—34 In vetustis codicibus Torrentii, et Galeano nostro non postremæ notæ, aliâ lectio est; quæ si distinctione adjuvetur, vulgatæ facile palmam præterplet: *Aut Chia vina*. Quis non videt illud elegantius esse? Quin, etiam si *Et Chia vina* cum majore codicum parte legeris, distinctio tamen post *scyphos* ponenda erit; ut sane habet princeps editio Veneta. *Bentl.*—37 ‘*Hoc rerum valde languet*. Præterea non de rebus Cæsaris sollicitus quisquam ut esset opus erat, victo fugatoque Antonio: de Cæsare ipso solliciti esse poterant, ut is salvus in Italiam rediret. Ego lego *tecum*: et intelligo Mæcenatem. *Klotz.*

NOTE

loris rubei, tum quod is Marti convenit, tum ut eruor e vulneribus manans ob similem colorem minus appareret minusque terreret.

29 *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antiochii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut ante dixi ex Plutarcho. Postea vero cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam] De ea insula III. Od. 27. 26.

30 *Ventis non suis*] Sibi non propriis.

31 *Noto*] Vento meridionali.

Syrtes] In Libyco mari sunt eæ, vulgo, *Seiches de Barbarie*, a *siqû*, traho; quod in eas maris partes arenæ

cnmulos, limum, et saxa aggerant et trahant fluctus. Vide II. Od. 6. 3.

32 *Fertur incerto mari*] Quo fugiat incertus, rebus desperatis.

33 *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magna lætitia, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34 *Chia vina, aut Lesbia*] Transmarina vina, ideoque pretiosa: e Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. XIV. 7. et 14. De Chii vini bonitate III. Od. 19. 5. De Lesbio, I. Od. 17. 24.

36 *Cæcubum*] Vinum generosum e Cænubo Latii monte: de illo I. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauseam, inquit; quod ansterum sit et pungens, adeoque fluxum aistat aut

NOTÆ

restringat phlegmatis. Porro ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit assatim bibere absque nausea et vomitu.

37 *Curum metumque Caesaris*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; et quidem Romæ tunc fuisse trepidationem non parvam, refert

Dio: at hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animos diu insedit.

38 *Lyæo*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, a *λύειν*, *solvere*, ut jam notavi i. Od. 7.

ODE X.

IN MÆVIUM POETAM.

Poëtæ Mævio, homini duro et maledico, sæculique sui ingeniis infesto, in Græciam navigaturo naufragium optat.

**MALA soluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus;**

Navis abit soluta portu infelici auspicio, vehens fatentem Mævium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. Eurus ater mari perturbato dis-

*****

Ode septima Libri quarti in Ed. Sanad. Vetns Epigraphe ap. Torrent. sic habet, *Invisum sibi Mævium deovert.*—1 Apud Marium Victorium p. 2525. masculino genere effertur, *Malo soluta navis exit alite.* Sed, præterquam quod omnes codd. et uterque Scholiastes in altera lectione conspirant, ita citatur et Servio ad Virg. Ecl. III. 90. Diomed. p. 482. et Lactant. ad Stat. Theb. III.—4 Burmannus ad Val. Flac. l. 639. conj. *memento fluctibus.*—

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Mala soluta, &c.*] Amico Virgilio et bono Poëtæ faustam navigationem est apprecatus i. Od. 3. at Mævio contraria omnia hic.

Mala alite] Sunt qui 'alitem' feminino genere poni velint pro malo semper angurio. Lactant. in Stat. Theb. III.

2 *Olentem Mævium*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insectator, duobus istis vitiiis duntaxat famosus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus: tam invisus bonis quam invidus. Virgil. Ecl. III.

90. 'Qui Baviū non odit, amet tua carmina, Mævi! Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.' Anctus lib. de Caus. Corrupt. Eloq. ita præcipit: 'Quædam arceantur ut jam oblitterata et olentia,' id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4 *Auster, memento, &c.*] Austrum a Meridie flantem et in Ionio mari valde sævientem primum invocatur adversus Mævium navigantem: deinde Eurum ab Oriente: tum Boream seu Aquilonem a Septemtrione; ut coluctantes mare subvertant, Mævium.

Niger rudentes Euris, inverso mari, 5
 Fractosque remos differat;
 Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
 Frangit trementes ilices;
 Nec sidus atra nocte amicum appareat,
 Qua tristis Orion cadit; 10
 Quietiore nec feratur æquore,
 Quam Graia victorum manus,
 Cum Pallas usto vertit iram ab Illo
 In impiam Ajacis ratem.
 O quantus instat navitis sudor tuis, 15
 Tibique pallor luteus,

pergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ullum affulgeat astrum nocte obscura, qua parte Orion occidit. Nec tranquillior mari naviget quam exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensa Troja iram convertit in scelera-tam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi vero pallor flavus,

~~~~~

7 Unus Bland. Cruqnii, *qualis altis montibus.*—8 *Frangat Venet.* et *Vet. Comb. Fregit* citat Plotius Grammaticus p. 1647. 'Et sane dulcius quid apud Poëtas præ se ferunt Præterita quam Præsentia: ut iv. Od. 1. 12. Virg. Æn. ii. 223. Neutrum tamen hic admiror, quia jam versu proximo habuit: 'Fractosque remos differat.' Equidem Vertit, vel Sternit, vel simile quid, dixissem potius, quam bis continenter idem verbum inculcassem.' *Bentl.* 'Divinationem propriam in textum importavi, *Plangit trementes.* Statim præcesserat vox *Fractos*; et quorsum sodes 'tremere,' si 'frangantur?' Haud secus Lucr. vi. 114. et Sil. Ital. i. 587. non vulgari elegantia; ubi quidam codd. etiam habent 'frangunt.' *Wakef.* Klotz. conj. *Frangit gementes.* Vide Drackenb. Sil. Ital. vii. 49. Bnrm. ad Ovid. Met. iv. 449. Heins. ad Ovid. Met. xiv. 739. et *Bentl.* iii. 27. *Frangit frementes Caning.*—13 *Cum Pallas usto* idem *Cuning.*—17 Liber vetustissimus *Torrentii*, *non*

NOTE

que fluctibus obruant. Virgil. Æneid. i. 89. 'Una Eurusque Notusque ruant, creberque procellis Africus.'

10 Orion] De hujus sideris occasu tempestuoso et navigantibus tristi, i. Od. 28. 21. ii. Od. 13. in fine, iii. Od. 4. sub finem, &c.

13 Graia victorum [manus] Ad Capbareum Eubœæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantum non periit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13 Cum Pallas usto vertit iram ab

Illo] Offensa primum illa fuerat iudicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses et Diomedes e suo templo Palladium rapuissent, tum, ut canit Virgilius Æn. i. 45. 'Unius ob noxam et furias Ajacis Oilei.'

14 Impiam Ajacis ratem] Impius certe Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse vero mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

Et illa non virilis ejulatio,
 Preces et aversum ad Jovem;
 Ionius udo cum remugiens sinus
 Noto carinam ruperit!
 Opima quod si præda curvo littore
 Porrecta mergos juveris;
 Libidinosus immolabitur caper,
 Et agna Tempestatibus.

20

etque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare frugerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spoliū, a me procellis sacrificabitur lascivus hircus, et nigra ovicula.

~~~~~

virilis ejulatio.—18 Idem codex Torrentii, et *aversum Jovem*; edd. vett. etiam *aversum*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. cum Florent. 1482. Venet. 1486. Locher. Mediol. 1502. Ald. R. et H. Steph. Bentl. et recentt. *aversum ad Jovem*.—19 Quatuor codd. Blandd. ap. Cruq. Harl. 3. quatuor Torrentii, edd. Venett. 1477. 1478. 1479. et Cruq. sinu. Alii codd. cum Gott. Harl. 1. 2. 4. 6. Zarot. Florent. 1482. Venet. 1486. Mediol. 1486. 1502. Locher. Ald. R. et H. Steph. Lamb. Torrent. et recentt. *sinus*.—20 *Notus* quatuor Cruq. Venett. et aliæ quædam vett. edd. *Noto* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. Florent. 1482. et Locher. ‘Retinenda est altera lectio: *sinus Noto*, in qua nihil est quod vel Momus ipse culpet aut fastidiat. Atque eam solani nostri codices universi agnoscunt; nisi quod in Petrensi corrector nescio quis, iratis Musis, hoc inter lineas interserit, *Ionio udo cum remugiens sinu Notus carinam ruperit.*’ Bentl.—23 *Profecta* Bentl. et Kidd. *juverit* omnes fere codd. Torrentii, omnes Bentleii ad unum, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Venett. Vet. Comb. et edd. antiq. Lambinus in octo suis *juveris* invenit. (‘Sed undecumque hoc habuerit, sine dubio rectum est.’ Bentl.) Ita Barthii codex, Advers. xxxvii. 15. et Commentator Cruq. item H. Steph. Rutgers. Dan. Heins. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTE

18 *Aversum ad Jovem*] Preces et vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19 *Ionius*] Ionium mare inter Epiram ac Peloponnesum ab Ortu, et magnam Græciam Siciliamque ab Occasu porrigitur.

21 *Opima quod si præda*] Quod si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23 *Caper*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24 *Agna*] Virgil. Æneid. iii. ‘ni-

gram hyemi pecudem.’ Æneid. v. ‘tempestatibus agnam.’

Tempestatibus] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim a Scipione. Ovid. Fast. vi. 193. ‘Te quoque, Tempestas, meritam delubra fate-mur.’ Cic. de Nat. Deor. iii. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, ‘quæ populi Ro. ritibus consecratæ sunt. . . nostri quidem duces mare ingredientea immolare hostias fluctibus consueverunt.’

ODE XI.

AD PECTIUM.

Apud contubernalem suum Pectium liberrime queritur, se amoris laqueis perpetuo irretitum Carminibus scribendis non vacare.

PECTI, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos amore perculsum gravi;

O Pecti, nequaquam placet, ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor;

Ode hæc deest Editioni Sanad. 'Tricolon faciunt banc Oden et XIII. Lambinus, et H. Stephanus, qui se veterum librorum auctoritate fretum, assentientibus etiam quibusdam Lambini exemplaribus, hoc ita ait instituisse, Diatribe prima p. 37. sq. Secuti sunt Torrent. 1608. Rapheleng. 1612. Rutgers. apud Ro. Steph. 1613. Dan. Heins. 1619. Faber, Burin. Maittaire. Talbot. Francis circa XIII. non item circa hanc. Et sane commodissima est divisio, et potest pæne videri necessaria, quoties Penthemimeris vel hiatum efficit, ut vs. 14. et 24. vel in syllabam brevem exit, ut vs. 6. et 10. et 26. it. Od. 13. 10. et 14. Sed acriter pugnat pro Dicolo Bentleius, et habet auctores Hephæstionem et Terentianum.' Gesn. Tricolon facit etiam Delph. Vid. Bentr.—1 Codd. variant *Petti*, *Peti*, et *Pecti*; Cruq. ex quatuor Blauid. dedit *Petti*.—2 Codd. ap. Bos. Animad. p. 51. Brod. Gott. Laurentianus et alii duo ap. Torrent. Petrens. et Reg. Soc. ap. Bentr. Harl. 2. 3. Florent. 1482. Venet. 1490. et Locher. *perculsum*; et sic ap. Grammaticos veteres Diomed. p. 511. Mar. Victorin. pp. 2549. 2619. 2622. et Attil. Fortunat. pp. 2684. 2699. Ita quoque Bentr. Wakef. et Kidd. Sed *perculum* habent nonnulli codd. ap. Bentr. Harl. 1. 4. 6. Venet. 1477. 1478. 1479. Bond. Delph. Schrevel. Baxt. Francis, Gesn. Zenn. Wetzel. Bipont. et Comb. Si Bedæ credis *perculsum* ad corpus, *perculum* ad animum refertur. Vid. Varr. Lectt.

NOTÆ

Hanc Oden aliqui faciunt Dicolon Distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponactæus Trimeter Acatalectus, ut Epod. 1. 'Ibis Liburnia,' &c.

Secundus Sapphicus, constans Penthemimeri Heroica, et Dimetro Iambico; id est, duobus Dactylis, et syllaba, deinde quatuor Iambis, recepto tamen imparibus locis Spondæo.

Aliis placet, esse Tricolon Tristrophon: ut primus quisque versus sit Iambicus Trimeter, ut ante dictum est. Alter quisque Dactylicus Dimeter, ut iv. Od. 7. 'Arboribusque comæ.' Tertius Iambicus Dimeter, ut Epod. 1. 'Amice propugnacula.'

1 *Pecti, nihil me, &c.*] Apud Pectium sive Pectium contubernalem suum queritur, quod per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modo puellam modo puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere versiculos amore perculsum gravi] Contra Propertius amore se ait incitari ad condendos versus. II. 1. 'Queritis unde mihi toties scribantur amores, Unde meus veniat mollis in ora liber? Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo: Ingenium nobis ipsa puella facit. Seu vidi ad frontem apertos errare capillos, Invenio causas mille, poëta, novas, &c.

Amore, qui me præter omnes expetit
 Mollibus in pueris aut in puellis urere.
 Hic tertius December, ex quo destiti 5
 Inachia furere, sylvis honorem decutit.
 Heu! me, per Urbem (nam pudet tanti mali)
 Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet,
 In quis amantem et languor et silentium
 Arguit, et latere petitus imo spiritus. 10
 Contrane lucrum nil valere candidum
 Pauperis ingenium! querebar applorans tibi;

Amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliatur arbores foliis, ex quo desit deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me tanti mali:) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis et profundo pectore deductis. Tum vero simul ac ardente vino incalucram, et numen pudore carens æcreta mea dimoveat loco suo; ego flets apud te conquerebar, quod sincera

ad Virg. ix. 197.—4 'Non placet illud in pueris, in puellis: ubi præpositio geminata otiosa et clumbris videtur. Scripserat, opinor, Auctor: *Mollibus aut pueris, aut in puellis urere*. quod mutarunt Librarii, quia in priore membro desiderari præpositionem credebant; quæ tamen eleganter abesse solet, ut ostendi ad illud, iii. Od. 25. 2.' Benth. Unus Bland. *Mollibus in pueris et in puellis*.—6 *Inachiam* Laurent. Torrentii; et sic vet. Schol.—7 *Heu mi*, sive *Heu mihi* corrigebat Theodorus Marcilius.—8 'In Magdal. deest et; in Lambini quibusdam ponitur ante *conviviorum*. Apud Plotinum Grammaticum veterem p. 2662. sic editum est, *conviviorum pœnitet*. Nos unius literulæ mutatione languentem et jacentem sententiam ereximus in hunc modum: *Fabula quanta fui! conviviorum ut pœnitet*. Neque dubites, quin auctor ita scripserit, licet centum librarii vel jurati negaverint.' Benth. 'Liber unus e nostris *conviviorum*, sed repugnant ea quæ sequuntur. Mallet sic legere: *Fabula quanta fui conviviorum? heu pœnitet*. Nam et particula mihi hic molesta est; et quo facilius mutetur, ex pro *heu* sæpe scriptum invenias.' Torrent.—9 'Puto fere, scripsisse poetam: *pallor*; nam languorem jam silentium invaluit; nec placet hoc loco. Sic alibi iii. Od. 10. 14. 'tinctus viola pallor amantium.' cf. Propert. i. 5. 21. Ovid. Art. i. 729. Vide plura in notis Passeratii et Brouckhusii ad illa Propert. iii. 8. 28.' Klotz.—11 *Contraque* edd. vett. *Contrane* Harl. i. 2. 3. 4. 6. quatuor codd. Blandd. novem ap. Torrent. (et quidem cum interrogationis signo post *ingenium*) Vet. Schol. alii, quod recepit Cruq. et sic Benth. Baxt. Gesn. Zeun. Francis, Bipont. Mitsch.

NOTÆ

5 *Tertius December*] Tertius itaque annus est.

8 *Fabula quanta fui*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiam amorem, Immo furorem.

11 *Contrane* [*Contraque*] *lucrum, &c.*] Adversus rivalium ditiorum munera optima nihil me posse ac proficere

apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *Contrane lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium?*

Candidum Pauperis ingenium] Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

Simul calentis inverecondus Deus

Fervidiora mero arcana promorat loco.

Quod si meis inæstuat præcordiis

15

Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat

Fomenta, vulnus nil malum levantia ;

Desinet imparibus certare summotus pudor.

Ubi hæc severus te palam laudaveram,

Jussus abire domum, ferebar incerto pede

20

mens pauperis non prævaleret quantui. Addebam porro: Quod si libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; protinus abjecta verecundia cessabit pugnare adversus inæquales. At postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato disce-

*****

Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—14 *Fervidior* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. codd. Bersmanni et Mancin. omnes Cruquii, Torrentii, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Chabot. Benti. Francis, Wetzel. Mitsch. et Kidd. *Fervidiora* edd. vett. Baxt. Gesn. Zenn. Wakef. et Comb.—15 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Venett. Vet. Comb. Lamb. Cruq. Torrent. Chabot. Delph. Benti. Francis, et Benti. *inæstuet*; Schrevel. *inæstues*.—17 Harl. 3. *nil mali*; Glarean. *nil malum allevantia*.—19 *Ut hæc* Harl. 6. et sic edidit Cu-

NOTE

13 *Simul calentis, &c.*] Quoties vero Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem et inverecondum; toties applorans tibi nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatus.

15 *Quod si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversus Inachiam; et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16 *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris fomenta alimenta que, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonia, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potius amorem et augent cruciatum, quam levant aut sedant.

18 *Desinet imparibus certare summotus pudor*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium

expiscandi sensus novos; ego sic interpretor cum Pulmanno: Non amplius Inachiae procaci me summittam pudens nimium: sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amoris meo non respondentem. Vel sic: Cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam sinceri et candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius i. Od. 33. Veneri placere interdum jungere 'impares formas atque animos,' &c. iv. Od. 11. 'Disparem vites. Age, jam meorum Finis amorum.' Denique Epod. xv. 'Et quæret iratus parem.'

19 *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnifice apud te dixeram, me abjectum occupationes ejusmodi vanas et importunas, atque a te, Pecti amice, jussus eram abire domum, et proposita quiete

Ad non amicos (heu!) mihi postes, et (heu!)
 Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
 Nunc, gloriantis quamlibet mulierculam
 Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet;
 Unde expedire non amicorum queant 25
 Libera consilia, nec contumeliæ graves;
 Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
 Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

dendi in ades meas, dubio gressu ibam ad fores cheu mihi non propitias, et dura cheu vestibula, in quibus rupi lumbos et latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem faminam superare mollitia: quo me exolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerba; sed tantum alius amor, sive adolescentula speciosa, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ning.—22 Cuning. *lumbosque et infregi*.—24 *Vincere mollitie* Benti. e codd. Zulich. et a m. pr. Græv.—28 Exc. Sax. et Bodl. *longa renidentis coma*; Florent. 1462. *longam renidentis comam*.

NOTE

frui; contra subito redeunte et trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull. II. 6. 13. 'Juravi quoties rediturum ad limina nunquam? Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.'

23 *Limina dura*] Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat: ex more amantium, de quo fass. III. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 508. 'Nec latus in dnro limine pone tuum.'

25 *Mulierculam Vincere mollitia*] Latus est in voce 'mulier,' quasi 'mollier' a mollitie dicta. Isidor. XI. 11. Præclare Petrus Blesensis Serm. I. in Advent. Angelicam salutationem explicans: 'Ave benedicta inter mulieres,' inquit, 'id est, sola robusta inter molles.'

26 *Libera consilia*] Amice data,

absque ulla adulatione, vel offensio-nis metu.

Contumeliæ graves] Jactata scom-mata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant: Injurie ab Lycisco vel meretrice qualibet irrogatæ: minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

27 *Sed alius ardor, &c.*] Cic. Tusc. IV. n. 74. 'Etiam novo quodam amo-re veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.' Ovid. Remed. Amor. 462. 'Successore novo tollitur omnis amor.'

28 *Teretis*] Habentis membra suc-ci plena, solida, polita, obesula.

Longam renodantis comam] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, et in nodum colli-gebant. Vide II. Od. 5. in fine. Et IV. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

Invehitur in eandem anum, cuius meminit Ode VIII. 'Optima summi Nunc via processus vetulæ vesica beatæ.' Juvenal. i. 36.

QUID tibi vis, mulier nigris dignissima barris?

Munera cur mihi, quidve tabellas

Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?

Namque sagacius unus odoror,

Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis, 5

Quam canis acer, ubi lateat sus.

Quis sudor vietis, et quam malus undique membris

Crescit odor! cum penè soluto

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi. Ego quippe subtilius olfacio utrum sit tibi polypus, an olens cuper resideat in axillis pilosis, quam sagax canis ubi aper delitescat. At at quantus sudor, et quam teter odor undique emanat e membris flacci.

Deest Editioni Sanad. Vett. codd. inscribunt, *In Gratidiam*. In Laurent. Torrentii hæc proponuntur: *In mulierem vetulam libidinosam, a qua inevitatur ad amorem, quam dicit dignam esse elephantis, non hominibus.* 'Unus Bland. Cruquii, *Ad Canidiam meretricem*.—2 *Munera quid mihi*: Canteri codex, Harl. 6. Acr. Bentleii Regin. Magdal. et Reg. Soc. item edd. Bentl. Wakef. et Kidd. et ita citat Mar. Victorin. p. 2619. *cur mihi curvæ* Venet. 1490. et Vet. Comb.—3 Codd. Blandd. ap. Cruq. in annot. habent, *non firmo juveni*. Venet. 1559. et Glarean. 1536. *nec naris obesæ*.—5 Venett. et Vet. Comb. *hirsutus*.—7 Sex codd. Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentleii Græv. Leid. Regin. et tres alii; item edd. Bentl. Francis. Mitsch. Wakef. et Kidd. *Qui sudor*.—8 *Crescat odor* Bentleii Galiens. et Græv. a m. pr. et Locher.—9 Harl. 1. 2.

NOTÆ

Metrum simile est i. Od. 7.

1 *Quid tibi vis*] Vide Not. ad calcem Epod. VIII.

Dignissima barris] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui 'odore graves, forma truces, mole terribiles.' Vide i. Sat. 4. Not. ad istas voces: 'Barrus inops.' Porro elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græce βάρος; nam inter quadrupedes mole præstat: vel a voce bar, quæ 'peregrinum' significat: vel

a voce beira quæ idem quod behemoth Hebraice significat, scilicet 'ingen-tem bestiam.'

3 *Naris obesæ*] Ex Aristot. Physiogn. cap. 6. 'Qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.'

5 *Polypus*] Est morbus narium fetidus: sive, est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quam hircus.

7 *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: O quam gravis odor, et fœteris

Indomitam properat rabiem sedare ; nec illi
 Jam manet humida creta, colorque 10
 Stercore fucatus crocodili ; jamque subando
 Tenta cubilia, tectaque rumpit ;
 Vel mea cum sævis agitat fastidia verbis ;
 Inachia langues minus, ac me :
 Inachiam ter nocte potes ; mihi semper ad unum 15
 Mollis opus : pereat male, quæ te
 Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem ;
 Cum mihi Cous adesset Amyntas,
 Cujus in indomito constantior inguine nervus,
 Quam nova collibus arbor inhæret. 20

dis! * * * neque ei stat uda creta; et color fucatus fimo crocodili. * * *

8. Venett. Vet. Comb. alim vett. Benti. Mitsch. et Kidd. *properat r. s. neque illi*; Glarean. *properant r. s. nec illis*.—11 'Mirandum est in optimis passionum codd. tanta constantia *crocodili* scribi, cum Etymologi a *croci* timore animali huic inditum esse nomen velint: *δελία* enim *timiditas* dicitur.' *Torrent.* Vid. *Pet. Victor.* Var. Lect. xi. 4. *Clem. Alex. Pædagog.* lib. iii. et *Plin.* xxviii. 8.—12 Glarean. *tectaque rumpis*. Vid. *Obs.* Misc. tom. vii. p. 333.—13 Gla-

NOTÆ

sudor exit e membris anus putidæ!

9 *Nec illi Jam manet humida creta*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustarat: quippe rugas creta seu gypso obduxerat, obtexerat. *Plin.* xxxv. 16. 'Est in medicaminibus et Chia terra candidans, usus ad mulierum maxime cutem.' Idem xxxv. 7. 'Cretæ plura genera...candidum, et ad purpurisum inclinans, vis utrique ad discutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita,' &c. *Petronius*: 'Perfluebant per frontem audantis acaciæ rivi. Inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.'

10 *Colorque Stercore fucatus crocodili*] E terrestris crocodili fimo cerussæ admixto fit medicamentum ad

Delph. et Var. Clas.

extenuandam cutim, nitidamque reddendam. *Plin.* xxviii. 8. 'Alter crocodilus (cordylum vocant) ei similis, multum infra magnitudinem, in terram tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.' Ejus stercus 'crocodileam' appellant: quæ 'illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit; ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas.' *Clemens Alexandrin.* *Pædagog.* iii. 2. Ex *Antiphane Comico*, ita refert: 'Ter, non semel, dignæ sunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, et spuma sepiarum unguntur, et supercilia fuligine illinunt, et fuso genas terunt.'

Horat.

2 Y

Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
 Cui properabantur? Tibi? Nempe
 Ne foret æquales inter conviva, magis quem
 Diligeret mulier sua quam te.
 O ego infelix, quam tu fugis, ut pavet acres
 Agna lupos, capræque leones.

25

Cui vero parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quam ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos et capra leones validos expavescit!

rean. agitas fastidia verbis.—22 Cui properabantur unus Bland. ap. Cruquium, cui non displicet.—25 O ego non felix Exc. Sax. Gott. Brod. Harl. 1. 2. 3. 6. Bentleii codd. vetustissimi Venett. Mediol. Florent. Vet. Comb. Locher. Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Cuning. Francis, Wakef. et Kidd. O ego infelix duo codd. Torrentii, unus Canteri, Harl. 4. et nonnulli Bentl. et sic hic versus citatur Charisio p. 131. Servio de Ultimis Syll. p. 1802. et Mart. Capell. p. 64. item Baxt. Gesn. Zeun. Mitsch. Bipont. Wetsel. et Comb. quem tu fugis in quibusdam ap. Torrent.

NOTE

21 *Muricibus Tyriis*, &c.] Tibi parabatur cum magna cura, diligentia, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in ea maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpura

dibapha, iterata, seu iterum tincta, II. Od. 16. et 18. De Tyro urbe, III. Od. 29. in fine. Vide sis Plin. ix. 36. ubi sic habet: 'Murices purpuræ florem, tingendis expetitur vestibus, in mediis habent faucibus: liquorem pretiosum nigrantis rosæ sublucentem colore,' &c.

ODE XIII.

AD AMICOS.

Ex occasione hybernæ tempestatis Horatius hortatur lepidos sodales ad hilariter agendum, atque imminētis civilis belli exitum fato permittendum monet.

HORRIDA tempestas cœlum contraxit, et imbres
 Nivesque deducunt Jovem; nunc mare, nunc sylvæ

Ater nimbus obduxit cælum, et pluviae nivesque demittunt Jovem. Jam mare et

Ode decima libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. Torrentii, *Ad Amicos Comicos*; vel, *Ad Contubernales*. Vide ad Od. xi.—1 *Horrida tem-*

Threicio Aquilone sonant : rapiamus amici

Occasionem de die ; dumque virent genua,

Et decet, obducta solvatur fronte senectus.

5

Tu vina Torquato move consule pressa meo.

syllus strident Boreas Thracio. O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis : et quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu profer vina calcata sub Consule meo Torquato : omitte verba facere de aliis quibuslibet.

~~~~~

pesta Harl. 6.—§ ‘Legendum apparet, quamvis magna pertinacia codices scripti refragantur, *rapiamus amice*. Non enim plures, sed unum hic alloquitur, cui adversi aliquid acciderat ; ut ex sequentibus constat : ‘Tu vina Torquato move Consule pressa meo : Cetera mitte loqui. Deus hæc for-

NOTÆ

Ex quibusdam hæc Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Hexameter Heroicus : alter quisque est Archilochius constans Dimetro Iambico, ac duobus Dactylis cum una syllaba.

Aliis vulgo, et melius quidem, est Tricolos Tristrophos. Primus versus est Heroicus Hexameter Catalecticus, ut iste 1. Od. 7. ‘Landabunt alii claram Rhodon,’ &c. Secundus est Iambicus Archilochius Dimeter Acatalectus, ut Epod. 1. ‘Amice propugnacula.’ Tertius est Dactylicus Archilochius Dimeter Hypercatalectus, ut 1v. Od. 7. ‘Arboribusque comæ.’

1 *Horrida tempestas*] Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cælum contraxit] Contractis et condensatis nubibus cælum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegorice locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu ; vel hostili incursum, vel clade et calamitate quapiam. Nonnihil ejusmodi videtur innere ubi ait, vs. 10. ‘Cetera mitte loqui : Deus hæc fortasse benigna Reducet in sedem vice.’

Imbres Nivesque deducunt Jovem] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur cum solvit in pluvias aut nives decedentes. Virgil,

Ecl. vii. 60. ‘Jupiter et læto descendet plurimus imbri.’

2 *Syllus*] Dimeresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

3 *Threicio Aquilone*] Flante a Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septemtrionem et Ortum solstitialem, *Nord Nord est*. De eo jam 1. Od. 25. 11.

4 *Occasionem*] Cic. de Inv. 1. ‘Occasio,’ inquit, ‘est pars temporis in se habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.’

De die] De tali die pluvio, nimbo-so, tristi sumamus occasionemopotandi. Alii melius sic : Dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carparamus.

Dumque virent genua] Theocrit. Idyll. xiv. 69. Ἐπειὲν λευκαῖων ὁ χρῶ- vos ποιεῖν τι θεὶ οἷς γένυ χλωρόν. *Serpit canos faciens atas : gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride.* ‘Genu viret,’ id est, juvenus viget, ex Erasmo. ‘Genibus inest vitalitas. Namque in ipsa genu utriusque commissura, dextra lævaque, a priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, qua perfoassa, ceu jugulo, spiritus fugit.’ Plin. xi. 45.

5 *Obducta solvatur fronte senectus*] Vel, pellatur recordatio senectutis quæ rugosa et tristi fronte depingi-

Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benigna
 Reducet in sedem vice. Nunc et Achæmenio
 Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenea
 Levare diris pectora solitudinibus;
 Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
 Invicte mortalis, Dea nate puer Thetide,

10

Ea forsâ Deus restituet in pristinum statum, mutatione propitia. Jam expedit ungi nardo Persica; et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustis Centaurus admonebat alumnum generosum: Vir insuperabilis, filii Dea The-

~~~~~

tasse,' &c. *Bentl.*—8 *Achæmenia* Harl. 2. Florent. 1482. Venet. 1486. Mediol. 1502. Ald. Lamb. Crug. Torrent. Heins. Rutgers. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Minell. Talbot. Pine, Burm. Sandby, Watson, et Mitsch. *Achæmenio* Gott. Brod. Harl. 1. 3. 4. 6. omnes codd. Bentleii sine litura, Zart. Venet. 1477. 1478. 1479. 1483. 1490. Locher. Mediol. 1476. 1477. 1485. 1486. 1487. Bentl. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Comb. et Kidd. Vid. ad II. Od. 11. 16. cf. Epod. v. 6. 59.—9 *Reducit* Bentleius in edd. Cantab. 1711. et Amst. 1713. Kidd. *tamen Reducet.*—10 'Dirus' pro 'durus' non semel substituerunt oscitantes librarii, ut supra III. Od. 24. 6. 'dira necessitas:' et nunc quoque *diras solitudines* nobis obtrudunt, pro *duris*, ut clare exhibet codex noster Galeanus et editio Loscheri: *Levare duris p. solitudinibus.* Bentl. Hinc Sanad. Towers, Francis. Wakef. et Kidd. *duris.*—12 Bentl. distinguit: *Invicte, mortalis Dea*

NOTÆ

tur: vel potius, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc a nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

6 *Vina Torquato*, &c.] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi cœva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque 'menm Consulem' eum appello. Vide III. Od. 21. ubi, 'O nata mecum Consule Manlio ... testa.'

7 *Cetera*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoria deleantur; ut hilaritati vacemus. Deus hæc mala fortasse in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cum hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certe nobis comperta non est.

8 *Achæmenio nardo*] Unguento e

Perside nbi regnavit Achæmenes. Vide III. Od. 1. sub finem, Not. ad has voces, 'Achæmenium costum.' Optimum fiebat unguentum e frutice sen herba, cui nomen nardus, de qua Dioscorid. I. 6. &c. Plin. XII. 12. ita scribit: 'De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassa radice, pingui, situm redolente. ... Apud Gangem nascens,' &c. Vide II. Od. 11. ibique Not.

9 *Fide Cyllenea*] Lyra, cujus auctor fertur Mercurius, a Cyllene Nympha sua matre, vel a Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide I. Od. 10.

11 *Centaurus alumno*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. VII. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus I. Od. 18. Inter eos vero qui-

Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
 Findant Scamandri flumina, lubricus et Simois ;
 Unde tibi redditum certo subtemine Parcæ 15
 Rupere ; nec mater domum cœrula te revehet.
 Illic omne malum vino cantuque levato,
 Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

tidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, et Simois rapidus ; unde regressum tibi Parcæ intercluserunt stabili filo : neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quasvis arumnas miliga per vinum et carmina, quæ duo sunt grata remedia horridæ ægritudinis.

nate puer, Thetide, improbantibus Baxt. et Gesn.—13 Codd. omnes et edd. parvi ; Commentator Cruquii conj. pravi ; Nic. Heinsius flavi ; Bentleius prout, sed nihil sollicitandum putavit.—15 Bentl. conj. curto subtemine, probante Gesnero ; et recip. Sanad. Towers, et Francis. substamine Gott. et Exc. Sax. subtegmine Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. Florent. 1482. Ald. Gryph. et R. Steph. ap. Gesn. subtemine R. Steph. 1513. et H. Steph. et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. ceteri codd. et edd. recentt.—18 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Brod. Bland. 1. 2. 3. 4. Cruquii, omnes Lambini alii quamplurimi cum edd. antiq. Venett. Mediol. Zarot. Florent. et Locher. item Lanib. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Burn. Bond. Schrevel. Delph. Talbot. Pine, Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb. ægrimoniæ dulcibus alloquiis, sine copula. 'Ita quidem exhibent codices scripti, tam aliorum quam nostri ; neque in ullo vidi conjunctionem et additam, nisi inter lineas, ut habent Battelianus, Regiæ Societatis, Grævianus, Reginensis, Solus Magdalenensis in ipso versu perperam statuit, dulcibusque alloquiis.' Bentl. Hinc Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, et Kidd. ac dulcibus alloquiis ; et Wakef. et dulcibus alloquiis. Sed copula est in Venet. 1559. Glarean. 1536. Anton. et Ascens.

NOTÆ

dam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycns, Rhætus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii ; quorum facile Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

12 *Inicite mortalis*] Achilles sola quidem ea pedis parte vulnerabilis, qua tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalē faceret. De Achille, 1. Od. 6. 8. 16. 11. Od. 4. 16. 1v. Od. 6. Vide ibi Not.

Nate puer Thetide] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Demariæ, quæ propterea mox vocabi-

tur Cœrula.

13 *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus] Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, II frater.

14 *Scamandri*] Scamander alias Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum parvi : quod somniatores explicant, quoniam is fuerit e fluvii qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

Simois] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur : uterque Homero Virgilioque aliisque nominatissimus.

NOTÆ

15 *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicat Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod norat, seu ex Astrologia, cujus erat peritissimus, seu a Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum suum prænuntiat. Ibidem vero describitur ipse se consolari vino et cantu heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine] Subtemen, filum est quod stamini subtextitur. Catull. Carm. de Nuptiis Pelei ac Thetidis: 'Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.' De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide II. Od. 3.

18 *Deformis ægrimoniam*] Deformes

reddit ægritudo animi. Cic. Attic. Epist. XII. 37. 'Ferrem graviter, si novæ ægrimonie locus esset.'

Dulcibus alloquiis] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia 'vino cantuque' intelligas. 'Alloquia' veteribus solatia et levamina dicebantur. Græc. *παρηγορία*. Varro de Ling. Lat. lib. V. circa medium. 'Allocutum mulieres ire aiunt, cum ennt ad aliquam locutum consolandi causa.' Val. Max. II. 7. 6. 'Incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.' Sapient. VIII. 9. 'Sapientia mecum communicabit de bonis: et erit allocutio cogitationis ac tædii mei.'

ODE XIV.

AD MÆCENATEM.

Mæcenati suo quærenti quod Iambos (dudum promissum opus) non absolvat, respondet sibi non licere per Amorem potentem Deum.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Letheos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,

Optime Mæcenas, interficis me, quærendo sapius, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas

~~~~~

Deest Editioni Sanad. Vetus codex apud Torrent. hanc habet Epigraphen: *Excusat se Mæcenati, accusans desidiam suam.*—3 Codex Galeanus Bentleii, *ut si ducentia*; Magdal. Battel. et Locher. ap. eund. *veluti ducentia*; Regin. a m. pr. Petrens. et Bodl. ejusdem Bentleii, *ut si ducentia*, quod retinendum

NOTÆ

Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Heroicus Hexameter: secundus est Iambiens Dimeter.

1 *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidia sed amore se detineri ait.

3 *Pocula Letheos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est: videor nempe tibi hanc majus poculum e Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quas

Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando : 5
 Deus, Deus nam me vetat
 Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
 Ad umbilicum adducere.
 Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
 Anacreonta Teium ; 10
 Qui persæpe cava testudine flevit amorem,
 Non elaboratum ad pedem.

Lethæus soporem concilians. Enimvero Deus, Deus, inquam, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathyli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium ; qui sæpe lyra amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse vero tu amore cruciaris. Quod

putat. Et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. et Venett.—6 *Deus, Deus me me vetat* Cuning.—7 ‘Distingue potius : Inceptus olim, promissum carmen, Iambos. Non necesse est, quare hæc sit melior lectio, nasuto lectori expli-

NOTE

dam pōtiones bibisse ; vel laborare veterno seu lethargia, adeo ut somno inexpugnabili correptus sim.

6 *Deus*] Amor magnus Deus et maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. II. adversus Jovinianum, ‘Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit, insaniz est proximus.’ Plant. Cistell. II. 1. 5. ‘Nullam mentem animi habeo. Ubi sum ibi non sum : ubi non sum, ibi est animus.’

Deus me vetat] Vide perelegantem Paulini Epist. I. ad Auson. ubi : ‘Nunc alia mentem vis agit, major Deus.’

8 *Ad umbilicum adducere*] Græci dicunt, colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere, id est, ultimam manum admove. Inde vero fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta osses, cornea, eburna, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumentis extantia. Eras. Illa Eustathius nullas interpretatur. Martial. I. 67. dicit li-

brum ‘umbilicis cultum.’ III. 2. ‘pictis luxuriantem umbilicis.’ V. 6. ‘umbilicis crescentem.’ IV. ult. ‘Ohe jam satis est, ohe libelle ; Jam pervenimus usque ad umbilicum.’

9 *Samio*] Oriundo e Samo insula. *Bathyllo*] Pnero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit vero ac pingit Ode sua XXIX.

10 *Anacreonta Teium*] Hic Poëta erat e Teo Ioniz civitate littorali, vel e Teio Paphlagoniz urbe, in ora maris Euxini ; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla vero intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe illum flevisse amorem* : de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide Not. IV. Od. 9.

12 *Non elaboratum ad pedem*] Sunt qui interpretentur versus facili vena effusus : melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens et affectibus, quam syllabarum dimensiononi.

Ureris ipse miser; quod si non pulchrior ignis
 Accendit obsessam Ilion,
 Gaude sorte tua; me libertina, neque uno
 Contenta, Phryne macerat. 15

si non formosior ignis cremavit Trojam expugnatam, latere de tua conditione. Nam urit me Phryne libertina uno amatore minime contenta.

~~~~~

cem.' Wakef.—13 Nic. Heinsius in Addendis ad Ovid. p. 435. legit *nec pulchrior*.—15 *Nec uno* Harl. 1. 4. 6.

NOTÆ

13 *Ureris ipse miser*] O Mæcenas, propria quidem experientia nosti satis quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulchrior ignis] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior ea muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Li-

cinia;) unde tibi gratulor. Virgil. 'Meus ignis Amyntas.'

16 *Phryne*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris landatur Athen. XIII. 6. quæ multorum criminum rea tamen absoluta est a iudicibus ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

AD NERAM AMICAM.

Horatius perjuræ amicæ et rapaci nuntium se missurum minatur.

Nox erat, et coelo fulgebat luna sereno
 Inter minora sidera,
 Cum tu, magnorum numen læsura Deorum,
 In verba jurabas mea,

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo quidem ære; quando tu, violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis com-

~~~~~

Deest hæc Ode Editioni Sanad.—3 'Doctissimus Nic. Heinsius, Forte, inquit, *lusura*. Sed nihil est opus. 'Ludere,' 'fallere,' 'lædere Deos' æque quidem apud auctores occurrunt. Sed 'lædere' hic, ut fortius verbum et atrocius, sententiæ magis convenit; et Neram perjurii sui poena magis ter-

NOTÆ

Metrum simile Epod. anteced.

1 *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, sidera, testes adhibet perjurii Neræ. Juvenal. Sat. VIII. 150. 'Sed Luna videt; sed sidera testes Inten-

duat oculos.'

2 *Inter minora sidera*] Sic 1. Od.

12. 'Inter ignes Luna minores.'

3 *Magnorum Deorum*] Veneris et Cupidinis, aiunt quidam: melius alii,

Arctius atque hedera procera astringitur ilex, 5
 Lentis adhærens brachiis ;
 Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
 Turbaret hybernium mare,
 Intonsosque agigaret Apollinis aura capillos,
 Fore hunc amorem mutuum. 10
 O dolitura mea multum virtute, Neæra ;
 Nam si quid in Flacco viri est,
 Non feret assiduas potiori te dare noctes,
 Et quæret iratus parem ;

plexa me strictius quam hedera alta ilici adhæret : dum lupus insidiaretur ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale ; et ventus moveret capillos Phæbi prolixos ; hunc amorem fore parem. O Neæra dolebis aliquando plurimum mea virtute ! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers ; atque irritatus quæret fidelem

ritat.' *Bentl.* Cuning. legit, *Magnorum numen cum tu lasura Deorum.*— 6. 9 'Sentis, opinor, male convenire hæc, et futura præteritis jungi : quippe fore ad tempus futurum spectat ; turbaret et agigaret ad præteritum. Certe et sensus et Latinitas poscit, ut turbet vel turbaverit hic reponatur : *Turbatis hybernium mare, Intonsosque agitatit Apollinis aura capillos*, ut infra *Epod. xvi. 25.* 'Sed juremus in hæc, simul imis saxa renarint, Padus laverit, Apenninus procurrerit, amor junxerit.' Et sic clare exhibet codex Bodleianus ; cui adde aliam Barthio visum, *Advera. xxxvii. 15.* et ed. *Locher. anno 1498.* *Bentl.* Et sic legitur in *Venet. et Vet. Comb.* 'Mihi vero vitiosa etiam esse videntur *turbatis, agitatit*. Sunt enim ex 'turbato,' 'agitaro,' futuri exacti : illud vero tempus non habet conjunctivus modus, quo hic opus est. Nusquam magis latus Johnsono præbuit *Bentleius*. Abripuit virum doctum consuetudo, qua conjunctivo futuram illud plerumque ascribitur.' *Gem.*—

NOTÆ

Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam : ex *Virgil. Æneid. iii. 12.* 'feror exul in altum Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis Diis.' Vide *Macrob. Saturnal. iii. 4.*

4 *In verba jurabas mea*] Ego verba concipiebam juramenti, tibi que dicebam : tu sequebaris me verba præsentem, et suggesta repetebas.

7 *Orion*] Sidus tempestates ciens. De eo 1. *Od. 28. 21. ii. Od. 12. in fine. iii. Od. 4. sub fine.*

9 *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret ; id est, quamdiu radii a sole non poterant avelli : ex *Macrob. Sa-*

turn. 1. 17. Vide 1. *Od. 21. 2. Not.*

10 *Fore hunc amorem mutuum*] Ita solent amantes invicem conjurare ; solus soli. Vide *Plant. Mercat. Scen. 6.*

11 *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino apposite subjungitur prædictis. Sensus est : O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii et offensæ : necdum satis virtutem meam et firmitudinem nosti : sed brevi senties et dolebis.

12 *Si quid viri*] *Herodot. lib. vii.* ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

13 *Potiori*] Rivali meo, cui plura

Nec semel offensæ cedit constantia formæ, 15
 Si certus intrarit dolor.
 At tu, quicumque es felicior, atque meo nunc
 Superbus incedis malo,
 Sis pecore et multa dives tellure licebit,
 Tibique Pactolus fluat, 20

amicam: sique vetus dolor corripit, mea firmitudo non vincetur tua pulchritudine semel intrata. Tu vero quisquis es modo potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibi que fluat Pactolus, neque

15 'Corrigendus est locus, librariorum audacia et ignorantia corruptus; qui lectionem veram *offensi* ideo immutabant, ut cum *formæ*, substantivo ut putabant suo, genere et casu conveniret. Id quod sexcentis iis male cessisse sciunt, qui membranas veteres manibus versarunt: *Nec semel offensi cedit constantia formæ, Si certus intrarit dolor.* Perspicua sententia; nec constantia mei semel *læsi* et *irati* cedit formæ tuæ, ubi vere indolnero. Nunquam alio sensu vocabulum hoc Noster usurpat; ut mox Epod. xvii. 42. 11. Sat. 1. 67. et 1. Epist. 7. 88.' *Bentl.*—17 'Cum et veteres editiones, et membranæ aliorum ac meæ omnes præter unam ex recentioribus *Et tu* hic exhibeant, placet hic antiquam lectionem retinere. *Et tu*, etiam tu, quicumque es, moribus amores alio translatos, pariter atque ego nunc mereo. Sic infra Epod. xvii. 45. 'Et tu (potes nam) solve me dementia.' *Bentl.* *At tu* servant Harl. 6. Mart. Silv. Div. Gott. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. Vet. Comb. Ald. Gryph. Lamb. Torrent. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Talbot. Pine, Gesn. Zenn. Bipont. Francis, Mitsch. Wetzel. et Comb. *Et tu* Harl. 1. 2. 3. 4. omnes fere codd. Torrentii, quatuor Blandd. Cruquii, Acr.

NOTE

das quam mihi amoris testimonia.

14 *Pareo*] Quæ respondeat amori meo.

15 *Semel offensæ*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16 *Si certus intrarit dolor*] Id vulgo referunt ad Horatium: non absurde quidam ad Næram; hoc sensu: Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Næra, semel irascar, etsi te peniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17 *Quicumque es felicior*] Quicumque es meus rivalis, et potior apud Næram, mihi que proinde insultas, quod illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19 *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientia inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueti. Sic Virgil. Ecl. 11. 'Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ. . . . Canto quæ solitus . . . Amphion . . . Nec enim adeo informis,' &c.

20 *Tibique Pactolus fluat*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Cræsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysoroas etiam appellatus; hodie Sarbat. Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thracia, Pactolus in Asia minori, Ganges in India. Plin. xxxiii. 4.

Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
 Formaue vincas Nirea;
 Eheu! translato alio mœrebis amores:
 Ast ego vicissim risero.

*tibi lateant mysteria Pythagoræ redicivi ac Nireum superes oris specie; eheu brevi
 dolebis amores alteri datos! ego vero tum ridebo alternatim.*

Bentl. Wakef. et Kidd.—22 Multi codd. etiam Torrentiani, *Nerea*. Vid. ad
 III. Od. 20. 15.—23 *Heu, heu, translato* Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. tres Blandi-
 dini ap. Cruq. omnes fere Torrentiani, Zarot. Mediol. Florent. Venett. Vet.
 Comb. al. *Eheu* unus Bland. et edd. recentt.

NOTÆ

21 *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etsi fue-
 ris sapiens ut Pythagoras. De eo
 Gell. 1. 9. Suidas, 'quod non minus
 verum diceret quam Apollo Pythius,'
 nomen ejus interpretatur. Philostratus
 Deorum usum consuetudine affir-
 mat, et ab eis accepisse quatenus ho-
 minibus delectentur, et quatenus eos
 aversentur, ex eoque de natura dis-
 cernisse. Porro tanta fuit apud anti-
 quos Pythagoræ veneratio, ut domum
 ejus templi instar, ipsum vero tan-
 quam numen haberent.

Renati] Scilicet ille sapientiæ vel-
 ut antistes, multa tamen deliravit
 de animarum in aliud et aliud corpus
 transmigratio: ac seipsum aiebat
 primum Cethalidem fuisse, deinde

Euphorbum, denique Pythagoram.
 Vide I. Od. 28. 10. Not.

22 *Nirea*] Nireus inter Græcos,
 qui ad Trojanam expeditionem pro-
 fecti sunt, formosissimus, uno ex-
 cepto Achille. Homer. Iliad. B. De
 illo jam III. Od. 20. in fine.

23 *Translato alio mœrebis amores*]
 Tu quoque Nææræ levitatem et in-
 constantiam experire: tum vero tibi
 ego insultabo vicissim; et affatim
 gaudebo, sicut tu modo gaudeas malo
 meo, quod ab illa contemnar. Ex
 Aristot. Rhet. II. 'Iram semper com-
 mitatur voluptas de spe puniendi.
 Nam jucundum est putare id eventu-
 rum quod exoptamus.'

ODE XVI.

AD POPULUM ROMANUM.

Imminente jam horrendo Antoniani belli tumultu, Horatius tot mala pertæ-
 aus, et summæ rerum miserrime metuens (nescio an et ipse aliquo medita-
 tus fugam) consilium dat saniori parti, uti execratis sedibus huic orbi vale-
 dicant, et secum Elysium navibus petant.

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas,
 Suis et ipsa Roma viribus ruit:

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus. Et Romam propria disperdit po-

Ode decima tertia in Ed. Sanad.—1 *Altera jam bellis teritur* Cuning.—

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,

tenia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Tuscus exercitus superbi

2 Barthius in Advers. xxxix. 9. vix dubium sibi ait esse, quin Horatius sic scripserit, *Suis ut ipsa, &c.*—4 Codd. Torrentianj *Porsennæ*. Constat tamen versus secundos omnes ex puris Iambis esse, et aliqui media syllaba communis est. Mart. 'Hanc spectare manum Porsennæ non potuit.' Virg.

NOTE

Ode hæc est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Heroicus Hexameter. Alter quisque est Iambicus Trimeter, e puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperiēs. Bene Scaliger: 'Sextadecima,' inquit, 'elaborata est, alternis Iambicis puris: ideo et factu difficilis, et emendatn.'

1 *Altera jam, &c.*] Quam varie et quam irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic saltem plusquam hypercriticus! Tuam fidem, tuam iudicium, lector: an 'durissima multis locis,' an 'tota inepta?' Immo durum et ineptum censebis esse cavillatorem quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus:

Altera jam teritur bellis civilibus ætas] Unum prope sæculum consumtum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii, Octavii et Cinnæ, Marci et Syllæ, Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siciliensi in Sext. Pompeium, præsertim vero Philippensi, adversus Brutum et Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum vero exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatra, de quo antea Epod. i. et ix. et i. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus

in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerant, ipsi perdent ac pessumdabant Romani cives? Vide antea Epod. vii.

2 *Suis et ipsa Roma viribus ruit*] Magnitudine laborat sua, ut ait Livius. Et Propertius: 'Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.'

3 *Marsi*] Italiæ populi fuere isti sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnacissimi, 'de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis nec de Marsis hactenus triumphatum;' quod testatur Appian. Bell. Civil. lib. i. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Supra iii. Od. 14. 18. Oros. v. 18. Flor. iii. 18. cum 'omne Latium atque Picenum, Etruria omnis et Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent... auctore belli discursante Popedio, diversa per populos et urbes signa cecinere. Nec Hannibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.'

4 *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus*] 'Porsenna Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, et Tarquinios manu reducebat,' inquit Flor. i. 10. 'Non unquam alias ante tantus terror Senatum invasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Por-

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer, 5
Novisque rebus infidelis Allobrox;
Nec fera cœrulea domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Hannibal;

Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes; nec vicit trux Germania juvenibus cœruleis; et Hannibal

‘Nec non Tarquinium abjectum Porsēna jubebat Accipere.’—6 ‘Lege hic et vs. octavo te pro *que*. Quid enim Allobrogibus cum Spartaco, aut quid Hannibali cum Germanis? Anne hi una Romanis bellum intulerunt, ut particula *que* conjungendi fuerint? Immo vero lege *te*, quod æque disjungit, et perinde hic valet, ac *neque*. Nec Capua, nec Spartacus, aut Allobrox. Ita Noster III. Od. 23. 5. *Bentl.* Ita Sanađ. et Kidd. Exemplis et ratione vulgatum defenditur a Johnson. P. II. p. 62.—8 *Parentibusque* cum Bentleio legant Cuning. Sanađ. Towers, et Kidd. *abominandus Hannibal* unus Bland.

NOTÆ

æmæ nomen, &c. quæ habet Livius II. 9.

5 *Æmula nec virtus Capuæ]* *Æmula* Romæ non Carthago tantum, ut dictum est III. Od. 5. sed et Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc ‘pelago, cultique, penaque potentem, Deliciis, opibus, famaque,’ scribit Ausonius: ‘alteram Romam’ vocat ipse Tullius Philip. XII. et alibi, ‘superbiæ domicilium.’ Tum vero præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Hannibale immensas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico a Romanis defecere, et societatem iniore cum Hannibale et Pœnis, ‘ut videretur jam deletum Romanum nomen,’ inquit Livius lib. XXIII. Vide et Flor. II. 6. &c.

Spartacus acer] Hujus tanta fuit eudacia, ut ‘fuderit imbelles aquilas servilibus armis,’ ita canit Claudianus de Bell. Get. Vide III. Od. 14. 19.

6 *Novisque rebus infidelis Allobrox]* Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studere semper; nemini fidem, nec snis quidem Ducibus servare assueti: con-

jurationem Catilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius consensissent. Vide Cic. Catil. III. Sallust. Bell. Catil. Flor. III. 2. præsertim vero IV. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes significari; nec absurde.

7 *Cœrulea Germania]* Germanis ‘truces et cœruli oculi, rutilæ comæ, magna corpora.’ Tacit. Non est dubium quin hic notentur Cimbri, Ten-tonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronuntiari de eo bello Florus: ‘Actum erat nisi Marins illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim . . . barbari vero non segnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est claustra Italiæ, ferebantur.’ Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Florus III. 3.

8 *Parentibusque abominatus Hannibal]* Ut I. Od. 1. ‘bella matribus detestata.’ Sic et hoc loco, *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Hannibal* dux Carthaginensis exercitus, vel una clade Cannensi Romanis formidolosus adeo,

Impia perdemus devoti sanguinis ætas;
 Ferisque rursus occupabitur solum. 10
 Barbarus, heu! cineres insistet victor, et Urbem
 Eques sonante verberabit ungula;
 Quæque carent ventis et solibus, ossa Quirini
 (Nefas videre) dissipabit insolens!
 Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars, 15
 Malis carere quæritis laboribus.

parentibus execrabilis: scilicet hanc pessumdabimus ipsi nos homines conscelerati, quorum addictus est cruor: atque terra hæc a bestiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et, quod horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti expertia disperget superbus. Forlasse universi vel pars major interrogabit, quid utile sit ad evitandas

Cruquii.—14 Omnes codd. Torrentii, quatuor Blandd. Buslid. Div. et Commentator ap. Cruq. *Nefas videri*, quod quia lædebat metrum jure displicuit Glareano. Ita tamen edidit Cruquius.—15 Janus Rutgersius in Vennianis Lectionibus h. l. corrigendum esse pronuntiat: *Forte* (quod *expediat*) *communiter*, aut *melior pars Malis carere quæritis laboribus*? Quod sic explicat: Fortasse vel communiter, (quod optimum quidem erat,) vel, si id non potest, melior saltem pars, laboribus carere quæritis? 'Atqui eo sensu *expediat* potius dicendum foret, quam *expediat*. Nos emendationem ipsam viro elegantissimo libenter acceptam referimus: sed nostra et nova interpretatione donatam proponimus. Sic enim precationis sensu verba enarranda sunt: Forte,

NOTÆ

ut nihil magis Romæ quam Hannibal timeretur: unde proverb. 'Hannibal ad portas,' ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Liv. Val. Max. ix. 4. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos II. Od. 12. annotavimus.

9 *Devoti sanguinis ætas*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: 'majorum delicta immeriti luemus:' quippe, ut ait supra Epod. vii. 'acerba fata Romanos agunt, Scelusque fraternæ necis, Ut immerentis fluxit in terram Remi Sacer nepotibus cruor.' Vide ibi Not.

10 *Ferisque rursus occupabitur solum*] Diruta urbe, antiqua ibi erit solitudo, virginitas et sylvæ nascentur, in quibus, ut olim, stabulentur et pas-

cantur feræ. Virgil. *Æneid.* viii. 'Capitolia,' inquit, 'Aurea nunc, olim sylvestribus horrida dumis.' Et antea ibidem: 'Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.'

11 *Barbarus victor*] Barbaris populis quibuslibet Roma erit in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13 *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulcro condita, adeoque nec vento commota nec sole adusta, extrahet victor insolens et dissipabit impie. Erat opinio quorundam, raptum in cælos Romulum esse: alii vero, cum Varrone, asserébant sepulcrum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

Nulla sit hac potior sententia; Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,

tales arumnas. Nulla videatur sententia melior quam hæc: oportet abire quocum-

(quod expediat, hoc est, quod prosit, quod utile et salutare sit, quod bene eveniat, quod bene et feliciter vertat, quod bonum felix faustumque sit), aut omnes, aut certe major pars, quæritis malis laboribus carere, sive de remedio civilibus bellis inveniundo consultatis? Noli dubitare, quin veram hic Horatii manum, veramque adeo sententiam habeas: ita omnia clara sunt et conspicua, et de ritu Romanorum solenni sumta. Nam deliberationes et consultationes, ut hic, fere semper simili præcautione aspicari mos erat. Livius i. 28. iii. 26. et 34. Cato de R. R. c. 142. *Bentl.* Hanc tamen emendationem in textum non recepit Bentleius; receperunt vero Sanad. Towers, et Francis. 'Ausim vulgatam lectionem adeoque ipsum Poëtam defendere. Forte communiter quæritis, quid utile sit: quid faciendum? forte melior certe pars capit ea mala, quibus nunc respublica nostra premitur, aboleri: vult illi liberari, malis carere laboribus quærit. Non video, quomodo tam ineptam *τὸν ἄλλων* hic Poëta commisisse dici possit, ut ideo corrigi locus debeat. Utraque quidem sententia eadem est: sed est tamen diversis sub imaginibus proposita. Neque est ea ratio *τοῦ communiter* et *τοῦ melior pars*, ut ibi plus dici debeat, quam hic: sed sensus est: Forte omnes quæritis: nisi vero omnes ita sentiant, certe hæc erunt vota melioris partis populi. Lambini, Torrentii, Dacierii, Gesneri interpretationes repugnant sermoni Latino: longe aliud est: *expedire salutem*, quam, *expedire carere laboribus*. Et si vel maxime Græci ita locuti sint, credo tamen probe tenendum esse, quod Bentleius p. 337. dicit: 'Non opinor tam quærendum est, quid Græci dicere ausi sint, quam quid Romanorum aures severiores propitius accipere possint.' Klotz.—16 'Post laboribus reponis notam interrogandi, et ita Rodelius in Interpretet.' Cuning. Ita quoque Bentl. Sanad. et Kidd.—17 Nonnulli codd. et

NOTÆ

17 *Nulla sit hac potior sententia*] Excandescit Scaliger ad hunc locum, exclamaturque: 'Quis paululum modo pudens ausit bortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?' Ohe vir salsissime, 'Pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.' Porro quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concipivit divertere Julius ipse Cæsar earum amœnitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi et egregie describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas] Phocæi Ionis populi ab Har-

pago Cyri Regis Præfecto obsidione pressi, non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium sævitæ ac servitutis, quam ut cederent fortioribus, desertaque urbe sua, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. i. 42. Inde venisse in Galliam et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. iv. Justin. lib. xliii.

18 *Execrata civitas*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potius, ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

Agros atque Lares patrios, habitandaque sana,
 Apris reliquit et rapacibus lupis ; 20
 Ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
 Notus vocabit, aut protervus Africus.
 Sic placet ? an melius quis habet suadere ? secunda
 Ratem occupare quid moramur alite ?
 Sed juremus in hæc: Simul imis saxa renarint 25
 Vadis levata, ne redire sit nefas,
 Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
 Padus Matina laverit cacumina,

que ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abaccessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius aliquid proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At prius jurejurando nos obstringamus, in hæc verba: ne reverti liceat, nisi cum emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, aut altus Apenninus in mare pro-

edd. antiq. *Phocæorum*; ita quoque unus Bland. Div. et Mart.—19 Edd. vett. ante Cruq. *Lares proprios*; sed *Lares patrios* exhibent Gott. Brod. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. item Buxt. Delph. Benth. et ceteræ edd.—21 *Ite, pedes* conj. Bonfin. *ferunt* edd. vulgg. ante Cruq. qui ex codd. quatuor Bland. et Div. recepit *ferent*.—25 *Sed juremus in hoc* Harl. 4.—

NOTÆ

22 *Notus, Africus*] De his ventis meridionalibus r. Od. 1. et 3. *Quocumque vocabit*] Sive in Cyrum insulam, sive Rhegium, sive in Gallie oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

25 *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemnī sacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis dijungendos.

Simul imis saxa renarint Vadis levata] Ex Herodoto cit. post execrationes, Phocenses in mare demergunt ac dejiciunt saxum ingens, seu candens ferrum, ut alii contendunt; et juramento confirmant non prius de repetenda Phocæa cogitatuuros, quam massa illa sive ferrea sive saxea emergeret et super aquas nataret.

Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigratori mœnia sua incenderint, quod 'sacramentum' esset, 'ne redirent.' Teste Floro.

27 *Quando Padus Matina laverit cacumina*] Aduanaton multiplex aggregat et accumulat hic Horatius, stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certe notare debuerat potius quam tricari circa 'cœruleam Germaniam,' velut durum epithetum; circa vocem 'carent,' quasi antiquæ nimis usurpatam: vocem 'perprimat,' velut fortentem: quasi vero. Criminationes deinde graviores excutimus. Sensus hujus loci est: Tam ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergrediatur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
 Novaque monstra junxerit libidine 30
 Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis,
 Adulteretur et columba miluo;
 Credula nec raves timeant armenta leones;
 Ametque salsa levis hircus æquora.

ruct; atque amor prodigiæ insolita libidine copulabit feras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba miluo; atque greges absque metu credant se leonibus fulvis; glaberque fiat caper, et gaudeat mari salso. Posteaquam ista et quæcum-

32 Omnes codd. Torrentii, quatuor Bland. Buslid. et Divæns Cruqnii Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. et Florent. 1489. *miluo*; edd. multæ vett. *milvio*.—33 Codd. Bersmanni et ed. Lamb. *fulcos*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. major pars codd. ap. Bentl. et edd. vett. *flavos*. Leid. et Magdal. Bentleii cum quibusdam Lambini *savos*. 'Recte Bentleius raves post Jacobum Cruqnium quatuor veterum Manuscriptorum fide. Certe raves ignotius erat vocabulum quam flavos. In minus notis vocabulis plerumque cæcutire solent librarii.' Baxt. Ita quoque Nic. Heinsius ex codd. antiq. legit ad Ovid. Amor. 1. 12. 19. item Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Comb. et Kidd.—34 *Ametue salsa* Cuning. Sanad. et Towers.—35 *Hæc*,

NOTÆ

28 *Padus*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontinum, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadanam.

Matina] Saltus et mons Martinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam 1. Od. 28. 3.

30 *In mare seu celsus procurrerit Apenninus*] Sive cum mari summergeatur Apenninus mons altissimus; Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

32 *Novaque monstra, &c.*] Monstrum sane foret si cervi sua natura timidi jungantur tigribus feritate horribilibus: Plin. lib. VIII. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plin. x. 10.

Delph. et Var. Clas.

33 *Credula nec raves, &c.*] Cum greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissa naturali ab his fuga et metu.

34 *Ametque salsa levis hircus æquora*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ contraria, primum, ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum, ut aquas frequentet et innatare amet: quandoquidem amat potius montes et arduos saltus, estque hirsutus valde ac pilosus. Andite vero Scaligerum: 'Ubi,' inquit, 'repperit hircum, quem hic poneret abhorrentem a mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejus odit aquas?' Mirari certe libet gravis alioqui viri tantam hic levitatem. Verum et mox profert aliquid multo magis absurdum suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulo post: *Aut pars indocili metior grege mellis*. Et nescio quid de api-

Horat.

2 Z

Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces, 35
 Eamus omnis execrata civitas,
 Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
 Inominata perprimat cubilia.
 Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Etrusca præter et volate littora. 40
 Nos manet oceanus circumvagus arva: beata
 Petamus arva, divites et insulas;

que valebunt tollere spem gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. Pars autem iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute, famineo abstinete ejulatu, et properate ultra Tuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram feli-

~~~~~

et quæ reditus poterunt Cuning. Codd. Torrentii variant: abscidere, abscidere, abscindere.—36 Eamus omnes codex Bersmanni et omnes Torrentiani; sed Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et edd. Eamus omnis.—37 Aut p. i. levior grege codex Bersmanni. mollis et exspes Harl. 1. 2.—38 Inominata perprimat Cuning.—39 Bodleiani codd. vetustissimi ap. Benth. Vos quibus est animus, &c. facilis fuit mutatio; animus enim in codd. scribitur, animus, et virtus, virtus. Codd. nonnulli ap. Lambinum, muliebrem pellite luctum, quod illi magis placet.—41 Vulgo distinguunt: circumvagus: arva, beata Petamus, &c. 'Placet Ascensili ratio sic interpungendi: circumvagus: arva beata Petamus; arva, &c.' Wakef. 'Gesnerus quidem h. l. distinguit post arva, ut Bentleius post beata,

NOTÆ

bus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammata, ut mentem alias bonam malitiosa et prava caligine asperserit, vel atro quodam humore depravarit?

37 *Pars indocili melior grege*] Civium pars sapientior saniorque, adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem recta ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneat hic, si volet, vulgus ignavum, eaque generosa spe carens, quam viri magnanimi concipiunt cum ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phœcorum partem dimidiam, patrii soli

captam dulcedine, in Phœciam violato juramento remigrasse: at alios jurijurando satisfacientes Cynrum seu Corsicam recta navigasse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitasse, &c.

39 *Muliebrem tollite luctum*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: immo tanquam viri tollite animos ad meliora querenda: ac mementote, 'ibi esse patriam ubicumque bene:' vel; totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40 *Etrusca præter et volate littora*] Quamprimum ultra maria nota contendite, ac, Tyrrheno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

Circumvagus] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide

Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
 Et imputata floret usque vinea,
 Germinat et nunquam fallentis termes olivæ, 45
 Suamque pulla ficus ornat arborem ;

cem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recia nihilominus florescit; atque ramus oleæ nunquamnon germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat; mel fluit e cavata quercu;

~~~~~

sed puto non esse necesse. Nam non quæritur, an Oceanns aliquid expectandum habeat: sensus est: Nobis navigandum est: ingredi debemus navi-
 bus mare. *Manet*, hoc sensu sæpe ponitur, pro expectare, ut: 'Te manet Assarici tellus' Ep. XIII. 13. 'Fata quæ manent culpas etiam sub orco' III. Od. 11. 29.' *Klotz*.—42-45 Hos quatuor versus versui duodevicesimo subje-

NOTÆ

IV. Od. 8. sub finem.

43 *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georg. II. 140. et seq. Italiam laudes persequentem: 'Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor Implevere: tenent oleæque, armenta que læta. . . . Hic ver assiduum, atque alienis mensibus ætas; Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor,' &c. Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis quas vocant Beatas, ita scribit: 'Dum sunt, parvo mari divisæ inter se; decem millibus stadiorum distant a Libya. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modo plantarive facile; sed etiam ex se absque ulla humana industria et labore, fructum producit. . . . aër sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbruerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique; et illic quiete vivendi sine magistratum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque

avidæ, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigarunt.'

44 *Imputata floret usque vinea*] Vitis, etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marcell. 'putare dicitur purgare, rarefacere,' inquit, affertque illud e II. Georg. 'fingitque putando.' A. Gell. VI. 5. sic scribit: 'Putare veteres dixere, vacantia ex qua re ac non necessaria, aut etiam obstantia et aliena, auferre et excidere; quod autem utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes dictæ putari.' Originem deducit Festus a voce 'putum,' quæ idem quod 'purum' significet.

45 *Termes*] A terminandis agris dictus *termes*: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate, reliquis ferme excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ] Sic III. Od. 1. 'fundum mendacem' vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustratur.

46 *Suamque pulla ficus ornat arborem*] Ficus gignitur e surculo naturali et non insito.

Mella cava manant ex ilice; montibus altis
 Levis crepante lympa desilit pede.
 Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
 Refertque tenta grex amicus ubera; 50
 Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
 Nec intumescit alta viperis humus:

aqua leniter obmurmurans dimanat e montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, et grex carus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris assurgit aut fit tumida. Plura vero beati

~~~~~

cit Valart.—48 Commentator Cruq. in quatuor exemplaribus invenit *Nympha* pro *lympa*. 'Codd. aliquot *Nympha*, quod magnos patronos et fautores nactum est. Retinemus tamen hic *lympa*, ut supra III. Od. 13. 12. quem locum vide.' Benti. *lympa* probat Lachman. ad Propert. III. 28. 8. [II. 32. 38.] *nympha* vero Broukhuis. ad eund. Propertii locum. Nonnulli codd. Lamb. cum uno Torrentii *crepitante*.—51 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Venett. Zarot. Mediol. Florent. aliæ antiq. cum Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Cuning. Sanad. Benti. Towers, Francis, Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. *ovile*; et sic citatur in Lexicis, quod probat Gesn. et 'quod revocavi.' Zeun. *ovili* Baxt. Gesn. (Zeun. ed. Lond. 1812.) Mitsch. et Comb. quod Cruq. primus in quatuor Blandd. invenit. 'In promptu est magis poeticum et melius sonans: *Nec vespertinum circumgemit ursus ovile*, ut I. Sat. 6. 113.' Bower. Ita conj. etiam Markland. Expl. v. Auct. 258–267. 8. Vid. Misc. Obs. tom. v. p. 12.—52 Idem Markl. ibid. *alma v. humus*. 'Post hunc versum collocandi videntur, qui nunc sunt 61. et 62. Rationem dixit vir doctus Miscell. Observatt. a Burmanno editis vol. II. p. 381. Ne opus quidem videtur alia ratione, quam ut attente quis legat primo vulgato ordine, tum ita uti diximus. Librarius antiquissimus, quos versiculos incuria omiserat, eos paulo post posuit, et minutis notis ad ordinem suum revocavit. Illæ notæ perierunt,' &c. Gem. Ita edidit Mitsch. Hanc restitutionem docuit Annotator in Misc. Obs. I. I. Aliam vero Jortinus Nostras ibid, quam sequuntur Valart. Wakef. et Kidd. Hæc est: *Nulla nocent . . . Gregem æstuosa . . . Nec vespertinus, &c.* Annotator in Misc. Obs. ita scribit: 'Hanc versuum ab ordine exturbatorum restitutionem verosimillimam esse credimus; nisi quod argumentum a particula *nec* desumptum non magni ponderis esse putemus: et nos potius distichon illud, *Nulla nocent*, ponere vellemus post *Nec vespertinus*; quia melius videatur mentio ferarum, ut ursorum, fieri, postquam dixisset gregem referre domum tenta ubera, nec reduces timere vespertinum ursum, quæ continuari aptius

NOTÆ

48 *Levis crepante lympa desilit pede*
 Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, 'epithetum, *levis*,' inquit, 'non convenit: desilit enim quia gravis.' Sic et paulo ante: 'Quid vinea quæ semper

floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.' O meras nugæ! sane dices, lector æquissime.

49 *Ad mulctra*] Mulctrum, mulctrale, et mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52 *Nec intumescit alta viperis humus*
 Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi

Pluraque felices mirabimur ; ut neque largis
 Aquosus Euris arva radat imbris,
 Pinguis nec siccis urantur semina glebis, 55
 Utrumque rege temperante cœlitum.
 Non huc Argoo contendit remige pinus,
 Neque impudica Colchis intulit pedem ;
 Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
 Laboriosa nec cohors Ulyssæi : 60

*cum admiratione videbimus, ut quod Euris nimbosus agros non infestet nimis plu-
 viis, neque semina optima urantur, vel arescant glebæ; quippe cœlitum rex utrobique
 temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obacarna Colchis
 gressum inflexit. Eo non oppulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssæi. Ibi*

*****

videntur. Hinc transit ad contagia, et morbos ab æstuosis astris, ut Sirio, &c. ortos. Post quæ de imbris et siccitate agit : et ita omnia recte cohæ-
 rere videntur : et melius interposito disticho vox *grex* repetitur, quæ se-
 quenti aliter disticho insuaviter iteratur.—53 ‘Tanaquillus Faber Horatio
 doctior mavnl *præsentes*: ego sum a partibus Horatii.’ *Bart.*—60 ‘Duo li-
 bri optimi *choors*, ut in antiquo Antonii III. viri nummo: *CHORTIS. SPECVLAT-*
ORVM. *Torrent.* Nonnulli codd. *Ulyssæi*; et sic edidere Bentl. Mitsch. Bi-
 pont. et Kidd. Vid. Heyn. ad Virg. Ecl. VIII. 70. ‘Versus 61. 62. uncis in-
 clusi, reponendi videntur post vs. 52. uti dixi.’ *Gess.* Hos uncis incluserunt

NOTÆ

terra non timet foraminibus et ca-
 vernis viperarum. Proprie: nam ter-
 ra condunt se viperæ; aliæ autem
 serpentes saxorum aut arborum ca-
 vis. Virgil. Georg. II. 151. Italiam
 sic laudat: ‘At rabidæ tigres ab-
 sunt . . . Nec capit immensos orbes
 per homin, neque tanto Squammeus
 in spiram tractu se colligit anguis.’
 De ‘viperis’ quædam annotavi I. Od.
 8. De ‘Euro’ I. Od. 28.

54 *Radat*] Devastet, abradendo et
 auferendo segetes.

56 *Utrumque rege temperante cœli-*
tum] Jove omnia temperante, hye-
 mem juxta ac æstatem, frigus et ca-
 lorem.

57 *Non huc Argoo, &c.*] Terram
 hanc non adierunt Argonautæ velle-
 ris auri prædatores: nec Medea Ja-
 sonis amoribus, patrisque patriæ
 proditiõne, totque beneficiis famosa.
 De Colchide II. Od. 13. De Argo-

nautis, deque Medea regis Colcho-
 rum filia, Epod. III. Virgilius Georg.
 II. 140. ita canit: ‘Hæc loca non
 tauri spirantes naribus ignem Inver-
 tere, satis immanis dentibus hydri.
 Nec galeis densisque virum seges
 horruit hastis.’

59 *Non huc Sidonii, &c.*] Eo non
 appulere Sidonii, Phœniciæ mariti-
 mam oram urbemque incolentes, na-
 vigatione et mercatura celeberrimi:
 ac proinde non intulerunt illuc frau-
 des et avaritiam, familiaria negotia-
 toribus vitia.

Torserunt cornua] Virgil. *Æneid.* III.
 549. ‘Cornua velatarum obvertimus
 antennarum.’

60 *Nec cohors Ulyssæi*] Neque illud
 corruptelam invexerunt homines libi-
 dinosi, suisque cupiditatibus obnoxii,
 quales erant Ulyssis comites, de qui-
 bus I. Epist. 2. 24.

Laboriosa] Ob longos per maria er-

[Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.]

Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum ;

Ære, dehinc ferro duravit sæcula ; quorum
Piis secunda, vate me, datur fugâ.

65

nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris. Scilicet Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære sedavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum malorum fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

~~~~~

etiam Wetzel. Zeun. et Comb.—63 ‘Quidam libri habent *sacrauit*, quod est imperiti correctoris vim verbi *secrevit* ignorantis. Unus codex *secreerat*, quod et interpolatoris est inscitissimi plusquam perfectum tempus Poëtæ nienti putantis magis convenire.’ Cuning. Bentleius in ed. Cantab. 1711. edidit *secreerat*; et sic Bentleii Irrisor Lond. 1712. in editione vero altera Bentl. Amst. 1713. *secrevit*. Tres codd. Torrentii cum Gal. *sacrauit*; Zulich. *secreerat*.—65 *Ærea dehinc* Harl. 2. et Leid. Regin. Magdal. Battel. et Petrens. Bentleii; et sic ed. Bentl. Cantab. 1711. Bentleii Irrisor, Cuning. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. et Kidd. *Æra dehinc* Gal. cum e minuto supra scripto, ut sit *Ærea*. Grævius et Heins. pro *quorum*, emend. *quorum*; Cuning. et Bentl. Cantab. 1711. *quo nunc*: sed Bentl. Amst. 1713. habet *Ære... quorum*, ut in ceteris edd.—66 Vocem *meditatur*, quam habuerat codex Grævii, recens manus in *me datur* mutavit.

NOTÆ

rores et labores. Epod. seq. ‘La-
boriosi remiges Ulyssei.’

64 *Ut inquinavit*, &c.] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde fer-

reum. Ovid. Met. i. Fab. 3. &c.

66 *Vate me*] Non temere, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phæbi et ‘Musarum sacerdos’ ac mystes.

ODE XVII.

AD CANIDIAM.

Horatius urbanissima Ironia Gratidiam ob propinatum sibi philtrum proscindit. (Conf. dicta ad i. Od. 16. et Epod. v. *Gesa*.)

HORATIUS.

JAM jam efficaci do manus scientiæ

Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per

~~~~~

Ode nona Libri quinti in Ed. Sanad. ‘Hoc Carmen neque *Epodon* inscriptum in codd. Blandd. invenio, neque *Oden*.’ Cruq.—1 Brod. *do munus*.—

Supplex, et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Defixa cœlo devocare sidera,

5

numen Diana minime lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi in terram astra cœlo abstracta, o Canidia, tandem abstine verbis exe-

5 *Refixa* Gott. Harl. 3. 6. Bentleyi Regin. Battel. et Reg. Soc. Acron, Cruquii Commentator cum codd. Blandd. 1. 2. 3. 4. omnes Torrentii præter unum, Florent. 1482. Venet. 1490. Ald. H. Steph. Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Delph. Benti. Talbot. Pine, Cuning. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Defixa* unus Torrentii, unus Barthii, Advers. xxxvii. 25. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 4. Bentleyi Leid. Zulich. Græv. Galliensi. et Petrensi. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. R. Steph. Baxt. Gesn. Zenn. et Comb. '*Defixa* legendum censeo cum Vet.

NOTÆ

Carmen Monocolon ex Iambicis versibus Senariis.

1 *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certe ad nos usque non pervenerunt. Hoc vero Carmine dum fugit illam exorare, acerbius vellicat et insectatur. 'Non est palinodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in qua apparent opprobria manifesta.' Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc Carmen seu Epod. ult. plene intelligere, evolve prius attente Epod. v. ac deinde i. Sat. 8. cum Not. tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci de manus scientiæ] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriseram. Vide Plin. xxx. 1. et alibi. 'Fraudentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit.... sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa.... Nata primum e medicina specie salutari.... blandissimis promissis vires religionis addidit. atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici

vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet,' &c. Vide Cæl. Rhodig. ix. 23.

2 *Regna per Proserpinæ*] Per Deas tibi maxime venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam: Dianam seu Lunam veneficiis præidentem.

3 *Dianæ non movenda numina*] Illa quippe 'Iracunda,' ut est in Epist. ad Pisones, seque ulcisci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes, ejusque filiorum. i. Od. 12. et 21. iii. Od. 22. Item supra Epod. v. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4 *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco mox cit. 'Orta sine dubio in Perside, a Zoroastre, ut inter auctores convenit.... Hermippus de ea arte scripsit diligentissime, &c.... Democritus illustravit.... Est et alia magices factio a Mose, et Jamine,' &c. Hic unus e magis Pharaonibus.

5 *Cœlo devocare sidera*] Vide Epod. v.

Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve, turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris

10

crandis: et quamprimum converte retrorsum, converte rhombum. Telephus exorat nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrat. Trojanæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum feris volucri-

~~~~~

Schol. cum omnes libri habeant *Reflexa*. Necesse enim *desigi* sidera priusquam devocentur cælo. Desiguntur autem qui vel carminibus, vel diris obligati, aliena vi aguntur attoniti. Benteius fatetur longe plures libros habere *Deflexa*, et tamen ipse reposuit *Reflexa*, nulla quod sciam cum ratione. *Bart.* 'Ratio magna satis hæc videtur, quod 'desigere' est motum auferre, 'refigi' autem debent sidera, cum devocantur, et moventur loco suo.' *Gess.* —7 Lambinus ex Aurati sententia legit: *voles, volre*, nullo astipulante veteri codice. Idem in mentem venit Carolo Utenhovie. *solve, volce* Chabot.—11 *Luxere* Benteii codd. Leid. Galiens. Regin. a m. pr. Bodl. 2. et Petrens.

NOTÆ

6 *Parce vocibus sacris*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7 *Retro solve, solve, turbinem*] Legunt alii, *volce*. Sensus est: In contrariam parte verte rhombum magicum, ut mens mea, a te ad amorem tui impulsæ, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo, seu trochus, æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati a se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocr. Idyll. 11. Pharmaceutria, 'ut æneus iste rhombus,' inquit, 'volvitur ex Venere, ita ille vir ad nostras fores vertatur.' Martial. ix. 30. 'Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo, Quæ sciet,' &c. Meminit et Lucretius: 'Traxerunt torti magica vertigine filii.' Et Propertius, iii. 6. 26. 'Staminea rhombi ducitur ille rota.'

8 *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit perveracissimos exorari a supplicantibus.

Nepotem Nereium] Achillem filiam Thetidis filia Nerei.

Telephus] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transita regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille vero graviter vulneratus, medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit, responsumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo curatus est sen hastæ cuspidis limatura, seu herba quadam ab Achille inventa. Plin. xxv. 5. 'Invenit Achilles discipulus Chironia, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris; ideoque pingitur ex cuspe decutens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.'

11 *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *Luxere*; eodem proprie sensu:

Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) perviciacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulyssæi,
Volente Circa, membra; tunc mens, et sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.

15

*bus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advoleit se pedibus Achillis
chen inexorabilis. Remiges Ulyssæi laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris
pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt ratio, sermo, et pristinus faciei*

~~~~~  
pro v. l. Torrentii Laurent. Lambini aliquot, duo Pulmanni, totidem Bersmanni, totidemque Lucenses omnium vetustissimos, ut ait Michaël Brutus, Gott. Venet. 1490. Locher. Florent. 1482. R. Steph. Lambin. Benti. Sandby, Wetzel. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. et sic legit Lachman. ad Propert. III. 4. 31. (47.) *Unxere* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Torrentii præter unum, quatuor Blandd. Vet. Schol. et Divæus ap. Cruq. plures Lambini, duo Pulmanni, unus Barthii, Advers. xxxvii. 15. Benteleii Græv. Zulich. Battel. Reg. Soc. Petrens. et Bodl. 1. 2. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Comb. Venet. 1477. 1478. 1479. H. Steph. Cruq. Torrent. Delph. Schrevel. Baxt. Gesu. Zeun. Bipont. Mitsch. et Comb. '*Unxere* legendum,' gloss. in duobus Bland.—12 Codex Bersmanni, *homicidam Hectora*; et sic edidere Sanad. Cuning.—Towers, et Francis.—16 Nonnulli codd. *Ulixæi*; et sic Benti. et Kidd. Vid. Heyn. ad Virg. Ecl. viii. 70. Alii codd. *Ulixæi*. Vid. Var. Lectt. ad 1. Od. 6. 7.—17 Circe Harl. 2. 4. 6. ceteri fere codd. et edd. omnes ante Benti. qui ex Val. Prob. edidit Circa; et ita Harl. 1. 3. vett. codd. Cujacii Obs. xii. 18. Grævianus ap. Brookhus. Propert. II. 7. Mitsch. Wakef. et Kidd. Vide Heyn. ad Virg. Æn. III. 386.—18 Huic versui vs. 42-45. sub-

#### NOTE

id est: Quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset: Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12 *Homicidam Hectorem*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόρος, vel ἀνδρειφόνος.

13 *Postquam relictis manibus rex procidit, &c.*] Cum digressus Troja Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ man-

dandum. Vide 1. Od. 10. 14. ibique Not.

15 *Setosa duris, &c.*] Ulyssæi comites in porcos transformarat Circe per veneficia: at Ulyssæi precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumerunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer. Odyss. K. Virgil. Ecl. viii. et Æneid. III. Ovid. Met. xiv. S. Chrysost. ait 'maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssæi comites, ut si fuissent porci.' Vide 1. Epist. 2. 23. ibique Not.

17 *Circa*] Hæc filia solis ac Persæ Nymphæ, veneficiis incluta, herbarum peritissima, 'Diis etiam acrip-

Dedi satis superque poenarum tibi,  
 Amata nautis multum et institoribus. 20  
 Fugit juvenitas, et verecundus color  
 Reliquit ossa pelle amicta lurida;  
 Tuis capillus albus est odoribus;  
 Nullum a labore me reclinat otium:  
 Urget diem nox, et dies noctem; neque est 25  
 Levare tenta spiritu præcordia.  
 Ergo negatum vincor ut credam miser,  
 Sabella pectus increpare carmina,

*decor. Abunde et plusculum a te sum punitus, o dilecta valde nautis et negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabida: crines mei per tua pharmaca cani sunt facti: nulla me quies relaxat a penis. Nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare præcordia, respiratione impedita. Itaque miser cogor credere quod negaram, nempe Sabellis incanta-*

jecit Valart. et ita edidit Kidd. *Relatus* Gott. duo codd. Blandd. Cruquii, aliquot ap. Torrent. quinque Lambini, nonnulli Benteleiani, Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Cruq. Delph. al. *Relapsus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. plerique codd. Torrentii et Lambini duo Blandd. Mart. Div. et Buslid. Cruquii, Bentelei Græv. Regin. et quinque alii, Exc. Sax. Zarot. Vet. Comb. Lamb. Torrent. R. et H. Steph. Heins. Burm. Sanad. Cuning. Benth. Towers, Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. ita quoque Plotius Grammaticus p. 2643.—19 'Lego: Dedi s. s. p. tibi, O Amata, &c. Sic oratio, quæ prins languida et hialca erat, novas vires novamque juncturam acquirit. Ita vs. 45. 46.' Benth. Vir doctus tamen vulg. retinuit.—22 Hunc versum et sequentem omitti vult Guyetus. 'Ora, inquam, reliquit, non ossa; quippe in ore solo sedem et locum habet. Ovid. Heroid. Epist. II. 72. Met. I. 484. Ceterum codices Reginensis et Magdalenensis, amictus, et Bodleianus amictas: quæ nescio equidem quid sibi velint: alii ingeniosiores hic se exercent. Ideo autem crediderim Librarios ossa hic interpolavisse; quia 'ossa pelle tegi et amiciri' vulgari dicto notissimum erat. Plautus Captivis I. 2. 32. 'Ossa atque pellis sum miser a macritudine.' Benth. 'Pessime Benteleius ora pro ossa.' Baxt.—24 Harl. 1. 4. Bentelei Græv. et duo alii ejusdem, ab labore.—25 *Urguet diem* duo Blandd. Cruquii.

## NOTE

ta,' ex Plin. xxv. 2.

20 *Amata nautis, &c.*] Adeoque vile scortum, sordidis hominibus expositum, et obviis quibuscumque.

21 *Fugit juvenitas, &c.*] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

*Verecundus color*] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, 'placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.'

Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: 'Ruborem juvenilem in venefica minus prudenter appellat verecundum.' Immo de se ipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidia; ut probat contextus.

23 *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28 *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. III. 12. 'Samni-

Caputque Marsa dissilire nœnia.  
 Quid amplius vis? O mare et terra! ardeo, 30  
 Quantum neque atro delibutus Hercules  
 Nessi cruore, nec Sicana fervida  
 Urens in Ætna flamma. Tu, donec cinis  
 Injuriis aridus ventis ferar,  
 Cales venenis officina Colchicis. 35

*tionibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput dirumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et plusquam Siculus ignis in ardente Ætna sæviens. Ergone tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego sicca favilla abripiar ventis injuriam*

\*\*\*\*\*

—27 *Ego negatum* Harl. 6.—29 Codex Bersmanni, alique nonnulli *desilire*. Sed vide Nic. Heinsium ad Ovid. Fast. vi. 142.—30 Acron editus et Ms. Reg. Soc. *O mare! o terra! ardeo*; quod recepit Benti. eumque secuti sunt Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—32 Cuning. *nec Sicana fervidum*.—33 *Urens* etiam Exc. Sax. Brod. Harl. 2. 4. 6. Benti. Græv. Leid. Zulich. Vossianus, Petrens. Magdal. Gal. Battel. Regin. Bodl. 1. 2. alique, nonnulli Torrent. Lambin. Pulmanni, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Vet. Comb. Locher. Ald. Gryph. Heins. R. Steph. Schrevel. Delph. Baxt. Gesa. Zeun. Bipont. et Comb. *Furens* aliquot codd. Torrent. unus Pulmanni, Bersmanni alter, H. Steph. Benti. Sanad. Sandby, Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Virens* Gott. Harl. 1. 3. Benti. Regius et Græv. nonnulli Torrent. Pulm. et Gifian. quatuor Cruquii, et duodecim Lambini, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Talbot. et Pine; et sic ex multis codd. legit Nic. Heinsius. *Vibrans* conj. Lambinus in ed. pr. postea hanc sententiam revocavit. *Virens* conj. Benti.—33—35 ‘Vide, ne non ita magna mutatione ad Horatium hæc forte referenda sint: num, donec... Cales venenis, &c. Sic, inquam, potius legerim, si cum Porphyrio ‘officinam’ de homine interpretarer: sed mihi quidem dura et plebeia et Horatio indigna videtur Metaphora; tantum abest, ut diserte dictum existimem. Quidni autem ‘officinam’ accipiamus de loco, ubi omnis vene-

# NOTÆ

tium, quos Sabellos dixere.’

29 *Marsa nœnia*] De Marais veneciorum magistris, dixi in Epod. v. De ‘nœnia,’ II. Od. 1. in fine. Hic vero nœniam usurpat Horatius pro incantatione.

31 *Delibutus Hercules Nessi cruore*] Vide Epod. III. sub finem, ibique Not.

32 *Sicana fervida Urens in Ætna flamma*] Quidam legunt *Virens*, alique *Furens*; nos cum aliis *Urens* malimus. De Ætna Siciliæ monte, mont *Gibet*, ejusque incendiis sane prodigiosis, Justin. lib. IV. Gell. XVII. 10. Virgil. Georg. I. 472. Æneid. III. 556. et 570. et alibi. Lucret. lib. VI. fusc. Plin. II. 103. ‘Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena et centena millia passuum arenas eructet flammarum globus.’

33 *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35 *Cales venenis officina Colchicis*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide vene-

Quæ finis? aut quod me manet stipendium?

Effare: jussas cum fide pœnas luam,

Paratus expiare, seu poposceris

Centum juvencos, sive mendaci lyra

Voles sonari: tu pudica, tu proba,

40

Perambulabis astra sidus aureum.

Infamis Helenæ Castor offensus vice,

*facientibus? Quis terminus? vel quæ multa expectat me denique? Loquere: fideliter exsolvam pœnas quascumque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos; seu volueris mendaci lyra a me decantari: Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater ob*

\*\*\*\*\*

ficiorum apparatus repositus erat? Qualia erant Medæ illa penetralia. Val. Flac. vii. 327. Columella i. 1. 5. 'contentissimorum vitiorum officinas' dixit; sed de loco et domo, non de persona. Ergo et hic 'officinam venenorum,' non de ipsa Canidia; sed de ejus domo intelligendum est: atque eo magis, quod ea vero nomine Gratidia appellata 'officinam' unguentariam Neapoli exercebat; si veteribus Scholiastis, ut sane est, fides habenda est. Jam vero, si hanc sententiam amplecteris, hic locus erit constituendus: *Furens in Ætna flamma: tua donec cinis Injuriis aridus ventis ferar, Calet venenis officina Colchidis.* Ubi in primo versu pes quartus erit Tribrachys; ut in vs. 12. et 74. Et sententia quidem hac nihil clarius videtur: vera autem sit Horatii manus necne, penes alios judicium esto. Benth. Et ita edidit Benth. eumque sequi solus ausus est Kidd. *Colchidis* codex Brodæi.—36 'Aliter et quod,' (pro aut quod,) sed hæc figura eequod legi præcipit: ubi et pro stipendium forte stipendii legendum. Cuning.—39 Benth. e var. lect. cod. Battel. edidit *juvencis*, citans i. Od. 4. 12. Hoc receperunt etiam Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—40 *Voles sonare* Regin. Bodl. 1. 2. et a m. pr. Græv. 'Sic lege et distingue: *Paratus, expiare seu p. C. juvenis, s. m. l. Voles sonare Tu pudica, tu proba; Perambulabis a. s. aureum, &c.*' Benth. in Cur. Nov. Hanc emend. etiam recepit Kidd. 'Initium sententiæ majore litera insignivi: hæc enim ipsissima sunt verba, quibus Canidiam erat sonatura Flacci lyra: a *Tu pudica* scilicet, ad *aureum.*' Wakef.—42 'Odiosa est cacophonia in clausulis horum versuum: *vice, prece*; quod homœoteleuton, si bene eum novi, nunquam auctor admisit. Et opportune quidem absolvit eum ab hac culpa codex unus Torrentii, qui sic locum exhibet, *Infamis Helenæ Castor offensus vicem.* Noli dubitare, quin genuina sit hæc lectio. Ita Livius viii. 35.' Benth. Adde Liv. xxviii. 19. xxxiv. 32. XLIX. 3. et Curt. vii. 2. vii. 11. *vicem* receperunt Wetzel. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. 'Hæc est multorum codd. lectio.' Francis. Hæc vox sæpius scribitur in codd. *vicē.* Vide ad

#### NOTÆ

fica. Vide ii. Od. 13. et supra Epod. iii. et v.

36 *Quod me manet stipendium*] Quid tandem persolvendum est a me tibi, ad placandum tuum animum? profecto solvam.

39 *Centum juvencos*] Hecatomben,

non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. ii. Od. 14.

*Sive mendaci lyra, &c.*] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42 *Infamis Helenæ, &c.*] Sestichorus Poëta (de quo iv. Od. 9.) male-

Fraterque magni Castoris, victi prece,  
Ademta vati reddidere lumina.  
Et tu (potes nam) solve me dementia, 45  
O nec paternis obsoleta sordibus,  
Nec in sepulcris pauperum prudens anus  
Novemdiales dissipare pulveres.  
Tibi hospitale pectus, et puræ manus;  
Tuusque venter Pactumeius; et tuo 50

*Helenæ infamia notata contumeliam irati ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle a me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulcris pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxia; uterisque tuus partui*

vs. 18.—43 'Vide modo illud epitheton: *Fraterque magni Castoris*. Certe, si historiam sequimur, legemus potius: *Fraterque magnus Castoris*, vel, *Fraterque major*. Terent. Phorm. 1. 2. 13. Quippe Pollux erat frater major Castoris; major et natu et virtute. Sed Latini veteres etiam ipsum Pollucem nomine Castoris appellasse videntur.' Bentl.—47 *Neque in sepulcris* Harl. 1. 4. 6. Bentl. Sanad. et Towers. Epitheton *prudens* non placet Scaligero; nihil aliud tamen proponit.—50 *Pactumeius* ex Aldi conjectura receperunt Lambin. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Schrevel. Delph. et Sandby, et placuit Turneb. Adv. xxx. 11. *Pastuleius* unus codex ap. Torrent. *Pactomeius* Leid. Bentleii et Locher. *Patumeius* Venet. 1490. *Pactumeius* Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. et Buslid. Vet. Schol. nonnulli ap. Torrent. Bentleii Regin. et Reg. Soc. a m. pr. et omnes alii ejusdem, præter Petrens. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Brod. edd. antiq. Item Baxt. Bentl. Cuning. Gesn. Zenn. Franc. Bipont. Mitsch. Wetz. Wakef. Comb. et Kidd. Versus 50—52. omisit

NOTE

dicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus 1. Od. 3.) eam ult, injurioso vati oculos ademerunt. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulant, et palinodiam sen carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46 *Paternis obsoleta sordibus*] Sive ex adulterio nata, sive e villi et ignobili stirpe propagata.

47 *In sepulcris pauperum, &c.*] Divitum sepulcris custodes adhibebantur adversus magos et veneficos. Virgil. Æneid. xi. 200. 'Semiustaque servant Busta.' Illi vero pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48 *Novemdiales*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virgil. Æneid. v. 64. 'Apud majores,' inquit, 'ubicumque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur; nono sepeliebatur. Unde Horatius: 'Novemdiales dissipare pulveres.' Vide 1. Sat. 8.

49 *Puræ manus*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. v. tum in 1. Sat. 8.

50 *Pactumeius* [*Partumeius*] Fœcundus, vel proprie, pariens quasi meiat, absque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde et

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,  
Utrumque fortis exsilis puerpera.

CANIDIA.

QUID obseratis auribus fundis preces?  
Non saxa nudis surdiora navitis  
Neptunus alto tundit hybernus salo. 55  
Inultus ut tu riseris Cotytia

*aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minime debilis.*

*Quorum vota facis ad aures clausas? mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas spoliatos. Scilicet impune tu deriseris Cotytia*

Sanad.—53 Hic nova incipit Ode in Delph. et aliis quibusdam edd. vett.—56 Angelus Politianus Misc. lib. x. ex Georgii Antonii Vespasii Florentini codice primus *Cotytia* reposuit, cum antea in omnibus libris hæreret *Cocytia*. Vetus etiam Cruquii Scholiastes hanc lectionem tnetur, et Juvenalis ii. 92. apponit: 'Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.' *Cotys*, *Cotytto*, vel *Bendis* Thracum erat *Venus*, sive *Luna*, turpitudinum præsea. *Cocytia* *Glarean*. *Cotytia* Venet. 1559. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. et recentt.

#### NOTÆ

'puerperam' mox vocat 'fortem,' id est, minime debilitatam. Quam ob rem vero factus a se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. v. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, et comminiscuntur *Canidiæ* filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

*Tuo Cruore rubros*] Quasi vere parentis. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

53 Metrum superiori simile.

*Quid obseratis*] *Canidiam* respondentem sibi *Horatius* facit, novo ludibrio.

54 *Non saxa nudis*, &c.] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tun-

dit. Sicut, inquam, naufragi opem frustra tunc a rupibus implorant, sic tu a me modo.

*Nudis*] *Scaliger* 'nudos in hyeme nautus' ab *Horatio* poni, reprehendit; sed *puerperam*. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes recte Poëta exhibet.

55 *Salo*] *Σαλεύω*, agitare, item, fluitare; *σάλος*, agitatio, mare, &c.

56 *Tu riseris Cotytia* *Vulgata*] *Pleræque* membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalis, a *Cocytio* Inferorum fluvio, qua voce veneficia belle significantur. Quod vero additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit *Angelum Politianum*, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotytia*, id est, flagitiosa, sacra, promiscua libidine turpia, *Bacchi Orgiis* similia, quæ a veneficiis celebrantur. *Cotytto* *Dea* spurcitæ et impudentiæ

Vulgata, sacrum liberi Cupidinis ?  
 Et Esquilini Pontifex venefici  
 Impune ut Urbem nomine impleris meo ?  
 Quid proderat ditasse Pelignas anus,  
 Velociusve miscuisse toxicum ?

60

*mysteria revelata, Amori libero consecrata? Et tanquam pontifex Esquilini incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut promtum venenum parasse, si tibi mors accidit lentior, quam cupio?*

~~~~~

omnes.—57 Codex Bersmanni, *sacra liberi Cupidinis*.—60 Quid proderit Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Lambini, Torrentii, et Cruquii, omnes Bentleii præter deo; Zarot. Mediol. Venett. Ald. Lamb. Crnq. Torrent. Heins. R. et H. Steph. Rutgera. Bond. Fab. Fabr. Sanad. Talbot. Pine, Towers, Francis, Delph. alii. Quid proderat Bentl. ex codice veterrimo Leid. et Magdal. et

NOTÆ

ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 11. 92.

57 *Vulgata*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego pie tibi patefeci, tu impie deriseris: nempe Epod. v. et 1. Sat. 8.

58 *Et Esquilini Pontifex venefici*, &c.] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jns habens cognoscendi et judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de sacris illis ac beneficiis, quæ fiunt a me extra portam Esquilinam, vel in Esquilis, de quibus Epod. v. in fine.

Esquilini] Quia sepulcretum illic erat, hinc locus erat ad beneficia idoneus, nimirum ossibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide supra vs. 47.

Pontifex] Ex Dionys. Halicarn. lib. 11. 'Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatisque et magistratibus et ministris Deorum statuunt quæcumque sunt sacrorum non scripta atque incognita. . . . Sacerdotes etiam omnes reconsult, eorumque famulos ac ministros, quibus utuntur ad sacra, observant: ne

quis peccet in sacris legibus. . . . Et si quos animadvertunt peccantes mulcant, ad unumquodque negotium respicientes.' Hinc Plant. Rudent. Scen. ult. 'libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?'

59 *Impune ut Urbem nomine impleris meo*] Postquam ego te participem feci veneficiorum et sacrorum in Esquilis a me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam et ludibrium facias? Absit: impune haud feres: dabis pœnas.

60 *Quid proderat ditasse Pelignas anus*] Hoc alii referunt ad Horatiam, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensui, ipsa Canidia de se ait: Ergone frustra in opem vocarum Pelignas anus quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, qua ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas] Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

Sed tardiora fata te votis manent.
 Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
 Novis ut usque suppetas doloribus.
 Optat quietem Pelopis infidus pater,
 Egens benignæ Tantalus semper dapis ;
 Optat Prometheus obligatus aliti ;

65

Atqui vita misera infortunato protrahenda est tibi ad hoc tantum, ut diutius novas ærummas perpetiari. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit etiam Prometheus vulturi addictus. Sisyphus pariter

sic Exc. Sax. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—62 *Si tardiora* Harl. 1. 2. 6. nonnulli Torrentii, et Pulmanni, unus Bersmanni, plurimi Bentl. Venet. 1559. Glarean. 1536. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. aliæ vett. ante Bentl. cum signo interrogandi post *manent*. *Sed tardiora* Harl. 3. 4. Porphy. Brod. Gott. Bentleii Regin. a m. pr. vetustissimi optimique Torrentii, unus Pulmanni, Bersmanni alter, Mediol. 1477. Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. Bipont. Comb. et Kidd.—64 *Novis ut usque s. doloribus* habent quidem editiones Venetæ; sed Loscheriana *laboribus*: cui accedunt Lambiasi codices aliquot, et vetus noster Leidensia. Utrumque probum est; sed illud potius hujus interpretamentum videtur, et ex spatio interlineari in versum irrepisse. Bentl. Bentleium secuti Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—65 *Iterum* edd. Venetæ *infidus*; contra Locheriana *infidi*, quam tamen hic, ut et loco superiore, recentiores fere deseruerunt. Perperam. Nam, *infidi* etiam exhibent omnes fere aliorum codices, et nostri. In Reginensi quidem et Regiæ Societatis *infidus* nunc extat, sed altera lectione prius grasa. Soli id habent a prima manu Magdalenensis et Bodleianus. Revocanda igitur est prisca lectio, et pluribus testimoniis firmata, *infidi*. Uterque quidem 'infidus,' et pater et filius; sed hic potius filio donandum est epitheton: quia pater suum habet versu sequente. Qui poetæ sunt, hoc ex more et decoro fieri facile agnoscent. Bentl. 'Ego tamen *infidus* prætuli; quod Tantalus, ut Horatius, Deorum arcana prodiderit. Quin et Sisyphus et Prometheus et fures fuere et fallebant Deos.' Baxt. Bentleium secuti Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. *infidus* servant Harl. 1. 2. 3. 4. 6. nonnulli Torrentii, item edd. Torrent. Heins. Steph. Delph. Bond. Schrevel. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb.—67 Quatuor codd.

NOTÆ

61 *Velociusve miscuissæ toxicum*] Hoc pariter alia et alia ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero; nam vives, et vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cum libet, si tu vivis?

Atqui placet ut vivas, ut longius ac diutius te discruciem.

65 *Pelopis infidus pater*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impie revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversus Cœnum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide 1. Od. 28. 11. Od. 13. et 18. et postea 1. Sat. 1.

67 *Prometheus*] De eo 1. Od. 3. et 16. 11. Od. 13. &c.

Optat supremo collocare Sisyphus
 In monte saxum ; sed vetant leges Jovis.
 Voles modo altis desilire turribus, 70
 Modo ense pectus Norico recludere ;
 Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
 Fastidiosa tristis ægrimonia.
 Vectabor humeris tunc ego inimicis eques ;
 Meæque terra cedit insolentiæ. 75

capit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. Sic et tu cupies jam te dare præcipitem e celsis turribus ; jam pectus confodere gladio Norico : quin etiam ægritudine tædiosa mæstus collum tuum inseres laqueo : sed frustra. Ego vero tum infensis humeris inequitabo : orbisque vincetur audacia mea.

Torrentii, *obligatus alite*.—72 Exc. Sax. Harl. 4. duo Blandd. Craquii, Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. R. Steph. Lamb. Talbot. Pise, Sanad. Towers, Cuning. Johnson. Bond. Delph. Schrevel. et Francis, *gutturi innectes tuo*. 'Sic editiones veteres, et recentiorum pleræque : sed bona pars codicum, ut ex nostris Grævianns et Galei cum quatuor aliis, *nectes*, quæ vera et genuina lectio est. Sic enim loquuntur boni scriptores. Cf. Noster, i. Epist. 19. 31. Anson. Epigr. xxiii. 1. Plin. Epist. ix. 28. Virg. *Æn.* v. 425. 510. viii. 660. Ovid. *Trist.* v. 3. 3. Vides, opinor, ad hæc exempla dicendum omnino fuisse : *Frustraque vinclis gutturi innectes tuum* : non ut nunc circumfertur : *Frustraque vincla gutturi innectes tuo*. Haud enim temere sic positum invenies apud bonos scriptores. In unum dumtaxat vel alterum locum incidi : ut Arnobii lib. iii. p. 146. Edit. Heraldii : 'Innectantur,' ait, 'cervicibus laquei :' verum hujus levis est auctoritas, et fortasse scripserat, 'nectantur.' Et Siliii Italici xi. 240. Stat. Theb. iv. 26. *Benth.* Vide Var. Lectt. ad h. l. Statii. *nectes* præferunt Harl. 1. 2. 3. 6. Bipont.

NOTÆ

68 *Sisyphus*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, 'si quis plura norit quam Sisyphus.' Cic. *Tusc.* i. n. 98. 'tentarem Sisyphi prudentiam.' Est et proverb. 'Sisyphi artes.' De eo jam ii. Od. 14. 20.

Optat collocare In monte saxum] Cic. *Tusc.* mox cit. n. 10. 'Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus. . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.'

69 *Sed vetant leges Jovis*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nasciæcentur illi, quævis calli-

dissimi, Tantalus, Promethens, Sisyphus : ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

70 *Voles modo*] Sæpius mortem quæres, nec invenies, quamdiu vectabo, inquit Canidia.

71 *Norico*] E ferro exquisito de Noricis fodinis. i. Od. 16. 9.

74 *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum premam.

75 *Meæque terra cedit insolentiæ*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

Delph. et Var. Clas.

Horat.

3 A

An, quæ movere cereas imagines,
 Ut ipse nosti curiosus, et polo
 Deripere Lunam vocibus possim meis,
 Possim crematos excitare mortuos,
 Desideretque temperare poculum; 80
 Plorem artis in te nil habentis exitum?

Numquid enimvero ego quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observasti; quæque meis incantationibus deroco Lunam e caelo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere; nimirum defleam vanum exitum artis adversum te inefficacis?

Mitsch. Wetzel. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd.—78. 79 *Diripere* in uno Bland. Cruquii et quibusdam edd. vett. *Deripere* tres alii Blandd. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii. Vide ad III. Od. 5. 21. III. Od. 28. 5. IV. Od. 15. 7. Epod. v. 46. et Nic. Heinsium ad Ovid. Met. II. 52. *possum meis*, *Possim* multæ edd. ante Bentl. qui ex omnibus suis codd. reposuit: *possim m. Possim*; et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Brod. Exc. Sax. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Florent. 1482. item Sanad. Baxt. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Kidd.—80 'Placet magis, quod in nostris Leidensi, Zurich. Regim. Magdal. Bodl. Reg. Soc. et pro var. lect. Petrensi invenimus: *Desideretque temperare pocula*. Norat enim Canidia plura philtorum et potionum genera conficere: unde ipsa sic Varo minatur Epod. v. 78. Ergo hic, ubi de arte et potentia sua gloriatur, *pocula* magis convenit. Tum et hoc pacto effugies odiosum homœoteleuton versus sequentis, *poculum, exitum*. Bentl. 'Bentleius si mallet *pocula*, equidem non repugnabo. Homœoteleuta sunt illi gravi odio, mihi non æque.' Baxt. *poculum* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Blandd. Cruquii, omnes Torrentii et aliorum, cum edd. omnibus ante Bentleium, quem secuti Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—81 Duo Blandd. Cruquii, nonnulli Torrentii et aliorum, omnes Voss. et Græv. Harl. 2. 4. 6. Gott. Brod. Zarot. Venet. 1495. Talbot. Pine, Bentl. Schrevel. et Kidd. *nil agentis exitum*. Duo alii Blandd. Cruquil, plurimi Torrent. Harl. 1. 3. 6. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Ald. R. et H. Steph. *nil habentis*; Græv. in margine eadem manu: *nil carentis*: sed pro *exitum* nonnulli habent *exitus*. Muretus et Paulus Manutius: *nil valentis exitum*. Cruquius et Lamb. *nullum habentis exitum*. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Comb. *nil habentis exitum*.

NOTE

76 *Movere cereas imagines*] Ex arte magica. De his jam dixi in Epod. v. at plura dicam ad I. Sat. 8. Vide ibi Not.

77 *Ut ipse nosti curiosus*] Quippe affuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. v. 1. Sat. 8.

Polo Deripere Lunam] Vide Epod. v. 46. ibique Not.

79 *Crematos excitare mortuos*] Re-

dacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab Inferis, &c. Virgil. Ecl. VIII. 98. 'Sæpe animas imis excire sepulcris.' Tibull. I. 2. 47. 'Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris Elicit, et tepido devocat ossa rogo.' I. Reg. 28. Puella Pythonem habens suscitavit animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide I. Sat. 8.

NOTE

80 *Desideratque temperare poculum*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contra, ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. vii. contra Celsum: 'Dæmones invocant ad philtera vel misetra.'

81 *Plorem artis in te nihil habentis* *crinum*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis: ἔχει* Attice *valere et posse* significat, inquit. Joan.

cap. 25. 'Ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. *In me non habet quicquam.* Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*. Alii vero, *Plorem artis* (supple, 'causa,' inquit) *nullum habentis exitum*; vel, *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgillii, *Æneid.* xi. 126. 'Justitiæne prius mirer? belline laborum?' Et ibidem vs. 280. 'lætorve malorum.' Ubi certe subauditur *ἔρεκα, causa.*

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE,

PRO INCOLUMITATE IMPERII.

Cum Sæculares ludos Augustus celebraret secundum ritum priscae Religio-
nis a virginibus puerisque prætextatis in Capitolio cantatum est. *Vet.
Schol.* (Secundum hæc non modo lusit hoc Sæculare Carmen Horatius,
sed imperio Augusti ad ipsum actum ludorum scripsit; quod confirmat
etiam Suetonius in vita Poëtæ nostri, et forte Ovid. *Trist.* II. 25. et aperte
Censorin. de Die Nat. XVII. Visum est primum Sanadono, deinde nuper etiam
Anchersenio, ingeniosis sane hominibus et doctis, seligere ex reliquis Hora-
tii Carminibus quædam, et velut Drama quoddam Sæculare inde formare.
Et ille quidem hoc ordine I. Od. 32. III. Od. 1. 1-4. III. Od. 6. I. Od. 21.
denique ipsum hoc nostrum. Ut facile est inventis aliquid addere, ita An-
chersenius auxit hoc systema nuper hoc modo: I. Od. 32. et IV. Od. 6. in
scena campi Martii cantata dicit, primo die Ludorum Sæcularium: III.
Od. 1. secundo die in Capitolio: III. Od. 22. et I. Od. 21. nocte, quæ ter-
tium diem præcessit, in templo Dianæ Aventinæ: I. Od. 31. et præsens
Carmen, tertio die in templo Apollinis Palatini: III. Od. 30. eodem die,
sub finem Ludorum in campo Martio, cecinit vel ipse Horatius, vel choris
puerorum et puellarum. Mirum sane, si Carmina unius argumenti, eodem
tempore scripta, ita spargi per libros plures potuere. Actum est de tota
chronologia Bentleiana, quam supra proposuimus et firmavimus. Sed
tamen consideravi plus semel ipsos versus ea quidem mente, ut si quid in
iis deprehenderem Sæcularibus Ludis proprium (de quibus jam anno nos-
tri sæculi XVII. diligenter me quæsiisse, disputatio tum edita testis est, in
qua non multa emendanda XXXIII. anni, sæculum justum, me docere), de-
sererem potius chronologiam illam, quam lepido sane et non ineleganti in-
vento repugnarem. Quid deprehenderim, singulis locis ascripsi: hic pro-
fiteri cogor, solidi me nihil dum invenire, cur viris doctis assentiar. Glo-
riam ingenii neutri abjudico; verum illos, vel alterutrum vidisse, nego.
Dissensum talem indigne ferre nemo debet, minime omnium, qui receptas
sententias oppugnandas sibi sumere. Ceterum, qui legere hoc Sæculare
Carmen jucundius volunt, illi prius cognoscant certe locum Zosimi lib. II.
pr. præsertim versus, qui ibi recitantur Sibyllinos, quos quidem disserta-

tionem ante citata explicare ipse quoque conatus sum. Illud addimus unum: alternis cecinisse pueros ac puellas, interdum vero junxisse voces, probabile facit ipsa ratio Carminis: quid autem unicuique hemichorio aut choro toti sit tribuendum, uniuscujusque lectoris ingenio permittere, cum libri taceant, malumus. *Gen.*)

PHŒBE sylvarumque potens Diana,

O Apollo et Diana sylvarum domina, illustre calis ornamentum; o semper hono-

.....

Drama Sanadoni recepit Francis, (vid. Argum.) alio tamen ordine: *Pœta ad Populum*, III. Od. 1. 1-4. *Ad Pueros ac Puellas*, IV. Od. 6. 29-44. *Concensus primus: Hymnus ad Apollinem*, IV. Od. 6. 1-28. *Concensus secundus*, I. Od.

NOTÆ

Carmen Sæclare] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. VI. Horatii 'Carmen Sæclare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.' Anno ab urbe condita 736. quintos Augustus Sæculares Ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulo impendit, immo tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirum vigesima prima libri primi, et sexta libri quarti; quam vulgus utramque Sæclare Carmen nihilominus huc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut rite cantant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori vero de se ipse, et magnifice quidem, loquitur Pœta. Quæ plane esse contra rationem Hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, pemo negaverit.

Porro quæ ad Ludos Sæculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium as-

cendebat cum quindecim viris istarum cærimoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur Ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremo in æde Palatina ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrimque choros divisi, Græca Latinaque voce Apollini Dianæque Hymnum decantabant, quem vocarunt Sæclare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio et prosperitatem æternam Sibylla suis Carminibus sponderat. Quapropter curandorum istorum causa Duumviri primum a Tarquinio Superbo, postea Decemviri, demum Sylla Dictatore Quindécimviri creati sunt. Ludos Sæculares institutos a Numa Pompilio alii scribunt, alii a Valerio Poplicola, alii verius longe post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Tacit. Annal. XI. 'Iisdem Consulibus Ludi Sæculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto et sexagesimo quam Augustus

Lucidum cœli decus, O colendi
Semper et culti, date quæ precamur
Tempore prisco;

randi et honorati, concedite quæ rogamus diebus solennibus istis: in quibus carmina

21. *Concentus tertius*, hoc nostrum.—4 'Omnes Libri habebant: *Tempore sacro*, nos tamen ex Vet. Schol. reposuimus *prisco*: 'Tempora' ἀλλῶς dicuntur 'Festa' etiam Ovidio in Fastis. Bentleio placuit *sacro*, ex interpretatione. Glossis maxime delectatur Bentleius.' Baxt. Exc. Sax. Gesneri habet etiam *prisco*; et sic edidere Gean. Zenn. Bipont. et Comb. 'Utinam tandem causam intelligerem, cur maluerint alii *prisco*. Si, præjudicatis opinionibus abjectis, rem consideres, videbis, nullum aliud verbum locum habere posse. Illud *prisco* nullum sensum habet. Certe difficilis hoc verbo locus redditur, sine necessitate.' Klotz. *sacro* præferunt Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et omnes alii, item edd. ante Baxt. cum Bentl. Sanad. Cuning. Francis, Towers,

NOTE

ediderat, spectati sunt... (sedente Claudio Circensibus Ludis, &c.) Domitianus quoque edidit Ludos Sæculares: iisque attentius affuit sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantia refero: sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura; et magistratus potissimum exequiebantur officia cærimoniarum.' Sueton. Claud. cap. 21. 'Fecit et Sæculares Ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempore reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegissee. Quare vox præconis irrisa est,' (observa, lector, ritum solennem,) 'invitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histriionum producti olim, tunc quoque producerentur.' Idem, Domitian. cap. 4. 'Fecit et Ludos Sæculares, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat.' Vide Dion. lib. Lrv. Censorin. de Die Natali cap. v. Val. Max. ii. 4. Alex. ab Alex. vi. 19. præ ceteris

autem Onuph. Panvin. necnon Sibyll. Carm. ab Opsopæo edita, Zosim. Histor. lib. ii. ubi sic etiam scribit: 'Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus Ludos renovavit, factos antea, L. Censorino et M. Manlio Puelio Coss.'

1 *Phæbe sylvarumque potens Diana*] Dii quidem omnes in Ludis Sæcularibus coli debebant: præcipue vero invocabantur isti tanquam ἀλεξικακοὶ et averrunci malorum: tum quod annum sol, menses luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solennibus placanda recensentur, Jupiter, Jnno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2 *Lucidum cœli decus*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi Semper et culti] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiose culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea, 'Roma si vestrum est opus,' &c.

4 *Tempore prisco* [*sacro*] Hisce diebus festis Sæcularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

Quo Sibyllini monuere versus 5
 Virgines lectas puerosque castos
 Dis, quibus septem placuere colles,
 Dicere carmen.
 Alme Sol, curru nitido diem qui
 Promis et celas, aliusque et idem 10
 Nasceris, possis nihil urbe Roma
 Visere majus.

Sibyllæ jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus a quibus protegentur septem colles. Sol omnia conservans, qui splendido curru lucem producis et auferis, diversusque et idem oriris, utinam nihil queas aspicere excellen-

Wetzel. Wakef. Mitsch. et Kidd.—5 *Quod Sibyllini duo codd. Bersmanni,*

NOTE

5 *Sibyllini monuere versus, &c.*] Rit-
 tus, ut dixi jam, Sæcularium Sa-
 crorum Sibyllæ carminibus præscrip-
 tus erat. Apud Zosim. cit. ita canit
 illa: Μεμνησθαι, Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλ᾽ ἀλ-
 σαι ἑαυτὸν, Μεμνησθαι τὰδε πάντα θεοῖ-
 σι μὲν ἀθανάτοις Ῥέξεν ἐν πεδίῳ παρὰ
 Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ, κ. τ. λ. De
 Sibyllis ac Sibyllinis versibus fuse
 disserni ad Juvenal. Sat. iii. init. At
 prodire nuper eruditissimæ de his
 lucubrationes Petri Petiti Philoso-
 phi et Doctoris Medici Parisiensis,
 Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus
 egregie asserit unicam Sibyllam ex-
 titisse Erythræam; quæ cum diutis-
 sime vixerit et per varias orbis re-
 giones sit peregrinata, atque in singulis
 commorata et vaticinata, plurimum
 Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6 *Virgines lectas puerosque*] Bene
 vocat *lectos* et *eximios*. Nam præter-
 quam quod illi debebant esse inprimis
 nobiles, etiam jubebantur esse patri-
 mi omnes et matrimi, id est, paren-
 tem utrumque habere superstitem ac
 viventem. Quorsum vero? Quo-
 niam Apollinis ac Dianæ laudibus
 rite canendis placandisque numini-

bus parum idonei videbantur ii pneri,
 quorum parentibus Dii illi velut irati
 vitam ademissent. Nimirum ea ve-
 teribus insederat opinio, quotquot
 mortalium interirent, Apollinis aut
 Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Liv.
 lib. xxxvii. &c. Vide et i. Od. 21.
 iv. Od. 6.

7 *Dis, quibus septem placuere colles*]
 Dii tutelares, præsides, custodes ur-
 bis ac gentis Romanæ ipsorum auspi-
 ciis conditæ. Romam septem colli-
 bus inædificatam esse norunt omnes;
 sive ejus pomœrio colles septem con-
 tineri, nempe Aventinum, Esquili-
 num, Capitolinum, Cœlium, Palati-
 num, Viminalem, Quirinalem.

9 *Alme Sol*] Apollo idem qui Sol.
 Macrob. Saturnal. i. 21. Hujus an-
 tem in hæc inferiora magna virtus.
 Scilicet calore producit, alit, fovet,
 augeat; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.]
 Quadrigis vehi sol terram circum
 poëtis dicitur.

10 *Aliusque et idem Nasceris*]. Idem
 est sol hodie qui heri: hodiernus ta-
 men dies alius est ab hesterno.

Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia, tuere matres; Sive tu Lucina probas vocari, Seu Genitalis.	15
Diva, producas sobolem, Patrumque Prosperes decreta super jugandis Foeminis, prolisque novæ feraci Lege marita :	20

tius civitate Romana. O Ilithyia benigne procurans tempestivos partus, seu Lucina seu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica; et promove Senatusconsulta de jungendis connubio mulieribus, et lege maritali novæ

~~~~~

quatuor Blandd. et Div. Cruquii, et Harl. 1. 2. 3. 4. 6.—13 *Rite m. a. fortus* var. lect. in ed. Gesnero-Zeun. Lips. 1815.—14 Gott. Florent. 1482. al. *kilythia*: var. lect. ap. Kidd. *Ilicia*.—16 *Seu Genetyllis* ex conj. Bentl. eumque secuti Sanad. Towers, Francis, et Kidd. 'Nollem eruditissimum Bentleium de sola conjectura reposuisse *Genetyllis*, cum possit *Genetyllis* Latine reddi ab Horatio satis idonee *Genitalis*: quin et Scholiastes hæc firmat. Sed ille vulgaria tenuit.' Bart. 'Nec ego ausim *Genitalem* genendi et pariendi præsidem dammare, quam omnes in universum libri agnoscant: cum præsertim *Genetyllis* sit Latinis inauditum, et Græcis turpiculum fere, Veneris potius epitheton lascivæ, quam Dianæ.' Gesn. *Genitiva* conj. Cnning. sed edidit *Genitalis*. Vide Lamb. ad Lucr. 1. 7. Heinsium ad Ovid. Amor. II. 18. 7. et

NOTÆ

14 *Ilithyia*] Hæc inter generationis præsidæ recensetur, immo eadem est cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt, Homer. Pausan. Dionys. Halic. Plato. Cæcl. Rhodig. xxviii. 24. ita scribit: 'Ilithyia, sive *Εἰλεθῖα* ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyæ obeunt Delii, a quibus didicerint ceteri. Dictamum herbam juvare insigniter fecunditatem atque *εὐτοκίαν*; atque ob id corollas Ilithyæ ex dictamo contexti sætas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est; eamque mitem ac lyszionon adesse parturientes precabantur.' Hæc ille. Ejus meminerrunt et Hesiod. Theog. Pindar. Nem. Od. vii. init.

15 *Lucina*] Sic dicta quod prodeun-

tibus in lucem faveat infantulis.

16 *Genitalis*] Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore lunæ et gignitur. Ex his intelligitur cur a Poëta nostro dicatur 'maturos aperire partus Lenis.' Vide III. Od. 22. et IV. Od. 6. 38. Not.

17 *Producas sobolem*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

18 *Decreta super jugandis Fæminis, &c.*] De connubiis rite contrahendis ac generandam prolem, supplendisque exercitus. Censorum jus et officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20 *Lege marita*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, et post Ludos istos sæculares annis 25. lata est; sed

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.

Vosque veraces cecinisse Parcæ, 25
Quod semel dictum est, stabilisque rerum

sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem, Parcæ, quæ semel statuta vere prænuntiastis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata

~~~~~

Burm. ad Ovid. Art. Am. 1. 125.—21. 22 *Certus ut denos d. p. a. Orbis et codd.* Lambini, Mediol. 1502. Ald. Basil. 1531. Fabric. 1593. Lud. Vives ap. Cruq. et Dan. Heins. *Certus undenos d. p. a. Orbis ut* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Exc. Sax. Brod. omnes Torrentii, Blandd. 1. 2. 3. 4. Crnquii, ceteri omnes et edd. recentt. 'Pro et cantus referatque ludos, ita reponendum dñxi juxta Vet. Schol. ut cantus referat que ludos; neque enim que semper Encliticum est: et pessime nonnulli ut denos pro undenos.' Baxt. 'Horatianum est, que adjungere ad verbum commune, quod sic velut geminatur, quasi esset, ut cantus referat, referatque ludos. Vid. ad Car. 2. 19. 28.' Gem.—23 Bentl. totiensque.—26 *Quod s. dictum, sine est*, Harl. 4. Harl. 1. a m. sec. et Græv. *stabilis* Quirini conj. Rutgersini, quam ipse postea damnavit; *stabile usque* Cuning. Bentleius vero: *dictum stabilis per ævum*, et sic edidit Kidd. Idem Bentl.

NOTE

Juliam maritalem, seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. 1. 6. Cic. de Legib. Zonar. Dion. Tacit. Annal. Sueton. Octav.

21 *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod Sæculum appellatur, referantur et repræsententur iterum ac deinceps Ludis istis similes, semperque adeo floreat nrbs et Imperium Romanum. Alii legunt, *Certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis sæculum designant. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini versus: 'Ἄλλ' ὁπότεν μήκιστος ἰσχυρὸς ἀνθρώποις Ζεὺς, εἰς ἔτεον

ἐκατὸν δέκα κύκλον ὀδεύει, κ. τ. λ.

23 *Ter die claro, totiesque Nocte*] Ternis diebus ac totidem noctibus peræverabant Ludi Sæculares, ut ante jam annotavi.

25 *Vosque veraces cecinisse Parcæ*] Lucinæ sive Ilithyæ subjungit Parcas. His nimirum assidere illam scribit Pindar. Od. Nem. vii. ante cit. *Ἐλθεῖνα πάροδος Μοῦρᾶν βαθυφρόνων Παῖ* . . . Ἥρας, γενέσθαι τέκνων, κ. τ. λ. *Ilithyia assidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26 *Stabilisque rerum Terminus servet* [servat] Quidam legunt, *servet*: sed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *hæret*. Nihil clarius nostra illa lectione. Sensus est: O Parcæ, quæ veraciter protulistis ac profertis id quod semel a Jove dictum, fatum, et sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate, (Virgil.

Terminus servet; bona jam peractis
Jungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:

30

Nutrient foetus et aquæ salubres
Et Jovis auræ.

Condito mitis placidusque telo

addite jam transactis. Terra frugibus sæcunda et gregibus det Cereri coronam e spiciis. Salubres aquæ et aer Jovis alant foetus. Phæbe, sagittis reconditis clemens

~~~~~

conj. etiam: *Quod, simul d. est, s. per ævum.*—27 Bentleii Magdal. Reg. Soc. a m. sec. Venet. Glarean. Ald. &c. *servat*; in quibusdam aliis *servent*. Omnes ceteri Bentleii, meliores et vetustiores Cruquii, Torrentii, Bersmanni, Pulmanni, Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Cruq. Lamb. Torrent. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Towers, Francia, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *servet*. 'Non opus est ingeniosa quantumvis Bentleii conjectura, quam refellunt Lamb. Bos Animadv. p. 54. et Johnson. P. II. p. 67.' *Gesn.*—31 'Posui subdistinctionem post *aquæ*, quod *salubres* ad *auræ* magis pertinere crediderim, quasi diceret: *aquæ Jovis et salubres auræ Jovis*: nam et siccitatem, et pestilentem aërem deprecatur.' *Baxt.* 'Opportune huc advocat Rutgersius Apoll. Rhod. II. 527. ἑρῆται δὲ Διὸς ἀβρῶν. Etesię nimio calori resistent, exurique segetes prohibent.' *Gesn.* Ita distinguunt etiam Gesn. Mitsch. et Comb. 'Sustuli comma post

NOTÆ

'Imperium sine fine dedi,') quod quidem hactenus 'ordo rerum stabilis ac terminus servat,' constitutæ jam Romanorum potentię et glorię novam semper adjungite. Vel, si mavis generaliter accipere: Parcę, quę vere cecinistis id 'quod semel dictum,' quodque immutabili necessitate fixum oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30 *Spicea donet Cererem corona*] Hoc debitum et aptum munus pro accepta frugum abundantia. Tibull. I. 1. 'Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea.' Et II. 1. 'Spicia tempora cinge Ceres.'

31 *Nutrient foetus et aquæ salubres Et Jovis auræ*] Aërem et aquas pestilentes deprecatur: oratque ne 'tabida membris, Corrupto cœli tractu, miserandaque' veniat 'Arboribusque satisque lues, et letifer annus:' ut ait

Virgil. *Æneid.* III. 138. Horat. I. Od. 21. 'Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem Pestemque a populo et principe Cæsare in Persas atque Britannos Vestra motus aget prece.'

32 *Jovis auræ*] Hinc Virgil. *Ecl.* III. 'Jovis omnia plena.' Macrobi. in *Somn. Scip.* cap. VII. Jupiter pro cœlo ponitur, et Juno pro aëre; Jovisque conjux, quia aër scilicet inferior, cœlo est subjectus, velut aëri superiori. Idem *Saturnal.* III. 4. 'Esse autem medium æthera Jovem, Junonem vero imum aëra,' aiunt, &c.

33 *Condito mitis placidusque telo*] Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, II. Od. 10. 19. Adde quod ante annotavi, ita veteribus superstitiose existimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianę telis percussum. Vide Macrobi. *Saturnal.* I. 17.

Supplices audi pueros, Apollo;	
Siderum regina bicornis audi	35
Luna puellas:	
Roma si vestrum est opus, Iliæque	
Littus Etruscum tenuere turmæ,	
Jussa pars mutare Lares et urbem	
Sospite cursu;	40
Cui per ardentem sine fraude Trojam	

et benigne, exaudi pueros supplicantes: o luna bicornis, astrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem Roma est vestrum opus, et ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt ceteræ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia et civitatem; quibus pius Æneas viam tutam paravit inter incensam Trojam illæsis, ipseque post

NOTÆ

ubi Apollinis arcu et sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probe asseritur.

34 *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ vero Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi; et sic jusserat Sibylla: *χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν, καὶ χωρὶς παῖδων ἑρσὴν στάχυν, ἀλλὰ γονύων Πάριων ζώντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἐστὶ φύσις.* *Seorsim vero puellæ chorum ipsæ habeant, Et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum Omnium viventium, quibus utrimque florens adhuc genus extet.*

35 *Bicornis Luna*] Non temere hoc epithetum, immo proprium maxime. Nam tempore novilunii agebantur Ladi Sæculares, et Carmen illud Sæclare concinendum erat 'ad bicornem lunam.'

37 *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38 *Littus Etruscum*] Italicum, Tiberinum littus.

39 *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque

beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virgil. *Æneid.* III. 88. sic Æneas Phœbo: 'Quove ire jubes? ubi ponere sedes?' Phœbus autem sic Æneæ respondet: 'Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto Accipiet reduces: anti-quam exquirite matrem: Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris, Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.' Et vs. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes: 'mutandæ sedes. . . . Surge, age. . . Coritum, terrasque require Ausonias.' Et postea: 'Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.'

Pars] Proprie. Nam et Trojanorum alli Antenore duce in Italiam deveniunt. Virgil. *Æneid.* I.

41 *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti a te, Apollo, jussæ novas querere duce Ænea sedes, is dux, te adjutore, tutum 'munivit iter,' longum fugæ laborem, ut ipse jussus erat, minime deserens. Virgil. cit. *Æneid.* III. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. *Æneid.* II. 'flammam inter et hostes Expedior: dant tela locum; flammæque rece,

Castus Æneas patriæ superstes
 Liberum munivit iter, daturus
     Plura relictis:
 Di probos mores docili juventæ,
 Di senectuti placidæ quietem,
 Romulæ genti date remque prolem-
     que, et decus omne.
 Quique vos bubus veneratur albis

45

patriam stans, ampliora donaturus quam relictæ fuerant: O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo denique Romano divitiarum, sobolem, gloriam integram. Illustris vero progenies Anchisæ et Veneris, quæ

aquæ, quia concinnius videbatur salubres referri ad aquæ. Zenn.—45. 46 Gott. Exc. Sax. duo Bersmanni: *docilis juventæ, D. senectutis.* Bentleii Battel. a m. pr. habet etiam *docilis*; Græv. Regin. Colbert. et duo alii ejusdem *senectutis.* Ita edidit Kidd. Battel. habet, *Di, senectuti placidam quietem.*—47 *Romulæ genti* var. lect. ap. Kidd.—49 *Quique* Zarot. Venett. Vet. Comb. Priscian. p. 774. Medioli. 1502. Ald. et inde fere omnes, etiam Land. Torrent. Talbot. Maïtt. Pine, Sandby, Delph. Schrevel. Sanad. Towers, Francia, et Mitsch. *Quaque* Gott. Bentleii Græv. Regin. a m. pr. et Acron, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Exc. Sax. Blandd. 1. 2. 3. 4. Cruquii, alii Pulm. Bersm. et Torrent. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Cruq. Bentl. Cuning. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. ‘Retinui lectionem adeo acriter defensam Bentleio, et Baxtero probatam. Sed nec dissimulo, et auctoritate tutiorem mihi videri, et sensu meliorem alteram, *Qui veneratur*, id est, *Augustus, imperet.* Credibile est, pro imperio Augusti vota non esse facta Lædis Sæcularibus? *Imperet* Augustus, qui ita clemens est in devictos, quia majestatem Romanam ita anget. Pulchrum et dulce est *Impetret*, propter *Quæ vos veneratur*: sed in novo imperio magis necessarium est *Imperet!* Gesn. ‘Ob Gesneri rationes revocavi plurimum librorum lectionem.’ Zenn. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et duo Lambini *bubus*: alii fere omnes *bobus*. Forsan, ubi prima syll. in hac voce producitur, scribendum per Crasin *bubus*; contra, ubi cor-

NOTÆ

dunt.’

Sine fraude] Impune, sine noxa et damno sui aut suorum. Vide II. Od. 19. 20.

43 *Daturus Plura relictis*] Sic enim fidei Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. III. ante cit. ‘Venturos tollemus in astra nepotes, Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis Magna para . . . Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt: Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.’ Itaque Æneas, eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italia,

quam quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45 *Di probos mores*] Vide quam recta et justa petat. Quod autem Romanæ genti precatur ‘*rem*,’ seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quod ‘*prolem*,’ Imperii populique perennitatem exoptat; quod ‘*decus*,’ id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos ‘semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis’ extitisse.

49 *Quique vos bubus veneratur albis*] Hæc peculiariora sunt ac sigillatim pro

Clarus Anchisæ Venerisque sanguis, 50
 Imperet, bellante prior, jacentem
 Lenis in hostem.
 Jam mari terraque manus potentes
 Medus Albanasque timet secures :
 Jam Scythæ responsa petunt, superbi 55
 Nuper, et Indi.
 Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque

modo juvenis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terra marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulo ante ferociores. Jam fides, et pax, et honor, atque antiquus pudor, et virtus contempta remigrare non

ripitur, *bobus* per Syncopen, ut ap. Auson. Epigr. LXII. 'Æs, veluti spirans, cum bōbus exagites.'—51 *Impetret* Exc. Sax. tres Torrentii, nonnulli Pulman. et Cruquii, Harl. 3. 6. Bentleii Petrens. Battel. a m. pr. Regin. et Magdal. cum edd. Cruq. Bentl. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Imperet* ceteri codd. et edd. antiq. item Sanad. Zeun. Towers, et Francis.—53 Bentl. conj. *mari terraque manum potentem*, laudans II. Sat. 6. 62.—57 Tres Pulmanni codices, et ex nostris Leidensis, Grævianus, et Galei: *Jam fides, et pax, et honor, pudorque*. quod euphoniæ gratia merito re-

NOTÆ

Cæsare Augusto vota. Is nimirum 'Anchisæ Venerisque sanguis:' nam Augustus a Julio Cæsare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchisæ ac Venere prognatus. Quisquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bubus albis] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phæbo Dianæque, utpote lucidis numinibus, candidæ victimæ: Junoni juvenca nitida; terræ scrofa nigra; Parcisi fuvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. Histor. lib. II. jam cit. Ζάλευκοι ταῦτοι δὲ Διὶ κατὰ βαμβύλι ἀγέσθων Ἡμῶν, μὴ δὲ ἐνὶ πυρὶ, κ. τ. λ.

51 *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem*] Virgil. Æneid. VI. 851. 'Tu regere Imperio populos, Romane, memento, . . . Parcere subjectis, et debellare superbos.'

54 *Medus*] Vide IV. Od. 5. et 14. Dio lib. LIV. Paul. Oros. IV. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet secures] Romanorum majores Albæ priusquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro 'Romanas.' Virgil. Æneid. I. 'At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo, . . . regnum ab sede Lavini Transferet, et longam multa vi muniet Albam.' Et antea: 'genus unde Latinum, Albanique patres.' Porro *secures*, insignia Magistratum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam scioliis.

55 *Scythæ responsa petunt*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Supra cit. IV. Od. 5. et 14. mox cit. Flor. IV. cap. ult. &c. De Scythis, I. Od. 19. II. Od. 9. III. Od. 24.

56 *Indi*] De his antea I. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. VI.

Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet; apparetque beata pleno
Copia cornu.

60

Augur et fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus aras;

65

dubitat: et abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medica sublevat ægrotantia corporis membra, si placide intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem

~~~~~

cupimus.' Benth. Ita edidere Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Zeun. Wakef. et Kidd. Ceteri omnes honor.—65 *Si Palatinas v. æ. arces* Harl. 1. 2. 4. 6. alii, cum edd. vett. omnibus et Torrent. item Bond. Delph. Sanad. Towers, Francis, Benth. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. Præter veterrimos Cruquii Blandinius, et aliorum aliquot, etiam Colbertinus noster et Regiæ Societatis codex, et pro varia lectione Grævianus cum Battelliano *aras* habent, non *arces*. Atque illam lectionem agnoscit Porphyrio: 'Apparet,' inquit, 'jam eo tempore ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollinis templum: et sensus est: Si acceptas aras habet Apollo, quæ in Palatio dedicatæ sunt.' Cetera exemplaria cum priscis editionibus *arces*, vel, ut Leidensis noster, *arcis* retinent. Sane *aras* et *arcis* tam similes habent ductus literarum, ut librariorum, etiam minime lippientes, facile decipere possent. Sic in Ciceronis Orat. pro Balbo c. 17. Quod ad Flacci hunc locum attinet, utraque quidem lectio proba est et venusta; ut nescias fere, utri priores partes jure sint deferendæ. Verrum enim est, in Palatio templum Apollini conditum esse, unde Noster i. Epist. 3. 17. Propert. iv. 6. 11. Ovid. Met. xv. 864. et alii complures. Recte igitur habet *Palatinas aras*. Lectio tamen altera nescio quomodo magis arridet;

NOTÆ

58 *Neglecta redire Virtus Audet,* &c.] Sunt enim quædam 'tempora virtuti inimica,' ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, et in cælum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire Virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. i. 129. 'fugere Pudor, Verumque, Fidesque,' &c. Quod e Theognide expressum videtur. *ἄχαιο μὲν πίστις, ἀβίητ' ἰδὲς.*

61 *Augur*] Vaticinandi facultatem a Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu] 'Ἀπυρόροτος, apud Homer. Virgil. Æneid. xii. 394. 'Ipse suas artes, sua munera, lætus Apollo Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.'

62 *Acceptusque novem Camœnis*] Ut pote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63 *Qui salutari levat arte,* &c.] Apud Ovid. Met. i. 521. ita de se jactat Phœbus: 'Inventum medicina meam est, opifexque per orbem Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.' Vide et Macrobius. i. 17. ante cit.

65 *Palatinas aras*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus,

Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper,
Proroget ævum.

Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.

70

semper civitatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana vero, quæ Aventino monti præsidet et Algidum, suscipiat vota Quindecimviri, atque pro-

~~~~~

cum quia *arces* poetice magis et figuratius videtur; tum quia præter domum Angusti Palatinam etiam ipsum Apollinis templum sensu comprehendit. Ita Virg. *Æn.* xi. 477. Noster antea vs. septimo: 'Dis, quibus septem placere colles.' Cland. Bell. Gild. vs. 119. Carm. xii. 19. et vi. Cons. Honor. vs. 617. Benth. *aras* receperunt Crnq. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. neque aliter Harl. 3.—66 Benth. conj. *Remque Romanam Latiumque*, i. e. Latinam, ut *felix* pertineat ad seq. *alterum in lustrum*; edidit vero, mutata tantum interpunctione: (*Si Palatinas v. æ. a. R. R. Latiumque*) *felix Alterum, &c.* eumque secuti Wakef. et Kidd.—68-72 'Hinc quoque, ut ex multis aliis locis, apparet permultum interpretis interesse, iudicium simul afferat, an solam eruditionem. Quippe, cum in editionibus priscis et quæ eas excipiebant, sic nno consensu positum invenirent: *Proroget... Curet... Applicet*, id alba linea signabant, et calculis suis comprobabant omnis fere Interpretum chorus. Nimirum sane patienter, si quid mihi iudicii est. Sed meliora suppeditabant veteres membranæ; si modo sagaces lectores nactæ fuissent. Quatuor enim Blandinii apud Cruquium, Bersmanni unus, cum Leidensi nostro et a manu prima Reginensi, *Prorogat, curat, applicat*. Porro et *curat, applicat*, præter tres Bersmanni, Grævianus noster, Regiæ Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. *Curat* etiam Galei codex, et *prorogat* a prima manu Magdalenensis. Quid quod *curat* et *applicat* diserte agnoscant Scholiastes uterque: quamvis absurde quidem enarrant: 'Particula *si* ex superiore sensu per Zengma arcessita; ut ordo sit: Si Diana preces curat, si aures applicat, proroget ævum in melius.' Belle sane, quod Zengma illud, tanquam Deum aliquem ex machina, introducunt: cuius ope et numine quibuscumque solæciis et barbarismis patrocinari queant. Tamen et ipsos aura quædam veri affluisse videatur. Sic enim annotant: '*Proro-*

NOTÆ

cum bibliotheca et porticu. Vide i. Od. 31. Porro in hac æde Palatina canebatur Sæculare Carmen tertio die Iudorum, ut observat Zosim. ante cit.

67 *Alterum in lustrum*] Vel accipe lustrum simpliciter pro spatium quinque annorum, atque adeo Synecdochicus pro tempore sequenti: vel signanter et præcipue, pro altero sæculo: nam Ludis Sæcularibus fiebat in-

signis lustratio. Zosim. cit.

69 *Quæque Aventinum tenet Algidumque*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat e septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Roma.

70 *Quindecim Diana preces virorum Curet*] Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere

Hæc Jovem sentire, Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus et Dianæ
Dicere laudes.

pitias aures præbeat juvenum precibus. Ego, chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem et Deos universos.

*****

get, dilatet, differat: et est tempus pro tempore, *Prorogabit*. Certe quicumque hæc scripsit, *prorogat, dilatet, differt* scripsisse videtur. Quippe si *proroget* precandi et optandi modo extuleris, stultum fuerit enallagen temporis somnare, et per '*prorogabit*' explicare: contra, si *prorogat* legeris, non inconcinne id quidem, etsi non adeo necessario, per futurum tempus enarrabitur. Adde huc illud Porphyronis: 'Si propitius Romanos aspicit Apollo, melius sæculum tribuet in futurum.' Sic enim ex suis membranis Crœquius edidit; non ut vulgo, 'tribuat futurum.' Unde amplius constat nonnullos, (nam Scholia vetera centones sunt ex variis consanti) legisse olim, *prorogat*. Quid multa? tu tot auctoribus fretus non dubitanter restitue: *Prorogat... Curat... Applicat*. Bentl. *Proroget* omnes codd. Gesneri cum Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et al. *Curet... Applicet* Mediol. 1477. 1486. Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. al. usque ad Crœq. cui obsecuti Baxt. Bentl. Cuning. et Kidd. *Curat* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb. *Applicat* Harl. 1. 2. 3. 6. et Vet. Comb.—75 *Phæbo* Bentl. ex cod. Barthil, Advers. xxxviii. 18. eumque secutus est Cuning.

NOTÆ

de rebus gravioribus, seu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sæcris faciendis præesse, cærimonias exequi, libros et Carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, Ludorum Sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. iii. 16.

73 *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75 *Chorus*] Licet e multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. vs. 193. 'Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.'

APPENDIX AD NOSTRAS ANNOTATIONES

IN LIBROS ODARUM SEU CARMINUM HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri Censuras, et grave est a tanto viro notari; ne quis ob id fortasse vel quicquam detrahendum arbitretur de summa laude, quam a tot sæculis meruerunt Odæ Horatii, aut temere credat Scaligerum velint quadam Zoili vesania percitum adversus Lyricorum Principem debacchatum esse, operæ pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, qua nemini dubium relinquitur quanti illas ipse aestimavit. Sic habet Poët. lib. vi. 'Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsit, obtinuit: quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.' Et postea: 'Nunc ad politissima ejus Carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis quam castigationis apparatus erit.

'Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti, verum etiam sublimi maxime commendandi. Quid enim altius aut præclarior illis?

Post ignem æthereæ domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohora;
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis aliti, &c.
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit, &c.
sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.
Permitte Divis cetera, qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota:
Quem virum aut herosa lyra vel acri
Tibia sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? &c.

Delph. et Var. Clus.

Horat.

3 B

Item decima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima vero prima adeo assurgit, ut facile probet iudicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

‘ Porro lib. II. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesima et in sequenti.

‘ Sed et lib. III. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia vero gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissime sonat. Haud paulo minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissime: tum vero semper assurgit eo usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

‘ Quarta lib. IV. profecto aliarum nulli cedit magniloquentia. Quam quæ sequitur, tametsi eo non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

‘ Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum a calumnia vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens; sed non sine auditoris reverentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia coherent, ita ut unum tota illa esse videantur.

‘ Ceteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut:

Vitas hinnuleo me similis Chloë, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor pudori, &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis editæ regibus, &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

‘ Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut et mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

‘ Inter alias vero, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia lib. IV. ‘ Quem tu Melpomene,’ &c. Altera nona lib. III. ‘ Donec gratus eram tibi.’ Quarum similes malim a me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse quam esse totius Tarraconensis rex.

‘ At tametsi tam magnifice de Horatii Carminibus sentio: tamen dabant ingenno nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.’

V. CL. ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN

HORATII SATIRAS.

DE ORIGINE ET PROGRESSU SATIRÆ ROMANÆ,
ET QUAS MUTATIONES SUBIERIT.

HORATII Satiras duobus Libris comprehensas, nunc 'Sermones,' nunc 'Satiras,' nullo discrimine, appellavit ipse: verum cum 'Ideas' modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per 'Satiram' intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeo solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satirica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum ad-
jutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis anti-
quitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non at-
tendamus: per illas enim incedunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hic cavi, sæpe vias parum tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quam Romanis prorsus incognita, nec ulla cum Satirica Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum scribit l. 10. 'Satira quidem tota nostra est.' Inde est quod Horatius l. Sat. 10. 66. 'Græcis intactum carmen' dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam : Latini ‘Saturum’ usurpabant pro ‘pleno,’ cui ad perfectionem nihil deesset : hinc ‘Satur color,’ cum lana colorem plene combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex ‘Satur’ factum ‘Satura,’ quod etiam ‘Satira’ per *i* efferebant, quemadmodum ‘Maximus’ et ‘Maxumus,’ ‘optumus’ et ‘optimus.’ Est igitur Nomen Adjectivum; quod relationem habet ad Substantivum intellectum : dicebant enim prisci ‘Saturam,’ subintelligentes ‘lancem.’ Erat autem ‘Satura lanx’ vas (Gallice *un bassin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis et Baccho, ut totius anni provenituum primitias, offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant *πάγκαρον θυσίαν, πανσπερίαν*, et in leguminibus *πυραυρίαν*. Diomedes Grammaticus accurate et hunc Romanorum morem et vocis ‘Saturæ’ naturam explicavit his verbis : ‘Lanx referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, et a copia et saturitate rei ‘Satura’ vocabatur. Cujus generis lancium et Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit :

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Et, lancesque et liba feremus.’

Deinceps ad alia miscellanea translata est. Fest. ‘Satira cibi genus ex variis rebus conditum.’ Migravit inde ad ea, quæ mentis et ingenii sunt; nam ‘leges Saturas’ nuncuparunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut ‘Legem Juliam,’ ‘Papiam,’ ‘Poppæam’ quæ dicebatur ‘miscella,’ quod idem est ac ‘Satura;’ unde profecta est et illa locutio ‘per Saturam legem ferre,’ cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis sententiis, omnes simul et promiscue sententiam ferebant, quod proprie dicebatur per ‘Saturam sententias exquirere,’ quomodo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hic constiterunt; etiam ‘Libros’ quosdam hac appellatione insigniverant, at Pescennius Festus, qui ‘Historias Saturas’ vel ‘per Saturam’ nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii Opera hinc traxisse nomen, ‘Satirasque’ appellatas, quod ‘multis et variis rebus hoc Carmen refertum esset,’ quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est : cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam : ejus migrationes antiquiores erant

in alias res, quas propinquius 'Horatii Sermones' contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem ea luce perfundet, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorent, casu, dum dies festos per licentiam et lasciviam agitent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum et viginti fere annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parum numerosi, utpote subitanei, et a populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nosset, quam Cererem et Bacchum. Hoc genus Carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuo extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit II. Epist. 1. 145.

Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrænam hanc et impotentem licentiam excepit non ita multo post alius generis Carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam diceriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc Carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit 'modos,' i. e. musicum et congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Livius VII. 2. 'Vernaculis artificibus, quia 'Hister' Tusco verbo 'Ludio' vocabatur, nomen 'histrionibus' inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem, incompositum temere ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti, peragebant.' Non ablu-debat hæc Satira a nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscue et Spectatoribus et Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica, cum Livius Andronicus ad Comœdias et Tragœdias ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit; quæ cum esset oblectatio et liberalior et absolutior, mox huc undique catervatim concursus est, neglecta ad tempus 'Satira,' quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurde subnecterent, (quod Galli

in suis *Farces* hodieque faciunt,) Attellanis certe mutato tum primum 'Satirarum' nomine in 'Exodia,' quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam a prima multum discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quam brevissime potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italia Ennius: qui cum adolevisset, et diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus, recte et id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit 'Sermones,' quos 'Satiras' servato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatianis, quod ad argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: excepto, quod Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exemplum, id sibi juris sumserit, ut plura Carminum genera, confusis Hexametris, Iambicis, Trimetris, et Tetrametris Trochaicis commisceret, ut ex Fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dignum sane, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annumeraverim porro Ennii Satiris alteram illam speciem Versuum, qui ea sunt venustate, ea elegantia, ut sæculum longe superare videantur. Rem non ingratam fecero, si Lectoris oculis subjecero:

Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somnium:
Non enim sunt ii, aut scientia, aut arte Divini;
Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstus causa fictas suscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.'

Plurima ex his Satiris desumsit Horatius, ut manifestum erit Notas nostras consulenti.

Post Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipse quoque, sive Avunculum, sive Avum ex matre imitatus, scripsit.

Natus est Lucilius eo tempore, quo maxime florebat Pacuvius. Composuit et ille Satiras, sed quibus novam novata scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propius exprimere voluerit: cujus admodum imperfecta ex prisca Latina Satira haberi poterat notitia, quale scilicet faceret Carmen, quod sola Natura dictitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi potest illud Horatii, II. Sat. l. 62.

Quid, cum est Lucilius ausus

Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium-Satiras factas: cum Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic Carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eadem fuit sententia Quintilianus x. l. 'Satira quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.' Cave hic pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatici verba, quæ subacti iudicii Criticum in errorem induxerunt. 'Satira est Carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ caractere compositum, quale scripserunt Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim Carmen, quod ex variis poëmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.' Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii ab ea quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materia quam forma. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter nitoris et salis plusculum, in summa rei nulla insigni variatione facta. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem Carmine, sicut Ennius, fecerat tamen diversa Carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius Fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideo censendæ sint,

quod ille hunc scribendi arte longe superaverit, uti voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras a Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras suas supra Lucilium, quam ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Douzam quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eo dixi quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solum ut demonstrem, quanta cum cura et cautela eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscura adeo et antiqua.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi; planum feci inde exemplum sibi sumsisse Ennium; satis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii et Horatii, quod tamen Carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod et ipsum quoque ab antiqua originem duxit, tempus est accedere: ea est quæ appellatur 'Satira Varroniana' vel 'Menippea,' quod primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quodque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec sola Carminum varietate mista est ista Satira; nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satira locutus addit: 'Alterum illud est et prius Satiræ genus, quod non solum Carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus;' cujus loci unica difficultas in eo posita est, quod affirmat Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multo posterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuisse, ea vero non est Quintiliani mens, quippe qui probe sciret eam multis annis fuisse recentiore. Id voluit, Satiram hanc ita mistam magis compositam esse ad Ennii et Pacuvii, qui in Satiris suis multa sibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui Musas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter Fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ libellus, et Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianis omnino similes.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In Notis nostris commodior erit locus Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum 'Satiræ' tam designare Sermones qui virtutem commendent, quam qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in lingua nostra, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine 'convicium' intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam habet ex etymologia, cum Galli respiciant primum et frequentiore vocis usum, tributæ jam inde ab initio diceriis et obtreccionibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *α* vel per *ι*, Gallice per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum Scaligero, Heinsio, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci *Σατίρπαις*, Romani Faunos, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi Poëmata, eque voce 'Satyrus' ductam vocem 'Satyra'; istas præterea 'Satyras' Carminibus Græcorum 'Satyricis' valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet a 'Satyrus' ex analogia formari non 'Satyra,' sed 'Satyrica,' plurimumque interesse inter Græcorum 'Satyrica,' et Romanorum 'Satiras.'

Spanhemius, in pulchra sua ad Juliani Imperatoris Cæsares Prefatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ ante ea de re protulerat celeberrimus Criticus, descriptis magno cum judicio duorum Poëmatum quinquæ aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter 'Sillos' suos, mordax Poëmatis genus, quod ex Fragmentis Sillorum Timonis facile colligi potest; at hoc intererat, quod 'Silli' Græcorum meræ essent 'Parodiæ,' quod de Romana 'Satira' dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Exposita tandem natura, origine, et progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodius demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extra habebant pulchri, nihil ornati, at si illas

aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propius inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assidue exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis serio student. Oculis parum intentis illum aspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot sæcula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substituerunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti, nihil ultra petiere: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: plane quasi scripsisset Horatius solum ut verborum construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratia verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi fuitiles soni: aures quidem feriunt, ad animum vero non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum a falso, et a rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temere opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus a magistris suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinate inhærent, nulla habita ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles, omnibus quibuscum vivimus commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in Figuras digitum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheses obscuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quicquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palmarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc speculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quod ego in commentariis meis quicquam sciens volens

prætermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficultatem : at in hanc curam præcipue incubui, ut argumenta, quæ tractat, illustrarem ; rationum, quas adhibet, soliditatem indigitarem ; ut expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua confirmanda, et ad contraria refutanda, vel eludenda ; ut veritatem assertionum ipsius stabilirem ; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facile fugiat, oculis exponerem ; ut denique in apriculum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, Interpretes suos sæpe effugit, qui cum ipsum deprehendere nequirent, stupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumero sensum non solum diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quod ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illustrando laborem suum contulerunt : laudo conatus illorum, illi mihi viam, aperuerunt. Si qua in re ego illos superavi, omne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum cura, majore certe otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tam Græcos, quam Latinos, quos assidue tero, ut ad eorum gustum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia sæcula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus adeo augustis reportarunt. At hi, dum nimio efferuntur studio eam devitandi admirationem, cujus mater est ignorantia, imprudentes discedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat 'matrem sapientiæ,' quæque prima oculos hominibus aperuit. Minime miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longe præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere : nempe infirmiores sunt, quam ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant : ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam vero intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut Judices verendos et incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magna interim ducor Posteritatis reverentia : timidior quam si-

dentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eo pervenire possint, iudicium latura sit. Non ideo tamen minoris aestimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui sæculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsa natura et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce aut oculis objecta perspicere, quam solidam laudem adipisci, et ingenium excolere aliis rationibus, quam quas Græci et Romani nobis præscripserunt: sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causa non cognita, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad sæculi cujusvis ignorantiam, aut potius barbariem, demonstrandam, quam quod ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parum doctus, Demosthenes et Cicero e trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verum spes est non toti sæculo imputatum iri quorundam perversum iudicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incassum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius Historia, cumulationemque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

. Advertendus est Lector, nos, Porphyryonis admonitu adductos, duo puncta dignoscendis Personis in Satiris a Veteribus adhibita, Recentiorum vero negligentia hactenus omisa, tandem in sedem suam reposuisse; quia et Eclogarum Lemmata tam in Satiris quam in Odis, quo melius instituto nostro convenirent, nova fecisse omnia. Baxt. Pro illis duobus punctis nos hoc signum ¶ præposuimus, quoties persona mutatur. Gem.

Q. HORATII FLACCI SERMONUM

LIBER I.

SATIRA I.

IN AVAROS.

Deridet salae stultam ac perversam rationem avarorum, qui quanquam de sua sorte conqueruntur, nolant tamen, si optio detur, suam cum aliena permutare: sed aiunt, se labores perferre et opes colligere, ut habeant unde in senectute vivant. At nunquam satis habent; corradunt temere, nec utuntur quæsitis, nec hæredum amorem merentur, atque omnem vitam trahunt miseram, suntque in maximis opibus pauperrimi.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem

Quomodo fit, o Mæcenas, ut nullus vivat contentus ea conditione, quam sibi vel

Antiquissimus Bland. Crnquii habet pro titulo: *Q. H. F. Carmen Seculare explicit: incipit Eclogarum liber primus*, majusculis quibusdam characteribus *erasis*, ita tamen ut aliquo modo legi possent, atque in earum locis depictis aliis, qui lectori rē *Sermonum* exhibent. Tres alii Blandd. et Busld. *Incipit primus liber Sermonum Horatii*; deinde singula Poëmata inscribuntur *Eclogæ*. Quinque alii codd. ap. Crnq. nullam omnino habent Inscriptionem. 'Notandum quod in nostro cod. semper loco *Satyrarum* scriptum invenerimus *Eclogæ*.' Græv. Hæc Satira prima est hujus libri in Ed. Sanad. præfixa tamen,

NOTÆ

Duebus Satirarum libris Horatius Stoice carpit vitia, callide tamen; atque, ut ait Persius Sat. 1. 116. 'Omne vassè vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusare populum suspendere naso.' Egrege et apposite Seneca, lib. quod in Sapientem

non cadat injuria, 'Ceteri sapientes,' inquit, 'molliter et blande, ut familiares medici ægris corporibus, non qua optimum est, medentur, sed qua læet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amena intuentibus videntur, curæ habent, sed ut quamprimum mos eripiant, et in illum aditum ver-

Seu Ratio dederit, seu Fors objecerit, illa
 Contentus vivat? laudet diversa sequentes?
 O! fortunati mercatores, gravis annis
 Miles ait, multo jam fractus membra labore. 5
 Contra mercator, navim jactantibus austris,
 Militia est potior: quid enim? concurritur: horæ

consilium dederit, vel fortuna obtulerit: et quisque præferat sectantes diversa instituta? Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: O felices mercatores! e contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: Melius est bellum.

*****

Præfationis loco, Epistola Libri primi vigesima.—2 Harl. 2. 3. 4. 7. alii et edd. vett. *seu sors*. Omnes codd. Torrentii, Cruquii, Lambini, Harl. 1. 6. Gott. Ald. Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Benti. Heins. Schrevel. Delph. Cuning. Benti. Sanad. Towers, Francis, Bipont. Heindorf, Wetzl. Wakef. Comb. et Kidd. *seu Fors*. Harl. 3. et Vet. Comb. *ulla pro illa*.—3 Harl. 2. 3. *laudat*.—4 'Nescio quis conj. in ed. Sandby, *gravis armis*, i. e. quem gravant arma.' *Gess.* Dedi armis pro armis ex certissima, opinor, conjectura, ut evitetur tautologia.' *Wakef.* Cf. Liv. ix. 19. et Theocr. xvi. 79. Ita edidit etiam Sanad. Towers, et Francis.—5 Cuning. *multo fractus jam*.—

NOTE

ticem educant, qui adeo extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.' Horatii Satiras commendat Quintil. x. 1. his verbis: 'Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.' De nomine et origine Satiræ disserni ad Juvenalem, tum in Præfatione, cum Sat. i. vs. 30. ubi admonui non a Satyrorum dicacitate appellatum hoc Carmen, sed a satira lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret Diis agrestibus offerendos, illa vero multa et diversa perferret edicta, ita Satira multiplex argumentum complecteretur, varique pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, Lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. i. 12. Porro ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves et

docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quam Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æque sermo, id est, 'oratio remissa et finitima quotidianæ locutioni:' ut definit Cicero ad Heren. iii. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1 *Qui sit, Mæcenas*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii Operum, Od. Eppod. Sat. Epist.

2 *Seu Ratio dederit, seu Fors objecerit*] *Ratio*, consilium, voluntas Deorum, ex qua fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3 *Diversa*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6 *Austris*] i. Od. 3. 'rabiem Noti.' Vide et iii. Od. 3. 'dux inquieti turbidus Adriæ Auster.'

Momento cita mors venit, aut victoria læta.

Agricolam laudat juris legumque peritus,

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

10

Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est,

Enimvero configitur : hora spatio brevi mors telox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad gallicinium. Is vero qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos præ-

*****

8 *Momento aut cita mors* quatuor codd. Lambini, quod receperunt Glarean. Lamb. Benti. Wetzel. Heindorf, et Kidd. aut non agnoscunt Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bersmanni, Cruquii Torrentii, et edd. vet. item Delph. Bond. Crau. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Schrevel. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Bipont. Wakef. et Comb. 'Metuit Bentleius, ne ominosum et infastum sit *cita mors*, non præmissa particula disjunctiva. Sed solet in tali re poni pars deterior disjunctionis: et *cita mors* melior tamen hic ponitur lento cruciatu inter spem et metum.' Gesn.—10 *Sub galli cantu* Harl. 7. Exc.

NOTE

10 *Sub galli cantum*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam vero laudat, quoniam tum ejus solum commoda intaetur. Sic Jurisperitus agricola se infeliciorem putat, quandocumque importuni adsunt consultores, et summo mane ostia pulsan, somnum et quietem interturbantes, seu cum narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus et insulis caput obtundunt.

Galli cantum] Vide Plin. x. 21. ubi sic habet: 'Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit, morunt sidera; et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole erunt cubitum, quartaque castris vigilia ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautus patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu.' Cicero de Divin. ii. n. 57. 'Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore, et in omne corpus diviso et modificato cibo, cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent

faucibus rursus cantu, plausuque premunt alas.' Cælar. Rhodig. xvi. 13. multa de his.

Consultor] Cicero, pro Muræna, sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum Jurisperito, confert: 'Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas; ille ut eo, quo intendit, mature cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.'

11 *Ille datis vadibus, &c.*] Agricola vero in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores, qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quod qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. ii. 'Vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.' Quod fuse explicat Offic. iii. n. 45. 'Damionem et

Solos felices viventes clamat in urbe.
 Cetera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem
 Delassare valent Fabium: ne te morer, audi
 Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat, 15
 Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,
 Mercator: tu, consultus modo, rusticus: hinc vos,
 Vos hinc, mutatis discedite partibus. Eia,
 Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
 Quid causæ est, merito quin illis Jupiter ambas 20

dicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verborum Fabium. Ne te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præstabo modo quod desideratis: tu qui miles eras antea, sies mercator: tu Jurisperitus, jam eris agricola. Vos illinc, vos istinc abite, mutatis vivendi institutis. Eia cur cunctamini? At illi abnuent. Verumtamen conceditur vobis esse fortunatos. Ergo quare Jupiter utramque maxillam non inflat contra

Sax. Gott. Vet. Comb. et edd. vett. ap. Gesn.—14 *Lassare ut valeant* conj. Bonfin.—19 *Nolunt* Venett. Glarean. R. Steph. et Wetzl. et sic Nic. Hein-
 sius ad Ovid. Met. II. 691. *Nolint* omnes codd. Lambini, Cruquii, et Tor-
 rentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Delph.
 Schrevel. Benti. Cuning. Sanad. Baxt. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Bipont.
 Heindorf. Wakef. Comb. et Kidd. *at quis licet esse beatis, Quid causæ, &c.*
 Markland. Vett. Auctt. p. 258-267. *beatos* in quibusdam vett. Vide ad
 I. Sat. 2. 51. Cic. pro Balb. 12. Duker. ad Liv. XLII. 36. et Nic. Heins.

NOTE

Pythiam Pythagoreos ferunt hoc ani-
 mo inter se fuisse, ut cum eorum al-
 teri Dionysius ille Tyrannus Siculus
 diem necis destinasset, et is qui mor-
 ti addictus esset, paucos sibi dies
 commendandorum suorum causæ pos-
 tulavisset, vas factus sit alter ejus
 sistendi, ut si ille non revertisset ad
 diem, moriendum esset sibiipsi. Qui
 cum ad diem se recepisset, admira-
 tus eorum fidem Tyrannus, petivit ut
 se in amicitiam tertium adscribe-
 rent.

14 *Fabium*] Quis ille fuerit, haud
 plane liquet. Vetus Interpres: 'Fa-
 bius Narbonensis,' inquit, 'Equestri
 loco natus, Pompeianas partes secu-
 tus de secta Stoica nonnunquam cum
 Horatio acriter contendit: scripsit
 etiam aliquot libros de Philosophia

Stoica.' Sunt qui clamosum, verbo-
 sum, et loquacem cassidicum fuisse
 dicant eum, quem hic vellicat Poëta.

15 *Si quis Deus, &c.*] Præclaram
 huic loco dat lucem Seneca Epist.
 xciv. ubi sic scribit: 'Multa videri
 volumus velle, sed nolumus . . . .
 sæpe aliud volumus, aliud optamus;
 id est a Diis petimus; et verum ne
 Diis quidem dicimus. Sed Di i aut
 non exaudiant, aut miserentur. Qui
 si exaudirent et annuerent, damna
 nobis sæpe maxima aut mala quæ mi-
 nime vellemus darent.'

18 *Mutatis partibus*] Mutatis vitæ
 institutis, conditione, officiis.

20 *Ambas iratus buccas inflat*] Hoc
 indignationis et gravis iræ indicium
 est et effectus. Tunc enim crebri
 concitatusque spiritus ad os prorumpit.

Iratus buccas inflet? neque se fore posthac
 Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
 Præterea, ne sic, ut qui Jocularia, ridens
 Percurram; (quanquam ridentem dicere verum
 Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi 25
 Doctores, elementa velint ut discere prima;)
 Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
 Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
 Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
 Audaces mare qui currunt, hac mente laborem 30

illos jute quidem: dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porro ne joculariter hæc perscribam, sicut qui ridicula proferunt: tametsi quid prohibet jocose veritatem loqui? quemadmodum præceptores assentientes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. At tamen secluso joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles, et nauta cuncta maria intrepide navigantes, affir-

ad Ovid. Heroid. Epist. XIV. 64.—21 Nonnullæ edd. vett. nec se fore; atque ita Lachman. ad Propert. I. 1. 31.—23 Præterea edidit Sandby ex anonymi conjectura.—25 Quis vetat unus Han. Et pueris ex conj. edidit Sanad.—27 Sed tamen amisso, et S. t. omisso variantes ap. Torrent.—29 Vir quidam doctus ap. Taylor. Jur. Civ. p. 220. et Valart. conj. Perfidus hic caupo, probante Porson. ad Toup. p. 506. et Kidd. qui in textum recepit. Alius quidam conj. Pervigil hic caupo miles. Vid. Markland. Epist. Crit. ad Fr. Hare, Toup. Cur. Nov. in Snid. p. 295. ed. Lips. Schrader. Emend. p. 66. H. de Bosch. Præf. ad Carm. Lat. p. 28. Valck. ad N. F. 410.

NOTÆ

pant, buccasque distendant; atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt cum verba concitatoria, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, et quasi fulgetra. Noster ad Pisones, 'tumido delitigat ore,' ait eodem sensu. Sic et Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, 'ambulat clamitans se affectum contumelia, ... buccas inflans, τὰς γνάθους φουών.'

24 *Ridentem dicere verum*] Postea Sat. x. 'Ridiculum acri Fortius et melius magnas plerumque secat res.'
 25 *Crustula*] Fiebant e farina, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac

Delph. et Var. Clas.

Horat.

libentius animam ad discenda prima literarum elementa applicandum. Plato de Republ. vii. vetat pueros vi adigi ad disciplinas, vult autem quasi ludendo invitari; tum quia sic apparet, ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus, tum quod nulla disciplina cum vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28 *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29 *Perfidus hic caupo*] *Perfidus*, seu quod vinum aqua mixtum venderent tanquam merum, purum, putum; seu quod iniquis mensuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, in has animadvertere debebant. Pers. Sat. I. 130. 'Frerit heminas Arret Ædilis iniquas.'

3 C

Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
 Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria : sicut
 Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
 Ore trahit, quodcumque potest, atque addit acervo,
 Quem struit; haud ignara ac non incauta futuri : 35
 Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
 Non usquam prorepat, et illis utitur ante
 Quæsitis sapiens; cum te neque fervidus æstus

mant universi, eo se consilio labores exantllare, ut in senectute quietem securam capessant, postquam sibi alimenta comparaverint : non secus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti laboris desert ore quicquid potest, et adjungit cumulo quem aggerit, præcisa et provida futura hyemis. Veruntamen illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius, non amplius foras egreditur, iisque prudens victitat quæ prius accumulavit : te vero nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, fer-

*****

et Gentleman's Mag. Oct. 1806. p. 921.—33 *Parvula* codd. Brandd. Cruquii. —35 Unus Han. unus item Bersmanni, aut non incauta.—38 *Quæsitis patiens* unus Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 4. 6. plures et meliores Torrentii, edd. vett. Ald. R. Steph. Marcil. Douza, Bond. Schrevel. et Dunster. *Quæsitis*

NOTE

33 *Nam exemplo est*] Sapiens Prov. vi. 6. 'Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et discase sapientiam.'

Magni formica laboris] Phocylides in Carmine Admonitorio, φῶλον δ' inquit, ὀλίγων τελέθει πολύμοχθον. *Formica gens exigua, sed valde laboriosa est.* Ibid. describuntur formicæ labores; ut et Virgil. Georgic. i. 186. et 380. item Æneid. iv. 402. Plin. ii. 30. &c.

34 *Ore trahit, quodcumque potest*] Plin. mox cit. 'Si quis compareret onera corporibus earum (formicarum), fateatur nullis portione vires esse majores. Gerunt ea morsu : majora aversæ postremis pedibus molinunt, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa conduunt, ne rursus in fruges exeant e terra. Majora ad introitum (cavernæ) dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur et noctu plena luna. Eodem interlunio

cessant. Jam in opere qui labor, quæ sedulitas?' &c.

36 *Quæ, simul inversum, &c.*] Poëta ipso formicarum exemplo ntitur adversus avarum, cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando, cessatque laborare et congerere, ntiturque sapiens ac victitat congestis. At tibi laborandi et quæstum faciendi nullus est finis.

Contristat Aquarius annum] Cum hyems advenerit, et cum mense Januario fere medio Aquarius tristem facit annum, tum vero formica non prodit foras, manet in sua cavernula, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius] Unum e duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii. Kal. Febr. Virgil. Georg. iii. 203. 'cum frigidus olim Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.'

38 *Neque fervidus æstus Dimoveat lucro*] Juvenal. Sat. xiv. 135. 'Sed

Dimoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum;
 Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter. 40
 Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
 Furtim defossa timidum deponere terra?
 ¶ Quod, si comminuas, vilem redigatur ad assem.
 ¶ At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
 Millia frumenti tua triverit area centum, 45
 Non tuus hoc capiet venter plus quam meus: ut, si

rum, a quæstu deterret. Nihil te remoratur. Modo ut alius nemo te locupletior existat. Quid vero prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egesta occultare, non sine metu? Respondes: At si detrahatur quidpiam, redigetur acervus ad parvum assem. Repono ego: Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus? Etsi area tua contriverit centies mille tritici modios, non propterea venter tuus plus devorabit quam meus: sicut si servorum unus tu sac-

~~~~~

sapiens Harl. 1. 2. 7. omnes Cruquiani, tres Torrent. aliquot Lambini, Bentleii Leid. Græv. et Regin. codex ap. Bos. Anim. p. 56. cum edd. prima omnium Zarot. H. Steph. Lamb. Cruq. Delph. Benti. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Towers, Francis, Bipont. Heindorf, Wetz. Wakef. Comb. et Kidd. Vid. Gronov. ad Senec. Thyest. 470. Q. potieris, v. potiens Florent. 1482. Venet. 1486. et Locher.—39 *Dimoveat* omnes codd. Cruquii præter unum, et ita edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. R. Steph. Schrevel. Bond. Delph. Dunster, Benti. Sanad. Towers, Francis, Heindorf, Wetz. Wakef. et Kidd. *Dimoveat* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Mart. Cruquii, et edd. vett. cum Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *nec hiems* Benti. Sanad. Heindorf, Towers, et Kidd.—43 *At nisi comminuas* Harl. 3. *Nam si comminuas* unus Han. in *assem* codex Bersmanni.—45] *Millia* codd. Cruquii.—46 *Non tuus hinc capiet* ed. Glarean. ap. Zeun. 'Editiones quidem veteres *plus quam meus* in

NOTÆ

quo divitias hæc per tormenta coactas? Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis, Ut locuples moriatis, egenti vivere fato? Interea pleno cum target sacculus ore, Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit: Et minus hanc optat qui non habet.' Theognis, Πλοῦτον δ', inquit, οὐδὲν τέμα, κ. τ. λ. Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίγνεται ἀπορομένη. *Divitiarum nullus finis est hominibus: Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

43 *Quod, si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus so-

lent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detrahā aliquid interdum ac sæpe, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigatur: ego vero mox egestate conflictabor.

44 *At ni id fit, &c.*] Respondet Poëta: At nisi utaris pecunia tua, quid ex ea pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? 11. Od. 2. 1. 'Nullus argento color est avaris Abdito terris, inaimice lamnæ Crispe Sallusti, nisi temperato Splendeat usu.'

45 *Millia frumenti, &c.*] Etsi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideo plus devorabis quam ego qui pauca possideo.

Reticulum panis venales inter onusto
 Forte vehas humero, nihilo plus accipias quam
 Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
 Naturæ fines viventi, jugera centum an 50
 Mille aret. ¶ At suave est ex magno tollere acervo.
 ¶ Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
 Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
 Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,
 Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallet, 55

culum panis onerato humero fortasse deferat, nihil tamen amplius accipies quam qui nihil gestaverit. Aut loquere, quid prosit victitanti intra naturæ limites, utrum jugera centena colat, an millena. Verum, inquires, jucundum est sumere ex ingenti cumulo. Immo, si tantundem relinquas nobis accipiendum e modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris? perinde ac si egeas aquæ urna vel cyatho duntaxat, dicasque: Mallet tantundem haurire magno de fluvio, quam de isto fonte parvulo.

~~~~~

sequentes propagarunt: idque silentio transmiserunt interpretes omnes; excepto Bersmanno, qui ex duobus suis *plus ac meus* protulit. Ego vero in Græviano, Reginensi, et octo præterea aliis eandem lectionem reperi, *quam* autem in duobus tantum, eisque notæ sequioris: ut inde de aliorum codicibus conjecturam capere possis. Revocanda igitur membranarum scriptura: *plus ac meus.* Bentl. *plus quam meus* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. ante Bentl. item Dunster, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. et Bipont. *plusquam meus* Comb. *plus ac meus* habet etiam Harl. 1. et sic Sanad. Towers, Francis, Heindorf. Wakef. et Kidd.—47 Optimi codd. Torrentii, *inter honesto*.—48 Codex Bersmanni, *plus accipies*.—53 *Cur tua plus laudus* Harl. 2. 7.—55 *Mallet abesse particula et, ut in duobus manuscriptis.* Torrent. Etiam *mallet* de loco movere veriti sunt Interpretes, quia in prioribus editionibus obtinuerat. Solus Lambinus in quinque suis *malim* se invenisse memorat; ceteri tacent.

NOTÆ

47 *Reticulum panis*] Sacculum e reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei XVIII. 18. 'Annona retica dicitur,' inquit, 'quoniam ad retia deportatur.'

Venales inter] Inter venalitios servos, venum expositos.

49 *Intra Naturæ fines viventi*] Senec. Epist. XVI. 'Si ad naturam vires, nunquam eris pauper: si ad opinioniones, nunquam eris dives.'

50 *Jugera*] Jugerum agri pedes 240. in longum, 120. in latum, continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest. Isidor.

Centum an mille aret] Aurel. Vic-

tor. de Manio Curio Dentato sic refert: 'Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.'

51 *At suave est ex magno*] Hæc dicit avarus contra.

52 *Dum ex parvo nobis*] Avarum Poëta refutat.

53 *Cumeris*] Vasis fictilibus, vimineis, sparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum suum modicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
 Plenior ut si quos delectet copia justo,
 Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer :
 At qui tantuli eget quanto est opus, is neque limo
 Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis. 60
 At bona pars hominum decepta cupidine falso,
 Nil satis est, inquit; quia tanti, quantum habeas, sis.
 Quid facias illi? jubeas miserum esse libenter

Hinc vero fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec capiat aquam cerno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortaliū fallaci cupiditate illusa ait: Nihil sufficit, quoniam tanti aestimabere quantum possidebis. Quid huic agas? sine illum esse infelicem, quandoquidem id sponte

~~~~~

At idem exhibet melior majorque pars nostrorum, Grævianus, Leidensis, Colbertinus, Galei, Battelianns, aliique, et a prima manu Reginensis. Lege igitur, *de flumine malim.* Bentr. Ita Sanad. Towers, Francis, Heindorf. Wetzel. Wakef. et Kidd.—57 Unus Bersmanni, *si quos delectat.* Omnes codd. Lambini, Cruquii, Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al. *copia justo.* Turnebus *copia cornu* se in antiquis membranarum reperiisse testatur; quod neque Lambino prorsus displicet: displicet tamen Torrentio.—58 Optimus codex Torrentii, *Cum simul avulsis ripa.* Harl. 2. *Cum simul avulsos ripa.*—59 *At qui tantulo* Harl. 4. 6. 7. Exc. Sax. Gott. unus Bersmanni, unus item Lambini, Zarot. et aliorum edd. vett. *At qui tantuli* Harl. 1. 2. 3. Bentleii meliores, Græv. Regin. a. m. pr. et alii, omnes Cruquii, nonnulli Torrentii, et aliorum Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. et edd. recentt. *quantum est opus* nonnulli Lambini, quod receperunt Bentr. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *quanto est opus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Græv. Regin. al. et edd. vett.—60 Codex unus Bersmanni, et Harl. 4. 6. *nec vitam*, quod receperunt Bentr. Sanad. et Kidd. *amittit* unus Bersmanni.—61 Tres codd. Bersmanni, *Ut bona pars.*—62 Cuning. *tanti quia.*—63 Bentr. ex conj. Cuninghami, *miseram.* Torrentius, ex edd. quibusdam vett. distinguit post *esse*; eumque secuti Dunster, Baxt. Bipont. Sanad. Heindorf, et Francis: alii vero post *libenter.* 'At ego statui distinctionem, ut integrum certe relinquam lectori, quo velit illud *libenter* referre: eundem ad *miserum esse*, ut sit oxymorum.' Gesn.—

NOTE

58 *Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus*] Qui plus dividarum appetunt, quam par est, sæpe rerum copia illos perdit: sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non raro demergitur ac perit.

Aufidus] Apulæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo III. Od. 30. ubi, 'violens Aufidus.'

59 *Neque limo Turbatam haurit aquam*] Plus limi trahunt majores flu-

vii: contra fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas avidè quæruunt, multis turbari curis, et nonnunquam obrui et absumi.

61 *Cupidine falso*] Cupiditas imagine recti et justi fallit. Nimirum honeste vivendum, famæ consulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad summas necessario faciendos.

Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
 Sordidus ac dives, populi contemnere voces 65
 Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
 Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
 Tantalus a labris sitiens fugientia captat
 Flumina: quid rides? mutato nomine, de te
 Fabula narratur: congestis undique saccis 70
 Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
 Cogedis, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
 Nescis quo valeat nummus? quem præbeat usum?

agil. Ita quidam narratur Athenis extitisse avarus et opulentus, verba quidem plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat: ego vero mihi met domi ap- plaudo, quoties nummos in arca conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios a la- biis recedentes. Cur rides? De te, nomine solum mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: et cogedis abstinere velut a rebus sacris, vel delectari quasi tabulis pictis. An ignoras ad quid pecunia utilis sit

64 *Quatinus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bland. 1. 2. 3. 4. Mart. et Tons. et non- nullæ edd. vett.—68 *Tantalus ab labris* Cuning. Sanad. Towers.—72 *Quidam* codd. ap. Lamb. habent, et *pictis*; alii, ac *pictis*.—73 *Nescis quid unus* Han. Gott. et unus Bland. item Ald. Venet. et Glarean. *Necis quo tres* Blandd. Tons. Buslid. et Div. ap. Cruq. Vat. 2. Faërn. Tornes. Nicot. et Russard. Lambini, omnes Torrentii et Bentleii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Lamb. Cruq. Torrent. R. et H. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, et recentt.—

NOTÆ

64 *Ut quidam memoratur Athenis*] Quis ille, ignoratur. Timonem quen- dam misanthropum perperam hic in- telligunt Interpretes plerique. Divi- tem ac sordidum hominem exhibet Horatius: Timon ille contra avari- tiæ fuit hostis, aiebatque sapienter: 'Insatiabilem cupiditatem atque am- bitionem esse omnium malorum ele- menta:' apud Stobæum. De eo Dio- genes Laërtius et Lucianus.

66 *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu et acclamationibus excipere viros insignes de Rep. bene meritos, sibi gratiosos, cum thea- trum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos et invidiosos sibilis prosequabatur. Cic. in Piso-

nem: 'Da te populo, committe la- dis, sibilum metuis.' Ad Attic. II. Epist. 18. 'Fusum clamoribus, con- vitiis, et sibilis consecrantur.'

68 *Tantalus a labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, Lector; qua Poëta longiusculam, ut videtur, nar- rationem exorditur, statimque ab- rumpit, atque avaro, 'quid rides?' De Tantalo, vide Not. 1. Od. 28. et II. Od. 13. Belle Petronius: 'Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit Tantalus infelix, quem sua fata pre- munt. Divitis hæc magni facies erit, omnia late Qui tenet, et sicco conco- quit ore famem.'

72 *Pictis gaudere tabellis*] Intuendo tantum, nunquam utendo.

Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
 Queis humana sibi doleat natura negatis. 75
 An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
 Formidare malos fures, incendia, servos,
 Ne te compilent fugientes, hoc juvat? horum
 Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
 At si condoluit tentatum frigore corpus, 80
 Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
 Assideat, fomenta paret, medicum roget ut te
 Suscitet ac reddat natis carisque propinquis?
 Non uxor saluum te vult, non filius; omnes
 Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ. 85

ac necessaria? Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa quibus non concessis agere se habeat natura humana. Verum an expedit vigilare pavidum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego certe ejusmodi bonis carere semper exoptaverim. Dices vero: At sive corpus gelu vexatum ægrolet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta sumministret, medicum precetur ut te sanum prædet ac restituat liberis et dilectis cognatis. Erras, inquam ego. Non conjux, non filius, te incolu- mem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ. Scilicet

74 Duo codd. antiquissimi ap. Torrent. *holus*.—76 *Invigilare metu* unus Bersmanni. *exanimam* Cuning.—79 Gott. duo Bersmanni, et Zarot. *optarem*.—81 Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. Sil. et Mart. omnes Lambini, Gott. Exc. Sax. H. Steph. et aliæ quædam vett. edd. *affixit*. Unns Han. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Tona. Cruquii Zarot. Mediol. 1477. 1503. Venett. 1477. 1478. 1479. 1492. Florent. 1482. Locher. Ald. R. Steph. et recentt. *affixit*. Nic. Hein- sius ad Ovid. Heroid. Epist. xx. 134. legit, *te lecto affixit*.—83 *Suscitet ac natis reddat* Harl. 1. 2. tres Blandd. Cruquii, unus Pulmanni, Bentleii Græv. Zulich. Magdal. et Franek. item edd. Benti. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Heindorf, Wetzels. Wakef. et Kidd. *Suscitet ac reddat natis* Harl. 3. 4. 6. 7.

NOTÆ

74 *Vini sextarius*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76 *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. xiv. 308. 'Tantis parta malis, cura majore metuque Servantur. Misera est magni custodia census.'

80 *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. vs. 156. 'Scilicet et morbis et debilitate carebis, Et luctum et curam effugies,' &c.

84 *Non uxor saluum te vult, &c.*] Red- argnit Poëta: Immo vero cum spe- ras, opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incur- ris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maxime carnis esse debneras. Nec mirom, quippe unam pecuniam amas, cetera aspernaris; qua ratione velis a quoquam diligi? Hnc facit ver- siculo ille: Ὀδρὸν' ἄν, εἰ μὲ τέρ- νες εὐχόρται θανεῖν. Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
 Si nemo præstet quem non merearis amorem ?
 An, si cognatos, nullo natura labore
 Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos ; 90
 Infelix operam perdas ; ut si quis asellum
 In campo doceat parentem currere frænis ?
 Denique sit finis quærendi ; quoque habeas plus,
 Pauperiem metuas minus ; et finire laborem
 Incipias, parto quod avebas ; ne facias quod
 Ummidius quidam (non longa est fabula) dives 95

quando pecuniæ tu posthabet universa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin immo si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat absque ullo labore, miser sane operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habentis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: et quandoquidem plusculum possides, paulo minus deinceps time egestatem: atque incipe aliquando finire laborem, comparatis facultatibus, quas petebas. Ne vero idem agas quod Ummidius quidam, (haud prolixa est

ceteri et vulgg.—88 *At si* Harl. 1. 2. 4. 6. 7. nonnulli ap. Torrent. duo Blandd. et ceteri codd. Cruquii, Mediol. Venett. Zarot. Ald. R. Steph. Fabric. Rutgers, &c. *An si* duo Blandd. Cruquii, quatuor Pulmanni, Torrentii aliquot, unus Han. Gott. et Bentleii Leid. pro v. l. item edd. Glarean. Venet. 1544. Bentl. Cuning. Sanad. et recentt. *Atqui* Baxt. et Sandby. *An sic cognatos* Wakef. in Obs. edidit vero *At si*.—89 Wakef. ibid. ponit interrogandi notam post *amicos*, et mox colon post *frænis*; sed totam sententiam sine interrogatione edidit.—90 Codex unus Bland. Cruquii *perdes*, et sic Wakef. in Obs. Mart. Cruquii *perdis*; ceteri omnes *perdas*.—91 Harl. 1. 2. unus Bersmanni Venet. ap. Zeun. Glarean. R. Steph. et Ald. *In campum*.—92 Gott. unus Han. quatuor Bersmanni, omnes fere Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Vet. Comb. Venet. 1478. Glarean. Lamb. Torrent. Bentl. R. Steph. Bond. Schrevel. Dunster, Delph. Sanad. Towers, et Kidd. *cumque habeas plus*; Cruquii codd. omnes, aliquot Lambini, et edd. quædam vett. item Lamb. in ed. pr. Muret. Cruq. Baxt. Gesn. Zeun. Francis, Bipont. Heindorf, Wetzl. Wakef. et Comb. *quoque h. plus*.—94 Quatuor codd. Bersmanni, Venet. ap. Zeun. Glarean. Lamb. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. et Dunster. *ne facias*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii, Cruquii, et Torrentii, cum edd. recentt. *ne facias*; et ita legit Charisius lib. II. p. 202.—95 *Umidius, Humidius, Fufidius, Numidius*, variantes ap. Cruq. *Uvidius, Ubidius, Vividius, Vinidius, Vimidius* var. ap. Lamb. 'Legendum censeo *Humidius*; nam et *Lambinus* probavit *Umidius*, quæ optima codicum lectio: erat etiam et gens 'Umidia', ut ostendit Dacerius. Pro *Humidius quidam* Bentleius satis ridicule rescripsit *Ummidius qui tam*. Baxt. 'Ummidia' gens vel 'Umidia' satis hodie stabili-

NOTE

90 *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95 *Ummidius* [*Vinidius*] Legunt alii, *Numidius*; alii, *Unidius*, &c. perinde est.

Ut metiretur nummos ; ita sordidus, ut se
 Non unquam servo melius vestiret ; ad usque
 Supremum tempus, ne se penuria victus
 Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
 Divisit medium, fortissima Tyndaridarum. 100
 ¶ Quid mi igitur suades ? ut vivam Nævius ? aut sic
 Ut Nomentanus ? ¶ Pergis pugnantia secum
 Frontibus adversis componere ? non ego, avarum
 Cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.

narratio, tam opulentus, ut pecuniam metiretur ; tam parvus, ut nunquam se vestiret melius servo. Is ad ultimum vitæ finem reformidabat ne periret inopia ciborum. At illum securi discidiit medium liberta Tyndaridarum fortissima. Quid ergo mihi suades ? inquis : vivamne sicut Menius, aut Nomentanus ? Respondeo : Continuo res oppositas conjungis adversis frontibus. Quando te avarum esse prohibeo, non te volo esse nequam et perditum. Est aliquod discrimen inter Tanaim

ta ex Varro. R. R. III. 3. 9. et nummis apud Spanh. tom. II. p. 7. Lectio Bentleiana *Ummidius*, qui tam placuit ipsi Cuningamo et Sanadono. Certe ingeniosa est et commoda, et modesta, licet non necessaria.' *Gess.* Unus Han. non longe est.—100 *Divisit medium*, ut var. lect. ap. Kidd. *Tyndaridarum* conj. Cuning.—101 'Cum Nævius sit omnium Codicum, frustra sunt qui ex conjectura reponunt *Manius*, qui non erat hujus sæculi. Vet. Schol. corrupte *Manius*: erant hi duo diversi in luxuria. Bentleius stat pro *Manius*, levi de causa, vel nulla omnino.' *Bast.* ' *Manius* Glarean. sed *Manius* Venett. Lamb. et Benth. quod comprobatur loco i. Epist. 15. 26.' *Zeun.* Bentleii Reg. Soc. Leid. et Trinit. ac sic.—104 Harl. 4. 6. 7. aut *nebulonem*.—105 Ta-

NOTÆ

96 *Metiretur nummos*] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. 'Fortunata (uxor Trimalcionis) quæ nummos modio metitur.' Suidas. μέδωρον τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100 *Fortissima Tyndaridarum*] Velut altera Clytæmnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægysto mœcho adjuta. Juvenal. Sat. vi. 656. 'Tyndaris illa bipennem Insulsam et fatuam dextra lævaque tenebat.' Forte etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta et alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101 *Ut vivam Nævius ? [Manius] aut sic Ut Nomentanus*] Uterque ille bono-

rum decoctor. Male quidam legunt *Nævius*. Hic enim avarus fuit, de quo II. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum postea i. Epist. 15. *Nomentanus* a Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuria extitit.

102 *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cum eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104 *Vappam*] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. XIV. 20. 'Vitiumque musto, quibusdam in locis, iterum sponte fervere: qua calamitate de-

Est inter Tanaim quiddam socerumque Viselli. 105
 Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
 Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
 Illuc, unde abii, redeo; nemon' ut avarus
 Se probet? at potius laudet diversa sequentes?
 Quodque aliena capella gerat distentius uber, 110
 Tabescat? neque se majori pauperiorum
 Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
 Sic festinanti semper locupletior obstat:

et socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeoque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor illuc unde digressus fui. Ergone nullus, perinde ac avarus, se approbabit? et quisque laudabit sectantes diversa instituta? et invidia contabescat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur? Profecto sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando

~~~~~

nain Benti. Sanad. Towers, Cuning. Heindorf, Wetzsl. et Kidd. *quidam* Benti. in ed. pr. Cantab. 1711. *Biselli* Baxt. ex nonnullis codd. Lambini, et Proverb. *Διπρυγέ τι Ταταῖς καὶ Βισέλλου ἑκυρός.*—108 Duo Blandd. Div. Tonsan. Mart. Buslid. et Nan. Cruquii, veteres ap. Torrent. Harl. 6. et edd. quædam vett. *nemo ut avarus*; quod recepit Baxt. eumque secuti Gean. Bipont. et Comb. *nemon'* vero tertius Bland. Harl. 1. 2. 3. 4. 7. ceteri et edd. recentt. quartus et antiquiss. Bland. *qui nemo ut avarus.*—109 Nonnulli codd. et edd. vett. *ac potius*; Div. Cruquii a m. sec. *qui potius.*—111 Codex Turnebi, *neque se meliori.*—113 Codex Tonsanus ap. Cruq. *locu-*

NOTÆ

perit' sapor; vappæque accipit nomen, probrosum etiam homini, cum degeneraverit animus.' S. Chrysost. *Οἶνον μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παραπραῖναι, καὶ εἰς ὀλίγην μεταπεσεῖν.* Latini, vinum vappescens. Gall. *du vin qui se tourne.*

Nebulonem] Nebulo levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nulla ratione ducitur. Vel qui non plaris estimandus quam nebula. Quidam deducunt a 'ne' et 'obnlo,' quasi nec obnulo dignus. Non. Marcell. 'Nebulones et tenebriones dicuntur qui mendaciis et astutiis suis nebulam quandam et tenebras obijciunt.'

105 *Tanaim*] Libertum Mæcenatis, spadonem.

Socerum Viselli] Herniosum. In-

ter utrumque est ille cui integra sunt corpora membra, nihil vero superfluum.

108 *Nemon' ut avarus Se probet*] Nemone contentus erit sua conditione, et alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111 *Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet*] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113 *Sic festinanti semper locupletior obstat*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac

Ut cum carceribus missos rapit ungula currus,
 Instat equis auriga suos vincentibus, illum 115
 Præteritum temnens extremos inter euntem.
 Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
 Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
 Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
 Jam satis est: ne me Crispini scrinia lippi 120

ungula abripit currus repagulis emissos, auriga conatur assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut raro possimus invenire hominem qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satius. At jam sufficit: nec ullum ultra verbum

pletior obstat; et sic conj. H. Steph.—115 Harl. 3.4. tres Bersmanni, nonnullæ edd. antiq. et Vet. Comb. suis.—117 Unde fit unus Beramanni.—118 Harl. 1. Blandd. 1. 2. 3. 4. Sil. Tons. Mart. Buslid. et Nan. Cruquii, Gott. et duo Torrentii, cum edd. Crnq. Cuning. Bentl. Sanad. Dunster, Francis, Towers, Heindorf, Wakef. et Kidd.—120 'Mirandum unde Bentleio in mentem venerit lippum esse reponendum pro lippi, quo Horatius se ipsum, non Crispi-

NOTE

felcior: is invidia et cupiditate contabescet; nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. 1. 349. 'Fertilior reges est alieno semper in agro; Viduumque pecus grandius uber habet.'

114 *Ut cum carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat; non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus] Hi quasi arceres dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic de Ling. Lat. lib. iv. sic scribit: 'Circus dictus, quod circum spectaculis ædificatus, ubi ludi sunt; et quod ibi circum metas fertur pompa, et equi currunt.... In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.' Vide 1. Od. 1. ubi, de 'curriculo,' 'pulvere Olympico,' 'metaque fervidis evitata rotis.'

Ungula] Pro equo ungulas habente. Synecdoch.

Currus] Bigas, quadrigas.

118 *Exacto contentus tempore vitæ*] Senec. ad Lucil. Epist. xv. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, 'itaque quam multa sis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, et adversus vitam tuam, cogita quam multos antecesseris.'

119 *Cedat, uti conviva satur*] Desumpta sententia e Lucretio lib. iii. 946. 'Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis ægris Luctibus indulges? Quid mortem congemis, et fles? Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?' Et paulo post, vs. 970. 'Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis; Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita: Et nec opinati mora ad caput astitit, ante Quam satur ac plenus possis discere rerum.'

120 *Crispini*] Is Stoicus Philoso-

Compilasse putes, verbum non amplius addam.

adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

num tangat. Quid? an magnum putavit Flaccus posse a se lippo compilari scriinia Crispini? Ni hoc tamen esset dictum ab Horatio, et stolidus esset et inhumanus si tu Bentleium audis. Assidui potatores vulgari convivio lippi audiebant: atque horum in numero erat Philosophaster Crispinus.' *Baxi.*—121 *Suppilasse* codex Bersmanni.

NOTÆ

phus valde loquax fuisse dicitur, et versibus multis et inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepide Noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scriinia] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurde vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit 'non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.' Tales argutiolas non venatur sublimis spiritus vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

IN MÆCHOS.

Homines stulti et impotentes perstringuntur, qui media via incedere nesciunt, sed, dum vitium alterum vitant, in alterum contrarium incidunt. Sic Tigellius, erga homunciones alienos et perditos liberalissimus, contra suos autem inopes tenacissimus erat. Fufidius dives, ut infamiam nebulonis fugiat, fœnus insanum exigit ab adolescentibus, et in se ipsum durissimus existit. Malthinus molliter discinctus incedit, alius tanquam expeditus et laboriosus prodit tunicis ad inguen usque subductis. Hic olet odores, ille hircum. Alius venatur matronas, alius non nisi meretrices secatur. Cnapiennius, qui v. c. non nisi matronas miratur, rem periculi plenam aggreditur: Sallustius, qui modum excedit in amore libertinarum, rem familiarem perdit et famam bonam. Etsi vero uterque amor est noxius; id tamen discriminis interest, ut ex matronis plus laboris mali hauriatur, quam ex re decerpatur fructus; res contra rectius procedat in togatis.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ,

Tibicinarum cætus, pharmacopolæ, mimæ, bulatrones; omnes isti homines sunt

Sat. nona et ultima Libri primi in ed. Sanad. *Thema hujus Satyræ est: Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt:* ita vetus Commentator ap. Torrent. Vid. vs. 24.—1 *Ambubeiarum* in quibusdam vet.—2 Unus Han. *baratrones.*—

NOTÆ

1 *Ambubeiarum*] Jul. Scalig. Poët. inquit, 'de mæchis exempla usque vi. 7. de hac Satira: 'In secunda,' ad fastidium.' Sane: et hic scopus

Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne

NOTÆ

esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëta sic habet: 'Alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.' Ego simile quid hic si dixero vel fecero, condonabis, immo gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspensio gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurrit.

Ambubaiarum] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologia. Syriacam agnosco sponte cum veteri Interprete, qui sic scribit: 'Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ lingua Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.' Gravis doctrinæ et ingenii astipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem 'simpulum': 'Syriacum est,' inquit, 'nam ut *Abub*, *anub*, *abûds*, *Ambubaiarum collegia*: a *copher*, 'camphora'; a *sadin*, 'sindon'; a *sabbecca*, quod est apud Danielelem, 'sambuca'; sic a *sephel*, 'sempel,' et inde 'simpulum' fecerunt.' Ergo per *Ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. 'Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.' Porro non solum tibias, aliæque instrumenta musica, sed et tibicines, ac tibicinas corporis quæstui et tibiæ cantu vitam sustentantes, e Syria Romam confluisse, docet Juvenalis etiam Sat. III. 62. et seqq. 'Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orotas; Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas Oblíquas, necnon gentilia tympana secum Vexit, et ad Circum jussas pro-

stare puellas.' Ubi observa, proprie 'tympana' vocari 'gentilia,' quippe vox est a *tuppin* Syriaca.

Pharmacopolæ] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ: unde et pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatas potiones quascumque divendebant. Sic etiam appellantur mendici illi circumforanei et agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora et compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. I. 15. 'Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verum ei se nemo committat, si æger est.'

2 *Mendici*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici: inprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, et quicumque vaticinandi artem professi stipem corrobabant.

Mimæ] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. 'Ἀπὸ τοῦ μιμῆσθαι, ab imitando, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cunjusque imitatur, cum lascivia, seu voce, seu præcipue gestu, 'nutu manibusque loquax,' ut canit Claudianus.

Balatrones] De vocis hujus origine et significatione adhuc sub judice lis est. Vetus Interpres 'luxoriosos ac perditos a Servilio Balatrone' dictos vult, additque: 'Ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones: a balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorando quasi in barathrum mittunt. Iidem et

Moestum ac sollicitum est cantor^{is} morte Tigellⁱ;
 Quippe benignus erat : contra hic, ne prodigus esse
 Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
 Frigus quo duramque famem depellere possit.
 Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
 Præclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,

5

tristes et anxii ob mortem Tigellii cantoris : nam munificus erat erga illos. E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus et æviam famem. Idem si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucunda. emens dapes quaslibet exquisitas pecunia fa-

3 Tigelli, et Tigelli in codd.—6 Plurimi et optimi Torrentii, Harl. 3. Exc. Sax. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. Locher. Vet. Comb. Cuning. Sannad. Towers, Francis, Heindorf. et Wakef. *propellere*; Bentleii Græv. Magdal. Battel. et Trinit. omnes Cruquil. nonnulli Torrent. et aliorum cum edd. fere post Aldum, *depellere*.—7 *Hunc si percuncteris* Lamb.—8 Unus Han. in-

NOTÆ

blaterones proprie dicti sunt, a blatiendo, id est, vaniloqui.' Triplex hic etymon vides; quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui a βαλδῆν deducant balatronem quasi 'aquarium'; vel a βάλλω et βαλλῆν, quasi 'saltatorem.' Inde vero non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, balet, baller*. Cælius Rhodig. xv. 26. ita scribit: balatronem invenio scurram fuisse virulentum, unde Horatius: 'balatro suspendens omnia naso.' Et S. Hieron. 'Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.' Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam; Italis *balatroni*, Gallis *bé-lître*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3 Tigellⁱ] M. Tigellius e Sardinia oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, male audiebat. Is tamen ob sales et jocos valde festivos, præcipue vero ob eximiam vocem, gratosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatrarum. Ab his remuneratus in suæ farinæ homines copiosius etiam effundebat ac prodigi-

gebat ultro quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, item Satira III. et X. seq. quia, ut aiunt, ejus versus velut parum numerosos ac modulatos dixerat. Ejus ita meminuit Cic. Epist. VII. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: 'Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia: vel proxime de Tigellio . . . . Id ego in lucris pono non ferre hominem pestilentiorum patria sua . . . . Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, et sat bonum untorem, discessit a me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorum,' (Tigellium et ejus nepotem) 'cognosti meam causam, et istius Salaconis iniquitatem.' Salaconem vocant mollem, et propter opes insolentem.

4 *Contra hic*] Avarus quispiam, longe a Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8 *Ingrata stringat malus ingluvie rem*] Bona sua velut in unam pilulam stricta et compressa deglutit. Apud Athen. IV. 18. ex Alexido: 'Diodorus lurco patrimonium fecit pi-

Omnia conductis coëmens obsonia nummis ;
 Sordidus atque animi quod parvi nolit haberi, 10
 Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
 Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
 Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
 Quinas hic capiti mercedes exsecat : atque
 Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget ; 15

*nore comparata ; respondet : quia timet æstimari homo parvus et animi exigui. Lau-
 datur a quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecunia fœnori
 data, reformidat existimationem perditionis et decoctoris. Is de sorte deducit usuram qui-
 nas : et quo luxuriosior quisque est, eo ardentius conseruitur : querit nomina juvenum,*

~~~~~

*glutis. In uno atque altero Torrentii, frangat malus ingluvie rem.—10 Cha-
 bot. parci quod nolit haberi.—12 Fufidius veteres fere membranæ Torrentii, et
 antiquissimus Bland. Cruq. Fufidius Mart. ejusdem Cruq. et quædam edd.
 vet. ap. Torrent. vappæ nomen Tonsanus Cruquii.—13 Hic vs. reperitur
 etiam in Art. Poët. vs. 421.—14 Harl. 4. 6. 7. Vet. Comb. Venet. ap. Zenn.
 et Glarean. mercedes exigit ; Harl. 1. 2. 3. Cruquii Bland. 1. 2. 3. 4. Div. Sil.
 Tonsan. Buslid. et Nan. et edd. recentt. mercedes exsecat.—15 Unus et alter*

NOTÆ

lam, adeo celeriter omnia absorpsit.
*Ἰφαῖρον ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν
 οὗτοι συνεστρόγγυλλον ἱταμῶς καὶ ταχύ.*
 Adagium est Græcum ; quasi diceret
 metaphorice, uno bolo, globulo, cata-
 potio, omnia sua devoravit.

Ingrata ingluvie] Nam quæ sic gu-
 lose atque instar pilæ sorbentur, sine
 ullo grati saporis gustu per fauces
 transmittuntur.

12 *Fufidius]* Insignis fœnerator,
 immodicus usuram exigit.

Vappa nebulonis] Has voces excus-
 simus Sat. præced.

14 *Quinas hic capiti mercedes exse-
 cat]* 'Caput' est sors ipsa, sen pec-
 unia fœnori data, Gall. *la principal*.
 hujus vero fructus, redditus, fœnora,
 usuram, *mercedes* vocat Horatius :
 Gall. *l'interest, la rente*. Usura cen-
 tesima dicitur cum de centum num-
 mis mensibus singulis unus solvitur ;
 adeo ut centesimo mense usura sor-
 tem adæquet : at Fufidius, iniquior
 multo, singulis mensibus non simpli-

ces, de quibus mox, sed quinas usu-
 ras accipiebat : quas ut haberet, per-
 ditissimo cuique pecuniam suam cre-
 dere amabat, ut mox dicitur. S.
 Ambros. in cap. 12. Tob. 'Veniunt
 Kalendæ, parit sors centesimam : ve-
 niunt menses singuli, generantur
 usuræ : crevit centesima : petitur,
 nec solvitur : applicatur ad sortem.
 Itaque non jam centesima incipit
 esse, sed summa, hoc est non fœno-
 ris centesima, sed fœnus centesimæ.'

Exsecat] Proprie. Nam illi, pecu-
 niam tradentes ad fœnus, statim usu-
 ram primi mensis demebant e sorte,
 seu ex ipsa quam credebant summa.
 De usura legibus humanis ac divinis
 prohibita dixi ad Epod. II. 4.

15 *Quanto perditior, &c.]* Quo ma-
 gis novit luxuriæ deditum juvenem,
 adeoque pecuniæ avidiorem, eo dili-
 gentius hunc adit, et querit ei pecu-
 niam credere gravioribus scilicet usu-
 ris, ob urgentem inopiam vel habendi
 cupiditatem.

Nomina sectatur, modo sumta veste virili,
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
Jupiter, exclamat, simulatque audivit? ¶ At in se

qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valde parcis. Quis autem audiens talia, non statim exclamat: Proh summe Jupiter! Verum, inquires, ille præclaros

Lambini, unus item Torrentii *proditor*.—18 Harl. 1. 2. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean. et Chabot. *exclamat*; sex Torrentii, ceteri Harl. al. et edd. recentt. *exclamat*. Mox nonnulli codd. et edd. antiq. cum Venet. ap. Gesn.

NOTÆ

16 *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam a duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes, quacunque via, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, qua suæ libidini satisfacerent ea ætate ferventi. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At postea ex Senatuscons. adempta est actio et petitio iis qui filiisfamilias pecuniam credidissent in mortem patrum: ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consilium Macedonianum dictum est a Macedone isto fœneratore. Sueton. Vespas. cap. 11. 'Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorumfamilias fœneratoribus exigendi crediti jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.'

Nomina] Sic vocantur tam credita quam debita, eo quod creditores in commentarios seu in tabulas referrent et inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc 'nomina facere' dicuntur tam debitores quam creditores.

17 *Tironum*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis et eloquentiæ. Hi circa

annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, induebant vero togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. v. 18. 'candidum umbonem' vocat Pers. Sat. v. 33. Plin. viii. 48. 'toga pura tirones induuntur.' Cæl. Rhodig. xiv. 16. 'Quoniam vero,' inquit, 'ut in Magia Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratia primam hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni iudicio civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus; togam item candidam qui hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die: sic enim appellabant, cum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.'

Maxime, quis non, &c.] Quis vero non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum et nequitiam non abominetur? τὸ καὶ ἔσθλας Græci appellant, quod multos et graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. ii. n. 89. 'Quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?'

Pro quæstu sumtum facit hic. ¶ Vix credere possis,
 Quam sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terenti 20
 Fabula quem miserum nato vixisse fugato
 Inducit, non se pejus cruciaverit atque hic.
 Si quis nunc quærat, Quo res hæc pertinet? Illuc:
 Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
 Malthinus tunicis demissis ambulat; est qui 25

forte sumtus facit, secundum ingens lucrum. Ille scilicet? Quin immo vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeo ut non isto crudelius sese dis-cruciat erit pater ille, quem Terentii Comædia exhibet infelicem vixisse, ex quo filium a se fugaverat. Quod si petat aliquis quorsum hæc spectant? eo nempe: cum insanæ fugiunt vitia, incidunt in opposita, Malthinus prolixis tunicis incedit.

~~~~~

et Glarean. at ipse.—19 'Vulgo distinguunt post facit; sed secutus sum Bentleii rationem, quia sic et in interrogatione et in responso hic recte ad-mibetur.' Zeun.—24 Canning. in contraria vergunt.—25 Hunc et sequentem versum delet Sanadonius. 'Malthinus Editio Veneta prima; sed altera cum Locheriana Malchinus. Par quoque in membranis diversitas. Codex Græv. Malthinus; Leid. Torrent. et Barthianus Advers. xxxviii. 6. Maltinus; Re-ginensis cum pluribus aliis, Malchinus; duo Malchimus. Qui Maltinus scri-bunt, deductum volunt a vetere vocabulo 'Malta,' quo 'mollis' significa-tur, ut Lucillus xxvii. 'Iusannum vocant, quem maltam ac fœminam dici vi-dent.' Ergo si 'Malta' inter cognomina erat (quod non memini me legisse) erit a 'Malta' Maltinus, ut ab 'Agrippa' 'Agrippinus.' Quibus autem Malthinus magis arridet, ii a *μαλθακός*, *mollis*, nomen formatum putant: verum hæc sententia vix ullam veri speciem habet. Mihi quidem tutius hic videtur, in re adeo incerta plurimorum codicum vestigiis insistere; ut Malchinus cog-nomen sit a 'Malcho' derivatum. Gruterus cccxvii. 7. T. ÆL. MALCO. LIC-TORI. xciii. 5. SUB. CURA. M. ULPII. MALCHI. unde et dcxxvii. 13. P. METTIO MALCHIONI. dlxxviii. 2. T. STATILIUS MALCHIO. A 'Malcho' autem Malchinus, ut a 'Paulo,' 'Paulinus,' a 'Ruso,' 'Rufinus,' a 'Balbo,' 'Balbinus,' et alia infinita.' Bentl. Malchinus etiam Gott. item Venet. ap.

NOTÆ

20 Quam sibi non sit amicus] Quam sit sordide parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terenti Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, *ἑαυτοτιμωρομένης*, id est, seipsum dis-cruciatus, titulus est Terentianæ Comœdiæ, in qua filium Cliniam procul in militiam abire, præ paritate sordidaque avaritia, compulsi datus pater Menedemus; at postea facti pœnitens sese angebat, quod tam inique a se aman-

dasset ac fugasset proprium filium senectutis suæ baculum et columen.

22 Atque hic] Quam fœnerator iste pessimus.

25 Malthinus tunicis demissis ambu-lat] Vetns quidem lex jubebat: 'Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.' Sub Augusto, neque restricta neque fnsis incedere, laudabatur. Quintil. xi. cap. ult. 'Cultati-clavi ius non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genus paulum, posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra, mulie-

Delph. et Var. Clas.

Horat.

3 D

Inguen ad obscœnum subductis usque facetus :
 Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum :
 Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,

Alius est qui succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum præbeat. Rufillus pastillos redolet; Gorgonius vero caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui re-

~~~~~

Zeun. et Glarean. *Malthinus* omnes Harl.—27 'Bentleius ostendit frequentius scribi *Gorgonius* in veteribus Inscriptionibus; atque ita ille edidit in sue Horatio. Sed varietas ista satis frequens est in nominibus, operarum inscitia.' *Bart.* *Gorgonius* etiam Gott. et Exc. Sax.—28 Sanad. et Dunster, re-

NOTÆ

rum est; supra, Centurionum.' Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive 'demissis tunicis ambulare,' mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, necnon superbæ et vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi et virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. 1. vs. ult. et Epod. iv. 8.

Malthinus] Quis ille? certe haud nobis liquet. Mollis ac effœminatus notatur. Non. Marcell. 'Malta' appellari molles, antiqui voluerunt, a Græco, quasi *μαλθακός*. Lucil. lib. xxvii. 'Insanum vocant quem 'maltam' ac fœminam dici vident.' Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. iv. Alii ipsum Mæcenatem. 'Hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper incesserit,' inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger Poët. iii. 98. ita scribit: 'Satiographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne a Mæcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa a divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum interceptare, quo minus tunicarum demissione offenderetur.' Hæc Scaliger invidia semper in Horatium hostili.

Verum esto, ipsam Mæcenatem vellicet Poëta, numquid 'barbare et servili animo' id faciebat? Immo 'ridenti amico,' quod ait Persius, vafer tangit vitium, 'et admissus circum præcordia ludit' festivus et gratus; accepti vero beneficii passim memor.

Est qui, &c.] Alius aliud omnino vitium habet. Agrippa, inquit, vestibus ad nates usque declatis et subductis uti solitus.

27 *Pastillos*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A 'panis' fit diminut. 'paniculus,' 'panicillus,' 'pastillus.' Alii deducunt a *paros*, *conspersus*, nempe odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum et munditiem. Iste versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. iv. 93. Unde colligimus adversum nonnetlos, Rufillum et Gorgonium nequequam viles et ignobiles extitisse.

28 *Nil medium*] Vix reperire est 'auream' illam 'mediocritatem.' xl. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum a flagitiis deterret triplici argumento: quod rem familiarem exhauriant et perdant; quod corpus

Quarum subsuta talos tegat instita veste :
 Contra alius nullam, nisi olente in fornice stantem. 30
 Quidam notus homo cum exiret fornice ; Macte
 Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
 Nam simulac venas inflavit tetra libido,
 Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
 Permolere uxores. Nolim laudari, inquit, 35
 Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
 Audire est operæ pretium, procedere recte

nuant attrahere mulieres, præter eas, quarum talos operit fascia purpurea stola subduta. Alius e contrario nullam nisi prostantem in fædo lupanari. Sicque se tuctur: Cum nobilis quispiam vir e fornice egrederetur, Cato divinus ita est affatus: Bono animo esto; quippe cum fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentem oportet, non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius vero sectator mulierum testes candidas gestantium, ait: Ego quidem nolim ita commendari. At

1

secuere, *Sed qui nolint, et cetera usque ad finem.*—29 Harl. 1. *subduta talos.*—30 Edd. vet. ap. Zenn. *olenti in fornice.*—33 Vir quidam doctus conj. in ed. Sandby, *inflavit tenta libido.*—36 *Culpennius* unus Han. *Cupennius* Venet.

NOTE

faciant obnoxium multis doloribus: quod honori et famæ damnum invehant.

Illas Quarum subsuta, &c.] Matronas, quæ talaris habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catall. Epithal. Pelei: 'vestis Candida purpurea talos incinxerat ora.'

30 *Olente in fornice]* Male olentia, foetidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. vi. sarcastico in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteris famosam, ita scribens vs. 116. et seqq. 'Ansa palatino tegetem præferre cubili, Sumere nocturnas meretrix Angusta cunillos.' vs. 120. 'Obacrisque genis turpis fumoque lucernæ Fœda lupanaris tulit ad palmarum odorem.'

31 *Macte]* Magis auctus esto.

32 *Sententia dia Catonis]* Hujus viri gravis et Censorii auctoritate, vult

ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum e lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cum ventitantem illuc sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens, laudavi te, quod hinc interdum venires, non quod istuc habitares.

34 *Descendere]* Apta vox. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erant gænea.

36 *Mirator Cupiennius]* Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultus vero corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candida indutarum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37 *Audire est operæ pretium, &c.]* Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille: 'Audire est operæ pretium procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.'

Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
 Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
 Atque hæc rara cadat dura inter sæpe pericla.
 Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
 Ad mortem cæsus; fugiens hic decedit acrem

40

vos qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non paritate attendere, quales arumnas ferant usquequaque, et quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, et quidem infrequens, ac sæpius non sine gravibus periculis. Ergo auscultate. Iste machus e tecto se præcipitavit. Hic flagris mulcatus est ad necem us-

ap. Zenn. et Glarean.—88 Parodiam hanc esse ex versibus hisce Ennianis monent Scholiastæ: 'Audire est operæ pretium, procedere recte Qui rem Romanam, Latiumque augescere vultis.' Unde facile erat divinare, quo propior esset et perfectior imitatio, sic potius scripsisse Nostrum, *procedere recte Qui mæchos non vultis*. Atque ita postea reperi in codice Leidensi, et in Excerptis Bodleianis, et Collegii Trinitatis codice pro varia lectione, et in Reginensi a manu secunda. Neque aliter legisse Acronem, ex ejus paraphrasi, quantumvis inepta et absurda, licet animadvertere. 'Operæ, ait, pretium est audire mæchos, qui non vultis procedere recte ad meretricem.' Porro, quod ad sententiam attinet, eodem recidit, sive *mæchos recte procedere* dixerit, sive *recte procedere mæchis*. Terentius Adelph. Act. et Scen. ult. va. 22. 'Syre, processisti hodie pulchre:' quod perinde est, ac 'pulchre tibi hodie processit.' *Bentl.* *mæchos* etiam Ascens. Cuning. Francis, Heindorf,

NOTÆ

89 *Corrupta dolore voluptas*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis et malis circumsepta. Præclare Cicero in Anton. 'Libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non habent.' At debuisset damnare saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa: 'quod tibi nollis fieri, alteri ne feceris.'

41 *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox e Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metum nonnunquam deterrentur. Val. Max. vi. l. n. 13. 'Sed ut eos,' inquit, 'strictim percurram, qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usi sunt: Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit: Carbo

Attienus a Vibieno, item M. Pontius & Pub. Cernio deprehensi castrati sunt,' &c.

Se præcipitem tecto dedit] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus] Gellius xvii. 18. ex Varrone: 'C. Sallustius scriptor seriæ illius et severæ orationis, in ejus historia notiones Censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris bene cæsus est: et cum dedisset pecuniam dimissus.' Idem refert Asconius. Juvenal. x. 211. 'fiet adulter Publicus, et pœnas metuet quascumque maritus Exigit iratus: peccerit felicior astro Martis, ut in laqueos nunquam incidat.... necat hic ferro: secat ille cruentis Verberibus: quosdam mæchos et mugillis intrat.'

Prædonum in turbam ; dedit hic pro corpore nummos ;
 Hunc perminxerunt calones : quin etiam illud
 Accidit, ut quidam testes caudamque salacem 45
 Demeteret ferrum. Jure omnes. Galba negabat.
 Tutior at quanto merx est in classe secunda !
 Libertinarum dico, Sallustius in quas
 Non minus insanit, quam qui mœchatur : at hic, si,
 Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste 50
 Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus

*que. Ille noctu fugiens incurrit in sœvas grassatorum manus. Alius pecunia red-
 emit corpus. Merito factum cuncti dicunt. Galba vero ne-
 gabat. Sed quam securior est merx in media conditione ! Libertinarum dico.
 Scilicet erga quas Sallustius non minus insanum se præstat, quam qui matronas
 sectatur ? verum enimvero si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum faculta-
 tes et ratio permetterent, et quatenus decet esse moderate liberalem ; donaret quan-*

Wakef. et Kidd. Ita conj. etiam Chishnll.—45 *Accidit ut quidam* Harl. 1. 2.
 3. 4. 6. duo codd. Lambini, Tons. Cruquii, nonnulli ap. H. Steph. item edd.
 Lamb. Crnq. Torrent. H. et R. Steph. Benth. Chabot. Francis, Schrevel.
 Bond. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Accidit ut quidam* unus Han.
 Gott. Exc. Sax. Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. Mart. Buslid. et Nan. al.
Accidit ut quidam Cuning.—46 Unus Han. Gott. Exc. Sax. et Div. a m. item
 Benth. et Kidd. *ferro* ; ceteri *ferrum*.—48 Benth. et Cuning. ex codd. *Salusti-
 us in qua* ; et sic Exc. Sax. *S. inquis* conj. Nic. Heinsius.—49 Gott. Bos, et

NOTE

44 *Calones*] Servi militum, quod
 palos et ligneas clavas gerebant ita
 dicti, item ‘clavatores’ ob eam cau-
 sam. Et quilibet servi *calones* vocati
 sunt a ferendis lignis, quæ Græce
 κάλα.

46 *Jure omnes*] Omnes aliunt, jure
 illos puniri ; et dignas flagitio pœnas
 dedisse.

Galba negabat] Salsa ironia in Ser-
 vium Galbam Jurisconsultum, qui
 cum esset famosus adulteriis, sui si-
 milium libens patrocinium suscipie-
 bat.

47 *Tutior at quanto merx*] Lex Ju-
 lia plecti jubebat eos solum qui pec-
 cassent in ingenuas, quæ nec quæst-
 am corpore fecissent, nec artem lu-
 dieram aut lenocinium exercuissent,
 nec in scenam operam locassent.

In classe secunda] Tres Poëta clas-
 ses mulierum statuit. 1. matronarum.
 2. libertinarum. 3. meretricum.

48 *Sallustius*] Is est de quo 11. Od.
 2. Nonnulli perperam intelligunt
 ejus avunculum C. Sallustium Crip-
 pum historix scriptorem. At quam-
 vis mores conveniant, non ita ratio
 temporum, ut observat erudite Tor-
 rentius. Hic a Censoribus in Senatu
 reprehensus quod in libertinas insani-
 ret, respondit se matronas non assec-
 tari, quasi se criminis expertem ex-
 cusans : ejectus vero est a Senatu.
 Vide Bell. Catilin.

49 *Mœchatur*] Vox ista proprie hic
 ponitur pro eo qui alienam uxorem
 ingenuam quidem in adulterium pel-
 licit.

Esse ; daret quantum satis esset, nec sibi damno
 Dedecorique foret : verum hoc se amplectitur uno :
 Hoc amat, hoc laudat ; Matronam nullam ego tango ;
 Ut quondam Marsæus, amator Originis, ille 55
 Qui patrum mimæ donat fundumque laremque,
 Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis ;
 Verum est cum mimis, est cum meretricibus ; unde
 Fama malum gravius, quam res, trahit : an tibi abunde
 Personam satis est, non illud, quicquid ubique 60

tum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret, et probum. At contra illud solum in se æstimat, prædicat, venditat : Ego nullam tango matronam ; sicut olim Marsæus iste Originis amator, qui mimæ tribuit paterna prædia, et domum ; dicitque : Mihi quidem nulla consuetudo fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus ; a quibus graviolem perniciem depromit existimatio, quam res familiaris. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quicum-

Bentleii codd. Græv. et Regin. ut hic.—51 *Munificum esse licet* in Buslid. et Div. Cruquii, paucis aliis, et edd. quibusdam vet. ante Lambinum. *Munifico esse licet* ceteri omnes codd. Cruquii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes fere Lambini, et edd. recent. Ita etiam ex veteribus libris legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xiv. 64. Vid. Var. Lectt. ad 1. Sat. 1. 19.—54 *Hoc amat et laudat* Cruquii unus Bland. Tons. Div. et Mart. item Venet. ap. Zenn. Gla-reau. Bentl. et Kidd.—56 Exc. Sax. *mimæ censum donavit acare*.—61 Cuius.

NOTÆ

52 *Damno Dedecorique*] Damno bonorum, et famæ.

53 *Hoc se amplectitur uno*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat et venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas consecetur.

55 *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ et meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Ecloga ultima, Gallo Poëtæ prius dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

57 *Nil fuerit mi, inquit, &c.*] Sic Marsæus extennare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

58 *Verum est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius : Esto nihil tibi sit cum uxoribus alienis ; at insania erga

mimas et meretrices, a quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius : quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. ii. 7. 'Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam : miserum infert in pauperiem ; privat bonis, luce, honore, amicis.' Sapiens Rex Proverb. v. 'Ne attendas fallaciam mulieris : fœvus enim distillans labia meretricis ; et nitidius oleo gutture ejus. Novissima autem illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendant in mortem, et ad Inferos gressus illius penetrant . . . longe fac ab ea viam tuam ; et ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena,' &c.

Officit, evitare ? bonam deperdere famam,
 Rem patris oblimare, malum est ubicumque. Quid inter-
 Est in matrona, ancilla, peccesse togata ?
 Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser uno
 Nomine deceptus, pœnas dedit usque superque 65
 Quam satis est ; pugnis cæsus, ferroque petitus ;

que ubicumque nocet ? perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matrona, an in libertina, an in meretrice ? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illeceus, ob Faustam pœnas luit secundum et ultra meritum, pugnis contusus, et ferro appetitus ; ejectus domo,

~~~~~

disperdere famam.—63 ‘Bentleius, auctoritate quorundam librorum, reposuit peccesse pro peccesse ; quod tamen nobis tantundem videtur. Librariis ipsis nihil erat pensi super tali materia.’ *Bart.* Ita etiam Lamb. et Chabot. improbante Zenn.—64 *Fulvius in Fausta* conj. Bentl. quem vide. *Villius in F. S. genere* vir quidam doctus, (Jortinus Nostras puto,) in Obs. Misc. t. II. p. 89.—66 ‘*Lego, Quam satis, et pugnis. Et enim additum ad dolorem exprimendum aptum est. Illud autem est non solum commode potest abesse, sed et parum commode adjicitur, cum verbum dedit præcesserit. Quod si et in est mutandi causam queris ; corrector conjunctionem abundare existimans,*

NOTÆ

62 *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63 *In matrona, ancilla, peccesse togata*] Tres gradus peccati statuit Poëta ; in matrona, in libertina, in meretrice. Has triplex vestis coloris-que genus distinguebat. Matronæ stola candida induebantur ; ancillæ sive libertinæ toga pulla ; meretrices Coa seu pellucida. Errat vetus Interpretas his attribuens quod erat libertinarum ; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi stabiliente. Porro est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ a viris repudiabantur, stola candida solitas exni, et toga vestiri, ignominie causa. ‘Stola plebeiis quamvis honestis non dabatur ; siquidem Patriciæ et grandes natu matres eam deserebant honoris causa. Erat enim ad imos pedes

fluxa, quam instituta contexta ambibat.’ Contra, ‘meretrices togam subductiorem,’ et virili similem gestabant. Alex. ab Alex. v. 18. Festus : ‘matronas appellabant, quibus stolas habendi jus erat.’ Non. Marcell. ex Varrone, ‘toga commune vestimentum, diurnum et nocturnum ; muliebre, et virile.’

64 *Villius in Fausta Syllæ gener*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non revera gener, sed ob frequentissimam cum Fausta Syllæ filia consuetudinem ita vocatur : seu quod eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur : *hoc miser uno Nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiqua Scipionum gente : a quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæstorum, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdata Rep. occupavit. Cic. in Verr.

Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
 Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
 Diceret hæc animus : Quid vis tibi ? numquid ego a te
 Magno prognatum deposco consule cunnum 70
 Velatumque stola, mea cum conferbuit ira ?
 Quid responderet ? Magno patre nata puella est.
 At quanto meliora monet, pugnantiæque istis,
 Dives opis natura suæ, si tu modo recte
 Dispensare velis, ac non fugienda petendis 75
 Immiscere ! Tuo vitio, rerumne labores,
 Nil referre putas ? Quare, ne pœniteat te,
 Desine matronas sectarier, unde laboris
 Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.

cum Longarenus esset intus. Quod si libidinis tot et tanta incommoda cernentis nomine mens tali homini loqueretur ista : Quid petis ? quando meus ardor fuerit accensus, an ego a te flagito mulierem illustri consule genitam, et stola vestitam ? quod responsum daret ? Nempe illustri patre orta est puella. Verum quanto meliora et his contraria suadet natura suis opibus locuples ! Si modo tu bene uti velis, et non confundere evitanda cum exoptandis ; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam viliosam cupiditatem, an per rerum penuriam ? Quapropter ut non doleas aliquando, abstinere deperire matronas ; unde plus mœroris percipitur, quam utilitatis

in locum et, est substituit.' Cuning.—68 Unus Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. edd. vett. ap. Gesn. et Vet. Comb. *videnti* exhibent. '*Videnti* habent tum veteres editiones, tum scripti codices ad unum omnes ; certe quibus ego usus sum. Atque ita sententia postulat : Huic Villio *videnti* tanta mala, scilicet se pugnans cœsum, ferro petitur, et domo exclusum, esse, si animus diceret. Equidem miror, unde illud *videntis* in tot editiones malum pedem intulerit : cum nihil eo insulsius absurdiusve fingi possit.' Bentl. Bentleium secuti Wetzel. et Kidd. 'Non miror *videntis* magis placuisse viris doctis, licet major sit auctoritas alterius lectionis. Vividior enim fit et magis poetica oratio, si pars, quæ hic loquens introducit, vidisse dicatur mala. Quid vero opus erat tam gravi oratione, si vidisset Villius mala tanta ? Sapientior pars est libidinosa suo domino.' Gesn.—71 Exc. Sax. *mea tum cum inferbuit ira*.—74 Harl. 1. 2. 3. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean.

NOTE

67 *Longarenus*] Ignobilis quispiam, Villio tamen felicior mœchus, et gratiosior Faustæ.

68 *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia paulum obscœna, sed lepidæ et elegans.

76 *Tuo vitio, rerumne labores*] Nostro vitio laboramus, cum dolemus non adesse perdicem aut phasianum : at rerum vitium seu penuria est, si

desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78 *Matronas sectarier*] Ulpian. '*Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare : assectatur qui tacitus frequenter sequitur : assidua enim assectatio præbet nonnullam infamiam.*'

Nec magis huic, inter niveos viridesque lapillos 80
 Sit licet, hoc, Cerinthe, tuo tenerum est femur, aut crus
 Rectius; atque etiam melius persæpe togatæ.
 Adde huc, quod mercem sine fucis gestat; aperte,
 Quod venale habet, ostendit; nec, si quid honesti est,
 Jactat habetque palam, quærit quo turpia celet. 85
 Regibus hic mos est, ubi equos mercantur; opertos

ex re colligitur. Enimvero non est huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides; (Id vero tuum sit licet o Cerinthe); immo sapius pulchrius est plebeia. Adde quod hæc mercem portat haud fucalam: ac, si quid est venustum, haud venditat et ostentat: neque satagit occultare quod pravum est. Ista est consuetudo dititibus, quando emunt equos; oblectos considerant, ne facies (quod

Bentl. et Kidd. *tu si modo.*—80 Codex Coll. Trinit. ap. Bentl. *huic niveos inter viridesque.*—81. 82 'Nos hunc locum prius emendabimus; deinde rerum singularum rationes reddemus: sic itaque legimus et distinguimus: *Sit licet, O Cerinthe, tuo t. e. femur, a. c. Rectius; a. e. m. p. togatæ est.* Scribendum est *Cerinthe*; non, ut plerique codd. et Flacci et Tibulli habent *Cherinte*, vel *Cherinthe*: est enim a Gr. *Κήρυκος*. Porro, *O Cerinthe*, non *hoc*, præferunt duo Cruquii et totidem Bersmanni codices, optimusque noster Regiensis. Facile autem *O* in *hoc* a Librariis mutatum est, quia sequens vocabulum a litera *C* inciperet. Sic Ovid. Trist. III. 3. 27. 'liquet, o carissima, nobis Tempus agi sine me non nisi triste tibi.' Plurimi codd. 'hoc carissima:' et ita alibi passim. Tuo autem habent, non *tuum*, Turnebi et Lambini aliquot cum Colbertino nostro. Cave vero credas illud *tuum* Prisciani auctoritate firmari; cum citet ex Horatio, *Femur, Cerinthe, tuum*. Non enim, quod ipse vides, eo ordine et modo, quo apud auctorem extant, verba laudavit; sed suis usibus variando accommodavit: idque jure suo; quippe et nos, qui *tuo* legimus, *Cerinthe femur* intelligimus. Denique post *togatæ est* exhibetur in Blandiniis Cruquianis. Bentl. 'Bentleio placuit ita hunc versum emendare, *Sit licet, O Cerinthe, tuo*. Non videtur mihi vidisse *tuum* dici pro 'quale tuum.' Equari voluit hic Cerinthe femur femoribus matronarum, immo et præferri. Nihil opis est a Manuscriptis. Et Bentleii Textus nimis involutus et obacurus videtur.' Baxt. 'Huic nobili matronæ, licet jaceat inter gemmas et margaritas, femur ideo non est magis tenerum, neque crura rectius quam tuum, Cerinthe. Sic. vett. Scholl. 'Quam tuum' idem est, quod *tuo*: ut restituit feliciter Bentleius. Quod autem *hoc* in *o* mutavit, nihil opus videtur: est enim *hoc* idem quod 'ideo,' 'ob hoc,' &c.' Gem. (*Sit licet hoc Cerinthe tuum*) est lectio vulgata. *tuæ* conj. Cuning.—83 *Adde hoc* Harl. 2. quod *merces* Harl. 7.—84 Harl. 3. 4. 6. 7. et edd. nonnullæ antiq. *neque si quid*; et sic Bentl. et Kidd.—86 Unus et alter codex Torrentii, aliquot

NOTÆ

80 *Niveos viridesque lapillos*] Unio-
 nes et smaragdus.

81 *Sit licet, hoc, Cerinthe, tuo*] Is
 erat amator pariter et delicæ ma-
 tronarum mundo muliebri splenden-
 tium: singulari formæ gratia præsta-

bat: Sulpitiæ Servii filix in primis
 carus. De eo Tibullus multa.

83 *Mercem*] Corpus mercenarium,
 turpi quæstu venale.

86 *Regibus*] Nobiles ac divites ap-
 pellantur sæpe reges ob potentiam et

Inspiciunt ; ne, si facies (ut sæpe) decora
 Molli fulta pede est, emtorem inducat hiantem ;
 Quod pulchræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.
 Hoc illi recte ? ne corporis optima Lynceis 90
 Contemplere oculis, Hypsæa cæcior illa
 Quæ mala sunt spectes. ¶ O crus ! O brachia ! ¶ Verum

non raro fit) elegans, si tenera ungula subnixa fuerit, in errorem impellat emtorem avidum ; eo quod sint decora clunes, breve caput, erecta cervix. Illi recte quidem hoc faciunt. Tu ergo pariter ne oculis acutissimis intueare partes corporis formosas ; Hypsæa vero cæcior ea quæ deformia sunt aspicias. O crus venustum ! o

*****

Lambini, et quædam edd. ante Cruq. item Venett. 1490. 1493. Locher. Lips. Land. Faber. Dacer. &c. *apertos*. Omnes Cruq. plurimi Torrent. et Lamb. Bontleii Leid. Græv. et Regin. Exc. Sax. unus Han. Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. Venett. 1477. 1478. 1479. Cruq. Lamb. Torrent. Benti. et recentt. *opertos*. Craquius e Div. et Tons. interpungit post *opertos*, non vero post *mercantur*.—88 Bontleius contra omnes codd. et edd. *emtorem dant hiantem*, e Pers. v. 176.—90—92 Bontleius ex quibusdam codd. ut ait, edidit: tu c. d. *Lyncei Contemplare oculis ; H. cæcior, illa Q. m. sunt, spectes*. Cuning. vero: *Hoc illi apte: nam tu corp. . . Contemplans . . . spectas*. Græv. et Bland. vetustissimus, cum Harl. 1. 3. *Lyncei*. Aliquot Torrentii, Regin. et Trinit. Bontleii, *Contemplare*. Bland. antiquissimus et Glarean. *Contem-*

NOTÆ

auctoritatem quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos Inspiciunt] Pugnant exemplaria. Plura certe *opertos* habent. Sensus est: Opertos mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emtorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re equestri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parum prodest ædium elegantia, si fundamentis superstructæ sint vitiosæ; ita equus est inutilis, qui pedibus hand firmis fuerit: cavendum igitur maxime ne sit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certe sensum.

88 *Hiantem*] Præ admiratione partium quarundam valde concinnarum; præque emendi cupiditate.

89 *Pulchræ clunes, &c.*] Virgil. Georg. III. 'illi ardua cervix, Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga.' Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat *clunes* feminino genere poni, quas Plautus masculinas facit: 'clunes desertos gero.'

90 *Lynceis oculis*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati sunt ad terræ centrum pervidisse, eo quod primus e fodinis metalla cruisset.

91 *Hypsæa cæcior*] Hæc ex illustri Plautiorum stirpe vitiosos, ut aiunt, oculos habebat. Forte notatur ab Horatio, quod invenustum quempiam deperiret.

92 *O crus ! O brachia*] Quasi diceret Poëta: Dum admiraris crus et brachia tuæ amasiæ, non advertis alia omnino deformia.

Depygis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
 Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,
 Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis. 95
 Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
 Hoc facit insanum,) multæ tibi tum officient res ;
 Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ ;
 Ad talos stola demissa, et circumdata palla ;
 Plurima, quæ inuideant pure apparere tibi rem. 100
 Altera, nil obstat : Cois tibi pæne videre est

brachia concinna ! at * * * grandiori est naso, brevi latere, et pede longiori. Præterea nihil matronæ præter vultum videre queas, ceteras partes abscondentis proluxa stola ; nisi forte Catia est. Quod si cupias cernere denegata, quasi munitis cincta, (quippe hoc te insanire facit,) plurima res tunc impedimento tibi sunt ; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, et palla circumdata, multa impedimenta ne res a te manifeste videantur. Altera nihil impedit. Per

plans. Duo codd. Torrent. caciore ipso.—93 Depygis duo antiquissimi ap. Torrent. Craquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Benth. Cuning. et Kidd.—97 Unus Bland. ap. Cruq. dum officiant res ; duo alii Blandd. Div. Sil. Tons. et Buslid. ap. ennd. Cruq. tum officiant res ; Bland. antiquissimus, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii et codd. recentt. tum officiant res.—99 Torrentius delet interpunctionem post palla.—101 Lambinus interpungit post tibi, non vero post obstat.—

NOTÆ

93 *Depygis*] Quasi sine pyga: *νῦν*, *nates*. Epod. viii. 'aridas nates:' additque: 'femur tumentibus Exile suris additum:' quod hic significat per 'breve latus.'

Nasuta] Catull. xli. 1. 'Salve nec minimo puella naso, Nec bello pede,' &c.

Pede longo] Ovid. Amor. iiii. 3. 7. 'Pes erat exiguus: pedis hæc aptissima forma est.'

95 *Catia*] Hæc domi nobilis quidem, sed parum casta et pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96 *Interdicta*] Partes maxime tectas et multiplici tunica vallatas.

98 *Lectica*] Clausa sane et operta. Torrentius hic acri, ut solet, iudicio contra ceteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in

ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa incubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. i. 19.

Ciniflones] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamiatra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; nec non ornatrices, Gall. *Coiffeuses*.

Parasitæ] Garrulæ quædam et assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99 *Palla*] Amplus et sinuosus amictus, tunicæ et stolæ superindai solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Galli: *mantæ de ceremoniæ*. simile prope vestimentum hodie vocant, *un surtant*.

101 *Cois*] Vestibus bombyciis, tenuibus, pellucentibus, ex insula Co,

Ut nudam; ne crure malo, ne sit pede turpi;
 Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
 Insidias fieri, pretiumque avellier, ante
 Quam mercem ostendi? ¶ Leporem venator ut alta 105
 In nive sectetur, positum sic tangere nolit:
 Cantat, et apponit, 'Meus est amor huic similis: nam

Coas enim vestes licet tibi cernere fere quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede; latus oculis dimetiri queas. An vero mavis decipi, et mercedem tibi prius extorqueri, quam merx exhibeatur? Atenim cantabis mihi istud: ut venator leporem in celas nive prosequitur: appositum vero sine labore nec attingere dignatur. Caput autem; et jucunde tum apponit. Huic similis est meus amor, inquit; contemnit enim in

102 *Ut nudum* unus Bland. Cruquii.—106 *In nive sectatur* nonnulli codd. Torrentii, Div. Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et quædam edd. vett. *In nive sectetur* plures et meliores Torrentii, quatuor Bland. Sil. Buslid. al. ap. Cruq. Harl. 1. unus Han. Gott. fere omnes et antiquiores Bentleyi, Cruq. Torrent. Bentl. et recentt.—107 *Captat* conj. Lambinus.—109 *Hiscene* nonnulli codd.

NOTÆ

sive Coa, sita in mari Ægæo ad oram Cariae littoralem, vernac. *Lango*; quæ tam ferax et dives, ut proverbium esset: 'Quem Coa non nutrit, hunc nec Ægyptus.' Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat 'muktitia:'. Galli *de la gaze*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insula Coa. Aristot. Hist. Anim. lib. vi. Titul. 11. 3. 57. 'Illa gerat vestes tennes, quas fœmina Coa Texuit, auratas disposnitque vias.' Propert. 11. 1. 5. 'Sive togis illam fulgentem incedere Cois.' Varro 'togas vitreas' appellat.' S. Hieron. ad Lætam ita scribit: 'Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.' Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin* pro *Cois*. Porro jam supra insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105 *Leporem venator ut alta, &c.*] Hi sunt e Callimacho versiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: Ut venator leporem per ni-

ves sectari et capere gaudet, quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando et cum difficultate libens apponit sibi et amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno; at matronas depereo quibus frui arduum est.

107 *Cantat*, [*Captat*] *et apponit*] Ingens hic pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *Cantat*. Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt: et Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem; parvum, magnum; et sic vocem *Cantat* explicant, æque ut licet expediunt. Verum si retinenda vetus lectio, *Cantat* referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: et vox *apponit*, explicanda est, 'addit,' seu 'prosequitur:' ut ingeniose solerterque Dacierius noster subodoratus est et sensit.

Transvolat in medio posita, et fugientia captat.'

¶ Hiscine versiculis speras tibi posse dolores,

Atque æstus curasque graves, e pectore pelli ? 110

Nonne cupidinibus statuit natura modum ? quem,

Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,

Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo ?

Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quæris

Pocula ? num esuriens fastidis omnia præter 115

Pavonem rhombumque ? tument tibi cum inguina, num, si

propatulo constituta, ardua vero desiderat. An igitur ejusmodi cantilena speras corde tuo abigi posse anxietates, solitudines, mæroresque molestissimos? Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem investigare satius est, videlicet, quid tibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare a solido? An, quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? an fame urgente spernis omnia præter pavonem et rhombum? Non ego certe. Quippe amo

~~~~~

et edd. vett. *Hiscine* duo codd. optt. ap. Torrent. et omnes Cruquii.—110 Exc. Sax. Harl. 4. Bland. antiquissimus Cruquii, Bentleii Reg. Gal. Reg. Soc. et a m. pr. Magdal. item edd. Bentl. Cnning. Heindorf. Francis. Wakef. et Kidd. *e pectore tolli*. Heinzius conj. *e pectore velli*; et sic Trinit. Bentleii. Harl. 1. 2. 3. 6. 7. et ceteri codd. et edd. *e pectore pelli*.—111 Sex codd. Palmanni, omnes Cruquii, aliquot Lambini et Bersmanni, Bentleii Græv. Gal. Petrens. et Battel. unus Han. Harl. 1. et Schol. *statuat*; quod receperunt Bentl. Wetzl. Heindorf. Wakef. et Kidd.—113 Hic deficient Satiræ in

NOTE

109 *Hiscine versiculis*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos respondet: Siccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, et mærores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non satius tibi foret modum sequi a natura præscriptum? &c.

113 *Inane abscindere soldo*] *Inane*, quo sibi denegato natura facile careat: *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibi que negari haud patienter ferat.

114 *Aurea quæris Pocula*] Senec. Epist. 120. 'Natura hoc unum jubet sitim extingui. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad si-

tim pertinere quo poculo aqua, ant quam eleganti manu ministretur.'

116 *Pavonem*] Hunc 'cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius, aditali cœna sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Anfidius Lurco, ex eoque quæstu reditis sestertium sexaginta M. habuit.' Plin. x. 20. Varro Ælian. Vide Macrob. Saturnal. III. 13. ubi scribit: 'M. Varro de pavonibus in villa nutriendis loquens sic ait: primus hos Q. Hortensius augurali cœna dicitur posuisse.' Hinc factum 'ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facile quinquagenis,' &c.

Rhombum] Exquisiti saporis piscem. Gall. turbot. De eo Epod. 11. 50.

Ancilla aut verna est præsto puer, impetus in quem
 Continuo fiat, malis tentigine rumpi?
 Non ego; namque parabilem amo Venerem, facilemque.
 ¶ Illam, 'Post paulo;' 'Sed pluris:' 'Si exierit vir;' 120
 Gallis; hanc, Philodemus ait, sibi, quæ neque magno
 Stet pretio, neque cunctetur, cum est iussa, venire:
 Candida rectaque sit; munda hactenus, ut neque longa
 Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
 Hæc, ubi supposuit dextro corpus mihi lævum, 125

Venerem promptam et expeditam. Quæ vero dicit: Paulo post; at majori pretio; si vir diacesserit; illam Philodemus ait Gallis relinquendam: sibi autem peti eam, quæ nec cariari pretio constet, nec moretur venire cum advocatur: candida sit, et recta, adeo concinna, ut non cupiat apparere grandior aut candidior quam natura

Harl. 1.—117 *Ancilla aut verna præsto est puer* Cuning.—120. 121 'Mirari sane licet interpretum aut incuriam aut tarditatem, qui toties hæc reciderunt, pravam et ineptam distinctionem non animadvertentes: *Illam, P. paulo, S. pluris, Si e. vir; Gallis hanc, P. ait: sibi quæ, &c.* Quis enim non videat, in hac constructione *illam* et *hanc* eisdem orationis membris inepte assignari? Tolle itaque tam fœdam maculam, et sic interpunge: *Illam, P. paulo, S. pluris, Si e. vir, Gallis: hanc, Philodemus ait, sibi, quæ neque magno.*' Bentl. 'Secutus sum Bentleium. Nam *illam, h. e. matronam, quæ tam difficilis est in re concedenda, et solet his verbis reinvocari mæchum, Post paulo redi, Pluris copiam tibi faciam, si maritus foras prodierit, atque hanc, h. e. quæ neque magno stet pretio, &c. sibi opponuntur. Illam igitur Philodemus Gallis, h. e. Cybeles sacerdotibus, spadonibus relinquendam esse ait.*' Zeun. 'Distinguis post *Gallis*: et ita distinguit Aurelius Lessigniensis, et hæc addit: 'Ita distigue contra omnia quæ sunt exemplaria.' Vide Ed. Basil. 1580. pag. 1705.' Cuning. Vid. Dr. Warton de Genio Popii, tom. II. p. 353. et Henschke in Epist. Crit. ad Santen. p. 56.—122 *Stet pretio nec cunctetur* Bentl. Wetzsl. et Kidd.—125 Codex Tonsanus Cruquii habet, *dextrum corpus mihi lævum.* 'Sic et Lambinus et Cruquius ex veteri Codice reposuere (quos et secutus est Labinus) pro eo quod erat, *dextro corpus mihi lævum*, quod vel prima fronte vitiosum est.' Bætz. *dextro corpus mihi lævum* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. ceteri, cum edd. Venet. 1559. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Chabot. H. et R. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Bentl. Francis, Zeun. Heindorf. et Kidd. Baxterum secuti

NOTÆ

121 *Gallis*] Cybelæ sacerdotibus, juxta cothurnis,' ut ait Juvenal. Sat. VI. 505.

Philodemus] Quis ille, incertum. Afferunt vulgo Poëtam Epicureum, patria Gadarrum, qui Græce scripsit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius, &c.

123 *Neque longa magis, &c.*] 'Ad-

124 *Magis alba*] Pictis et dealbatis creta vel cerussa genis, 'cerussatis buccis,' ut loquitur Cicero in Pison. Propert. III. 23. 'Cum tibi quæsitus candor in ore foret.' Martial. VII. 24. 'cerussata candidiora cute.'

Ilia et Ægeria est : do nomen quodlibet illi.
 Nec vereor ne, dum futuo, vir rure recurrat,
 Janua frangatur, latret canis, undique magno
 Pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
 Desiliat mulier, miseram se conscia clamet; 130
 Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi ;

*concessit. * * * hæc mihi Ilia et Ægeria est : illi tribuo quodcumque elogium.
 Nec metuo * * * ne vir redeat rure ; fores effringantur ; canis latret ; ades
 ingenti fragore concussa undique percipient : sœmina pallens descendat e cubili ;
 ancilla conscia exclamet se infirmatam : hæc timeat cruribus ; deprensa doti ;*

Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Comb.—126 Cuning. *nomen do quodlibet.*—
 129 Codd. variant : *vepallida, vepallida, vœ pallida, vœ pallida.* Nic. Heinsius
 conj. *resonetve et pallida.* Petrens. Zulich. et Harl. 7. *ne pallida,* ut edidit
 Benth.—131 Benth. legit ex conjectura Nic. Heinsii, *doti hæc deprensa.*
 'Etiam ante Legem Juliam deprensa in adulterio dotis parte mulctabatur,
 ut ex Val. Maximo Jacobus Cruquius ostendit. Nihil opus erat Benthleium
 repemisse, *doti hæc deprensa,* sola inductum conjectura. Neque sane parl
 gradu herum et ancillam decuit nominari hoc loco.' Bært. 'Et *deprensa*
 proprie non dicitur nisi matrona, nempe ea, cujus et crimen et periculum
 est.' Gesn. 'Non admitti debuit in contextum hæc ex N. Heinsii conjec-
 tura *doti hæc deprensa ;* qui locus ita legendus, et distinguendus est, ut mihi
 quidem videtur : *miseram se conscia clamet ; Cruribus hæc metuat, doti de-
 presa, egomet mi, Ne nummi pereant, aut fama, aut denique puga : vel pyga ;*
 ejecto isto monachali versu.' Bowyer. Cuning. ex ingenio suo edidit, *doti*
illa prenea.

NOTE

126 *Ilia et Ægeria est*] Tanti facio,
 quanti Iliam Romuli matrem, et Æ-
 geriam Nympham cum qua Numæ
 convenitudo.

129 *Vepallida [vel pallida]* Alii le-
 gunt, *vepallida,* ut apud Pers. *vagran-*
dis, argente significationem particu-
 la: valde pallens et pavens.

130 *Conscia*] Adulterii concilia-
 trix, vel simpliciter *conscia,* herilis
 flagitii particeps ancilla: proindeque
 metuens ne iratus herus furorem in
 ipsam vertat, ejusque crura fuste ver-
 beret, truncet, frangat.

131 *Doti deprensa*] Uxor a viro
 deprensam in adulterio metuat suæ
 doti; id est, ne dotem amittat. Hanc
 enim illi adimebat lex Julia, et ma-
 rito adjudicabat: interficere vero de-

prehensam patri quidem permittebat,
 non autem marito: cui tamen id li-
 cuit ante Juliam legem. Ulpian. Re-
 gul. Tit. 6. Cato apud Gellium x.
 23. Val. Max. viii. 2. ubi insigne C.
 Marii judicium in C. Titinnium Min-
 turnensem, qui cum Fanniam uxorem
 in adulterio deprensam repudias-
 set, ac dote spoliare conaretur; Ma-
 rius Fanniam impudicitæ ream ses-
 tertio nummo, Titinnium autem sum-
 ma totius dotis damnavit: præfatus
 se hanc judicandi rationem secutum,
 quod sibi liqueret Titinnium impu-
 dicam eo animo duxisse, ut ejus doti
 insidias strueret.

Egomet mi] Ne verbera, plagas,
 necem subire cogar, aut saltem pecu-
 nia me redimere.

Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo,
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

ego denique ipse mihi. Fugiendum est veste non cincta, et pedibus nudis: ne lauant nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio iudice.

NOTE

133 *Aut pyga*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanimum patiar. De eo Juvenalis ante citatus.

Aut fama] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134 *Fabio vel iudice vincam*] Hunc

celebrem eo tempore Jurisconsultum false notat Horatius: *vincam*, inquit, *iudice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, miserum esse deprehendi.

SATIRA III.

IN OBTRACTATORES ET SUPERCILIUM STOICUM.

Cum Tigellium ob summam levitatem et inconstantiam in dictis et factis reprehendisset, transit inde ad vituperandam consuetudinem pessimam istam et admodum vulgarem vitia vel levissima aliorum acutius observandi et acerbius perstringendi. *Æquius est*, inquit, si ob virtutes majores vitia leviora feruntur leniter: veluti, si quis est iracundior, aut ejus odor minus gratus est naribus acutis aliorum, aut in cultu corporis et vestitu parum elegans reperitur; idem forte est vir bonus, tibi amicus, et ingenio magno præditus; præsertim cum fortassis vitiis tute ipse labores, sive a natura insitis sive a mala consuetudine contractis. Quodsi imitatur amatorum aut parentum morem, qui vitia corporis amicarum et filiorum extenuant et elevant, adeo ut parcus nobis dicatur frugi, nimis sedulus et ardelio vocetur amicorum studiosus, vehementior in congressu et sermone liberior habeatur doli expertus et generosus, pronior ad iram et jurgia numeretur inter animosos; hoc magis ad amicitiam conciliandam conservandamque valet, quam si contra virtutes amicorum in vitia detorqueamus: si v. g. probus vocatur humilis et abjectus; cautus, stupidus; prudens et diligens in cavendis insidiis, fictus et astutus; non satis cautus et qui, quemadmodum ego sæpe, sed sine offensione, Mæcenatem interpello, amicum legentem aut meditantem sermone non necessario interpellat, molestus dicitur et sensus communis expertus. Cum nemo sine vitiis sit; probetur is, qui minimis est infectus, et alter alterius vitiis ignoscat. Si enim, ex sententia Stoicorum, nos ceteri sumus stulti, nec a vitiis liberi esse possumus; cur non sumus æqui iudices, et pœnas peccatis æquales irrogamus? Nam si insanus habetur, qui servum ob tepidum jus degustatum cruci affigit, nonne gravior est amicum pro levi errore odisse et fugere? Istud enim Stoicorum, omnia peccata esse paria, convellitur a natura rerum, sensu cujusque, ipsa utilitate communi et consuetudine populorum. Ad extra-

mum ridet Stoicorum fastum, qui sapientem solum jactabant esse divitem et regem, et dicit se malle esse stultum et privatum, quam cum Stoicis sapere et regnare.

OMNIBUS hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati;
Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris atque suam, non
Quicquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche! modo summa

5

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper veniant; minime rogati nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris et suam, nihil obtinebat. Quod si placeret, ab ovo usque ad poma recitabat, Io Bacche, nunc suprema voce,

Sat. tertia Libri secundi in ed. Sanad.—2 *Ut vix inducant codex vetustissimus Barthii.*—7 *Io Bacche* videtur fuisse initium Cantici: sic enim olim solebant et cantica et poemata a primis vocabulis designare. Persius Sat. i. 96. Ovid. Trist. ii. 261. Aristoph. Eq. p. 219. Nub. p. 108. Jam diu est, cum ex conjectura vere divinabam, sic esse corrigendum: *si collibuisset, ab ovo Usque ad mala iteraret, Io Bacche.* Quod ideo interpolatum credidi, quia plerumque Librarii *ter et cer et ler* et similia soliti essent compendiose scribere, conso-

NOTE

1 *Omnibus hoc*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut et in præcedenti, callidus ubique Horatius, et summe vafer, ab jocoso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hic scopus est, Virgilium ‘animæ dimidium sum’ tueri adversus obtrectatores quosdam, qui ingentis alioqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquius vellicabant.

3 *Sardus Tigellius*] Vel nomen est proprium Sardus, vel gentile ab Sardinia patria. Neque certe idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen Tigellius: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, et legenti patet; ille vero jam

Delph. et Var. Clas.

vita cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4 *Cogere posset*] Pro summa et Imperatoria auctoritate.

5 *Patris*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsaris, a quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, et gratia singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6 *Ab ovo Usque ad mala*] A principio cœnæ ad finem. Poma et bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium vero cœnæ duci ab ovis, vel Cic. Epist. ad Pætum, ax. 20. satis ostendit: ‘Integram famem ad ovum afferre,’ inquit. Hinc et Apuleius ova ‘gustulum’ cœnæ vocat. Vide Just. Lips. Antiq. Lect. lib. III.

7 *Citaret, Io Bacche*] Recitaret carmen ab ipomet forte compositum,

3 E

Horat.

Voce, modo hac, resonat quæ chordis quatuor ima.
 Nil æquale homini fuit illi : sæpe velut qui
 Currebat fugiens hostem ; persæpe velut qui 10
 Junonis sacra ferret ; habebat sæpe ducentos,

jam infima quæ resonat in fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat : qui interdum currebat quasi hostem fugeret, alias lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpius decem. Nunc jactitans reges

nantem tantum ponentes cum apice superne ascripto. Ergo usque ad mala itaret tandem est lectum ; apice illo præ vetustate evanido et oculos fugiente. Quod cum adversus metri leges peccaret, laudabilem operam se navasse credidit, qui primus ad versum fulciendum citaret reposuit. Postea, ubi veterrimi codicis Reginensis copia mihi contigit, citaret quidem ibi inveni, sed ita ut tres priores literæ cit alia manu scriptæ sint ; et ex spatio constet quatuor literas erasas fuisse, quæ vix aliæ quam iter esse potuerunt. Atque id quidem multis ostendi, quorum nemo dubitavit, quin, ut ante visum eum codicem correxeram, a prima manu iteraret fuerit scriptum. Quippe hoc vocabulum adeo apte, concinne, et quasi ad amussim sententiæ et verbis convenit, ut sine ullius codicis auctoritate merito foret recipiendum. Ut ab ovo, inquit, ad mala iteraret, Io Bacche : hoc est, iterum iterumque cantaret : neque enim per totam cœnam protrahi potuit una cantilena, nisi sæpe repetita. Noster II. Od. 19. 10. et sqq. Phædr. v. 7. 31. Apul. Met. XI. 'Carmen venustum iterantes.' Sulpic. Sev. Epist. II. Plant. Casin. v. 2. Lucr. IV. 580. Noster I. Epist. 8. Bentl. Io Bacchæ Turneb. XIII. 1. et ita Mediol. 1477.—8 Glarean. et multæ edd. vett. ante Lamb. resonans. Nec desunt, inquit Torrent. qui resonent legi velint, quo sensu nescio. Multi codd. etiam resonans. Lamb. resonat chordia quæ quatuor.—9 Chabot. animi fuit illi.—10 Lambinus : persæpe velut si.—11 'Vossianus codex, cujus variantes lectiones serius ad me

NOTE

sic incipiens, Io Bacche : vel cujus hoc esset epodium rhythmici, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrain, la reprise*. Apage qui legunt Io Bacchæ, id est, Bacchantes. Te vero, lector, ne moveat brevis syllaba in voce, Bacche ; id enim et concinnum et elegans, cum ipsa formula citatur.

Summa Voce] Acutissima. Gall. *le dessus*.

8 Resonat quæ chordis quatuor] Tigellius voce pariter et fidibus canebat, tetrachordo scilicet, sen instrumento musico quatuor chordarum, modo supremas modo infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans ; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens

atque attemperans.

Ima] Gravissima. Gall. *la basse*.

9 Nihil æquale homini fuit illi] Ille homo sibi met passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. in Catilin. 'Citius modo, modo tardus incessus erat.' Cic. Offic. I. n. 131. 'Cavendum est autem ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur : aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates ; quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur : ex quibus magna significatio sit, non adesse constantiam.' Vide Senec. Epist. XXII.

10 Velut qui Junonis sacra ferret]

Sæpe decem servos : modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna, loquens ; modo, Sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri, et toga quæ defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses 15

et præfectos, et cuncta summa : mox vero aiebat : Adsit mihi tantum mensa tripes, et concha piri salis, ac toga quantumvis crassa quæ arcere frigus valeat. Huic

pervenerunt, pro *Habebat* corrupte habet *Halebat* ; unde tamen fortassis emendandum est : *Alebat sæpe ducentos, Sæpe decem servos.* 'Alere servos' eleganter, ut Græci ad verbum *βόσκειν ολέtras*, Aristoph. *Lysistrata*, vs. 1205. *Bentl.* 'Alebat rarissima erat lectio, ideoque prælata a Bentleio, etsi et ista Membrana tantum illam repræsentaverat, ut vel ipse advertit.' *Germ.*—

NOTE

Proverbium est : *Ἡραίων βαδίζειν, Junonium, seu Junonis ad instar procedere* : inde natum, quod Junonii incessus gravitas et majestas celebretur. Virgil. *Æneid.* 1. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitæ idem refert Georg. 111. 532. nimirum ob tarditatem. Hinc et virgines dictæ *καρπώβοι*, quæ gravi et lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem : 'Erant præterea ænea duo signa, eximia venustate, virginali habitu atque vestitu : quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum repõta in capitibus sustinebant. Cane-phoræ ipsæ vocabantur.' Ovid. *Met.* 11. 'Illo forte die castæ de more puellæ Vertice supposito festas in Palladis arces Pura coronatis portabant sacra canistris.' Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide 11. Sat. 8. 14.

12 *Tetrarchas*] Præfectos quatuor provinciis.

13 *Sit mihi mensa tripes*] Paulo ante grandia et summa quæque in ore habebat : jam vero ait : Pauca et parva sufficiunt ; modicam et vilem volo suppellectilem ; satis mihi est

una mensa tripes, &c. ut vulgo. Nam magnatibus non unica sed plurimæ, eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. 1. 'latos sustinet orbes Grande ebur, et magno sublimis pardus hiatu.' Dio in Nerone refert, Senecæ affuisse mensas tripedes e cedro quingentas. Just. Lipsius ante cit. rem luculenter exponit : in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, et e simplici ligno, divitum ac procerum citreæ, acerna, aut quam lamina intlegebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14 *Concha salis puri*] Tenue salinum e concha, vel merus sal, pro omni obsonio. Vide 11. Sat. 2. 17. 'cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.' Porro cur assidua veteribus et quasi sacra mentio salini et salis, intelliges, lector, ex Plutarcho, *Sympos.* v. 10. ubi et citatur Homerus 'salem divinum' nuncupans.

Toga crassa] Juvenal. 1x. 28. 'pingues lacernas' vocat. Martialis 1v. 19. 'pinguem Sequanicæ textricia alumnæ' dicit.

15 *Decies centena*] Hic ut et alibi semper subaudi, 'millia sestertium.'

Huic parco paucis contento, quinque diebus
 Nil erat in oculis: noctes vigilabat ad ipsum
 Mane, diem totum stertebat; nil fuit unquam
 Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
 Nullane habes vitia? Immo alia, et fortasse minora. 20
 Mænius absentem Novium cum carperet; Heus tu,
 Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
 Verba putas? Egomet mi ignosco, Mænius inquit.
 Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari.
 Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis, 25

autem parco paucis contento si donasses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumena. Vigil traducebat noctes usque ad lucem matutinam: die vero integra dormiebat. Nihil unquam fuit æque sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? Quin immo diversa habeo, nec fortitan leviora. Cum aliquando Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu non te ipsum nocti? an velut ignotum nobis imponere contendis? Tum Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. Atqui, retulit alter, iste amor inanus est et iniquus ac reprehensionem meretur. Enimvero quandoquidem perspicis

////////

15 Harl. 2. *Decies centena dedisset.*—20 Ald. et edd. fere omnes deinceps usque ad Lamb. *haud fortasse minora.* Sed Jannoct. duo Vatt. Faërn. Rainntü Card. et Torn. et Nicotian. Cleric. ap. Lambinum, omnes Cruqnii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii ad unum, omnes item antiquæ edd. ante Ald. *et fortasse minora.* Baxt. ex conjectura, *at fortasse minora.*—21 Mænius Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Cruq. Novium Venet. Glarean. Chabot. et edd. quædam veti.—22 Harl. 6. *an ut ignotus.*—23 Mænius in codd. et edd. ut supra, vs. 21.—25 Cum tu Harl. 3. *præterea conj.* Meruili. *proci-*

NOTÆ

Interdum et ‘decies’ solummodo auctores scribunt, supple, ‘centena millia sestertium,’ ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. x. ‘decies centena dabuntur.’ Quæ summa ex Budæi supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 25000 *écus*.

16 *Quinque diebus Nil erat in locutia*] Hunc Tigellinum omnino profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19 *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

21 *Mænius absentem Novium*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. vs. 101. qui scurrilitate magis evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque

divendita quam habebat residuam ad forum domo, unam sibi columnam excepit, e qua gladiatoris spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitii perditio dicitur post in Sat. vi.

Absentem cum carperet] Mænius sic describitur dicax et vorax, i. Ep. 15. ‘Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus: Pernicies, et tempestas, barathrumque macelli, Quicquid quæsierat ventri donabat avaro.’ . . . Mænius ‘idem Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne Verterat in fumum et cinerem,’ &c.

25 *Pervideas oculis mala lippus inno-*

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
 Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contra
 Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
 Iracundior est paulo? minus aptus acutis
 Naribus horum hominum? rideri possit, eo quod 30
 Rusticius tonso toga defluit, et male laxus
 In pede calceus hæret? At est bonus, ut melior vir

tua vitia, hippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeo perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi vicissim accidit, ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: Ad iram ille paululum est pronior: parum idoneus naribus istorum hominum: illudi potest quod toga delabitur ei inconcinne tonso; atque laxior calceus pedi non bene inhæret. Sed probus est vir,

deas Harl. 6. et Acron. *prævidens* Bentl. ex conjectura Rutgersii et Heinsii. *pervideas* Harl. 2. 3. 4. 7. alii et edd. vet. Ita Nic. Heinsius ad Ovid. ex Ponto l. 7. 43. 'quanquam,' inquit, '*prævidens* sicut qui legant: non male.' Deinde pro *mala*, quidam codd. Cruquii et Muret. *male*; et sic edidit Muret. Bentl. Heindorf. Wakef. et Kidd. Vid. Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. 11. 170.—29 Bentl. conj. *aduncis* pro *acutis*.—34 'Lambini aliquot codices et

NOTÆ

tis] Quamvis optime videas tua mala, connives tamen ad illa, fingisque non videre, quasi *hippus*, habensque oculos mordaci pituita suffusus qua visus acies obtunditur et obscuratur.

37 *Aquila*] Acuto prorsus visu pollet. Plin. x. 3. Vide quæ annotavi iv. Od. 4.

Serpens Epidaurius] Metonym. pro quolibet serpente, seu potius, dracone, qui a *δέσκειν*, vel *δρακόν*, *videre*, nomen accepit; quasi *δέξω βλέπων*, *acute perspicuus*. Hinc thesauris incubantes dracones, causa custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De Epidaurio serpente Liv. lib. xi. Epitome, Val. Max. i. 8. et alii. Nempe cum peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi *Æsculapius* colebatur. Camque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu *Æsculapius* anguis specie conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insula Tiberis cum triduo visus esset,

postea non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29 *Iracundior est paulo*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis Naribus horum hominum] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus*. Pers. Sat. i. 40. 'Rides, ait, ac nimis unctis Naribus indulges.'

31 *Rusticius tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quod iracundior, quod morosior esset, quod corporis nitorem habitusque concinnitatem haud curaret. In hac porro cultus negligentia tria hic notantur: quod, rustico-rum more, barba male tonsa, et capilli inæqualiter decurtati; quod toga non satis composita; quod calcei pedibus haud bene apti et accommodati. Ovidius: 'Ne vagus in laxa pes tibi pelle natet.'

32 *At est bonus, &c.*] Tres virtutes

Non alius quisquam : at tibi amicus : at ingenium ingens
 Inculto latet hoc sub corpore : denique te ipsum
 Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
 Natura, aut etiam consuetudo mala ; namque
 Neglectis urenda filix innascitur agris.
 Illuc prævartamur ; amatorem quod amicæ
 Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc

35

*inquam ego, adeo ut nemo sit probior : sed tibi amicus : sed mens magna tegitur
 ro corpore non ita belle composito. Uno verbo temet examina, utrum vitia quæpiam
 tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in
 agris incultis. Huc potius deveniamus, quod amatori conniventi vitia amicæ vel*

Pulmanni Torrentiique, *Inculto latet hoc sub pectore* ; atque ita quatuor ex nostris. Quod miror equidem Lambinum non improbasse, et Torrentinum amplius etiam vulgato prætulisse. Nihil enim absurdum : et perinde esset ac 'ingens ingenium sub inculto hoc ingenio,' ut 1. Epist. 3. 11. 'non tibi parvum Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.' Pectus enim ipsum ingenium notat : ut 1. Epist. 4. 6. 'Non tu corpus eras sine pectore.' i. e. sine mente, sine ingenio. Ovid. Met. XIII. 290. 'Artis opus tantæ rudis et sine pectore miles Indueret?' Recte ergo cum melioribus membranis et priscis editionibus, *sub inculto corpore* : ut ad 'rusticiorem tonsuram, togam defluentem,' et 'laxos calceos' referatur. Porro sæpius hæc duo vocabula a Librariis permutantur ; ut apud Virgil. Æn. VII. 349. 'Ille inter vestis et levia pectora lapsus.' Pieriani aliquot codices 'corpora' habuerunt. Bentl. *sub pectore* multo plures et emendatiores codd. Torrentii, et Harl. 2. 7. *deinde teipsum* exemplar optimum Torrentii.—35 Exc. Sax. *insederit olim* ; et ita Lambert. Bos, p. 57. 'Si quid veri habeat lectio *insederit* ; 'naturam vitiorum' interpretabimur vitia naturalia, vitiosamve naturam.'

NOTÆ

affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere et compensare. Erat enim Virgilius vir optimus : erat fidei in amicos observantissimus ; erat ingenio grandi præditus.

37 *Neglectis urenda filix innascitur agris*] Sicut inutiles et noxiæ herbæ crescent in agro inculto ; sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuta.

38 *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia*] Theocrit. Idyll. VI. 'Ἐπεὶ Πολλὰ δὲ . . . τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφαται. Amori sæpe non pulchra pulchra videntur. Idem Idyll. X. 'ο Βομβυκε venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam : ego

vero solus dico te flavam esse sicut mel.'

39 *Aut etiam ipsa hæc Delectant*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 80. 'Nobis . . . qui adolescentulis delectantur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus ; illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus . . . dilexit municipem tuum Roscium . . . hinc pulchrior Deo ? At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, si hoc ipsum saluum illi et venustum videbatur ?' Huc etiam pertinet, quod scribit Læret. in fine lib. IV. 'Nam divinitus interdum Venerisque sagittis Deteriore fit ut forma muliercula ametur, . . . Quod sæ-

Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ. 40
 Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
 Errori nomen virtus posuisset honestum.
 At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
 Si quod sit vitium, non fastidire: strabonem
 Appellat Pætum pater; et Pullum, male parvus 45
 Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
 Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum

maxima non videntur, quin et jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ. Optarem ut sic deciperemur erga amicos: et virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verum enim debemus non aspernari vitium amici, si aliquid inest; velut pater filii navos haud fastidit. Strabonem pater vocat pætum: et pullum dicit qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus: hunc, qui distortis est cruribus, appellat varum: illum vero, male nixum pravis talis, balbu-

Gesn.—37 Arsura Harl. 7.—40 Agnæ omnes codd. Torrentii præter duo, et edd. vett. sed Græcum est 'Αγρῆ.—43 Ac codd. quidam et edd. etiam Vet. Comb.—44 Si quod sit vitii eddit Cuning. ex conjectura. Si quid sit vitium Harl. 4.—47 Antiquissimi codd. Torrentii Sisyphus.—48 Balbutit duo fidelissimi codd. Torrentii. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. pravis f. m. talis. Pro Scaurum Dacierius Scaulum; Rutgersius Hillum. Cuning. talis male ful-

NOTÆ

perest consuetudo concinnat amorem.' Et paulo ante: 'Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci; ... Pravas turpesque videmus Esse in deliciis.'

40 *Balbinum polypus Hagnæ*] Hagnæ amicæ polypus, licet fætens, delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. xii.

41 *In amicitia sic erraremus*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum] Quintil. iii. 7. 'Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, ntendum proxima derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contra valent.'

44 *Strabonem Appellat Pætum*] 'Strabo,' cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche*.

45 *Pætum*] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc et illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliqua gratia et decore, aiunt.

Pullum] Sueton. Calig. cap. 13. 'Exoptatissimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant ... super fansta nomina, sidus, et pullum, et puppum, et alumnium appellabant.'

Male parvus] Nannus, pusio, pumilio: quasi 'abortivus,' cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47 *Sisyphus*] Filius M. Antonii Triumviri, statura quidem fuit duntaxat bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo ii. Od. 14. et Epod. ult.

Varum] Qui pedes habet introrsum retortos.

Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.
 Parcior hic vivit? frugi dicatur. Ineptus
 Et jactantior hic paulo est? concinnus amicis 50
 Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
 Plus æquo liber? simplex fortisque habeatur.
 Caldior est? acres inter numeretur. Opinor,
 Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
 At nos virtutes ipsas invertimus, atque 55
 Sincera cupimus vas incrustare. Probus quis
 Nobiscum vivit? multum est demissus homo: illi

tiendo scaurum nuncupat. Sic igitur si quis amicorum parcior victitat; appelletur frugalior. Qui tantulum importunus atque jactabundus fuerit, dicamus: cupit lepidus videri familiaribus, sed est asperior et paulo liberior; is aestimetur sincerus et animosus: ferventior est; inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitror, et amicos sociat et consociatos retinet. At nos ipsas virtutes male interpretamur, et vas parum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit; homo est affectus valde, inqui-

tum.—54 Cuning. e conjectura edidit: *jungat, junctos et servet amicos.*—56 Unus Bland. Cruquii, *Sincera cupimus vas incrustare*, cum hac annotatione: 'imminuere.'—57 Codex vetustissimus Bland. Cruquii, unus Jacobi Carondeletii ap. Torrent. *multum demissus homo ille*; et sic edidere Cruq. Benth. Wetzel. et Kidd. interpunctione posita post *ille*. Multi codd. et edd. vett. etiam non agnoscunt *rd est*, in his Lamb. Torrent. Glarean. Venet. ap.

NOTÆ

48 *Scaurum*] Talos habentem exantantes, vel inversos ac tortuosos.

Balbutit] Invidiæ minuendæ causa balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuntians: quod familiare est balbis. Porro nobiles Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Pætos, nemo nescit.

49 *Ineptus*] Cic. ii. de Orat. 'Qui aut tempus quid postulet non videt, aut qui plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.'

50 *Concinnus*] Commodus, se attemperans moribus et ingenio eorum quibuscum versator ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaisant, de bonne*

compagnie.

52 *Liber*] Libere veritatem eloquens.

55 *Invertimus*] Ipsa bona detorqueamus in malum.

56 *Sincera cupimus vas incrustare*] Similes sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum et sincerum per sese, male incrustando. Lucil. 'regionibus illis Inorestata' calix rata canlive bibetur.'

57 *Illi Tardo, cognomen pingui damus*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæst. Acad. iv. 'Vide quam sit cautus is quem isti tardum vocant.'

Tardo, cognomen pingui damus: hic fugit omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum?

(Cum genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris

60

Invidia, atque vigent ubi crimina) pro bene sano

Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.

Simplicior quis, et est, qualem me sæpe libenter

Obtulerim tibi, Mæcenas, ut forte legentem

Aut tacitum impellat quovis sermone? molestus!

65

mus. Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, et nemini improbo expositum latus præbet, quamvis conversetur cum iis hominibus apud quos regnant vehemens invidia et criminationes: hunc non prudentem et cautum, sed versipellem et malitiosum dicimus. Si quis apertior, (qualem non raro tibi me sponte exhibui, o Mæcenas,) ut lectioni vacantem vel cogitandum fortassis interpellat, quacumque allocutione importunus; dicimus: sensu communi omnino est ille

Zeun. R. et H. Steph. et Dunster.—58 *Tardo ac cognomen pingui* ex conj. edidit Bentl. *pinguis* codex Turnebi, Adv. xix. 4. n. n. Jacobi Carondeletii ap. Torrent. Vet. Comb. Chabot. et Lamb.—60 Vetustissimus Bland. Cruquii *versetur*, quod recepit Bentl. ne *versetur* haberetur pro Passivo.—63 *Simplicior quis*, qualem me edd. vett. Venett. Glarean. Chabot. al. *Simplicior quis at est*, qualem me primus edidit Lambinus ex codd. suis; et sic est in Bentleii Reg. a. m. sec. *Simplicior quis et est; qualem me* omnes codd. Cruquii, Torrentii, et Bentleii præter unum, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et sic edidit et interpungit Bentl. *qualem me... Mæcenas* parenthesi sumptis. Bentleium secuti Dunster, Francis, et Kidd.—65 *Aut tacitum impellat* Lamb. ex uno codice; et sic Acron et Chabot. et conj. Cuning. '*Aut t. impellat* omnium membranarum lectio est; atque ita editi vetusti. Nullo tamen modo consistere hanc posse, judicavit Lambinus. Quippe 'impellere,' cum ad corpus refertur, est ictu quodam nrgere, trudere, percellere: cum ad animum, suadere, movere, incitare: quorum ntrumvis a loci hujus sensu alienum credidit. Quare idem reposuit *appellet*, ingeniose quidem et docte: in quo ab uno codice scripto se adjutum narrat, utpote qui habuerit *appellat*. De codice autem (non enim nominat) fides penes auctorem esto: ceterum valde favet huic correctioni Acron Scholiastes, cujus verba sunt: 'Si quis libere et sine observatione temporis appellaverit amicum suum... si quis est simplex, ut legentem, aut cogitantem molestus interpellat; statim enim carere communi sensu dicimus.' Recte ergo et apposite ad sententiam Lambinus. Vide tamen, siquid et nos afferamus, quod aut melius aut certe non deterius esse videatur. Lego itaque: *ut forte legentem Aut tacitum impediatur, quovis sermone molestus*. Enimvero hoc commodi habet nostra conjectura, quod a recepta lectione minimum abscedit: neque vero precario admitti postulat, sed suo jure et magnis auctoribus se tuetur. Charisius lib. v. p. 261. nbi Idiomata accusativi casus recenset, 'impedio legentem,' exempli loco profert. Id

NOTE

63 *Simplicior*] Non dissimulatur, aut assentatur, qui 'tempora fandi mollia' et commoda non observans amicum interpellat seria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita se-

metipsum accensat Horatius, callide removet a se astutiam et calliditatis opinionem et famam, qua enim nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

Communi sensu plane caret, inquit. Eheu
 Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam !
 Nam vitiis nemo sine nascitur : optimus ille est,
 Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est,
 Cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce 70
 (Si modo plura mihi bona sunt) inclinet : amari
 Si volet hac lege, in trutina ponetur eadem.
 Qui, ne tuberibus propriis offendant amicum
 Postulat, ignoscet verrucis illius : æquum est,
 Peccatis veniam poscentem reddere rursus. 75
 Denique, quatenus excidi penitus vitium iræ,
 Cetera item nequeunt stultis hærentia ; cur non
 Ponderibus modulisque suis ratio utitur ? ac, res

destitutus. Eheu quam injustam conditionem nobis statuimus imprudenter ! nullus enim sine vitiis nascitur : atque is, qui levioribus premitur, perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes cum vitiis comparans, in illas majores (si quidem majores habeo virtutes quam vitia) propendat, si diligi cupiat : ac pari conditione in eadem libra ponderabitur. Quisquis petit amicum non lædere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est ut qui postulat indulgentiam suis delictis, is parem referat. Denique quoniam omnino resecari vitium iracundiæ, aliæque stultis inhærentia minime possunt ; quare non ratio adhibet examen et judicium

antem ex hoc Flacci loco desumptam esse videatur.' *Bentl.* Venet. ap. Zeun. *Aut t. impellam.* Harl. 2. 7. *modestus.*—74 'Editiones credo omnes post Aldum exhiberunt ignoscat. At vetustiores Venetæ duæ cum Loscheriana, *ignoscat* ; quod Pulmannus in suis omnibus, Bersmannus in duobus reperit. Ceteri tacent. At quam bona fide, ex meis quoque discere potes ; quorum melior majorque pars *ignoscat* clare præferunt. Atque id altero lenius et urbanus. Civile enim magis est, Futuris quam Imperativis præcipere, idque Horatio solenne : ut 1. Epist. 18. 37. Art. Poët. 385.' *Bentl.*—76 Edd. vett.

NOTÆ

68 *Vitiis nemo sine nascitur*] De-mothen. de Corona : *Μὴδὲν ἀμαρτίᾳ ἑστὶν ὁδὸν* : Nihil peccare Deorum est. Propert. 'Unicuique dedit vitium natura creato.' Huc pertinet quod sit Juvenalis Sat. xiv. 'Mitem animum et mores modicis erroribus æquos Præcipit.'

73 *Tuberibus*] Vitiis paulo majoribus. 'Tuber,' Gall. *une bosse*. Potest etiam referri huc quod Plinius xix. 2. callum terræ vocat 'tubera.' Gall. *des truffes*.

74 *Verrucis*] Minoribus vitiis. 'Verruca,' caruncula callosa. Gall. *un poireau*. Agell. iii. 7. 'Ire jubeas milites ad verrucam illam : sic enim M. Cato locum editum appellat ; nempe ob similitudinem.

78 *Ponderibus modulisque suis*] Ita exprimitur egregie animi pars seu facultas æstimatrix rerum, qua de singulis judicat, et expendis hinc et inde momentis quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit : Græcis *κρίθρια* 'hoc veritas di-

Ut quæque est, ita suppliciis delicta coercet?
 Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus 80
 Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,
 In cruce suffigat, Labeone insanior inter
 Sanos dicatur. Quanto hoc furiosius atque
 Majus peccatum est? Paulum deliquit amicus;
 (Quod nisi concedas, habere insuavis, acerbus;) 85

sum, atque panis cohibet peccata, secundum rei cuiusque meritum? si aliquis cruce plectat eum famulum, qui, jussus auferre catinum, delibavit semesos pisces, et jusculum adhuc tepens; ille dementior Labeone putabitur a sapientibus. At quanto gravius illo et tetrius est delictum istud? amicus peccavit aliquantulum; quod si non ignoscas, censueris amarior et ferocior; aversaris et fugis non secus ac Drusus.

ap. Zenn. quatinus.—79 *Utrumque est* Harl. 2.—81 Codd. plurimi ap. Torrent. *ligurrierit*, simpliciter r.—82 *Labeone* Glarean. *Labeone* conj. Benti.—83 *Antiquissimus* Bland. Crnquii *ad hoc* delet.—85 'Bentleins *acerbus* refert ad seq. *odisti*, non male. Atque idem pro *Quod* conj. *Quoi*, i. e. *Cui*.' Zenn.—

NOTÆ

gnoscitur,' inquit Laërt. in Zen.

80 *Si quis eum servum, &c.*] Quamvis in servos jus vitæ ac necis habeant domini, ne tamen in eos sæviant quasi tyranni, monet eleganter Macrob. Saturn. i. 11. 'Non quantum decet, sed quantum libet exercere volumus in servos... virga murmur omne compescitur... trassia, sternutamentum, singultus magno malo luitur,' &c.

81 *Ligurrierit*] A Gr. λείχων, *lingere*, Gall. *lêcher*, vel ἀπὸ τοῦ λικυροῦ, quod *suave* significat. A Liguribus populis non nisi ineptis quispiam et indoctus crediderit posse deduci. *Ligurrierit jus*] Gall. *qui aura trempé ses doigts dans la sauce*.

82 *In cruce suffigat*] Crux differabat a furca sive patibulo. Hoc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, magni autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequam gestans furcam seu patibulum virgis cædebatur a conservis, aut etiam a carni-

fice: postea vero in crucem interdum agebatur, clavis in ea confixus. Isidor. Orig. v. 27. 'Patibuli minor pœna quam crucis. Nam patibulum statim appensos exanimat strangulando: crux autem suffixos diu torquet et cruciat.' De his multa eruditae Salmas. Epist. ad Th. Barthol. item J. Lips. de Cruce.

Labeone insanior] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulantia lingua et perversa, ut in Augustum multa effutiret, ejusque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio LIV. Gellius XIII. 12. 'Agitabat hominem libertas quædam nimia et vecora, usque eo ut D. Augusto jam principe et Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.'

Inter Sanos dicatur] Vult enim sanus mens ut nec frustra loquere quod inutile fore cognoscitur, nec temere Principem offendas; denique nomi-

Odisti et fugis, ut Rasonem debitor æris?
 Qui, nisi, cum tristes misero venere Kalendæ,
 Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
 Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
 Comminxit lectum potus, mensave catillum 90
 Evandri manibus tritum dejecit; ob hanc rem,
 Aut positum ante mea quia pullum in parte catini
 Sustulit esuriens, minus hoc jucundus amicus
 Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit? aut si
 Prodiderit commissa fide? sponsumve negarit? 95
 Quis paria esse fere placuit peccata, laborant,

sonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Kalendæ infelici advenerunt, nisi sanus aut pecuniam creditam undecumque expedit, veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum discubitorium urina inquinaverit ebrius, vel mensa detruserit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quod esuriens praripuerit pullum in mea parte patinæ constitutum, an amicus idcirco minus dulcis mihi fuerit? Ergo quid agam si furatus sit quidpiam, vel si credita fidei suæ revelarit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta,

86 *Drusonem* Aldus demum invexisse videtur; ita tamen habent Bentleyi Magdal. Petrens. et Battel. *Rusonem* exhibent Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleyi præter tres, omnes fere Crœquil, nonnulli ap. Torrent. et edd. antiq. *Rufonem* Venett. 1477. 1478. 1479. *Rissonem* aliquot ap. Torrent. et Venet. 1490. *Rusonem* reliqui Torrent. *Ruffonem* Lorher.—91 *Evandri manibus tritum* conj. Benti. sed vulg. servat.—94 Cuning. *Quid faciam, furtum si fece-*

NOTÆ

neris quod docet Cato: 'Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.'

86 *Rusonem*] Fœnerator ille improbissimus, perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat a debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87 *Tristes Kalendæ*] Quod eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide Not. Epod. II. vs. ult.

88 *Mercedem aut nummos*] Fœnus, vel summam creditam.

89 *Porrecto jugulo*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus et jugulari paratus. Epist.

ad Pis. 'Indoctum doctumque fugat recitator acerbus. Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo.'

91 *Evandri manibus tritum*] Antiquitate pretiosum, fabricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadia profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit; nbi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. VIII. Evander Atheniensis plastes a M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96 *Quis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellendam quædam Stoicorum placita. Cic. de Finib. IV. Zeno Stoicus disciplinæ antistes sic statuit: 'Æque

Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, justi prope mater et æqui.
Cum proropserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter 100
Unguibus et pugnibus, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,

hærent quando venit ad inquisitionem veritatis. Sensus communis et mores reclamant, ipsaque utilitas, quæ fere est parens justi et æqui. Quando e primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus, pro glande et cubili certabant unguibus et pugnibus, tum fustibus, ac subinde armis quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula et appellationes quibus significarent sermonem et cogitationem.

rit; eumque secutus Sanad.—97 Harl. 2. Cum ventum ad usum est.—106 New

NOTE

miseros esse omnes qui non sunt sapientes: contra, 'sapientes omnes summe beatos esse: recte facta omnia æqualia: omnia peccata paria.'

97 *Sensus moresque repugnant*] Cic. mox cit. 'Hæc magnifice primo dici videntur, considerata minus probantur. Sensus enim cujusque, et natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci ut inter eas res, quas Zeno exæqnaret, nihil interesset.'

98 *Utilitas, justi mater*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem a natura esse justum. Vide Cic. de Leg. 1. 'Lex est ratio summa, insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. . . . a lege ducendum est Juris exordium. Ea est enim naturæ vis, ea mens rationisque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.'

99 *Cum proropserunt, &c.*] Primos homines e terra formatos eductosque vi solis, existimabant Phœnices et Egyptii.

100 *Mutum et turpe pecus*] Rudes ac stupidos instar pecudem. Cic. de Invent. 1. 'Fuit quondam tempus,

cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur, et sibi victu ferino vitam propagabant.' Tusc. v. init. 'O vitæ Philosophia dux, . . . tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti; tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugis, tum literarum et vocum communione junxisti; tu inventrix legum,' &c.

Glandem] Is primus fuit hominum cibis. Plin. xvi. 5. Lucret. lib. v. 'Glandiferas inter curabant corpora quercus.' Vide Juvenal. Sat. vi. 10. et Sat. xiii. 57.

101 *Unguibus et pugnibus*] Lucret. lib. v. 'Arma antiqua, manna, ungues, dentesque fuerunt, Et lapides, et item sylvarum fragmina rami.'

102 *Armis, quæ post fabricaverat usus*] Artis ferrariæ antiquitatem probat sacer contextus. Genes. iv. 22. 'Tubalcain fuit malleator et faber in cuncta opera æris et ferri.' Lucret. cit. 'Posterius ferri vis est ærisque reperta: Et prior æris erat, quam ferri cognitus usus, Quo facilis magis est natura, et copia major.'

103 *Donec verba, quibus, &c.*] Lucret. cit. lib. v. 'Preinde putare att-

Nominaque invenere : dehinc absistere bello,
 Oppida cœperunt munire, et ponere leges, 105
 Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
 Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
 Causa : sed ignotis perierunt mortibus illi,
 Quos Venerem incertam rapientes more ferarum
 Viribus editior cædebat, ut in grege taurus. 110
 Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
 Tempora si fastosque velis evolvere mundi.

nes suas. Postea incaperunt bello abstinere, urbes moliri, leges condere, ne ultus esset fur, latro, mæchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt causa bellorum funesta. At illi interciderunt obscura morte, quos ruentes in libidinem obviam, belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum confitearis oportet, si mundi tempora

quis fur esset, neu latro duo optimi codd. Torrentii.—107 Lambinus in ed. pr.

NOTE

quem tum nomina distribuisse Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima, Desipere est : nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ ; Tempore eodem alii facere id non quiesse putentur ? Et paulo post : ' Postremo quid in hac mirabile tantopere est re, Si genus humanum, cui vox et lingua vigetur, Pro vario sensu varias res voce notaret ; Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum Dissimiles soleant voces variasque ciere, Cum metus aut dolor est, et cum jam gaudia gliscunt ?'

105 *Oppida cœperunt munire*] Vide Juvenal. Sat. xv. 151. &c.

Oppida] Ab ope dicuntur, quod opis causa, tutiorisque habitationis muniantur : ex Varrone de Ling. Lat. lib. iv. Festus autem ex Cicerone dici ait, quod opem præbeant, quodque suas opes illuc conferant homines.

106 *Latro*] Nomen hoc alii deducunt, seu quod latenter insidias stru-

at, seu quod a latere adoriatur prætereuntes ; Isidor. Fest. Prioc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac satellites, Regis aut Principis latus stipantes, qui inde ' latrones' olim dicti, quasi ' laterones : ' Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107 *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helena Trojani excidii causa, i. Od. 15. Sæpino autem fœminas bellicis occasionem dedisse, liquet ex Herodot. lib. i. Athen. xiiii. 1. item ex Sacris Paginis. Genes. cap. xxxiv. Judic. cap. xix. et xx.

108 *Ignotis perierunt mortibus*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui scriberet Historias priorum temporum.

111 *Jura inventa metu injusti*] Conditas leges ad coercendas injurias et injustas actiones, pro publica utilitate et societate constabilienda.

112 *Fastos evolvere*] Evolvere scilicet involtas et complicatas membranas, in quibus scripta ratio temporum Historiaque continetur.

Nec natura potest justo secernere iniquum,
 Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.
 Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque 115
 Qui teneros caules alieni fregerit horti,
 Et qui nocturnus Divum sacra legerit. Adsit
 Regula, peccatis quæ poenas irroget æquas :
 Ne scutica dignum horribili sectere flagello.
 Nam, ut ferula cædas meritum majora subire 120

et annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum a malo, et res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quod tam graviter delinquit is qui novellas brassicas disruperit in alterius hortulo, quam ille qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis poenas decernens: neque gravibus flagris cædas eum qui lorum duntaxat meritis est. Etenim haud metuo ne ferula tantum plectas graviore dignum custi-

=====

cunus deterrima belli; sed omnes codd. et edd. reliquæ terribima.—116 'Acutissimus Heinsius ex conjectura: Qui t. f. a. infregerit horti. Recte, opinor: quod et ipse ante visum ejus codicem de meo excogitarani. Syllaba in absorpta est ab ultima vocis præcedentis. Ovidius Met. x. 190. 'Ut si quis violas, rignove papaver in horto, Lillaque infringat, fulvis hærentia virgis.' Cicero pro Cornelio Balbo c. 6. 'Est enim hujus sæculi labes quædam et macula, virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis infringere.' At 'frangere flores' non memini legisse: adde, quod versus ex hac correctione dulcior et numerosior incedit.' Bentr.—117 Harl. 2. 3. 4. 6. omnes Bersmanni, plus decem Bentrlei, Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. Locher. Bentr. et Kidd. sacra divum. Unns Bentrlei et edd. post Aldum: divum sacra. Magdal. ap. Bentr. sacra deum nocturnus legerit. Cu-

NOTE

113 *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contra malum et adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. v. 'Peccatum non imputabatur, cum lex non esset.' et cap. vii. 'Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.'

117 *Sacra legerit*] Sacrilegium perpetravit.

118 *Pœnas irroget æquas*] Magnas magis, minores minoribus delictis. At contra Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. 'Omne delictum scelus

esse nefarium: nec minus delinquere enim, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum qui patrem suffocaverit.' Istam vero disciplinam austeriorem hauserant e legibus Draconis, cuilibet peccato vel leviori pœnam statuentis mortem: unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Ita Plutarch. in Solone.

119 *Scutica*] *Ætros, corium*; e quo flagellum levius.

Horribili flagello] Nimirum e virgis fascibusque magistratum, 'flagellis triumviralibus.' iv. Od. 4. Quod quidem et ignominiam et pœnam atrociorē inurebat.

Verbera, non vereor; cum dicas esse pares res
 Furta latrociniiis, et magnis parva mineris
 Falce recisurum simili te, si tibi regnum
 Permittant homines. Si dives qui sapiens est,
 Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex; 125
 Cur optas quod habes? ¶ Non nosti quid pater, inquit,
 Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam
 Nec soleas fecit; sutor tamen est sapiens. ¶ Quo?

gatione; siquidem asseveras equalia esse latrociniiis furta; et prædicas eodem te falce amputaturum magna et parva crimina, si regnum tibi deferant homines. At enim si sapiens quisque est opulentus, et peritus sutor, et solus pulcher, immo etiam rex, quare petis id quod possides? Ohe, respondet ille: nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi fecit crepidas aut soleas; sapiens tamen sutor est. Qua ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes,

~~~~~

ning. ex conj. *sacra Dis sublegerit.*—128 'Ita quidem editi: sutor tamen est sapiens. Quo? sed lege cum Bland. Cruquii et cod. Colleg. Trinit. sutor tamen est sapiens. Qui? Id est: quomodo, quo pacto, qua ratione? Terent. Andr. v. 4. 50. At Quo nunquam valet, quo pacto? sed, quem ad finem? quod ab

NOTÆ

122 *Furta latrociniiis*] Fures agunt clam, et surripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto vero hi quam illi nocentiores sint, nemo non sentit: quod tamen Stoici negabant.

123 *Falce simili*] Æquali severitate, poenam eandem statuendo, gravem scilicet, tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut ante dictum est.

124 *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, 'solum sapientem esse regem et omnia.'

126 *Non nosti quid, &c.*] Stoicus respondet: Mentem et disciplinam nostram parum capis.

Pater] Sectæ nostræ princeps.

127 *Chrysippus*] Zenonis discipulus. De quo Lært. lib. vii. 'Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.' Cic. Academ. Quæst. iv. n. 78. 'Fulcire putatur porticum Stoicorum.' Ibid. paulo ante: 'De eo que-

ri solent Stoici: dnm studiosa omnia conquisierit contra sensus et perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem fuisse; itaque ab eo armatum esse Carneadem.' De Nat. Deor. i. 'Stoicorum somniorum vasserimus interpretes.' Et postea: 'Zeno Chrysippum nunquam nisi Chrysippum vocat.' Quintil. i. 1. et alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidæ, soleas] Κοττίς, fundamentum, basis. Gell. xiii. 20. ait, soleas a Romanis, a Græcis autem κοττίδας, crepidas, seu crepidulas, vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cætera prope nuda, et teretibus habenis juncta sunt. Porro primam corripit syllabam, certe contra etymon, ut patet. Idem testatur illud calceamenti genus proprium philosophis extitisse. Declarat et Persius Sat. i. 127. 'Non

¶ Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator ; ut Alfenus vaser, omni 130
Abjecto instrumento artis, clausaque taberna,
Sutor erat ; sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus ; sic rex. ¶ Vellunt tibi barbam

nihilominus est bonus cantor ac musicus: sicut etiam Alfenus ille solers, relicto quolibet artis suae instrumento, et clausa taberna, erat sutor; ita sapiens artifex est cunctis operis perfectissimus, ita rex solus. Attamen barbam tibi vellunt petu-

h. l. alienum est.' Benth.—130 *Alfenius Varrus* quatuor codd. Blandd. Cruquii in annot.—131 Antiquissimus Bland. *clausaque ustrina*.—132 *Tonsor erat Benth. ex uno cod. Cruquii, Acrone, et Reg. Soc. sic protinus omnes Cuning. ex codd.*—133 *Est opifex: sic rex solus* Ald. Venet. ap. Zeun. Glarean. et plurimæ deinceps edd. *Est opifex solus; sic rex omnes codd. et edd. antiquiss.* 'Vellunt legitur in aliquot codicibus; sed in longe pluribus *Vellunt*, quod idem habent omnes fere editiones. At pæne in omnibus omnino libris extat *Vellunt*. Totus tamen contextus efflagitat *Vellunt*. Hæc enim subsequuntur, 'coërces,' 'urgeris,' 'rumperis,' 'latras.' Et ut verbo dicam, Poëta, Stoico respondens, non quid pueri ei facturi sint, sed quid facere consueverint, exponit. Atque hoc ipsum *Vellunt* plane denotat. Illud autem Interpolatori præbuit causam mutandi præsens tempus in futurum, quod constabat, a pueris Stoico barbam non velli.' Cuning. *Vellunt Benth. in ed.*

NOTÆ

hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.'

129 *Hermogenes*] Cantor et musicus iste etiam dum tacet, peritus est tamen canendi et modulandi: sive; canoram habet vocem atque musicorum solertiam modulorum.

130 *Alfenus*] Hunc salse mordet et vellicat, quasi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregie a Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremonæ sutrinam exercuerat; sed quod valebat ingenio, vilem artem pertæsus Romam venit, ubi factus Servii Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, ut habet Gellius vi. 5. juris scientia clarus evasit, summo etiam Consulatus honore perfunctus.

133 *Solus; sic rex*] Non tantum sapiens eligi rex potest, sed est solus eo nomine dignus. Cic. de Finib. iii. in fine: 'Rectius enim sapiens appellabitur rex quam Tarquinius, qui

Delph. et Var. Clas.

nec se nec suos regere potuit: rectius magister populi (is enim est Dictator) quam Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magister fuit: rectius dives quam Crassus, qui nisi egnisset, nunquam Euphratem nulla belli causa transire voluisset. Recte ejus omnia dicuntur, qui scit uti solus omnibus. Recte pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta sunt pulchriora quam corporis: recte liber, non obediens cupiditati: recte invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possint, &c.

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: Quamquam te jactas regem, o Stoice, tibi tamen impune illudunt pueri; sicut solent fatuos sectari, et insultare.

Vellunt barbam] Barbatos fuisse Philosophos dixi, ad Pers. Sat. iv. init. 'Barbatum hæc crede magis-

Horat.

3 F

Lascivi pueri: quos tu nisi fuste coërces,
 Urgeris turba circum te stante, miserquo 133
 Rumperis, et latras, magnorum maxime regum.
 Ne longum faciam; dum tu quadrante lavatum
 Rex ibis, neque te quisquam stipator, ineptum
 Præter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
 Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici; 140

lantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turba circumstante, et infelix vociferando frangeris, o magnorum regum maxime. Ne prolixior sim, quamdiu te lavatum ibis, o rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus ego admisero

*****

pr. Cantab. 1711.—134 Benth. Heindorf. et Kidd. *ni fuste coërces*.—140 Zarot. Mediol. Venett. Vet. Comb. al. *stultus peccavero*. 'Hoc a priscis editionibus propagatum in omnibus hodie circumfertur: perperam: neque enim O finale in verbis temere invenies correptum, apud ejus ævi scriptores; et adhuc durius est, ubi sequens vocabulum a duabus mutis consonantibus inchoatur. Melius itaque Leidensis noster, Reginensis, Franekeranus, cum Lambini et Pulmanni nonnullis: *Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici*. Cicero ad Atticum x. 8. 'Ab illis est periculum, si peccaro: ab hoc, si recte fecero.' Benth. *peccaro* etiam Gott. Exc. Sax. et Harl. 2. 3. 4. 6. 'Libri Mss. quinque *peccabo*: placet. Non temere enim O corripitur in istiusmodi verbis a poetis, qui Virgili ætate floruerunt, ut Sat. sequente 104. 'Liberius si Dixero quid.'

NOTE

trum Dicere.' Barbam autem vel-
 lere, dici, pro, illudere, pariter os-
 tendi, ad Pers. Sat. i. in fine, ubi
 'Si Cynico barbam petulans Nonaria
 vellat.' Et Sat. ii. 28. 'Idcirco sto-
 lidam præbet tibi vellere barbam Ju-
 piter?'

134 *Fuste*] Hoc velut sceptrum.
 Cynicis baculum tribunt Laërt. in
 Antisthene; Herodian. in Commodus;
 Apuleius Florid. iv. Anson. Epigram.
 Lii. de Diogene: 'Pera, polenta,
 tribon, baculus, scyphus, arota su-
 pellex Ista fuit Cynici,' &c.

135 *Urgeris turba, &c.*] Vix fuste
 et clamoribus abigere potes urgen-
 tem te turbam plebis ac puerorum
 tibi insultantium molestissime.

137 *Quadrante*] Quarta assis parte,
 quam plebeil mercedem exiguum sol-
 vebant pro balneo publico. Scilicet
 opulenti balnea domi habebant, ut

notavi ad Pers. Sat. v. 126.

Lavatum] Is erat priscissimos lavi-
 di frequenter, præsertim ante co-
 nam. Plin. iii. 1. 'Ubi hora balnei
 nuntiata est, quæ est hyeme nona,
 æstate octava . . . lotus accubat, et
 paulisper cibum differt. Interim au-
 dit legentem remissius aliquid et dul-
 cius . . . apponitur cœna,' &c.

138 *Neque te quisquam stipator, &c.*]
 Sensus est: Quamdiu inops abjectus
 et despiciatissimus cuilibet eris, licet
 regem te existimes; ego vero te tu-
 asque superbas opiniones placitasque
 insulas contemnâ, et cum omnibus
 sentiam dicamque esse peccata quæ-
 dam leviora, quibus oporteat ignosci:
 teque beator vivam.

139 *Crispinum*] Is est Stoicus ille,
 de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent si quid, &c.]
 Vide Plin. Epist. viii. 22. ubi sic

Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

delictum; et vicissim illorum peccata facile tolerabo, atque vivam privatus te rege felicior.

Torrent. 'Non quicquam valet illa docti viri apud Lambinum ratio, postremam syllabam verbi *peccavero* propter duas consonantes in *stultus* productam esse: nam Lambinus hoc ab Horatio studiose non vitari duobus exemplis ostendit. Cur autem imminutum *peccaro* non integrum *peccavero* legendum sit, te V. Cl. docere non gravabor. Inter locos, quibus evincitur Horatio curæ fuisse numeros, est et hic: nam in Hexametro versu Spondæus potius quam Dactylus in quarta sede poni vult, et hic in primis, quia, rei, de qua agitur, Spondæus pes tristior, magis convenit.' *Cuning.*—142 *Privatimque* codex Leid. et pro v. l. Regin. ap. Benth.

NOTÆ

scribit: 'Eos etiam, qui non indigent clementia nllius, nihil magis quam lenitas decet. Atque ego optimum et emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tan-

quam nemo ei ignoscat. . . . Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus Thræsea crebro dicere solebat: Qui vitia odit, homines odit.'

SATIRA IV.

IN OBTRACTATORES SUOS.

Ante me jam Lucilius, auctores veteris Comædiæ imitatus est in notandis nominatim hominibus improbis, Satiras scripsit, vir ingenii haud contemnendi et iudicii acris, sed ob festinationem in scribendo et in expoliendo pigritiam durus et minus terans in componendis versibus. Equidem multum scribere improbo; et Diis habeo gratiam, quod me parci sermonis finxerunt. Crispinus per me plus scribat quam ego, et efflet verans ut ventum follis: et Fanulus gloriolæ ducat sibi, si possit efficere, ut imago et scripta sua reperiantur in bibliothecis. Cum ego scripta mea vulgo recitare vereor, ea nemo legit, immo spernit auctorem propterea, quod Satiris, quibus vitia tam usitata notantur, offenduntur plerique. At iste Poëta, dicunt, pronus est ad lacessendum, nemini parcit, et quicquid semel chartis illeverit, cuivis obvio recitat. Næ primum non jacto me esse Poëtam, quia dicendi genus, quo utor in Satiris, sermoni est propius, simile comico. Nam metro soluto et alio verborum ordine facto, rem ita esse, facile intelliges: quod secus est v. c. in versibus Ennianis, quibus vis poetica et spiritus immanebit, etiamsi metrum sustuleris. Ceterum sitne iustum Poëma necne, nunc non quæro: hoc tantum contendo, non esse quod mea scripta metuantur. Latrones enim et sicarii metuant Sulcium et Caprinum acerrimos accusatores, quos innocens non metuit. Ergo, si tu nec es latro, nec ego Caprius aut Sulcius, temere me metuis. Deinde nec

scripta mea publice prostant, nec ego ea, nisi amicis idque coactus, recito: alii vero in foro sua recitent et in balneis, non ego: nec gaudeo alios ledere, ut obrectatores calumniantur. Detestor istum, qui absentem amicum obtrectat, culpatum non defendit, dicteris captat hominum risum, crimina falsa fingit, arcana prodit, sub specie amicitiae malevolentiam tegit. Ejusmodi improbitatem ab animo meo et scriptis abfore certissime promitto. Vtrum si quid liberius et forte jocosius dixerō, mihi ignoscatur. Ad vitia fugienda et recte vitam instituendam optimus pater me jussit inspicere exempla improborum et proborum. Igitur vitia aliorum, ne ipse committam olim imprudens, otio concesso, literis mando. Quod nisi mihi concedere velis, copia Poëtarum mihi erit auxilio, et te ad hanc nostram sententiam, Satiras esse scribendas, cogemus, quemadmodum ad suas caerimonias amplectendas compellunt alios Judæi.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque, Poëtæ,

Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, aliique veteris comædiæ auctores, si quis-

~~~~~

Satira prima Libri secundi in ed. Sanad. In quibusdam vett. inscribitur

NOTE

1 *Eupolis, &c.*] In hac Satira ingeniose defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum et nimis mordacem, et Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis ante Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempe Cratino æque vehementem, minus tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. 1. 'Quis abunde,' inquit, 'mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia in idem arctati temporis spatium congregantur . . . una nec multorum annorum intervallo divisa ætas per divini spiritus viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragædiæ: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, et Eupolide comædiæ: ac novam Menandrus, æqualesque ejus,' &c. Jul. Pollux, Ma-

crob. Plutarch. Athen.

Cratinus] Is Athenis oriundus, ibidem primus satiricam fabulam produxit in Dionysiis: bibacissimus fuit; ad annum centesimum vitam protulit.

Eupolis] Fabulas seu comædias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur: *Capræ, Desertor, &c.* Periiit in navali prælio quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeo luxerunt sui populares ut etiam edixerint ne deinceps ullus Poëta militaret. Suidas. Macrob. Saturnal. vii. 6. 'Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris Comædiæ Poëtas.'

Aristophanes] In hujus corde templum sibi struxisse Grætiæ, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summe excolnit extulitque. Dubitatur nihilominus an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor et quinquaginta, e quibus supersunt nobis undecim: a Suida

Atque alii quorum Comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus; multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,

5

piam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualiter cumque infamis; hunc carpebant multa cum libertate. Hos totus Lucilius imita-

Crispinus.—3 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. omnes Bersmanni, Bentleii omnes præter unum, item edd. Benti. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. *ac*

NOTÆ

recensentur. Nec præteribo quod aiant sancto Joanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assidue fuisse. Quidni, cum et Plantum versarit sæpe S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisi-vis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2 *Comœdia prisca*] De hac plura dicam in Epist. ad Pisones, Quintil. x. 1. 'Antiqua illa Comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum fecundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in ceteris etiam partibus. Nam et grandis et elegans et venusta: et nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, et Eupolis, Cratinusque præcipui.'

5 *Multa cum libertate notabant*] Pers. Sat. i. 123. 'audacem' carpendis vitiis Cratinum dicit: ibid. 'iratum' Eupolidem. Porro Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in nubibus: in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia; a quo nihilominus plausus et acclamationes consecutus et laureas. Vide

Epist. ad Pis. vs. 282. ad ista verba, 'In vitium libertas excidit et vim Dignam lege regi.' Cic. de Rep. iv. 'Quem illa (vetus Comœdia) non attingit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Esto populares homines, improbos in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit: patiamur. Etsi hujusmodi cives a Censore melius est quam a poëta notari. Sed Periclem, cum ita suæ civitati maxima auctoritate plurimos annos domi et belli præfuisset, violari versibus, et eos agi in Scena, non plus decuit, quam si Plautus noster voluisset aut Nævius P. et Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.'

6 *Hinc omnis pendet Lucilius*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in Hexametra commutavit: ex Comœdia Satiram fecit: perinde mordax et maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantum facetus homines a vitiis solerter deterreo.

Lucilius] Is 'Auruncæ alumnus,' ex Juvenal. Sat. i. 20. id est, ex Aurunca Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ fere auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. x. 1. Cic. ad Attic. xii. 5. de Finib. i. de Orat. ii. Juvenal.

Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
 Emunctæ naris, durus componere versus:
 Nam fuit hoc vitiosus; in hora sæpe ducentos,
 Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno: 10
 Cum fluere lutulentus, erat quod tollere velles:
 Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
 Scribendi recte: nam, ut multum, nil moror. Ecce,
 Crispinus minimo me provocat. ¶ Accipe, si vis,

tur et sequitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perurbannus, acri iudicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit in hoc vitiosus. Una hora sæpe versus ducentos stans in uno pede (quasi aliquid magnum) dictabat: cum fluere lutulentus, habebat tamen quod velles sumere: verbosus, et segnis exantillare laborem scribendi, recte inquam scribendi: etenim multa scribere, nihili aestimo. Ecce vero Crispinus me lucebat minimo digito. Heus tu, inquit, sume si lubet, sume tabellas

fur.—14 'Quid sit 'minimo provocare' jam diu in controversia est. Vidit hoc, opinor, perspicacissimus N. Heinsius; et ideo tanquam loco mendoso medicinam ferre conatus est, sic ex conjectura reponens, *Crispinus mimo me provocat*: ubi *mimo*, ni fallor, voluit, cum risu et contemptu et gesticulatione mimica. Sed et hoc parum satisfacit; et sine auctore profertur. Aliud porro suppledit Acon Fabricii (nam in editionibus priscis et codice scripto verba ea desiderantur) 'Minimo provocare dicuntur hi, qui in responsione plus ipsi permittant, quam exigant ab adversario.' Quæ corrupta sic restitue: 'Qui in sponsione plus ipsi promittant, quam exigant ab adversario.' Hoc nimirum voluit annotator, Crispinum cum Horatio sponsionem fecisse, Ni plures versus citius componeret: idque inæquali pignore; ut suo si forte talento, Horatii mina. Quo ostendere voluit Crispinus victoriam sibi non dubiam fore, et prope in manibus haberi, si anderet Noster sponsionem suscipere. Et sententia quidem egregia est: sed nullus video, quibus demum tormentis 'minimo provocare,' id quod vult annotator, exprimere et significare possit. Tamen is videtur quasi per transennam, veram Poëtæ sententiam vidisse: certum enim est, ex ipsa loquendi formula, de sponsione, quod nostrates dicunt a *Wager*, hic agi. *Crispinus minimo me provocat*. Ita Vale-

NOTE

Sat. i. 165. 'Ense velut stricto quoties Lucillus ardens Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est Criminibus, tacita sudant præcordia culpa. Inde iræ et lacrymæ.' Pers. Sat. i. 114. 'Secuit Lucilius urbem, Te, Lupe, Te, Mnti,' &c.

10 *Stans pede in uno*] Brevi tempore, sine magno conatu et labore.

11 *Cum fluere lutulentus, &c.*] Quantum versus profundeabat impolitos et inelaboratos, erat in illis tamen aliquid imitatione tua non indignum.

Vide Sat. x. seq.

Quod tollere velles] Metaphora ducta ex eo quod olim solebant infantem recens editum humi deponere: quem si pater dimitteret, exponendum significabat; sin autem, et tolleret, sive erigeret, curandum educandumque indicabat.

14 *Crispinus minimo me provocat*] Id est, non totas vires objicit sed minimas, ut indicet suum adversarii contemptum.

Accipe si vis, &c.] Verba sunt Cris-

Accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,

15

modo: assignetur nobis locus, hora, observatores: videamus uter plura scribere va-

rius Maximus, II. 8. 2. 'Valerius sponsione Lutatium provocavit, Ni suo ductu Punica classis esset oppressa.' Petronius Tragurii repertus: 'Et cœpit subinde dominum suum sponsione provocare, Ni prasinus proximis Circensibus primam palmam.' Recte opinor hæc procedunt: sed quid faciamus illo *minimo*? Deest siquidem pecuniæ summa, quam perderet is, qui sponsione vinceretur. Asconius Pedianus in Verrinam de Prætura Urbana p. 100. 'Sponsione ipse provocatur ab adversario,' certæ pecuniæ aut æstimationis, 'quam amittat, Ni sua sit hæreditas de qua contendit.' Cicero ipse in Verrem de Frumento, c. 58. 'P. Scandilius eandem sponsonem de societate fecit: facta est sponso Sestertium quinquè millibus.' Idem in eundem de Suppliciis, c. 54. 'Cogere eum cœpit, Sestertium duobus millibus sponsonem facere cum lictors suo, Ni furtis quæstum faceret.' Vides, opinor, certam pecuniæ summam in sponsonibus exprimi solere. Quid ergo? *Levissima* vel plane nulla mutatione (totidem enim sunt literarum ductus) novam lectionem ex conjectura affero; atque adeo ipse quavis sponsonem lacessere ausim, Ni vera et indubia sit, *Crispinus nummo me provocat*. Nihil clarius argutiusve dici potest. Oblique enim Crispinum tangit, quasi egenum et mendicum: qui non majore pignore, quam uno nummo, certare voluerit. Servorum enim et pauperculorum erat, nummo sponsones facere. Plautus Epidico Act. v. 2. 32. sqq. *Bentl.* Bentleius deridicule reposuit *nummo*, neque vidit *minimo* dici pro '*minimo digito*.' Atque hic quidem gestus apud nostrates etiam hodie familiaris est, ubi per contemptum aliquem advocamus. Mirari nequeo virum acerrimi iudicii non attendisse ad Scholiasten veterem. *Baxt.* 'Attendit, sed improbat meritò. Est aperte hic de sponsione et responsione sermo (Germani vocant *eine Wette*) quem clare indicant verba Vet. Schol. ab ipso Baxtero prolata. Ceterum cum *minimo* et *nummo* totidem lineolis perpendicularibus constant, blandissima sane est emendatio: nec tamen necessaria, cum qui *nummo* provocet alterum, *minimo* idem provocet, id est, jubeat sibi minimum s. nummum *respondere*, reponit, cum aliquanto plus ipse spondeat promittatque, certus nempe victoriæ.' *Gesn.*—15 *Accipiam jam tabulis* Gott. *Accipiam tabulis* Harl. 4. 7. et edd. vett. ap. *Gesn.* 'Ita ed. Veneta princeps (Venet. 1478.) cum majore parte codicum; quod interpretes plerique amplexi sunt. At altera (Venet. 1490.) cum Locher. et membranis etiam non paucis, *Accipe jam tabulas*. Cui cur alteram prætulerint, non possum non demirari. Hæc enim lectio *μνηρικῶς* caractere provocantem ad scribendum Crispinum pulchre ostendit. *Accipe, jam accipe tabulas*. Ex repetitione enim conjicias, quam acer sit ad contentionem. Jam nunc, ait, accipe: jactat enim extemporale carminis facultatem; et veretur, ne Horatius certamen effugiat, si in aliud tempus differatur. Neque vero opus est illo *Accipiam*: Crispinus enim, utpote provocator, domo secum tabulas extulisse, et in sinu paratas habuisse censendus est. Porro et plures codices habent *dentur*; quia sequebatur, credo, nominativus pluralis, *custodes*. Sed retinemus *detur* cum editionibus priscis; idque ex stili Horatiani genio; ut videbis in Notis ad Od. 24. 8.' *Bentl.* 'Accipiam magis etiam ideo placet, quod ad rem pertinet, etiam Crispinum tabulas s. pignillares accipere: agitur enim de

NOTE

pini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic et Martialem Statius lacessivit.

15 [*Accipe jam tabulas*] Legunt alii, *Accipiam tabulas*. Prior tamen lectio vehementiam hominis temere ac sto-

Custodes ; videamus uter plus scribere possit.

¶ Di bene fecerunt, inopis me quodque pusilli

Finxerunt animi, raro et perpauca loquentis :

At tu conclusas hircinis follibus auras,

Usque laborantes dum ferrum molliat ignis,

20

Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro

Delatis capsis et imagine ; cum mea nemo

leat. Recte egerunt Dii, quod me finxerunt ingenii mediocris et parvi, raro et pauca valde loquentis. Tu vero quantumlibet emulare ventos hircinis pellibus inclusos, semper laborantes donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis sponte scriniis, et sua effigie ; dum nullus mea scripta legit : et ego metuo illa re-

~~~~~

sponsione, 'uter plus scribere possit.' *Germ.*—18 'Mendose habent omnes libri loquentis, præterquam Faërnensis ; in quo scriptum est loquentes ; sed s alia mann et in litura.' *Lamb.* 'Dura et coacta oratio, citra ullam necessitatem : inopis me q. p. F. animi, r. et p. loquentis. Quamobrem Lambino facile assentior, qui emendavit loquentem, ut *Æn.* II. 79. 'nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.' Multo enim simplicius hoc, atque ideo et verius. Mutarunt autem Librarii, ut loquentis ad proximum nomen animi referretur. Id quod nusquam non faciunt, quotiescumque commodè possunt : ut IV. Od. 1. 18. 'Largis muneribus riserit æmuli,' 'largis' interpolant pro 'largi,' propioris substantivi gratia : et III. Od. 8. 19. 'Medus infestus sibi luctuosus Dissidet armis,' pro 'infestis' et 'luctuosus.' Adde quod in codice Jannoctiano Michaëlis Bruti, et Faërniano Lambini loquentes habebatur ; in quo veræ lectionis servantur vestigia.' *Bentl.*—20 Codex Leid. ap. Bentl. ferrum dum molliat ignis ; et ita edidit Cuning. dum ferrum emolliat e conjectura edidit Bentl. eumque

NOTÆ

lide lacescentis melius notat.

16 Custodes] Qui caveant ne aliena juret opera alterutrum.

17 Di bene fecerunt] Modesta Horatii responsio.

19 At tu conclusas, &c.] Tumidos ac fuitiles funde versus. Similitudo a follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Pers. Sat. v. 10. 'Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, Folle premis ventos.'

Hircinis follibus] E pellibus hircorum. Virgil. 'taurinis follibus.' Georg. IV. 171. ubi egregie Cyclopi opus describit : eosdemque versus repetit leviter mutatos, *Æneid.* VIII. 449.

'Alii ventosis follibus anras Accipiunt redduntque,' &c.

21 Beatus Fannius, ultro Delatis, &c.] Fannium Quadratum insulsum Poëtam belle suggillat. Bonis quidem Poëtis hic honor, ut eorum effigies et carmina deferrentur in palatinam Augusti bibliothecam, auctoritate publica : at ille sua ipse scripta invenit, et imaginem sibi statuit, non merito gloriam consecutus, sed ambitione venatus. Plin. XXXIV. 5. 'Notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camænarum æde statuam sibi posuisse.' Vide Plin. VII. 30. Val. Max. VIII. 15.

22 Cum mea nemo Scripta legat] Paucis nimirum se suaque Horatius ostendit

Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
 Quod sunt quos genus hoc minime juvat, utpote plures
 Culpari dignos. Quemvis media elige turba; 25
 Aut ob avaritiam, aut misera ambitione laborat.
 Hic nuptarum insanus amoribus, hic puerorum;
 Hunc capit argenti splendor; stupet Albius ære;
 Hic mutat merces surgente a sole, ad eum quo
 Vespertina tepet regio; quin per mala præceps 30
 Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
 Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem;
 Omnes hi metuunt versus, odere Poëtas.

citare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi scriptiones: nempe complures exstant reprehensione digni. Enimvero quemlibet e medio populo assume; inquinatus est avaritia vel ambitione infelici. Ille nuptas, iste pueros sectatur. Alium perstringit fulgor argenteorum vasorum: Albius amat ærea. Ille negotiatur ab Oriente sole ad eum quo terra Occidentalis incalescit: immo rapide currit per ærumnas, tanquam pulvis vento sublati; timens ne de acervo suo aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas aversantur.

~~~~~

secutus Kidd.—25 *Culpari digni* Cuning. *erue* multæ edd. post Aldum, item nonnulli codd. ap. Benti. ut Leid. et Regin. a m. sec. et unus Pulmanni, et pluribus placet, etiam Nic. Heinsio. *arripe* conjectabat Benti. *eripe* tres Blandd. Cruquii, et unus Pulmanni. *elige* quartus Bland. Tons. Buslid. Nan. Div. et Martin. Cruquii, pæne omnes Torrentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii, et edd. vetustt. ante Aldum et recentt.—26 *Aut ab avaritia* Janus Douss ex conj. Marcil. ex Membranis, Dan. Heins. Faber, Dacer. Chabot. Benti. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. improbante Oudendorp. ad Sueton. Vespas. cap. 9. Multi codd. apud Torrent. *miser ambitione laborat*.—27 *Hic nuptarum insanit* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1559. Vet. Comb. Glarean. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Benti. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis, Wetzcl. Heindorf, Wakef. et Kidd. *Hic vs. deest editioni Sanad.*—28 *Burm. ad Lucan. viii. 16. conj. stupet Albius æra.*—33 ‘Bentleius de suo in-

NOTE

tabat: abhorrens ab ea publice recitantium ambitione. De hac Persius, Sat. i. 15. et seq. Juvenal. pluribus locis. Plin. Epist. i. 13. et nos ad cit. Pera. annotavimus complura.

24 *Genus hoc minime juvat*] Non placet Satira vitiosis, reprehensiones, ludibria, et ignominiam reformidantibus.

26 *Aut ob avaritiam*] Bene Marci-
 lius corrigit, *ab avaritia*.

28 *Stupet Albius ære*] Gaudet luxuria et copia vasorum ex ære Corin-

thio.

29 *Surgente a sole, ad eum quo, &c.*] Ab Oriente ad Occidentem. Pers. Sat. v. 54. ‘Mercibus hic Italidis mutatur sub sole recenti Rugosum piper,’ &c.

30 *Per mala*] Navigantium et peregrinantium quanta enimvero pericula, discrimina, ærumnæ!

31 *Ne quid Summa deperdat*] Ne opes jam congestæ uno vel quadrante diminuantur.

¶ Fœnum habet in cornu, longe fuge : dummodo risum
 Excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico : 35
 Et, quodcumque semel chartis illeverit, omnes
 Gestiet a furno redeuntes scire lacuque,
 Et pueros et anus. ¶ Agedum pauca accipe contra :
 Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poëtas,

Habet fœnum ad cornu, inquit, procul fuge : ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcat nemini : et quicquid semel scriptitarit, cupiet sciri a cunctis revertentibus e clibano vel fonte, a juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam e numero eorum quos poëtas esse conceaserim. Namque hand

fersit odere Poëtam, nulla alia de causa nisi quod sequentia in singulari numero figurata sint. Dissimulavit Horatius se, Poëtas nominando, de se uno cogitasse. Quis præter Bentleium hoc non videret? *Baxt.*—35 *Excutiat tibi conj.* Rutgersins.—39 *Primum me illorum* unus Han. omisso pronomine *ego.* Gott. Han. Exc. Sax. alii ap. Gesn. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. Venett. aliæ edd. ante Bentl. *dederim quibus esse Poëtas*; ita etiam Dunster, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Wakef. Bipont. et Comb. 'Quid videtur? Nonne monstri simile est, lectionem hanc tam diu in propatulo fuisse, neque a ququam interpretum animadversam? Atqui et notissima est bonis scriptoribus locutio, et Nostro perquam familiaris : ut 1. Sat. 1. 19. 1. 2. 50. Art. Poët. 372. Neque vero nimium mireris universos codices in mendo hic consentire : nam et *tribunum, munificum* pars eorum major, accensativos pro dativis, ponunt. Ceterum, postquam hæc commentatus essem, animadverti accuratissimum N. Heinsium et in libri sui ora, et in Notis ad Nasonis Heroid. xiv. 64. veram lectionem ante nos prodidiisse. *Bentl.* 'Pace tanti viri *dederim quibus esse Poëtas* non videtur magis monstri simile, neque minus Latine dictum, quam *dederim quibus esse Poëtis*; atque hoc in loco rectius, quod non dissentiant libri. 'Etiam hic (inquit Bentleius) invitis codicibus repone.' Quid autem de me fiet, si noluerim parere huic edicto? *Baxt.* 'Standum doxi libris consentientibus. Constructio est minime præter morem aut elegantiam : *Quibus* hoc *dederim*, nempe eos *esse Poëtas.*' Wakef. Poëtis etiam Acron, Sanad. Cuning. Francis, Heindorf, et Kidd. Ondenorpins contulit antiquam optimæ notæ cod. qui fuerat apud Dorvillium, in quo i diserte invenit superscriptum. Vide ad Cæs. de Bell. Civ. 11. 1.—

NOTÆ

34 *Fœnum habet in cornu*] Proverb. ex eo petatum quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obviis : alias damnum luebat dominis, ex Lege xii. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo ea de re gravia edixerat : Exod. cap. xxi. 'Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus

obruetur, et dominum ejus occident,' &c.

37 *A furno redeuntes lacuque*] A coqueado pane, vel haurienda aqua; a fornibus publicis, vel fontibus; ubi rumores solent spargi et ventilari inter jervos et infimæ plebis homines : inde porro redeuntes solent per vias cantillare, si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

Excerptam numero : neque enim concludere versum 40
 Dixeris esse satis ; neque, si quis scribat, uti nos,
 Sermoni propiora, putes hunc esse Poëtam.
 Ingenium cui sit, cui mens diviniore, atque os
 Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
 Idcirco quidam, Comœdia, necne Poëma - 45
 Esset, quæsiere ; quod acer spiritus ac vis
 Nec verbis nec rebus inest ; nisi quod pede certo
 Differt sermoni, sermo merus. ¶ At pater ardens

dixeris satis esse versum finire : et si quispiam, velut ego, scribat similia quotidiano sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis. Verum cui fuerit ingenium, cui mens diviniore, et facundia res grandes elocutura, huic tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitarunt utrum comœdia esset poëma, an non ; quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest : tantumque defuit numeris oratio pura distinguitur ab oratione soluta. Dices : Atqui fervens pater

41 Bentr. ex codd. Leid. et Franeq. et edd. quibusdam vett. edidit si qui, eumque secuti Heindorf et Kidd. ita etiam Harl. 3.—48 Cuning. et Bentr.

NOTÆ

40 *Neque enim concludere versum, &c.* Cic. de Orat. III. scribit, 'facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum, et collocandorum, et concludendorum ; rerum autem copiam non facilem.' Huc referri potest quod idem Tull. ait, vix uno sæculo Poëtam eximium reperiri.

42 *Sermoni propiora*] Epist. ad Augustum : 'Sermones per humum repentes.'

43 *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis Poëtæ longæque disparis loquacium et futilium, quos lepide Aristophanes vocat ἐριφύλλιδας, et στωμύλματα. Eleganter Petronius : 'Multos carmen decipit : nam ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexnit, putat se continuo in Heliconem venisse . . . ceterum neque generosior spiritus vanitatem amat, neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata.

Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate : sumendæque voces a plebe summotæ, ut fiat, 'Odi profanum vulgus et arceo.' Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus rationis expressæ, sed intacto vestibus colore niteant. Homerus testis, et Lyrici, Romanasque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas, &c. Juvenal. Sat. VII. 53. 'Vatem egregium, cui non sit publica vena,' &c.

45 *Comœdia, necne Poëma*] Cic. in Orat. Perf. 'At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic sæpe sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numeris et versus intelligi possit.' Id. ibid. 'Itaque visum est nonnullis Platonis ac Demosthenis locutionem, etsi abest a versu, tamen quod incitatus feratur, et clarissimis verborum luminibus utatur, potius Poëma putandum, quam Comicorum Poëtarum, apud quos nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quod versiculi sunt.'

Sævit, quod meretrice nepos insanus amica
 Filius, uxorem grandi cum dote recuset, 50
 Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
 Noctem cum facibus. ¶ Numquid Pomponius istis
 Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
 Non satis est puris versum perscribere verbis;
 Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem 55
 Quo personatus pacto pater. His, ego quæ nunc,
 Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si

excandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit amicam, uxorem vero ingenti cum dote respuit, atque temulentus cum faculis ante noctem discurret: quod grande probum est. Respondeo. An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus: quem si resoluas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus, quos ego jam scribo, et quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros,

~~~~~

in ed. pr. Cantab. 1711. *sermo est merus.*—49 Edd. quædam vett. ut Venet. 1569. Glareau. 1536. Lambini prima, Chabot. &c. *insanit.* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Blandd. quatuor et omnes alii Cruquii, antiquissimi Torrentii, et edd. recentt. *insanus.*—50. 51 Chabot. et Sanad. *recusat, E. et m. q. d. ambulat.*—54 Cuning. *versum puris perscribere.* Chabot. *puris versum transcribere.*—

NOTE

48 *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At, inquires, persona comica interdum assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardentem sævit: Theuropides in Mostell. Plauti: apud Terent. Chremes, in Andr. et Phorm. Demea in Adelph. Vide Epist. ad Pis. vs. 93. 'Interdum tamen et vocem comœdia tollit, Iratusque Chremes tumido delitigat ore.'

51 *Ambulet ante Noctem cum facibus*] Dixi ad II. Od. 10. de eo more juvenum et amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hic, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam et interdum: quod et hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en masque.* Porro, effer-

vescit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quod ante noctem, et in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro: et 'siccis dedecus obstat Cognatis,' atque 'rem patriam rumore sinistro Limen ad obscœnum frangat,' ut canit Persius Sat. v.

52 *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni: sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: et filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter et salse vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens, et *de rapidy.*

56 *Personatus pater*] Comœdus, personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

Tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est,
 Posterius facias, præponens ultima primis;
 Non, ut si solvas, ' Postquam discordia tetra 60
 Belli ferratos postes, portasque refregit,'
 Invenias etiam disjecti membra Poëtæ.
 Hactenus hæc: alias, justum sit necne Poëma:
 Nunc illud tantum quæram; meritone tibi sit
 Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer 65
 Ambulat et Caprius, rauci male, cumque libellis;
 Magnus uterque timor latronibus: at bene si quis
 Et vivat puris manibus, contemnat utrumque.

atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non erit idem ac si dissolvas hæc: Postquam tetra discordia refregit postes ferratos et portas belli. In his enim reperias adhuc partes discepti poëtæ. Sed ista huc usque. Alio tempore expendam utrum comædia sit verum carmen, annon. Jam vero id unum scrutabor, an jure inuisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit, pariter et Caprius maligne rauci, et cum libellis, atque latronibus valde formidabiles. Sed quisquis probe et innocenter vivit, spernit utrumque.

62 *Invenies* Harl. 6. 7. Venett. et Vet. Comb.—65 *Fulcius* Zarot. Mediol. 1477. et Venett. 1477. 1478. 1479.—68 *Et puris vivat manibus* Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Dunster, et Delph. *Et vivat puris manibus* omnes codd. et

NOTÆ

58 *Tempora certa modosque*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem et collocationem.

60 *Non, ut si solvas, Postquam discordia, &c.*] Nam contra in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipas: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper poetica locutio vulgari dissimilis: veram frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior et a quotidiano remotus: v. g. ' Postquam tetra discordia refregit ferratos postes et portas belli.'

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. Poëtico sane pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. *Æneid.* I. 297. ' Diræ ferro et

compagibus arctis Claudentur belli portæ.' Et *Æneid.* VII. 221. ' Impulit ipsa manu portas, et cardine verso Belli ferratos rupit Saturnia postes.'

61 *Belli postes portasque refregit*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide IV. Od. 15. 9. ibique Not. Item Plutarch. in Numa, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas, sive bifores; et januam belli fuisse appellatam.

65 *Genus hoc scribendi*] Carmen satiricum, carpens vitia, et notans viciosos.

Sulcius et Caprius] Ambo delatores et accensatores acerrimi, assidua actione rauci.

66 *Cum libellis*] Accusationis causas et rationes continentibus, ac reorum nomina.

Ut sis tu similis Cœli Birrique, latronum,
 Non ego sim Capri, neque Sulci; cur metuas me? 70
 Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
 Queis manus insudet vulgi Hermogenisque Tigelli,
 Nec recitem quicquam, nisi amicis, idque coactus
 Non ubivis, coramve quibuslibet. ¶ In medio qui
 Scripta foro recitent, sunt multi, quique lavantes: 75
 Suave locus voci resonat conclusus. ¶ Inanes

Sis tu licet prædonum Cœli atque Birri similis, non ego proinde sim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? Adde quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis et Hermogenis Tigellii. Præterea nemini recito præterquam familiaribus, et invitus quidem: nec ubicumque, nec ante quoscumque. Sat multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; ubi clausus locus facit vocem jucunde resonantem. Illud placet vanis, non observantibus

edd. antiq.—69 'Pro sis, si est in Ms. Hannov. unde oriatur sententia talis, quæ pendeat a versu præcedenti: quemadmodum contra, tu similis latronum sis, ego vero non sim similis illorum accusatorum; non est causa cur me metuas. Deinde illam posteriorem enuntiationem de se magis declarat, cur non sit similis accusatoris. *Cur metuas me, si nulla taberna, &c.* In recepta lectione, *Non ego sim* est, non volo esse; *Nulla tab. habeat*, nullam habere volo, &c.' *Gess.* Byrrhique Gott. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. al.—70 *Caprii* Bentleii Magdal. Battel. et a m. pr. Regin. et sic edd. Benth. et Sanad. ut prima syllaba corripiatur, sicuti vs. 66. 'Ego fallebar,' inquit Benth. ad Terent. Andr. ii. 1. 20. 'cum ederem Caprii. Nunc repositi velim Capri.'—73 *Nec recito* edd. primæ et Harl. 2. 3. 4. 6. 7. *New recitem* Cuning. et Sanad. 'Pro *Non recito* reposui ex quibusdam Lambini Mss. *Non recitem*, ut hic versus superioribus cohæreat: Torrentius reperit in suis *Nec recito*, quod minus concinnum est. Bentleius arbitrio sui ingenii reposuit *Nec recitem quicquam*; verum quid opus hoc? *Bart.* 'Opus omnino videtur. Nam cuiquam supervacuum facit sequens versus: *quicquam* excludit omne genus recitationis.' *Gess.* cuiquam Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vet. quidquam Exc. Sax.—75 *Scripta foro recitent* Harl. 4.—79 *Inquit* Harl. 3. 7.

NOTÆ

69 *Cœli Birrique latronum*] Hi duo perditissimi luxuria juvenes, omni tunc facinorum audacia necnon latrocinii infames erant.

71 *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos*] Nec in tabernis villioribus plebeiorum et artificum meæ Sætiræ a nugacibus ventilantur; nec prostant venales emtori cuilibet expositæ, apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide *Epist.* ad Pisones, vs. 373. ibique *Not.*

72 *Hermogenisque Tigelli*] De hoc

Sat. III. 129. Alius autem est ab eo cuius mentio fit initio *Sat.* II. et III. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptus causa plebi accenset, unumque e multis facit, qui eximius haberi volebat.

76 *Suave locus voci resonat conclusus*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, et recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstringit Martial.

Hoc juvat, hand illud quærentes, num sine sensu,
 Tempore num faciant alieno. ¶ Lædere gaudes,
 Inquis; et hoc studio pravus facis. ¶ Unde petitem
 Hoc in me jadis? est auctor quis denique eorum, 80
 Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum;
 Qui non defendit, alio culpante; solutos
 Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
 Fingere qui non visa potest; commissa tacere
 Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto. 85
 Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

an stulte, an tempore minime opportuno id agant. Verum enim amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde vero illud quasivisti quod mihi objiceret? An demum astipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi? Immo qui absentem amicum carpit, qui cum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave, o Romane. Porro frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari, quorum unus omnes cupit pro-

NOTE

III. 44. 'Et stanti legis, et legis sedenti. In thermas fugio, sonas ad anrem.'

78 *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eon, a quibus incescebatur velut dicax et sycophanta.

79 *Studio pravus*] Prave affectans aliis obtrectare, et quemlibet scommatibus ac dicteriis proscindere.

Unde petitem, &c.] Unde habes ita me prave affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernali?

82 *Qui non defendit*] Atqui Virgilium Horatius defendit supra Sat. III.

85 *Niger est*] Homo pestilens, malus, perniciosus: contra est candidus, albus; ut alibi fusius dictum.

86 *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus et scopus Horatii iste est: Quotidie videmus, inquit, lepide jocos et sales jactari a quolibet in quemlibet; idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quod nonnullos facete reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. K. *ἡμεθα δαιρόμενοι, sedimus epulantes.* Virgil. *Æn.* VII. 170. 'soliti patres considerare mensis.' Postea, gliscente mollitie, discubuerunt in lectis; qui tres erant circa mensam dispositi: unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni aut quaterni, nonnunquam et quini; quod sordidulum. Cicero testis, in Pis. 'Nihil apud hunc lautum, nihil elegans. . . Græci quini stipati in lectulis, sæpe plures.' Porro situs hic erat discumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta, aut leviter inflexa; superior reclinata et cubito innixa: dorsum pulvillis suffultum, capite modice erecto. At qui fiebat ut omnes æqua parte ad mensam pertingerent? Primus decumbebatur ad caput lecti, pedibus quidem pone dorsum secundi porrectis: secundus obvertebat synciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino; ejus autem pedes ad tergum

E quibus unus avet quavis aspergere cunctos,
 Præter eum qui præbet aquam : post, hunc quoque potus,
 Condita cum verax aperit præcordia Liber. 90
 Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur,
 Infesto nigris : ego si risi, quod ineptus
 Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
 Lividus et mordax videor tibi ? Mentio si qua
 De Capitolini furtis injecta Petillî
 Te coram fuerit ; defendas, ut tuus est mos : 95

scindere quacumque ratione, excepto eo qui aquam suppeditat : atque hunc etiam paulo post ebrius, quando Bacchus veridicus recelat secreta mentis. Attamen iste comis et lepidus et sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego vero si risi quod insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius autem caprum ; a te prædicabor malignus et dicax. Quin immo audi. Si mentio quadam fiat de furtis Petillii Capitolini, te præsentem ; protinus, ut soles, tueris ; aisque : Me Capitolinus a pueritia

~~~~~

duo Torrentii, et Glarean. quod recepit Bentl.—87 ‘Bentleius in uno exemplari scribi dicit *amet* pro *avet*, quod ob eam rem ille præferendum putat, non ego.’ *Baxt.* ‘Præferunt *amet* cum Bentleio Cuningamus et Sanadonns, quod conjunctivus hic videatur commodior. *Quavis* potest significare ‘quavis ratione’ ut ‘qualibet :’ nisi malis legere cum Mureto, *quavis* . . . *aqua*, ut qui præbet sit descriptio convivoris. Si quid mutandum sit, ego optem in bono libro legi : *unus* . . . *quivis*, id est, *unusquisque*. Qui præbet aquam (V. 11. Sat. 2. 68.) eo genere extenuationis dici videtur, ut ‘ad sorbitionem’ invitant hodie, qui tantas epulas instruxere.’ *Gess.*—88 Venett. ap. Zeun. etiam *aqua*. cf. Muret. ad Terent. Eunn. v. 8. 57.—89 ‘Liber unus e nostris Candida, pro *Condita*, quod nihil moror.’ *Torrent.* *aperit præcordia* *Bacchus* Sanad.—92 Bentleii Regin. et Magdal. *Gorgonius*. Vide ad 1. Sat. 2. 27.—93 *Invidus* et *mordax* Harl. 6.—94 *Capitolinis* Gott.—95 *Te coram furis* Zarot. *defensas* Exc.

NOTE

jacebant tertii : sicque tertius pariter et quartus. Quæ omnia suo more Jnst. Lipsius luculenter explicat Antiq. Lect. lib. III.

87 *E quibus unus avet, &c.* E convivis illis duodecim unus alios omnes dieteriis lacerat, nec parcat epulas præbenti : et tamen is urbanus existimatur, nequaquam vero sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88 *Qui præbet aquam*] Ita convivii magister solet designari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam ablundendis manibus, item calidam atque frigidam mis-

cendo temperandoque vino. Vide III. Od. 19.

92 *Pastillos Rufillus olet, &c.*] Verum hunc explanatum vide supra, in Sat. II.

94 *De Capitolini furtis Petillî*] Nomen istud pariter et cognomen Romæ nobilia fuisse novimus : at nos ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus ; an peculator, an sacrilegus ? Aiunt, ex veteri Interprete, Petillum hunc, dum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum ; furti quidem reum causam dixisse ; a Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

¶ Me Capitolinus convictore usus amico-
que a puero est, causaque mea permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quod vivit in Urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. ¶ Hic nigræ succus loliginis; hæc est 100
Ærugo mera; quod vitium procul afore chartis,
Atque animo prius, ut si quid promittere de me
Possum aliud vere, promitto. Liberius si
Dixero quid, si forte jocosius; hoc mihi juris
Cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me; 105

convictam habuit et familiarem, rogatusque bene multa egit in mei gratiam: gaudeo certe quod Romæ sospes degit: attamen demiror qua ratione effugerit istam damnationem. En ille humor est atræ sepiæ: illud merum virus: quod malum a scriptis meis atque antea ab animo meo longe futurum sincere spondeo; quantum de me aliquid spondere licet. At vero si quidpiam locutus fuero nimis libere, aut fortasse nimis festivo; hanc mihi licentiam cum indulgentia condonabis. Etenim optimus

Sax. defenses Cuning.—101 Edd. vett. abfore; omnes Cruquii præter unum, afore. 'Sic habent plerique codices manuscr. iique longe optimi: neque dubium est, quin ita sit reponendum: nam neque 'abfui,' 'abfuisti,' &c. neque 'abfore,' neque 'abfuturum' dicebant veteres: sed 'afui,' 'afuisti,' &c. et 'afore' et 'afuturum.' Lamb. Mart. Cruquii et tres optimi ap. Torrent. afore.—103 Possum aliquid Harl. 4. 6. Græv. a. m. pr. Vet. Comb. et al. vett. Possum aliud de me promitto Han. ap. Gen.—105 Harl. 7. instituit pater optimus hoc me. Lamb. conj. insuevit pater optimus hoc mi, et recepit Chabot. ita habent Bentleii Regin. a m. pr. et Trinit. inter lineas; quod pro-

NOTE

100 *Hic nigræ succus loliginis*] Sensus est: Talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo et studio re-ferta; hocque maledicentior et acerbior, quod amicitiae speciem præfert.

Nigræ succus loliginis] Metaph. loligo piscis, e sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet; unde intus nigra externe alba exprimit optime livorem, et mentis improbitatem verbis suavis palliatam, veluti et obvelatam. Psalm. LIV. 'Moliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula.'

101 *Ærugo mera*] Merum virus.

Ærugo] Gall. *la rouille de l'airain*, Delph. et Var. *Clas.*

la vert de gris.

Quod vitium procul afore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum prave, nec in chartis scripturum maligne, ficta in quenquam benevolentia. Ennius: 'Eo ingenio natus sum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.'

105 *Insuevit pater optimus hoc me*] Ad hoc, vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insuevit pater optimus hoc mi*. Id est: Hos mihi mores indidit. Perinde est. Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoc* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omnino. Ita veteres scripsisse, saltem liquet.

Horat.

3 G

Ut fugerem, exemplis, vitiorum quæque, notando.
 Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
 Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset;
 Nonne vides, Albi ut male vivat filius? utque
 Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem 110
 Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
 Cum deterreret, Sectani dissimilis sis.
 Ne sequerer mœchas, concessa cum Venere uti
 Possem; Deprensi non bella est fama Treboni,
 Aiebat: sapiens, vitatu quidque petitu 115

pater meus ad id me consuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut ea evitarem. Sic quoties me admonerat ut victitarem parce, frugaliter, et contentus iis bonis quas ille mihi comparasset, aiebat: Adverte ne quam difficulter victitet filius Albi, et quam miser sit Barrus? Hoc graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cum me avocaret a fœdis amoribus meretricum, dicebat: Ne imitere Sectanum. Quando præcipiebat ne sectarer adulteras, cum liceret frui permissa voluptate; Certe pulchra non est existimatio Trebonii, inquit: porro

bat Nic. Heinsius.—108 Codex Leid. Bentleii eximie vetustatis, *parascem*.—109, 110 Bentr. conj. *ut qui Paris inops*, vel *Farris inops*. Gott. a pr. m. *Paris inops*. Zarot. *utque Barris* Harl. 7. *atque Barrus*. Martin. Div. et Tons. Crnquii *Barus*. Blandd. quatuor et Busld. ap. eund. *Baius*. Nannii codex, *Varus*.—111 *At turpi* Harl. 4. Mediol. 1477. et Venet. 1479.—112 Blandd. tres, et Mart. Crnquii *Setani*, quod recepit Bentr. Tons. ap. eund. *Cruq. Cetani*; Div. *Setani*; Bland. quartus, *Sectani*.—115 Exc. Sax. *vitatum q. petitum*. Harl. 6. et antiquissim. codd. Torrentii et Vet. Comb. *quodque petitu*.

NOTE

106 *Ut fugerem, exemplis, &c.*] Ut me deterreret a vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet 'homines amplius oculis quam auribus credunt: deinde, longum iter est per præcepta, breve et efficax per exempla.' Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat: 'Consuefacio,' inquit, 'inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi: Hoc facito: ... hoc fugito: Hoc laudi est: ... hoc vitio datur.'

109 *Albi*] Albius Tibullum intelli-

gunt absurde quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cum ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110 *Barrus*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuria inops. De eo rursus Sat. vi. et vii.

112 *Sectani*] Turpis mœchi.

113 *Mœchas*] Matronas. Supra, Sat. ii.

114 *Treboni*] Is adulter expertus erat quod antea dictum, 'deprehendi miserum est.'

115 *Sapiens, vitatu, &c.*] Concinnus plane dictio patris literis et philoso-

Sit melius, causas reddet tibi : mi satis est, si
 Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
 Dum custodis egēs, vitam famamque tueri
 Incolumem possum : simulac duraverit aetas
 Membra animumque tuum, nabis sine cortice. Sic me 120
 Formabat puerum dictis : et sive jubebat
 Ut facerem quid, Habes auctorem quo facias hoc ;
 Unum ex iudicibus selectis objiciebat :
 Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile factu
 Necne sit, addubites, flagret rumore malo cum 125
 Hic atque ille ? Avidos vicinum funus ut aegros
 Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit ;

philosophus offeret tibi rationes, propter quas hoc fugere, illud querere expediat : miki sufficit pro viribus custodire institutam a veteribus disciplinam, atque integram continere vitam et existimationem tuam, quamdiu paedago indiges : at posteaquam aetas confirmaverit tuum corpus ac mentem, nabis abaque subere. Ita me puerum ille praeceptis imbuebat : et seu moneret ut aliquid agerem, addebat : Ducem habes quo facias istud ; simulque offerebat aliquem o Iudicibus selectis : seu dehortaretur, subijungebat : An ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu sit an non, quandoquidem turpi fama laborat hic et ille ? Certe non secus ac funus vicini terret aegrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu ; ita juvenum

—116 Iidem codd. Torrentii, reddat tibi.—119 Incolumem possim unus Harl. et edd. vett. scilicet Venet. 1559. Glarean. Lamb. et Chabot. omnes alii codd. possum.—123 Codd. aliquot, et edd. vett. ap. Lamb. iudicibus electis.—124 Bentleins reposuit inutile factu ; et sic quoque Bond. Schrevel. Dunster, Sanad. Wetzel. et Kidd. inutile factum habent omnes codd. Cruquil, Lambini et Torrentii, et Harl. 2. 3. 4. 6. 7.—125 Bos. Anim. p. 65. fragret.—126 Pro avidos, Bentleli Leid. Battel. Gal. et Colbert. habent vides ; et sic aliquot Lambini et aliorum. fumus Acron, et Venet. apud Zeun.—

NOTÆ

phia minime imbuti, tantumque bonos mores e bona educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honestatis documenta tibi tradere gestio : at eum frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petita bonum, illud autem vitandum sit.

120 *Nabis sine cortice*] Proverb. et Metaph. a pueris, qui ope suberis natere discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebaces*. Sensus est hic : Per te ipse intelliges quid

fugiendum, quid expetendum ; nec egebis alieno consilio.

123 *Unum ex iudicibus selectis*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hocque nomine selectum et succenturiatum Iudicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124 *Inutile factu*] Malum, noxium. Adverte, lector, vim et notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. 1. 'Inutilis sen perniciosus patriæ civis alitur.' Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, 'Qui non est mecum, contra me est.'

Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
 Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
 Perniciem quæcumque ferunt; mediocribus, et quis 130
 Ignoscas, vitiis teneor; fortassis et isthinc
 Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
 Consilium proprium: neque enim, cum lectulus aut me
 Porticus exceptit, desum mihi: Rectius hoc est;
 Hoc faciens, vivam melius; sic dulcis amicis 135
 Occurram; hoc quidam non belle; num quid ego illi
 Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
 Compressis agito labris: ubi quid datur off,
 Illudo chartis: hoc est mediocribus illis

mentem non raro a peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui majoribus iis vitiis quæ exitium creant; tantumque exiguis confictor, et quibus facile indulgeas. Ex his etiam multum absterget ætas provecior, amicus sincerus, ratio propria. Enimvero quando versor in cubili vel in porticu, nequam mihi desum. Tunc autem sic reputo: Istud melius est: id agens rectius vivam: ita me præstabo gratum familiaribus: hoc non bene quidam fecit: egone imprudens aliquando faciam idem quod iste? Similia tacitus ego mecum revolvo: cum vero per tempus licet, in membranis ludens scribo. Atque hoc unum est

131 Delph. vitiis tentor, unde nescio.—139 Incombo chartis Harl. 2.—140. 141

NOTÆ

130 *Mediocribus vitiis teneor* [tentor] Al. *teneor*; id est, obnoxius sum adhuc vitiis illis mediocribus.

132 *Liber amicus*] Antisthenes dicebat: opus esse vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo a peccatis avertunt. Plutarch.

133 *Cum lectulus aut me Porticus exceptit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minus decorum factu sit meditor, meque ipse fingo et confirmo in amore et actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdum fecissent, et secum agitare, quo ivi? quid egi? quid omisi faciendum? &c. Seneca de Ira III. 'Ani-

mus quotidie ad reddendam rationem vocandus . . . quod hodie malum nasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es?'

Porticus] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi et captando frigori accommodatæ: erant et privatæ. Vide Alex. ab Alex. III. 23.

139 *Chartis*] Chartæ primum e papyro, Ægypti planta; divisæ acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas phyliras. 'Has Alexandri Magni victoria repertas auctor est M. Varro, condita in Ægypto Alexandria: antea vero non fuisse chartarum usum.' Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior: antea tamen inventa et cognita. 'In foliis palmarum' (alii le-

Ex vitis unum; cui si concedere nolis,

140

Multa Poëtarum veniat manus, auxilio quæ
Sit mihi, (nam multo plures sumus,) ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

vitis illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi latura, (complures enim sumus,) teque ad multitudinem illam te adiungere, tanquam Judæi, compellemus.

~~~~~

‘Totus hic locus ad hunc modum constitui debet: cui si c. *noles, M. p. veniet manus, auxilio quæ Sit mihi.* At Editio prima Veneta cum codicibus aliquot, *auxilioque*: Veneta altera cum Locheriana *auxiliumque*. Ubi autem *que* semel admissum est loco *quæ*; restabat ut *veniat* reponeretur, quo aptius conveniret cum *sit*. *Veniet* tamen recte habetur in Zulichemiano, et uno Bersmanni. *Veniet* manus poëtarum et *cogemus*. Si *veniat* retinea, utique dicendum erit *cogamus*.’ Benti. *veniet* Lachman. ad Propert. II. 4. 18. *auxilioque* Lamb. et Chabot. ‘Magis placet mihi *noles* et *veniat* modo dici dubitativo, quam cum Benteleio *noles* et *veniet* Indicativo. Loquitur enim tanquam de re probabili atque verisimili, minando tantum.’ Bart.

NOTÆ

gendum contendant, *malvarum*) ‘primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris;’ id est, corticibus, vel potius, tunicis corticem inter et lignum subtilioribus. ‘Postea monumenta publica plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cæpta, aut ceris.’ Linteos libros commemorat Livius, lib. IV. ‘Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Postea promiscue patuit usus rei, qua constat immortalitas hominum.’ Plin. xiv. 11. et 12.

142 *Multa plures sumus*] Indicat plurimos tunc fuisse qui versus factitarent. Hos autem callide vellicat, quod se ‘putarent esse poëtas, sermoni propiora scribentes, vel in uno stantes pede’ multa; ‘concludere

versum prisque verbis’ contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant; et quoscunque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus Matth. XXIII. 15. ‘Væ vobis Scribæ et Pharisei, hypocritæ; quia circueitis mare et aridam ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.’

143 *In hanc concedere turbam*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva; aut tolerare saltem ac probare scribentes.

SATIRA V.

ITER BRUNDUSINUM.

Ad componendas controversias inter Augustum et Antonium ortas conventus utriusque legatorum, de quo videndus est Dio Cassius XLVIII. 54. habitus est autumnus anni U. C. 717. Brundasii, quo missus est ab Augusto Mæcenas. Hoc igitur iter Horatius, qui cum aliis in comitibus Mæcenatis fuit, jocosè describit. Materiam ridendi præbet consensio navigii, magistratus Fundanus, duorum scurrarum concertatio, assatio macrorum terdorum, puella mendax, quæ Horatio noctem promissam non servat, superstitio Egnatiensium, et alia.

EGRESSUM magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico ; Rhetor comes Heliodorus,
Græcorum linguæ doctissimus : inde Forum Appi,

Magna Roma egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc perreximus ad mercatum

*****

Satira quarta Libri primi in ed. Sanad.—1 Harl. 2. 7. et Cruquii Nan. Tons. et Martin. *me cepit*. Harl. 3. 4. 6. nonnulli Lamb. Torrent. et Cruq. item Beutl. Lamb. Cruq. Torrent. Francia, et Kidd. *me accepit*. Sanad. mendosissime *me accipit*. Nonnullæ vett. *Aricia*.—3 *Græcorum longe* Harl. 3. nonnulli codd. Cruquii et Torrent. et edd. vett. *Gr. linguæ* Harl. 2. 4. 6. 7. Exc. Sax. quinque Cruquii, totidem Torrentii, aliquot Lambini, Zarot. Beutl.

NOTÆ

1 *Egressum magna, &c.*] Lucilius Satira sua III. descripserat iter quod ab urbe Roma Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat : hic Noster, ejus exemplo, suum Roma Brundisium iter facete admodum describit, plus *μυροσκήπων* agens quam *τοπογράφου*, ut ait Cruquius. Anno scilicet U. C. 713. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrimque delecti viri sunt qui res Antonium inter et Augustum componerent. Itaque Brundisium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenere legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteus ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque

Brundisium inde dictum sanxerunt. Porro Mæcenatem illuc officii causa secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia] Oppidulum in Appia via, distans Roma mill. pass. 16. hodie *la Riccia*, Ducatus insignia ostentat.

2 *Rhetor comes Heliodorus*] Hæc pertinet quod aiunt : 'Facundus comes in via pro vehiculo est :' maxime quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3 *Græcorum linguæ [longe] doctissimus*] Quidam legunt, *Græcorum linguæ doctissimus* : sed perperam. Quippe, ut redarguant alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
 Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos 5
 Præcinctis unum : minus est gravis Appia tardis.
 Hic ego, propter aquam, quod erat teterrima, ventri
 Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
 Expectans comites. Jam nox inducere terris
 Umbras, et cœlo diffundere signa parabat : 10
 Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ,

Appii oppidi, plenum nautis et cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri, quod unicuique fuisset viatoribus altius quam nos succinctis. Appia via minus est molesta lente progredientibus. Ego istuc bellum facio ventri ob aquam, quia ibi pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras inducere, ac stellas cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria

et recentt.—7 Harl. 3. 6. 7. Venet. 1559. Glarean. Lamb. et aliæ edd. ante Bentl. *teterrima*. Harl. 2. 4. Gott. et edd. primæ; item Bentl. Sanad. Franc. Wetzl. Heindorf, Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd. *teterrima*.—11 *Tunc pueri* Harl. 2. 7.—12 *Ingeris* duo codd. Lambini.—15

NOTE

Forum Appii] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas: quare in his navigantes nautæ plurimistic habitant; caupones item, quia frequens ea via et celebris. Vide Epist. ad Pison. vs. 65. ad hæc verba, 'sterilisque palus,' &c. Not.

4 *Malignis*] Fraudulentis, iniqua uti mensura consuētis. Supra, Sat. 1. 29. 'Perfidus hic caupo.'

5 *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quam nos una die conficissent, in eo biduum posuimus.

6 *Præcinctis*] Strenuis, expeditis, *clævis*: contra discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis] Quia crebra sunt diversoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7 *Ventri Indico bellum*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac sætentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de qua postea. Hinc 'cœ-

nantes' incœnatus 'haud æquo expectans animo.'

9 *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior etiam vehiculis, idcirco ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone post citando. Hinc facile intelliges, lector, quæ deinde sequuntur: ut quod puerorum nautarumque vociferatio audita subito: quod 'nil procedere lintrem' viatores haud sentire: quod vix 'hora quarta' perventum sit eo quo ad ortum solis appellere oportuerat.

10 *Cœlo diffundere signa parabat*] Non hæc 'sermoni propior,' (quod ait Sat. præced.) immo sublimior dictio, ut et alibi interdum, Poëtæ excelso vel excidit, seu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11 *Tum pueri nautis, &c.*] Servi a dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur et conviciantur: quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia] Quasi 'convocia,' voci-

Ingerere. ¶ Huc appelle. ¶ Trecentos inseris; ohe!
 Jam satis est. ¶ Dum æs exigitur, dum mula ligatur,
 Tota abit hora: mali culices, ranæque palustres,
 Avertunt somnos: absentem ut cantat amicam 15
 Multa prolutus vappa nauta, atque viator
 Certatim: tandem fessus dormire viator
 Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ

inferre ceperunt: huc navem applica: trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti culices et ranæ palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad saxum ligat funem mula ad pabulum dimissa, atque

*****

Harl. 4. et edd. vett. *absentem cantat*. Harl. 2. 3. 6. 7. unts Han. Gott. Exc. Sax. Torrentiani non pauci, quinque Pulmanni, Bentleii Leid. Gal. Magdal. Franq. et a pr. m. Petrens. *absentem ut cantat*; quod recipere Bentl. Sanad. Francis. Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Heindorf, Bipont. Wakef. Comb. et Kidd.—18 Cuning. *ac pastum missæ*.—20 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Exc. Sax. Gott.

NOTÆ

ferationem plurimorum confusam significant. Festus. Alii aliter. 'Vocis contentionem' notat ea voce Tullius variis locis. Epist. 1. 5. 'Pompeius, cum pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.' Orat. n. 160. 'Convicio aurium mihi extorta veritas est.'

12 *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstus causa exciplebant in navim: 'trecentos,' id est, nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13 *Dum æs exigitur*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. v. 'prope Taracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam apponitur, et quidem multis in locis, quam et palustres et fluviatiles implent aquæ. Per eam nocturna maxime fit navigatio, ut qui primis consendant tenebris, oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant, et interdiu trahentibus mu-

lis remulco, perambulent.'

14 *Mali culices*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quod cutem lacessat.

Ranæque palustres] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, et in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens *ῥορεκεκεκέξ, κρόξ, κρόξ*. Aristophan. Ran.

15 *Cantat*] Ad sובlevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16 *Prolutus*] Virgil. Æneid. 1. 'pleno se proluit auro.'

18 *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderabatur, sensit dormire viatores, et ipse dormituriens mulam solvit pastumque dimittit, fenum vero navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parum sollicitus qua hora perveniret ad destinatum locum.

Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
 Jamque dies aderat, cum nil procedere lintrem 20
 Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus
 Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
 Fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
 Ora manusque tua lavimus, Feronia, lymphæ.
 Millia tum pransi tria repimus, atque subimus 25

dermit supinus. Jam vero lux fulgebat, quando advertimus cymbam minime prægredi, donec iracundus quidam exsilit, et mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix hora quarta descendimus e navi: statimque faciem et manus abluimus aqua tua, o Feronia: deinde vero pransi lente processimus ad tria

~~~~~

membranæ Pulmanni, Bersmanni, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. et forte omnes ante Ald. etiam R. Steph. nil cum. Ita quoque Bentl. Sannad. Francis. Wetzel. Heindorf, et Kidd.—22 Et mulæ Harl. 3.—23 Exc. Sax. exponimus.—24 Nic. Heinsius conj. lavimur; quod recepit Bentl.—25 Harl.

NOTÆ

21 *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque e salicibus littori assitis virgam secat, qua iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ cerebrosus, in obvium quilibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23 *Dolat*] Metaphora a fabris lignariis, qui dolabro cœquant exponuntque ligna.

Quarta vix demum exponimur hora] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, hora post exortum solem quarta, id est decima nostra matutina, in æquinoctio nempe: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. III. initium.

24 *Ora manusque tua lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illam cultu: quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum: nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Clræos et Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quod Deæ illius afflatus numine ardentes prunas nudis pedi-

bus absque læsione calcare aiunt: alterum est quod Feroniæ lucus aliquando cum arsisset, indeque auferre simulacrum accolæ meditarentur, subito nemus reviruit. Hinc Virgil. *Æn.* VII. 800. 'viridi gaudens Feronia luo.' Vide Strab. lib. V. Dionys. Halic. Plin. Porro quæ fuerit illa Dea, haud plane compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam a Lacedæmoniis illis qui, tempore Lycurgi in Italiam appulsi, locum istum dicarint, numenque coluerint sub hoc nomine, eo quod illuc ferri non infelicer contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, sicut apud Anxur urbem non longe remotam Jupiter Anxurus. Certe Virgil. cit. utriusque pariter ibidem meminit. Constat Feroniam nemorum Deam extitisse, a ferendis arboribus appellatam. Immo veteres numen fecere ex illa vi arcana arboribus insita, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25 *Millia tum pransi, &c.*] Postquam sumus pransi Feroniæ, tria passuum

Impositum saxis late candentibus Anxur.
 Huc venturus erat Mæcenas, optimus atque
 Cocceius; missi magnis de rebus uterque
 Legati, aversos soliti componere amicos.
 Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
 Illinere. Interea Mæcenas advenit, atque
 Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
 Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
 Fundos Aufidio Lusco Prætore libenter

30

passuum millia: ac pervenimus Anxur exstructum super rupes eminens apparentes ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ombo ad negotia missi gravissima; ceterum assueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim accessit Mæcenas et Cocceius, unusque Fonteius Capito vir ad amissum factus, ita gratus Antonio ut nemo magis. Sponte deseruimus Fundos, ubi Prætor erat Aufidius Luscos, deridentes munera

7. tunc pransi. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vett. tria repsumus.—20 'Tres codd. aduersos habent, quod mihi sane magis placet, et cum verbo componere

NOTE

millia confecimus lento quidem gradu, tum propter stomachi repletionem, cum ob locorum acclivitatem; contendimusque Anxur.

26 *Anxur*] Urbs hæc Latii, post dicta Tarracina, colli et saxo imposita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Thrachne appellata, ab asperitate loci.

27 *Cocceius*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Jurisconsultus, ceterum Augusto pariter atque Antonio gratus.

Missi magnis de rebus uterque Legati] Inde enim pax Imperii et Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adversos exercitus prope Brundisium, sancito fœdere, in una coëgere castra. Antonio vero in matrimonium data Octavia Augusti soror. Tit. Liv. lib. cxxvii. Appian. lib. v. Sueton. Octav. cap. 17.

30 *Collyria*] Oculorum medicamenta, proprie *σποδιακά* et *τέφρα*, ob cinereum colorem: unde Horatius vocat nigra. Cornel. Cels. vi. 6. *κατὰ τὸ*

καλύνει τὸ ῥοῦν, ab inhibenda fluxione, dictum volunt collyrion: sed multos etiam alios ad usus adhibetur.

32 *Capito Fonteius*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius et Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem; nullam vero Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem Factus homo] Eximiis dotibus vir ornatissimus. Metaph. a marmorariis, qui lævitatem et juncturas explorant superducto ungue. Hinc Pers. Sat. i. 65. 'ut per læve æveros Effundat junctura ungues.'

34 *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minime commorati sumus, sed prandimus tantum; postea Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos] Oppidum hoc in via Appia, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter et Formias medium, ad decem fere pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco Prætore] Prætor di-

Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, et latum clavum, prunæque vatillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,

scribe insanientis, prætextam, latum clavum, et batillum ignis. Postea fatigati

magis convenit.' *Torrent.*—36 Harl. 2. 6. Harl. 7. a m. sec. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1479. Florent. 1482. R. et H. Steph. Rutgers. Burm. Maitt. Benti. Sanad. Dunster, Schrevel. Bond. Delph. Francis. Wetzel. Heindorf. Wakef. et Kidd. *prunæque batillum.* Baruff. *prunæ bacillum.* Quidam ap.

NOTÆ

citor quod præeat vel præsit juri dicendo. Alex. ab Alex. II. 15.

35 *Insani ridentes præmia scribæ*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile censebatur: attamen magistratus in municipiis sæpe merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscius Fundus Præturam adeptus sibi jam aliquis videbatur: at quod sua dignitate plusculum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos a Fundano illo Præture, honoris causa, salutatos intelligendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. 'Ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.'

36 *Prætextam*] Ex Varrone de Ling. Lat. lib. v. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solum, sed et magistratum. Unde et prætextatus a togato differt, ut magistratus a privato. Hanc 'supra tunicas honorati quique inducebant,' inquit Non. Marcell. De ea veste jam dixi in Epod. v.

Latum clavum] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latoribus in Senatore, angustioribus in equire. Unde Ovid. Trist. IV. Eleg. ult. 'clavi mensura concta est.' Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam et earum vestis habebat patagium, quod

erat 'aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur,' ex Nonio. Porro nomen deducunt a similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, asseruntque clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrimque tunicæ assutos: tunicæ, inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assumebatur prætexta: et hoc plerique non animadvertenter contrariumque scripserunt, certe immemores Præture capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minime laticlavum.

Prunæque vatillum] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato et gestatili, juberet, ad instar virorum Principum et Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insigne. Frustra quidam intelligunt vas parvum, in quo suffitus nempe fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37 *In Mamurrarum urbe*] Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos et Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extent ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verum ipsæ hic Formiæ accipiendæ sunt, e quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quod illius oppidi maximam partem obtinebat

Muræna præbente domum, Capitone culinam.
 Postera lux oritur multo gratissima: namque
 Plotius et Varius Sinuessæ Virgiliusque
 Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
 Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter.
 O qui complexus! et gaudia quanta fuerunt!
 Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

40

commoratur in civitate Mamurrarum, Muræna hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longe amænissima; etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinuessæ; homines tales ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior cum illis. O quales amplexus, et quam magna lætitia extitit! Ego, dum mente sana ero, nihil æquabo cum fideli amico. Villula quæ

~~~~~

Ascens. Ald. R. Steph. *prunæque catillum*.—43 Cuning. *et gaudia quanta fuere*.

NOTÆ

Mamurra Eques Romanus Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sane hic noster; ut et Catullus. 'Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia . . . nullamque nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas e Carystio aut Lunensi . . . hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.' Hæc Plin. xxxvi. 6. Vide III. Od. 17. ubi Lamiarum originem e Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus] Nam a Tarracina seu Anxure Formiæ distant ducentis prope stadiis. Quadringenta numerat Strabo certe hallucinatus.

38 *Muræna præbente domum, &c.*] Muræna et Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ postea nupsit Mæcenati. Vide III. Od. 19.

40 *Plotius et Varius*] Hi sunt eximii poetæ Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ *Æneidos* post mortem Virgillii, hac lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Vario tertius erat Tucca, et ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*. Ibi desinit Massicus mons. Martial. XIII. 111. 'De Sinuessanis venerunt Massica prelis.' Sinuessanas porro aquas sterilitatem foeminis, maribus autem insaniam auferre tradunt Plin. &c.

44 *Nil ego contulerim jucundo sanus amico*] Excepta sapientia, nihil homini præstantius amicitia meliusve a Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. XVIII. vs. ult. 'Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quam frater.' Ecclesiastici cap. vi. 'Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio. . . . medicamentum est vitæ et immortalitatis.'

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum 45
Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

vicina est ponti Campano hospitium dedit: parochi vero quæ debent ligna et salem præbuerunt. Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempestive. Mæcenas ivit lulum,

NOTÆ

45 *Proxima Campano, &c.*] Sinnesæ pransi jucundius quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in qua pernoctarunt.

Campano ponti] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venetum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46 *Parochi*] Quasi præbiteres, a *παρόχοις, præbere*, curatores erant publici per urbes et loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis et legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. XIII. 2. 'Ariarathes Ariobarzani filius Romam venit . . . omnino eum Sestius noster parochiis publicis occupavit;' (id est, præbitionibus ac muneribus publicis; alii legunt, *parochus publicus*;) 'quod quidem facile patior. Verumtamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas ut ad me diversetur.' Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publica missis hæc habet, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. v. 16. ita scribit: 'In perditam et plane eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito, magna quidem expectatione, prid. Kal. Sextil. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apamæ, totidem dies Synnade, andivimus nihil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . Levantur tamen miseræ civitates, quod nullus sit sumtus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quenquam. Scito non modo nos fœnum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed ne ligna qui-

dem; nec, præter quatuor lectos et tectum, quenquam accipere quicquam: multis locis ne tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque. Me hercule etiam adventu nostro reviviscunt, justitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium superavit.' Præclaram etiam huic loco lucem dabit Livius initio lib. XLII. 'Ante L. Posthumium Consulem,' inquit, 'nemo sociis unquam in ulla re oneri aut sumtui fuit. Ideo magistratus multis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis: privata hospitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domusque illorum Romanæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati, qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant.' At ipse, ut est paulo ante, cum senatui placuisset 'Consulem, ad agrum publicum a privato terminandum, in Campaniam ire, . . . priusquam ab Roma proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet ubi diverteretur; jumenta, cum exiret inde, præsto essent.'

47 *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab ea villula mulis vecti Capuam venimus, tempestive quidem, nam ea die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum et arro-

Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque :
 Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
 Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa, 50
 Quæ super est Caudî cauponas. Nunc mihi paucis

ego vero ac Virgilius dormitum ivimus : nam pila ludus est noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergitur copiosissimam, quæ sita est supra taber-

*****

—51 Caudî vel Caudis Gott. in marg. Florent. 1482. Mediol. 1486. Venet. 1486. et Locher. Claudî Harl. 2. 3. 4. 7. nonnulli Torrent. Vet. Comb. et al.

NOTE

gantiæ pridem fuit. 'Alteram Romam' vocat Cicero Philipp. xii. alibi vero 'superbiæ domicilium.' Hannibalis virtutem corripit ac fregit illa 'pelago, cultuque, penuque potens' civitas, 'deliciis, opibus, fama-que;' ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus antem exinde milliariibus versus Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De ea jam in Epod. xvi.

48 *Lusum it Mæcenas, &c.*] Pila palmaria; cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem et bene affecto : at crudis noxia et κακοστομῶν, qualis Virgilius : contra salubris somnus et quies; pariter et lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciēt irritatque humeros; quos lente duntaxat coquit calor naturalis. Adde quod oculorum acies non parum laborat in observanda pila. Cornel. Cels. 1. 2. Galenus de Symptom. Caus. iv. 5.

49 *Pila*] Quasi pila plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii a πῆλον, densare, deducunt originem, sive quod pila potissimum conficiatur e πῆλε, id est, lana coacta et compacta. Quadruplex erat. 1. Harpastum, e corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant. 2. Follis, ex aluta; major brachiis, minor pugnīs

intorquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon : nomen a triangulari sito ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam terdebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextra, sive sinistra. 4. Paganica a pago et paganis dicta : ab his enim ad urbem venit. Plumis infarta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia belle notat et exprimit Martialis, iv. 19. xii. 84. xiv. 45. 46. 47. Vide infra ii. Sat. 2. 11. Not.

50 *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est 'supra cauponas Claudii' cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potius cum aliis, Caudî : nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item Valles et Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt : quam tamen ignominiam paulo post gravi ultione eluerunt. Liv. lib. ix.

51 *Nunc mihi paucis, &c.*] Facete admodum Poëta Musas in re ludica invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, serio videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicirri,
 Musa, velim memores; et quo patre natus uterque
 Contulerit lites. Messî clarum genus Osci;
 Sarmenti domina extat. Ab his maioribus orti 55
 Ad pugnam venere: prior Sarmentus, Equi te
 Esse feri similem dico. Ridemus: et ipse
 Messius, Accipio; caput et movet: O, tua cornu
 Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
 Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix 60
 Setosam lævi frontem turpaverat oris.

nas Claudii. Jam precor, o Musa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicirri: et quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustis Messii origo ab Osciis: Sarmenti domina etiamnum vivit. Ab istis prognati maioribus in certamen devenere. Sarmentus prior locutus: Aio te esse similem equi indomiti. Cachinnos nutulimus. Tum Messius, accipio, inquit; simulque caput agit. Continuo Messius dixit: O quid agas, si cornu tua fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformarat

vett.—52 'Primus, ut puto, Aldus Cicirri invexit. Vetustiores, dñæ scilicet Venetæ et Locheriana, *Cicirri*. Sic et Torrentii, Pulmanni, Bersmannique aliquot cum Regio *Cicirri*. Revocanda est utique lectio antiqua. *Cicirrus* est *κίρρος*, *gallus*. Hesychius: *Κίρρος*, *λεκτρον*. Benth. *Cicirri* etiam Gott. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Cuning. et recentt.—54 *Contulerint* Exc. Sax. Zarot. Mediol. 1477. et Cuning.—58 *Accipio* Zarot.—60 Gott. Harl. 3. 6. Mediol. 1477. Venet. 1479. Florent. 1482. Benth. Cuning. Sanad. Francis, Wetzel. Heindorf, Wakef. et

NOTÆ

54 *Messî clarum genus Osci*] Ironice prorsus. Nam hi Campaniæ populi, in Latii et Samnii confinio degentes, non solum ignobiles, sed et infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quod 'obscœnum' quidam ab Osciis deducunt. Festus Oscos prius Opiscos teste Ennio dictos ait, et stupra inconcessæ libidinis, ab ejus gentis prava consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55 *Sarmenti domina extat*] Ergo servus erat ille, aut servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: 'Antonio infensa erat Cleopatra, quod in cœna dixisset, ipsis

quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat vero Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causa haberi solent, quos Romani delicias appellant.' Juvenalis initio Sat. v. meminit hujus scurræ.

58 *O, tua cornu, &c.*] Pergit convitiari Messio Sarmentus: quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est nimis terribili et feroci? Sarcasmus.

60 *Illî fœda cicatrix, &c.*] Nempe Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
 Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat;
 Nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.
 Multa Cicirrus ad hæc, donasset jamne catenam

65

hirsuta frontis partem sinistram. Hinc plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans, orabat ut saltaret ad modum Cyclopi pastoris; neque vero larva aut cothurnis tragicis ipsum indigere. Ad ista denique Cicirrus plurima retorsit: in-

NOTÆ

62 *Campanum in morbum*] Seu verucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fædas: vel turpem quandam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantiam creatam. Non absurde Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. xxvi. 1. 'Sensit et facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam universæ Europæ, morbos: ... sine dolore quidem illos ac sine perniciæ vitæ; sed tanta fæditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenis appellaverit Græco nomine; Latine mentagram, quoniam a mento fere oriebatur, joculari primum lascivia dictam; ut est procax natura multorum in alienis miseriis: occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus; descenditque in colla, pectusque, et manus, fædo cutis fure.' Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63 *Pastorem saltaret uti Cyclopa*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore et immani statura, hirsutaque fronte, in qua etiam cicatrix oculum Cyclopi obtinratum referebat. Quapropter, nec larva facies turpis, nec crura sat procera indigerent cothurnis, id est, altis calceis, quibus ad majestatem utuntur Tragedi. Petrus Crinitus de honesta disciplina, xvii. 8. apposite omnino, 'Inter voluptates scenicas,' inquit, 'celebrari

video Cyclopea. Sic vocarunt cum Cyclopem in scena saltantem proferrent, habitu et ornamentis, quibus Polyphemus apud Poetas decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur paulo indigentius ab aliis expositum. Itaque sic allusit, cum de Sarmento scurra et Messio Osco, eorumque litibus dixerit: ac Messium ore fædo et facie turpi similemque larvæ reddit.' Quo loco *saltare Cyclopa* nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam et fronte et habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scena saltantem posset exprimere; ac risum de se spectantibus facile commovere.' Polyphemum ab Ulysse occæcatum lege apud Homerum, *Odyss.* i. Virgil. *Æneid.* iii. De eo Servius ita scribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse fertur, id est, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verum Ulysses enim tamen prudentia superavit: et ob hoc eum cæcasse fingitur. Vide et Euripid. *Cyclop.*

65 *Donasset jamne catenam, &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alieni, consecrabant vincula quibus olim stricti fuerant. Ita Cicirrus servilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. iii. 20.

Ex voto Laribus, quærebat : scriba quod esset,

Nilo deterius dominæ jus esse. Rogabat

Denique, cur unquam fugisset ; cui satis una

Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.

Prorsus jucunde cœnam produximus illam.

70

Tendimus hinc recta Beneventum ; ubi sedulus hospes

Pæne, macros, arsit, turdos dum versat in igne :

terrogabat, numquid jam ex voto sua vincula consecrasset Laribus : quamvis esset scriba, nihilo minus heræ jus in eum superesse : quærebat tandem quare fugisset aliquando ipse cui sufficeret una farris libra, scilicet adeo tenui et parvo. Hilariter sane peregrinus eam cœnam. Inde recta nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cum turdos masilentos ad focum torreret.

*****

Kidd. ministeris.—67 Nullum deterius Harl. 2. Nullo deterius unus Han. Deterius nihilo Harl. 3. 4. 6. 7. et Vet. Comb. Deterius dominæ nihilo edd. vett. Nihilio deterius Bentl. Cuning. post alios ex codd.—68 Venet. et Glarean. ap. Zeun. cur nunquam. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. unus Vat. Donat. Færn. Tornes. Nicot. Cleric. Dan. alii, cur unquam.—70 Bentl. ex codd. melioribus Fabricii, Pulmanni, Torrentii, et Bersmanni, Leid. et Regin. producimus ; et sic Gott. et Harl. 4. 6. perducimus aliquot Torrentii ; unus ejusdem deducimus.—71 Harl. 2. recto. Harl. 3. 7. et Vet. Comb. recte.—72 Pæne arsit macros Lambinus ex una cod. Lambini. Pæne macros arsit Gott. Exc. Sax. duo item Dorvillii, cum Taurinensi, et Franeq. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1479. et Florent. 1482. Vide Rutgers. Lect. Venus. cap. 10. Cannegiet. ad Avien. Fab. xxv. 4. et Dorvill. ad Charit. p. 323. dum turdos vulgg. ante Bentl. in igni unus Bersmanni, Bentleii Regius, et a m. pr. Regin. in igni, quod rece-

NOTÆ

66 *Scriba*] Alii scribæ dicebantur a sua functione ; alii erant magistratum, puta Quæstorii, Prætorii, Edilitii, &c. Scribæ officinæ apud Romanos mercenarium ; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. II. 2.

67 *Nilo deterius dominæ jus esse*] In servos etiam manumissos domini retinebant jus operarum, v. g. sarcienti vestes, suendi calceos, &c.

68 *Cur fugisset*] Nullum servo probrum gravius, quam fugisse. Hinc enim contumeliose farcifer appellabatur, eo quod hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret] Hæc sæpius erat servis fugiendi causa, quod nimis parce a dominis aleren-

Delph. et Var. Claz.

tur. At Cicirrus, ntpote gracilis ac pusillus, tenni alimento poterat ac debebat esse contentus, una videlicet farris libra servis quotidie dari solita ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. xx. 1. Debitori in carcere retento Lex XII. Tab. jubebat dari in dies libras farris ab eo qui victum tenebat.

71 *Beneventum*] Hæc urbs Hirpinorum a Diomede condita, 28. mill. pass. a Capua ; olim dicta Maleventum : at deducta eo colonia Romani ad melius omen mutari nomen, et Beneventum dici in posterum, voluerunt. Fest. Plin. &c.

72 *Turdos*] Gall. *des grives*. Horum aviaria veteres habebant tanta qui-

Horat.

3 H

Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
 Vulcano, summum properabat lambere tectum.
 Convivas avidos cœnam servosque timentes 75
 Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
 Incipit ex illo montes Apulia notos
 Ostentare mihi, quos torret Atabulus; et quos
 Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
 Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo, 80
 Udos cum foliis ramos urente camino.
 Hic ego mendacem stultissimus usque puellam

Enimvero exarsit ignis; et flamma per vetustam culinam grassata prope attingebat tectum. Mox asperis convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia capit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus, quosque nunquam præterissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud absque fumo lacrymas elicente, dum in foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem

pit Bentl. Bersmanni alter et Bentleii Battel. in ignem.—82 'Novæ distinctionis ope vim et gratiam loco conciliavi: *Hic ego mendacem, stultissi-*

NOTÆ

dem ut ex his agri stercorarentur, optimo certe fimo. Plin. xvii. 9. Varro, Columella. Porro ex omni occasione captans jocos Satiricus noster macroe notat turdos, quos magna tamen sedulitate hospes ad ignem versabat hospitibus apponendos, adeo ut ipse pæne arserit ejusque domus pariter.

74 *Vulcano*] Hic Deus ignis ponitur non raro pro ipso igne. Metonym. vide i. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum] Hujus incendii facile grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum aliis scribit Cœlius Rhodig. xxvi. 21. 'habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen,' id est fumi receptaculum. Nec enim, ut fuit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno: siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. vii. 3. Hinc et

nunc abutimur voce 'caminus,' fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gula fumum emittente extra tectum. Isidor. xix. 6.

75 *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quam ædes scilicet alienas.

77 *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspicere montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima, exinde orto videlicet. De Apulia iii. Od. 30. et Epod. ii.

78 *Atabulus*] Ventus Apuliam infestans, dictus quasi ἄτης βάλλων, immittens calamitatem. Plin. xvii. 24. Gell. ii. 22. hunc, ut volunt, eundem Noster vocat Iapyga i. Od. 3.

79 *Erepsemus*] Syncope, pro 'erep-sissemus,' id est transivissemus. Sic postea Sat. ix. 'surrexe' pro 'surrexisse.' Virgil. Æneid. iv. 606. 'extinxem' pro 'extinxissem.' Lucr-

Ad mediam noctem expecto : somnus tamen aufert
 Intentum Veneri ; tum immundo somnia visu
 Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum. 85
 Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
 Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
 Signis perfacile est : venit vilissima rerum
 Hic aqua ; sed panis longe pulcherrimus, ultra
 Callidus ut soleat humeris portare viator ; 90
 Nam Canus¹ lapidosus : aquæ non ditior urna ;

expecto frustra ad mediam usque noctem. Tum vero sopor me invasit. * * *
Inde rhedis vehimur per quatuor et viginti millia passuum, commoraturi in parva
urbe quam indicare non licet versu hexametro ; signis autem, est facillimum. Ibi
renditur aqua rerum vilissima : at panis est optimus certe ; adeo ut prudens viator
consuerit sponde humeris ferre ; quia Canusii est lapidosus : urna autem aqua

~~~~~

mus usque, puellam. Wakef.—89 Gott. Mediol. 1477. 1486. Venet. 1479. et
 Florent. 1482. *ultra.* Vet. Comb. Venet. 1559. Glarean. Chabot. *ultra.*—

NOTE

tius pariter ‘confluxet.’ Terentius in
 Adelph. ‘produxe,’ &c.

Trivici] Hoc oppidum est in Cam-
 panie finibus, montuosa valde regio-
 ne, viisque arduis ac difficilibus : qua-
 propter in villa proxima subsistere
 sæpius necesse est.

87 *Oppidulo, quod versu dicere non*
est] Scilicet Equotutico ; quæ vox
 stare nequit in versu hexametro. E-
 quotutium, vel, ut legunt alii, Equo-
 tuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ
 Dauniæ fuit oppidulum, hodie *Ariano*
 dicitur, aliis *Foggia* : in colle situm
 est ad Apenninum montem : a Bene-
 vento in ortum distat milliaribus duo-
 decim, ex Sansone. Illius meminit
 Cicero ad Attic. vi. 1. ‘Scire vis-
 tuas ego quas acceperim literas. Om-
 nes fere quas commemoras, præter
 eas quas scribis Lentuli pueris et
 Equotutico ac Brundusio datas.’

Quod versu dicere non est] Imitatio
 est Lucilii ita Sigillaria indicantis
 Sat. 7. ‘Servorum festu’ dies est,
 Quem plane hexametro versu non di-

cere possis.’ De hoc servorum die
 continuo post Saturnalia celebrari
 consueto, Macrobi. i. 10.

88 *Venit vilissima rerum Hic aqua]*
 Quæ scilicet aliunde petenda et lon-
 ge, e fonte aliquo.

89 *Ultra [ultra] Callidus]* Quidam
 legunt *ultra*, id est, in ulteriore re-
 gionem. Quod satis placet.

91 *Canus]* Canusium Apuliæ op-
 pidum, hodie *Canosa*, in colle ædifi-
 catum apud Aufidum amnem : a Can-
 nis excisis distans tribus milliaribus.

Lapidosus] Lapidis instar durus et
 insipidus : vel lapidibus plenus, e fa-
 rina minime pura ; sive male concin-
 nata mola, sive non sat dura, quæ
 grana conterendo ipsa deteratur, rup-
 tis inde particulis, quæ immixtæ pani
 dentes manducantis offendunt.

Aqua non ditior urna] An quod Au-
 fidus est duntaxat lacus, quemadmo-
 dum Strabo asserit, cuius proinde
 aqua potu injucunda esset ? an, ut
 scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii
 alveus interdum arescit ?

Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
 Flentibus hic Varius discedit mœstus amicis.
 Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
 Carpentem iter, et factum corruptius imbri.
 Postera tempestas melior; via pejor adusque
 Barî moenia piscosi: dein Gnatia lymphis
 Iratis exstructa dedit risusque jocosque,

95

haud felicior: quod oppidum ædificatum est quondam a strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abcessit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quod longius iter feceramus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior usque ad muros Barî piscosi. Deinde Egnatia infensis aquis condita præbuit risum ac ludum, quod persuadere volunt Ithura abeque

91 *Aquæ non dulcior Cruquius.*—93 Harl. 3. et edd. vett. *hinc Varius.* Harl. 2. 4. 6. 7. omnes Torrentii, Bentleyi Regin. et duo alii, duo Bersmanni, *hic Varius*; et sic edd. antiq. Bentl. et recentt.—97 Edd. ante Bentl. *dehinc*;

NOTÆ

92 *Qui locus a forti Diomede est conditus olim*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos: singulari pugna cum Hectore et Ænea congressus est; Palladium abstulit; Martem quoque et Venerem vulnerasse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeo perdidit, ut ille tum ab ipsa tum a patria abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit. Memorantur Canusium, Arpos sive Argos Hippium, quæ et Argyrippa.

93 *Varius discedit*] Vocantibus alio negotiis. Alii volunt ad castra Cæsaris contendisse alia via.

94 *Rubos*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam Ruvo dicta, Canusium inter et Barium.

Fessi] Confectis a Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96 *Postera tempestas melior, &c.*] Cælum non pluvium, ut heri.

Via pejor] Ob hesternum imbrem,

locorumque difficultatem.

97 *Barî moenia piscosi*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram sinus Veneti: quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est et nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundisium, teste Festo.

Gnatia] Hæc et Egnatia dicitur, hodie Gnazzi, vel Nazzi: urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium et Brundisium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exstructa] Sen quod aquæ dulcis pennria laborat, seu potius quod sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id est insanos, quippe qui non modo credant sed et aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de qua mox. Vide Festum in voce, 'lymphe,' ubi egregie ostendit lympham dici pro nympha, mutata literula: et lymphatos dici furiosos, eo quod creditum veteribus, a nymphis, si conspicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambigua voce.

Dum flamma sine thura liquescere limine sacro
 Persuadere cupit: credat Judæus Apella, 100
 Non ego: namque Deos didici securum agere ævum;
 Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
 Tristes ex alto cœli demittere tecto.
 Brudusium longæ finis chartæque viæque.

igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus: ego certe minime credam. Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam a numinibus sollicitis immitti e summis ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit prolixi itineris, erit etiam hujus descriptionis.

~~~~~

Harl. 6. Franek. et tres codd. Pulmanni, et edd. recentt. dein.—102 Cuning. faciat miri natura.—103 Ex alto cœli tristis Cuning.

NOTÆ

99 *Dum flamma sine thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitioni meminit Plinius II. 107. ita scribens: 'In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.' Porro notavimus alibi cognitos Ethnicis Sacros Codices, e quibus non pauca mutuati fabulis asperserunt. Certe patet adumbratum hic quod habetur III. Reg. 18. de vocato cœlitus igne Eliæ precibus, quo repente consumta sunt holocaustum, et ligna, et altare lapideum, et superflua copiose aqua. Vide II. Od. 19.

100 *Credat Judæus*] Insinuat Horatius Judæos superstitionis, eo quod mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc et rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrandam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus duntaxat 'risus dedit et jocus.' Romanos tamen non parum superstitionibus addictos lege apud Plin. XXVIII. 2. &c.

Apella] Quasi sine pelle in præputio circumcisio: recutitus. Pers. Sat. v. 184. 'recutita sabbata' deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis a

Deo data: item ad Juvenal. Sat. XIV. 99. Salmasius etymologiam istam docte refellit; tum quod nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quod potius dicendum foret *impella* vel *abpella*, sicut dicitur imberbis, et abaimilis, &c. Solerter autem et apposite ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine *Apellam*, ad quem sane Horatius respexit.

101 *Deos didici securum agere ævum*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia et inferiora quælibet minime Diis curæ esse. Vide I. Od. 34. lege et Plin. II. 7.

104 *Brundusium*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provincia Hydruntina, ad oram maris Adriatici. *Brindes*. Ennius: 'Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.'

Longæ finis viæ] Viæ causa et finis patet ex dictis initio.

Longæ] Nam Roma distat Brundusium milliaribus trecentis et sexaginta. Hæc vero confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

IN DERISORES NATALIUM SUORUM.

Cum Horatius, libertino patre natus, a Mæcenate in numerum amicorum relatus esset, invidia multorum, imprimis nobilium, inde commota esse videtur. Quare hic potissimum hoc agit, ut Mæcenatem defendat. Etsi, inquit, tu, Mæcenas, omnium Etruscorum es generosissimus; non tamen me, ut plerique nobiles, spernis: nam non tam gentis, quam animum et mores spectas. Scis enim, multos humili loco natos fuisse probos et honoribus reip. ornatos, et contra nobilissimos homines ob vitæ turpitudinem tulisse repulsam. Veruntamen nos, qui et genere et sentiis a vulgo discrepamus, non debemus majora appetere, ne in invidiam et justam hominum incurramus reprehensionem, ut Tillius quidam, et alii ignobiles. Atque ipsum me, libertino patre natum, omnes clanculum mordent, olim quod cohortem duxerim, nunc vero, quod tibi, Mæcenas, sim convictor, quam injuria. Nam, pro tua in amicis diligendis diligentia, non casu me inter tuos recepisti, sed commendatum a Virgilio Varioque, et a temet ipso spectatum, quia meos mores et vitam probasti, quam optimi patris curæ et fidei debeo, qui in me instituendo nullis sumptibus pepercit. Quare nec melior pater, nec gratior vitæ conditio contingere potuisset mihi.

NON, quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;

O Mæcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habi-

~~~~~

Satira octava Libri secundi in Ed. Sanad.—4 ‘Restitui versum ex pueri-

NOTÆ

1 *Non, quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cum veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus et emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimvero me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contra ‘esse in amicorum numero’ jusseris, quod me ‘purum et insontem’ comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempe Lydiæ populos, duce Tyrrenno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Heturiam te-

nuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrreni pariter ac Lydi. Virgil. *Æneid.* ix. 11. ‘Lydorumque manum.’ Et *Æneid.* ix. 781. ‘Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva Inter opima virum leni fluit agmine Tybris.’ De Mæcenatis ex Heturiae principibus origine, fuse 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines] Etruria sive Heturia, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernacule *la Toscana*: ab Ortu rigatur fluvio Tiberi, a Meridie mari Tyrreno.

2 *Generosior*] A genere ‘generosus’ antonomastice dicitur, cui opponitur ‘degener.’ Senec. Trag.

Nec, quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
 Olim qui magnis legionibus imperitarent;
 Ut plerique solent, naso suspendis adunco 5
 Ignotos, ut me libertino patre natum:
 Cum referre negas, quali sit quisque parente
 Natus, dum ingenuus. Persuades hoc tibi vere,
 Ante potestatem Tullī atque ignobile regnum,
 Multos sæpe viros nullis majoribus ortos 10

larant, aut quod habuisti avos paternos ac maternos qui pridem magnis exercitibus præfuerunt, non propterea, more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus sit. Bene profecto existimas, ante Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus et bonos exstitisse et magnis

tim meæ conjectura, Olim qui magnis regionibus imperitarent; quam miror ab aliis non præreptam: neque enim satis intelligo, an recte dici possit magna numeri certi turma militaris; et abunde patet Etruscis regibus editum esse Mæcenatem. Pomponius Mela i. 12. de Phœnicibus: 'Classe confingere, imperitare gentibus.' Et mihi persuadeo Flaccum nostrum ob oculos habuisse Lucretii locum, ii. 1041. 'Inde alii multi reges rerumque potentes Occiderint, magnis qui gentibus imperitarunt.' Wakef. Han. imperiterit; Harl. 3. 4. 7. imperitarint; Harl. 6. Zarot. Vet. Comb. imperitarunt. Benti. ex codd. imperitarent.—7 Cum referre neges conj. Bonfin.—11 Harl. 4.

NOTÆ

Troad. 'Generosa in ortus semina exsurgant suos.'

3 *Nec, quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

4 *Legionibus*] Synecdoche. Proprie vero legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. ix. 3. Veget. lib. ii. Fest. &c.

5 *Naso suspendis adunco*] Vafre et sæpe derides. Quintil. xi. 3. 'Naribus quidem derisus, contemptus, fastidium significari solet.' Plin. xi. 37. 'Altior homini tantum nasus, quem novi mores subdole irrisioni dicavere.'

6 *Libertino*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur

libertini. Qui ab his deinceps nascuntur ingenui sunt.

8 *Ingenuus*] Non proprie adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9 *Ante potestatem Tullī*] Antequam Romæ sextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor et gener, Ocrisia matre captiva natus. Unde noster ejus 'regnum ignobile' appellat. Quanquam apud Corniculam suam patriam domi valde nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. iv. Liv. i. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: 'Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: et nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum,' &c.

Nullis majoribus ortos] Originem

Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos ;
 Contra, Lævinum, Valerî genus, unde Superbus
 Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
 Non unquam pretio pluris licuisse, notante
 Judice, quo nosti, populo ; qui stultus honores 15
 Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus ;
 Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet

dignitatibus amplificatos : e contrario Lævinum e Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse iudicio populi, quem scis insanum frequenter attribuerè dignitates immeritis, et stolidè famam sequi ; necnon admirari titulos atque imagines. Ergo quid nos decet agere

et Vet. Comb. multis et honoribus.—13 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. fuit. 'Ita libri et olim editi et nuperi. Enimvero indignor tot eruditos Interpretes lectionem veram in codicibus suis inventam tam imperite sprevisse. Ea sic habet *pulsus fugit*. Hanc in quatuor optimis Blandiniis Cruquius, in suis aliquot Lambinus Bersmannusque repperunt : nosque itidem in veterrimo Leidensi, et aliis duobus, et pro varia lectione in Magdalenensi. Quanto hoc, nisi plane desipimus, elegantius pleniusque illo altero, quod hactenus editiones occupavit ! Id solum, credo, ad corruptendum locum Librarios impulit ; quod *fugit*, præterito tempore et priore syllaba producta, vi sententiæ hic requiri arbitrarentur : atqui illud minime metnendum erat. Auctor de obitu Mæcenatis : 'Sic illi vixere, quibus fuit aurea Virgo, Quæ bene præcinctos postmodo pulsa fugit.' Virgil. *Æn.* III. 121.' *Benit.* Han. *fugit*.—15 *Judice* quem edd. ab Aldo. *Judice* quo Han. Gott. Exc. Sax. omnes Cruquii et Tor-

NOTE

trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, et nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12 *Contra, Lævinum, &c.*] Contra vero domi nobiles interdum tam degenerasse, ut etiam contemtni fuerint, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valerî genus] Pub. Valerius Lævinus, quod virtute careret, vel populo despectus : quanquam erat e familia perillustri, per quam reges exacti Roma. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, una cum Junio Bruto collega regno pepulit Tarquinium Superbum. Liv. lib. II.

15 *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Liv. passim. Lucilius olim dixerat : 'Honorum

Judicium est crassius.'

16 *Famæ servit ineptus*] Plus ducitur vana opinione et ventosa existimatione, quam vera virtute et gloria. Unde omnia deferre solet ei quicunque natalium splendore, domestica fama, et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῦναι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπονται πολλοί. *Vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.*

17 *Stupet in titulis et imaginibus*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem, quæ sola est nobilitas : stupet videns honorum titulos et statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Plison. 'Obrepeisti ad honores errore hominum,

Nos facere, a vulgo longe longeque remotos?
 Namque esto, populus Lævino mallet honorem
 Quam Decio mandare novo: censorque moveret 20
 Appius, ingenuo si non essem patre natus,
 Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
 ¶ Sed fulgente trahit constrictos gloria curru

a vulgo plane differentes? Nam certe populus dignitatem Lævino deferre mallet quam Decio ignoto: et Appius Censor arceret me, si libero parente non essem gentis; et quidem jure, quia non mansissem in propria conditione. Verumenim gloria

rentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Bentl. et recentt.—18 *Nos facere* omnes præter Bentl. *Non facere* Florent. 1482. *longe lateque* Harl. 6. Zarot. Vet. Comb. et al. vett. *longe longeque* Gott. Harl. 2. 3. 4. 7. ceteri, quod ex suis codd. primus recepit Cruquius.—20 Cuning. et Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. cen-

NOTÆ

commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.' Juvenal. Sat. viii. 'Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo Sanguine censori, pictosque ostendere vultus Majorum?' &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire et judicare decet, si quidem a vulgi errore liberi, et sapientum institutis informati sumus?

19 *Lævino mallet honorem Quam Decio mandare novo*] Homini majorum gloria collustrato, per se vero ignobili, potius quam viro propria laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus e Decii primus summa in Rempublicam fide consulatum merito est adeptus, fortiterque et gloriose administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. l. Liv. lib. viii. &c.

20 *Censorque moveret Appius*] Repelleret ac summo moveret me a petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severa notus cenatura, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. 16. et 24. Vide

Alex. ab Alex. iii. 13. ubi Censuræ origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cooptare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria Lex ita jubebat: 'Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunt: mores populi regunt: probrum in senatu ne relinquunt,' &c.

22 *Quoniam in propria non pelle quiescem*] Quia vellem assurgere supra meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam animi leonina pelle contexti ap. Æsop.

23 *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque vero mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; siquidem hi, perinde ac generosi nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad sump veluti currum constrictos rapit. Cic. Offic. i. 'Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus et magnus duabus rebus maxime cernitur, quarum una in rerum externa-

Non minus ignotos generosis. ¶ Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno? 25
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

splendente suo curra nexos allicit tam obcuros quam illustres. Quid prodest tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, et creari Tribunum? Scilicet aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cum primum aliquis demens mediam tibiam

~~~~~

sorne moveret.—24 'Quod editiones hactenus possedit, Tulli, ex versu nono videtur irrepsisse. At ibi de Servio Tullio rege sermo est: hic de homine alio nescio quo. Quidni igitur revocamus plurium codicum lectionem, Tulli? ut de suis testantur Bersmannus, Pulmannus, Torrentiusque: in nostris hic quidem duobus duntaxat apparet, Regio et Petrensi: at infra versu 107. in Leidensi, Zulich. Magd. et Batteliano extat. Cicero Philip. II. 11. 'Tillius Cimber.' Idem Ep. Fam. VI. 12. Seneca de Ira, III. 12. et Epist. LXXXIII. Suetonius Jul. c. 85. 'Cimber Tillius:' quibus omnibus in locis eadem ac hic variatio est in scriptis codicibus. Gruterus in Inscript. AFER TILLIUS, et, Q. TILLIUS, et, M. TILLIUS, M. L. PHANIAS. TILLIA M. L. LUCCEIA.' Bentl.—25 Nonnulli codd. et edd. recentt. *fieri que tribunum*. Aliquot Lambini, Gott. a m. pr. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. recentt. *fieri que tribuno*.—

NOTE

rum despicientia ponitur,' &c. Et postea, n. 68. 'Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio.'

24 *Quo tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porro non bene est notus ille. Sic habet vet. Comment. 'Tullius hic Senatu motus est a Cæsare quasi Pompeianus: occiso vero Cæsare recepit latum clavum, et Tribunus militum factus est.'

25 *Tribuno*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustra. Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfasset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes deducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigillas et munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoria tenere, sanctorum curam agere, ne cui arma,

pabula, alimenta deessent cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. VI. 18. &c.

26 *Privato quæ minor esset*] Si degeres absque magistratu, nemo tibi invideret: nunc vero tibi dignitatem nacto plures invident.

27 *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. Offic. I. 'Nec imperia expetenda: ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam . . . Multi quærentes eam tranquillitatem a negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfrugerunt. In his et nobilissimi Philosophi longæque principes, et quidam homines severi et graves,' &c. Ex quibus patet insanire quisquis publicam rem ultro capessit exiguis munitis adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum

Pellibus, et latum demisit pectore clavum;
 Audit continuo, Quis homo hic? et, Quo patre natus?
 Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi 30
 Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
 Injiciat curam quærendi singula, quali
 Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
 Sic qui promittit, cives, Urbem sibi curæ,
 Imperium fore, et Italiam et delubra Deorum; 35
 Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,

inseruit cothurno, et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, velitque ceneri pulcher; qualibet pergat, desiderium puellis creabit sciocitandi singula; quali sit vultu, quali sura, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; is cunctos homines cogit

*****

28 Quidam codd. et edd. vett. solenni confusione, *dimisit*.—29 Unus Vat. Rainutii Card. Jannoct. Faërn. Torn. Russard. Cleric. Nicot. et dno alii ap. Lamb. Harl. 2. 3. 6. et aliquot Bentleii *hic est: quo;* et ita Talbot. Pine, Sandby. *hic? aut, Quo* Harl. 4. codex Regius et optimus Regin. item edd. vetust. Sanad. Francis. Wakef. et Kidd. *hic sit quo* Han. *hic? et Quo* Harl. 7. et edd. recentt.—31 *Et cupiat* Cruquius et Torrentius ex suis, probante Baxtero. *Ut cupiat* plures codd. Lambini, et Bentleii Leid. item Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Vet. Comb. Locher. Venett. 1477. 1478. 1479. al. vet.—33 Bentl. distinguit: *sura, quali pede*.—35 'In novem Torrentii Codicibus deletur *et ante Italiam:* et videtur plane a Grammaticastro interpositum

NOTÆ

differebant a plebeiis. Horum crassiores; illorum tenuiores ex aluta, seu molli et subtili corio: quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus. Martial. II. 29. 'Coccina non læsum pingit aluta pedem.' Isidor. XIX. 34. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad medium crus pervenisse, quatuor corrigiis religatos et fibulis aureis vel argenteis: assutam denique desuper habuisse lonsæ crescentis effigiem; seu potius litteram C, quæ centenarium primum numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cæli. Rhodig. XX. 28. Juvenal. Sat. VII. 192. 'Appositam nigræ lunæ subtexit

alutæ.'

28 *Latum demisit pectore clavum*] De ea interiori veste et tunica nobilibus propria, dixi fuse Sat. præced. vs. 36.

29 *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evahi populus indignatur.

30 *Quo morbo Barrus*] Mulierum amore effræni; proindeque formositatis affectione. Sat. IV. præced. 'Barrus inops.'

34 *Qui promittit, cives, Urbem, &c.*] Cruquius observat hic formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certe Senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

Omnes mortales curare et quærere cogit.

¶ Tune Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere e saxo cives, aut tradere Cadmo?

At Novius collega gradu post me sedet uno; 40

Namque est ille, pater quod erat meus. ¶ Hoc tibi Paulus
Et Messala videris? At hic, si plostra ducenta

Concurrentque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.

¶ Nunc ad me redeo, libertino patre natum; 45

Quem rodunt omnes libertino patre natum;

solicite percontari quo sit editus parente, an obocurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionysî, audes e rupe Tarpeia præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At, inquires, Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id nempe tibi videris esse Paulus et Messala? Verum hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua et buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant universi originem e patre libertino, eo

*****

causa metri. Benthleins tenet.' Baxt.—37 Unus Han. cogat. Cuning. curare requirere cogit.—39 Chamo codex Cruquii. Chamo Florent. 1482. Cathmo Han. Bathmo conj. Cruquius. ac tradere Cadmo Harl. 2.—42 Et Messala Venet. 1559. Lamb. et Benth.—46 'Codex unus pervetustus Libertino p.

NOTÆ

38 Syri, Damæ, Dionysî] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere e saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, ac licitori tradere e rupe Tarpeia deji-
cendos.

39 Dejicere e saxo cives] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. vii. 44.

Tradere Cadmo] Lectori seu carni-
fici notæ eo tempore crudelitatis tra-
dere vel necandos vel torquendos.

40 At Novius, &c.] Respondet Tul-
lius ille, collegam suum nro gradu
inferiorem se esse et ignobiliorem.
Nempe Novius erat libertus; Tullius
vero libertinus. De Nonio illo postea
sub finem hujus Satiræ.

41 Hoc tibi Paulus Et Messala vide-

ris] Tullio reponit Horatius: scilicet
quod a servili conditione distas nro
gradu plus quam Novius, an ideo tibi
videris esse perinde nobilis ac Paulus
Æmilius, et Messala Corvinus apud
Romanos illustrissimi? De illo 1. Od.
12. De Valerio Messala Corvino
Aurel. Victor, &c.

42 At hic, &c.] Salsa ironia in ejus-
modi homines novos honoribus exor-
natos. Indicat Poëta Novium dig-
norem fuisse præconis munere quam
Senatoria dignitate; quippe ingenti
voce præditum a natura, non autem
claris natalibus aut virtutibus.

44 Cornua quod vincatque tubas] In
funeribus adhiberi solebant cornua
tubæque. Pers. Sat. iii. 103. 'hinc
tuba, candelæ,' &c. Propert. iv.
12. 9. 'Sic mæstæ cecinere tubæ,'
&c.

Nunc, quia, Mæcenas, tibi sum convictor; at olim,
 Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
 Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
 Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum! 50
 Præsertim cautum dignos assumere, prava
 Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
 Me possum, casu quod te sortitus amicum:
 Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim

quod modo sim tuus conviva, o Mæcenas; quondam vero præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt. Quamvis enim dignitatem istam mihi fortasse merito quæpiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maxime cum dignos eligere caueas, perverſa ambitione longe pulsa. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quod fortuito nactus sim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: sed

~~~~~

nalus, ut cum versu sequente conjungatur: quam lectionem non possum non amplecti. Frigida enim, ne dicam inepta, illa repetitio est.' *Lamb.*—47 *Nam quia sim tibi Mæcenas convictor* in quibusdam exemplaribus Lambini. *Nunc, quia sim tibi, Mæcenas, convictor* Gott. Harl. 7. nonnulli ap. Bentl. Pulman. et Bersm. item Zarot. ap. Gesn. Heindorf. *Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor* unus Han. Harl. 3. 4. 6. plurimi ap. Bentl. Bersm. et Pulmannum; item Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. et Vet. Comb. quod recepere Bentl. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—49 *Unus Han. quod non ut forsit honorem.* 'Omnes pæne omnium Manuscripti legerunt forsit non forsam, sic et Vet. Schol. 'Honor forsitan non convenit libertini filio: amicitia viri magni quare non conveniat docto?' *Bast.*—52 *Dan. Heinsius pro non hoc scribi vellet non hic, improbante Gronovio in Epist. Salmasio, Syllog. Epist. tom. II. p. 568.*—53 *Me possunt* Bentl. ex Vet. Schol. et sic Zarot. et duodecim edd. ap. Cuning. *Me possit* Cuning. ex codd. eumque secuti Sanad. et Francis. *Me possim* Harl. 2. Gott. et Exc. Sax. *Me possum* unus Han. Harl. 3. 4. 6. 7. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Wetzel. Heindorf. Bipont. *Bast. Gesn. Zeun. et Comb.*—54 'Disquirunt hic Interpretes, utrumne Fors an sors legendum sit; quorum illud in principe Veneta, hoc in Locheri editione comparet. Certe in vetustioribus nostris codicibus clare exhibetur sors; ne hac de causa Lambini fidem labefactet semper erga illum iniquior Torrentius. Tacitus Annal. lib. II. cap. 42. lib. XIV. cap. 5. At Hist. lib. IV. cap. 1. 'Passim trucidatis, ut quemque sors obtulerat: ubi tamen, ut antea, 'fors' reponendum est. Sed, dum leviculum hoc sollicitos eos habet, illud interim, quod longe gravius est, impune hic grassari patitur: Nulla etenim mihi te fors obtulit. Ita omnes ubique dederunt editores:

NOTE

48 *Quod mihi pareret legio Romana]* Cum in Bruti castris militarem. Vide II. Od. 7.

49 *Dissimile hoc illi est]* Honoribus quique invidere potest, quos non

raro indignis etiam dat fortuna: non vero amicitiæ et gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem. 55
 Ut veni coram; singultim pauca locutus,
 (Infans namque pudor prohibebat plura profari,)
 Non ego me claro natum patre, non ego circum
 Me Satureiano vectari rura caballo,
 Sed, quod eram, narro: respondes, ut tuus est mos, 60
 Pauca: abeo; et revocas nono post mense, jubesque
 Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego ducō,
 Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
 Non patre præclaro, sed vita et pectore puro.
 Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis 65
 Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si

eximius primo Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis essem. Cum vero steti coram te, modica dixi interruptis verbis: nam verecundia elinguis hæud sinebat plura loqui: non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos tuos. Illud ego magni fucio quod placui tibi qui pravum a recto distinguis, non per nobilem patrem, sed per mores et animum innocentem. Verum si mea indoles parvis ac paucis navis maculata est de cetero proba; (quemadmodum si maculas formoso cor-

neque sentiunt illud mihi te quam inscite et stolide hic dictum sit, ut nihil magis. Quid enim? An patrono et rege suo Mæcenate, cui vitam, opes, omnia debuit, majorem hic se gerit coactoris Græculi filius? Tibi vero, o noster, Mæcenatem fors obtulerit? quod sodes ex te verbum audio? Immo te Mæcenati: nisi omnium quotcumque fuerunt, sunt, erantve, Suffenorum primus es. Certe sic alibi solebas, ut 1. Sat. 3. 64. 'Simplicior quis et est? qualem me sæpe libenter Obtulerim tibi, Mæcenas.' Recte hoc quidem, et verecunde: et bene factum, quod tam turpem maculam effugisti. Sic enim et hoc in loco nullus dubitabam, quin sic a principio fuerit: *Nulla etenim tibi me fors obtulit.* Atque sic postea latentem hanc lectionem deprendi in Scholiaste Crnquiano, loco paulo ante laudato: 'Cum nulla fors, inquit, me tibi obtulerit, sed amicorum commendatio.' Denique ita clare extare vidi in codice manuscripto, quem nuper adeo Bibliothecæ Collegii nostri donavit vir insigni eruditione et humanitate Thomas Rud. Benth. 'Superbum esset dicere mihi te, si fors nobis offerret tantum mancipia; sed offert etiam patronos. Æque calumniæ opportunum, et magis forte est tibi me: quasi vero magnum munus fortunæ esset obesus poëta oblatus divinitus Mæcenati.' *Germ.*—55 Varus Gott. Han. alii.—66 Harl. 3. 6. et Vet. Comb. *alioquin recta.*—

NOTÆ

55 Varius] De eo Sat. præced. al.
 Varus. De Quintilio Varo 1. Od. 18.
 59 Satureiano] E Satureianis pas-
 culis, ubi equi nutriebantur optimi.
 Satureum vel Satureum, quibusdam

Satyreum, v. Sature; hodie vicus hor-
 tis amœnus, olim oppidum in Cala-
 bria, ex Servio; secundum alios regio
 Tarento vicina.

Egregio inspersos reprendas corpore nævos ;)
 Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra,
 Objiciet vere quisquam mihi ; purus et insons
 (Ut me collaudem) si et vivo carus amicis ; 70
 Causa fuit pater his ; qui macro pauper agello
 Noluit in Flavî ludum me mittere, magni
 Quo pueri, magnis e centurionibus orti,
 Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
 Ibant octonis referentes Idibus æra : 75

*pore effusus damnes ;) si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi
 iuste exprobet ; si etiam (ut me approbem) ob integritatem et innocentiam gratio-
 sus amicis vivo ; his causam præbuit meus parens, qui modico agro non dives noluit
 me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illustrium
 centurionum filii, sinistro brachio suspensum ferentes sacculum et tabulam ; atque*

66 Crug. et Cuning. ex codd. *nec mala*. Omnes codd. Bentleii, Gott. Harl. 2.3.4.6.7. Vet. Comb. ceteræ vett. et vulgg. *ac mala*. Bentleius ex Acrone prius edidit, aut *mala* ; eumque secuti Sanad. Francis, Zeun. Biont. Wetzel. Wakef. Heindorf. et Kidd. 'Recepi aut propter morem Horatii, qui post neque . . . neque solet addere aut. cf. III. Od. 12. 2. III. Od. 23. 7. II. Sat. 1. 16. II. Sat. 2. 22. &c.' Zeun. Aliquot codd. ap. Lamb. et Torrent. *lucra pro lustra*.—71 Venet. 1559. Chabot. et Lamb. *si vivo et, quod*

NOTE

72 *Flavî ludum*] Is erat arithmetice, sive computandi, numerandi rationes et calculos conferendi magister et doctor famosus : ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui sænori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. vs. 325. ubi 'Romani pueri longis rationibus assem Discunt in partes centum diducere,' &c.

73 *Magnis e centurionibus orti*] Centurio qui centum milites regit : quod additur, *magnis*, videtur significare primipilos et primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem et avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum et sordes magis formare earantium quam ad probitatem et virtutem. At longe diversam laudabilioremque inivit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis 'ma-

cro pauper agello,' non ut illi pinguibus et opimis prædiis locupletes.

74 *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto*] Centurionum filii enntes ad ludum seu scholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus aderat ; præ avaritia patrum : at contra Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria ; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus calculi ; *tabulam*, chartas, scrinia, Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume et aux jettons*.

75 *Octonis referentes Idibus æra*] Sunt qui interpretentur : mercedem afferentes magistro singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verum licet apud nos hodie ludimagistris merces pendatur menstrua ; at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. VII. in fine. Et Macrobius Saturnalis. I. 12. 'Annus a Martio incipiebat . . . hoc mense magis-

Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
 Artes, quas doceat quivis Eques atque Senator
 Semet prognatos : vestem servosque sequentes
 In magno ut populo si quis vidisset, avita
 Ex re præberi sumtus mihi crederet illos. 80
 Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
 Circum doctores aderat. Quid multa ? pudicum
 (Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
 Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi :
 Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim 85
 Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor

reportantes lucrum Iduum octonarum. Quinimmo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator : adeo ut si quis in urbe populosa considerasset vestimenta mea, et famulos comitantes, facile sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat a me apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum me præstitit ab omni non tantum actione sed et suspitione infami : (qui primus decor est virtutis :) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipse fuit,) ali-

~~~~~

non damnat Zennius; et sic Sanad. et Francis.—79 Bentleins ex codd. Leid. et Reg. item Blandinis Cruquii aliisque melioris notæ edidit si qui vidisset. Ita etiam Harl. 3. Heindorf. Wakef. et Kidd.—83 Kidd. tacite virtutis honor.—84 'Torrentii Mss. cum Vet. Schol. legerunt obprobrio, quod nos ob vetustam scripturam tenuimus.' Bæxt. 'Habeatur ille honos libris: modo meminimus, etiam qui primæ vetustatis sunt hodie, eos novos esse respectu aliorum monumentorum, in quibus

NOTÆ

tris exsolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.' Melius itaque intelligunt alii locum hunc de calculo et rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, scripto ostendentes in tabula, quantum lucri rediret singulis mensibus ex certa summa pecuniæ ad fœnus credita. Porro quod Idibus solerent usuræ colligi, fuse explicavi ad calcem Epod. II. Iduum vero etymon IV. Od. II. 14.

76 *Romam portare*] E patria Venu-
 sio minori oppido transferre Romam
 urbium reginam et artium omnium

emporium nobile.

78 *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sane illum credebatur re familiari copiosa, avitisque facultatibus probe instructum: adeo non ullis parcebat sumtibus pater, ut honestam filio et bonam daret indelem, educationem, disciplinam, institutionem.

86 *Præco, coactor*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor] A cogenda seu redigenda pecunia nominatus rerum venditarum pretium prosequabatur et colligebat:

Mercedes sequeretur: neque ego essem questus. At hoc nunc
Laus illi debetur, et a me gratia maior.

Nil me poeniteat sanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars, 90

Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longe mea discrepat istis

Et vox et ratio: nam si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,

Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes 95
Optaret sibi quisque; meis contentus, honestos

Fascibus et sellis nolim mihi sumere; demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo, quod

quando sectarer. Neque ego conquestus fuerim. Immo hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certe patris ejusmodi sapientem me nunquam poeniteat: adeoque me non tuebor sicut multi, dicentes nequaquam sua culpa accidisse quod non sortiti fuerint parentes liberos et illustres. Sermo meus atque judicium abest procul ab istis. Enimvero si natura imperaret denuo percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem quolibet quisque vellet; ego meis contentus nollem accipere mihi caros fascibus et sellis curulibus: insanus a plebe quidem, a te vero sapiens judicandus, ni fallor;

*****

ultima præpositionis in sequentem corrumpitur.' *Gem.*—87 Pro *questus* Venet. 1479. habet *ocquestus*. 'Optime reposuit Rutgersius At hoc pro eo quod erat Ob hoc, quod et Vet. Schol. confirmat, apud quem legitur At hoc. Bentleio magis placuit Ad hoc nunc, quod frigidiusculum videtur.' *Bart.* Ob hoc Harl. 2. 4. aliquot Bentleii, Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Ad hoc Gott. Harl. 3. 6. 7. optimi ap. Bentr. et Vet. Comb. hoc *questus* ad hoc Mediol. 1486. hoc *questus* ob oc Mediol. 1502. ob etiam Venet. Pinc.—95 'Ms. *fatum*, cui secunda manus inseruit a.' Grævius.—96 Septem codd. Rutgersii *honustus*; unde ipse cum Lambino edidit *onustus*, eumque secuti Dan. Heins. R. Steph. Burm. et Maitt.—97 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. unus Han. multo plures Torrentii, Cruq. Bentr. Cuning. Sanad. Chabot. Dunster,

NOTÆ

unde et collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum et vectigalia exigebat. Gall. *un Sergeant*.

96 *Honestos* [*onustus*] *Fascibus et sellis* Quidam legunt *honestos*. Fasces et sellæ curules, insignia magistratuum. Synecdoc. pro magistratibus et dignitatibus. De sella curuli discerni alibi fuit. De sella curuli dicam postea in 1. Epist. Interim ex Gell. III. 18.

Delph. et Var. Clas.

Horat.

hæc accipe: 'Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru vehabantur in curiam, honoris gratia: in eo vero curru sella erat, super quam considerent; quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem majoribus honoribus nondum perfecti pedibus itabant in curiam: unde et pedarii nominabantur.' Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

3 I

Nollem onus (haud unquam solitus) portare molestum.
 Nam mihi continuo major quærenda foret res, 100
 Atque salutandi plures; ducendus et unus
 Et comes alter, uti ne solus rusve peregre-
 ve exirem; plures calones atque caballi
 Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
 Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum, 105
 Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
 Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
 Cum Tiburte via prætorem quinque sequuntur

quod ferre grave onus recusarem, ad id minime assuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; necnon plures invisere: ac circumducere duos asseclos: nec liceret solum proficisci rus aut peregrinari: nutriendi forent plures equi et famuli: pertrahenda vehicula. Jam vero etiam Tarentum usque, si places, decuratio possem vehi mulo; cui lumbos sarcina, armos vero sessor vulneret. Nullus mihi sordidam avaritiam exprobrabit, sicut tibi, Tulli, quando Tiburtina via Prætorem

~~~~~

Heindorf, et Kidd. *nollem*.—102 Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. et Vet. Comb. *peregre aut*.—107 Tiltl. Harl. 2. 3. 7. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. Vide ad

NOTÆ

99 *Onus*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitates honorisque capessentis gerentisque.

101 *Salutandi plures*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104 *Petorrita*] Petorritum est genus carri quatuor rotarum; ab Æolico *πέτρος*, pro *τέρας* *apes*: vel ab Osa voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurde; ut Galli acceperint a Massiliensibus Græca lingua utentibus. Sunt qui etymon ducant a Britannis et Celtis, apud quos *pedar* est quatuor: sed perperam. Vide Festam: item Gell. xv. 30.

Curto mulo] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. iv. 1. 'cur-

to equo.'

105 *Usque Tarentum*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, i. Od. 28. ii. Od. 6. iii. Od. 5.

106 *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: 'Mantica cantherii costas gravitate premebat.' Ad rem Seneca Epist. 88. 'O quantum erat sæculi decus, Imperatorem, triumphalem, censorium, et, quod super omnia hæc est, Catonem, uno caballo esse contentum, ac ne toto quidem: partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant!'

107 *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli*] Tibi quidem Prætori ac diviti obijci jure potest quod sordide vivas et parum decore: non ita vero privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeis, quæ in magistratibus ac Patriciis minime.

108 *Tiburte via*] Ante omnium oca-

Te pueri, lasanum portantes cœnophortumque.
 Hoc ego commodius quam tu, præclare Senator, 110
 Millibus atque aliis, vivo; quacumque libido est,
 Incedo solus; percontor quanti olus ac far;
 Fallacem circum, vespertinumque pererro
 Sæpe forum; assisto divinis; inde domum me
 Ad porri et ciceris refero laganique catinum: 115

te comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium. Ob hoc vivo beator te, o illustris Senator, aliisque bene multis. Ambulo solus quacumque placet: quæro frumentum et herbæ quanti veneant: perlustro circum fraudulentum, et forum vespertinum frequenter: asto ad harios: hinc redeo domum ad patinam

vs. 24.—109 '*Laganum* Gott. cum glossa: '*Aliter lasanum, vas cibarium;*' quod ex vs. 115. improvide assumptum. *laganum* etiam Florent. 1482. ubi Landinus, membranæ, ait, de farina confectam; vel leguminis speciem. Confundit *laganum* et *λαγανον*. Gesn.—111 *Multis atque aliis* Lambinus ex ingenio. *Et multis aliis* duo Bland. Cruquii in margine. *Militibus atque aliis* unus Bland. ejusdem.—113 Wakef. conj. *vespertinusque*, monente Kidd.—115

NOTÆ

los via frequenti et celebri, quæ ducit Tibur: de qua urbe l. Od. 7. et 18. II. Od. 6.

109 *Lasanum portantes*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, coquendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc aut illa, aut aliud quicquam, pretio comparare sit opus in meritoriis tabernis ac diversoriis: quod quidem præparci est hominis ac sordidissimi. *Lasanum* Græcis *λασανον* duo significat, matulam et lebetem: posteriori sane accipiendum est hic sensus. Hesychio, Suidæ, Polluci *λασανον* idem est quod *χυρρόπους, olla pedes habens*: pariter et Schol. Aristoph. in Pace.

111 *Millibus* [*Multis*] *atque aliis*] Legunt alii, *Millibus atque aliis*. Rursum alii aliter interpretantur: quidam sic: Ob hoc et alia multa commodius vivo, &c.

113 *Fallacem circum*] Circum maximum, a Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatium inter et Aventinum montem, tria stadia et amplius

longum, quatuor vero jugera latum. Dionys. Halic. lib. III. Alex. ab Alex. IV. 25. *Fallacem*] Ubi sortilegi somniorum interpretes, astrologi, circulatorum, et alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut 'quæstus causa hariosantes,' ut ait Toll. de Divin. I. sub finem. Vide Juvenal. Sat. VI. 581. et seq.

Vespertinum forum] Vel quod vesperi minor frequentia in foro, quam mane; tuncque illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum, et si quid novi spargendum ac ventilandum: vel ambulandi causa, cum adsint porticus ad id commodæ.

114 *Assisto divinis*] Apage qui explicant, rebus divinis et sacris intersum: immo nihil ad rem. Intellige vero: animi gratia audio divinos et hariosos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115 *Lagani* [*lachani*] Sic placet le-

Coena ministratur pueris tribus; et lapis albus
 Pocula cum cyatho duo sustinet; astat echino
 Vilis cum patera guttus, Campana supellex.

porri, ac ciceris et lachani. Cœnanti porro mihi famulantur servi tres: lapis autem candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, et guttus cum

'Lambinus ex uno codice legit *lachano*; sed nihil opus.' Baxt.—117 'Tres Blandd. codices habent, *mihi sustinet*; sed ceteri omnes, *duo sustinet*, quod magis placet pro ratione et consuetudine veterum, qui pocula paria in Delphica mensa ponere erant soliti, ut notavit Turnebus ex Agretio ix. 19.' Cruq. *astat echino* in quibusdam codd. Vet. Schol. Baxt. Gesn. Zeub. Rispont. Wetzel. Wakef. et Comb. *astat echinus* omnes codd. Crnquii, Gott. Han. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. cum edd. Zarot. Mediol. Venett. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Benth. Sanad. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis,

NOTE

gere; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, et ad delicias magis pertinet: at Horatii mens et sensus innuit potius lachanum. Nam *λάχανον*, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum porro et cicere convenit.

116 *Lapis albus*] Describit apparatus non cœnæ modo suæ ac cibariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet*.

117 *Pocula duo*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina semper singulis convivis ponebantur.

Cum cyatho] Quo vasculo hanstium ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur; aut etiam dilnebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat, *κυσθήτωρ* dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelligravis et lepidus æque. Cum Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut depressa puppi vel prora, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Mar-

cellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echino] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habentes intelligunt: alii ampullam scorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec inepte quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains*: ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118 *Patera*] Ad libationes: quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in patera seu vinum seu primitias ciborum: atque his vesci religioni ducebant. Unde Cic. de Finib. ii. n. 22. 'Atqui reperiemus,' inquit, 'asotos primum ita non religiosos, ut edant de patella.'

Guttus] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro de Ling. Lat. lib. iv. Gell. xvii. 8. &c. Non absurdi quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem affuisse: id est ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut

Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit mane; obeundus Marsya, qui se 120
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo; post hanc vagor; aut ego, lecto
Aut scripto quod me tacitum juvet, ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Nacca lucernis.

patera, supellex e Campania. Postea vado cubitum, minime anxius quod die crastina surgendum sit diluculo, visendusque Marsyas, qui asserit intolerabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo usque ad horam decimam. Deinde prodego foras; vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo

~~~~~

Heindorf. et Kidd.—124 Naca Aldus. Nacca Harl. 2. et probat Marcil. Natta omnes codd. Craquii, Harl. 3. 7. Glarean. Lamb. Crnq. Torrent. Benti. Cuning. Sanad. Schrevel. R. Steph. Dunster, Francis, Wetzel. Wakef. Heindorf, et Kidd. nauta Exc. Sax. Nacta Harl. 4. 6. Zarot. et Vet. Comb.—

NOTÆ

aliud condimentum quodlibet 'patinis irrorandum,' ut loquitur Persius Satira vi. Snum vero sit cuique iudicium, ego dicam quod sentio: movet me quod Poëta jungat cum *patera guttum*: sicque videatur indicare guttam libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* supra interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet: at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana supellex] Ista porro vasa fictilia sunt, ex iis quæ in Campania fiunt ex argilla.

120 *Obeundus Marsya*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo; sive ad sumendam a fœneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In prima fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita: ad quam vadimonia sistebantur: conveniebant etiam cansidici, alique negotia tractantes et componentes: necnon ibidem sedebant fœneratores. Porro *Marsyam* norunt omnes fuisse Phrygium tibicinem; quem ab Apolline, quod temere cum eo contendisset,

excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius, Met. vi. Fab. 5. Vide Cœl. Rhodig. xxviii. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris] Quod illa statua Marsyæ snbiata erat manu, satirice et sarcastice Noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quod Novius libertus inter iudices et senatores allectus esset; et, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, et ab ejus aspectu.

121 *Noviorum minoris*] Novii fratres erant dno, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo supra, vs. 40.

122 *Ad quartam jaceo*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explavi.

Aut ego, lecto Aut scripto] Si foras non prodego, postquam e lecto exsilii, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hic e nominibus facta verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolute positos; ut

Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum 125
 Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem.
 Pransus non avide, quantum interpellet inani
 Ventre diem durare, domesticus otior. Hæc est
 Vita solutorum misera ambitione gravique :
 His me consolor victurum suavius, ac si 130

impurus Nacca lychnos defraudans. Cum vero sol ardentior fatigatum me monuit inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediatur vacuo esse ventre per diem integram: domi resideo otiosus. Hæc vita est carentium infelici et molesta ambitione. Istis me sublevo; vicamque fortunatior quam si

126 'Campum, lusumque trigonem. Ita recte reposnit Bentleius post Jacobum Cruquium, qui ita repperat in vetustissimo Blandinio libro. In campo Martio ludebant terni pila trigonali. Altera lectio, *rabiosi tempora signi*, videtur de tertia Persii Satira desumpta, cum parum intelligeret Librarius lusum trigonem, quid esset. Mirandum sane hoc a tot retro sæculis ignoratum fuisse exscribentibus.' Baxt. Bentleium secuti Sanad. Cuning. Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Heindorf, Kidd. Comb. alii. *rabiosi tempora signi* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes alii codd. et edd. ante Benti. Vet. Comb. tamen habet *rabidosi*.—130 Nonnullæ vet. edd. et Bualid. Cruquii,

NOTÆ

sit sensus: Aut ego, postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. Prior certe præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro '*lectito*,' *scripto* pro '*scriptito*' dixerit Horatius.

124 *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac foetente, adeoque fraudatis quasi lucernis detracto: ut facit Nacca per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. v. 87. 'qui Pallidus offertur misero tibi canlis olebit Laternam.'

Nacca [*Natta*] Quidam legunt *Nacca*. De sordido isto homine et Noster alibi, et Juvenalis Sat. viii. 95. et Persius Sat. iii. 31. 'Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ?'

125 *Ast ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusque diei. Nam qui modice curare se cuti-

culam prædicat, longe abest ut innuat quotidie se balneis uti: quod certe luxuriem et delicias oleret.

126 *Campum lusumque trigonem* [*Rabiosi tempora signi*] Tunc sublevo me, et mitigo ardores Caniculæ: de qua 1. Od. 17. iii. Od. 13. Pers. Sat. iii. initio: 'insana Canicula messes Jam dudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo est.'

127 *Pransus non avide*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico vero circa meridiem sumto cibo, vesperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem vero curandis corporibus. Domitiani tamen refertur laute prandisse, parce autem cœnitasse: ut apud nos modo plerique facere amant; ita succedente medicina et sanitatis ratione.

128 *Domesticus otior*] Otio liberali vaco, non inerti et ignavo.

Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.

quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.

victurus.—191 Harl. 2. et omnes Crnqii, *fuissent*; et sic edd. Crnq. Lamb. Torrent. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, al. ante Bentl. qui ex codd. Battel. Reg. Gal. et duobus aliis cum edd. antiq. edidit *fuisset*.

SATIRA VII.

Ex ridicula Persii Clazomenii persona P. Rupilius Regem Prænestinum adversarium suum percutit. *Bart.* Describitur jocose ridicula litigatio inter Persium Clazomenium et Rupilius Prænestinum, Bruto Prætoris Asiæ. Inprimis ridetur Græculi Asiatici tumida laudatio Bruti ejusque comitum, et acerba ineptaque maledicentia, qua Prænestinus lacessitur.

PROSCRIPTI Regis Rupilius pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, qua ratione Persius ibrida vin-

Satira secunda Libri primi in Ed. Sanad. Hanc Satiram duo antiquissimi codd. Torrentii *In P. Rupilius Regem Prænestinum* inscribunt. Alii *Rupilius*. —2 *Hibrida* Gott. et Zarot. *Hibrida* reliqui ap. Gesn. et Zeun. *Ibrida* om-

NOTÆ

1 *Proscripti, &c.*] Superiore Satira refutavit Horatius obtrectatores et malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempe cum et Augusto reconciliatus et Mæcenati gratus esset: at longe antea idem ei probum fuerat ingestum. Scilicet cum Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque Noster opportuno tempore se ultus est, data occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderebat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil. 'Lucius' marcebat febris, senium, vomitus, pus.'

2 *Ibrida*] Perperam alii *Hibrida* scribunt, frustra et deducunt ab ἵβρις vel ἵβριος, sive ἵβρις, ut significetur *conviciator*, petulcus et contumeliosus. Bene viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus, matre autem Romana. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbro, indeque ibros et ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. XII. 1. 'In animalibus,' inquit, 'bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equa et asino, burdo ex equo et asina, ibridæ ex

Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
 Persius hic permagna negotia dives habebat
 Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas; 5
 Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem;
 Confidens, tumidusque; adeo sermonis amari,
 Sisennas, Barros ut equis præcurreret albis.
 Ad Regem redeo: postquam nihil inter utrumque
 Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti, 10

dicarit pus aut citus Rupili Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, necnon graves lites cum Rege; homo pervicax et qui molestia vincere posset Regem; arrogans et superbus; denique tam acerba dicacitate ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cum nulla utriusque concordia esset, (nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria

nes Harl. et edd. recentt.—3 Faber conj. *Omnibus haud lippis*. Bentleius e Vet. Schol. emend. *Omnibus et medicis*; sed id non ausus est in textum recipere. et *tonsoribus æque natus* Harl. et vet. membranæ Barthii.—6 Cuning. et Sanad. *posset qui vincere*.—7 Plurimi codd. Benth. et edd. antiq. Zarot. Mediol. Venet. Locher. al. *tumidusque*; et sic Benth. Sanad. R. Steph. Bond. Schrevel. Francis, Heindorf, et Kidd. Lambinus rō que primus ejecit secutus auctoritatem duorum Vat. Jannœt. et Torn. et sic Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et om-

NOTÆ

apris et porcis,' &c. Plin. VIII. 49. 'Emusmonibus et ovibus natos prisci umbros vocarunt,' et cap. 63. 'Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translata.' Ita apud Val. Max. VIII. 6. 'Q. Varius propter obscurum jus civitatis ibrida cognominatus,' &c. natus nimirum Hispano patre, matre Veronensi.

3 *Lippis notum et tonsoribus*] Proverbialis dictio. Lippi, quod raro foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiose percontantur ab invisentibus quid sit novi per urbem: tonstrinæ vero, in quas multi conveniunt otiosi et loquaces, sunt proinde rumorum et confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: τὰ κουπεῖα δοῖνα συµπόδια, tonstrinæ computationes sine vino.

5 *Clazomenis*] Urbs ista Minoris

Asiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam et Chium; prius dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8 *Sisennas, Barros*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantia. De *Barris* antea. Sisenna cognomen erat Aproniorum et Corneliorum. Dio lib. LIV. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vita in Senatu reprehensus ausus fuerit dicere, se illam sciente et snadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum ea consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, aperte et salse notaverit.

Equis præcurreret albis] Figurata locutio, inde nata quod equi albi credantur velocissimi. Plaut. Asin. 'Si huic occasionem se tempus subterdixerit, Nunquam ædēpol quadrigis albis indispiscet postea.'

10 *Hoc etenim sunt omnes jure mo-*

Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes; 15
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomed
Cum Lycio Glaucō; discedet pigrior, ultro
Muneribus missis) Bruto Prætoꝛe tenente
Ditem Asiam, Rupili et Persi par pugnāt, uti non
Compositum melius cum Bitho Bacchius; in jus 20

pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium et fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud alia de causa quam quod amobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomed cum Glaucō Lycio; inertior cedat, datis sponte numeribus) dum Prætor Brutus ageret in opima Asia, dimicavit par Rupili atque Persii, adeo ut non convenientius sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad iudicium

~~~~~

nes Crauii et Torrentii.—11 Benteleus conj. *Olim Hectora, &c.* 'Repetitum inter, quod Benteleio displicet, satis vindicatum in Thesauꝛo.' *Gess.*—15 Nonnulli codd. Lambini *verset*, quod recepit Benteleus. Alii vero codd. ut Don. Faërn. Torn. Lambini, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. &c. *vexet*. Cf. 1. Sat. 8. 19. 11. Sat. 3. 249.—17 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Venet. 1559. Chabot. Lamb. Benti. et Kidd. *discedat. pulchrior* pro *pigrior* Han. et Exc. Sax. Vid. Bos. Anim. p. 59.—20 *Compositus* Gott. Harl. 2. 4. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Comb. Venett. 1477. 1478. 1479. Ald. R. et H. Steph. Burm. Schrevel. Dunster, et Delph. *Compositi* Benti. ex uno codice, eumque secuti Sanad. Francis, Wetzels.

NOTÆ

lesti, &c.] Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere volunt: illud est eorum ingenium et velut jus quoddam a natura comparatum. 1. Od. 6. 'gravem Pelidæ stomachum cedere nescii.'

13 *Ultima divideret mors*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: *Θυμοῦ γὰρ οὐδέτις ἐστὶ γῆρας ἔλλο πλὴν θανάτῳ.*

16 *Diomed Cum Lycio Glaucō, &c.*] Ex Iliad. 2. ubi Jupiter dicitur Glaucō mentem ademisse, indeque Glaucō arma aurea ana cum Diomedis æreis permutasse. De Diomede supra Sat. v. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui

Jobati Lyciæ regis gener et regni hæres fuit.

18 *Bruto Prætoꝛe tenente Ditem Asiam*] Ne accipe, lector, Asiæ Prætoꝛem Brutum: immo tunc Romæ Prætoꝛ erat Brutus: in Asiam vero se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique per multa gessit laude digna.

19 *Ditem Asiam*] Cic. pro lege Manilia: 'Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine passionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.'

20 *Cum Bitho Bacchius*] Par gladiatorum insigne erant Bithus et

Acres procurrant, magnum spectaculum uterque.
 Persius exponit causam, ridetur ab omni
 Conventu; laudat Brutum, laudatque cohortem;
 Solem Asiæ Brutum appellat; stellasque salubres
 Appellat comites, excepto Rege; canem illum, 25
 Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
 Flumen ut hybernum, fertur quo rara securis.
 Tum Prænestinus salso multoque fluenti

ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cætus universus cachinnos tollit: laudat ille Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites vero salutaria sidera nuncupat, demto Rege: hunc enim accessisse velut Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Præneste natus illi mordaci et valde copioso

~~~~~

Wakef. et Kidd. *Compositum* optimi codd. Torrentii et al.—21 Harl. 3. 6. 7. quinque Torrentii et edd. vett. ante Lambinum *concurrunt*. Harl. 1. 2. plurimi Lambini et aliorum, cum edd. recentt. *procurrunt*, quod probat Heinsius Sil. Ital. vii. 566.—27 Harl. 2. *quo fertur rara securis*.—28 Dan. Heinsius conj. *mustoque fluenti*. Harl. 6. 7. major pars codd. ap. Benti. Vet. Comb. aliæque vett. *multumque fluenti*. 'Torrentiani tamen aliquot melioris, ut ait, notæ, *multoque*: quibus accedunt Bersmanni duo, et ex nostris Petrensis, Galei, et Franekeranus, et Scholiastes quoque Porphyrio. Agnosco veram Horatii manum, *multoque fluenti*. Porro et illud notandum, *salso* cum *fluenti* connectendum esse, itidem ut *multo*: ἀμυρῶ ῥέοντι καὶ πολλῶ· multo enim

NOTE

Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. Adag.

25 *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutare venisse, at Rupillum fatale sidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. *Æn.* x. 'Sirius ardor: Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris Nascitur, et lævo contristat lumine cælum.' Vide, si vacat, Not. ad 1. Od. 17. et 111. Od. 13.

26 *Ruebat Flumen ut hybernum*] Persii oratio fluebat rapide torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescens et exundantis. Vide 14. Od. 2.

27 *Fertur quo rara securis*] Ad cuius fluminis ripam raro venit frondator enim securi qua ligna cædat; sen quod ipse metuit ne exundante fluvio

abripiatur, seu quod adsit arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur et auferuntur.

28 *Prænестinus*] Rupilius Rex oriundus Præneste. Hæc Latii civitas Roma distat 21. mill. pass. ortum versus: hodie *Palæstrina*. Condita fertur et nomen sortita a Præneste Ulyssis et Circes filio.

Salso multoque fluenti] Male quidam hæc jungunt cum sequenti voce *arbusto*: quæ certe referenda sunt ad Persium, de quo ante. Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluenti*, ut respondeat sequenti vocabulo *Vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior saepe est: et, quicquid dicat, de ea lectione dubitabimus.

Expressa arbusto regerit convicia, durus
Vindemiator, et invictus, cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cuculum.

30

dicteria retorquet ex arbustiva vite deprompta, vinitor acer ac vinci nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce appellans cuculum. Tum Græculus Persius,

~~~~~

venustus hoc, quam si *salso* separatum efferas.' *Bentl.*—30 *Vindemator* Gott. in marg. Mediol. 1477. Ald. Venet. 1559. et Glarcan.—31 Edd. vett. *cucul-*

NOTÆ

29 *Expressa arbusto regerit convicia*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis lacescentem scommata regerit ex arbusto suo: ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio magna lingnæ volubilitate et petulantia contumelias ingerenti.

Arbusto] Id est, vite arbori innixa: de qua Plin. xvii. 23. ubi scribit, 'nobilis vina nonnisi in arbustis gigni, et in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelssitate proficitur,' &c. Columell. lib. iv. 'vites,' inquit, 'maxime gaudent arboribus . . . hoc genus vitium arbutivum vocamus.'

30 *Vindemiator*] Observa, lector, vocem istam esse hic quatuor syllabarum, atque in unam coire i et a, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auson. in Mosella: 'inde viator Riparum subiecta terens, hunc navita labens Probra canunt serio cultoribus.'

31 *Magna compellans voce cuculum*] Stolidum, fatuum, desidem, et pigrum, instar cuculi: vel quod vinitores, putationem et culturam vineæ donec cuculi vox audiat serius tardantes, viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. xviii. 26. 'Putationem æquinoctio peractam habet.' Et postea: 'Sic fere in vi. Id.

Maii . . . quo temporis intervallo, 15. diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciatur inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantia sales etiam cum primo vere ludantur.'

Cuculum] *Cucullus*, vel potius *cuculus*, media producta, κόκκυξ, avis verna, a voce, quam sæpius ingeminat, appellata. Unde et κόκκυγας Græci vocant homines molestos, eadem sæpius insulse repetendo caput obtundentes. Plin. x. 9. 'Procedit vere corcyx, occultatur Caniculæ ortu: semperque parit in alienis nidis, maxime palumbinum, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Causa subjiendi pullos, quod sciat se invisam cunctis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal, . . . pullus avidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, et nitidus in se nutricem convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque seipsam quod talem pepererit: suos comparatione ejus damnat ut alienos, absumique etiam se in-

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
 Persius exclamat, Per magnos, Brute, Deos te
 Oro, qui reges consueris tollere, cur non 34
 Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

posteaquam salibus Italicis aspersus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi crede, unum est e tuis facinoribus.

lum.—34 'Qui reges consueris tollere. Editio Veneta cum Acronis et Porphyri-
 onis Scholiis 1490. tam in versu ipso, quam in utriusque Enarratione con-
 suesti habet; atque ita sine ulla litura codex noster Galeanus. Zulichemianus
 vero, *consueras*. Illud placet: modus enim Indicativus aptius hic convenit;
 et *consuesti* potius dicere solebant, quam 'consuevisti.' Cicero Ep. Fam.
 xv. 8. et Ad Att. xii. 37.' *Bentl.*

NOTE

spectante patitur, donec corripat ip-
 sam quoque jam volandi potens: ex
 genere accipitrum, quanquam nec
 aduncis unguibus nec capite similis
 illis, nec alio colore ac rictu, seu as-
 pectu, quam columbi.'

32 *Italo perfusus aceto*] Italica di-
 cacitate Rupili: 'mordaci lotus ace-
 to,' ut ait Pers. Sat. v. 86. Plant.
 'Ecquid habet is homo aceti in pec-
 tore?'

33 *Exclamat*] Erumpente ira tan-
 dem, quam exstimularat 'homo aci-

dæ linguæ,' ut loquitur Seneca, Con-
 trov.

34 *Qui reges consueris tollere*] Tar-
 quinios olim quidem majores tui, pu-
 ta Jun. Brutus: tu vero deinde ipse
 Jul. Cæsarem.

35 *Hunc Regem*] Ludus in voca-
 bulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est]
 Et hoc te dignum est opus, ut jugu-
 les ac tollas molestum et indignum
 hunc vita hominem.

SATIRA VIII.

IN SUPERSTITIOSOS ET VENEFICAS.

Priapus in hortis Esquilinis positus fingitur conqueri, quod difficiliter venefi-
 cas, quam fures et aves, arcere possit. Tum narrat duarum vetularum ap-
 paratum veneficum, quo ita sit commotus, ut tandem præ horrore ingea-
 tem emiserit ventris crepitum, cujus sono istas veneficas sic perterrefactas
 esse, ut omnibus relictis effuse et sine respectu aufugerint. Tria igitur
 potissimum agit Poëta, ut Priapi cultum derideat, ut vulgi de veneficiis
 superstitionem notet, ut Canidiam Saganamque veneficii infamia laborantes
 perstringat.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum;

Eram antea stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex, dubius an scammum

Satira sexta Libri primi in Ed. Sanad.—1 Unus Harl. *inutile tignum*.

Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido; nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus; 5
Ast importunas volucres in vertice arundo

*fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus extiti, ingens ter-
ror prædonum atque volucrum. Etenim dextra mea arcet prædones *
et arundo in summo capite infixæ deterret aves molestas, ac prohibet consistere in*

V. Phædr. i. 2. 20.—4 Barthii codex antiquissimus: *nam fures fuste coërcet*, et in margine *falce*; utrumque ex interpretamento *roû dextra*. Unus Turnebi, *fures mea dextra coërcet*.—5 Hunc versum resecurit Sanad.—10 *Hic misera*

NOTÆ

1 *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepi-
da prorsus et faceta, qna Horatius
evulgat illud Canidiæ veneficium, de
quo in Epod. ult. ubi Canidia: 'Et
Esquilini Pontifex venefici,' &c.
Porro mire hic Deastrorum vanitas
et falsitas anggillatur. Unde S. Hie-
ronym. lib. XII. in Isai. cap. XLIV.
sub finem ita scribit: 'Flaccus in sa-
tira, deridens simulacra gentium, ait;
'Olim truncus eram,' &c.

Truncus eram] Sic Propert. IV. 2.
Vertumnus de se dicit: 'Stipes acer-
nus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam græta pauper in urbe
Deus.'

Truncus ficulnus] Truncus fici ar-
boris.

Inutile lignum] Minime apta ad
opus materia, ob fragilitatem. Quo
etiam referri potest, quod sub finem
hujus Satiræ dicitur, 'diffissa nate.'
Vel *inutile*, id est, nondum dolatum,
nondum in effigiem aliudve opus effi-
ctum et formatum.

2 *Priapum*] Is Bacchi et Veneris
filius hortis præesse velut custos cre-
debatur. Diodor. Sic. v. 1. mox ci-
tand. Ejus statua rudis et informis
ponebatur: unde ex ficu ut pluri-

mum fiebat, quod lignum fragile et
ad alia opera artificiose fingenda in-
eptum. Aliam alii rationem affe-
runt, quod ficus admodum fertilis,
Priapus vero sæcunditatem designet:
teste Plutarcho de Iside et Osir.

4 *Fures dextra coërcet*] Diodor. Sic.
cit. 'Priapus non solum in urbium
templis, sed et in agrestibus quoque
locis tanquam vinearum atque horto-
rum custos colitur, fructuum fures
castigans.' Hinc falcem ligneam te-
nens fingeatur, quasi fures illa con-
fossurus, seu prostraturus. Columell.
de Hortorum Cultu, ita de Priapo:
'Sed truncum forte dolatum Arboris
antiquæ, numen venerare Ithyphalli,
... medio qui semper in horto ...
prædoni falce minatur.' Virg. Georg.
IV. 110. 'Et custos furum atque avi-
um cum falce saligna, Hellespontiaci
servet tutela Priapi.'

6 *In vertice arundo Terret fixa*] Hoc
avibus terculamentum poni solebat.
Tibullo ascriptum Epigramma sic ha-
bet: 'Placet, Priape? qui sub arboris
coma Soles sacrum revincte pampino
caput Rubersedere ... sæpe floribus
novis Tuas sine arte deligavimus co-
mas.'

Terret fixa, vetatque novis considerare in hortis.
 Huc prius angustis ejecta cadavera cellis
 Conservus vili portanda locabat in arca.
 Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum, 10
 Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.
 Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc effenda in vili sandapila. Hoc erat commune plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sarraceni, et Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat agri pedes mille.

Cuning.—12 Idem conj. *cippus in agro*; quod habet Exc. Sax.—13 Glarean.

NOTE

7 *Novis in hortis*] Quos nuper in Esquilii Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur postea.

8 *Huc prius, &c.*] Ubi modo stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antea sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis] Non atriis aulivæ magnis elata cum honore ad sepulcrum, more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9 *Conservus portanda locabat*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompa duci propter inopiam nequeunt. At contra divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic vero subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

Vili in arca] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapila, quam Martialis vocat 'Orcinianam spon-

dam,' qua egenorum, itemque damnatorum, cadavera portabantur a sandapilariis. Juvenal. Sat. III. 32. 'Conducere . . . portandum ad busta cadaver.'

10 *Hoc miseræ plebi, &c.*] Esquilina regio sepulcris servorum atque miserorum dedicata erat, inquit vet. Comment.

11 *Pantolabo scurræ*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutua a pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille Pantolabus sepulcro pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius Nomentanus patrimonii decoctor insignis.

12 *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulcrum plebeiorum, continens mille pedes, &c. Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim cippus in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certa pars agri excepta et ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulcra. Ergo sepulcri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquaversus intelligenda.

Hic dabat; hæredes monumentum ne sequeretur.

Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque

Aggere in aprico spatium, quo modo tristes

15

Albis informem spectabant ossibus agrum.

Cum mihi non tantum furesque feræque, suetæ

Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,

nos in latitudinem, trecentos vero in longitudinem, velabatque, ne sepulcrum ad hæredes pertineret. Jam vero licet habitare in Esquiliis salubribus, et ambulare in colle aprico, ubi nuper mæsti cernebant agrum albis ossibus deformem. «Quamquam non tam me angust et vexant prædones ac feræ agrum istum infestare solita,

edidit, monumentum hoc ne sequeretur; quod non damnat Zeunius. sequeretur Harl. 2. 4. 6. 7.—14 *Esquiliis* Venet. 1559. et Glarean. ap. Zeun. —15 ‘Pro quo modo,’ inquit Bentleius, ‘lege invitis licet codicibus, qua modo.’ Ego tamen non ausim. Unde enim novit ille non licere dicere quo pro in quo loco vel ubi? Alias novimus eo et quo vetustos esse Accusativos; verum et quo dicitur in Ablativo.’ Baxt. ‘Bentleii emendatio probabilis est, quia qua a librariis ob sequens modo est mutatum.’

NOTE

Ita vetus Inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui geographice longitudinem hic accipiunt in majori distantia. Nec enim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. 1. 6.

13 *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi et notari solebant literæ istæ: H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Federic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Esquiliis extabat cippus his notatus literis: ab ea parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntur: ab ea vero parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hac Inscriptio: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14 *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc vero sepulcreti amota seditate per Mæcenatem, jam licet frui Esquiliarum salubri aëre; licet hic habitare, quin et deambulare in amœnis hortis,

ubi prius arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliis] Hæc urbis Romæ regio. Epod. v. et ult.

Salubribus] Illuc propterea, et ad hortos Mæcenatianos in Esquiliis, secedebant Tiberius ad quietem, Augustus vero æger ad valetudinem procurandam. Ita Sueton.

17 *Cum mihi non tantum*] In hortis quidem sedeo amœnitate cœlique temperie pergratia, inquit Priapus: at id mihi molestum, quod veneficas inde exterminare nequeo sepulcra frequentare assuetas. Fures avesque facile abigo, at non ita improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquisitos fructus surripiendos: *feræ* autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim venire assuetæ inde vix absterrebantur; semperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrabant.

Quantum carminibus quæ versant atque venenis
 Humanos animos : has nullo perdere possum 20
 Nec prohibere modo, simulac vaga luna decorum
 Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
 Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
 Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
 Cum Sagana maiore ululantem : (pallor utrasque 25
 Fecerat horrendas aspectu :) scalpere terram
 Unguibus, et pullam divellere mordicus agnam,
 Cœperunt ; cruor in fossam confusus, ut inde

quam mulieres, quæ humanas mentes infectunt incantamentis et veneficiis. Illas nulla ratione possum abigere, aut prohibere quominus colligant ossa et herbas noxias, statim atque luna currens pulchrum ostendit vultum. Ego ipse conspexi Canidiam atra veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Sagana seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum carperunt unguibus effodere, moxque discerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in scrobem effusus

~~~~~

Zeun. Benteium secuti Cuning. Sanad. Wetzel. Heindorf; et Kidd.—19 Exc. Sax. Harl. 6. al. *versant* pro *versant* ; ita quoque Burm. ad Ovid. Am. II. 2. 29. Vide ad 1. Sat. 7. 15.—20 'Qui pro perdere maluit *pellere*, ille sic enervari orationem vehementem Priapi non sensit. Nihil minus minantur comici irati, quam 'perdere,' 'disperdere,' 'cerebrum dispergere in via,' &c. *Gess.*—24 Harl. 2. 7. *sparsoque capillo*.—25 Bentl. in ed. pr. Cantab. et Cuning. *utramque*.—27 Unus Han. *divellere morsibus*, ex Vet. Schol. Vide Nic. Heinsinm ad Ovid. Met. XII. 27.—28 *Cœpere* Cuning. ex conj. ut ultima syllaba producat ob consonantes *cr* in voce *cruor*. Unus Han. in *fossam diffusus*. Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. in *fossam cum fusus* ; et sic Kidd.—32

NOTÆ

20 *Has*] Veneficæ, Canidiam, Saganam.

21 *Simulac vaga luna, &c.*] Decorum suum ostendit luna dum plena est : et hoc præsertim tempus ad perpetranda veneficia assumunt. Vide Epod. v. et ult.

22 *Ossa legant*] Paulus Jurisconsultus : 'Qui e sepulcro corpora extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur : honestiores autem in insulam deportantur : alias aut relegantur, aut ad metalla damnantur.' Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes] E sepulcris natas, quasi sacras Diis manibus, pro-

indeque veneficiis idoneas. Menta præ ceteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur peltæ fuisse Plutonis, a Proserpina demum concepta, et in herbam sui nominis transformata. Porro notandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias occupatas : superfuisset vero illic aliquot sepulcra.

25 *Cum Sagana maiore*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui a Trimumviris proscriptus est : habuit vero sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28 *Ut inde Manes elicerent*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

Manes elicerent, animas responsa daturas.
 Lanea et effigies erat, altera cerea; major 80
 Lanea, quæ poenis compesceret inferiorem.
 Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
 Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sævam
 Altera Tisiphonem: serpentes atque videres
 Infernas errare canes; lunamque rubentem, 35

est, ut hinc umbras evocarent, animas responsa reddituras. Porro aderat imago lanea, et altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem ceream plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione, ac velut mox interitura. Veneficarum altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias: lunam vero erubescens se abscon-

*****

Bentleius legit ut quæ, ex duobus codd. Torrentii, Pulmanni tribus, Giffanii uno, et suis Gal. et Magdal. Ita Gott. Sanad. Francis, Wetzsl. Wakef.

NOTE

29 *Animas responsa daturas*] Necromantia est, qua magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique Not. 1. Reg. 28. Saul rex per Pythonissam suscitavit impie animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proxime futuram. 'Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis,' &c.

30 *Lanea et effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum cruciati homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. Hypsipylæ: 'Per tumulos errat passis discincta capillis, Certa que de trepidis colligit ossa rogis. Devovet absentes, simulacraque cerea fingit, Et miserum tenues in jecur urget acus.'

32 *Cerea suppliciter stabat*] Hæc representans eum quem perditum ibant et cupiebant. At laneum simulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius sagæ incantamenti liberare et exsolvere contendebant.

Delph. et Var. Clas.

33 *Hecaten vocat altera*] Canidia invocavit Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem: dictam *Hecaten*, seu quod victimis centum placaretur, seu quod annos centum errare faciat insepultos. Ita Servius. Alii, quod centum, id est, varias habeat virtutes et potestates. Nam et idcirco *tergemina Hecate* vocatur a Virgilio *Æneid.* iv. Est nempe Luna in cælo, Diana in terris, Proserpina in Inferis. Alii etiam aliter, quod Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquit, ab *ἑκὰς*, *longe*, quasi radios emittens ad nos vibrans.

34 *Altera Tisiphonem*] Sagana vocat Tisiphonem unam e Furiis, a plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes atque videres Infernas errare canes] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annuntiabant; serpentes autem Tisiphonem. Deas enim illas ejusmodi assecræ nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35 *Lunamque rubentem*] Pudore suffusam, et abhorrentem a talibus fla-

Horat.

3 K

Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
 Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
 Corvorum; atque in me veniat mictum atque cacatum
 Julius et fragilis Pediatia, furque Voranus.

*dere post majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus. Quod si ali-
 quantum mentior, conspurcetur meum caput merdis albis corvorum; ac mictum et
 cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, et Voranus fur. Quid referam*

*****

Heindorf, et Kidd.—88 'Jam bis terque, opinor, Horatii morem indicavimus: scilicet is, etsi post plures nominativos, singulari tamen numero verbum amat offerre. Recte itaque hic olim dederunt editiones Venetæ et Locheri: *atque in me veniat mictum atque cacatum Julius, et fragilis Pediatia, furque Voranus*. Et diserte hoc exhibent, præter sex Pulmannianos, nostri etiam codices, Leidensis, Reginensis, cum aliis quatuor. Cruquius Torrentiusque tacent. Videat itaque Lambinus, qui *veniant* hic reposuit, idque ait habere omnes fere libros veteres. Utinam meliore fide in his rebus ageretur: jam non hic ceteros post se omnes in errorem induxisset. Priscianus quidem pag. 875. ubi locum hunc adducit, *veniant* habet hodie: at correctorum id facinus est, qui loca ex auctoribus illic citata ad vulgatas eorum editiones refingunt. Tria enim Prisciani scripta vidi exemplaria; quorum duo *veniat* ibi præferunt; tertium *veniet*. Revocetur itaque vetus lectio numero Singulari; et vide nos ad l. Od. 24. et alibi.' *Bentl. veniat* etiam Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Sanad. Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzsl. Wakef. Heindorf. Comb. et Kidd. *venient* Aldd.

NOTÆ

gitiis veneficiisque.

36 *Post magna latere sepulcra*] Hinc patet, quod ante jam annotavi, ad Esquillas et hortos Mæcenatis prope extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque summinota.

37 *Merdis caput inquiner albis Corvorum*] Huc facit quod in Epigram. ante cit. ad Priapum scribit Tibullus: 'Abegimusque voce sæpe, cum tibi Senexve corvus, impigerve graculus Sacrum feriret ore corneo caput.' Arnobius autem lib. vi. diserte. 'Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitas huc omnes conducere . . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint im-

pudentiumque muscarum? Hirundines intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; et modo ipsos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvia podicis?'

39 *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cetera minime notus.

Pediatia [*Pedacia*] Muliebri nomine ob mollitiem et impudicitiam vocat per contemptum et ludibrium. Is Pedacius, vel Pedatius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum vero patrimonium abliguruisse, flagitiosisque postea libidinibus servisse.

Furque Voranus] Iste fuit Q. Lucatius Catuli libertus, furax et astutus apprise: qui cum nummulario cadam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque.

Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes 40
 Umbræ cum Sagana resonarint triste et acutum;
 Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
 Abdiderint furtim terris; et imagine cerea
 Largior arserit ignis; et ut non testis inultus
 Horruerim voces Furiarum et facta duarum. 45
 Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
 Diffissa nate ficus: at illæ currere in urbem:

singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Sagana, voce tenui et stridula. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, et dentes colubræ muculosæ: utque ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba et actiones umbarum Furiarum istarum. Etenim quanto sonitu crepat vesica disrupta, tanto ego ficulus olim truncus divinis natibus crepui. Protinus autem illæ veneficæ fugere in urbem ceperunt. Tum-

&c. usque ad Bentr.—39 *Pedatia* Venet. 1559. et Glarean.—41 Bentr. ex conj. *resonarint*, et sic Harl. 7. eumque secuti recentt. *resonarent* Harl. 2. 3. 4. 6. alii omnes et edd. antiq.—43 *Adiperint* Venet. 1477. 1478. 1479. et Florent. 1482. ut *imagine* conj. Cuning.—45 Cuning. Sanad. et Francis: ac *facta duarum*. Harl. 4. Venet. 1479. Vet. Comb. et Florent. 1482. et *fata duarum*.—47 *Divisa* conj. nescio quis. Vid. Syllog. Epist. tom. v. p. 375.—48 'Vide

NOTÆ

Deprehenso vero ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Belle, si te non *ἐκχαλκεύει*, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41 *Triste et acutum*] Sic *Æneid.* vi, 491. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos *Æneam* videntes obstepescunt, 'pars vertere terga . . pars tollere vocem Exiguam,' id est, exilem, lugubrem, deductam: unde et 'inceptus clamor frustratur hiantes.' Ibid.

42 *Lupi barbam*] Egregie Marcellius, 'Vide,' inquit, 'offucias magicæ artis:' barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficii resistit. Atqui barba lupi in rostro. Plin. xxviii. 10. 'Veneficii rostrum lupi resistere inveteratum aiunt: ob idque villarum portis præfigunt.'

43 *Imaginem cerea* *Largior arserit ignis*] Virgil. *Eclog.* viii. 'Aspice, cor-

ripuit tremulis altaria flammis Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.' Ergo hic indicatur perniciēs ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cerea adumbratus erat. Absurde quidam putant ignem affuisse, et liquescente cera exarsisse. Immo cit. Virgillii locus contrarium docet: verbaque ista clare ostendunt, 'sponte sua.'

45 *Furiarum duarum*] Canidiæ et Saganæ Furiis similium.

47 *Diffissa nate*] Ita lignum recens et adhuc viride, si in opus fingatur, finditur et crepat.

Ficus] Ego Priapus ex arbore ficu Deus factus.

At illæ currere in urbem] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles, levi peditu terrentur, ac fugantur.

Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres.

50

que non sine ludibrio et cachinnis asperxisses Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam decidere, herbas item, et licia brachiis fascinata.

////////

annon legendum sit, *caliendrum*.' Chishull.

NOTÆ

48 *Canidia dentes*, &c.] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ apppositi *dentes*; Saganæ vero glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius. Juvenal. Sat. vi. 502. 'compagibus altum Ædificat caput.' Hinc patet novum non esse, quod nostro sæculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum] *Κάλλυντρον* est orna-

mentum. *κάλυντρον*, sive *κάλυτρον*, *operimentum*. Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel supposititium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres: *periculum capitis*, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur '*Virgula divina*.' Arnobius item lib. vi.

50 *Vincula*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. viii. 'Terna tibi hæc primum triplici diversa colore Licia circumdo.'

SATIRA IX.

IN IMPUDENTES ET INEPTOS PARASITASTROS.

Haud dubie gratia, qua apud Mæcenatem valebat Horatius, multos parasitastros et poetastros pellexit, ut eum obsiderent, et se per eum Mæcenati commendari cuperent. Quare, ut hoc hominum genus molestum a se, si fieri posset, abigeret, fortassis hanc scripsit Satiram, ubi impudentia et garrulitas ejusmodi homuncionis egregie describitur.

IBAM forte Via sacra, sicut meus est mos,

Pergebam forte per viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, mente versans; iis

////////

Satira secunda Libri secundi in Ed. Sanad. Vide Vulpium in Vita Propertii.—1 *IBAM ut forte* Bentl. ex conj. eumque secutus Kidd. Wakef. et Askew interpungebant: *IBAM forte via sacra, sicut meus est mos Nescio, &c.* probante viro docto in The British Critic. Vid. Wakef. Sylv. Crit. iv. pag.

NOTÆ

1 *Via sacra*] De ea Epod. iv. 7. et Epod. vii. 8. vide ibi Not.

Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis :
 Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
 Arreptaque manu, ¶ Quid agis, dulcissime, rerum ?
 ¶ Suaviter, ut nunc est, inquam ; et cupio omnia quæ vis. 5
 Cum assectaretur, Numquid vis ? occupo : at ille,
 Noris nos, inquit ; docti sumus. Hic ego, Pluris
 Hoc, inquam, mihi eris : misere discedere quærens,
 Ire modo ocyus, interdum consistere, in aurem
 Dicere nescio quid puero ; cum sudor ad imos 10
 Manaret talos, O te, Bolane, cerebri

plane intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus ; atque apprehensa manu mea, ait, Quomodo te habes omnium suavissime ? Respondi : Bene, sicut res præsentis fluunt : tibi pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cum vero me sequeretur, præveniens dixi : An aliud quidpiam exposcis a me ? Mos ille, Ut me cognoscas, inquit : sum eruditus. Tum ego : Eo majoris a me aestimaberis. Vehementer autem abire cupiens jam velocius incedebam, identidem subsistebam : famulo nescio quid in aurem insusurrabam : interea sudor ad imos talos defluebat. Cogitabam apud me : quam beatus tu Bolane tali cerebro ! Cum vero iste quidvis

197.—2 Omnes codd. Torrentii, et omnes Cruquii præter unum, delent *id et* ; et sic Torrent. Benti. Sanad. Cuning. Francis, Schrevel. Heindorf, Wakef. et Kidd. item Lachman. ad Propert. 11. 1. 6.—3 *Occurrit* Ald. et multæ deinceps edd. *Accurrit* Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. omnes codd. Cruquii, Torrentii, et aliorum, cum edd. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1478. 1479. Florent. 1482. Mediol. 1486. Cruq. Torrent. Lamb. H. et R. Steph. Bond. Schrevel. Baxt. Benti. et recentt. Vid. Nic. Heins. ad Ovid. Fast. 11. 372.—4 Plurimi interpungunt : *Quid agis, dulcissime rerum ?* Cf. Heroid. Epist. 1v. 125. ix. 107. et Art. Am. 1. 213. Vid. Porson. ad Ph. 1730. Alii, *Quid agis, dulcissime, rerum.* Cf. Ovid. Met. xii. 62. Ita Vet. Schol. H. et R. Steph. Lamb. Cruq. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Comb.—6 *Numquis vis ?* in quibusdam vett.—11 *Bollane*

NOTÆ

2 *Nugarum*] Versiclorum.

4 *Arreptaque manu*] Quasi valde familiaris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus : ergo imprudenter et inepte.

5 *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, immo egregiæ fructum educationis in eo considera : qui hominem passim molestam, quin et pertinaciter importunum, æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadvertet.

Cupio omnia quæ vis] Ita loqueban-

tur olim ad amicos.

6 *Numquid vis*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id dure facere viderentur : ut observat Donatus in Terent. Eunuch. 11. 3. ad hæc verba : ' Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, nunc, quid velit. Recte, inquit, Abeo.'

7 *Noris*] Cnpio ut noris me : sum enim doctus. O insulam orationem !

10 *Cum sudor ad imos Manaret talos*] Præ animi angore et æstn.

11 *Bolane*] Is δέχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait Noster Sat.

Felicem ! aiebam tacitus, cum quidlibet ille
 Garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
 Nil respondebam, Misere cupis, inquit, abire,
 Jamdudum video : sed nil agis ; usque tenebo, 15
 Persequar. Hinc quo nunc iter est tibi ? ¶ Nil opus est te
 Circumagi ; quendam volo visere, non tibi notum ;
 Trans Tiberim longe cubat is, prope Cæsaris hortos.
 ¶ Nil habeo quod agam, et non sum piger ; usque sequar te.
 Demitto aurículas, ut iniquæ mentis asellus, 20

effutiret, laudaret civitatem ac regiones ; quod nihil responsi facerem, ait : Solicite quæris discedere : jam pridem intelligo : verum operam perdis : semper adhærebo : assectabor : equo jamjam istinc contendis ? Cui ego : Nequaquam necesse est te circumduci : aliquem incisere cupio tibi minime cognitum : hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos Julii Cæsaris. Ille vero : Nihil agendum instat mihi, neque sum deses : quolibet te comitabor. Tum ego deprimō aures velut asinus impatiens,

edd. vett. ante Torrent. qui ex codd. snis legit *Bolane* ; et ita omnes codd. Bentleii et edd. recentt.—15 ‘Codex Tons. habet : usque ego nam te Persequar ; at vulgata lectio mihi placet magis, propter præcedens verbum, abire. Dno codd. Bland. habent, *Prosequar* ; quod non minus aptum videtur ; nam fere eos prosequimur, quos comitamur et deducimus ; sed fortasse, quia reluctantem sequitur, *Persequar* magis est appositum.’ *Cray. Prosequar* etiam tres Bersmanni, Bentleii Leid. Regin. Gal. Petreus. Batel. et duo alii ; item Glarean. Bentl. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. hinc Bentl. cum nonnullis edd. vett. refert ad antecedens, ita, *Prosequar* hinc, &c.—19 *Nil h. q. agam ; non sum, &c.* quatuor codd. Torrentii,

NOTE

v. præced. cerebrosus, nugaces et ineptos quosque verbis asperis amoliebatur statim, et abire procul a se adiebat, loquacitatis et loquacium omnino impatiens.

14 *Misere cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modesta responsione, ‘nil opus est te Circumagi,’ &c. Gall. *c’est vous donner trop de peine.*

18 *Cubat*] Sunt qui interpretentur, ægrotat : sicut 11. Sat. 3. ‘Mater ait pueri menses jam quinque cunctant.’

Prope Cæsaris hortos] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustra. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 83. ‘Populo hortos circa Tiberim publice, et viritim tre-

centos sestertios legavit.’ Tiber. cap. 72. ‘Tiremi usque ad proximos Nauticæ hortos subvectus est : disposita statione per ripas Tiberis,’ &c. Vide et Plutarch. in M. Bruto ; ubi scribit, cum testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta et quinque drachmas legavisset, præterea vero etiam hortos, qui trans Tiberim erant, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam et admirabile desiderium omnibus finisse.

20 *Demitto aurículas, &c.*] Metaphora a jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excentere impositum onus. Plin. xi. 37. ‘Aures in equis, et omnium jumentorum genere, iocundicia animi præferunt ; fœnalis marcidæ,

Cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille :
 Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
 Non Varium, facies : nam quis me scribere plures
 Aut citius possit versus ? quis membra movere
 Mollius ? invideat quod et Hermogenes, ego canto. 25
 Interpellandi locus hic erat : ¶ Est tibi mater ?
 Cognati, quis te salvo est opus ? ¶ Haud mihi quisquam ;
 Omnes composui. ¶ Felices ! nunc ego resto :
 Confice ; namque instat fatum mihi triste, Sabella
 Quod puero cecinit, divina mota anus urna : 30

quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille autem exorsus est : Si me bene cognosco, non Viscum, non Varium caviorem me familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velocius quam ego facere valeat ? Quis saltare decentius ? Ego sic cano ut etiam Hermogenes invidet. Hæc erat occasio interrumpendi : Itaque ait illi : Haberne matrem aut propinquos, quibus necessaria sit tua salus ? Respondit : Nemo superest mihi : cunctos sepelivi. Tum ego tacite : Illi fortunati : miser ego jam vivo : interfice. Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella ve-

~~~~~

sine conjunctione et.—23 *Non Varum* unus Han. Harl. 2. et edd. primæ.—30 'Nescias utrum casu recto *mota anus*, an casu ablativo *mota urna divina*, dicatur. Mihi quidem neutrum placet. Etsi enim *urna divina* facile in poeta placere possit ; ut in Silio Italico 'flammæ divinæ,' III. 344. 'Fibrarum, et pennæ, divinarumque sagacem Flammarum misit dives Gallæcia pubem ;' tamen si tertium illud addis, *divina urna mota*, adeo acabrum atque horridum exit, ut ne proletario quidem vate, nedum Horatio, dignum sit. Vel illud alterum tolerabilis est, *mota anus*, hoc est, 'commota,' 'agitata,' 'furore percita ;' qualis Manto apud Nasonem Met. VI. 158. 'Per medias fuerat, divino concita motu, Vaticinata vias.' Et illa apud Tibull. I. 7. 49. 'Sic fieri

NOTÆ

micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.'

22 *Viscum, Varium*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio et eruditione clari ; Horatio certe amicissimi. De Visco postea, Sat. seq. et alibi. De Vario Sat. 5. præced. item I. Od. 6.

25 *Hermogenes*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26 *Est tibi mater, &c.*] Callide vult Horatius monere garrulum ut suæ salutis consulat in gratiam propinquorum ; neve sine causa ita se circumagat ac defatiget, quin potius ipse se tantum virum totque et tam eximiiis dotibus insignem familiæ suæ diu

conservet.

28 *Omnes composui*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. III. 104.

Felices] Qui nimirum tua garrulitate et ineptiis sunt liberati. At ego miser resto discrucandus a te ac jugulandus.

29 *Sabella*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive Samnitibus, artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. XVII.

30 *Divina mota anus urna*] Sortilega mulier et fatidica conjectis in urnam sortibus, commotis, eductis, fatum

' Hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis ;
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra ;
Garrulus hunc quando consumet cumque : loquaces,

tula præsagii commota urna divinas. Istum, aiebat, nec sava toxica, nec gladius hostilis interimet, nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra : occidet vero lo-

jubet ipse Deus : sic magna sacerdos,' &c. Sed vel hoc pacto hæret sordet-que tota oratio : quid enim illis facias, *mota anus urna divina* ? an illa ab urna in furorem acta est ? Vel illud vis potius, *mota anus cecinit urna divina*, sive *ex urna* ? an illa in urnam repserat ? adde, quod sine præpositione ipsa dictio est utrobique vitiosa. Quare nihil, opinor, melius est veriusve, quam ut duo vocabula locum inter se permutent, hunc in modum : *namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit mota divina anus urna* : hoc est ; Fatum, quod Sabella anus, divina sive sortilega, mihi puero cecinit, postquam urnam moverat. Urna enim mota, sortes ejiciebantur ; unde Seneca Troad. vs. 974. Virg. Æn. vi. 432. Claud. ii. Rapt. Pros. 332. Noster iii. Od. i. 16. *Beni.*

NOTÆ

eliciens et futura prædicens. Ista divinandi ratio vixit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic antem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ : quæ permixtæ in urna, et mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu et sorte conjunctæ, id esse in fatis ac divinitus præmonstrari credebatur. 'Sortes, taleolæ aut surculi e ligno fuere non grandes : quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ ; eæ publicæ. Sed quæ in publico, in primis religiosæ, et cana quadam veritate sacræ, in templis servabantur in arca reconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.' Hæc J. Lips. Elect. ii. 12. ubi 'attenuatas' sponte sortes apud Liv. mox citand. ingeniose corrigit, 'extæniatas,' id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Præneste inventas refert Cicero de Divin. ii. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. 'Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulchritudo et vetustas Prænestarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior

utitur sortibus ? Ceteris vero in locis sortes plane refrixerunt.' Hæc ille ibidem : et paulo ante : 'Quid sors ? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseræ. Quibus temeritas et casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallacis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.' Sueton. Tiber. cap. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit. Livius initio lib. xxii. inter prodigia quædam et hoc refert : 'Sortes sua sponte attenuatas, unamque excidisse ita scriptam : MAVORS TELUM SUUM CONCVTIT : et per idem tempus Romæ signum Martis Appia via sudasse.'

31 *Hunc neque dira venena, &c.]* Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32 *Laterum dolor]* Plenritia. Cic. de Orat. iii. n. 6. 'Crassus cum febri domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumtus.'

33 *Loquaces]* Vide Plutarch. de Garrulitate : ubi statim initio pronuntiat illam esse morbum curari difficilem.

Si sapiat, vitet, simulatque adoleverit ætas.'

Ventum erat ad Vestæ, quarta jam parte diei

35

Præterita: et casu tunc respondere vadato

Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.

Si me amas, inquit, paulum hic ades. ¶ Inteream, si

quæ aliquando tandem. Ergo ubi primum ætate adulta erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad templum Vestæ, transacta jam parte diei quarta: et forte debebat tunc vadato respondere, vel causa cadere, nisi vadimonium obiiisset. Dixit vero: Quæso paululum istic me adjuva. At ego: Moriar, si valeo stare, vel

—36 'Satis mirari nequeo Interpretes omnes latuisse *casu vadato* modo dici pro in causa vadata, cum notum sit quid casus sit Jurisconsultis. 'Respondere' autem is dicitur in quem is intenditur. Bentleius multa hic movet per densas tenebras, quæ non puto opus esse lectori modo representare. Pro vadato reposuit *vadatus* ex ingenio.' *Bæst.* 'Casu vadato nihil esse puto. 'Vadatum' esse vel activum, qui alteri necessitatem vadis dandi imposuit, vel passivum, qui dare jussus est, ipse fatetur et probat Bentleius, quo minus opus est sola conjectura mutare lectionem omnium librorum, quam etiam Acron tuetur.' *Germ.* 'Vadari' esse verbum commune e Prisciano docuit Rob. Stephanus in Latine Lingue Thesaurò: hic autem active sumi non potest; quia reus respondebat actori sed præconi, a quo citabatur. Ascinius ad Cic. de Præt. Urb. cap. 1. 'Recte dictum est 'respondet'; nam apud veteres et judices, et rei, et accusatores, et defensores, citabantur a præcone Prætoris:' ex quo colligitur 'vadatus' reponendum esse; idque Laurenbergius in Antiquario indicavit, et duobus exemplis 'vadari' passive accipi ostendit.' *Cuning.*—38 Codex Divæ ap. Cruq. sine ulla litura: Si tu

NOTÆ

35 *Vestæ*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. II. n. 67. de Vesta disserit: 'Hæc Dea,' inquit, 'est rerum custos intimarum... Græcia *τὴν* dicitur... Ejus vis ad aras et focos pertinet... Non absunt longe ab ea Dii Penates,' &c.

Quarta jam parte diei] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porro quod sequitur: *et casu tunc respondere vadato Debebat*, explicatur per Martialis. IV. 8. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas

notantur: 'Prima salutantes atque altera continet hora; Exercet raucos tertia cansidicos. In quintam varios extendit Roma labores; Sexta quies lassie,' &c.

36 *Respondere vadato Debebat*] Garulæ in jus a quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi afflisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38 *Paulum hic ades*] In iudicium veni quæso mecum, ad primum tribunal Prætoris; ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare] Infirmis ego curribus haud valeo diu stans manere in foro ante Prætorem; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare

Aut valeo stare, aut novi civilia jura ; 39
 Et propero quo scis. ¶ Dubius sum quid faciam, inquit ;
 Tene relinquam, an rem. ¶ Me, sodes. ¶ Non faciam, ille ;
 Et præcedere cœpit. Ego (ut contendere durum est
 Cum victore) sequor. ¶ Mæcenas quomodo tecum ?
 Hinc repetit. ¶ Paucorum hominum, et mentis bene sanæ
 Nemo dexterius fortuna est usus. ¶ Haberes 45
 Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,

scio leges civiles: adde quod festino illuc quo nosti. Tum ille ait: Incertus sum quid agam; an te deseram, an litem. Cui ego: Me, me, obsecro. Nequaquam, inquit iste, et cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde vero sermonem ille resumit. Mæcenas quomodo tecum agit? Paucos amicos recepit, inquam: et certe sapit. Ille: Nemo unquam usus est fortuna callidius quam tu. Næ magnum auxiliatorem haberes, secundas quidem partes agendi

me, inquit, amas.—42 'Meliores codd. tum alieni, quam nostri, in quibus Leid. et Regin. non agnoscunt est, quod elegantius omittitur. Terent. Phorm. 11. 1. 'Etiamne id lex cœgit? illud durum. Ego expediam: sine.' Bentl. Cf. 1. Od. 24. 19.—44 'In Ms. Gottingensi est ut mentis bene sanæ, quod valde placet: sic enim ratio reddatur, cur paucorum hominum sit Mæcenas. Memor videlicet vafri illius Siculi, qui temere nos vetat credere,' &c. Gesn.—45 'Nemo deterius Mediol. 1477. notabile sphalma.' Idem.—48 Bentleius ex

NOTE

in jure, sep contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Juris-consulti, patroni, causidici.

39 *Aut novi civilia jura*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia: proindeque tibi adesse nequeo.

40 *Propero quo scis*] Volo visere hominem quendam, ut ante dixi, prope hortos Cæsaris habitantem. Viam itaque sat longam obire propero.

41 *Me, sodes*] Me relinque potius quam rem tuam.

Non faciam] Minime vero te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod plaris æstimabat perdenda lite.

43 *Mæcenas quomodo tecum*] Sero-cinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44 *Paucorum hominum*] Non cnivis

se familiarem exhibet: paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. Saturnal. 111. 16. 'Paucorum hominum est iste acipenser.' Ex Cicero-ne, de Fato.

45 *Nemo dexterius fortuna est usus*] Tu belle admodum usus es fortuna, qui Mæcenatem ita demerueris. Quod si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec uspiam tibi officerem: immo alios omnes hoc pacto facile summo-veres, primumque locum tu consequeris. Hæc garrulus ad Horatium.

46 *Posset qui ferre secundas*] Metaphora a Scenicis ludis et actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. et hinc loco dabit incem. 'Qui princeps in agendo est ornatissimus et paratissimus esse debet ... Apuleium esse video proximum sub-

Hunc hominem velles si tradere ; dispeream ni
 Summosses omnes. ¶ Non isto vivimus illic,
 Quo tu rere, modo : domus hac nec purior ulla est,
 Nec magis his aliena malis : nil mi officit unquam, 50
 Ditiior hic, aut est quia doctior ; est locus uni-
 cuique suns. ¶ Magnum narras, vix credibile. ¶ Atqui
 Sic habet. ¶ Accendis, quare cupiam magis illi
 Proximus esse. ¶ Velis tantummodo, quæ tua virtus,
 Expugnabis ; et est qui vinci possit ; eoque 55

*peritum, si velles ad Mæcenatem perducere istum virum : moriar, nisi cunctos amo-
 liri posses. Ego vero : Minime ea ratione qua putas illic agimus : nulla domus
 ejusmodi malis est purgatior aut remotior quam illa : nihil unquam nocet mihi
 quod alius opulenter affuerit vel doctior : suum quisque gradum obtinet. Tum
 garrulus : Rem sane magnam dicis, et quæ prope supra fidem sit. Verumenim ita
 est, inquam. Mox ille : Inflammas ut ardentius velim ad eum accedere. Respon-
 deo : Satis est cupias : vinces, pro tua virtute : atque is est qui expugnari queat :*

~~~~~

codd. Zurich. Gal. Trinit. *Non isto viritur illic*, eodem sensu, sed ' paulo
 vinnatius,' ut ait. Bentleium secuti Sanad. Francis. Heindorf, Wakef. et
 Kidd. *Isto non virinus illic* Cuning.—50 Codd. tres melioris notæ et alii non-
 nulli ap. Torrent. Harl. 2. 3. 4. Bentleii Leid. Regin. et septem alii, et
 codex unus ap. Bos, Anim. p. 59. item edd. Bentl. Sanad. Francis, Wakef. et
 Kidd.—55 Janus Donsa emend. *vinci possit*, nemine probante. Waddel. conj.

NOTÆ

scriptorem...deinde habet Allienum ;
 hunc tamen a subelliis...Ac ne is
 quidem tantum contendet in dicendo
 quantum potest : sed consulet landi et
 existimationi tuæ : et ex eo quod ipse
 potest in dicendo, aliquantum remit-
 tet, ut tu tamen aliquid esse videare.
 Ut in actoribus Græcia fieri cerni-
 mus : sæpe illum, qui est secundarum
 aut tertiarum partium, cum possit
 aliquanto clarius dicere, quam ipse
 primarum, malum summittere, ut
 ille princeps quam maxime excellat :
 sic faciet Allienus ; tibi serviet, tibi
 lenocinabitur ; minus aliquanto con-
 tendet quam potest.'

47 *Hunc hominem*] Seipsum indicat
 ac digito monstrat garrulus. Plant.
 Bacchid. 'Hunc hominem decet auro
 expendi.'

Tradere] Commendare, Mæcenatis

amicitiam conciliare.

48 *Non isto vivimus, &c.*] Respon-
 det Horatius. Alia est longe condi-
 tio amicorum Mæcenatis. Ab his pro-
 cul exulant mala et pestes quibus
 solent ædes magnatum vexari et cor-
 rumpi. Inde vero abant omnis am-
 bitio, invidia, æmulatio, criminatio-
 nes, insidiæ, supplantationes. Supra,
 Sat. 6. Mæcenatem dixit 'cantum
 dignos assumere, prava Ambitione
 procul.'

54 *Velis tantummodo, &c.*] Non si-
 ne salsa derisione fatuum, vanum, et
 arrogantem hominem palpat Horati-
 us, ab illo expugnandam facile amici-
 tiam spondens Mæcenatis.

55 *Eoque Difficiles aditus primos ha-
 bet*] Eo quod norit se vinci paulo fa-
 cilliozem : ironice. Alii perperam pro
 antecedenti dictione, *possit*, legunt

Difficiles aditus primos habet. ¶ Haud mihi deero :
 Muneribus servos corrumpam ; non, hodie si
 Exclusus fuero, desistam ; tempora quæram ;
 Occurram in triviis ; deducam. Nil sine magno
 Vita labore dedit mortalibus. ¶ Hæc dum agit, ecce, 60
 Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, et illum
 Qui pulchre nosset : consistimus : Unde venis ? et,
 Quo tendis ? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
 Et prensare manu lentissima brachia, nutans,

ideoque difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit illa; famulos donis captabo: si hodie repulsam patior, minime abcedam: occasionibus insidiabor: obtriam ibo in plateis: comitabor. Nihil absque magnis ærumnis vita hominibus largitur. En vero dum ista versat ille, occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, et qui probe cognoscebat hunc garrulum. Subsistimus. Unde venis? et quo vadis? quarit, ac respondet. Cœpi vellere et stringere brachia mollissima, in-

eo quod Difficiles; et sic Mediol. 1477.—56 Mediol. 1477. et Venett. 1477. 1478. 1479. aditus primus.—64 Lambinus ex duodecim codd. pro prensare reposuit pressare. ‘Nictare est aliquid oculis nictantibus demonstrare.’ Vet. Schol. Constat enim legisse nictare; quod miror neminem advertiasse, neque ipsum Bentleium, qui me invito retinuit nutans.’ Baxt. ‘Nescio unde vir doctus illud suum nictans hauserit. Quos ego consolare potui libros non in contextu modo Horatiano, sed in scholiis etiam legunt, ‘Est autem ‘nutare,’

NOTÆ

poscit : et hic intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis et obsequiis vincti amantem ac poscentem advenitibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem et consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apagē ista quæ omnino pugnāt cum indole Mæcenatis, quam hic et alibi commendat Horatius.

56 *Difficiles aditus primos habet*] Vide supra Sat. vi. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quam stultam et futilem, animadvertet.

57 *Muneribus servos corrumpam*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo. Invenal. Sat. iii. 184. ‘Quid das ut Cossum aliquando salutes?’

59 *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed male collocata sententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo: *τὸν πόνον παλοῦσιν ἡμῖν πόνον ἀγαθὸν θεοῖς. Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.*

61 *Fuscus Aristius*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta i. Ode 22. et i. Epist. 10.

63 *Rogat, et respondet*] Interrogat me Fuscus ‘unde venis?’ et quo tendis?’ atque mihi similia roganti respondet.

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, et a quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus et brachia: præcipue cum angimur, nec aperte licet conqueri. Crug.

64 *Prensare*] Legunt alii *pressare. Lentissima brachia*] Maligne cedens.

Distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus 65
 Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
 Certe nescio quid secreto velle loqui te
 Aiebas mecum. Memini bene; sed meliori
 Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu
 Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam, 70

uens, oculos torquens, ut me liberaret. Hic vero maligne versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum. Porro addidi: Dicebas profecto velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sane, ait; sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata sunt. An velles recutitis Judæis oppedere?

~~~~~

aliquid oculis 'nutantibus' velle demonstrare." *Germ.*—68 'Locheri ed. et Venet. 1490. habent *meliore*; quo modo Palmanni codd. quatuor, et una alterque ex nostris. Idque recte, ut opinor; sic enim solet Noster: 'Concines majore Poëta plectro.' 'Digne puer meliore flamma,' &c. *Bentl.*—69 Quædam edd. vett. *sabbatha*. 'Pro *vin' tu*, quod omnes codd. et edd. vett. servant, *Bentl.* legit *vis tu*, ex 11. Sat. 6. 92. eumque secuti sunt Sanad.

NOTÆ

tia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non male interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ velleitatione et prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. 'Nihil ego illo novi impudentius, astutius, levitius.' Sueton. Tiber. 57. 'Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.'

Nutans, Distorquens oculos] Nutibus oculisque signum dans.

67 *Certe nescio quid secreto, &c.*] Horatius instat rursus ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, dissimulans, denique 'male salsus.'

69 *Hodie tricesima sabbata*] Hodie Judæi solenne festum celebrant, quo intermittere omne negotium fas est. His ego astipulor: quare nec morari, nec sermones conferre tecum licet modo. *Tricesima sabbata* quidam explicant Neomeniam, quod in novilunio sabbatum magnum Judæis habetur. Psalm LXXX. 'Buccinate in

Neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestræ.' Alii interpretantur Kalendas mensis Nisan qui primus in æquinoccio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum sabbatum et vetus phase, quo agnum comedeant ritu sanctissimo. Quare vero *tricesima*? Quod revera ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad istam solennitatem: videlicet a Septembri mense quem *Tisri* vocabant, ad dimidium fere Aprilis, illis *Nisan*; quo Pascha celebrabant. De sabbato Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. vi. 158. et Pers. Sat. v. 184.

70 *Curtis*] Vide Sat. v. in fine, Not. ad istas voces, 'Judæus Appella.'

Oppedere] Vox ridicula ac contemtum apposita: *κατασπένδειν*, ventris crepitum emittere contra, id est, respuere, aspernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est] Sane Judaicos ritus absque religione violarim, illosque flocci facio, inquit Horatius.

Religio est. At mi: sum paulo infirmior, unus
 Multorum; ignosces; alias loquar. Hunc sine solem
 Tam nigrum surrexe mihi! fugit improbus, ac me
 Sub cultro linquit. Casu venit obviu illi
 Adversarius: et, Quo tu, turpissime? magna
 Exclamat voce, et, Licet antestari? Ego vero
 Oppono auriculam: rapit in jus: clamor utrimque:
 Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

75

Haud religioni duxero, inquam. Ego vero ducam, ait: sum paulo superstitiosior, atque pluribus similis: indulge mihi: alias alloquar. Tum demum ego: Ergone merui diem hunc adeo funestum mihi esse? Interim fugit malignus, at me sub gladio deseruit. Verum ecce adversarius isti garrulo forte occurrit, statimque vociferatur: Ecquo nempe tu, vilissime, abis? ad me vero: Potes testis esse? Ego mox aurem offero. Tum hic illum ad iudicium trahit. Exclamant ambo. Hinc et inde plebs affluit. Ita me Apollo liberavit.

Francis, Wakef. et Kidd.—73 Gott. ap. Gean. *Tam mihi surrexisse nigrum.*—76 'Sic editiones, *Exclamat voce*; neque quicquam ex libris suis proferant Interpretes, excepto Bersmanno: is vero in duobus se testatur invenisse, *Inclamat voce*. Et sic plane codd. nostri Gal. Regius, Reg. Soc. Trinit. et pro var. lect. Regin. Rectius sine dubio. Lucr. III. 967.' Bentl.

NOTÆ

71 *At mi*] Respondet Aristius: Ego contra, mores Judæorum colo: unde religio mihi esset hodiernum festum cum illis non celebrare.

Unus Multorum] Εἷς τῶν πολλῶν, unus e plebe, ejus similis ego, pariter infirmus et superstitiosus: si libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contradicam.

73 *Surrexe*] Vide supra Sat. v. ad vocem 'crepsemus.'

76 *Et, Licet antestari*] Et conversus ad me, dixit, Vis antestari? Cui libentissime annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex XII. Tab. ita jubebat: 'Si in jus vocatus, ni it, antestatus manum injicito: aurem antestati capito.' vel ut habet J. Lips. Epistolic. Quæst. lib. IV. Epist. 26. 'Si vis vocationi fuit, antestaminor:

ni it, aurem capito antestati.' Quod sic ille ibid. explicat: in antestatione, inquit, actor imam auriculam tangebat antestati, addens hoc verbum 'Memento.'

77 *Oppono auriculam*] Plin. XI. 45. 'Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestantur;' vel potius 'antestantur:' ut contra Rævardum ex lege et more veteri asserit Lipsius mox citatus.

Rapit in jus] Post factam antestationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78 *Apollo*] Bonorum is poetarum tutor ac vindex. Alii respiciunt volunt ad Augusti forum, ubi erat statua Apollinis eburna eo ipso in loco, in quo jus dicebatur. Plin. XXXVI. 5. Juvenal. Sat. I. 128. 'Sportula; deinde forum, Jurisque peritus Apollo.'

SATIRA X.

IN INEPTOS LUCILII FAUTORES.

Cum Horatium ob ea, quæ Satira quarta de Lucilii vitii ostenderat, quidam obtrectatores, in his maxime Demetrius, Hermogenes, Pantilius, et Fannius, vituperassent; defendit hic suam sententiam uberiusque explicat, ostendens, genus dicendi Lucilianum, præterquam quod minus breve esset, varium et jucundum, idem quoque ob verba Græca immixta impurum esse. Quodsi nonnulla in Ennio reprehenderit Lucilius, nihil vetare, quo minus ipsius vitia notentur ab alio. Verumtamen quodammodo excusandum esse Lucilium ob ævum, quo vixerit; quia, si nunc viveret, fortassis limatius diligentiusque esset scripturus. Ceterum, addit Horatius, semet ipsum contentum esse, si paucis iisque doctis hominibus (quos gratus recenset) sua probarentur scripta; contra se minime curare, quid Demetrius et Tigellius de illis sentiant.

*Lucili, quam sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo pervincam, qui male factos
Emendare parat versus. Hoc lenius ille,
Est quo vir melior: longe subtilior illo,
Qui multum puer et loris et funibus udis 5
Exhortatus, ut esset opem qui ferre pœtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam illuc.*

////////

Satira quarta Libri secundi in Ed. Sanad. *Lucili, &c.* ‘Hos versus habet Zarotti prima, et altera Mediol. 1486. cui adjuncti Acron et Prophyryon, pro Horatianis. Landinus rejecit eos jam Flor. 1482. in annotationem, causam interserens, quod Acron incipiat Satiram ab illo versu *Nempe incomposito*. In annotationibus quoque retulere Aldus, Bened. Philologus, Ascensius, Lambinus, Cruquius, Rutgersius, interpretes Delphini, Dacerius. In codicibus eos antiquis fuisse, fatentur omnes. Aldus agnoscit stylum Horatianum: H. Glareanus vel Horatii esse ait, vel simiæ Horatii. G. Fabricius, quasi nihil dubitaret de auctore in castigationibus ad versum, annotat, Catonem intelligi Valerium, nobilem Grammaticum et Criticum (de quo Sueton. cap. 11.) et tamen omisi sunt hi versus in exemplaribus Fabricianis Basil. 1555. fol. et Lips. 1593. 8vo. excusis. Lambinus ætatem cccc. annorum illis tribuit:

NOTE

Hoc primum te, lector, monitum scriptis: quos ne desideres, hic ap-
povo, spuriis octo versis huic Satiræ ponendos censui. [Vide Var. Lectt.]
præfixos legi in quibusdam manu- Horum sensus est iste: Si quidem

NEMPE in composito dixi pede currere versus
 Lucili: quis tam Lucili fautor inepte est,
 Ut non hoc fateatur? At idem, quod sale multo
 Urbem defricuit, charta laudatur eadem.

Scripsi nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Equis tam stulle est Lucilii defensor, ut id minime concedat? Verum ille ipse eadem in membrana laudatur, quod acerbitate plurima civitatem perficuit. Neque vero id ei largiens, alia

~~~~~

Horatianos si quis putet, enim in his literis parum videre ait: sibi assentiri dicit Jo. Auratum, M. A. Muretum, Si. Bosium, Jo. Passeratium. Vossius de Poëtis Lat. p. 9. 'sunt valde antiqui,' ait de his versibus, 'quicquid dicat Lambinus.' Ascensius (edit. 1544. fol.) 'sunt,' inquit, 'qui Mæcenatem taxari hic autement, et ideo propter ipsum ab Horatio resectum hoc caput.' Etiam Glareanus, 'Ablati,' inquit, 'possunt videri poëtæ consilio.' Hæc faciunt, ut dignos patem versus, qui etiam hic legantur: in primis enim, si non sint Horatii, antiqui tamen, et ingeniosi hominis opus videantur. *Germ.* Hi versus desunt etiam in Harl. 3. 4. 6. adruunt, secunda manu, in margine Harl. 3. Bentleius alto silentio eos præterit. Vs. 2. *Defensore tui malit* Ascens. Vs. 4. *Quo meliorque vir est unus Harl.* Vs. 6. 'Legendum puer est loris.... *Exornatus.* Posterius hoc jam suspicatus est acutus vir H. Glareanus. Exornavit se armis juvenis, quem tangit, et malum minatus est vel dedit adeo his, qui secus sentirent de Lucilio.' *Germ.* Qui multum nuper loris et funibus udis *Exornatus* conj. Rntgersius.—2 'Codex optimus inepti; sed unius ego testimonio receptam lectionem mutare non ausim.' *Torrent.*—

NOTÆ

Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare parat, certe non carent mendis. Verum est qui Lucilium Catone melius defendat: is nempe qui secum defert fustes et flagella, quibus percutiat et coërceat eos omnes qui obtrecharint Lucilio et veteribus Poëtis. Et hæc ironice. Quæ quidem ostendant et Lucilium habuisse reprehensores datum, et pariter fautores etiam inepte, quod ait hic Horatius.

1 *Nempe in composito, &c.*] Hoc certe esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium sanxerunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriosculos esse ejus versus: sed laudavi pariter quod vitiosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 45.

ad Pammach. 'Mordetur,' inquit, 'et Lucilius quod in composito pede currat, et tamen sales ejus leposque laudantur.'

3 *Ut non hoc fateatur*] Sic est. Sicut qui probent omnia in eo quod aliqua parte admodum placuit: nolintque fateri novos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen 'nihil est ex omni parte beatum.'

Sale multo Urbem defricuit] Sanctus Hieronymus Epist. 47. de Vitand. Susp. Contub. 'Ubi illa quondam constantia, qua multo sale orbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti.' Pers. Sat. 1. 114. 'sequitur Lucilius urbem, Te, Lupe, te, Muti,' &c. *Lege* Cic. de Finib. 1. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide et quæ annotavi ad Pers. cit.

Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cetera : nam sic
Et Laberī mimos, ut pulchra poëmata, mirer. 6

Ergo non satis est risu diducere rictum

Auditoris : et est quædam tamen hic quoque virtus :

Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se

perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem. Itaque non sufficit risu extendere cachinnos auditoris : quanquam est in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut sententia fluat, nec se in-

~~~~~

5 Pro nam, Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 6. et Bos. Animad. p. 56. habent num. Harl. 4. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1486. et Florent. 1482. non,

NOTÆ

5 *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cetera*] Ita profecto æquus rerum æstimator est Horatius et rectus iudex : quicquid velit Quintil. x. 1. ubi, ' Lucilius,' inquit, ' quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, et libertas atque inde acerbitas, et abunde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.' Sensus Horatii est : Tribuens Lucilio quod salibus et acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, et perfecta ejus poëmata. Alias etiam laudare et mirari oporteret mimos utpote dicacitate præstantes.

6 *Laberī mimos*] Comoedias Laberii salibus et facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 39. ' Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques : ' et quod Cæsari admodum placuisset, ' donatus quingentis sestertiis, et annulo aureo, sessum in quatuordecim e scena per orchestram transiit.' Hæc vero transitum minime ferens

Delph. et Var. Clus.

Horat.

Cicero eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait : ' Recepissem te, nisi anguste sederem ; ' simul et illum respuens, et in novum senatum jocatus, cujus numerum Cæsar supra fas auxerat. Id vero non impune. Respondit enim Laberius : ' Mirum si anguste sedes, qui soles duabus sellis sedere : ' exprobrans Ciceroni levitatem et lubricum fidei. Hæc Macrobian. Saturnal. ii. 3. et vii. 3. Vide ejusdem ii. 7. Gell. x. 17. et Cic. Epist. vii. 11.

Mimos] Mimus erat fabula plane dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa : absque exordiis, sine cantu et gesticulatione. Diomed. Item, est factorum cum lascivia imitatio : unde nomen a *μυμῶσθαι*, imitari. Gell. xvii. 14. ' C. Cæsarem,' inquit, ' ita Laberii maledicentia et arrogantia offendebat, ut acceptiores et probatiores sibi esse Publii quam Laberii mimos prædicaret.'

9 *Ut currat sententia*] Ne vel nimia brevitatem obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis oneret et impediat : in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptem admonerat in quadam Epistola : ejus

3 L

Impediat verbis lassas onerantibus aures : 10
 Et sermone opus est modo tristi, sæpe jocosu ;
 Defendente vicem modo rhetoris atque poëtæ,
 Interdum urbani, parcentis viribus, atque
 Extenuantis eas consulto. Ridiculum acri
 Fortius et melius magnas plerumque secat res. 15

volvat dictionibus aures offendentibus et fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris ac poëtæ, alias faceti, qui vires continet, et illas data opera dimittit. Certe res magnas aliquando jocosum de-

cum interrogatione, ut putat Gesn.—14 *Extenuantis opus unus Han. Extenuantis eas consultum Zarot.*—15 *Fortius ac melius Cuning. Sanad. et Francis.*

NOTE

nempe landans ingenium, cum de sua vita casibusque suorum commentarios scriberet; aiebat: 'Opus est dare te operam ne moleste scribas.' Sueton. Octav. cap. 86. Tacit. Anal. iv.

12 *Modo rhetoris atque poëtæ, Interdum urbani*] Horatius, egregie suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo; defendat vicem 'rhetoris,' argumentis pugnando; 'poëtæ,' solertem et aptam dictionem adhibendo; 'urbani,' salibus et joci quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. de Orat. i. n. 17. 'Accedat lepos quidam, facetiæque, et eruditio libero digna, celeritasque et brevis respondendi et lacessendi, subtili venustate et urbanitate conjuncta.'

13 *Parcentis viribus*] Sapienter, consulto, callide, stylum acrem aliquando coercerentis; neque semper acerbe excandescentis aut mordicus lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim 'ense velut stricto ardens infremit.' Juvenal. Sat. i. 165. atque auditorem ita dente carpit, ut etiam 'genuinum frangat.' Pers. Sat. i. 115. Noster contra, ut ait Persius ibid. 'Omne vaser vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus

circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.'

14 *Ridiculum acri Fortius, &c.*] Nonnunquam sermo hilaris, facetus, salus, festivus plus valet et efficit quam vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adversarium irritat, et vires novas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac proster nit. Gorgias Leontinus dicebat, res severas risu, risum rebus severis discuti: ex Aristot. l. iii. de Arte Dicendi. Gell. xii. 12. ita scribit: 'Hæc quoque disciplina rhetorica est, callide et cum astu res criminosas citra periculum confiteri: ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas... Ita Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat,' &c. Scilicet cum a Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuo, ad emendam in palatio domum, accepisset; atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emerem. At re subinde prodita, emtaque domo, cum hoc mendacium in senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis, responditque: 'Parum certe consulti homines estis, qui ignoratis, prudentis et

**Illi, scripta quibus Comœdia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.**

¶ At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis

20

cidit efficacius et aptius quam acerbum. Eo pollebant, in eo sunt imitatione digni homines illi a quibus vetus comœdia condita est: quos nunquam evoluit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens canere nisi Calvum et Catullum. Atenim Lucilius laudabile hoc præstitit quod Græcas voces Latinis miscuit. O stupidi in

NOTÆ

canti patrisfamilias esse, quod emere velit emtutum se negare, propter competitores emtionia.' Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna; ubi cavillans astute Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16 *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. iv. præced.

17 *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modo laudavi, excelebant: varia eruditione, sententiarum arguta brevitate, satyricum salem apte affricabant, acrimoniam styli modo exercentes, interdum cohibentes; et consalto viribus parentes, &c.

18 *Hermogenes*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. iiii. præced.

Simius iste] Demetrius poëta, et fabularum actor: de quo paulo post: *simius*: corpore deformis; vel ineptus et insulsus imitator.

19 *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poëtas amatoria scriptitantes legebat, nunquam vero eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem et Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignorasse virtutes; et hinc illos esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum] Cor. Licinius Calvus in poëmatis scribendis perelegans, in-

genio lepidò et urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epist. eum laudat, atque Iambicis præstitisse: quibus civitatis etiam principes, C. Cæsarem et Pompeium, acerrime insectari minime dubitavit. Quintil. et Seneca Calvum scribunt contendisse cum M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum] C. Valer. Catullus Veronensis in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum consensu. Val. Martialis ad Macrum, x. 78. 'Nec multos mihi præferas priores, Uno sed tibi sim minor Catullo.' Scripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata. Commendatur mirum in modum a Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud: 'Tantum parva suo debet Verona Catullo, Quantum magna suo Mantua Virgilio.'

20 *At magnum fecit, &c.*] Ita loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Insulsi nimirum palati homines id laudabant quod est fatum et vitio vertendum; nempe, 'verbis Græca Latinis miscere.' Lucilius apud Cicer. de Finib. i. n. 9. 'χαίρε, inquam, Tite... χαίρε,' &c. De Finib. ii. n. 24. 'Læliu' clamores sophos ille solebat Edere,' &c. Apud Non. Marcel. in voce 'compernes': Lucil. Sat. lib. xvii. 'Nunc censes

Miscuit. ¶ O seri studiorum ! quine putetis
 Difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti
 Contigit ? ¶ At sermo lingua concinnus utraque
 Suavior, ut Chio nota si commista Falerni est.
 ¶ Cum versus facias ; teipsum percontor, an et cum 25
 Dura tibi peragenda rei sit causa Petillŷ,
 Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
 Cum Pedius causas exsudet Publicola, atque

literis ! Ergone existimatis arduum et admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius ? Sed, inquires, dulcior est oratio utroque sermone constans : velut si vinum Falernum miscetur Chio. Verumenim quandoquidem condis tu carmina, quæro a te, si tibi defendenda esset difficilis causa Petillii accusati, utrum patriæ videlicet et Latini parentis immemor, salageres quæsitæ foris vocabula patriis admiscere, ad instar

—21 Manuscripti quidam tam aliorum quam Bentleii, et edd. nonnullæ vett. post Aldum, *quine putatis* : sed plures et meliores Bentleii, omnes Cruquii, sex Torrentii, Lambini tres Vatt. Jannœt. Faern. Torn. et aliquot alii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Gesneri, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1486. Florent. 1482. Locher. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Dunster, Baxt. Cuning. Bentl. Sanad. Gesn. Zenn. Francis, Bipont. et recentt. *quine putetis*. Glarean. *quidne putatis*. Delph. *quive putetis*, unde nescio. Post hunc versum in Han. 1. insertus est vs. 71. *Sæpe caput caberet vivos et roderet ungues*, qui infra suo loco repetitur sine animadversione antiqua.—23 Cod. Græv. *contentus*, sed a m. sec. *concinnus*.—24 Venet. 1559. et Bentl. *commixta*.—27 *Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini* conj. Bentl. edidit tamen cum Cruquio et Torrentio, *Scilicet oblitus p. p. Latini* ; et sic omnes Lambini, præter duo, omnes Bentleii, Cruquii, et Torrentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. 1490. 1492. Mediol. 1485. 1486. Locher. Florent. 1482. al. ante Lamb. item post Bentl. recentt.—28 Bentleii Regin. et Petrens. cum Zarot. et Vet.

NOTÆ

καλλιπλόκαμον καλλίσφυρον illam... Compervenit aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν Alcmenam... *Τυρῶ ἐν-πατρίειαν,* &c.

21 *O seri studiorum*] Ὀφθαλμοί, qui sero animum ad studia appulerunt, proindeque minus eruditi : contra παιδομαθείς, qui ab ipsa pueritia literis incubuerunt.

Quine [*quive*] *putetis*] Al. *Quine* : quæ particula respondet Græc. γὰρ, *utique*, certe : nec redundare est existimanda. Priscian. xvi. 1. Alii interrogative accipiunt.

22 *Pitholeonti*] Pitholeon, ex insula Rhodo, Epigrammata quædam insulsa

composuit, et Græcis vocibus infercire amavit.

24 *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulo austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa, vide it. Od. 3. 8. ubi et de 'Falerno,' pariter et i. Od. 20. De 'Chio' it. Od. 19. 5.

26 *Petillŷ*] De Petillio, fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. iv. superiori.

27 *Latini*] Quidam legunt *Latine*, et jungunt cum sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam a viris sane gravibus invecata.

28 *Pedius Publicola*] Hic filius fuit

Corvinus, patriis intermiscere petita
 Verba foris malis, Canusini more bilinguis ? 30
 Atque ego cum Græcos facerem, natus mare citra,
 Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
 Post mediam noctem visus, cum somnia vera :

Canusini duplici lingua utentis; contra quam Pedius Poplicola et Corvinus orationes puras elaborant? At cum versus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit de media nocte, tunc quando vera sunt insomnia, ac me prohibuit his

~~~~~

Comb. *canas exsudat.* Venet. 1559. Lamb. Benth. al. *Poplicola.*—31 *Atqui ego* Benth. ex codd. Leid. et Trinit. cum Cruquio et Lambino; ita quoque Harl. 4. 6. *Atque ego* in ceteris.—32 Benth. ex cod. Trinit. *tali me voce,* eumque secuti Sanad. Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *tali vetuit*

NOTÆ

Q. Pedii, qui a Jul. Cæsare scriptus hæres, et Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium et Pansam.

Exsudat] Magnis sudoribus elaborat, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29 *Corvinus*] Messala Corvinus domi valde nobilis, ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latine orationi admixtis infensus, *σχοῶν βδερύ* Latine *suambulum* reddidisse fertur. Quintil. x. 1. 'Messala,' inquit, 'nitidus et candidus, et quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.' Crinitus de Hon. Discipl. i. 12. inter alia de illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentia et gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum: Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quenquam esse illi similem constantia, cura et studio Reipublicæ, atque eloquentia, qua mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem, cum provecior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio ante obitum contigit: quod Orbilio itidem Beneventano accidisse

constat. Vide et Cæl. Rhodig. xi. 13. Alex. ab Alex. vi. 20. &c.

30 *Canusini more bilinguis*] De Canusio oppido Apuliæ, jam dixi supra ad Sat. v. sub finem. Hoc a Diomede conditum: hincque cives partim Græce partim Latine loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus magna Græcia est appellatus.

31 *Natus mare citra*] Apud fines Apuliæ in Italia; non ultra mare, in Græcia.

32 *Vetuit me tali voce Quirinus*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor et conditor deterruit a scribendis Græce versiculis.

33 *Cum somnia vera*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ita statuebat veterum superstitio. Tertull. de anima, cap. 22. 'Certiora et collatiora somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore,' &c. Philostrat. lib. ii. 'Si tempus antelucanum sit et somni matutini, conjectant somnium illud, quasi tunc anima verum vidente.' Theocrit. Idyll. xix. initio scribit, a Venere immisum Europæ somnium, cum tertia pars noctis sta-

In sylvam non ligna feras insanius, ac si
 Magnas Græcorum malis implere catervas.
 Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumque
 Diffingit Rhēni luteum caput; hæc ego ludo,
 Quæ nec in Æde sonent certantia iudice Tarpa,

35

verbis: Non stultius in sylvam portas ligna, quam magnas Græcorum turmas angere studeas. Itaque dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, et dum cornosum Rhēni fontem deformat, ego ista scribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad

*****

me voce Cuning.—34 'Sunt qui al si legendum existiment: sunt qui aliter atque aliter interpungant; sed nihil immutandum.' Lamb. Cuning. *insanior, ac si.*—37 *Defingit* Gott. Harl. 3. 6. nonnulli ap. Grævium, melior pars codd. ap. Bentl. omnes Torrentii, præter duo, edd. vett. Bentl. Baxt. Gesn. Bipont. Sauad. Francis. Heindorf. Wakef. et Kidd. *Depingit* nonnulli ap. Bentl. et ita legi iussit Chishull. *Defigit* quidam ap. Græv. et margo cod. Heinsii. Vide Syllog. Epist. tom. iv. pp. 368. 369. *Diffingit* Harl. 2. 4. quidam ap. Bentl. Venet. 1559. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Zeun. et Wetzl. *Diffringit Rhæci luteum caput* Dan. Heinsius.—

NOTE

ret, proxima jam aurora, quando somnus oculis molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia. Tibull. III. 4. 'Di meliora ferant, ne sint insomnia vera, Quæ tulit extrema proxima nocte quies.' Ovid. Epist. Herus, vs. 195. 'Namque sub aurora, jam dormitante lucerna, Tempore quo cerni somnia vera solent.'

34 *In sylvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35 *Magnas Græcorum catervas*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel poëmatum.

36 *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona*] Ego, inquit Noster, a Quirino edoctus has ludo Satiras; dum alii carmen heroicum misere disperdunt, temere ac inepte attentantes grave scribendi genus: v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogonia) ab Achille interfecto tam insulam Tragœdiam profert, inflatis quidem et turgidis versibus, ut ipse magis quam Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus] Aulus Cornelius Alpinus

iste longe est alius ab insigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. x. ut erudite monet Torrentius, contra Croquium.

37 *Diffingit Rhēni luteum caput*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum descriperat adeo perdidit, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi lutum, grandi certe argumento sordes aspergens. Non abs re putes hic alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humana, ex urna aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*: alii, *depingit*: sed minus bene.

38 *Quæ nec in Æde sonent certantia*] Hæc, inquam, scribo ludens, minime vero propalanda in certaminibus et commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo disserui dudum in Persii Prologo. Vide Sueton. Octav. cap. 89.

Judice Tarpa] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor assiduus, unus-

Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.

Arguta meretrice potes, Davoque Chremeta

40

Eludente senem, comis garrire libellos

Unus vivorum, Fundani: Pollio regum

Facta canit, pede ter percusso: forte epos acer,

Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum

certamen, Tarpa iudice, nec reponenda bis terque in theatro ad spectaculum. Tu quidem, o Fundani, solus viventium nosti urbane scribere versus comicos, in quibus meretrix astuta et servus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum gesta refert pede ter percusso. Varius carmen hericum exequitur tam strenue quam ullus

38 'Pro nec reponere neque ex Leidensi, Reginensi, et multis aliis.' Benth. Ita Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. Benth. et Sanad. in Ende cod. Græv. a m. pr.—
44 'Veterem Scholiasten et plerosque scriptos Codices secutus, ducit servavi; cum Henricus Stephanus et Cruquius magis probent *Ducit molle atque facetum*, quod duriusculum mihi videtur. Et mire *Ducit* de longo Carmine, desumta

NOTÆ

que e quinque arbitris, quorum debent calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur: nec in scenam perferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, vs. 387.

39 *Iterum spectanda theatris*] Neque dramata composui in scenam producenda, ad auram vulgi et publicum favorem captandum. Hac sum etenim ambitione procul.

40 *Arguta meretrice potes, &c.*] O Fundani, solus poetarum, qui modo vivunt, peritus es; atque unus scite ac facete vales scribere comœdias: in quibus 'arguta meretrix' et servus astutus 'comiter garrientes eludunt senem,' ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta] Allusio est ad Terentii Andriam, ubi Chremes senex, Davus servus, notæ sunt personæ comicæ.

41 *Comis*] Hæ voces, comis, comœdia, comessatio, habent originem a *κῶμος, festivitas*. Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis et læciviæ. Varro de Ling. Lat. lib. vi.

42 *Fundani*] Mirum sane quod a

nemine usquam laudetur Fundanius ille, quem tam insigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit] Tragedias eleganter scribit, 'pede ter percusso,' versibus senariis tres dimensiones habentibus: qui 'senos reddunt ictus,' ut est in Epist. ad Pison. vs. 253. In Tragediis nempe, ut norant omnes, 'facta regum' sunt argumenta consneta, et versus Iambici Trimestri duntaxat adhibentur. Vide II. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43 *Forte epos*] Varius Epicum carmen strenue exequitur: *forte*, quippe quod nequit expediri sine forti et constanti spiritu, et vena abundanti ac divite: estque opus longum, animique solertis ac diu multumque attentum. Vide I. Od. 6. ubi de Vario excellenti poeta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. III. 44.

44 *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica et Georgica stylo molli et idoneo composuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cum scriberet ista Horatius.

Facetum] Quintil. VI. 3. 'Facetum

Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ. 45
 Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
 Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,
 Inventore minor : neque ego illi detrahere ausim
 Hærentem capiti multa cum laude coronam.
 At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem 50
 Plura quidem tollenda relinquendis : age, quæso,

alius. Musæ sylvarum amantes donarunt Virgilio tenerum ac lepidum. Istud restabat a Varrone Atacino et aliquot aliis tentatum frustra, quod feliciter expedire possem ego, auctore tamen inferior : cui nequaquam velim auferre lauream magna cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere canosum, sæpe vehementem assumenda plura certe rejiciendis. Dic vero, precor, numquid tu eruditus nihil re-

~~~~~

Metaphora a lanificarum filia. Ovid. Met. 1. 4. 'Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.' Bæxt. Ductu molle Harl. 2. Cuning. et Sanad. dictu molle Exc. Sax. Dicit molle Harl. 4. ducit : molle Harl. 3. 6. omnes edd. ante Steph. etiam Rutgers. Burm. Bentr. Talbot. Pine, Sandby, Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis, Bipont. Wetzsl. Wakef. Heindorf, et Kidd.—49 *Hærentem capiti cum multa laude* nonnulli codd. ap. Feam, Torrent. Pulm. Talbot. Bentr. et Oberlin. Gott. Harl. 2. 3. 4. Zarot. Mediol. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. et sic Bentr. Heindorf, Fea, Bothe, Jaek, et Kidd. *corollam* in tribus Vatt.—50 Exc. Sax. *verba ferentem*.—51 Exc. Sax.

NOTÆ

non tantum circa ridicula opinor consistere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus natura concessum esse Virgilio. Decoris hanc magis et exultæ cujusdam elegantie appellationem puto. Ideoque in Epistolis Cicero hæc Bruti verba refert : 'næ illi sunt pedes faceti,' &c. quod convenit cum illo Horatiano, 'Molle atque facetum.'

46 *Hoc erat, experto*] Carmen satyricum erat, quod ego melius aliis multis possem scribere : non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustra Varrone Atacino] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Gallie vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero et Hortensius clari habebantur in eloquentia ; ingenio præclaro fuit : scripsit Epigrammata, Elegias, et alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Va-

lerius, alique Grammatici, et ex illis sæpe versiculos referunt. At in Satiris frustra desudavit. Adeo verum est quod canit in Eclog. Virgilius : 'non omnia possumus omnes.' Vide Petr. Crinitum II. 31. Quintil. x. 1. ita scribit : 'Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, interpretis operis alieni, non spernendus quidem, verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples.' Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti a morte Lucilii : et Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48 *Inventore minor*] Quod Lucilius Satiras primus scripsit, et quod 'miram eruditionem, libertatem, acerbitatem, et abunde salis' habet, hinc eo ac minorem proficitur Noster, quam 'tersior multo ac purus magis, et ad notandos mores præcipuus.'

Tu nihil in magno doctus reprehendis Homero ?
 Nil comis tragici mutat Lucilius Acci ?
 Non ridet versus Ennii gravitate minores,

darguis in Homero magno ? Numquid Lucilius ipse facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris ? An non deridet Ennii versus quosdam leviores, quando loqui-

et Harl. 3. age, quæro.—53 Acci Venet. 1559. Glarean. Benti. &c. Atti Lamb. Acti Baxt.—54 Num ridet versus Exc. Sax.—56 Quis vetat Exc. Sax.

NOTÆ

nt fatetur Quintil. ante citatus.

52 *Homero*] Qui bonus licet et magnus interdum ipse dormitasse reperitur: neque omnino est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facile princeps. Vide Longinum.

53 *Nil comis tragici mutat Lucilius*] Si Lucilius ipse in prioribus poetis quædam emendat, cur nos Lucillum ad trutinam non revocabimus ?

Acci [*Attii*] *Acci* scribunt quidam. Tragœdiarum scriptor, Pacuvio panlo junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teste Cicerone in Orat. pro Archia Poëta, n. 27. Pacuvius autem Attii Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem et sonoram: reprehendit vero quasi subacidam et duriusculam. Quod fassus est Attius; addiditque se non pœnitere; quia sicut poma acerba primum et dura paulatim fiunt mitia; ita et ingenia: contra quæ vieta gignuntur et mollia, ad veram frugem et maturitatem nunquam perveniunt; sed potius ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis i. 7. Gell. XIII. 2. et XVIII. cap. ult. ubi sic scribit in fine: 'Postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene Attius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrechandis

Lucilius fuit.' Attius Tragœdias bene multas scripsit, quarum Fragmenta quædam supersunt: comœdias etiam. Quam fortassis ob rem 'comis Tragicus' hic appellatur. Vulgo tamen vox 'comis' non in genit. accipitur, sed in nominat. referturque ad seq. 'Lucilius.' Tragœdiæ Attii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmeon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. in primis autem Argonautæ, unde est illud carmen de Argo navi laudatissimum: 'Tanta moles labitur Fremebunda ex alto, ingenti sonitu et strepitu, Præ se undas volvit: vortices vi suscitât. Ruit, prolapsa pelagus respergit: profuit. Ita dum interruptum credas nimbum volvier: Dum quod sublime ventis expulsum rapier Saxum, aut procellis, vel globosos turbines Existere ictos undis concurrantibus. Nisi quas terrestres pontus strages conciet: Aut forte Triton fuscina verrens specus Subter radices penitus undanti in freto Molem ex profundo saxeam ad cælum eruit.' Vide et apud Cic. cit. Attii versus, variis locis de Divin. i. n. 44. &c.

54 *Ennii*] Q. Ennius Poëta natus est Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudlis in oppido Salentinorum. Tullius, pro Archia, 'Rudium hominem' vocat, et mire commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrina omnino sin-

Cum de se loquitur, non ut majore reprensus?
 Quid vetat et nosmet, Lucili scripta legentes
 Quærere, num illius, num rerum dura negarit
 Versiculos natura magis factos et euntes

55

tur de seipso haud tanquam perfectiore iis quæ carpit? Quid pariter impedit nos scripta Lucilii evolentes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit

Lucili furta legentes Han. 1.—57 Exc. Sax. non rerum.—58 Gott. et Harl. 6.

NOTÆ

gnari. Floruit temporibus Planti Comici et M. Catonis oratoris clarissimi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Per multa composuit vario carmine, Annales, Tragedias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio l. 118. 'Ennius . . . primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam, Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.' Quintilianus Ennium scribit pari veneratione colendum, ac sacros vetustate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent speciem quantam religionem. Ennii versus affert Cicero pluribus locis. *Leges de Divin.* l. n. 40. &c. Vide et Macrob. *Saturnal.* lib. vi.

Ridet versus gravitate minores] Quamvis tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus quædam recte reprehendit ac deridet Lucilius, tanquam haud satis graviter et accurate scripta. Annæus Seneca *Epist.* ad Lucil. 'Admiror,' inquit, 'eloquentissimos viros et deditos Ennio, pro optimis ridicula laudasse:' et hosce de Cethego versus Ennii affert: 'Is dictus cunctis ollis popularibus olim Qui tum vivebant homines atque ævum agitant, Flos delibatus populi, Suadæque medulla.' Ennium tamen defendit Gell. xii. 2. Macrob. *Saturnal.* l. cap. 4. et vi. 3. 'Nemo,' inquit, 'ex hoc viles putet veteres poetas, quod versus eorum scabri nobis videntur. Ille enim stylus Enniani

sæculi auribus solus placebat: diæque laboravit ætas secuta, ut magis huic molliori stylo acquiesceretur.' Neque vero præterire hic licet aut ridiculos aut scabros Ennii versiculos istos: 'O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.' 'At tuba terribili sonitu taratantara dixit.'

55 *Cum de se loquitur, &c.*] Cum Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen eo se majorem dicit: sic ego Lucilii quædam reprehendens, haud quaquam me illi præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus cantat, *εἴρηκα, invenī*: verum quam longe ab Horatii mente aberrarit, luculenter et erudite, ut certe alia, exequitur noster Dacerius, ad quem te paulum divertere, lector, nusquam pigeat.

57 *Num illius, num rerum dura negarit natura, &c.*] Utrum Lucianorum versuum compositio rudis et impolita ex materis et rerum natura difficili prodierit; an ex ipsius ingenio duriori, vel certe ex indigentia, et quod scribentem 'offenderet limæ labor et mora.' *Epist.* ad Pis. va. 290.

58 *Versiculos magis factos*] Cic. in Bruto: 'Intellectum est quantam vim habeat accurata et facta quodammodo oratio.'

Euntes Mollius] Martial. xi. 91. 'Carmina nulla probat molli quæ tra-

Mollius, ac si quis, pedibus quid claudere senis,
Hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos 60
Ante cibum versus, totidem coenatus? Etrusci
Quale fuit Cassi rapido ferventius amni
Ingenium, capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,

versus limatiores et suavius fluentes? Quod si aliquis id unum satis habeat carmen aliquod includere sex pedibus; is gaudeat fecisse ducentos versus ante cornam, ac totidem post: qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente fluvio rapidior: quem narrant crematum fuisse scriniis et scriptis suis. Dico igitur: Esto, fuerit Luci-

magis altos. Harl. 3. magis aptos.—59 Gott. omnes Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. alii, Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. Benti. Baxt. Cruq. Cuning. Sanad. et recentt. ac si quis. Exc. Sax. Zarot. Locher. Acron, Mediol. 1477. et Florent. 1482. at si quis. Lambinus ex conj. at sit quis. Dacer. emend. an siquis.—64 Combustum conj. Markland. Ep. Crit. p. 111.—66 Exc. Sax.

NOTE

mite currunt, Sed quæ per salebras
altaque saxa cadunt.'

59 *Ac [at] si quis*] Quanta hic varietas difficultasque? Alii legunt *ac si quis*, junguntque cum antecedentibus, et sic explicant: 'Versiculos euntes mollius, ac si quis pedibus,' &c. id est, versus molliores et concinniores, quam facere soleat poëta negligens, qui satis habet plures scribere parvo labore versus, parum etiam venustos. Alii, *aut si quis*. Alii, *an si quis*, &c. Prima legendi ratio satis placet: malim tamen, *an sit qui pedibus*, &c. hoc sensu: Quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi, non magis facti, et mollius rant? an ex vitio rerum; an ex ipsius rudiori natura; an is ipse fuerit qui 'pedibus quid claudere senis hoc tantum contentus, amaverit scripsisse ducentos,' &c. nec studuerit recensere, emendare, ac 'male tornatos incudi reddere versus,' ut est in Epist. ad Pis. vs. 441.

61 *Etrusci Quale fuit, &c.*] Cassius

Parmensis abundantis ac fecundæ magis quam divitis et pulchræ venæ poëta, ab Augusto jussus interfici, tum quod ipsi obtrectare pergeret, tum præcipue quod Jnl. Cæsaris percussoribus hostibusque suis semper adhæserat. Hinc eum sponte vellit Horatius Augusto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. 'Cassius Parmensis quadam Epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum: Matera tibi farina: siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonen-sis mensarius.' Vide Vell. Patere. lib. II. Oros. vi. 19. Appian. Bell. Civ. lib. v. item Val. Max. I. 7. 7. Crinit. III. 47.

63 *Capsis librisque Ambustum propriis*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit Noster jocose et dicaciter, ut cremando ejus cadaveri suffecerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verum id refellitur ex his verbis, 'fama est.' Cassii Parmensis de Orpheo Carmen hoc afferant: 'Argutæ pri-

Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
 Quam rudis et Græcis intacti carminis auctor,
 Quamque Poëtarum seniorum turba; sed ille,
 Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
 Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra

65

lius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quam inventor poematis nondum exculiti, atque Græcis haud tentati, et quam omnes poëte superiores: atqui si ipse ad nostram hanc aetatem reservatus a falsis esset, certe plurima sibi resicaret; quic-

Quam rudis a Græcis. Rutgers. conj. Q. r. *al Græcis.* Casanb. de Poësi Sat. p. 255. emend. *Quam Rudius Græcis*, minus recte, iudice Nic. Heinsio ad Vell. Paterc. II. 9.—68 ‘Magna est hic librorum antiquorum varietas: in aliis enim scriptum est *delapsus*: in uno *dilapsus*: in uno *delatus*: in quatuor *dilatus*: quos secutus sum: et hunc locum sic explico: Sed si Lucilius ad nostram ætatem esset reservatus, si nostra demum ætate introvisset in vitam, seu natus esset,’ &c. Lamb. ‘Magis placet *delatus* quam *dilatus*, quod et Cruquius legerat in quatuor codicibus. Nonnulli legunt *delapsus*. Bentleius *dilatus*.’ Baxt. ‘Nulla propositarum lectionum velauctoritate vel ratione caret. *Dilatus* tamen mihi dignitatem quandam habere videtur.’ Gesn. ‘Pro *delatus* ex vett. edd. restitui *dilatus*, h. e. reservatus.’ Zeun. *dilapsus* Bos. Animad. p. 59. Han. 1. Harl. 2. 3. 4. 6. Mediol. 1477. 1486. et Venett. 1477. 1478. 1479. *delapsus* Harl. 6. a m. sec. et Vet. Comb. *dilatus* Gott. Cuning. Sanad.

NOTE

mum cum plectra parentis, et auro
 Distinctam sumsisit citharam Rhodopeius heros; Ridebant segnes pulvis, digitoque micantes Serius, et chordis indoctæ dissona vocis. Mox pudor exardens et gloria dulcis honesti Lusibus avertit puerilibus, omnis et illuc Perditus incumbens Musæ pallescebat amore. Et nunc materis inhiat, nunc ille paternis Cantibus, hinc illinc discens dependet utrimque. Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis Compedibus: somni fuerat parvusque Lyæi: Donec ridiculus dudum modulamine sylvas, Evulsosque suis scopulos radicibus egit: Ausus et ire viam viventibus inconcessam, Pœnarum oblitus demulsit carmine Manes. Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sudor Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnia olivo Immoritur, delet quod mox laudaverit in se, Qui cupit æternæ donari frondis honore.’

66 *Quam rudis et Græcis intacti carminis auctor*] Quam Ennius, qui primus omnium satiras, sed rudes omnino, scripsit: at Lucilius subinde limatiores et perfectiores. Quare hic Satiræ quasi primus auctor aut certe artifex jure habeatur. Alii vocem ‘rudis’ in casu nominativo accipiant, sicque interpretantur: fuerit Lucilius limatior quam rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus x. 1. ‘Satira quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius,’ &c. Aliter sentit Jul. Scaliger, Poët. I. 2. et III. 98. Vide Casanb. de Satira.

67 *Poëtarum seniorum*] De his Sat. IV. præced.

69 *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna. ‘Ambitiosa recidet Ornamenta,’ inquit Noster ad Pis. vi. 447. item, ‘Omne supervacuum pleno

Perfectum traheretur; et in versu faciendo 70
 Sæpe caput scaboret, vivos et roderet unguēs.
 Sæpe stylum veritas, iterum, quæ digna legi sint,
 Scripturus; neque, te ut miretur turba, labores,
 Contentus paucis lectoribus. An tua demens
 Vilibus in ludis dictari carmina malis? 75
 Non ego; nam satis est equitem mihi plaudere; ut audax,
 Contentis aliis, explosa Arbuscula dixit.

quid transgreditur perfectum modum rescinderet: atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet; atque unguēs ad vivum admorderet. Sæpe stylum convertit, editurus quæ mereantur haud semel evolvi: nec satagas ut te plebs admiretur: immo satis habet ut pauci tua legant. An vero stulte gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant: quemadmodum Arbuscula explosa constanter aiebat, ceteris spectis.

Francis, et recenti.—70 Zarot. et in versu.—75 *Millibus in ludis* Bos. Anim. p. 59.—77 'Codex vetustus Regin. *arbustula*, quasi ab 'arbusto.' Battel. *auricula*. Sed recte habet recepta lectio; quam et firmat Servius ad Virg.

NOTE

de pectore manat.' vs. 337. Vide illic annotanda.

71 *Caput scaboret*] Hæc enim haud raro facit quisquis accuratæ et perfectæ compositioni operam navat. Marcellius et alii quidam hic alludi volunt ad Minervam e cerebro Jovis editam.

Vivos et roderet unguēs] Pers. Sat. 1. 106. 'Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit unguēs.' Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat x. 3.

72 *Sæpe stylum veritas, &c.*] Quintil. x. 4. 'Emendatio pars studiorum longe utilissima. Neque enim sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis est, adicere, detrachere, mutare. Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quæ replenda vel deicienda sunt: premere vero tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere, duplicis operæ. Nam et dampnanda sunt quæ

placuerant; et inveniendæ quæ fugerant.'

Stylum veritas] Veteres nimirum in cerata scribentes tabella utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, et acumen dicebatur: altera obtusa, quæ debebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantes ceram, ut novam scripturam inducerent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphice exponit P. Crinitus de Hon. Discipl. xvii. 4. et Prudent. Hymn. ix. de Coronis: 'Inde alii stimulos et acumina ferrea vibrant, Qua parte aratis cera sulcis scribitur: Et quæ secti apices abolerentur, et æquoris hirti Rursus nitecens innovatur area.'

75 *Vilibus in ludis dictari carmina*] Pers. Sat. 1. 29. 'Ten' cirratorum centum dictata fuissæ Pro nihilo pendas?'

77 *Explosa Arbuscula dixit*] Mima illa cum a plebe et vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis

Men' moveat cimex Pantilius ; aut cruciet quod
 Vellicet absentem Demetrius ? aut quod ineptus
 Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli ? 80
 Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
 Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
 Fuscus ; et hæc utinam Viscorum laudet uterque :
 Ambitione relegata, te dicere possum,
 Pollio, te, Messala, tuo cum fratre ; simulque 85

An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quod absentem me Demetrius reprehendat: aut quod redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus, necnon ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, o Pollio; te, o Messala, cum tuo fratre; vos quoque, Bibule et Servi; ac te pari-

Ecl. x.' Benth.—78 Omnes codd. et edd. antiq. *cruciet*; sed *crucier* habent edd. Venet. 1559. Glarean. Lamb. Cruq. al. ante Benth. qui ita scribit:

NOTÆ

nobilioribus placuisset. Illius meminuit Tullius ad Attic. iv. 14. 'Quæris nunc de Arbuscula. Valde placuit. Ludi magnifici et grati.'

78 *Men' moveat cimex Pantilius*] Profitetur Horatius parum se moveri dicteris Pantilii scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex] Gall. *punaise*. Metaphor. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisus et molestus ob aculeum et fœtorem.

79 *Demetrius*] Hunc antea simium vocavit.

80 *Fannius*] De hoc vili poëta, item de Hermogene Tigellio, in Sat. iv. superiore.

81 *Plotius et Varius*] De Plotio Tneca, in Sat. v. præced. De Vario, i. Od. 6.

Mæcenas] Is litterarum patronus, et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentia mediocriter excelluit, et poëtica facultate. Scripsit varii generis poemata, Elegias, Tragedias. De sepulcri contentu fertur cecinisse: 'Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.'

Virgilius] De hoc poëtarum certe principe nulla quam pauca annotasse præstat.

82 *Valgius*] T. Valgius, consulari ortus familia, elegans fuit in condendis carminibus, teste vel Tibullo ad Messalam ita scribente, iv. 1. 179. 'Est tibi qui possit magnis se accingere rebus Valgius: æterno propior non alter Homero.' De eo jam ii. Od. 9. ipsi inscripta.

Octavius optimus] Optimus nempe is poëta Historias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83 *Fuscus*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam ante, i. Od. 22. ipsi inscripta, item Sat. ix. præced. iterumque postea i. Epist. 10.

Viscorum uterque] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus et gratia apud Augustum polente.

84 *Ambitione relegata*] Citra adulationem.

85 *Pollio*] Asinius Pollio orator præclarus, Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem: pri-

Vos, Bibule et Servi; simul his te, candide Furni :
 Complures alios, doctos ego quos et amicos
 Prudens prætereo, quibus hæc, sint qualiacumque,
 Arridere velim; doliturus, si placeant spe
 Deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli, 90
 Discipularum inter jubeo plorare cathedras.

ter, o sincere Furni; atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo sponte: quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægre laturus si minus arrideant quam spero. Te autem, o Demetri, teque, o Tigelli, jubeo flere inter sedilia disci-

~~~~~

Men' moveat, cimex Pantilius, aut cruciet quod, &c. quem vide.—86 '*Vos, Bibuli et Servi*] Ergo plures hic alloquitur *Bibulos et Servios*, ut supra *Viscos* duos? Sed illud repugnat, quod *Servii* in vocativo plurali contractionem non admittit. Atqui illud extra dubitationem est, *Servi* hic a recto *Servius* fluere, non a *Servus*. Quare et elegantissima et certissima est Nicolai Heinsii emendatio: *Vos, Bibule et Servi; simul his te, candide Furni.*' Benth. 'Bentleius post Heinsium recte posuit: *Vos Bibule et Servi.*' Baxt. *Bibule* aliquot ap. Cuning. *Bibuli* Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb.—88 'Aliqui Cod. et hic et alias pro *sint* habent *sunt*, quod ob raritatem mirifice placuit magno Bentleio. Verum non adverterat vir eruditissimus promiscue fuisse scriptum *sunt* vel *sint*, quod prolatione vix differrent Vocales *i* et *u* antiquis temporibus.' Baxt.—91 *Discipulorum* Harl. 6. Venet. 1559. et Glarean. *Discipularum* Harl. 2. 3. 4. al. et edd. primæ. 'Sic scriptum est in trib. cod. Vatt. et Jann. Faër. Torn. Russard. Nicot. et Cleric. neque vero dubium cuiquam debet esse, quin hæc sit recta, et vera lectio, tot codicibus confirmata, ut taceam, quod eam Porphy. agnoscit. Significat autem Horatius hunc Hermogenem, vel scæminis probari tantum, non viris: vel discipulos habere impudicos, et parum mares, et fortasse, qui magistro flagitiose morigerarentur.' Lamb.

NOTÆ

mus scripta sua recitavit; primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompeii scripsit. Diligentis plurimum, consilii et animi satis habebat, teste Quintiliano: at nitore carebat et jucunditate Ciceronis. Vide II. Od. 1. illi inscriptam.

Messala] De hoc antea vs. 29. ad vocem, 'Corvinus.'

86 *Vos, Bibule et Servi*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epistolæ lib. IV.

Furni] Furnius Historiarum scrip-

tor elegans et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91 *Discipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum transiliunt intactum; quanquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego vero sic interpretor Horatium, quasi dicat: *Ite molles et effæminati, pergit adolescentibus corruptis vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoriam carmina, voce flebili et affectata ad molliem; juxta id quod habet Persius,*

I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

pularum. Vade, o famule, et quamprimum hæc adijunge scriptis meis.

NOTÆ

Sat. i. 34. 'Vatum plorabile si quid, Iis quæ antea de Lucilio scripsi hæc
Eliquat, et tenero supplantat verba adjungo. Nimirum Satiræ quartæ
palato.' præcedenti hanc attexi jubet, quæ

92 *Meo citus hæc subscribe libello]* illam explicat et asserit.

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

SIVE

SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA I.

In quendam qui actionem de famosis libellis Horatio intentabat. *Bart.* Ut conatum suorum obtreptatorum vanum esse, nec se a Satiris scribendis istorum clamoribus advocatum iri ostenderet, finxit hunc longe suavissimum facetissimumque dialogum Horatius inter se ipsum et Trebatium, virum doctissimum et juris civilis peritissimum, eumque et ingenio et facetiis excellentissimum, ut ex Ciceronis, quo familiarissime usus erat, Epistolis constat. Cum Satiras meas, inquit, vel nimis acerbis, vel plane leves et fuitiles esse dicant nonnulli; quid mihi faciendum sit, responde. *TREB.* Ne scribas versus. *HOR.* Recte: at, nisi scribam, capere somnum non possum. *TREB.* Itaque aut natato Tiberim, aut largius sub noctem bibito merum; aut, si scribendi cupiditas te invaserit, res gestas Augusti scribito. *HOR.* Audio: sed ad hanc rem deest mihi ingenium. *TREB.* Attamen eum ut justum et fortem potes scribere, quemadmodum Scipionem celebravit Lucilius. *HOR.* Operam huic rei dabo, cum temporis ratio tulerit: alioqui Carmina mea ille non leget, et me inopportunum repudiabit. *TREB.* Consultins hoc erit, quam Satiris scribendis odium hominum in te excitare. *HOR.* Sua quisque tenetur voluptate: et me delectat scribere versus, quales Lucilius, h. e. Satiras. Hunc sequor, quanquam ego non sum Romanus, ut ille, sed sive Apulus sive Lucanus: res enim est incerta. Verum ultro neminem unquam scriptis lacessam, nisi lacessitus, quod Deus avertat: sum enim pacis cupidus. Quod si vero quis me lacesserit; is male mulcatus discedet. Nam cum se quisque defendat armis iis, quibus maxime valet; ego, quæcumque vitæ meæ conditio futura est, versibus pugnabo. *TREB.* O puer, metuo, ne ita, magni viri amicitia amissa, pro ægritudine brevi pereas. *HOR.* At procul abfuit, ut Lælius et Scipio Satiris Lucilii, quibus et procerum et multitudinis vitia

Delph. et Var. Clas.

Horat.

3 M

perstringebantur, offenderentur, ut eo familiariter uterentur. Me quoque, quanquam et genere et ingenio disparem, tamen cum viris magnis vixisse semper, nec negabunt malevoli, qui cum malo suo me lacerant; nisi tibi secus visum fuerit. TREB. Equidem tibi non repugnabo. Verumtamen caveas velim, ne ignoratione legum, quæ poenam minantur, si quis mala Carmina in quem scripserit, in jus voceris et damneris. HOR. Concedo: si quis mala Carmina scripserit; at quid tum, si quis, ipse vitæ integer, bona Carmina, quæ ipsi Augusto probantur, in hominem opprobriis dignum? TREB. Tum omne iudicium cum risu exibat, et tu impune abibis. *Gess.*

SUNT quibus in Satira videor nimis acer, et ultra
Legem tendere opus; sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat, similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,

HORAT. *Sunt homines, quibus videar nimis asper in Satira, et carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi: atque uno die condi posse millenos versus aequales meis. O Trebati, jube quid agam.*

~~~~~

Satira quinta Libri secundi in Ed. Sanaad. Antiqui codd. partim librum hunc universum, partim primam libri Satiram Trebatio inscribunt: alii Auli prænomen ei tribuunt, improbante Torrentio.—1 'Cum quibusdam Lambini scriptis codicibus pro videar reposui videor. Etsi fateatur nihil interesse, Bentleins tamen de videor fecit videar. Satis tamen constat ex sequentibus, videor recte dici in Indicativo, cum non fiat narratio in modo dubitativo.' Buxt. videar Han. 1. Harl. 2. 3. 4. et dimidia pars codd. ap. Benth. cum et edd. vett. 'Ratio dicendi Latina eaque severior poscit quidem videar; sed videor, cum sit structura orationis Græca, quam amat Noster, retinendum puto.' Zeun.—2 *Legem intendere opus* quidam codd. Lambini, Cuningami, et Nic. Heinsii, nec improbat Bentleyus. *L. tendere opus* omnes Bentleyi et aliorum. Best, Rat. Emend. p. 128. legit: *et ultra legem tendere: opus, &c.*—

NOTÆ

1 *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempe magni nominis Jurisconsultum facete consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes aclegum etiam præscripta risu solvit Horatius.

Videor nimis acer] Nimis dicacem et acerbum me redarguunt alii: alii contra velut enervatum et satyrico sale destitutum. O hominum judicia!

Ultra Legem] Vel, ultra modum Satiræ convenientem; quæ quidem le-

pida, jocosa, salsa potius quam aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quam jubet Lex seu XII. Tab. sen Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quenquam famoso carmine aut libello violari. Vide postea vs. 82. Item Epist. ad Pis. vs. 283. ubi sic habetur: 'Sed in vitium libertas excidit et vim Dignam lege regi,' &c.

2 *Tendere opus*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tenæ nimis chordæ rumpuntur.

4 *Deduci*] Epist. ad Augustum, 'Tenui deducta poemata filo.'

Quid faciam, præscribe. ¶ Quiescas. ¶ Ne faciam, inquis,
Omnino versus? ¶ Aio. ¶ Peream male, si non 6
Optimum erat: verum nequeo dormire. ¶ Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus-alto,
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude 10
Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. ¶ Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos,

TREBAT. Abstine. HOR. Dicis, ne omnino scribam versus? TREB. Dico. HOR. Misere inteream, nisi optimum foret: ut dormire non possum. TREB. Qui egent profundo sopore, oleo delibuti ter Tiberim transnarent, atque vesperi vino corpus irrigent. Vel si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinora canenda suscipe, ingentem operæ mercedem accepturus. HOR. O bone parens, cupientem nervi destitunt. Nos enim quisque valet dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis desidentes præ vul-

9 Irriguumve Rutgers. et Harl. 2.—10 Gott. Exc. Sax. omnes Harl. alii, rapit; sed Bentr. ex uno cod. Colbert. capit.—14 Exc. Sax. Cuning. et Sanad.

NOTÆ

Trebat] C. Trebatius Testa probitate, juris scientia, bellica etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari carus, et assecra comesque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquam familiaris et amicus passimque laudatus. Epist. ad Famil. lib. vii. ad Attic. lib. x. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. vi. 23. scribit, 'Trebatium sub disciplina Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: necnon heroico versu plurimum valuisse, atque inter poetas annumeratum.'

5 Quiescas. . . . Aio] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

7 Ter uncti Transnanto, &c.] Jocosæ querimoniz jocosa et callida responsio, certe apta homini natandi studiosissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Tullius Epist. vii. 10.

'In re militari multo es cautior, quam in advocationibus; qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi . . . sed jam satis joci sumus,' &c.

Ter] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti] Olei calore muniebant se nataturi adversus aquæ frigus.

9 Irriguumque mero, &c.] Neque hoc a Trebatii moribus et ingenio prorsus abhorrens; ait enim ad eum Tullius Epist. vii. 22. 'Illuseras heri inter scyphos, quod dixeram,' &c.

12 Pater optime] Cic. Epist. vii. 16. 'Tu mi vetule, non sero,' &c.

14 Fracta percuntes cuspide Gallos] Ex historia C. Marii, quem adversus Cimbros pugnans Plutarchus refert nova tela excogitasse. Scilicet hasta lignea, quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri sole-

Aut labentis equo describat vulnera Parthi.

15

¶ Attamen et justum poteras et scribere fortem,
 Scipiadam ut sapiens Lucilius. ¶ Haud mihi deero
 Cum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacchi
 Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem;
 Cui male si palpare, recalcitrat undique tutus.

20

¶ Quanto rectius hoc, quam tristi lædere versu
 Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem!
 Cum sibi quisque timet, quanquam est intactus, et odit.
 ¶ Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto

neribus. TREB. Atqui poteras Cæsarem justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem. HOR. Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio: verumtamen non nisi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam aduleris, respuit munitus undequaque. TREB. Quanto melius id, quam molesto carmine offendere Pantolabum scurram, et Nomentanum decoctorem! quandoquidem omnes sibi metuant, atque aversantur poetam, etiam minime laceranti. HOR. Ecquid agam? Enimvero saltat Milonius cum primum ca-

neu fracta.—15 Quidam codd. ut Harl. 2. Bentleii Regin. Reg. Soc. Battel. Magdal. et Petrens. alii ap. Cruq. *describit.* Reliqui ap. Bentr. et Cruq. *quidam ap. Gesn. et ed. Glarean. describet.* Edd. vett. *describat.*—19 Harl. 4. *attentus non i. C. artes.*—20 Cui male si palpare recalcitrat cod. Petrens. ap. Bentr. Cui male si palpare recalcitret Battel. ap. eundem; quod ille recepit, eumque secuti Sanad. et Kidd.—21 Cuning. *tristi quam lædere.*—22 Regin. Colbert. Reg. Soc. Petrens. Trinit. et duo Bersmanni *Nomentanumque*, quod recepere Bentr. Sanad. et Kidd. improbantibus Baxt. et Gesn.—24 Codex

NOTÆ

bat: tunc autem Marius alteram ut ante reliquit; altera vero exemta, clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhaereret ferrum a ligno separatum; aut lignum transversa cuspidē hærēns deorsum penderet; quo fiebat, ut vix evelli oblique infixum, certe ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15 *Labentis equo describat vulnera Parthi*] De his i. Od. 12. et 19. et 111. Od. 5.

16 *Attamen et justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere,

poteras certe justitiam, animi magnitudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucillus, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20 *Undique tutus*] Rerum cognitione et sapientia affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22 *Pantolabum scurram Nomentanumque*] De his nebulonibus jam dictum i. Sat. 8.

23 *Cum sibi quisque timet, &c.*] Natura duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24 *Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis a scribenda Satira possum temperare, quam a

Accessit fervor capiti, numerusque lucernis. 25
 Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem,
 Pugnis: quot capitum vivunt, totidem studiorum
 Millia: me pedibus delectat claudere verba,
 Lucili ritu, nostrum melioris utroque.
 Ille velut fidis arcana sodalibus olim 30
 Credebat libris; neque, si male gesserat, usquam
 Decurrens alio, neque si bene; quo fit, ut omnis
 Votiva pateat veluti descripta tabella

pili per vinum percusso accrevit ardor, et numerus lampadibus. Sic et Castor equis, eodem autem ovo editus cæstibus delectatur. Quot capitum, tot studiorum millia existunt. Me juvat numeris voces astringere ad instar Lucilii nobis ambo præstantioris. Is pridem sua secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec alio confugiebat unquam, sive prospere sive infelicitè res cadarent. Unde evenit ut senis illius vita omnis appareat quasi depicta in tabella ex voto facta.

Reg. Bentleii *Millonius*. Vid. Grut. Inscript. LIV. 1.—31 Lambinus pro *gesserat*, sine auctoritate legit *cesserat*; quod placet etiam Nic. Heinsio ad Ovid. Fast. II. 380. et Cuning. et recepere Bentl. Sanad. Francis, Heindorf. Wakef. et Kidd. *gesserat* testantur omnes omnium codd. et edd. ante Lamb. *si male*

NOTÆ

saltando Milonius temulentus. Cic. pro Muræna: 'Nemo fere saltat sobrius, (nisi forte insanit,) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. Intempestivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.'

25 *Numerusque lucernis*] Vini vaporibus contentitur mens et caput, nec cibi constat: simul oculorum nervis nimium et inæqualiter distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahuntur: et hinc lucernam unam videns ebrius plures se videre putat. Aristot. Problem. Sect. 3. Athen. lib. x. Cæl. Rhodig. xxviii. 24. Lucret. lib. iv. &c. 'Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Et duplices hominum facies et corpora bina.' Juvenal. Sat. vi. 303. 'geminis exurgit mensa lucernis.' Huc etiam referri potest quod ait Virgil. Æneid. iv. 'Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas.'

26 *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore et Polluce I. Od. 3. et 12. 'Hunc equis, illum superare pugnis Nobilem.'

27 *Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia*] Terent. 'Quot homines, tot sententiæ.' Pers. Sat. v. 'Mille hominum species, et rerum discolor usus. Velle suum cuique est: nec voto vivitur uno. Hic campo indulget,' &c.

29 *Melioris*] Poëtica facultate. Alii male referunt ad nobilitatem et opes: de quibus infra, vs. 75.

31 *Male gesserat* [cesserat] Legunt alii *gesserat*.

32 *Decurrens alio*] Id est, non aliud quærebat levamentum aut solatium in adversis: nec in rebus secundis lætitiâ suam cum aliis communicabat.

33 *Votiva tabella*] Infortunia enim sua perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ successus. De naufragis

Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Apulus, anceps:
 Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus, 35
 Missus ad hoc, pulsus (vetus est ut fama) Sabellis,
 Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis:
 Sive quod Apula gens, seu quod Lucania bellum
 Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultro
 Quenquam animantem; et me veluti custodiet ensis 40
 Vagina tectus; quem cur destringere coner,
 Tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
 Jupiter, ut pereat positum rubigine telum,

Hunc imitor ego dubius utrum Lucanus sim, an Apulus: quippe Venusinus agricola terram exercet ad utriusque limites; eam ob rem deductus istuc, post ejectionem Samnites, (quemadmodum antiqua fert opinio,) ut hostis per inane non irrueret in Romanos: vel quia natio seu Apulorum seu Lucanorum gravia bella molirentur. Verum aculeus iste meus neminem vitium sponte laedet, me vero tuebitur ut gladius vagina conditus. Etenim quare hunc eduxerim securus ab infestis latronibus? O parens et dominator Jupiter, faxis ut ensis tectus rubigine absumatur; nullusque

cesserat unquam Glarean.—36 Sabinis pro Sabellis Exc. Sax.—37 Qua ne quidam codd. Lambini, improbante Bentleio. Venet. 1477. 1478. 1479. 1486. et Mediol. 1482. inquireret hostis.—41 Venet. 1559. et Glarean. cur destringere coner.—43 Han. 1. positum rubigine ferrum. Bentl. p. robigine telum.—47 Ser-

NOTÆ

tabellam in templis Deorum suspendere consuetis, i. Od. 5.

34 *Vita senis*] Senem vocat Lucilium Poëta non tam ætatis quam honoris et venerationis causa. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. x. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valde certum est mortem Lucilio contigisse anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putent quod veteribus poëtis accenseatur Lucilius i. Sat. 4. et 10.

Lucanus an Apulus, anceps] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præsentem? fortassis ita se jocose et facete ostendit ancipitem dubitare de Trebatii consiliis.

35 *Venusinus*] Vennesia, hodie Venosa, urbs in Apuliæ Lucaniæque sita confinio, Horatii patria. Vide III. Od.

4. 9.

36 *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Vennesium missa est, expulsis inde Sabellis, id est Samnitibus: qui quam graves fuerint Romanis hostes, passim legitur apud Liv. VII. VIII. IX. x. Porro ne a Samnitibus crederetur orinndus noster Poëta, postquam Vennesium se indicavit, notat inde pulsos olim Samnites, coloniamque illuc Rom. fuisse transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis] Hi a Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37 *Per vacuum*] Si Venusia præsidio Rom. destituta mansisset, vel curriasset hostis inde pulsus, nempe Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuo novas moliri potuissent.

38 *Apula gens... Lucania*] De Lucania, Epod. i. sub finem. De Apulia, III. Od. 30. et Epod. II.

Nec quisquam noceat cupido mihi pacis ! at ille
 Qui me commorit (Melius non tangere ! clamo) 45
 Flebit, et insignis tota cantabitur urbe.
 Cervius iratus leges minitatur et urnam :
 Canidia, Albucī, quibus est inimica, venenum :
 Grande malum Turius, si quid se judice certes ;
 Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque 50

me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacesset (satiū esse moneo non provocare me) pœnas dabit, et famosus per omnem civitatem decantabitur. Ita Cervius offensus interminatur leges et judicium : Canidia Albucii filia toxicum his quibus fuerit irata : Turius damnum ingens, si quispiam disceptarit apud se Judicem. Quod autem quisque terreat intrisos ea parte qua valet plurimum, et quod

vius iratus Venet. 1559. et Lamb. Cervius i. legem Exc. Sax.—48 'Albuci Lamb. et Benti. quod quia alibi sic scribitur, recepimus. Vulgo dant Albuci.' Zeun.—49 Gott. Mediol. 1477. et 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. quid se judice certet. Harl. 2. 4. 6. quis se judice certet. Harl. 3. quid se judice certes. 'In editionibus prœcis, utraque Veneta et Locheriana, habetur, si quid se judice certet : etiam in Reginensi codice si quid pro varia lectione ponitur. Vestigium sane hoc est veræ lectionis. Scribe enim, ut clare exhibent Galeanus noster et Battelianus, et olim a prima manu Magdalenensis : Grande malum Turius, si quid se judice certes. Hoc est, 'si quam rem certes, si quam litem habeas.' Noster II. Sat. 5. 27. 'Magna minorve foro si res certabitur olim.' Vulcatius Sedigitus apud Gellium xv. 24. 'Multos incertos certare hanc rem vidimus, Palmam poëtæ comico cui deferant.' Noli de hac lectione dubitare ; quam paulatim corruerunt librarii, primo certet, deinde si quis substituentes : quod crederent certare non posse regere casum accusativum. Extabat quidem apud Martialem XIII. 92. in vilioribus scilicet editionibus : 'Inter aves turdus, si quis me judice certet, Inter quadrupes gloria prima lepus.' At ex vetustis codicibus sic postea dedit diligentissimus Gruterus : 'Inter aves turdus, si quid me judice certum est, Inter quadrupes mactes prima lepus.' Adeo ut nihil ex hoc Martialis loco

NOTÆ

46 *Insignis tota cantabitur urbe*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne nulum offenderet Poëtarum : hos enim valere plurimum ad famam ; seu laudent, seu vituperent.

47 *Cervius [Servius] Al. Cervius :* is certe delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis et formidolosus. *Leges minitatur*] Minatur se acturum reos, et accusaturum quos odit.

Urnæ] Judiciariam nimirum. Nam quia cautum est tacite ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judi-

ces, quarum aliæ continebant litteram A. id est absolvo ; aliæ litteram C. id est condemno. Cic. III. de Leg. Ascon. in Divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. III. 5. Juvenal. Sat. XIII. 'Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.'

48 *Canidia*] De ea venefica insigni, Epod. III. v. XVII. 'Canidia Albuci.' Sic Virg. Æn. VI. 36. 'Deiphobe Glauci.'

49 *Turius*] Judex maxime severus et corruptus, atque in primis iracundus.

Imperet hoc natura potens : sic collige mecum :
 Dente lupus, cornu taurus petit ; unde, nisi intus
 Monstratum ? Scævæ vivacem crede nepoti
 Matrem : nil faciet sceleris pia dextera (mirum ?
 Ut neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos), 55
 Sed mala tollet anum vitiatu melle cicuta.
 Ne longum faciam ; seu me tranquilla senectus
 Expectat, seu mors atris circumvolat alis ;
 Dives, inops ; Romæ, seu fors ita jusserit, exul ;
 Quisquis erit vitæ, scribam, color. ¶ O puer, ut sis 60

hoc suadeat natura maxime, ita mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Unde hoc, si non intus suggeratur ? Scævæ luxurioso committe parentem longævam : illius bona manus haud patrabit ullum crimen, (mirandum scilicet : ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit :) sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, sive quæta senectus mihi erit, sive mors nigris alis circa me volat ; seu dives, aut pauper ; seu Romæ, seu ex-torris vixero ; sic volente fortuna ; quicumque futurus est vitæ status, ego verus

petere possis, quo receptam Flacci lectionem jure defendas.' Bentl.—51 *Imperitet natura* Cuning. et Sanad.—54 Han. 1. *nil faciet cadis pia.* 'Post mirum signum interrogandi posui, ut sensus esset : Num hoc mirandum est ? scil. quod Scæva matrem ferro non occidit. Abhorret hoc ab ejus ingenio sic, ut abhorret a natura lupi calce petere.' Zeun.—55 Codd. Leid. Regins, et Reg. Soc. ap. Bentl. *neque dente petat bos.* Bentleyus conj. *Ni neque ;* vel *Si neque.*—56 *Sed male tollet Cuning.* et Sanad.—59 Harl. 2. *seu sors.* 'Omnino legendum : *Dices, inops, Romæ, (si fors ita jusserit) exul.* Lectio hæc propria loco

NOTÆ

52 *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. II. n. 127. 'Jam illa cernimus, ut contra metum et vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tanri, apri dentibus, morsu leones, aliæ fnga se, aliæ occultatione tutantur,' &c. Lucret. lib. v. 'Sentit enim vim quisque suam, qua possit abuti. Cornua nata prius vitulo quam frontibus extant ; Illis iratus petit, atque infensus inurget. At catuli pantherarum, acynimque leonum Unguibus ac pedibus jam tum morsuque repugnant, Vix jam etiam cum sunt dentes anguesque creati.' Ante hos autem Phocylid. Carm. Admonit. 'Ὠπλον ἐκδοσφ νεῖμε θεός, κ. τ. λ. 'Arma,' inquit ille, 'unicuique Deus attribuit : avibus

magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innotatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.'

53 *Scævæ*] Hic veneno matrem impie necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De cicuta succo ob nimium frigus lenifero dixi ad Epod. III. 3.

60 *O puer*] Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut sis Vitalis, motus] Plant. Bacchid. Scen. 20. 'Da, si esse saluum vis me aut vitalem tibi.' Homer. Iliad. X. 95. ad Achillem filium eic Thetis : 'Ἰαχέμορος δὴ μοι, τέκος, ἔσσεαι, εἰ' ἀγορεύεις.

Vitalis, metuo; et majorum ne quis amicus
 Frigore te feriat. ¶ Quid? cum est Lucilius ausus
 Primus in hunc operis componere carmina morem,
 Detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
 Cederet, introrsum turpis; num Lælius, et qui 65
 Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
 Ingenio offensi? aut læso doluere Metello,

condam. TREB. O juvenis, timeo ne non diu vivas: ac ne aliquis magnatum tibi modo amicus aspectu frigido te percutiat. HOR. Eoquid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere verbum ejusmodi, et auferre larvæ qua quisque facie decorus incedebat, factus licet intus, an Lælius vel is qui justum elogium a deleta Carthagine retulit, animo irato fuerunt? an ulti sunt Metellum offensum, ac Lu-

~~~~~

se commendat.' Wakef.—63 Markland. Epist. Crit. p. 11. conjectabat: *Primus in hanc o. c. c. formam. Vide Valart. Præf. p. 11. Nescio quis alius: P. ad hanc . . . normam.*—64 Exc. Sax. *qua quisque per ora in-cederet, &c.*—65 'Optimi codd. et qui. Significat antem Scipionem Africanum Minorem, ejus amicitia Lucilius floruit, et bello Numantino ipso duce militavit: auctor Vel-leius Paternus.' Torrent. 'Scribe ex vetustis editionibus, et melioribus li-bris, nostris certe Reginensi, Magdalenensi, et Colbertino: num Lælius et qui Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen Ingenio offensi, aut læso doluere Metello? Num Lælius et Scipio Africanus offensi doluere? aut enim, quod edi-tiones jam obsidet, ex pejoris notæ codicibus male petitam, ne Latinum qui-dem est: quippe tam verba singulari numero ponenda forent, Num Lælius aut Scipio offensus doluit?' Bentl. Pro aut qui 'Bentleius recte posuit, et qui, ex veteribus libris: *μεγάλη χάρις ἀντὶ τῆς*. Baxt. Harl. 2. non Lælius, et qui.

NOTÆ

61 *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat*] Ne quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se ulciscatur: vel, ne Mæcenas aliquando tandem adversetur et excludat te ab sua familiaritate velut contame-liosum et sycophantam. Ita Persius Sat. i. 108. 'Vide, sis, ne majorum tibi forte limina frigescent.'

62 *Frigore*] Morte quam frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cum est Lucius ausus, &c.] Trebatio respondet Horatius: seque-tur exemplo Lucili, qui Satiras acerbis valde acris, nec vitæ dā-mnam tulit, nec ab amicorum familia-ritate excidit.

64 *Detrahere et pellem, &c.*] Oc-culta procerum vitia divulgare, ac

turpes ostendere eos ipsos qui honesti et probi existimabantur.

65 *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impense ille amicus, magna sapientie fama apud Rom. inclutus. Huic Dia-logum de Amicitia Cicero inscripsit.

66 *Qui Duxit ab oppressa, &c.*] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Afri-cani majoris filio adoptatus, qui de-leta incendio Carthagine etiam Afri-canus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numanti-num, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Patern.

67 *Metello*] Consulares multi hujus nominis Romæ extitere, rebus præ-clare gestis insignes. Macedonicus a domita Macedonia cognominatus cum Scipione similitudines exercuerat:

Famosisque Lupo coopërto versibus? Atqui
 Primores populi arripuit populumque tributum;
 Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
 Quin ubi se a vulgo et scena in secreta remorant
 Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Læli;
 Nugari cum illo, et discincti ludere, donec
 Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum ego, quamvis
 Infra Lucili censum ingeniumque, tamen me 75

pum carmine dicaci proscissum? Attamen ille insectatus erat populi primates et singulas tribus, soli nimirum virtuti ejusque studiosis parcens. Immo vero cum a publico et spectaculis in privatum secesserant fortis Scipio et sapiens benignusque Lælius, cum Lucilio, nugari consueverant et libere jocari, dum herba coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus et ingenio, cum proceribus

Harl. 3. 4. 6. Venet. 1559. Glarean. et Lamb. num *Lælius*, aut *qui*.—69 *Lambinus* e *codd. populumque tributum*; et interpretatur 'plebem infimam,' seu

NOTÆ

postea Metellus Numidicus Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Scipionem amicum nltus, haud constat. Vide Val. Max. vii. 1. et seq. Plin. vii. 43. et 44.

68 *Lupo*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arcessitus a Lucilio istis versibus: 'Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filii' Divos Esse putasset, tam impius aut perjura' fuisset?' Vide (Cicer. de Nat. D. i. n. 63. Rutilius iste Lupus neglecta Aruspicum obnuntiatione, adversus Marsos pugnap, ipse cum exercitu contrucidatus est.

69 *Primores populi, &c.*] Consules, Prætores.

Tributum] De Pop. Rom. in tribus 85. diviso Liv. &c. Cic. in Verrem iii. n. 14. 'Credent omnes quinque et triginta Tribus homini gravissimo.'

73 *Discincti*] Solatis vestibus et animis ab omni cura.

Ludere] Cic. de Orat. ii. Ita Catullus loquitur: 'Sæpe ex socero meo audiavi cum is diceret socerum suum Lælium semper fere cum Scipione

solitum rusticari: eosque incredibiliter repnerascere esse solitos, cum rus ex urbe tanquam e vinculis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris; sed tamen ita solet narrare Scævola, conchas eos et umbilicos ad Cajetam et ad Laurentum legere consuesse, et ad omnem animi remissionem, ludumque descendere.' Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus et Lælius feruntur tam fuisse familiares et amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obtorta mappa quasi feriturus sequeretur.

Donec Decoqueretur olus] Dnm parabatur cæna frugalis ex oleribus; ex lege nimirum sumtuaria, quæ tunc vigeat. vide A. Gell. ii. 24.

74 *Olus*] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaque; quæ quidem ita condebant, ut nihil esset suavius, teste Cic. Epist. vii. 26. ubi etiam de seipso ita scribit: 'qui me ostræis et murenis facile abstinebam, a beta et malva deceptus sum.'

75 *Infra Lucili censum*] Lucilius

Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia, et fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. ¶ Equidem nihil hinc defringere possum.

tamen vixisse me vel invita fatebitur invidia: quæ si dentem volet imprimere fragili, impinget ad solidum: si quidem ita iudicas, erudite Trebati. TREB. Certe

‘tunicatum popellum,’ ut Cicero vocat.—79 Land. in annot. Venett. 1477. 1478. 1479. et 1486. *huic diffidere*: sed in ipso contextu *huic diffingere*. Exc. Sax. Harl. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. et Florent. 1482. *diffingere*. Harl. 2. 3. *diffindere*. Al. *defingere*. ‘Miris modis in hoc vocabulo indulserunt sibi Librarii, *diffingere*, *diffindere*, *diffidere*. Cuiam ex his lectionibus palmam dabis? Jam a sæculo et quod excurret *diffindere* hic maluerunt Interpretes, Acronem Scholiasten secuti, qui hic adnotat: ‘Juris verbo usum esse Trebatium. Prætor enim dicere solebat: ‘*Hic dies diffissus esto.*’ Præterea ex Festo in voce ‘*Rens*,’ ex Ulpiano Digest. II. 11. 2. ex Livio IX. 38. ex Gellio XIV. 2. ostendunt, ‘diem diffindere’ perinde esse ac ‘diem proferre,’ ‘prolatum,’ quod in iudiciis fieri solebat, quoties aut iudex aut actor aut reus ob causam sonticam adesse non poterat; aut quoties de re controversa iudici nondum liquebat. Esto sane hoc: at quam deinde sententiam ex Flacci loco sic constituto possunt excudere? *equidem nihil hic diffindere possum*: Sed tamen ut monitus caveas, &c. Hoc scilicet respondet Trebatius: Equidem nihil hic possum ampliari, non possum in aliud tempus rejicere. Postremo illud omnium obscurissimum est: se nihil posse *diffindere*. ‘Dies’ enim duntaxat, non ‘res ipsa’ sive ‘lis,’ ‘diffindi’ dicebatur; quantum hodie compertum habere possumus. Sic Festus: ‘Dies diffissus esto,’ Ulpianus: ‘Jubet diem esse diffissum,’ Livius: ‘Triste omen diem diffidit,’ Gellius: ‘Jussi igitur diem diffindi.’ Hæc sola jam extant loca, in quibus hæc formula comparet. Quæ ad exempla etiam hic dictum oportuit: *Equidem diem hic diffindere non possum*. Ille vero se nihil *diffindere* ait; quasi non ‘dies’ tantummodo, sed causæ ipsæ et earum partes diffindi dicerentur. Ne multis morer; neque sententia, neque verba ipsa apud Flaccum procedunt, si *diffindere* hic legeris. Ut mirer equidem enarrationem tot vitiis scatentem tot interpretibus placuisse. Solus ex his Dacierius verbum hoc Juris non habere hic locum vidit; quod ipse melius sequeretur, non vidit. Nempe hoc modo, distinctione sublata, defungi se posse credit: *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis, equidem nihil hic diffindere possum*. Quod totum ex Horatii persona sic interpretatur: Nisi tu, Trebati, dissentis; ego quidem nihil hic di-

NOTÆ

erat e Patricia gente, utpote cuius soror fuerit avia Magni Pompeii.

Census] Equestris census erat sessertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. vs. 383. ibique Not.

76 Cum magnis] Augusto, Mæcenate, Pollione.

77 Fragili quærens illidere dentem, &c.] Alludit ad Fabulam de Vipera et Lima. Phædr. IV. 7.

78 Nisi quid tu, docte Trebati, Dis-

sentis] Hoc modestiæ et reverentiæ causa dictum quidam referunt ad sequentem sententiam; ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic*, &c. attribuenda putem Horatio, sed potius Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contra sentiat.

79 Equidem nihil hic defringere [*diffindere*] possum] Fateor, Horati, invidiæ te morsibus superiorem, sed ta-

Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negotti
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum;
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est

89

*nihil in hoc mutare queo. At nihilominus, ut monitus tibi consulas, ne fortasse
damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum; hoc scito: si quis malos*

videre, sive resecare, auferre possum. Sed ut ne dicam, *diffindere* in eo sensu nusquam reperiri, atque adeo vel prima fronte pravum et ineptum videri; illud certe adhuc pejus est, quod totum hoc Horatio tribuit: cum tamen et hoc ipsum et ea quæ sequuntur necessario flagitent, ut Trebatii responsio ab illo *Equidem* inchoetur. Quam ob rem cum hac via minime successit, jam tempus est, ut aliam institamus. Et quidem illud in promptu est, quod nobis offerunt tam editiones vetustæ omnes, quam codicum major pars: *nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere possum: Sed tamen ut monitus caveas, &c.* Hinc, inquam, habent, non hic, codices meliores. Clara utique sententia, nisi nodum in scirpo querere cupimus. 'Equidem,' inquit Trebati, 'nihil ex his, quæ dixisti, diffingere, hoc est, cassare, infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere; neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam et Lucilii exemplum bono animo te esse jubet. Illud tamen vide, ut intra jus et leges licentiam Satirarum coerceras: si quis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.' Quis tam morosus et difficilis, ut hæc carpere audeat? 'Diffingere' et verbum Horatianum est, et sententiæ huic aptissimum. cf. III. Od. 29. 15. ubi 'diffinget,' plane ut hic, est 'cassabit,' 'labefactabit,' et in I. Sat. 10. 37. *Bentl.* 'Nonnulli Codices pessime legerunt *diffingere*. Notum est quid sit 'Diem diffindere' apud Juris consultos. Significat se posse totam causam una cognitione absolvere, et pronuntiare ad mentem Horatii. Eruditissimus Bentleius plurima hic promittit de verbo *diffindere*, frustra et inutiliter, nisi quod *πολυμάθῳ* suam ostendet.' *Bart.* *Diffingere* etiam mihi improvide assumtum videbatur ex III. Od. 29. 47. Ait Trebati, rem ita liquidam, ut nullo modo defugere possit, quin pronuntiet in sententiam Horatii. Sed cum major librorum pars habeat *hinc diffingere* vel *defingere*, interpretemur cum Schol. mutare, emendare.' *Germ.* Pro hic *diffindere* ex cod. Crunquii Tonsano, quem laudat Bentleius, cum Wielandio reposui *hinc defringere*, ut ad proxime antecedentia referatur, et sensus efficiatur hic, interprete Bentleio: 'Es vero solidus, et firmior, quam ut dentem tibi imprimere quis possit. Equidem nihil hinc possum defringere.' *Zenn.* Bentleium secuti Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *nihil hic diffingere* Heindorf.—80 *Sed tamen id monitus caveas* codex Tonsan. ap. Cruquium, quod ille non probat.—82 *Mediol. 1477. condideris.* Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479.

NOTÆ

men cave te legibus obnoxium. *Diffindere*] Verbum juris vetus, significans mutare, rescindere, differre; Trebatio Jurisconsulto valde oppositum et accommodatum: quod non ita congrueret Horatio licet satyricæ loquenti: quod volent quidam. Sann tamen sit cuique arbitrium atque iudicium. Gell. XIV. 2. 'In rerum dif-

finitionibus, compendinationibus, et aliis quibusdam legitimis,' &c.

82 *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. vs. 152. ubi sic habetur: 'Pœnaque læta, malo quam nollet carmine quenquam Describi.'

Jus est Judiciumque] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in

Judiciumque. ¶ Esto, si quis mala; sed bona si quis
 Judice condiderit laudatus Cæsare? si quis
 Opprobriis dignum latraverit, integer ipse? 85
 ¶ Solventur risu tabulæ; tu missus abibis.

versus fecerit in quempiam, jus et judicium existit. HOR. Fateor, si quis malos; at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosus cellicarit, libelli distrumpentur cachinis: tu vero absolutus discedes.

1486. et Florent. 1482. in quemquam carmina.—84 *Judice condiderit laudatur* Harl. 6. plurimi codd. Bentleii, et edd. vett. *Judice c. laudatus* duæ Blandd. Tons. et Mart. Cruquii, unus Pulmanni, unus item Bersmanni, et Magdal. Bentleii a m. pr. cum edd. Cruq. Torrent. Bentl. Sanad. Francis, et recentt. 'Non video cur Bentleius de laudatur fecerit in Editio suo laudatus.' Baxt. 'Laudatus valde mihi placet, quia suspendit, et cum sequentibus connectit sententiam, facitque orationem multo concinniores. Quis autem ferat non modo protasin et apodosin misceri; sed interrogationem Horatii, et Trebatii responsum?' *Germ.*—85 Quidam libri veteres habent, *Opprobrio*; in his Morellianus, et Clericanns, et Russardinus unus ap. Lambinum. 'Plerique scripti codices cum Scholiastis habebant *latraverit*, non *laceraverit*, quod Interpretamentum est prioris verbi apud Vet. Schol. et contemptius *latraverit*, de Satira sua. Bentleius post Lambinum edidit *laceraverit* auctoritate nescio quorum obscurioris notæ Librorum. Ipse tamen fatetur omnes ubique Editores ut melius atque elegantius amplexos fuisse *latraverit*.' Baxt. 'Liv. xxxviii. 54. 'Cato allatravit Scipionis magnitudinem.' Verbum nimis triste et injurium de Catone non adhibiturus erat Livius. Vid. Epod. vi. 5.' *Gesn.* Vid. Obs. Misc. Nov. Dorvill. p. 425. ubi *rd laceraverat* damnatur.

NOTE

quenquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83 *Esto, si quis mala*] Ludit Poëta in voce, 'mala,' significante, 'maledica'; quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis et ineptis carminibus. Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. x. libri primi tradit vs. 14. 'Ridiculum acri Fortius ac melius magnas plerumque secatur res.'

84 *Judice laudatus Cæsare*] Augustus enim et versus faciebat inter-

dum, et quotquot bonos facerent amabat.

86 *Solventur risu tabulæ*] Non sine Indibrio ejus qui digne fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolum et futilem continentes.

Tu missus abibis] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus juste ac merito, absolutus dimittetur et impune.

SATIRA II.

In vitæ urbanæ Luxuriam et Ineptias. *Bart.* Inducitur Ofellus rusticus quidam, homo simplicis et probi ingenii, priscæque vitæ et frugalitatis tenax, qui sui temporis luxum castigat et frugalitatis commoda suis commendat. Hoc artificio Horatius effecit, ut oratio fieret gravior probabiliorque: nam cum convictor Mæcenatis aliorumque procerum esset, minus apte ipse mensæ delicias perstringere posse videbatur. Summa autem sermonis Ofelliani fere hæc est: Labore et exercitationibus, non raris et exquisitis cibis opus est ad suaviter edendum. Cibus varius debilitat, simplex servat rectam valetudinem. Qui paucis contentus vivit, is facile dormit, alacris est ad laborandum, non consumit in juventute præsidia senectutis, non perdit rem et famam, atque etiam in paupertate et rebus adversis habet, quo vitam tranquillam, exemplo Ofelli, transigere possit.

Gesn.

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo
(Nec meus hic sermo est, sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minerva)

Quæ quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quam docuit Ofellus agrestis, sapiens aboque disciplina, et rudis) O boni, accipite, non

~~~~~

Satira tertia Libri primi in Ed. Sanad.—1 Gott. Zarot. et Mediol. 1477. 1502. *bonis*, probante Gesnero.—2 Tres codd. Torrentii, et Harl. 2. 3. 4. *quæ*, quod primus recepit Bentl. enunquæ secuti Sanad. Fraucis, Bipont. Wetzel. Baxt. Gesn. Zenn. Wakef. Kidd. et Comb. *quem* Harl. 6. al. et edd. vett. *Ofella* conj. Bentl.—3 ‘Nullus est interpretum, qui non prodiderit in suis aliquot *abnormi* haberi: in quibus sunt tres Blandinii apud Craquium omnium veterissimi. Idem nos invenimus in Leidensi, Battellano, et tribus aliis. Quæritur jam, utrum sit præferendum, *abnormi* et *crassa Minerva*, an *abnormis sapiens*. Mihi quidem posterius magis pla-

NOTÆ

1 *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem at boni et sapientis viri persona insectatur homines luxui et sumtui deditos: tum frugalis victus emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longe dissimilem.

Boni] Legunt aliqui, *bonis*; nec ita perperam ut videtur nonnullis.

3 *Abnormis*] A natura non in scholis institutus honosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi*, et jungunt cum sequenti voce, *Minerva*. Huc

facit quod Tullius scribit in Lælio n. 18. ‘Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . ad istorum normam fuisse sapientes.’

Crassaque Minerva] Simplex, rectas, sincerus, licet minime imbutus Philosophicis regulis et documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius mox cit. ‘Agamus igitur pingui Minerva, ut aiunt.’ Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris et impolitii.

Discite, non inter lances mensasque nitentes,
 Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum 5
 Acclinis falsis animus meliora recusat;
 Verum hic impransi mecum disquirite. ¶ Cur hoc?
 ¶ Dicam, si potero. Male verum examinat omnis
 Corruptus iudex. Leporem sectatus, equove
 Lassus ab indomito, vel (si Romana fatigat 10
 Militia assuetum græcari) seu pila velox,

inter catinos epulasque lautus, quando oculi percelluntur vano splendore, mensque decepta falsis respuit præstantiora; sed hic mecum examine jejuni. Quare hoc? explicabo si possum. Iudex quilibet corruptus nunquam bene disquirat veritatem. Cum fueris venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romanæ exercitationes deterrent te Græcos imitari solitum; sive levis pila, sive discus te

cet.' Benth. Harl. 2. 3. 4. 6. et omnes ap. Gesn. cum edd. vett. *abnormis*. —4 Cuning. *non lances inter*. —6 *Adclivis* Gott. Harl. 6. et edd. primæ. *Adelinis* codd. Torrentii, Harl. 2. 3. 4. al.—7 *Verum hoc impransi codex*

NOTE

4 *Discite, non inter lances*] Pers. Sat. 1. 80. 'Ecce inter pocula quærunnt Romulidæ saturi, quid dia poemata narrent.'

Mensasque nitentes] Tum copia ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5 *Cum stupet insanis*] Tunc enim et mens male feriata nequit recte judicare de temperantiæ virtute et præstantia: quin immo in omnem errorem facile propendit.

9 *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11 *Assuetum græcari*] Delicati quidam a duris laboribus et exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis saltcm Græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de computatione Græca interpretantur: cujus ita meminist Cic. in Verrem act. III. 'Discumbitur: fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more liberetur: hospes hortatur; poscunt majoribus poculis; celebratur omnium sermone lætitiæque convivium.' In istis Græ-

corum conviviis toties bibere oportebat, quoties Deos aut caros nominassent. Lex autem erat, ἢ πῖθι ἢ ἀπίθι, aut bibe, aut abi. Hanc refert et explicat Tullius sub finem Tusc. v. 'Et recte,' inquit, 'aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi: aut ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante discedat.'

Pila velox] Apud veteres ludus pilæ et folliculi præcipuæ commendationis et magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavius, alique viri graves, puta Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis et animi vegetandi causa studiosissime lusere. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pila seu paganica seu trigonali; in qua sinistræ usus præcipuus traditur magis quam dextræ; corporis autem agilitas maxime valebat; ut sciret apte pilam jacere atque excipere, modo incurrere, modo recurrere. Hæc Alex. ab Alex. III. 21. Pila etiam mulieres lusitasse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex 1. Sat. 6. 48. Vide ibi Not.

Molliter austerum studio fallente laborem,
 Seu te discus agit (pete cedentem aëra disco)
 Cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
 Sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno 15
 Ne biberis diluta: foris est promus, et atrum
 Defendens pisces hyemat mare; cum sale panis

delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem: quando, inquam, labor expulerit nauseam, sitiens et famelicus respue viles escas: neque bibas Falernum vinum nisi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foris; et mare procellosum inhibeat pisces; panis cum sale optime sedabit

Bersmanni. Mox in eodem codice: *Cur non?*—13 Duo codd. Bersmanni: *Seu te discus aget.*—14 Pæne omnes codd. Torrentii, Bentleii Regin. Galean. Petrens. et a m. pr. Magdal. Exc. Sax. et Harl. 2. 6. *extulerit.* Bentleii Bodl. *expulerit*; et sic edd. Benti. et Kidd. *extuderit* Harl. 3. 4. et edd. vett.

NOTÆ

12 *Studio fallente laborem*] Gall. *L'application et le divertissement fait oublier la peine.*

13 *Discus*] Nomen a *δίσκος*, jacio. Moles erat saxeæ, plumbeæ, ferreæ, figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altius, aut longius, aut propius destinatam metam projecisset. Vide jam annotata 1. Od. 8.

Cedentem aëra] Projecto disco cedit aër: utpote gravioribus corporibus leviora cedunt.

14 *Cum labor extuderit fastidia*] Postquam labor satietatem discusserit, famemque revocarit excitaritque; tum profecto quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est: *Ὁ πόνος σίτρου ὑγέεισθαι, labor cibo præceat.* Cic. 11. de Fin. n. 90. 'Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim.' Tusc. v. n. 97. 'Socratem ferunt cum usque ad vesperam contentius ambulare, quæsitumque esset ab eo, quare id faceret, respondisse, se quo melius cœnaret, opsonare ambulando famem.'

15 *Sperne cibum vilem*] Id est, profecto non spernes cibum vilem, quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis diluta] Hypallage, id est, ne biberis nisi optimum vinum melle optimo dilutum et suave effectum. De Falerno vino, 1. Od. 20. Hymettus regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adeo mellis excellentissimi copia celebratus. Porro vini austeritatem veteres temperare solebant melle admixto, vel alio vino mitiori: ut est. 1. Sat. 10. 24. Vide et infra Sat. 1v. 24. Virgil. Georg. 1v. 101. 'Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida; et durum Bacchi domitura saporem.'

16 *Foris est promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponaturque opsonia et dapes; vel tempestas hyberna impederit piscari: tum certe esurienti satisfaciet 'cum sale panis' simplex. Cic. Tusc. v. n. 102. 'Aperta res est, et quotidie nos ipsa natura admonet, quam paucis, quam parvis rebus egeat, quam vilibus.'

17 *Cum sale panis*] Plin. xxxi. 7.

Latrantem stomachum bene leniet. Unde putas? aut
 Qui partum? Non in caro nidore voluptas
 Summa, sed in te ipso est. Tu pulmentaria quære 20
 Sudando: pinguem vitiis, albumque, neque ostrea,

stomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo sic factum? Nimirum summa voluptas haud in odore ciborum exquisitorum, sed in temet consistit. Tu condimenta para tibi ad sudorem usque laborando. Enimvero vitiose optimum et

—19 *Caro non in nidore voluptas* Cuning.—21 Harl. 2. 4. al. Vet. Comb. et quædam vett. edd. ante Benti. *nec ostrea.* 'Lege ex scriptis et olim editis, *neque ostrea.* Semel antea de his monui, quod satis est.' Benti. Ita Harl. 3.

NOTE

'Varro pulmentarii vice usos veteres auctor est: esitasse enim salem cum pane et caseo, ut proverbio apparet.' Ex Plutarcho Symp. iv. q. 4. citra salem nihil prope est edendo: qui panem quoque gratum facit additus: hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. v. ex Xenophonte: 'Persæ nihil ad panem adhibebant quicquam præter nasturtium.' 18 *Unde putas? &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis et parabilis?

20 *Pulmentaria quære Sudando*] Opsona famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur suavis et optima. Cic. Tusc. v. cit. 'Parvo cultu natura contenta. Quis non videt desiderii condiri omnia? Darius in fuga, cum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat, cui cum peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius.' Lege ibidem quod Dionysio tyranno jus quoddam nigrum fastidium respondit coquus: 'Scilicet condimenta defuere, labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis.'

Pulmentaria] Plin. xviii. 8. 'Pulte, Delph. et Var. Clas.

non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde et pulmentaria hodieque dicuntur.' Porro pulmenta et pulmentaria usurpantur pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucunde titillantibus, patet ex Macrobi. vii. 4. sub finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omnino pertinentia: 'Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula ultra quam naturæ necesse est lacessitur: et fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius, vel certe de singulis parva libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potusque vitandos, qui ultra sitim famemque sedandam producant appetentiam,' &c.

21 *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimmio cibo potuque plenum, atque ex cruditate et ægra coctione laborantem, et inde pallidum, te non juvabunt exquisita quævis, ostrea, scarus, lagoia. Seneca de Brev. Vitæ: 'Quam multi continuis voluptatibus pallent!' Vide infra vs. 76.

Album] Quidam interpretantur, nitidum, cutis bene curata et candida: quales esse solent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Pers. Sat. iii. 98. 'Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.'

Ostrea] Ostreis delectatos Roma-

3 N

Horat.

Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
 Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
 Hoc potius, quam gallina, tergere palatum,
 Corruptus vanis rerum; quia veneat auro 25
 Rara avis, et picta pandat spectacula cauda:
 Tanquam ad rem attineat quicquam. Num vesceris ista,

pallidum non delectabunt ostrea vel scarus, vel lagois externa. Attamen vix obtinebo, si pavo apponatur, ut non hoc libentius quam gallina fricare palatum velis, scilicet vana rerum specie delusus; eo quod avis rara vendatur auri pretio, et spectaculum præbeat cauda picta: quasi ad rem aliquid ficiat. An comedes eam plumarum

6.—22 Ad hunc vs. Wakefieldns: 'Lege *Aut scarus*: nunquam coalescunt ad finem versus duæ syllabæ; una semper eliditur, ut in hoc versu, proximo a vocali incipiente; quam lectionem si lectori nasuto exemplorum congerie probare aggrederer, cito fastidium moverem.' Sed *ostrea dissyll.* est, ut 'cerea' supra 1. Sat. 8. 48.—23 *Vix tandem eripiam* duo Blandd. Cruquii cum nota interrogationis posita post vs. 26. *picta pandat spectacula cauda?*—25 Unns Harl. *rebus vanis*, interpretamento Græcismi.—26 Dan. Heinsius ad Claud. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 248. et 11. Cons. Stilich. 204. legit *pandit*.—27 Han. 1. *ad rem attingat*. Unus

NOTÆ

nos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. IV. 140. et seq. Item Sat. VIII. 85. Plin. XXXII. 6. Gell. VII. 16.

22 *Scarus*] Gall. *Sarget*: de hoc pisce exquisito, Epod. II. 50. Not.

Peregrina lagois] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro similibus leporinæ: unde nomen. Nam Græcis *λαγώς* vocatur *lepus*. Plin. VIII. 57. 'Censorinæ leges cœnis adumere conchyliæ, et ex alio orbe convectas aves.' Piscem esse lagois perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. XXXII. 1. *lepus marinus* 'venenum est in cibo vel potu datus, atque etiam visus,' &c. Eo extinctus est Titus Imperator a Domitiano fratre, consorte imperii et successore; ut quidam scribunt. Isto etiam genere veneni usum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. XXVI. 30.

23 *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen istis rationibus et argumentis

evincam, ut abjicias errorem mentis vana specie delusæ. Quia, si tibi apponantur simul pavo et gallina, huic illum anteferes; et anaviorem putabis pavonem, quia carior et rarior, quam gallina, tamen non est revera melior.

24 *Tergere palatum*] Pers. Sat. III. in fine: 'Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore Putre, quod haud deceat plebeia radere beta.'

25 *Quia veneat auro*] Juvenal. Sat. XI. 14. 'Interea gustus elementa per omnia quarunt, Nunquam animo pretiis obstantibus. Interius si Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.'

27 *Tanquam ad rem attineat quicquam*] Quasi ad gustum et saporem faciat plumarum fulgor. Cic. III. de Finib. n. 18. 'Quædam a natura ad usum donata sunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, sed ad quendam ornatum, ut cauda pavoni.'

Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
 Carne tamen quamvis distat nihil hac magis illa,
 Imparibus formis deceptum te patet. Esto : 30
 Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
 Captus hiet, pontesne inter jactatus, an amnis

quam demiraris? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter et illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sane. Unde animadvertis utrum appositus iste lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter

Bersmanni, nunc vesceris. Harl. 2. 4. non vesceris.—28 Glarean. et al. vett. coctore adest. 'Vocula num non eliditur hic in scansione, sed pronuntiatur; ut frequenter apud Comicos, etiam vocali sequente. Sic Terent. Adelph. 1. 2. 38. Andr. v. 4. 41. Heaut. 111. 3. 23. Id duntaxat observandum, nunquam hoc fieri in ultima pedis syllaba, cujus rei rationem soli Musici intelligent. Lucretius 111. 1096. Nihil ergo opus est sagacissimi Nic. Heinsii conjectura, qui ad Claudiani 11. Cons. Stil. 167. fortassis ait legendum, *Coctone adest honor idem*; sine vocalis elisione. Hoc enim multo adhuc durius est et horridius: quippe vocalis brevis nusquam hiatum facit, sed semper eliditur, ut docui ad 111. Od. 14. 11. Equidem, siquid mutatum vellem, sic potius legerem, *Coctone etiam est honor idem*? Etiamne cocto honor idem est? Sane codex Battelianna, *Cocto num est honor*: Galeanus vero et alter, *Cocto nec adest.* Benti. 'Cum Lambino, Cruquio, Torrentio Vetereque Scholiaste reposni *Cocto num adest.* Sciolus fecit *Coctore*, causa Metri.' Bant. *Cocton' et adest* Cuning. *color idem* Harl. 6. Venet. et Vet. Comb.—29 Han. 1. *distat color hac magis illa.*—30 Cuning. *te patet istoc.*—31 Nic. Heins. emend. *Unde*

NOTÆ

Vide Athen. viii. 12. Idem xiv. 20. ex Anaxandride: 'An non furiosum alere domi pavōnes, quorum pretio queant emi statum?' Ibid. Strattis: 'Tanti sunt hæc facienda, quanti pavones, et alla vestræ nugæ, quas domi pascitis ob pennarum pulchritudinem.' Vide 1. Sat. 2. 116. ibique Not.

28 *Cocto num adest honor idem*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor et splendor?

29 *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergo cum discrimen nullum fit inter carnem pavonis et gallinæ, patet te delusum specie et forma pavonis, ut hunc suaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

31 *Unde datum sentis, &c.*] Unde habes ut gnatu explores, iudices, sentias quo loco sit captus iste piscis,

lupus nempe: an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc solum, sed etiam utrum ad ostium Tiberis, an inter pontes? O sagacem et ingeniosam nimis profecto gulam! Juvenal. Sat. iv. 140. similiter canit: 'Circeis nata forent, an Lucrinum ad saxum, Rutupinovæ edita fundo Ostrea, callebat primo deprendere morsu; Et semel aspecti littus dicebat echini.'

32 *Hiet*] Piscis iste a voracitate dictus lupus hianti ore belle exprimitur: sive quod pisces omnes recens capti os diducunt.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari pisces quidam subire flumina cognoscuntur: atque hos inter lupus marinus. Porro ex fastidiosis helluonum seu catillonum palati iudicio, bonus erat ille e medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii; at optimus qui

Ostia sub Tusci? landas, insane, trilibrem
 Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.
 Ducit te species, video: quo pertinet ergo 35
 Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
 Majorem natura modum dedit, his breve pondus.

pontes exagitatus, an ad ostium fluminis Hetrusci? Stulte, landas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Caput te forma, ut cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempe quod natura mensuram ampliorem

NOTÆ

inter pontes concitatori aqua jactatus, proindeque tenerior, pinguior, suavior effectus fuerat. Columel. XII. 16. 'Multorum gula subtilior... et erudita palata fastidiunt fluviale lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigasset.' Plin. IX. 54. 'Quando,' inquit, 'eadem aquatiliū genera aliubi atque aliubi meliora: sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravenne, muræne in Sicilia,' &c. Vide Macrob. Satur. III. 16. ubi ex Varrone et Lucilio statuit lupum marinum 'egregii saporis' habitum qui inter duos pontes captus esset: atque a Lucilio piscem hunc dici 'catillonem quasi liguritorem; scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur: 'pontes Tiberinu' duo inter captu' catillo.' Id. ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos describente: 'Edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit.'

Annis Tusci] Tiberis Tusciam aluentis et a Latio determinantis. Virg. Georg. I. sub finem: 'Tuscum Tiberim.'

33 *Landas, insane, trilibrem Mullum, &c.*] Delicatorum et catillonum erat etiam aliud vitiosi fastidii genus: inter pisces natura parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos

facit. Itaque Horatius, in ejusmodi fastidiosos helluones insurgens, landas, inquit, insane, trilibrem mullum, eo quod raro talis inveniatur: odiati vero lupum marinum qui procerus est et magni ponderis. Plin. IX. 17. 'Ex reliqua nobilitate et gratia maxima est et copia mullis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis raro admodum exsuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt... alga vescuntur, et ostreis, et limo, et aliorum piscium carne.'

34 *Mullum*] Barbatulos vocat Cicero, Gall. *barbeas*: quidam tamen sunt imberbes, at minus laudantur. Plin. mox cit. 'Barba gemina insigniuntur inferiori labro... laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestella (mullis) a colore mulleorum calciamentorum datum putat... mullum expirantem versicolori quadam et numerosa varietate spectari, proceres gulæ narrant... Asinius Celer e Consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummum.' Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. cap. 34. refert, 'tres mullos triginta millibus nummum venisse: quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. III. 16. Juven. Sat. IV. 15. 'Mullum sex millibus emit Æquantem sane paribus scortia libris.' In quem locum olim pluribus disserui, ut et Sat. V. 92.

[Jejunus rare stomachus vulgaria temnit.]

Porrectum magno magnum spectare catino

Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos 40

Præsentes Austri coquite horum opsonia! quamvis

Putet aper rhombusque recens, mala copia quando

Ægrum sollicitat stomachum; cum rapula plenus

tribuit illis, istis vero minorem. Stomachus esuriens raro communia respuit. Cuperem videre ingentem mullum ingenti patina extensum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos, Austri, adeste, atque harum dapes corrumpite: quamquam fatet aper et rhombus recens, cum mala abundantia vexat morbosum stoma-

~~~~~

ratum sentis, improbante Bentleio.—38 Hunc versum cum Bentleio spurium putant Zenn. et Valart. Præf. p. 4. Vid. Benti. ad Art. Poët. 337. Jejunus rare omnes fere scripti codd. et sic Schol. Vulgata lectio est, Jejunus stomachus raro. Benti. et recent. edd. Jejunus raro stomachus, &c.—39 Porrectum in magno codex Bersmanni.—40 'Nic. Heinsius, Lege, inquit, ais. Sed recte habet persona tertia ait; etiam aliquem ex adverso respondentem fingimus; ut docui ad l. 4. 79.' Benti.—41 Exc. Sax. codd. Bersmanni quatuor, Harl. 3. 4. 6. Zarot. Florent. 1482. Cuning. Benti. Sanad. Francis,

NOTÆ

39 *Porrectum magno, &c.*] Observa, lector studiose, versum hunc crebris Spondæis exprimentem grave nulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis et integris opsoniis. Juvenal. Sat. l. 140. 'Quanta est gula quæ sibi totos Ponit apros?' Contra Tiberius, 'Ut parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, affirmans dimidium aprum omnia eadem habere quæ totum.' Sueton. Tiber. cap. 34.

40 *Harpyiis gula digna*] Harpyiæ appellatione et numero incertæ; in primis celebrantur Aëlo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἀρὰς, rapio. Has describit Virgil. Æneid. lib. iii. 215. et seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, a Jove excæcatus immissis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furis (nam Harpyias in Inferis esse et vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opso-

nia rapiebant ex alto devolantes: quin et relictas forte dapes tetro odore fœdabant et corrumpabant. Virgil. cit. 'Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluvies, unæque manus, et pallida semper Ora fame... nec sævior ulla Pestis, et ira Denm Stygiis sese extulit undis. ... Quatiunt clangoribus alas, Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant Immundo,' &c.

41 *Præsentes Austri coquite horum opsonia*] Satyricus, excandescens in gulosos helluones, invocat Austros meridianales ventos, qui humido suo calore illorum cibos putrefaciunt. Sed mox ipse se corrigit, memor scilicet iis putrida videri quævis opsonia.

Quando Putet aper, &c.] Verum non opus est Austri flatu, ipsa illorum satiatis nauseam movet stomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus] De eo pisce landatissimo, Gall. *Turbot*, in Epod. ii. 50.

43 *Cum rapula plenus, &c.*] Cum sa-

Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
 Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis, 45
 Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
 Galloni præconis erat acipensere mensa

chum; quando satur expetit rapas et inulas acres. Verum omnis cibus vilior nondum exulat a mensa divitum. Etenim admittuntur ova et olivæ nigrae: neque dum Gallonii præconis mensa acipensere infamata fuit. Quid? An tunc mare

NOTÆ

tur cupit acidas, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, discensas viscosa pituita crudisque humoribus.

Rapula] Gall. *des raves*. De his plura narrat Plin. xviii. 13. Item xx. 3. 'Est et rapo vis medica,' inquit.

44 *Inulas*] Gall. *de l'aunée*. Plin. xix. 5. Item xx. 5. inulæ virtutes affert: priori loco sic habet: 'Amarior inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberrima. Pluribus modis austeritate victa gratiam invenit . . . defectus præcipue stomachi excitat, illustrata maxime Julæ Augustæ quotidiano cibo.'

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensa et conviviis divitum. Nam ova caput cœnæ sunt: et ab iis semper ducitur initium epulandi: ut dixi i. Sat. 3. 6. ad hæc verba: 'ab ovo usque ad mala.'

46 *Nigris oleis*] Nigror in oleis et nvis maturitatem indicat.

47 *Galloni*] Is hellno insignis primus apposuit acipenserem exquisitissimum piscem: atque ob id a Lucilio carpitur Satira sua iv. istis versibus, quos etiam refert Cicero ii. de Finibus n. 24. 'O Publi, o gorges, Galloni, es homo miser, inquit: Cœnasti in vita nunquam bene, cum omnia in ista Consumis squilla atque acipensere cum decumano.' Ibid. n. 90. 'Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius,' &c. Idem

Cic. pro Quintio n. 94. 'Qui, relicta bonorum virorum disciplina, et questum et sumtum Gallonii sequi maluerunt.'

Acipensere] Acipenser vel acipensis, Gall. *Eturgeon*; vulgo tursio, vel sturio, sed perperam; Galeno γαλαξίας: Rondeletio ex genere galeorum est: valde pretiosus et nobilis; utpote qui singulari pompa inferretur mensæ divitum. Plin. ix. 17. 'Piscium nobilissimus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando meat . . . raris inventus.' Macrob. iii. 16. 'Nec acipenser illius sæculi delicias evasit . . . quo in honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum, accipite ex Cicer. Dialog. de Fato. Nam cum esset apud Lavernium Scipio, unaque Pontius, alatus est forte Scipioni acipenser qui admodum raro capitur: sed est piscis inprimis nobilis . . . acipenser iste paucorum hominum est . . . a coronatis ministris cum tibicine introferri solitus . . . hæc Sammonicus prodens venerationem qua piscis habebatur, ut a coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non diliarum sed numinis pompa.' Athen. iv. 5. 'His præerat fortissimus imperator acipenser, insignis hasta: quem etsi jam satur gustare percipivi: ambrosia certe is mihi visus est.' vii. 12. 'Quem acipenserem vocant Romani, cum tibiis et coronis circumferunt in cœnis; coronatis eti-

Infamis: quid? tum rhombos minus æquora alebant?

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido,

Donec vos auctor docuit prætorius. Ergo

50

Si quis nunc mergos suaves edixerit assos;

Parebit pravi docilis Romana juvenus.

Sordidus a tenui victu distabit, Ofello

minus nutriebat rhombos? Securus rhombus, et securo nido ciconia debebat, usquequo Prætorius indicavit primus. Itaque si aliquis modo suadeat jucundos esse mergos assatos, continuo auscultabit Romana juvenus facili doceri vitiosa. Sordidus

Heindorf, et Kidd. *quanquam pro quamvis.*—48 'Plurali hæc efferunt numero Editiones Venetæ et Locheriana: quid? tum rhombos minus æquora alebant? quibus accedunt bona pars codicum, ut inter nostros Reginensis, Battelianus, Petrensis, Lambethanus, et a prima manu Magdalenensis. Quo igitur pertinebat, receptam in vetustis editionibus lectionem e loco suo ejicere? Certe, siquid interest, hanc potius prætulerim. Neque enim unum æquor, sed *plura alebant rhombos*: et minus æquor in fronte gerit nescio quid ambigui, quod in altera lectione penitus evitatur.' Bentl. Gott. Exc. Sax. Harl. 3. Mediol. 1477. 1502. et Florent. 1482. etiam, *æquora alebant*; item Venet. 1599. Gla-rean. Bentl. Sanad. Heindorf, Wakef. et Kidd. et recepit Zenn. *æquor alebat* Harl. 2. 4. 6. Buxt. Gen. Bipont. Wetzel. al.—53 *Sordidus a victu tenui Cuning. distabat* duo codd. Bersmanni, meliores Cruquii et Pulmanni, Bent-

NOTE

am illis qui portant . . . Acipenser minor est galeo, rostro longiore, figura magis triangulari.' Quæ cum ita sint, ne, Lector, mirere quod scribit Martial. XIII. 91. 'Ad Pallatinas acipensem mittite mensas: Ambrosias ornent munera rara dapes.'

48 *Infamis*] Nam et Gallonius a Lucilio gurgis vocatus, et quivis gula et belluationibus turpis Gallonii similis vulgo dictus. Patet ex cit. Cicer. de Finibus II. &c.

Tum rhombos minus æquora alebat] Ostendit Poëta non tam opsoniorum bonitatem quam gulæ insanam fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit, acipenser in pretio ac deliciis fuit; deinde rhombus: alias ciconiæ, pavo, &c. immo si quis modo novas dapes excogitet, etiam minime bonas, v. g. mergos assos, hoc continuo ceteris omnibus anteponi et optimos haberi cernas.

50 *Donec vos auctor docuit prætorius*]

Asinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare instituit, Augusti temporibus: illum vocat Satyricus *prætorium* ironice; quoniam Prætoriam petens ob gulæ infamiam repulsus est: hique de eo versiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus sparsi: 'Ciconiarum Rufus iste conditor, Hic est duobus elegantior Planctis; Suffragiorum puncta non tulit septem. Ciconiarum populus ultus est mortem.'

51 *Mergos assos*] Gall. *plongeon*. Hi cum sint macri admodum, si etiam assentur nihil præter ossa et pellem erunt. Si quis tamen gulæ antesignanus et magister edicat mergos assos suaves esse, et sic apponi debere; parebit juvenus stulte, et quasi bonos devorabit.

53 *Sordidus a tenui victu distabit*] Prudenter monet Poëta tennem frugalemque victum differre a sordido; hunc vitiosum ac turpem, illum con-

Judice : nam frustra vitium vitaveris illud,
 Si te alio pravum detorseris. Avidienus, 55
 Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
 Quinquennes oleas est, et sylvestria corna ;
 Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum ; et
 Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
 Ille repotia, natales, aliosve dierum 60

didus cibus a frugali differt, Ofello Judice: enimvero frustra vitium hoc declinabis, si te ad aliud male convertas. Avidienus Canis merito appellatus edit olivas quinquennes et corna sylvestria: nec libenter defundit vinum, nisi corruptum: ipse vero e vase corneo duas libras continente brassicas aspergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, large quidem fundens acetum; quamvis repotia, natales, aliosque

~~~~~

leii Leid. Regin. et quatuor alii.—55 Benteius ex nno codice Bersmanni legit, *Si te alio pravus*; non male, inquit Zeun.—56 Han. 1. *ex vero dictum*. Harl. 3. 4. 6. Bersmanni codd. quatuor, unus Pulmanni, Exc. Sax. Venet. 1559. Vet. Comb. Glarean. et Lamb. *cognomen adhæsit*.—57 *Quinquennes* Exc. Sax. et Zarot.—58 Quidam codd. Lambini, Gott. Mediol. 1477. Venet. 1559. et Glarean. ap. Zeun. *diffundere*. Alii *defundere*; 'bene; deerant enim Veteribus siphones.' Baxt. 'Si quis *diffundere* mallet, referendum erit ad aliam consuetudinem: de qua dicemus ad illum locum 'Vina bibes iterum Tauro diffusa' Epist. 1. 5. 4.' Lamb.—59 Tres codd. Torrentii cum Benteii Colbertino, *Cujus odorem oleum*. 'Patabam olei Græcismo poni pro *oleum*: Oleum, cujus olei odorem nequeas perferre, instillat: ut Terent. And. prol. vs. 3. 'Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.' Gen.—

NOTÆ

tra honestum dignum laude.

55 *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus a sordibus et immunditia canis cognominatus vere est, quippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, et cornis sylvestribus: caules vero aspergit exiguo oleo vetere quidem et fœtente, acetum duntaxat abunde affundens. Hæc certe vivendi ratio sordida est.

58 *Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum*] Etiam in libationibus ad honorem Deorum fieri solitis ille vap-pam adhibet; nec vinum patera defundit nisi acescens.

60 *Repotia*] Festus: 'Postridie nuptias apud novum maritum cœnatur, et quasi reficitur potatio;' quæ inde *πρωαλλα* dicitur, pridie vero nuptia-

rum *πρωαλλα*, inquit Cælius xv. 18. et 24. Alex. ab Alex. 11. 5. *Repotia*, inquit, postridie nuptias lætiore convivio affines apud novum maritum percolebant: qua die nova nupta in viri domum libertatem aspiciari, et dominam agere simul, et rem divinam facere assuerat.

Natales] Vide Pers. init. Sat. 11. ubi natalem diem 'meliore lapillo numerandam,' hilariterque transigendam, atque in ea 'fundendum Genio merum,' præcipit.

Aliosve dierum Festas] In his mos erat optimum vinum promere et quidem liberaliter, ad lætitiâ excitandam: nam 'lætitie Bacchus dator,' ex Virgil. *Æn.* 1. 738. At Avidienus contra

Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
 Caulibus instillat, veteris non parvus aceti.
 Quali igitur victu sapiens utetur? et horum
 Utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis, aiunt.
 Mundus erit, qui non offendat sordidus, atque 65
 In neutram partem cultus miser: hic neque servis,

dies festos colat indutus veste candida. Quo ergo victu utetur sapiens; et quem istorum imitabitur? Inde premit lupus, illinc instat canis. Nitidus erit qui nec sordida peccarit vivendi ratione, nec se misere curabit hac aut illa parte. Is neque

63 Zarot. et Vet. Comb. *non largus aceti*. 'Sordidior erit Avidienus, si cum prima omnium editione legas, *non largus aceti*, in quo facile alias est largum esse.' Gen.—64 Exc. Sax. Harl. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. 1502. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Vet. Comb. et omnes ante Lambinum, *hac canis angit*. 'Bene Lambinus aiunt. Nam et ego in fidelissimis exemplaribus ita scriptum inveni: et sane magis proverbium sapit, quam si *angit* legamus.' Torrent. Vet. Schol. et Torrentii codd. etiam aiunt; sic forsitan omnes Bentleyi; sed ille silet.—65 Blandd. Cruquii, Brod. *qua non*. Harl. 6. et sex codd. Cruquii Lamb. Glarean. al. *offendet*. Bentleyi edd. in margine *offendit*. Brod. Han. 1. Harl. 3. 4. 6. omnes Torrentii, sex codd. Cruquii, Vet. Schol. Zarot. Mediol. 1477. Florent. Glarean. et Lamb. *sordibus*. Hinc Bentleyus edidit, *qua non offendat sordibus*; eumque secuti Sanad. Francis, et Kidd. *qua non offendat sordidus* Wakef.—66 *In neutram cultus partem* Cuning.—

NOTE

61 *Albatus*] Ex more veterum: toga indutus recens lota et dealbata. Pers. mox cit. Sat. II. 40. 'negato, Jupiter, hæc illi, quamvis te albata rogarit.'

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat, veteris] Adverte singulas voces sordidam parcitatem notantes: e vasculo in olus vile guttas aliquot olei foetidi instillat ipse quidem, veritus ne alter copiosius affundat; vel ne servus inde quid delingat, delibet, surripiat.

Veteris] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, olei: alii cum sequente, aceti. Simile quid habet Pers. Sat. III. 27. et seq. 'Pannosam faciem morientis sorbet aceti.'

63 *Horum Utrum imitabitur*] An Gallonium luxuriosum et prodigum, an Avidienum sordidum et nimis par-

64 *Hac urget lupus, hac canis, aiunt* [*angit*] Loco vocis *angit*, quidam legunt *aiunt*. Certe proverbium est. Porro comminiscuntur hinc edacitatem et ingluviem lupi, illinc immunditiam canis: item delicias interponant lapi, de quo supra; atque sordes Avidieni canis cognominati.

65 *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profuse sumtuosus, nec indecora parsimonia sordidus.

Non offendat sordidus, atque In neutram partem cultus miser] Non se odiosum aut miserum præstabit, cultu seu sumptibus seu parcitate immoderato; neutra parte nimius erit. Vocem *cultus* accipe in genit. id est, curæ sui majoris aut minoris quam par sit.

Albucī senis exemplo, dum munia didit,
 Sævus erit; neque, sicut simplex Nævius, unctam
 Convivis præbebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
 Accipe nunc, victus tenuis quæ quantaque secum 70
 Afferat. In primis valeas bene; nam variæ res
 Ut noceant homini, credas, memor illius escæ,

verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albutii vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam. Est enim hoc etiam grande peccatum. Jam disce quæ et quanta bona secum advehat frugalitas. Primo sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minime dubitabis, recordatus

67 *Albuti* edd. ante Bentl. *Albuci* codd. Lambini, quatuor Bérsmanni, Bentl. Zeun. Sanad. Francis, Wetzsl. Heindorf, Wakef. et Kidd.—68 Harl. 3. 4. 6.

NOTÆ

67 *Albucī senis exemplo*] Hunc avaritiæ quidam, alii contra profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primo culpavit intemperantiam et immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorum victum. Jam damnat nimium lautitiæ et elegantiae studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiae vitium: affertque exempla Albucii et Nævii opposita. Albucius nimia cura peccat, qui sævit etiam in famulos inunctis officiis paulo minus sedulos; ac si quid non satis accuratum comperit, dure plectit: immo, inquit, servos ille ante verberabat; seu ad arcendam statim segnitiam, seu ne postea peccantes cedere non vacaret. Contra Nævius indiligens et parum lautus; ut mox dicetur.

Didit] Dat, dividit. Vetus est verbum dido, is; quod frequens usurpat Lucretius; quin et Virgil. *Æneid.* VII. 144. 'Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,' et *Æneid.* VIII. 132. 'Tua terris didita fama.'

68 *Simplex Nævius*] Negligens, pa-

rum sapiens et prudens, non satis mundus; quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergo Albucius ille plus æquo erat curiosus in epularum apparatu; Nævius autem minus quam decet: quod utrumque vitium magnum est.

70 *Accipe nunc, victus tenuis, &c.*] Cic. Tuscul. v. n. 90. 'Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.' Offic. II. n. 86. 'Valetudo sustentatur . . . continentia in victu omni atque cultu,' &c.

72 *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facile credes varietatem ciborum homini esse noxiam, si modo velis meminisse quam utilis tibi fuerit esca cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, reparavit vires corporis: et e contrario, quantum molestiæ tibi creavit esca multiplex, quoties deglutiisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

Quæ simplex olim tibi sederit : at simul assis
 Miscueris elixa, simul conchyliis turdis ;
 Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum 75
 Lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
 Coena desurgat dubia ? Quin corpus onustum

ejus esca, quæ una tibi aliquando constiterit : verum si miscueris elixa cum assatis, et conchyliis cum turdis ; dulcia mutabunt se in bilem, atque iners pituita stomachum perturbabit. An aspicias quemadmodum quisque pallens surgat e convivio sumtuoso ?

~~~~~

Vet. Comb. *nec sicut.* Venet. Glarean. Benth. al. *nec sic ut.*—77 Han. 1. *ne*

NOTE

73 *Tibi sederit*] Quieverit concocta absque ullo ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate, cibi dissimiles invicem se corrumpunt et seditionem concitant, τὰ γὰρ ἀνόμοια σπασίδει. Plutarch. Sympos. 4. 'Ciborum copia turbat et corrumpit.' Senec. Epist. 11. 'Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ uti varia sunt et diversa, non alunt, sed inquietant et inquinant.' Vide Macrobius Saturn. vii. 4. et 5. hac de re pluribus et luculenter disserentem : 'Qui simplicem cibum sumit facile quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur usu doctente cognoscit : ... et ita fit ut noxa, cujus causa deprehensa sit, facile vitetur. Qui autem multiplici cibo alitur, diversas patitur qualitates ex diversitate succorum : nec concordant humores ex materiæ varietate nascentes, nec efficiunt liquidum purumve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur ; et in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morbum scaturogo, qui ex repugnantium sibi humorum discordia,' &c.

74 *Conchyliis*] Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cic. in Pisonem : 'Mensa exstructa non conchyliis aut piscibus, sed multa carne.' Plin. viii. 57. 'Censorinæ leges, princeps-

que M. Scaurus in consulatu, cœnis ademere conchyliis, et ex alio orbe convectas aves.' Cœl. Rhodig. xxvii. 23. ex Phalereo Demetrio, et Sophrone mimographo ; 'Conchyliis,' inquit, 'gnæ proceribus adeo probata, ut vel inde sit conformatum adagium : esse conchyliis viduarum cupe-dias.

Turdis] Gall. *grives*. De his jam i. Sat. 5. et postea i. Epist. 15. 'obeso Nil melius turdo.' Vide ibi Not.

75 *Dulcia se in bilem vertent*] Quæ scilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxime vero dulcia in bilem amarosque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita] Pituita humidus ac frigidus humor a cerebro defluens in stomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam et siccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macrobius ante cit. 'Humores repugnantes ac discordes non purum faciunt sanguinem, et in venas cum tumultu suo transeunt.'

76 *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, male habens, dum ægre coquitur cibus multiplex et varius ; qui calorem naturalem gravat imbecilliorum et extinguit : atque hinc pallor.

77 *Coena dubia*] Sumtuosa, tam co-

Hesternis vitiis animum quoque prægravat una,
 Atque affligit humo divinæ particulam auræ.
 Alter, ubi dicto citius curata sopori

80

Immo corpus oppressum præcedenti intemperantia simul deprimit animum, et præsternit in terram divini spiritus portionem. Alter contra, postquam recreavit cor-

dubia surgat. Exc. Sax. desurgit dubia.—79 ‘Atque affligit et veteres editiones habent, et omnes omnium codices; præterquam quibus usus est Lambinus, quorum duodecim, si fides est, *adffligit* præferebant. Nos sane in nullo id vidimus. Neque vero id multum refert, utrum ulli, qui nunc quidem extant, ita habeant necne: cum satis constet tam ex alio Flacci loco I. Sat. I. 81. quam ex multis aliorum auctorum, voces ‘Affigere’ et ‘Affligere’ passim a Librariis confundi solere. Hoc igitur hic agamus; non utra lectio plures codices sponsores habeat, sed utra melior, loco aptior, et ad sententiam convenientior. Et de hoc quidem litigant Interpretes; neque ullus litigandi finis erit, nisi si auctor ab umbris excitatus controversiam ipse dirimat. Quippe utraque lectio proba est; ut necesse sit hanc illi, illam alteri pro vario hominum gustu magis placere. Recta, ni fallor, et extra omnem reprehensionem posita est lectio illa Lambini. Neque tamen nibilo minus tibi arrideat illa altera, quam aliorum codices tanto consensu subministrant: *Atque adffligit humo divinæ particulam auræ.* Benth. Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. 1502. et codd. quatuor Bersmanni, *affligit.* ‘Auctoritas pæne par utriusque verbi. Vis diversa, sed utraque huic loco apta: *affligit* vi quadam; *affigit*, ut non possit surgere.’ Gesa.—

NOTE

piosa, ut quem e tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. Act. II. ‘PH. Coena dubia apponitur. GE. Quid istuc verbi est? PH. Ubi tu dubites quid sumas potissimum.’

78 *Animum prægravat una*] Hebetem reddit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui, cum divinæ consors naturæ sit, sursum debet et ad sublimia cælestiaque conniti. Cic. Tusc. v. n. 100. ‘Quid, quod ne mente quidem recte uti possumus multo cibo et potione completi?’

79 *Affligit [affligit] humo*] Al. *affligit humi.* Cic. de Senectute: ‘Est animum cælestis ex altissimo domicilio depressus, et quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ æternitatisque contrarium.’

Divinæ particulam auræ] Cic. Tusc. v. n. 38. ‘Humanus animus ex divi-

na mente decerptus cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.’ Senec. Epist. 56. ratio nihil aliud est quam in corpus humanum pars divini spiritus mersa. Juvenal. Sat. xv. 146. ‘Sensum a cælesti demissum traximus arce.’ Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausere ex Sacris Codicibus, quos non ignorare, ut alibi dixi. Genes. cap. II. ‘Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: et factus est homo in animam viventem.’

80 *Alter, ubi dicto citius, &c.*] Alter frugali utens victu, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer et expeditus ad solitas actiones. Contra qui hesternis epulis adhuc graves, ad resumendum mane laborem parum sunt vegeti.

Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
 Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam :
 Sive diem festum rediens adduxerit annus,
 Seu recreare volet tenuatum corpus ; ubique
 Accedent anni, et tractari mollius ætas 85
 Imbecilla volet : tibi quidnam accedet ad istam,
 Quam puer et validus præsumis, mollitiem ; seu
 Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus ?
 Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
 Illis nullus erat, sed, credo, hac mente, quod hospes 90
 Tardius adveniens vitiatum commodius, quam

pus brevi cibo et somno, exsurgit alacer ad injunctas functiones. Nihilominus iste poterit transire interdum ad lautiores cibum, seu tempus recurrens adduxerit eorum diem, seu cupiet debilitatum corpus reficere ; item cum anni multiplicati fuerint, atque melius iurari posset ætas ingravescent. Tu vero ad eam mollitiem quam adhuc juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cum vel ægritudo molestia vel senectus pigra acciderit ? Prisci amabant aprum rancidulum, non quod carerent odoratu, sed, ut opinor, eo consilio quod hospes sero accedens aptius comedit paulo

81 Codd. aliquot Lambini, *ad munia surget*.—83 '*Advexerit non adduxerit* lectio est plurium Codicum : nobis tamen placuit *adduxerit* ; nam advehi dicuntur merces quæ de transmarinis partibus importantur. Quin et video scripturam istam superioris sæculi editoribus unice placuisse. Bentleio magis placuit *advexerit*, etsi vox sit nautica.' Baxt. Han. 1. et Harl. 3. 4. item ed. Lamb. *advexerit*.—84 *Seu recreare velit* Exc. Sax.—85 'In omnibus Pulmanni et Bersmanni codd. et in pluribus Torrentii desideratur particula *et* ; abest etiam ab edd. vet. et a libris meis, præter Regin. omnibus. Atque hæc quidem lectio satis commoda est, et libris plerisque fundata. Nequaquam tamen ambigo, quin altera illa, quam clare habet codex Regin. sola vera et sincera sit ; dnmmodo pro *que* ex conj. reponas *ve* ; sic : *ubique Accedent anni, et tractari, &c.* 'Ve' enim particula disjunctiva cum 'seu' et 'sive' tertium locum obtinere solet. Recte igitur hic habet *ubique* ; atque hoc modo evitabitur ambiguitas vocabuli *ubique* ; quæ legentem continuo offendit.' Bentl.—87 Codex Bersmanni *puer invalidus*.—91 Harl. 2. 4. 6. Han. 1. Gott. Exc. Sax. omnes Cruquii præter duo, edd. antiq. Lamb. Cruq. Lamb. Torrent. et recentt. præter Baxt. qui ita annotat : 'Vetus Interpres cum duobus Cruquii scriptis Codicibus legerunt *vitaret* pro *vitiatum*. 'Ordo cum hoc sensu ; quod commodius hospes vitaret servatum, quam totum dominus absumeret.' Vet. Schol. Annotationes ad tres antiquissimos Cruquii Codices reddebant *vitaret*, 'reprehenderet.' Com-

NOTE

82 *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori se convivio exhilarare et recreare, seu publicæ lætitiæ causa et occasione, seu ob propriam necessitatem. Qui vero mollior vivit, senio vel ægritudini incidenti quod præbeat levamen aut solatium nullum insuper habet.

Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
 Heroas natum tellus me prima tulisset!
 Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
 Occupat humanam? grandes rhombi patinæque 95
 Grande ferunt una cum damno dedecus: adde
 Iratum patrum, vicinos, te tibi iniquum,
 Et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti
 As, laquei pretium. Jure, inquit, Trausius istis

corruptum, quam vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi et catini magnum probum simul cum detrimento afferunt. Adjunge insensum patrum, vicinos, temet tibi inimicum, et frustra mori quærentem, quando inopi non aderit as pretium restis. Dices; Merito

~~~~~

modius vitaret, quod mallet hospite meum vituperare. Bentleius retinuit vitiatum quod in Editis legerat, contra consuetum sibi morem.' Harl. 3. vitietur.—95 'Occupet in plurimis quidem libris extat, idque Lambius, Torrentio, Cruquio, et Bersmanno placuit, sed immerito; hæc enim lectio Poëtæ verbis mirifice adversatur; quod et Bentleius in notis tandem animadvertit. Alii libri habent Occupat, et omnino recte; Occupat autem valet 'occupare solet.' Cuning. Occupet Harl. 2. Han. 1. Bentleii Regin. Leid. et quinque alii, et duo Bersmanni. Occupat Harl. 3. 4. 6. Gott. Exc. Sax. Magdal. Trinit. et edd. antiq.—99 *As laquei pretium* Gott. Exc. Sax. Harl. 4. 6. major pars codd. Bentleii, et Mediol. 1502. *As l. pretium* Blandd. Cruq. nonnulli ap. Bentl. Harl. 2. 3. Lamb. in ed. secunda. al. 'Mira varietas, *Trasius, Traxius, Travius, Transius, Tosius, Trallius*. Cum autem *Travius* occurrat in Veteribus Scholiastis, ego *Trallius* prætuli; quod Nomen videtur

NOTÆ

94 *Quæ carmine gratior*] Vel, quæ gratior quavis modulatione: vel, quæ sit per carmen celebrior. Norunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quod nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

96 *Adde Iratum patrum, &c.*] Præter allata jam luxuriosi victus mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, immo et vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contra Rullum: 'Odit populus Romanus privatam luxuriam.' Offic. 1. 'Turpe est diffuere luxuria...Luxuria cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.'

Patrum] Cujus es tutelæ commis-

sus, et cui proinde obsequi te par est a prodigendo patrimonio deterrenti, sumtus nimios vetanti.

Te tibi iniquum] Quippe qui tuas opes effandis in alios, nihil tibi met reservans, sen quo ingruenti inopia subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99 *As* [*Æs*], *laquei pretium*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *As*, hoc sensu: Ut nec assem unum habeas superstitem, quo emas restim, ad suspendium, finendasque simul cum vita ærumnas et miseriam summæ egestatis assecles. Huc spectat adagium: 'Ad assem redactus.'

Transius] Homo prodigus, et hinc

Jurgatur verbis : ego vectigalia magna, 100
 Divitiasque habeo tribus amplas regibus. Ergo
 Quod superat, non est melius quo insumere possis ?
 Cur eget indignus quisquam, te divite ? quare
 Temppla ruunt antiqua Deum ? cur, improbe, caræ
 Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo ? 105
 Uni nimirum tibi recte semper erunt res.

quidem Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur : ego vero redditus ingentes possideo, et opes tribus regibus suffecturas. An igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est ? Quare inops est aliquis immeritus, dum tu es opulentus ? Cur vetusta numinum fana decidunt ? Quare, pessime, e tam abundanti cumulo non detrahis quicquam dilectæ patriæ largiendum ? Scilicet tibi soli bene semper fluent

deductum a Trallibus Asiæ civitate : siquidem duplex *L* facile mutari possit in *U*. Erat autem iste Trallius pauper et prodigus. Vet. Schol. Bentleius prætulit Trausius ex sola sua conjectura, quod illud Nomen repererit in Gruteri Inscriptionibus. *Bart. Trausius Blandd. Cruquii, aliquot Bentl. Han. 1. Gott. Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Venett. 1477. 1478. 1479. &c. Trosius in quibusdam aliis Bentl. et Cruq. Travius Leid. et Regin. Porro inquit hic legendum pro inquis, cum edd. vet. et codd. melioris notæ, ut Leid. et Regin. cum aliis. Bentl.—105 Harl. 6. et Vet. Comb. magno emetiris acervo.—106 Uni nimirum recte tibi quatuor codd. Bersmanni et edd. quædam vet. 'Alio ordine codices nostri, Leidensis, Zulichemianus, Galeanus, et Reg. Societatis, tibi recte ; nisi quod nonnulli male præferant rectæ. Uni nimirum tibi ; id est, Soli tibi : ita hæc melius conjunguntur. Deinde pro erunt legendum ex ingeniosa Nic. Heinsii conjectura eunt : Uni nimirum tibi recte semper eunt res. Ita Cicero ad Atticum xiv. 15. 'Incipit res melius ire, quam putaram.' et xiv. 20. 'Dolabellæ et prima illa actio, et hæc contra Antonium concio mihi profecisse permultum videtur : prorsus ibat res.' Tacitus Annal. xii. 68. 'Crebroque vulgabat, Ire in melius valetudinem principis.' Ita 'res procedere,' 'bene cedere,' 'pessum ire,' 'retro ire,' 'redire' dicuntur.' Bentl. rectæ in libris quibusdam reperiri testatur Lambinus. eunt*

NOTÆ

prorsus inops et egens rerum omnium.

100 *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet et magnas opes, ac sumtus facit magnos, is jure admonetur et objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumtui pares.

Vectigalia] Privatos redditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101 *Tribus amplas regibus*] Plutarchus ita scribit, Marius ædes et opes habuisse multis regnis pares.

Ergo Quod superat, non est melius quo, &c.] Respondet Horatius : Atqui divitias illas ingentes non dilapidare, sed recte insumere oportet : superflua tibi multa sunt : quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos ? Quin restauranda curas diruta vetustate Deorum templa ? Quin et tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. et patriæ, quæ tibi certo cara esse debet ?

106 *Uni nimirum tibi, &c.*] Attendo vero quam stulte præsentem rerum sta-

O magnus posthac inimicis risus! Uternæ
 Ad casus dubios fidet sibi certius? hic, qui
 Pluribus assuerit mentem corpusque superbum?
 An qui, contentus parvo metuensque futuri, 110
 In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
 ¶ Quo magis his credas; puer hunc ego parvus Ofellum
 Integris opibus novi non latius usum,
 Quam nunc accisis. Videas metato in agello
 Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum, 115

omnia: O cachiennus ingens deinde adversarius! Quis duorum sibi confidet securius in casibus incertis; an is qui animum et corpus arrogans assuefecerit multis, an qui, modico contentus et futuri providus, in pace comparaverit necessaria ad bellum, uti solet sapiens? Verum ut majorem his habeas fidem; ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quam nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis et grege strenuum agricolam mercenarium sic lo-

~~~~~

Harl. 4. 6. Benth. et Kidd.—107 Venet. 1559. et Glarean. *Uter nam.* ‘Vir doctus Henricus Stephanus pro *latius* reposuit *lautius* ex conjectura, quod minor placuisse Cruquio viro eleganti. *Latius* posnit quia dicturus erat ‘accisus.’ *Baxt.* ‘Juvenal. Sat. xiv. 234. ‘Indulgent sibi latius ipsi.’ *Gesn.* *latius*

NOTÆ

tui confidas, quasi prospera semper habiturus: immo cave ne alto corruens lapsu graviore, præbeas et inimicis risum ac ludibrium, et malitiosæ Fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, ‘mimum,’ Sat. vi. 607.

107 *Uternæ Ad casus dubios, &c.*] Urget porro noster Poëta: Dic, amabo, uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copia semper se satiarit, an qui bonis licet affluens modico se victui assuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper, mutatam sortem vix sentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo usus est, ‘futuri metuens;’ atque ‘in pace,’ et secundis rebus, ‘ut sapiens, aptans idonea bello’ et egestati præsidia, nempe tolerantiae studium, animumque et corpus ‘contentum parvo.’

112 *Ofellum*] Post Philippensem victoriam reductis in Italiam militi-

bns agros divisit Augustus veteribus dominis ademptos. Sic et Propertius prædia amisit, quod ipse conqueritur: et Virgilius ipse suorum possessione depulsus ac tantum non spoliatus est: patet ex *Bucolicis*, Ecl. i. et ix. Sic etiam Ofellus suum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit: suoque labore et opera rustica se suamque familiam sustentavit et aluit.

114 *Metato in agello*] Salmasius *metatum* interpretatur opimum, quasi electum et assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simplicius pertica dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur. Virg. in *Diris*: ‘Pertica quæ nostros metata est impia agellos.’ Propert. iv. l. 130. ‘Abstulit excultas pertica tristis opes.’

¶ Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
 Quicquam præter olus, fumosæ cum pede pernæ :
 Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
 Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
 Vicinus, bene erat, non piscibus urbe petitis, 120
 Sed pullo atque hædo : tum pensilis uva secundas
 Et nux ornabat mensas, cum duplici ficu :
 Post hoc ludus erat culpa potare magistra ;

quemdem : haud ego die non festa comedi quidpiam temere nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando vero hospes accesserat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti, laetæ erant epulæ non e piscibus urbe quasitis, sed e pullo et capro. Deinde pensiles uvæ, et nuces, et crassiores ficus instruebant secundam mensam. Postea ludus erat bibere crutere

~~~~~

Nic. Heinsius.—118 *At mihi Venet.* 1559. *cum longum Venet.* 1559. Glarean. R. Steph. Rutgers. Bond. Schrevel. Delph. al. ante Benti. Sed *seu longum* Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. 1. Exc. Sax. omnes Bentleii edd. antiq. et recentt. post Benti. *venerit hospes* unus Bersmanni.—121 Harl. 3. et Vet. Comb. *tunc pensilis*.—123 *Posthac* codex Bersmanni. ‘Hunc locum in omnibus fere libris corruptum ego una litera detracta emendavi *cupa* ; cujus emendationis spero omnes politos, et eruditos homines approbatores fore : ab Adriano quidem Turnebo eam magnopere olim probatam meminisse.’ Lamb. Lambinum secuti Benti. et Kidd. Nic. Heinsius conj. *pulpa* ; et Benti. *nulla*.

NOTÆ

116 *Non ego, &c.*] Hæc et quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ, Ofelli narrantis verba sunt.

117 *Pernæ*] Pernam cum petasone male confundunt aliqui. Petaso est coxe porcina salita costas etiam comprehendens : perna est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipse pede. Unde patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non pernam sed pedem tantum, pernæ partem deteriorem, comederet, etiam dum integre opes erant.

119 *Per imbrem*] Dum plueret, atque intermittere opus necesse erat.

121 *Pensilis uva*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de Re Rust. 1. 58. ‘Cato ait . . . uvæ quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, amineas, et scantianas.’ Et cap. 68. ‘Pensilia, ut uvæ, mala, et

Delph. et Var. Clas.

serba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oporteat : quod colore mutato, et contractu acinorum, si non demseris ad edendum, ad abjiciendum deacensurum se minitantur.’ Plin. XIV. 1. ‘Uvæ durant alim per hyemem pensiles nodo concameratæ, congeminatæ, conglomeratæ.’ Sunt enim varis lectiones hujus vocis.

122 *Cum duplici ficu*] Alii intelligunt caricæ seu ficus siccas duplicis generis, albas et nigras, præcoces et serotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt significari mariscas, quæ sunt ficus grandiores, at insipidæ, viles, ‘fatæ’ Martiali VII. 24. certe Ofelli convenientes frugali mensæ. Aristot. Problem. ‘*ἰσχυρές αἱ δίκυα ἀρχαιότεραι*. Vide Columel. XII. 15. Plin. XV. 18. Macrobi. III. 20. &c.

123 *Ludus erat culpa* [*cuppa*] potare 3 O

Horat.

Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
 Explicuit vino contractæ seria frontis. 125
 Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus;
 Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut vos,
 O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
 Nam propriæ telluris herum natura neque illum,

magistro. Denique Ceres, rogata ut celsam aristam erigeret, vino porrigebat frontem rugosam et sollicitam. Ergo sors adversetur novaque bella molitur, quid inde auferet? Quanto minus vel ego, vel vos, o pueri, culti fuistis, ex quo novus inquitinus istuc accessit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, nec ullum

—124 *Ac ventura Mediol. 1477. 'Cruquius et Lambinus sic dederunt: Ac venerata Ceres, uti culmo surgeret alto. Et nuper vir eruditus: Ac venerata Ceres, ita culmo uti surgeret alto: oblitus scilicet vocabulum uti posteriorem syllabam semper producere. Editiones priscæ, et membranæ, opinor, omnes, certe nostræ exhibent: ita culmo surgeret alto: rectissime.' Bentl. ut culmo Mediol. 1502. Talbot, Pine, et Sandby. ita culmo Mediol. 1477. Cuning. Sanad. Wetzel. et recentt.—127 'Quidam libri manuscripti habent, Quantum hinc eminet? unde conicere possis, legendum deminet.' Lamb.—128 'Male qui pro nituistis hic viristis legunt, quanquam non uno in cod. sic reperi.' Torrent.—132 'Nescio quare post Lambinum et Cruquium jam omnes fere edd. Postremo hic præferant; Venetæ enim et Locheriana, et membranæ omnes notæ melioris, Postremum.' Bentl. Postremum Harl. 3. 6. Mediol. Vet. Comb. Glarean. Heins. R. Steph. Rutgers. Bond. Schrevel. Wetzel. Sanad. Francia. Heindorf. Wakef. et Kidd. Postremo Harl. 2. 4. Han. 1. Gott. Exc. Sax.*

NOTE

magistra] Nulla archiposia, nullo convivii rege bibendi modum præscribente: sed quasi ipsa cuppa duntaxat domina, potabamus ad arbitrium, libere, quantum placeret. De regé ac legibus convivii, 1. Od. 4. et 11. Od. 7. Quidam legunt *culpa*, ut qui peccasset adversus leges convivii et symposiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: afferuntque Plaut. Stich. 'Qui peccarit poculo multabitur.' Verum hæc parum congruunt simplicitati rusticæ et moribus Ofelli.

Culpa [*Cuppa*] A *κὺββα*, *poculum*: Hesych. Gall. *une coupe*.

124 *Venerata Ceres*] Religiosa libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret messem: tumque bona spe concepta hilaritati indulgebamus. Antiqui 'venero' et 'veneror' dixerunt. Virgil. *Æneid.*

111. 460. 'Venerata sacerdos:' passiva significatione, ut hoc Horatii loco.

126 *Sæviat, atque novos, &c.*] Fortunam recte provocat Ofellus, 'angustam pauperiem pati' assuetus. Ad rem omnino Seneca Epist. 18. 'Quod necessitati sat est Fortuna debet etiam irata.'

127 *Quanto aut ego parcius, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum sensimus? an corporis color ac nitor deperit? Immo cibi parabiles, ut ante, in promptu semper affuerunt: eadem vivendi agendique ratio: idem animus.

129 *Nam propria telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. 'Sunt autem privata nulla natura: sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua

Nec me, nec quenquam statuit: nos expulit ille; 130
 Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris,
 Postremo expellet certe vivacior hæres.
 Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
 Dictus erat, nulli proprius; sed cedit in usum
 Nunc mihi, nunc alii: quocirca vivite fortes, 135
 Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

natura constituit: iste nos abegit; istum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certe hæres superstes. Ager ille modo sub nomine Umbreni, paulo ante Ofelli nuncupatus, nemini proprius est: at fructum afferet jam mihi, mox alteri. Quapropter constantes estote; et rebus contrariis magnos animos obijcite.

Delph. Dunster, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb.—134 *Dictus, erit* Han. 1. Gott. alii, et edd. ante Bentr. item Cuning. Sanad. Francis, Heindorf. et Wakef. *Dictus erat* Harl. 2. 3. 4. 6. Bentleii Battel. Galiens. Magdal. Reg. Soc. et Trinit. Exc. Sax. et unus Bersmanni; item Zarot. Bentr. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzl. Comb. et Kidd. *cedet omnes qui habent erit, paucis exceptis codd.*

NOTÆ

venerunt: aut victoria, ut qui bello potiti sunt: aut lege, pactione, conditione, sorte.' Senec. Epist. 88. 'Non dominus isto, sed colonus intrasti.'

131 *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipsius luxuria, vel aliena fraus et improbitas. 'Vafri inscitia juris:' Gall. *une chicane malicieuse*. Vide postea II. Epist. 2. 172. et seq.

132 *Vivacior hæres*] Horat. mox cit. 'Perpetuus nulli datur usus; et hæres Hæredem alterius velut unda supervenit undam.'

133 *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expressa dictio ex Luciani Epigrammate: 'Ἀγρὸς Ἀχαμενίδου γενόμεν ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου. Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσμου εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ ἐκείνος ἔχει

μέ ποτ' ἔφρο, καὶ πάλιν οὗτος ὀφθαί. εἰμὶ δ' ὅλως οὐδένος, ἀλλὰ Τύχης. *Ager Achæmenidæ eram olim, nunc vero Menippi. Et rursus ab alio transibo ad alium. Etenim ille possidere me putabat: et hic modo putat. Nullius autem omnino sum, sed Fortunæ.*

134 *Cedit in usum Nunc mihi, nunc alii*] II. Epist. 2. 171. 'tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ, Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos, et cedat in altera jura.'

135 *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cum ita sint, o pueri mei, discite exemplo meo nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, et sic Fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Omnes insanire, etiam ipsos Stoicos, dum hoc docent. *Baxt.* Ut rem duram et offensionis plenam, omnes insanire, tuto, apte, et probabiliter diceret Satiricus, Damasippum, ex prodigo Stoicum philosophum repente factum, quem vulgo insanum vocabant, loquentem induxit. Hic primum ipse Horatii in scribendo segnitiam perstringit: tum verbis Stertini Stoici magistri inductione utitur ad dogma Stoicorum docendum, omnes esse stultos et insanos. Ad hos igitur esse referendos ait, 'timidos,' qui temere metuant: 'audaces,' qui metuenda non reformident: 'lucri cupidos,' qui creditoribus incertis, malæ fidei, et prodigis dent mutuo pecunias: 'avaros,' et qui rem ostentandi gratia corradant, et qui a corrasis abstineant, et ipsi sordidissime miserrimeque vivant: Aristippum, qui aurum abjicere servos jusserit: 'sævos' erga uxorem matremque: 'ambitiosos,' veluti Agamemnonem, qui ob gloriam immolaverit filiam: 'luxoriosos,' exemplo Nomentani, Æsopi filii, Arrii filiorum: 'libidinosos,' qui meretrices sectentur: 'superstitiosos,' exemplo libertini ejusdam et matris. Tandem et ipsum Horatium esse insanum insanus dicit ob imitationem Mæcenatis in ædificando, ob carmina, iracundiam, magnificentiam in cultu et habitu, et amorem puerorum puellarumque.

Sic raro scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens,

DAMASIP. *Tam infrequenter scribis, ut anno integro vix quater pelas membra-*

Satira quinta Libri primi in Ed. Sanad.—1 *Sic raro* Gott. Exc. Sax. unus Bos. tres Blandd. et alter ap. Cruq. et duo Pulmanni. *scribes* tres codd. Pulmanni. Unde Bentl. edidit, *Si raro scribes*; eumque secuti Francis et Kidd. *Sic raro scribis* alii omnes codd. etiam Harl. et edd. antiq. 'Quod si Sic retinere velis, tum per interrogationem efferas censeo: *Sic raro scribes, ut toto*

NOTÆ

1 *Sic raro, &c*] Plures hic dialogismi, sed duo sunt præcipui: prior Damasippi Philosophi cum Horatio, namque ad versum 39. ubi hunc ille Stoico supercilio redarguit, quod nihil novi scriberet: alter est Stertini item Stoici cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertini secum et cum aliis quibusdam sermocinationem sat prolixam. Atque in hac Satiricus noster, excutiendo solenne Stoicis placitum, acute vellicat plerosque vanæ mentis

homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primum se castigari insimularique desidæ a Damasippo fingit Horatius, ut inde sensim ac pedetentim ad propositum subrepat; atque 'vafer vitium' ac vulnus quod rescindere vult, 'tangat': quemadmodum ait Persius Sat. 1. 116.

2 *Membranam poscas*] Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum

Iratus tibi, quod vini somnique benignus
Nil dignum sermone canas. Quid fiet? at ipsis
Saturnalibus huc fugisti; sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe; nil est.

5

nam, singula tua scripta recensens; adversus temetipsum iratus, quod vino et somno indulgens nihil componas dignum celebrari. Eequid erit? Huc venisti ab ipsis Saturnalibus. Igitur sobrius scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil

non quater, &c. Nil dignum sermone canas? quid fiet? Benth.—4 Harl. 2. 4. 6. Vet. Comb. Venet. 1559. Glarean. Lamb. et vulgg. ante Benth. *ab ipsis*. codd. Bersmanni, *ab istis*. Bland. vetust. ap. Cruq. Bentleii Regia. a m. pr.

NOTÆ

lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuo retexis, sed pauca aut nulla in chartam et mundum refers. Prisci nimirum scriptitavere primo in ceratis tabellis; ut annotavi 1. Sat. 10. Deinde in charta seu papyro: 1. Sat. 4. Postea in membranis, quæ pelles animalium, quod Pergami inventæ et aptatæ ad scribendum, pergamenæ dictæ sunt. Plin. XIII. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatinum: 'tam parvam Epistolam miseritis... chartam defuisse non puto, Ægypto ministrante commercia. Et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus (Eumenes) membranas a Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellicibus pensaretur: unde et pergamenorum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est.' Ubi ex occasione et *παρὰ τὴν*, Lector, meminisse oportet, Pergami reges fere omnes appellari consuevisse Attalos: pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens] In tabellis enim, verso stylo, ceraque complanata, licebat mutare et rescribere quidlibet: non perinde in membranis. Ovid. 'Incipit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas: Et notat, et delet; mutat, culpæque, probatque.' Vide Quin-

til. x. 3. sub finem.

3 *Iratus tibi quod, &c.*] Quod satis elaboratum nihil tibi videtur, irasceris et succenses tibi met: hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque iudices evulgari et tradi lectitandum eruditis. Epist. ad Pisonem: 'carmen reprehendite quod non Multa dies et multa litura coercuit,' &c.

4 *Dignum sermone*] Dignum Satoris mandari, proindeque legi et laudari.

At ipsis Saturnalibus huc fugisti] Quorsum huc recessisti in villam tepidiori cælo, vel foco luculentiori commodam, quasi ad scribendum aptiorem?

5 *Saturnalibus*] In memoriam priscae libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia XIV. Kal. Jan. tumque servis domini præstabant epulas, ipsique ministrabant; omni data quidvis loquendi licentia. Vide Macrob. Satur. 1. 10. Athen. XIV. et infra Sat. VII. 4. ubi de 'libertate Decembri.'

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comessationes ac tumultus fugiens huc venisti, et quiete exoptata jam frueris, vinoque et somno parce indulgere licet, jam scribe quidpiam sobria mente dignum.

Culpantur frustra calami, immeritusque laborat

Iratis natus paries Dis atque poëtis.

Atqui vultus erat multa et præclara minantis,

Si vacuum tepido cepisset villula tecto.

10

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?

prohibet. Sine causa calamos accusas: nec jure cæditur paries factus adversis numinibus et poëtis. At vultu multa et eximia spondebas, cum primum villa domicilio calenti te excepisset. Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro: atque Eu-

~~~~~

et Leid. Harl. 8. et edd. antiq. et recentt. post Bentr. at *ipsis*.—9 Cuning. Sanad. et Francis, *multa ac præclara*.—10 Bentr. conj. *tepido c. v. lecto*, quod

NOTÆ

6 *Nil est*] Nihil excusationis habea.

Culpantur frustra calami] Non est quod pueriliter culpam rejicias in calamos parum idoneos. Vide Pers. Sat. III. init. ubi. 'Tum queritur crassus calamo quod pendeat humor. . . . Au tali studeam calamo?'

7 *Immeritusque laborat, &c.*] Immerito cædis parietem, iratus quod votis respondentia non pariat mens. Pers. Sat. I. 106. 'Nec pluteum cædit,' &c. Quintil. x. 3. 'Tum illa quæ apertiore animi motum sequuntur, . . . jactare manum, torquere vultum, . . . quæque Persius notat,' &c. Hic nonnulli perperam afferunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent si quid menti occurreret. At fuerunt tabulæ ceratæ; quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis aridet.

8 *Iratis natus paries Dis, &c.*] Qui nempe toties immerito verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem et iram quod animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adversis fieri, si quid male cederet.

10 *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius

impatiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. II. Od. 6. 'Ver ubi longum, tepidasque præbet Jupiter brumæ.' I. Epist. 7. 'Quod si bruma nives Albanis illinet agris, Ad mare descendet vates tuus,' &c. Vide et Epist. XVI.

11 *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? Platonem, ad sententias. Epist. ad Pis. 'Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.' Menandrum, ad morum imitationem, qua præcellit: Enpolidem et Archilochum, ad sales et acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona] Cic. de Orat. 'Non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor et magister Plato.' Et postea: 'Platonis locutio potius poema putandum quam Comicorum Poëtarum.'

Menandro] Hic Athenis oriundus, novæ Comædiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est. Quintil. x. 1. 'Vel unus,' inquit, 'diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander: ita omnem vitæ imaginem expressit: tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas: ita.

Eupolin, Archilochum, comites educere tantos ?
 Invidiam placare paras, Virtute relicta ?
 Contemnere miser : vitanda est improba Siren
 Desidia : aut quicquid vita meliore parasti, 15
 Ponendum æquo animo. ¶ Dī te, Damasippe, Deæque
 Verum ob consilium donent tonsore : sed unde
 Tam bene me nosti ? ¶ Postquam omnis res mea Janum

polim et Archilochum assumissee comites egregios? An speras invidiam sedare virtutem deserendo? O felix despectui eris: fugienda est inertia mala Siren: vel pariter amittendum id omne quod meliore vita acquisivisti. HORAT. O Damasippe, Dii Deæque, propter salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verum quomodo tam bene me cognoscis. DAMASIP. Postquam cuncta meæ facultates perierunt apud

postea damnat.—12 *Archilocho* Benteins ex auctoritate unius cod. Regin. a m. sec. *educere? quid, tu conj. Rutgers. Idem pro quid, tu conj. etiam Quincte.*

NOTE

est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus . . . in omnibus mire custoditur ab hoc Poëta decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.

12 *Eupolin, Archilochum*] De hoc in Epod. vi. de illo i. Sat. 4.

13 *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, quod non soles, carpando vitia eorum, et satyricum salem iis affricando? An vero sic invidiam formidare incipis et inimicitias improborum? Cic. Catil. i. 'Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.'

14 *Improba Siren Desidia*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur et perniciem affert. Frustra est quod Cræquius hic comminiscitur dogmaticas Sirenes, de quibus Lærtius lib. x. in Vita Epicuri: quasi ad eas invidiose alluserit Stoicus Damasippus. De Sirenibus, i. Epist. 2. 23.

15 *Vita meliore*] Meliori vitæ parte, ea nimirum quæ peracta est virtu-

tem colendo et exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16 *Damasippe*] Is Senatoria dignitate clarus ad inepta mercaturæ studia et negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philosophi nomen captavit et habitum.

17 *Donent tonsore*] Lepida pariter et salsa gratiarum actio: adsit tonsor qui radat ac tondet apte barbami illam tnam philosophicam prolixiorrem. Nihil certe aliud optari posse videbatur homini res omnes spernenti, unamque virtutem et sapientiam æstimanti; quanquam barba tenuis sapienti et philosopho.

18 *Postquam omnis res mea, &c.*] Posteaquam fœnore, versuris, mercaturis, omnia bona disperdidi; antiquas imagines et statuas, villas item et ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo: sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium] Ad medium Romæ forum, nimirum hinc et inde Jani duplex erat effigies: medius au-

Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
 Excussus propriis : olim nam quærere amabam 20
 Quo vafer ille pedes lavisset Sisypheus ære,
 Quid scalptum infabre, quid fustum durius esset:
 Callidus huic signo ponebam millia centum :
 Hortos egregiasque domos mercarier unus
 Cum lucro noram ; unde frequentia Mercuriale 25
 Imposuere mihi cognomen compita. ¶ Novi :

Janum medium, rerum alienarum satago dimotus a propriis. Etenim pridem cordi erat investigare, quo vase æreo pedes abluisset Sisypheus ille callidus : quid sine arte incidum, quid imperite confictum esset. Ego solers illi statuae pretium statuebam centena millia : solusque noveram hortos et aedes magnificas emere cum quaestu. Quocirca plateæ celebres cognominant me Mercurii amicum. HOR. Scio et ad-

—20 Tres optimi codd. Torrentii *habebam* pro *amabam* ; unde ille conj. *arebam*.—21 Alii codd. ap. eundem Torrent. *Quo faver ille*.—22 Han. 1. tres Bersmanni, Harl. 2. 3. 4. 6. Vet. Comb. Lamb. Benth. al. *sculptum*. Baxt. ex quibusdam codd. et edd. vett. dedit *scalptum*.—25 *Mercuriali* conj. Cuning.

NOTE

tem locus mercatoribus frequens erat ; dicebaturque Janus medius, eo quod esset duas inter Jani statuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc postea 1. Epist. 1. 54. ' Virtus post nummos. Hæc Janus summus ab imo Perdocet.' Meminit etiam Tull. in fine Offic. II. ' A quibusdam viris optimis ad medium Janum sedentibus commodius disputatur de quærenda, de collocanda, etiam de utenda pecunia.' Et Philip. VI. ' De statua illa palmarum non possem sine risu dicere : L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. Itane ? Janus medius in L. Antonii clientela sit ?'

20 *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasaque antiqua studebam cognoscere : v. g. quæ Sisyphei ævo conflata, signata, cæolata : necnon quæ haberentur mollius ac solertius fabricata.

21 *Sisypheus*] Æoli filius, Corinthi

rex : de quo II. Od. 14. 20. et Epod. XVII. 68.

23 *Callidus huic signo, &c.*] Tanquam peritissimus istarum rerum æstimator, et negotiator famosus, ego pretium imponebam signis, statuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum] Supple, sestertium. Vide Not. 1. Sat. 3. 15.

24 *Hortos egregiasque domos, &c.*] Cic. Epist. VII. 23. emptorem exoptat yanum quempiam et fatue curiosum Damasippi similem, cui vendere possit signa quædam haud sibi grata. Et Epist. XII. 32. Atticum rogat ut Damasippum aggrediatur, atque ab eo quosdam agros sibi mercetur ad ripam Tiberis sitos.

25 *Mercuriale*] Antonomastice nimirum. Nam commune hoc aliqui mercatorum et lucrionum cognomen. Quid leg. *Mercuriali*, parisensu. Mercurium præesse lucro et mercaturæ, cuilibet est compertum. 1. Od. 10.

Et morbi miror purgatum te illius. ¶ Atqui
Emovit veterem mire novus, ut solet, in cor
Trajecto lateris miseri capitisque dolore :
Ut lethargicus hic, cum fit pugil, et medicum urget. 30
¶ Dum ne quid simile huic, esto ut libet. ¶ O bone, ne te

miror te liberatum eo morbo. DAMASIP. Nimirum veterem morbum novus deputis miro modo: sicut fit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo transit ad stomachum: atque lethargicus aliquis fit pugil, et medicum verberat. HOR. Esto quidvis, dummodo non accidat quicquam par isti. DAMASIP. O bone, ne aberres,

quod recepere Sanad. et Francis.—27 *Et morbi miror omnes edd. vett. cum multis codd. Et miror morbi* Harl. 2. 3. 4. 6. unus Bersmanni, Vet. Comb. Venet. 1477. 1478. 1479. Bentl. Sanad. Heindorf, Wetzell. et Kidd.—29 *Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 4. 'Etiam hic per interpretum negligentiam impune grassata est acolorum hominum audacia. Cum enim Venetæ et Locheriana editio recte habuissent ve; ut solet in cor Trajecto lateris miseri capitisque dolore: nescio quomodo jam per sæculum et amplius illud que in excasis omnibus locum obtinuit. Atqui non illud vult Horatius, eundem hominem et latere et capite dolere, atque utrumque dolorem in cor una trajici. Nam ex comparatione: 'Et miror morbi purgatum te illius,' de uno hic morbo, non de pluribus agi manifestum est. Ergo ve huc restituendum; in alio scilicet capitis dolor, in alio lateris, in cor trajici solet. Ve etiam habet Battellianus et Regius, cum uno Bersmanni: quin et Scholiastes Acron clare agnoscit; ubi sic locum enarrat; 'Qui lateris aut capitis dolore correpti sunt.' Bentl. 'Minus probabilis videtur Bentleii Disjunctiva capitisque pro capitisque; neque enim utilis erit.' Bax.—30 'Nescio cur Bentleius prætulit engit, cum urget accommodatior sit vox atque etiam fortior.' Idem. Hoc loco fallitur Baxterus; nam omnes Bentleii edd. illæ certe quibus usi sumus, Cantab. 1711.*

NOTÆ

27 *Morbi miror purgatum]* Miror te purgatum ea vesana libidine mercandi cum lucro.

28 *In cor Trajecto lateris capitisque dolore]* Ne hic cor ipsum, sed stomachum aut ventriculum intellige. Græcis *καπῖλα*, cor significat, item stomachum sive os ventriculi superius, indeque pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu percommode intelligitur quod dicitur hic in cor e capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cum pituita corrupta in ventriculum e capite defluit: alterum vero, cum bilis in latere æviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc et malum transfert, osque ventriculi afficit.

30 *Ut lethargicus hic, cum fit pugil]*

Quando lethargus morbus vertitur in phrenitum. Scilicet veterum creat frigidior et abundantior pituita; quam si qua ratione accendatur, cerebri membranas inflamat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quasi pugil, nec ipi parcat medico. Corn. Cels. II. 30.

31 *Dum ne quid simile huic, &c.]* Festive hoc et satyricè Horatius: o Damasippe, sis licet insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet, modo ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, ne te Frustrare, &c.] En arripit occasionem Stoicum dogma aggreendi et expendendi.

Frustrere ; insanis et tu, stultique prope omnes,
 Si quid Stertinius veri crepat ; unde ego mira
 Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quò me
 Solatus jussit sapientem pascere barbam, 35
 Atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
 Nam male re gesta cum vellem mittere operto
 Me capite in flumen, dexter stetit, et Cave faxis
 Te quicquam indignum : pudor, inquit, te malus angit,
 Insanos qui inter vereare insanus haberi. 40
 Primum nam inquiram, quid sit furere ; hoc si erit in te

tu quoque insanus es, pariterque stulti omnes, si quidem vera docet Stertinius ; a quo ego pulchra hæc documenta sponte hausi tum cum me consolatus præcepit alere barbam sapientem, ac lætum redire a ponte Fabricio. Enimvero perditis opibus cum obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus affuit, aitque (Stertin.) Cave ne perpetres aliquid te indignum : improba te verecundia afficit, qui times insanus existimari ab insanis. Etenim sciscitabor primum ; Quid sit insa-

Amst. 1713. et 1717. *urguet* exhibent. Vide ad vs. 39.—33 *Si quid Stertinius verum* Exc. Sax.—39 ‘Reducenda est Blandiniorum codicum lectio, *angit*, quam Torrentius, Bersmannus, Pulmannus in compluribus suis invenerunt. Ex nostris solus habet Battelianus. Similis librariorum lapsus alibi occurrit : ut in Virg. *Æn.* ix. 89. ‘nunc sollicitam timor anxius *urget*.’ In melioribus membranis *angit* reperit Pierius, et sic in sua editione dedit Nic. Heinjussius. Ceterum *urguet* paulo ante habuimus vs. 30. ut inconcinne hic repetatur.’ *Bentl.* *angit* etiam Harl. 3. 4. Gott. et codd. ap. Cuning. *urguet* 2. 6. et edd. vett. ‘Cum septem Cruqnii Mss. *angit* reposui pro *urguet* ; nec improbavit Torrentius : et rectius modo *angit* quam *urguet*, quod supra secus fue-

NOTÆ

33 *Stertinius*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea i. Epist. 12.

35 *Jussit sapientem pascere barbam*] Nimirum externam sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum corporis indicandum. Pers. Sat. iv. init. ‘barbatum magistrum’ vocat Socratem. Arnob. lib. vi. ‘Æsculapii gravitatem notat ex ‘barba amplissima, boni ponderis, ac philosophicæ densitatis.’

36 *Atque a Fabricio, &c.*] Et prohi-

buit ne in rerum mearum desperatione me præcipientem darem in fluvium Tiberim e ponte Fabricio.

Fabricio] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit, a Fabricio Consule ædificatus : hod. *Ponte Giudeo*, quod Judæis habitetur : item *Ponte di quattro capi*, seu quatuor capitum, vulgo dicitur, ob quadrifrontis Jani statuum ibi extantem.

37 *Operto capite*] Seu pudoris et indignationis causa : sen ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38 *Dexter*] Contra ‘lævus,’ malum et infortunium designat.

Solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
 Quem mala stultitia, et quemcumque inscitia veri
 Cæcum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
 Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges, 45
 Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe quare
 Desipiant omnes æque ac tu, qui tibi nomen
 Insano posuere. Velut sylvis, ubi passim
 Palantes error certo de tramite pellit,
 Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique 50
 Error, sed variis illudit partibus: hoc te
 Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
 Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum

nire: quod si reperiatur in te uno, nihil ultra loquar, ne impavide mortem oppetas. Atqui schola et discipuli Chrysippi statuunt insanum esse quemcumque prava socordia et quolibet veritatis ignoratio detinet in errore: atque sententia ista populos æque ac principes complectitur, uno excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu insaniant ii omnes qui te insanum vocant. Quemadmodum in sylvis, ubi passim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad levam, iste ad dextrum pergit: ambo æque aberrant etsi diversa ratione decepti. Sic te desipere existima, ut qui te illudit haud minus insipiens caudam trahat. Est fuluitatis allera species, metu-

rat. Scholiastæ silent.' Baxt.—43 Cuning. et Sanad. et cujusque. Zarot. et aliæ edd. ante Lamb. et quæcumque. Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. 1. Mediol. 1477. et edd. post Lamb. qui ita edidit ex codd. tribus Vatt. Jannoet. Faërn. et Torn. et quemcumque.—48 Insani Lamb. et aliæ edd. vett. cum Tons. Cruquii. Insano omnes Cruquii codd. præter Tons. Gott. Han. 1. Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. alii, et edd. post Cruq.—50 Cuning. Sanad. et Francis, unus utrimque. Exc. Sax. Harl. 3. tres codd. Bersmanni, et edd. Heindorf. unus utrisque. Zarot. unus utrisque. Harl. 2. 4. 6. ceteri codd. et edd. omnes, unus utrique.—52 Crede modo Harl. 3. 4. 6. Vet. Comb. et al. vett. edd.—

NOTÆ

43 *Mala stultitia*] Vitiosa animi affectio a veri cognitione aliena, sapientie contraria: nam alloqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atra bile; nec vitio cuiquam verti debet.

44 *Chrysippi porticus*] Porticus, Græce *σροά*, significat scholam Stoicam; eo quod in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philosopharentur. Chrysippi vero dicitur hic, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide 1.

Sat. 3. 127. Not.

45 *Formula*] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solennes quædam propositiones ad veritatis indagacionem dirigentes: axiomata seu placita vocant philosophi.

53 *Caudam trahat*] Æque, ut tu, ridiculus et insanus habendus. Dicitio proverbialis ex eo facta, quod ebriis et insanis pueri soliti sint tergo appendere quidpiam instar caudæ, ad ludibrium; veluti exprobrantes sic hominibus illis quod in bestie na-

Stultitiæ nihilum metuenda timentis; ut ignes,
 Ut rupes fluviosque in campo obstare queratur: 55
 Alterum et huic varum et nihilo sapientius, ignes
 Per medios fluviosque ruentis: clamet amica
 Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor;
 Hic fossa est ingens! hic rupes maxima! serva!
 Non magis audiorit quam Fufius ebrius olim, 60
 Cum Ilionam edormit; Catienis mille ducentis,

entis ea quæ formidari non debent; velut si quis conqueratur flammæ, scopulos, flumina, sibi obstare in campo: altera priori dissimilis, minime vero sanior, temere petentis medios ignes ac fluvios. Quamvis autem sedula parens, bona soror, pater, conjux, propinqui omnes increpent: Illic est barathrum immane, illic horrendus scopulus; cave tibi: haud magis auscultabit quam Fufius quondam temulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni inclamabant: O parens te in-

*****

53 Unus codex Bersmanni, *trahit hoc genus*.—56 Gott. Harl. 2. 6. Zaret. Mediol. 1477. Florent. 1482. et Vet. Comb. Cruq. Lamb. Torrent. R. Steph. Schrevel. Delph. Sanad. Benth. Dnnster. Wetzel. &c. *huic varum*. Harl. 3. 4. Acron, Porph. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Heindorf, et Comb. *huic varum*. 'Pessime recentiores reposuere *varum*, quod minus convenit Satirico stylo.' Baxt.—59 Unus codex Bersmanni, *hinc rupes maxima*.—60 Fufius Lamb. Torrent. Cuning. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Baxt. Gesn. Zenn. et Comb. *Fufius* quinque codd. Torrentii, unus Pulmanni, Regiu. a m. pr. Benth. Cruq. Sanad. Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Sofus* in quibusdam vett. 'Bentleio *Fufius* ex quibusdam Libris manu exaratis. Disquirant quorum interest: nobis probabilior videtur *Fufius*, puto quod sit auribus familiaris.' Baxt. 'Etiam apud Ciceronem '*Fufium*' valent viri

NOTE

tnam et speciem degenerarint. Absordi sunt qui 'caudam trahere' interpretantur, superbe incedere, et terram symmate verrere.

60 *Fufius ebrius*] Actor ille tragicus, cum dormientis Hecubæ sive Ilionæ somnum simulare deberet, ex vino et potu vere sopitus, frustra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61 *Ilionam*] Ex Tragedia Attii, vel Pæcuvii, in qua Polydori a Polymnestore Thraciæ rege clam interfecti umbra sororem suam Ilionam Polymnestoris uxorem noctu vocat dormientem, ut suis manibus justa persolvat, inbumatumque sepeliat. Qui-

dam volunt hic intelligi Hecubam, tum quod esset vere Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide et Cicerone: conjiuntque Hecubam alio nomine Ilionam forte dictam. Sed quid opus istis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis propectæ, aut venerationis, aut etiam miserationis excitandæ causâ. Adde quod puer ille domi fuerat ab Iliona velut a parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. *Æneid.* III. Clc. Academ. Quæst. II. &c.

Catienis mille ducentis, clamantibus] Certe histrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare vero dicuntur clamasse plures Catieni?

Mater, te appello, clamantibus. Huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.

Insanit veteres statuas Damasippus emendo :

Integer est mentis Damasippi creditor? esto ;

65

Accipe quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam,

Tune insanus eris, si acceperis? an magis excors,

Rejecta præda, quam præsens Mercurius fert?

voco. Porro ostendam homines universos huic pari insania laborare. Desipit certe Damasippus mercando antiquas imagines. An vero sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddat, an tu desipere existimeris si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris a Mercurio propitio oblata?

docti: nota gens 'Fusia,' non item 'Fusia,' &c. *Gem.*—62 Cuning. *inclamantibus.* Harl. 3. 4. 6. Gott. duo codd. Pulmanni, Gal. ap. Bentl. et quædam edd. ap. Cuning. item edd. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Heindorf, Wetzsl. Wakef. et Kidd. *vulgus.* 'Mire Bentleins conjunxit *vulgus* et *similem*, cum ipse repererit in *Libris vulgum* et *similem* in eodem genere; neque *vulgus* et *similis* possint Syntaxi convenire hoc loco.' *Baxt.* 'Similem intell. errorem huic errori insanire, sive *vulgus* malis sive *vulgum*, potest docere, salva Grammatica, Stertinius. Lectio Bentleiana itaque potest bona esse, licet non

NOTÆ

vel Catienns pluries iterasse ac repetisse, Mater, te appello, accipiendus; vel alii histriones, vel potius spectatores errorem intelligentes suggillantesque succlamarent; atque ut est in Epist. ad Pisones, 'Romani pedites equitesque cachinnum Sustulerunt.' Errant qui chorum Tragicum intelligi posse opinantur: tum quod unius Actoris partes sustinet chorus, tum præsertim quod videatur esse contra decorem, ut matrem appellet chorus similiter cum Polydoro, et accinat umbræ, quæ sola soli apparere et loqui supponenda est.

62 *Mater, te appello*] Cic. Tusc. 1. n. 106. 'Ecce alius exoritur e terra, qui matrem dormire non sinat: 'Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas, Neque te mei miseret. Surge, et sepeli natum, Priusquam feræ volucresque,' &c. Pro P. Sextio, n. 126. 'Cum veniret, emergebat subito, cum sub tabulas

subrepererat, ut, 'Mater te appello,' dicturus videretur.' Acad. Qu. 11. 'Quid Iliona somno illo? 'Mater te appello.' Nonne illa credit filium locutum, ut vere expectata etiam crederet?'

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienns ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat a studio lucri: immo sæpe non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstus fertur.

65 *Damasippi creditor*] Perillius, de quo mox, qui stulte Damasippo versipelli et doloso credit seu statuas, vasa, domos, seu pecuniam his emendis: stulte quoque et frustra opera Nerii argentarii, et solertia Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad necendum belle ac rite debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

Scribe decem a Nerio: non est satis; adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum, mille adde catenas:

70

Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.

Cum rapies in jus malis ridentem alienis,

Fiet aper, modo avis, modo saxum, et, cum volet, arbor.

Jube scribi accepta a Nerio decem millia: nec sufficit: adijunge centenas cautiones, et millena vincula vafri Cicutæ: istas omnes catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cumque ad judicium pertrahes exultantem in ærumnis aliorum; fiet aper, mox avis, deinde rupes, et arbor, quando libuerit. Si insipientis est bona

*****

bene illam defenderit.' *Gesn.*—69 'In hac lectione, *Scribe decem a Nerio*, consentiunt omnes scripti codd.' *Cruquius*. Hinc suspicari licet, aliam fuisse lect. in edd. quibusdam vett. Nonnulli codd. ap. Torrent. *Scribe decem Anerio*.—72 Harl. 2. 4. 6. Gott. Exc. Sax. quidam ap. Torrent. Zarot. Vet. Comb. al. vett. *jura malis*; putarunt enim *malis* esse τοῖς κακοῖς, cum sit 'genis.' Cf. Homer. Od. γ. 347. et Val. Flac. viii. 164.—73 *Mox saxum* Harl. 4. pro, modo

NOTÆ

69 *Scribe decem a Nerio*] Ita Perillius Damasippo tradens mutuo pecuniam suam dictare intelligendus, apud Nerium: o Damasippe, scribe te decem millia æris e pecunia mea accepisse a Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt: scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngrapham et chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas] Adde, si vis, astutiam et nodos quibus scit callidus Cicutæ debitores constringere: confice tabulas conceptis rite et caute verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes, et obligationum instrumenta, velut totidem nexus et catenas; hæc omnia profecto cassa et vana erunt. *Juvenal. Sat. viii. 50.* 'juris nodos, et legum ænigmata.'

71 *Proteus*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facile fugiebat quosvis persequentes. Huic similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris

actiones creditum reposcentis improbe eluctatur.

72 *Cum rapies in jus malis ridentem alienis*] Cum jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas sollicitudines affatim et impense deridet. Alia pridem erat lectio, *Cum rapies in jura malis ridentem alienis*: quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione mea. Placuit vero subinde eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, et asserere expressam hic ab Horatio sententiam ex Homeri *Odys.* γ. sub finem, ut alienis ridere maxilla, id est, maxillis, sit effusæ cachinnari, soluto risu, propriis malis seu maxillis laud parcendo perinde ac alienis: quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumptæ minus parcarit quam propriæ. Locus Homeri est: *μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη ἄσπετον γέλον ἔρρε ... Οἱ δ' ἔδη γναθμοῖσι γελῶν ἄλλοτρίοισιν.* *Prociæ autem Pallas immoderatum risum movit ... illi vero maxillis ridebant alienis.*

73 *Fiet aper, modo avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægypt-

Si male rem gerere insani est; contra bene, sani;
 Putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perilli 75
 Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
 Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
 Ambitione mala aut argenti pallet amore,
 Quisquis luxuria tristive superstitione,
 Aut alio mentis morbo calet; huc propius me, 80
 Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
 Danda est hellebori multo pars maxima avaris:

disperdere, contrarium vero facere, sapientis; fidem habe mihi, longe insanius est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicumque improba honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur, quicumque luxuria vel mæsta superstitione, aliove animi vitio exastuat, togam aptet meque auscultet velim. Appropinquate istuc, atque ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longe maxima pars ellebori danda est avaris: at ignoro num ratio illis destinet

saxum.—74 Bentleius ex duobus codd. Galean. et Regin. *insani, contra bene sani est*; eumque secuti Heindorf, Wakef. et Kidd. ‘Nollem cum Bentleio ponere verbum est ad finem hujus versus, præsertim cum pauciores Libri id faciant, atque ipsa structura minus sit naturalis.’ Baxt.—76 Nic. Heinsius in

NOTÆ

tiorum, de quo Diodorus. Hi enim modo leonis, tauri, draconis effigiem, modo arborem, modo ignem, alias unguenta supra caput gestabant, principatus insiguia; tum ad ornatum snum, cum ad snperstitionem populis injiciendam. Et hinc sane manavit fabula de mutabilitate et multiplici variaque transformatione Protei.

75 *Perilli*] Creditoris, non tabelionis, ut vult Torrentius: refragatur enim sensus. Minus quippe tabelionis, at certe maxime creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76 *Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis*] Tibi mutuum præbentis, adeoque dictantis syngrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porro quia obligatio fiebat scriptura, hinc ‘scribere’ significat mutuo sumere: proindeque ‘rescribere’ est scripturam delere, factam obligationem dissol-

vere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm. ‘Illud argentum mihi jube rescribi.’

77 *Togam jubeo componere*] Ne defluens illa vos inturbet dum me attendetis de re gravi loquentem.

80 *Mentis morbo calet*] Ut febris corpus, ita mens vitiis æstuat. S. Ambros. in Lucæ cap. iv. ‘Variis criminum febribus caro nostra languebat, et diversarum cupiditatum immodicis æstuebat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quam caloris. Itaque illa animum, hæc corpus inflamat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est: febris nostra luxuria est: febris nostra ambitio est: febris nostra iracundia est.’

82 *Danda est hellebori pars maxima avaris*] Ad medendum insanis illorum maximæ. Plin. xxv. 5. ‘Nigrum helleborum medetur paralyticis, insanientibus . . . trahit alvum, et

Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
 Hæredes Staberî summam incidere sepulcro :
 Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum 85
 Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arri;
 Frumenti quantum metit Africa. ¶ Sive ego præve,

Anticyram totam. Staberii hæredes legatam sibi summam inculpære tumulo: quod nisi fecissent debebant populo dare centum paria gladiatorum, et convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam tritici quantum colligit Africa. Præterea voluerat aceri-

*****

marginē cod. sui conjectabat, quod tu nunquam, improbante Bentleio.—86 ‘*Legō, Arri, et.* Id Librariis perpetuum est, ut voculam vel syllabam, signa ultra senos versiculi pedes excurrit, penitus omittant. Et vero omnium facillime intercepti solebat, quia non literis sed punctis duntaxat olim notabatur.’ *Bentl.* Arri et etiam Cuning. ex codd. et sic edidere Sanad. et Kidd.—

NOTÆ

bilem, pituitasque.’

83 *Anticyram*] Insulam hellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. vs. 300. Not. Plin. mox cit. ‘*Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitali morbo constat liberatum eo medicamento, apud Anticyram. Ibi enim tutissime sumitur,*’ &c. Pers. Sat. iv. 16. ‘*Anticyras melior sorbere meracas.*’

84 *Hæredes Staberî, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeoque a paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestaretur ingentes divitias hæredibus a se relictas.

85 *Ni sic fecissent*] Apponit damnationem et pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86 *Epulum Arbitrio Arri*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrii hominis valde sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit a Vatinio, cur in epulo Qu. Arrii atratus, seu, ‘*cum toga pulla,*’ accubisset; subditque: ‘*Ita illud epulum est funebre, ut munus*

sit funeris,’ &c. Et paulo post: ‘*Ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras?*’

87 *Frumenti quantum metit Africa*] Hanc frumenti abundare jam dictum i. Od. 1. 10. jam vero dicendam, ex hac magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet e Sicilia et Sardinia frumenti plurimum colligerent, tamen Ægyptus et Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de Re Rust. lib. ii. ‘*Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo saturi fiamus ex Africa et Sardinia,*’ &c. Cornel. Tacit. Annal. xii. ‘*Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant: neque nunc infœcunditate laboratur; sed Africam potius et Ægyptum exercemus, navibusque et casibus vita populi Rom. permissa est.*’ Apud Claudian. de Bello Gildonis, Roma sic loquens inducitur: ‘*Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere, Ut dominam plebem bellatoremque Senatum Classibus æstivis alerent, geminoque vicissim Littore diversal complerent*

Seu recte, hoc volui ; ne sis patruus mihi. ¶ Credo
 Hoc Staberī prudentem animum vidisse. ¶ Quid ergo
 Sensit, cum summam patrimonī insculpere saxo 90
 Hæredes voluit ? ¶ Quoad vixit, credidit ingens
 Pauperiem vitium, et cavit nihil acrius ; ut, si
 Forte minus locuples uno quadrante perisset,
 Ipse videretur sibi nequior : omnis enim res,
 Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulchris 95
 Divitiis parent ; quas qui contraxerit, ille

bi : Seu male seu bene illud ego jussi, ne sis mihi censor. Existimo sapienter hoc a Staberio jussum. DAMAS. Quid igitur voluit quando pecunia legatæ summam jussit sepulcro ab hæredibus incidi ? STERTIN. Nempe quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum esse malum ; nihilque magis ille fugit quam eam : ne, si fortasse obiisset minus dives uno quadrante, ipse sibi inimicus fuisse existimaretur. Enimvero præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina atque humana : quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus,

~~~~~

89 'In omnibus codicibus, quos vidi tam scriptos quam excusos, legitur *vidisse* : at Lambinus secutus (ut arbitror) phrasim juridicam, legendum censet *jussisse*.' Cruq. 'Pessime Lambinus *jussisse* vel *voluisse* reposuit.' Baxt.—93 'Et Lambinus et Cruquius a scriptis codicibus reposnere *perisset* pro *periret*, quod videtur et Veteri Scholiastæ placuisse. Bentleius tenere voluit *periret*, etsi nihil referret. Ejusmodi Præterita sæpe promiscuo esse usui rari sunt qui ignorant.' Baxt. Blandini codd. Harl. 2. 8. Exc. Sax. et Bentleii Regin. et Leid. item Bos. Animadv. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Francis. Heindorf. Wetzel. Wakef. et Comb. *perisset*. Harl. 4. 6. et ceteri codd. cum edd. Venet. 1559. Glarean. Bentl. Delph. Schrevel. Bond. Dunster, et Kidd. *periret*.—96 'Divitiis parent, quas qui construxerit priscæ editiones dederunt, unde in ceteras derivatum est. Bona tamen pars codicum, in quibus nostri Leidensis, Reginensis, cum quatuor aliis, *contraxerit* ; neque aliter Scholiastes Fabricii. Quod nuper adeo a docto Editore in Textum receptum est, altero rejecto. Sane sic usurpat Apuleius Met. 11. Verius tamen elegantiusque est *construxerit* ; ut Noster alibi 1. Sat. 1. 44. 11. Od. 3. 19. Cic. c. Rull. cap. 5. de Leg. Argum. Phil. 11. 38. Pers. Sat. 11.

NOTE

horrea venti. Stabat certa salus :
 Memphis si forte negaret, Pensa-
 bam Pharium Gætulis messibus ann-
 nam : Frugiferas certare rates, late-
 que videbam Punica Niliacis concurre
 rare carbasa velis.'

Sive ergo prove, &c.] Hoc referunt
 ad Damasippum nonnulli, certe per-
 peram : melius alii ad Staberium.

88 *Ne sis patruus mihi]* Noli me
 reprehendere, ut solet ultro patruus

Delph. et Var. Clas.

nepotes. Vide 111. Od. 12.

Credo Hoc Staberī prudentem, &c.]
 Loquitur Stertinius.

89 *Prudentem animum vidisse [volu-
 isse]* Alii legunt, *prudentem animum
 vidisse*, et explicant, 'providisse,' sa-
 gaciter, nec absurde.

94 *Videretur sibi nequior]* Utpote
 qui non cavisset ingens malum, cum
 posset ; nec bona tot sibi procrasset
 ex opibus manantia.

Horat.

3 P

Clarus erit, fortis, justus—Sapiensne? Etiam! et rex,
 Et quicquid volet. Hoc, veluti virtute paratum,
 Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
 Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum 100
 In media jussit Libya, quia tardius irent
 Propter onus segnes? uter est insanior horum?
 Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
 Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,

justus, prudens quoque, necnon rex, et quodcumque libuerit. Itaque ille sibi pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam a virtute perfectum. Quid simile huic egit Græcus Aristippus, qui famulis imperavit in mediis Libya aurum abjicere, eo quod lentius progredierentur ob onus graves? Uter horum magis desipit? DAMAS. Nihil prodest exemplum quod controversiam controversia dirimit. STABERIUS. Si quis emat citharas, emtasque unum in locum deferat, nec peritus citharæ

44. Nihil igitur hic immutandum.' Bentl. 'Cruquii codices cum Vetere Scholiaste pro construxerit legerunt contraxerit, quod videtur elegantius. Altera Lectio ex Interpretamento est.' Baxt. *contraxerit* Harl. 2. Bos. Exc. Sax. et Zarot. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *construxerit* Harl. 3. 4. 6. al.—97 Bentleius post Lambinum atque Cruquium posuit: *sapiensne etiam et rex*; quod cum nobis videtur et durum et importunum, levi quidem negotio reposuimus *sapiensque etiam et rex*. Baxt. 'Mihi placet etiam hic vivide, et per puncta interrogatiuncula ac responsionis disputantem induci Stoicum: quod illius sectæ proprium ait Cic. Parad. pr.' Gesn. *Sapiensne* Han. 1. Exc. Sax. Harl. 2. 3. et Zarot. *Sapiensque* Harl. 4. *Sapiensne* Harl. 6. *Sapiensne? Etiam! et rex* etiam Zeun. Bipont. Wetzl. et Comb. *Sapiensne? Etiam et rex* Bentl. Sanad. Francis, et Kidd.—100 Cuning. *servos qui projicere.*

NOTE

98 *Hoc, veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tanta cura divitias con-gessit ac servavit, quod ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi et præstantissimi, ut quidem existimabat fatue. Juvenal. Sat. xiv. 136. 'Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis, Ut locuples moriaria, egenti vivere fato.'

99 *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insanis genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contra desipit Aristippus nimio ejus contemtu; quippe qui necessarium ab-jiciat viaticum, futilli prorsus ratione.

100 *Aristippus*] Is genere Cyrenai-ens, Athenas venit Socratem auditu-rus; sectæ Cyrenaicæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis

mercedem exegit. Gestabat ejus fa-mulus in itinere pecuniam; et cum onere se pressum questus esset: Ef-funde quod nimis est, inquit Aristip-pus; et fer quod potes. Laërt. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porro quod Græcus appel-latur hic, ratio varia affertur: vel quod Græce philosophatus sit; vel quod Socratis audiendi causa Athenis commoratus sit; vel quod esset ex insula Thera, quæ Græca erat co-lonia.

102 *Uter*] An Staberius, an Ari-stippus?

103 *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minime elucescit.

104 *Si quis emat citharas, &c.*] Con-

Nec studio citharæ nec Musæ deditus ulli ; 105
 Si scalpra et formas, non sutor ; nautica vela,
 Aversus mercaturis ; delirus et amens
 Undique dicatur merito. Qui discrepat istis,
 Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
 Compositis, metuensque velut contingere sacrum ? 110
 Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
 Porrectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
 Audeat esuriens dominus contingere granum,
 Ac potius foliis parvus vescatur amaris :
 Si, positus intus Chii veterisque Falerni 115
 Mille cadis—nihil est, tercentum millibus, acre
 Potet acetum ; age, si et stramentis incubet unde-

puleanda aut ullius musicæ ; si scalpra et formas congerat qui non est sutor ; aut vela nautica qui a mercatura abhorret ; insanus et vecors ab omnibus jure appellatur. At enim quid his differt ille qui aurum et nummos accumulât, ignorans bene uti comparatis, ac timens illa contingere quasi rem sacram ? Si quispiam jacens continuo exubet prope magnum tritici cumulum, armatus ingenti fuste, nec inde famelicus audeat granum accipere licet dominus, immo parcens illi alat se oleribus acerbis ; si conditis in cella Chii et Falerni vetusti cadis mille (parum est, immo trecentis millibus) acre bibat acetum ; quin etiam si in stramine decumbat annos

—108 *Quid discrepat* Harl. 2. 3. Lamb. Cruq. Torrent. et edd. deinceps ante Bentr. *Qui discrepat* Harl. 4. 6. omnes codd. Bentrleii, omnes Cruquii et Torrentii, Vet. Schol. Gott. Han. 1. Exc. Sax. et edd. antiq. item Bentr. Baxt. Sanad. Francis, Gesn. Zeun. Bipont. Heindorf, Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd.—112 ‘ *Porrectus vigilet* ; pulcherrima Enargia. Bentrleius solo judicio suo natus, acriter contendit pro *Porrectus* legi debere *Projectus* ; cum contra nobis *Porrectus* (quod est, humi cubans) convenientius videatur hoc loco vocabulum *vigilanti*, et *delitescenti cum longo fuste*, quam *Projectus*.’ Baxt. *Porrectus* etiam Gott. Zarot. Venet. Mediol. et al. edd. vett. Bentrleium secutus est Kidd. ut fere semper. *longo*

NOTÆ

globatis exemplis explicatur avari insania. Qui pecunias quæ sunt ad usum, et *xp̄uara* proinde Græcis dicuntur, magno studio congerit, nec iis utitur, prorsus est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

106 *Scalpra et formas*] Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114 *Foliis amaris*] Vel sylvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt ama-

riora ; vel male conditis, et hinc insipidis et acerbis.

115 *Chii*] Vini exquisiti ex insula Chio, III. Od. 19. 5. Falerni, I. Od. 20.

117 *Acetum*] Vinum acescens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet] Strato vili ac duro, cum habeat molliores stragulas, peristromata, &c.

Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
 Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arca;
 Nimirum insanus paucis videatur eo, quod 120
 Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
 Filius aut etiam hæc libertus ut eibat hæres,
 Dis inimice senex, custodis? ne tibi desit?
 Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
 Ungere si caules oleo meliore, caputque 125
 Cœperis impexa foedum porrigine? Quare,
 Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
 Undique? tun' sanus? Populum si cædere saxis
 Incipias, servosve tuo quos ære pararis,
 Insanum te omnes pueri, clamentque puellæ: 130
 Cum laqueo uxorem interimis, matremque veneno,

ætatibus habens octoginta uno minus, cui in arcula putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et vermiculorum cibus; id videlicet non multis censetur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. Vah senex numinibus inivise, an ea servos ut filius vel etiam libertus hæres absumat, an ne egeas? etenim quomodo minimum ex acervo diminuet quæque dies, etiamsi meliori oleo perfundere inciperis brassicas et caput impexum ac porrigine immundum? Quod si quidlibet parvum sufficere dicas, cur violas fidem, cur deprædaris ac furaris undequaque? an tu sapias? Si lapidibus petas populum aut famulos pecunia emtos, insanire te dicent pueri cuncti et puellæ. Quando recte conjugem vel toxico matrem occidis, an

cum fuste Cuning. Sanad. et Francis.—122 Vet. Comb. et al. quædam edd. antiq. hoc libertus.—127 'Codex Petrensis, quodvis. Exc. Bodl. quod hæc, cum virgula asperne posita; id est, Si quod habes satis est. Ex compendiosa scribendi ratione orta est varietas. Ceterum, etsi illud, quod habes, arridere cuiquam possit, tamen recte habet quidvis, ut edd. dederunt.' Bentl. pejuras Gott. et Harl. 2. 3. 4.—128 Harl. 6. et Vet. Comb. tum sanus.—129 Edd. ante Bentl. servosve tuos; et ita Harl. 4. 6. cum ed. Heindorf. Bentleius ex conj. Fabri edidit, servosve tuo quos ære pararis. Hoc habent etiam Han. 1. et Harl. 2. 3. et sic dedere Baxt. Dunster, Sanad. Francis, Gesn. Zeun. Bi-

NOTE

123 *Dis inimice*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, sed ut ad usum promant: at avarus adeo metuit ne sibi aliquando quod opus est desit, ut semper desit, cum iis quæ adsunt non utatur.

125 *Ungere si caules*] Si victu paulo meliore ac lautiore utaris. Vide 1. Sat. 6. sub finem.

126 *Porrigine*] E sordibus et incu-

ria pectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput furfuribus velut farina obsitum in squammulas quasdam resolvitur.

131 *Cum laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quosdam sceleratos sui temporis, quales Scævæ, de quo hujus 11. Sat. 1. 53. et Nerius, de quo Pers. Sat. 11. 14. 'Nerio jam tertia ducitur uxor.' Hic nempe, ut dotibus potire-

Incolumi capite es? Quid enim? Neque tu hoc facis
 Argis,
 Nec ferro ut demens genitricem occidis Orestes.
 An tu reris eum occisa insanisse parente?
 Ac non ante malis dementem actum Furiis, quam 135
 In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
 Quin ex quo est habitus male tutæ mentis Orestes,
 Nil sane fecit quod tu reprehendere possis:
 Non Pyladen ferro violare aususve sororem
 Electram; tantum maledicit utrique, vocando 140

mente sana es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; sicut Orestes furiosus interemit parentem. Numquid putas eum in furorem actum post matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priusquam acutam securim calefecerit in faucibus parentis? immo ex quo tempore Orestes dicitur insanisse, certe nihil commisit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec sororem Electram gladio petiit: ambos dicte-

~~~~~  
 pont. Wetzel. Wakef. et Kidd.—132 ‘Pro Quid enim? Neque (quæ vera erat scriptura) Bentleius ex quibusdam chartis reposuit Quidni? neque enim, satis alieno intellectu.’ Baxt. quid ni quatuor codd. Pulmanni.—133 ‘Bentleius auctoritate unius Libri reposuit occidis Orestes pro occidit, quod vix probaverim. Quid quod Orestes non sit Vocativus?’ Baxt. occidis Exc. Sax. duo codd. Pulmanni, unus Bersmanni, Bentleii Regius, Magdal. Lambeth. et a m. pr. Regin. item Harl. 2. et edd. Gesn. Sanad. Francis. Heindorf, Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. occidit Harl. 3. 4. 6. et edd. antiq.—135 ‘Pro malis apud Veterem Interpretem occurrit magis, quod magis concinnum, etsi altera scriptura possit ferri.’ Baxt. malis exhibent Harl. 2. 3. 4. 6. Han. 1. Gott. Zarot. Venett. Mediol. Ald. &c.—137 Quin ex quo habitus Harl. 2. 3. 4. 6. et Baxt. omisso est. Cuning. tutæ male.—139 ‘Pulmanni liber optimus cum Regio addunt est: aususve sororem est Electram. Recte. Librarii pro more suo omiserunt; quia Hexameter citra id integer est.’

# NOTÆ

tnr, uxores necabat; ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel ne diutius aleret.

132 *Neque tu hoc facis Argis*] Non in nrbe Græcia, sed Romæ.

133 *Nec ferro*] Sed veneno. Sarcasmus: cit. Sat. 1. hujus lib.

*Orestes*] Hic matrem Clytæmnestram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab ea interfectum. Vide Sophocl. Electram, Euripid. Oresten, Senec. Agamemnonem.

135 *Ante dementem*] Quocirca tu, Scæva, Oreste nequior et insanior.

*Actum Furiis*] Virgil. Æn. 1v. 471. ‘Agamemnonius scenis agitatus Orestes, Armatam facibus matrem et serpentibus atris Cum fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.’

139 *Pyladen*] Amicum. Vide Cic. de Amic. n. 24. Porro singularis Orestem inter et Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de Finib. 11. n. 84. ‘Pyladea amicitia.’

140 *Maledicit utrique*] Aliter paulo Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, et comminisci nova; ut dicitur in Epist. ad Pis.

Hanc, Furiam; hunc, aliud, jussit quod splendida bilis.  
 Pauper Opimius argenti positi intus et auri,  
 Qui Veientanum festis potare diebus  
 Campana solitus trulla, vappamque profestis,  
 Quondam lethargo grandi est oppressus, ut hæres 145  
 Jam circum loculos et claves lætus ovensque  
 Curreret: hunc medicus multum celer atque fidelis  
 Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque  
 Effundi saccos nummorum, accedere plures  
 Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud, 150  
 Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.  
 ¶ Men' vivo? ¶ Ut vivas igitur, vigila: hoc age. ¶ Quid  
 vis?

*riis duntaxat incescit, hanc vocans furiam, illum autem aliud, quod micans bilis suggestit. Opimius indigens auro et argento domi reconditis, qui poculo fictili e Campania bibere Veientanum consueverat festis diebus, vappam autem nefastis, olim oppressus est veterno maximo; adeo ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam et claves. At hunc medicus fidus et velox expergescit ista ratione: mensam admoveri imperavit, effundique saccos nummorum, ac plures accingi ad supputandum. Ita virum excitavit, adjungens hæc etiam verba: nisi tua defendis, ea mox hæres inhians asportabit. Me scilicet vivente? exclamat ager. Ergo ut vilam retineas, inquit medicus, expergiscere: istud cura. Quid præcipis?*

\*\*\*\*\*

*Bentl.* Sed Bentleius ad Lucan. i. 146. est omisit.—151 Heinsius et Caning.

#### NOTÆ

141 *Aliud, jussit quod splendida bilis*] Aliud convicium, quod suggerebat iracundia, seu furor e flava bili. Alii atram bilem interpretantur. Pers. Sat. III. 8. 'Vitrea bilis.'

142 *Pauper Opimius*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino et marmor. Hic pauper dicitur ob sordidam avartiam, cui deest tamen quod habet quam quod non habet: ut habet adagium.

143 *Veientanum*] Vinum insipidum et vile, e Velentino Etruriæ agro. Meminit Pers. Sat. v. 147. 'Velentanumque rubellum Exhalet vapida læsum pice sessilis obba.'

*Festis diebus*] Quibus tamen lætitiæ causa vinum optimum debet poni.

144 *Campana trulla*] Vase fictili e Campania.

*Vappam*] Corruptum vinum. i. Sat. i.

146 *Claves*] Ad arcas aperiendas, auferendosque nummos Opimii.

152 *Men' vivo*] Inquit expergiscens ille e veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, et ad voces jacturam illius minantes.

*Hoc age. ¶ Quid vis*] Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, et medici letalem soporem discutere satagentis.

¶ Deficient inopem venæ te, ni cibus atque  
 Ingens accedat stomacho fultura ruenti.  
 Tu cessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ. 155  
 ¶ Quanti emtæ? ¶ Parvo. ¶ Quanti ergo? ¶ Octussibus.  
 ¶ Eheu!  
 Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis?

*Venæ te imbecillum destituent, nisi alimenta et fulcrum validum adhibeantur labenti stomacho: quid moraris? age: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti constat? Vili. Quanti, inquam? Octo assibus. Eheu, quid interest, utrum moriar agritudine,*

~~~~~  
jam jam auferet hares.—154 Pro *Ingens* Benth. conj. *Præsens*: et mox pro *accedat*, ex quinque codd. Pulmanni, tribus Bersmanni, et novem suis reposuit *accedit*, quod habet etiam Harl. 3. *Instans accedit* Cun. et Sanad.—155 'Cum Cruquii et Torrentii codicibus, Veterique Scholiaste, *Tu cessas* legendum censui pro *Quid cessas?* et habet Emphasin duplicis periculi, et vitæ et nummorum scilicet.' *Bart.* *Tu cessas?* etiam Harl. 2. 3. 4. 6. et omnes Gesneri, Cruq. Torrent. Heins. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Donster, Benth. Sanad. Francis, Heindorf, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—156 *Quanti emptum* Cun. et Sanad. 'Lambini hoc facinus est, *Octo assibus*; qui explosa vetere lectione *Octussibus* primus hanc, quæ nunc passim circumfertur, in ejus sedem intravit: ineptam scilicet alteram et corruptam claudit, quippe 'octusse' numero singulari, non 'octussibus' numero multitudinis dictum oportuisse. Hunc sequuntur Cruquius Torrentinsque, etsi inviti quodammodo et repugnantes. Ita demum evenit, ut, quod germanissimæ Latinitatis et nativæ elegantie est, indignis modis quasi furca hinc ejiceretur. Nos pro more et penso nostro pergemus de Horatio bene mereri; et veram lectionem, negligentia interpretum proditam, postliminio revocabimus: *Quanti emtæ? parvo: quanti ergo? octussibus.*' Benth. Ita omnes fere codd. et edd. antiq.—157 Codd. ap. Lamb. unus Vat. Rain. Card. Jann. et Tornes. *percamque*. Alii codd. et edd. quædam vet. ante Lamb. *percamme*. Benthii Regius, Galeanus, et Magdal. Harl. 2. 3. 4. 6. al. et edd. recent. *percamve*. Cun. et Sanad. *percam, anne rapinis.*—

NOTE

155 *Ptisanarium*] Diminutivum est a ptisana. A πτίζω, pîsere, decorticare, est πτίζων vel πτίζωρον, ptisana, seu hordeum pistum et a cortice purgatum, unde fit puls optimi et salubris succi, restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ] Ex oryza, Gall. du ris, fit pariter, ut ex hordei farina, puls sanitati perutilis. Plin. XVIII. 7. 'Indi maxime quidem oryza gaudent Italica, (Al. ut Itali,) e qua ptisanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hor-

deo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.'

156 *Quanti emtæ*] Adverte sordes avari moribundi, plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarij ad salutem, quam de propria salute.

Octussibus [*Octo assibus*] Al. *octussibus*. Gallica moneta circiter *deux sols dix deniers*.

Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
 Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus;
 Continuo sanus? Minime. Cur, Stoice? Dicam. 160
 Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
 Hic æger: recte est igitur, surgetque? negabit;
 Quod latus aut renes morbo tententur acuto.
 Non est perjurus, neque sordidus; immolet æquis
 Hic porcum Laribus: verum ambitiosus et audax. 165
 Naviget Anticyram: quid enim differt, barathrone
 Dones quicquid habes, an nunquam utare paratis?

an furtis et rapinis? DAMASIP. Quis ergo tandem sapit? STERTIN. Is qui non vecors. DAMASIP. Quid avarus? STERTIN. Fatuus est et demens. DAMASIP. Ecquid? Si aliquis non avarus sit, an proinde sapiens? STERTIN. Nequaquam. DAMASIP. Quare, o Stoice? STERTIN. Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus: (crede tibi Craterum loqui:) an ergo bene valet, atque exsurget? Minime, inquit: nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordide parcus. Ille suum mactet benignis Laribus. Atqui est ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrum bona tua projicias in bara-

163 Major pars codd. Bentl. *tentantur*; atque ita Harl. 2. 3. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. Lamb. Bentl. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—166 Gott. Harl. 2. Regin. et Gal. ap. Bentl. Scholiast. item edd. Bentl. et Kidd. *balatrone*. Cuning. Francis, et Sanad. *kalatroni*. Harl. 3. 4. 6. al. et edd. vet. et recentt. *barathrone*. 'Placet recepta lectio, sive intelligas ad ipsius Flacci mentem in 1. Ep. 15. 31. vel accipere malis de terræ caves, ut Noster 11. Od. 1. 2. 1. Sat. 1. 42. Virg. Georg. 11. 507. et alii passim.'

NOTE

158 *Quisnam igitur sanus*] Damasippus loquitur cum Stertino.

161 *Cardiacus*] Ore ventriculi affectus: laborans eo morbo, quem Græci *καρδιαλγία* nuncupant; Gall. *mal d'estomac*.

Craterum] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 111. 65. necnon Tullius ad Atticum.

164 *Immolet æquis Hic porcum Laribus*] Laribus Diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut a vitiiis ac malis essent liberi eorum præsidio, sive pro collata ope grati. Quoniam vero mater Larum Mania dicebatur, patrociniū illorum require-

bant ad depulsionem insaniam, quam Græcis *μωρία*. Porcum ritu proprio Laribus immolari, patet ex 11. Od. 23.

166 *Naviget Anticyram*] Helleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandam insaniam qua laborat. Vide supra.

Barathro] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurgis. Proprie 'barathrum' locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii et capite damnati. Sensus Horatii est: Quid differt utrum prodigalitate an avaritia pecces, et ad insaniam ruas?

Servius Oppidius Canus] duo prædia, dives
 Antiquo censu, gnatis divisisse duobus
 Fertur, et hæc moriens pueris dixisse vocatis 170
 Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
 Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi;
 Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem:
 Extimui ne vos ageret vesania discors;
 Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam. 175

thrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canus] partitus esse narratur; moribundus autem vocasse liberos ad cubile, et sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspezi talos ac nuces aperto sinu portare, necnon largiri atque ludere; te vero, Tiberi, mæstum supputare, et in cavis occultare; veritus equidem sum ne recordia dispar vos teneret; ne tu Nomentanum, tu Cicutam

~~~~~

Wakef.—168 Hic nova incipit Satira in codice Laurent. Petrarchæ in Biblioth. Florent. cum inscriptione, *Contra ambitiosos et avaros Ecloga*. Ita quoque in Upsal. et Gnd. 1. ap. Mitsch.—169 Venet. 1559. *gnatis dedisse duobus*.—170 Harl. 2. 3. 6. et omnes fere Bentleyi, Venett. Glarean. Bentl. et Kidd. *hoc moriens*.—172 ‘Quæro cur Bentleyus de suo posuerit *perdere pro ludere*, cum vox ludere possit figurate dici pro *perdere*, ubi lusus scilicet temerarius est et nimis frequens.’ *Bart.* ‘Puer qui talos et nuces non domi habet, ut, cum opportunum est, illis ludat; sed ubique sinu circumfert, nec deponit ante, quam vel donandicausa vel ludendi depromat, indicium ille dat animi ad rem faciendam et servandam parum attentum: contra avaritiæ et sordium signum est, si abscondat, solus et sæpius dinumeret. Cum gravi et decretoria severitate sua operam hic lnsit et perdidit magnus Bentleyus.’ *Gem.* Cuning. ex conj. *credere*; et sic edidit Sanad.—174 Nic. Heinsius ap.

NOTÆ

168 *Servius Oppidius*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos a diversa insanis specie deterrentis.

Canus] Hæc urbs est Apuliæ, de qua i. Sat. 5.

169 *Divisiss*] Divisissæ, syncope.

171 *Aule*] Fili mi.

Talos] Ne teseras lusorias, Gall. *dez*, accipe Lector, sed ocellatos. His enim, non item illis, lusitabant pueri. Sueton. Octav. cap. 83. ‘Animi laxandi causa, modo piscabatur hano, modo talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis.’ Ubi

‘ossiculis’ alii, alii ‘oscillis’ legunt:

alii etiam ‘ocellatis nucibus,’ id est, in oculi figuram compositis.

172 *Ferre sinu laxo*] Absque magna cura, negligenter.

173 *Tiberi*] Alter hic est Servii Oppidii filius.

174 *Vesania discors*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitate, Tiberius ad avaritiam vergebat.

175 *Nomentanum*] Hominem profusione et luxuria famosum: de eo i. 8.

Cicutam] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

Quare per Divos oratus uterque Penates,
 Tu cave ne minuas ; tu, ne majus facias id
 Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
 Præterea ne vos titillet gloria, jure-
 Jurando obstringam ambo : uter ædilis fueritve 180
 Vestrum prætor, is intestabilis et sacer esto.
 In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
 Latus ut in Circo spatieri, aut æneus ut stes,
 Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis ?

imitareris. Quamobrem per Deos Penates ambos obsecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater sufficiens arbitratur ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat honorum cupiditas : uter vestrum ædilis aut prætor fuerit, is testimonii expertus et execrandus esto. Nempe ut in circo magnifice incedas, vel stes ex ære conflatus, tu stulte opes in cicere et faba et lupinis effundas, ac prædiis et pecuniis a patre acceptis spoliare? Nimirum ut plausus quos accipit

Burm. conj. *discors* pro *discors*.—182 Zarot. *bona tum perdasque* ; unde Gesn. conj. *bona tum perdasque pro tunc*. ' *perdas* que duabus vocibus scribendum puto.' Buxt.—183 *Latus* ut optimi et vetustissimi codd. ap. Torrent. Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. omnes ap. Benth. al. et edd. post Torrent. *Latus* edd. antiq. ante Torrent. *Largus* ut Markland. Epist. Crit. p. 81. et *æneus* Leid. et Colbert. Benthleii, quod ille recipit. Ita quoque Harl. 2. Vide

NOTÆ

178 *Natura coërcet*] Nimirum illa paucis contenta duntaxat requirit quod sufficiat.

179 *Ne vos titillet gloria*] Ne vos ambitione duci et teneri contingat : ne ambiatis ullum magistratum, ædilitatem, præturam, &c.

181 *Intestabilis*] Adempto jure testimonii dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. vi. 7. et xv. 13.

182 *In cicere atque faba*] Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratia, qui ad magistratus sibi viam munire studebant : spargebant in vulgus legumina quæ magni tum æstimabantur a populo nondum locuplete et superbiante. Plin. xviii. 13. varia cicerum genera affert : ejusdem vero capitis initio ita scribit : ' Inter legumina maximus honos fabæ : quip-

pe ex qua tentatus sit etiam panis.' cap. 14. ' Lupino,' inquit, ' usus est proximus ; cum sit et homini, et quadrupedum generi ungulas habenti communis : ' et postea : ' Maceratum calida aqua homini quoque in cibo est.'

183 *Latus ut in Circo, &c.*] Ut in circo magnifice et gloriose ambules, cum ædilis ex more ludos Florales procurabis ; tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. v. 177. ' cicer ingens large Rixanti populo, nostra ut Floralia possint Aprici meminisse senes.'

Æneus ut stes] Ut erigatur tibi statua ex ære.

184 *Nudus agris, &c.*] Plures certe bona sua profuderunt in misalibus et

Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu, 185
 Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
 Ne quis humasse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
 ¶ Rex sum. ¶ Nil ultra quæro plebeius. ¶ Et æquam
 Rem imperito; at si cui videor non justus, inulto

Agrippa, tu quoque accipias, quasi vafra vulpes generosum leonem æmulata? O Atrida, quare prohibes ne quispiam curet sepeliendum Ajacem? AGAMEMNON. Quia rex sum. STERTIN. Ego unus e plebe nihil amplius interrogo. AGAMEM. Quin et rem justam jubeo. Quod si quis me iniquum judicat, huic per me licet

*****

Markland. ad Stat. r. Sylv. 1. 51.—186 Quatuor libri optimi ap. Torrent. *ingenium*; ut totum illud, *Astuta ingenium*, vulpi detur.—188 'Cruiquins in optimo Gandasensi *quare* scriptum fuisse affirmat: atque ita legi debere Gnl. Canterus Nov. Lect. iv. 12. ait: nec mihi displicet: sed non tanti est, ut sine majoribus auctoribus quicquam immutem.' *Torrent.* 'Bentleius non vidit Dialogismum esse, cum arbitrio suo mutaverit *quare* in *quare*. Verum hoc fecit de more suo auctoritate unius membranæ, quam ob raritatem ceteris præferendam censuit.' *Baxt.* 'Trinit. ap. Benti. et Aeron, *queram*. Omnes codd. Bentleii, Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. al. et edd. Zarot. Mediol. 1477. 1486. 1502. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1559. Florent. 1482. al. antiq. *quæro*; ita etiam Baxt. Gesn. Zeun. Schrevel. Bond. Delph. Sanad. Dunster, Francis, Heindorf, Wetzsl. Bipont. Wakef. et Comb.—189 'At si', cui nuper ediderunt ex codice omnium veterrimo Blandinio. Sed rectius est *Ac si*, ut alii omnes, scripti

NOTÆ

donariis: et Milo quidem tria dicitur patrimonia consumsisse auram vendendo popularem congiariis.

186 *Agrippa*] Augusti gener, populo item dilectissimus. De eo 1. Od. 6.

186 *Astuta ingenuum, &c.*] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi fabulam de vulpe seu asino Cumano leoninis exuviis induto.

187 *Ne quis humasse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosos pariter insanire demonstratur: asseriturque id quod est supra vs. 45. 'Hæc magnos formula reges... tenet.' Itaque Stertinius seu plebeius quispiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut 'regum maximus' appelletur, grande piaculum non du-

bitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat quam Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum: eorumque 'Insigne propugnaculum,' atque inter ceteros 'capite et latis humeris eminentiorem,' teste Homero Iliad. B. et F. vide 11. Od. 4.

Vetas cur] Ajacem propria manu interfectum Tencer frater ad sepulcrum afferre moliebatur: at prohibitus est jussu Agamemnonis, eo quod hostilem in Græcos animum ille præbuisset, ut mox explicabitur.

188 *Nil ultra quæro*] Quidam legunt, *quare*, ut continuus sit Agamemnonis sermo.

Dicere, quod sentis, permitto. ¶ Maxime regum, 190
 Di tibi dent capta classem reducere Troja!
 Ergo consulere, et mox respondere licebit?
 ¶ Consule. ¶ Cur Ajax heros ab Achille secundus
 Putescit, toties servatis clarus Achivis?
 Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato, 195
 Per quem tot juvenes patrio caruere sepulcro?
 ¶ Mille ovium insanus morti dedit; inclytum Ulyssem
 Et Menelaum una mecum se occidere clamans.

impune loqui quicquid censet. STERTIN. O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnata Troja classem reducas incolumem. Igitur interrogare, statimque responsum dare permittis? AGAMEM. Permitto. STERTIN. Quare Ajax Heros post Achillem maximus computrescit, Gracis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami ipseque Priamus quod ille maneat insepulchus, per quem tot adolescentes patria sepultura privati sunt? AGAMEM. Immo quod mille oves ferens trucidavit, vociferans; mactare se præclarum Ulyssem, ac Menelaum, atque

editique, summo consensu exhibent.' *Bentl.* ita Venet. 1559. Glarean. Lamb. alii.—190 *Dicere quod sentis* Harl. 2. 3. 4. 6. Han. 1. et omnes fere codd. ap. *Bentl.* *Dicere quid sentis* pauci codd. ap. eund. *Bentl.* *Dicere quæ sentis* edd. antiq. *sentit* Cuning. et Sanad. ita etiam Harl. 3. 4. et Vet. Comb.—191 'Bentleius maluit classem deducere quam reducere, quod nobis minus videtur; nam nimis cavet Metro. Veteribus re modo longum erat, modo breve.' *Baxt.* deducere solus Zulich. cum edd. Locher. Venet. 1490. et Glarean. reducere Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. omnes alii ap. *Bentl.* Zarot. Mediol. Venet. 1477. 1478. 1479. et recentt. præter Wakef. et Kidd.—194 'Cruquii codices pro putrescit legerunt putescit, quod et Torrentius reperit in suis. Bentleius tamen retinet putrescit. Huic etiam mirifice placet antiquata scriptura inclutum Ulixem, et similia jam olim desita.' *Baxt.* Putrescit etiam Harl. 2. 6. et Vet. Comb.—197 Vett. membranæ Ulixem. Vide Heinsium ad

NOTE

195 *Gaudeat ut populus Priami, &c.]* Gaudium nempe hostibus Trojanis ingens paras: ex Iliad. A.

Priamus] Is non Trojæ solum, sed prope totius Asiæ rex: pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50. teste Cic. Tusc. 1. quorum 17. e legitima uxore. Hoc bello Trojano fere omnes vidit ab hostibus occisos: ipse denique Troja capta interemtus a Pyrrho Achillis filio.

197 *Mille ovium insanus morti dedit, &c.]* De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulyssæ; causa vero cecidit: unde ira et furore percitus

in Græcos ulcisci putans, pecudes bene multas trucidavit. Demum ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagell. Ovid. Met. xiii. &c.

Mille ovium] De hac loquendi formula, 'mille hominum,' &c. Gell. 1. 16. Macrob. Saturn. 1. 5.

198 *Menelaum]* Agamemnonis fratrem, Spartæ regem: cujus uxor Helena a Paride rapta Trojæ incendio flammæ suppeditavit.

Una mecum se occidere clamans] Arietes nempe grandiores ac boves oc-

¶ Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque mola caput, improbe, salsa, 200
Rectum animi servas? ¶ Quorsum? ¶ Insanus quid enim
Ajax

ipsum me. STERTIN. *At at, quando tu in Aulide filiam dilectam loco juvencae altaribus admoves, caputque mola salsa scelerate conspergis, num tenes iudicii æquitatem?* AGAM. *Quid loqueris?* STERT. *Enimvero quid peccavit Ajax furi-*

~~~~~

Virg. Ecl. viii. 70. et Varr. Lectt. Heynii ibid.—200 Harl. 2. *spargasque mola.*

NOTÆ

cidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulysem, Menelaum; et scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. xiv. 'Hic bove percusso mugire Agamemnona credit.'

199 *Tu cum pro vitula, &c.*] Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. ii. 116. 'Sanguine placastis ventos et virgine cæsa.' Porro totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Historia Jephthæ: lib. Judic. cap. xi. Item ex sacrificio Abrahæ: Genes. c. xxi. Præclare Cic. lib. iii. Offic. n. 95. 'Quid? Agamemnon, cum devovisset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, (observa, Lector, historiæ varietatem seu variam narrationem,) 'immolavit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. Promissum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo et promissa non facienda nonnunquam.' Sic profecto et Jephthæ culpatur, tum quod vovit stulte, tum quod putavit stultum votum adimplendum esse.

Statuis dulcem Aulide natam Ante aras] Ad Aulidem Bæotiæ portum detinebatur classis Græcorum, suspensis ventis, et grassante pestilentia, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfec-

tum. Qua de re consulti Vates, responderunt placandos esse Deos mactata Iphigenia Agamemnonis filia. Itaque sacrificio peracto Græci prosperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Met. xii. Alii aliter. Vide Cic. ante cit. Offic. iii.

200 *Spargisque mola caput, &c.*] Ex solenni ritu sacrificorum, qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito et sale: unde facta vox 'immolare.' Vide iii. Od. 23. ubi 'farre pio et saliente mica.' 2. In caput hostiæ effundebatur vinum; e quo prius tum Sacerdos tum astantes degustare seu delibare solebant: hincque dicta 'libatio.' 3. Ipse manu setas evelebat inter hostiæ cornua, atque in ignem velut prima libamina projiciebat. 4. Victimariis mandabat hostiam cædere ac jugulare. 5. Aruspex cuncto ferro viscera explorabat, an perlitatum foret. 6. Ministri e singulis visceribus ac membris certas partes exsecabant, farinaque involutas et in calathis compositas sacrificanti offerebant: hic vero aris imponebat, accensoque foculo cremabat. 7. Epulas instruebant, circum aras saltabant, choreas ducebant, Hymnos Diis concinebant.

Fecit cum stravit ferro pecus? abstinuit vim
 Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis:
 Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.
 ¶ Verum ego, ut hærentes adverso littore naves 205
 Eriperem, prudens placavi sanguine Divos.
 ¶ Nempe tuo, furiose. ¶ Meo; sed non furiosus.
 ¶ Qui species alias veri, scelerisque tumultu
 Permistas capiet, commotus habebitur; atque,
 Stultitiane erret, nihilum distabit, an ira. 210
 Ajax cum immeritos occidit, desipit, agnos?

osus, quando pecudes ense jugulavit? haud conjugem et filium læsit: diras quidem in filios Atræi jactavit: at nec Teucrum nec ipsum Ulyssem percussit. AGAM. Atqui ut abstraherem naves iniquo littore detentas, ego rite numina placavi sanguine. STERT. Tuo videlicet, insane. AGAM. Meo, inquam, sed minime insanus. STERT. Verum qui speciebus falsis et scelere confusis conspurcatisque ducitur, certe furiosus censeretur: nec interest utrum per insaniam an per iram peccet. Numquid Ajax insanit, cum agnos perimit innocentes? an tu mente sana es, quando

~~~~~

203 *Uxore et gnato* Harl. 4. 'Aliter interpunxi, *Uxore et gnato*: m. m. p. *Atridis, Non, &c.* non sine sensus, ut videtur, commodo.' Wakef.—204 Hic etiam vett. codd. *Ulixem*. Vide ad vs. 197.—208 'Cum Torrentii codicibus et Veteribus Scholiastis *alias veri* reposuimus pro *alias veris*: nam *S* detractum erat sequenti vocabulo: estque Hellenismus pro *alias vero*, quæ Cruquiana lectio est. Bentleius sic interpungit, *Species alias, veri scelerisque tumultu*, ac si *alias* diceretur absolute, quod nobis duriusculum videtur.' Baxt. *veris* est conj. Lambini, et placet Valartio. 'Distinguendum potius: *Qui species, alias veri scelerisque, tumultu Permistas capiet, commotus habebitur*. hoc tamen integrum, ad lectoris arbitrium deferimus.' Wakef.—211 '*Ajax immeritos dum occidit*' Derivatam est hoc ab Editionibus priscis; inde in plerisque nunc circumfertur. At solus ex nostris Reginensis *dum*; ceteri *cum*; ut plerique aliorum habent; et id versus sequens confirmat: *Cum prudens admittis*. Ceterum aliter verba ordiuntur, cum in Cruquianis, tum in nostris, Zalicheimano, Magdalenensi, et Regiæ Societatis: *Ajax cum immeritos occidit, desipit*,

NOTÆ

203 *Uxore*] Tecmessa. *Nato*] Eurysace. *Atridis*] Agamemnoni et Menelao.

204 *Teucrum*] Fratrem suum.

Ulyssem] Cui tamen Ajax iratus maxime.

208 *Qui species alias veri, &c.*] Urget Stertinius, quasi diceret: immo furiosus es ac demens, quippe falsis rerum speciebus illusor, atque (ut ait Cic. Tusc. v. n. 98.) 'mentem habes imbutam pravitatis erroribus.'

Quod si animo stares, si commotus non esses, veras utique species habuisses, rectum animi servasses, atque adeo intellexisses hominis cædem haud placere numinibus, a quibus vita nobis tribuitur: neque vana honoris cupiditate deceptus crimen infandum speciosa religionis umbra velatum stulte admisisses. Certe sana mens 'causas rerum et consecutiones videt.' Cic. de Finibus II. n. 45.

Cum prudens scelus ob titulos admittis inanes,
 Stas animo? et purum est vitio tibi cum tumidum est cor?
 Si quis lectica nitidam gestare amet agnam,
 Huic vestem, ut gnatæ, paret ancillas, paret aurum; 215
 Rufam et Rufillam appellet, fortique marito

*sponte crimen perpetras ob vanam gloriam? utrum culpa caret animus dum super-
 bit? Age vero, si quis agnam lectica circumferre gaudet; ac velut filia vestes,
 aurum, famulus tribuat; puellam vel puellulam nominet; atque viro generoso con-*

*****

agnos. Quod altero concinnius cultiusque exire, qui anrem habet, facile sentiet: et merito viris eruditis Crnquo Baxteroque placuisse. *Bentl.*—212 Pro admittis Cruquiani plures, unus Pulmanni, et duo ap. *Bentl. commit- tis*; unde *Bentleius*, *Tu prudens s. o. t. cum admittis.*—213 *Harl. 6. timidum est cor.* *Harl. 3. est vitio cui sollicitum est cor.*—215 *Huic vestem, natæ ut Magdal. ap. Bentl.*—216 *Rufam aut Pusillam* *Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. et Zarot. Rufam et Pusillam* *Vet. Comb.* ‘Manuscriptorum quantum ubique est, et editiones priscæ habent *Rufam* aut *Pusillam*; nisi quod nonnulli et pro *aut*, et vetustissimus *Blandinius Posillam.* Ceteræ quæ circumferuntur lectiones,

NOTE

212 *Ob titulos inanes*] Vanæ gloriæ, summi Græcorum imperii, ambitiosi nominis studio, ut totius Græciæ exercitus imperator dicaris. Vide *Iliad. B. sub finem*; ubi numerantur et nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui vero isti: *Achilles Myrmidonum, Ulysses Ithacensis, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretensium, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrensium, Menestheus Atheniensium, Nestor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadiorum, &c.* Quibus omnibus, id est, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem milibus centum et viginti præerat *Agamemnon Mycenensium rex.*

213 *Stas animo*] An non tua mens de sua sede mota ac dejecta est? cum enim stat illa, recte sentit, recte cogitat, recte agit.

Purum est vitio tibi cum tumidum est cor] Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cum tumidum est cor?* cer-

te bonus utrobique sensus.

214 *Si quis lectica, &c.*] Aliud argumentum a simili. Porro ne cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat 2. *Reg. xii.* ubi *Nathan Propheta* ex pari similitudine *Davidem regem* redarguit: ‘*Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.*’ Item *Sueton. Calig. cap. 55.* nimirum *Imperator ille equo suo, præter equile marmoreum, et præsepe eburneum, præter et purpurea tegumenta, ac monile e gemmis, domum etiam et familiam et supellectilem dedit, quo lantius nomine ejus invitati acciperentur: consulatum quoque traditur destinasse.* Quid vero *Xerxes Platano arbori* donans anreum monile, assiduamque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? *Herod. lib. vii.* vide *Not. ii. Od. 15. 4.*

216 *Rufam et Rufillam* [*Pusam aut*

Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.

Quid? si quis gnatam pro muta devovet agna,
Integer est animi? ne dixeris. Ergo, ubi prava 220
Stultitia, hic est summa insania: qui sceleratus,

jugem dare velit; isti Prætor edicto omnem auferat potestatem; curaque sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addidit morti? an mente constat? Nequaquam affirmes: itaque ubi est iniqua salus, ibi summa

sunt febriclosæ conjecturæ, quæ per vanas imagines auctoribus suis illudebant. *Pusam aut pusillam* Cruquius dedit, *Pupam aut pupillam* Lambinus; *Putam aut putillam* Scaliger; *Pupam aut Pusinam* Nic. Heinsius: quæ omnia cum nomina sint appellativa et ὀνομαστικὰ, minime hic locum habere possunt. Quivis enim sine ulla dementiæ suspitione vel agnam vel catellam vel dorcada vel simile aliud delictum istis vocabulis appellare poterit. Prudentius certe illi faciunt, qui *Rufam aut Rufillam* legunt; ipsa nimirum sententia flagitante non blanda verba et ὀνομαστικὰ, sed vera fœminarum nomina: quale si quis agnæ imponat, fœminam eam esse credens, proque filia nuptum daturus, is sine dubio ad agnatos et gentiles erit deducendus. Sed quid opus *Rufillam* hic, invitis codicibus, reponere? Vera sola et genuina lectio est, quam ipsi suppeditant: *Rasum aut Posillam* appellet. Ita, ut dixi, codex veterrimus Blandinius; sed eodem redit, quod in ceteris libris extat, *Pusillam*. Benti. *Rufam et Rufillam* Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. et Bipont. Bentleium secuti Heindorf, Wakef. et Kidd.—219 ‘Bentleius nescio quomodo semper amat *si qui*, sive sit in Scriptis, sive non. Verum hoc fecit metu sibili, uti sæpius jam nobis dictum est.’ Baxt.—220 ‘Duo codices, ubi parva. Nec fortassis displicebit cogitanti Stoicorum illam, ut peccatorum, sic stultitiæ æqualitatem, cum illud plus minusque non admitterent. Nec illepidum ἀντιστοφόν, ut parva stultitia summa sit insania. Parum autem refert utro modo legas, *hic summa est*, an, *hic est summa insania*. Sermoni enim hoc postremum similis est: quod ultro affectat Flaccus: atque ita in optimæ notæ libris legitur quanquam Lambino displicet.’ *Torrent.* Harl. 4. ubi parva. Waddel. Ergo ibi parva est Stultitia.—221 ‘Optimi Torrentii codices cum Vulgatis legerunt: *hic est summa insania* pro *hic summa est insania*. Illud posterius placuit Bentleio.’ Baxt. hæc summa est Waddel.—

NOTÆ

pusillam] Pusus et pusa, unde psilla et pusio, idem significant quod puer et puella: Varro de Ling. Lat. lib. vi. Alii legunt, *Pupam et pupillam*.

217 *Interdicto huic omne adimat jus Prætor*] Huc homini tanquam male sano Prætor interdicit omni jure administrandi bona sua.

218 *Abeat tutela*] Bonorum illius administratio sen procuratio transferatur et committatur propinquis. Lex XII. Tab. ita statuebat: ‘Si

furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.’

219 *Quid? si quis gnatam, &c.*] Quid ergo Agamemnon morti addicens filiam, et aris devovens, num integra mente est?

221 *Qui sceleratus, Et furiosus erit*] Non absudit quod legitur apud Isai. cap. xxxv. ‘Via sancta vocabitur et directa, ita ut stulti non errent per eam.’

Et furiosus erit: quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum;
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes. 225
Hic simul accepit patrimonii mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, aucups,
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,

est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis praeclara existimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta. STERT. ad DAMAS. Jam vero mecum excute luxuriam et Nomentanum: quippe ratio probabit luxuriosos desipere et furere. Iste ubi a patre accepit mille talenta, statim venire mane in suam domum jubet piscatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque sceleratam Metrusci vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde?

222 Canning. et Saad. cepit quem vitrea.—224 Harl. 6. accipe mecum.—225 Vincit Venet. 1559. Glarean. et Lamb.—228 Lamb. aut Tusci.—230 Bentleius ex

NOTÆ

222 *Vitrea fama*] Vel, fragilis; vel splendens, instar vitri.

223 *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum et stulte appetentorem scilicet attonitum indeque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. iv. 123. 'ut fanaticus cæstro Percussus, Bellona, tuo.' Græcis ἐμφορῆτος, vesanus, fulmine vel tonitru stupefactus: ἐμφορῆσις, stupor, vesania.

224 *Nunc, age, luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros et ambitiosos: modo luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum] Hominem profusione et luxuria famosum. De eo jam i. Sat. 8. et ii. Sat. 1.

226 *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta] Gallicæ monetæ, six cens mille écus: si quidem unum quodque Talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

227 *Pomarius*] Qui fructus sive Delph. et Var. Clas.

poma omnis generis vendit.

228 *Unguentarius*] Pharmacopola. i. Sat. 2. Gall. *Parfumeur*.

Tusci turba impia vici] Quotquot voluptatum assecræ et ministri habitant vicum Tuscum; qui palatium inter et capitulum situs est: dictus a Tuscis incolis. Quam appellandi rationem varie quidem explicant. Varro de Ling. Lat. lib. iv. Liv. lib. ii. Dionys. Halic. vide Alex. ab Alex. ii. 18. In eo meretrices habitant; item unguentarii: unde et Thurarius dictus est: certe malæ famæ notam habuit. Plant. Cistell. 'Tusco modo indigne dotem quæras corpore.' Et Cnrcul. 'In Tusco vico, ibi sunt homines qui ipsi sese venditant.'

229 *Scurris*] Gall. *Bouffons*.

Fartor] Qui aves farcit et saginat: qui Incanicas aliaque id genus farcina facit et condit.

Cum Velabro omne macellum] Cuncti simul cupidiarum ac delicarum artifices et ministri.

Velabro] Velabrum a vehendo dictum. Horat. 3 Q

Mane domum veniant. Quid tum? Venere frequentes:
 Verba facit leno, Quicquid mihi, quicquid et horum 231
 Cuique domi est, id crede tuum: et vel nunc pete, vel cras.
 Accipe quid contra juvenis responderit æquus:
 Tu nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
 Coenem ego; tu pisces hyberno ex æquore vellis; 235

magno numero confluxere. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum singuli domi habent, tuum illud puta: ac seu mox, seu cras posce. Audi quid ad hæc reposuerit bonus adolescens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: tu pisces hyeme in mari quæris mihi. Ego certe deus

*****

conjectura sua reposuit, *Qui cum venere*: neque enim intellexit *Quid tum* Comicam esse *Merdaßaiv.* Baxt.—233 Harl. 2. 3. 4. 6. *contra hæc.*—234 'Bentleius pro *In* posuit *Tu*, neque hoc absurde, nisi quod desit auctoritas. Ego nihil moveo.' Baxt. 'duras legendum puto.' Markl. ad Stat. Sylv. v. 1. 122.—235 'Duplex jam olim hic ferebatur scriptura, Scholiastæ quoque observata, *verris* et *vellis*. Et *vellis* quidem editiones priscæ exhibent, ac dimidia fere pars codicum: ceteri ab altera lectione stant. Si *vellis* hic admittitur, tum ad arundinem piscatoriam et hamum; sin *verris*, tum ad rete et everriculum referri debet. Atque hoc placet. Ansonius Mosella, vs. 244. 'Hic medio procul amne trahens humentia lina, Nodosis decepta plagis examina verrit.' Et 281. 'Ille hamis et rete potens, scrutator operi Nereos, æquoream solitus converrere Tethyn.' Bentl. Han. 1. *verris*. Tres codd. Tor-

NOTÆ

tum volunt aliqui cum Varrone de Ling. Lat. lib. iv. Palustris et aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit donec ab Augusto in alveum est coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poët. vs. 67. hinc et Tibul. ii. 5. 'At qua Velabri regio patet, ire solebat Exiguus pulsa per vada linter aqua.' Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibusdam, in foro boario, ex aliis, in foro olitorio; hod. *S. Giorgio in Velabro*. Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, sub quibus vendebantur oleum, casei, et similia. Plant. Captiv. 'quasi in Velabro olearii.' Martial. xiii. 32. casenum Velabrensem commendat.

Macellum] Locus obsoniis vendendis Romæ destinatus: a mactandis pecoribus ac venundandis appella-

tus: vel a quodam Macello nomine, cuius domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231 *Leno*] Hic, vel a leniendo, vel ab alliciendo dictus, accommodatum plane suo nomini sermonem habet ad juvenem prodigum.

233 *Æquus*] Ironice. Nomentanus scilicet erga nequam illos homines at jucundos libidinum ministros benignus ac liberalis.

234 *Tu nive Lucana, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærummas, venando in Lucaniæ montibus ac sylvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas! de Lucania, in Epod. 1. sub finem.

235 *Vellis* [*verris*] Hinc retis genus piscatorium vocarunt 'everriculum.' Non. Marcel.

Segnis ego, indignus qui tantum possideam: aufer!

Sume tibi decies; tibi tantundem; tibi triplex,

Unde uxor media currit de nocte citata.

Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ,

Scilicet ut decies solidum exsorberet, aceto

240

Diluit insignem baccam; qui sanior, ac si

haud mereor tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies centena millia sestertium: tibi tantundem: triplum vero tibi, per quem festinat conjux media nocte accersita. Æsopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ ablutam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies centena simul: nonne tam insanus quam si idipsum pro-

*****

rentii, vellis.—236 Cuning. *tantum qui*.—238 'Omnes Libri cum Vet. Schol. legerant *currit pro currat*: et *citata* est apud Vet. Schol. pro *vocata*; et melius *citata* cum præposuerit *currit*. Bentleius servat *vocata*. Baxt. *currat* plurimæ edd. a Lamb. usque ad Bentl. sed edd. antiq. et omnes fere codd. *currit*; ita certe Harl. 2. 3. 4. 6. *vocata* Han. 1. Harl. 2. 3. 4. 6. al. et Vet. Comb.—240 Han. 1. Exc. Sax. Harl. 3. 6. *absorberet*. Harl. 4. *sorberet*.—246 *Quorsum*

NOTÆ

237 *Sume tibi decies*] En vobis præmia rependere statui: dono videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertium: tantundem quoque tibi, piscator: tibi vero triplum, o leno, qui sedulo mihi voluptates procuras.

239 *Filius Æsopi, &c.*] Æsopus Tragædus fuit locuples admodum et luxuriosus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducenties sestertium, ut aiunt: et cum a Cæcilia Metella adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exsorbnit. Vide Val. Max. ix. 1. Macrob. iii. 14. Plin. ix. 35. ubi de Cleopatrarum Antoniiæ epulis pariter luxuriosis; subditque: 'Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragædi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumphatu suo nimis superbiat Antonius, pæne histrioni comparatus,' &c. Caligula quoque pretiosissimas margari-

tas aceto liquefactas sorbnit. Sueton. Calig. cap. 37.

240 *Scilicet ut decies solidum exsorberet*] Plin. mox cit. 'Duo facere maximi uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lantiam ejus omnem apparatusque obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ possit, respondit, una se cæna centies sestertium absumpturam,' &c.

Aceto Diluit] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. viii. 3. Macrob. lib. iii. 17. Plin. cit. 'Ex præcepto ministri unum tantum vas ante eam posuere aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.' Idem xxiii. 1. sub finem: 'Acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.'

Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
 Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
 Nequitia et nugis, pravorum et amore gemellum,
 Luscinias soliti impenso prandere coëmtas: 245
 Quorsum abeant? sani ut creta, an carbone notandi?
 Ædificare casas, plostello adjungere mures,
 Ludere par impar, equitare in arundine longa,

jecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrî, par fratrum illustre, improbitate et scurrilitate et criminum studio simillimum, assueti comedere luscinias magno pretio emtas; qua parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat exstruere domunculas, parvo curru mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste; hunc dicas agi vesania. Si

abeant censeri? Cunning. 'Sani ut creta legerunt quatuor Cruquii codices pro sani. Creta. 'Carbone notentur ut insani, an creta ut sani?' Vet. Schol. Pro sani ut creta an carbone notandi Bentleius ponere voluit satin' creta, an carbone notati, quod mihi vitiosum videtur.' Baxt. notandi Gott. notati Exc.

NOTE

243 *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrî filii. Is videtur esse, de quo supra vs. 86.

245 *Luscinias soliti impenso prandere*] Val. Max. cit. 'Æsopi Tragædi filius,' inquit, 'non solum perditæ sed etiam furiosæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emtas pretiis in cœna pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velut amaram sarcinam quam celerrime abjicere cupiens.' Plin. x. 51. 'Insignis est... Æsopi histrionis tragici patina sexcentis millibus sestertium taxata: in qua posuit aves cantu aliquo ant humanæ sermone vocales, nummis sex singulas coëmtas: nulla alia inductus suavitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem snos reveritus, illos opimos et voce meritis: dignus prorsus filio, a quo devoratas dixi margaritas.'

Prandere] Vox fortasse ad augen-

dam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarcho Sympos. viii. 6. prandium erat matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet, cœna vero convivium paratum et elaboratum. Unde et soli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. v. 21.

246 *Quorsum abeant? sani*] Quomodo sanis annumerentur. Marcilius haud absurde corrigit, *Quorsum abeant? sanin'? creta, an carbone notandi?*

Creta, an carbone notandi] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. v. 108. 'Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.'

247 *Ædificare casas, &c.*] Amantes etiam desipere jam probat; tamque puerilia agere, quam solent pueri domunculas exstruentes e cœno et lapillis, mures velut jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248 *Ludere par impar*] Sicut pueri manu prementes copiam nuncum, fa-

Si quem delectet barbatum, amentia verset.
 Si puerilius his, ratio esse evincet, amare ; 250
 Nec quicquam differre, utrumne in pulvere, trimus
 Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
 Sollicitus plores ; quæro, faciasne quod olim
 Mutatus Polemon ? ponas insignia morbi,
 Fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille 255

ratio vincat, amare puerilius esse quam ista ; nec ullum esse discrimen utrum in arena ludas itidem ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis antæius lacrymare : rogo te, num acturus sis quod Polemo quondam egil errore liberatus ? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, faucium operimenta, quemadmo-

~~~~~

Sax. et Harl. 3. *sani*, creta Harl. 2. Zarot. et Vet. Comb.—250 Sic Vet. Schol. Harl. 3. 6. et Vet. Comb. Si Harl. 2. 4. optimi codd. Cruquii, et edd. recentt.—251 Exc. Sax. *Nec quicquam differt*. ‘Vulgatus infinitivus refertur ad antec. *ratio evincet*.—255 Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. Zarot. Vet. Comb. *cubital*.

NOTÆ

barum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sitne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitarunt interdum, immo et Augustus. Sueton. Octav. cap. 71. ‘Aleæ rumorem nullo modo expavit : lusitque simpliciter et palam oblectamenti causa etiam senex.’ Et postea : ‘Scribit ad filiam : Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.’ De his Jul. Polux ix. 7. Ovid. de Nuce vs. 80. ‘Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar ; Ut divinatæ auferat augur opes.’

Equitare in arundine longa] Ita cum filiis lusisse narratur sapiens ille Socrates ; nec supervenientem Alcibiadem erubescere.

249 *Si quem delectet barbatum*] Id est, si quis barbatus et senex ludos istos puerilliter consecetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulo ante tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando visi sunt. Vide Sat. i. hujus lib.

254 *Mutatus Polemon*] Is adolescens Atheniensis luxuria perditus, die quadam ebrius et comessabundus scholam Xenocratis ingressus est : hunc vero cum de temperantia, sobrietate, pudicitia vehementer disputantem audisset, adeo commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplo ejuravit. Quin et factus Xenocratis discipulus post ipsum docuit magna cum laude. Diog. Laërt. l. iv. Val. Max. vi. cap. ult. Suidas, &c. Meminit et S. Ambros. lib. de Elia, cap. 12.

255 *Fasciolas*] Integumenta pariter et ornamenta, quibus tibias et crura præligabant ac vincebant præsertim molles : Græci periselidas vocant ; Latini subligar, caligas, braccas, feminalia : Gall. *bas et haut de chausses*. Cic. de Arusp. Respon. ‘P. Clodius a mitra, a muliebribus soleis, a purpureis fasciis, a strophio . . . est factus repente popularis.’ Quintil. xi. 8. ‘fascias quibus crura vestiuntur.’

Cubital] Palvillum cœnantis cubito supponendum aliqui interpretantur

Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
 Postquam est impransi correptus voce magistri?
 Porrigis irato pūero cum poma, recusat:
 Sume, Catelle; negat: si non des, optat. Amator

dum ille comessatus narratur coronas capiti detrazisse, statim ac reprehensus est a sobrio præceptore? Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, mi pusille, inquires: ille abjicit. Quod si deneges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cum ani-

~~~~~

—257 'Libri aliquot veteres habent *correctus*; quod magis probo: et ita excudi jusseram. Potest tamen recepta scriptura ferri.' *Lamb.*—259 *Gott.* et

NOTÆ

absurde quidem: Nam quid ad rem? Immo erat palliolum quoddam super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. mox cit.

Focalia] Torques, coronas floreas, inquirunt. Immo colli ac faucium involucrium et fomentum, e fasciis laneis. Vide Pers. Sat. i. 17. Not. Quintil. cit. 'Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, et focalia, et aurium ligamenta, sola potest excusare valetudo.' Senec. Nat. Quæst. iv. 'Videbis quosdam graciles, palliolo focalique circumdatos.' Martial. xiv. 142. 'Si recitaturus dederō tibi forte libellum, Hoc focale tuas asserat auriculas.' Ut iv. 41. 'Quid recitaturus circumdas vellera collo?'

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas] Val. Max. cit. 'Polemo . . . vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida veste amictus, patentem Xenocratis scholam intravit turba doctorum hominum refertam . . . Cujus gravitate sermonis respiscere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulo post brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exiit.'

257 *Postquam est impransi correptus voce magistri*] Ex Diogene Laërtio

cit. et aliis, Xenocrates valde sobrius et continens fuit. Ergo quod *impransus* hic dicitur ille, et quod ait Persius Sat. iii. 85. 'cur quis non prandeat, hoc est?' similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum capientium, ne 'multo cibo et potione completi minus recte uti possent mente' ac ingenio; ut loquitur Cic. Tusc. v. Porro ut sicus Xenocrates, ita et castus: nam et Phrynes et Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ demum victæ prædicarunt, non virum illum sed statuum visum esse. Diog. Laërt. lib. iv. &c.

Correptus voce magistri] Val. Max. ante cit. 'Non contentus Polemo tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentissima præcepta temulentiae lasciviis eluderet. At Xenocrates vultum in eodem habitu continuit; omissis que de quibus disserebat, de modestia ac temperantia loqui coepit. . . Itaque Polemo unius orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitia, non habitavit.'

258 *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

Exclusus qui distat, agit ubi secum, eat, an non, 260
 Quo rediturus erat non arcessitus, et hæret
 Invisis foribus? Ne nunc, cum me vocat ultro,
 Accedam? an potius mediter finire dolores?
 Exclusit, revocat: redeam? non, si obsecret. Ecce
 Servus, non paulo sapientior; O here, quæ res 265
 Nec modum habet neque consilium, ratione modoque

mo pugnât, redeatne accersitus, an non, eo quo reversurus fuerat etiam non revocatus, nec recedit ab infesta janua? Quamvis me modo sponte accersat, an ibo? an potius finem doloribus conquiram? Repulit; jam accersit: an revertar? minime, licet precetur. En famulus longe prudentior. O domine, consilio et ratione

*****

Harl. 2. 3. *optet*. 'Pro *optet*, quod editiones veteres repræsentant, nescio cur in omnibus fere nunc appareat, *optat*. Quo admissio, legendum insuper fuerit, si non *das*: quod tamen in nullo codice visum est hætenus. Vide nos ad II. Sat. I. 20. Revocanda est igitur lectio antiqua: *Sume, Catelle; negat: si non des, optet*: atque hanc agnoscit multo melior majorque pars membranarum veterum.' *Bentl.*—260 *Beat*, p. 165. *quid distat?* i. e. quid differt, quid discrepat a tali pnero?—262 'Recte Bentleius ex melioribus libris: *Ne nunc, cum me vocat, pro, Nec nunc cum me vocet.*' *Baxt.* 'Vocat pro vocet etiam in vitis membranarum legendum affirmas. Atqui Beramanni, quem sæpe appellas, codex unus habet *vocat.*' *Cuning.* *Nec nunc... vocet* Harl. 2. 3. 6. et edd. vet. *Ne nunc* Leid. Zulich. Battel. Trinit. et Regin. a m. sec. *vocat* etiam in membranarum Bentleii. *vocet* Harl. 2. 3. 4. 6.—263 *Vet. Comb. finire labores.*

NOTÆ

259 *Amator Exclusus*] Ex Terentii Eunuch. I. 1. ubi Phædræ expulsus a Thaidæ meretrice, ac post accersitus ita secum agit ac deliberat: 'Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem Cum accersor ultro? an potius ita me comparem Non petiti meretricum contumelias? Exclusit: revocat: redeam? Non, si me obsecret.' Pers. Sat. v. 171. 'Nunc ferus et violentus: at si vocet, haud mora, dicas: Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat et ultro Supplicet, accedam?'

261 *Hæret Invisis foribus*] Odit et aversatur jannam, ubi repulsum tulit, nec tamen ab ea potest discedere. Vide Pers. mox cit.

263 *An potius mediter finire dolores*] Pers. cit. 'finire dolores Præteritos meditor.'

265 *Servus, non paulo sapientior*] Parmeno servus Phædræ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longe sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit. 'Here, quæ res in se neque consilium neque modum Habet ullum, eam consilio regere non potes. In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ Suspiciones, inimicitia, induciæ, Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules Ratione certa facere, nihilo plus agas Quam si des operam ut cum ratione insanias.' Plutarch. Amant, oderunt: eundem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare; abstinere amore nolum, &c. Vide Plaut. Cistell. Sc. 4. 'Credo ego,' &c.

Tractari non vult: in amore hæc sunt mala; bellum,
 Pax rursum; hæc si quis tempestatis prope ritu
 Mobilia, et cæca fluitantia sorte, laboret
 Reddere certa sibi, nihilo plus explicet, ac si 270
 Insanire paret certa ratione modoque.
 Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
 Gaudes, si cameram percusti forte, penes te es?
 Quid? cum balba seris annoso verba palato,
 Ædificante casas qui sanior? Adde cruorem 275
 Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare: modo, inquam,

hand geritur negotium modo et ratione carens. In amore hæc sunt incommoda; bellum, ac deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, quæ tempestatis instar incerta sunt, atque cæco impetu moventur, is non magis proficiat, quam si velit desipere certa ratione et modo. Ecquid? cum Picenis pomis semina detrahens lataris, si casu serias tectum convexum, an tui es compos? Quid? quando senili palato molliculas voces fingis, num sapientior es puero domunculas extruente? ad-junge sanguinem dementia; et flammam ense rimare. Dic vero, Marius nuper

—266 Vet. Comb. et al. vet. nec consilium.—270 Reddere certa sibi Torrenti codd. distinguunt, cum alii legant, Reddere certa, sibi.—274 'Reperi scriptum seris in quinque codd. vett. uno Vat. Jannoct. Torn. Clericano, Nicotiano.

NOTE

272 Quid? cum Picenis, &c.] Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirum solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis pressare et in altum ejaculari; quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant; seque rem concupitum sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. ix. 7.

Picenis] Synecd. pro quibuscumque malis ac pomis: laudabantur vero illa quæ proveniebant in Piceno Italici regione, quæ modo complectitur Marchiam Anconitanam et partem Aprutii.

273 Gaudes, si cameram, &c.] Inepte et pueriliter exultas leni ac futili de causa: an ergo sapis?

274 Cum balba, &c.] Cum tu senex molliuscule verba effers, et pueri ad instar balbutiendo pronuntias, blan-

diarum causa, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul. 'Et tibi blanditias tremula componere voce.' Persius simile quid habet Sat. i. 33. 'Rancidulum quiddam balba de nare locutus, Phyllidas, Hypsipylas, vatium et plorabile si quid, Eliquat, et tenero supplantat verba palato.'

275 Adde cruorem Stultitiæ] Verum amor non tantum facit insanos, sed et crudeliter furiosos: nam ad cædes etiam perpetrandas impellit et cogit.

276 Ignem gladio scrutare] Pythagoricum illum symbolum ac præceptum erat: 'Ignem gladio ne fodito;' id est: Hominis, præsertim vero potentis, iram jam ardentem ne magis accende et move. Diog. Laërt. lib. viii. Hic Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, ceu amore, abreptus, alio insuper affectu, ceu ira, com-

Hellade percussa Marius cum præcipitat se,
 Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
 Absolvēs hominem, et sceleris damnabis eundem,
 Ex more imponens cognata vocabula rebus? 280
 Libertinus erat, qui circum compita siccus
 Lautis mane senex manibus currebat; et, Unum,
 (Quiddam magnum addens,) unum me surpiti morti,

Hellade occisa præcipientem se dans, fuitne furiosus? utrum insaniam laborasse illum negabis; ac sceleratum ipsummet affirmabis: proxima, ut sit, appellatione res quasque designans? Erat libertinus quidam retulus, mane jejunos discurrens per plateas, manibus lautis: atque ita precabatur: Unum me, (quid tam magnum? aie-

~~~~~

Alii libri habent *seris*, quod tamen non damno.' Lamb.—283 *Quid tam magnum? addens* Bentleii Zulich. Colbert. Lambeth. et Regin. a m. pr. Harl. 2. 6. Cruq. Delph. Benth. Talbot. Pine, Cuning. Sanad. Sandby, Dunster, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Quidnam magnum* Theodor. Marci. *Quoddam* Ald. R. Steph. Fabric. et nonnullæ deinceps edd. *Quiddam magnum addens* Gott. Exc. Sax. Harl. 2. 4. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. Mediol. 1477. Locher. Lamb. Torrent. H. Steph. Rutgers. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Heindorf, Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. et Comb. *surpiti* morti Gott.

NOTÆ

movetur, omnino insanire, immo ad quodvis patrandum facinus et crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam, quam deperibat, præ ira et zelotypia trucidavit: ac deinde semetipsum præ dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam Poëta commemorat.

278 *Cerritus*] Quasi Cereritus, id est, a Cerere percussus et in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valde hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis istum hominem sceleratum dicere, quam fateri insanum? verum quoquo modo respondeas, nihil proficis: si quidem improbus quilibet insanit.

281 *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitiosos aggredditur, omnemque simul religionem deridet.

Circum compita] In compitis coli Penates jusserat Augustus.

Siccus mane, senex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum et hoc magis superstitiosum notantes.

282 *Lautis manibus*] Rite omnia peragit, purasque manus ad Deos tollere satagit, fatue tamen.

283 *Quiddam* [*Quid tam*] *magnum, &c.*] Quid hoc Diis magnum et difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *Quidnam magnum?* Alii vulgo, *Quiddam magnum addens*. Verum nostra lectio clarior, ac meliorem sensum gignit.

Unum me surpiti morti] Immortalitatem concedite mihi vestrum observantissimo. Huc pertinet vetus etymon vocis 'superstitio,' cujus meminit Cicero de Nat. Deor. II. n. 72. 'Qui totos dies precabantur et immolabant, sui ut liberi sibi superstitēs essent, asperstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latius patuit.'

Dis etenim facile est, orabat; sanus utrisque
 Auribus atque oculis; mentem, nisi litigiousus, 285
 Exciperet dominus, cum venderet; hoc quoque vulgus
 Chrysippus ponit foecunda in gente Menenſi.
 Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
 Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
 Frigida si puerum quartana reliquerit, illo 290

bat, unum, inquam, ab interitu vindicant, o Dii; nam potestis. Is aures ambas et oculos integros habebat: at mentem exciperet eum venundans herus, si lites fugisset: atque hoc etiam hominum genus recenset Chrysippus in numero Menenii grege. Mater pueri a quinque mensibus aegrotantis ila orabat: O Jupiter, qui mag-

et Exc. Sax.—285 Harl. 4. *ni litigiousus*.—287 *Meneti* Harl. 6. et Vet. Comb.—288 Cuning. *qui dasque adimisque dolores*. ‘Duo codices *labores*. Sed hoc leve: illud non ita, quod pro illo mane die, illo magne die habent tres optimi libri; veterem tamen lectionem servo: sic enim de simili superstitione Juven. Sat. vi. 521.’ Lamb. *minisque dolores* Zarot. et Vet. Comb.—

NOTE

Contra tamen pugnat Lactant. de Vera Sap. iv. 28. Saltem liquet superstitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui superstites esse cupiebant vehementius, mortem abhorrentes plusculum, et vitam a Diis enixe flagitantes.

285 *Mentem, nisi litigiousus, Exciperet dominus, &c.*] Id est, libertinus ille sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: quocirca si eum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset ementi, si lites habere cum eo nollet; atque adeo sanum asseverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. iii. n. 91. ‘In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.’ Vide Gell. iv. 2. ubi sic scribit: ‘In edicto Ædilium Curnlium, qua parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita uti intelligi recte possit quid morbi vitiique cuique sit,’ &c. Unde si morbosum aut vitiosum

noxave non solum ignorasset emptor, redhibere poterat ex lege.

286 *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc superstitionum turbam accenset Chrysippus numerosæ genti ac multitudini insanorum sive similium Menenii. De Chrysippo i. Sat. 3. 127.

287 *Fœcunda in gente*] Sap. ‘Stultorum infinitus est numerus.’

Menenſi] Hic parum integræ sanæve mentis vivebat Horatii tempore, superstes unus ex illa Meneniorum familia pridem celebri, quamvis plebeia. Notus inprimis extitit Agrippa ille Menenius, qui solerti membrorum ac ventris dissidentium apologeta patres et plebem alienatos in concordiam reduxit. Liv. lib. ii.

288 *Jupiter ingentes, &c.*] Aliud superstitionis genus et exemplum. Mater stulte votum facit ac stultius adimplet. Vovet pro incolnitate filii; voti rea incolmem ipsa enecat.

290 *Frigida quartana*] Ex atra bile quartana febris profiscitur: atque hujus paroxysmo incipiente, totum

Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit: casus medicusve levarit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet:
Quone malo mentem concussa? timore Deorum. 295
Hæc mihi Stertinius sapientum octavus amico

nas agritudines immittis et auferis, si frigida quartana reliquerit meum hunc filium, nudus in Tiberi stabit mane, quo die tu jejunia præscribis. Itaque seu casus seu medicus ægrotum e periculo liberaverit, vesana parens in frigido littore statuet, ac revocata febris interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. DAMASIPP. ad HORAT. Ista mihi velut amico dedit arma Stertinius sapientum octavus, ne dein-

289 Han. 1. *messes jam quinque.*—291 *Magne die* Harl. 3. 6.—295 Grotius ad

NOTE

corpus frigore et horrore concutitur.

Illo die, quo, &c.] Die nempe Jovis, quo jejunia indicebantur a Magistratibus ac Sacerdotibus, quæ a populo in Jovis honorem observanda erant. Morem certe hunc hauserant a Jndæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad solennes festos se jejuniis præparabant, ut et hodie Christiani.

Nudus In Tiberi stabit] Quasi ut toto ablatus corpore, hinc purior ad Jovis sacra procederet. Is veterum mos erat superstitione. Virgil. *Æn.* iv. 'Attrectare nefas, donec me flumine vivo Abluero.' Juvenal. Sat. vi. 521. 'Hybernum fracta glacie descendet in amnem: Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsais Vorticibus timidum caput ablnet.' Pers. Sat. ii. 15. 'Hæc sancte ut poscas, Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque,' &c.

292 *Casus medicusve levarit*] Sæpius enim parum valet Medici industria adversus quartanam: quæ proinde vocatur medicorum opprobrium.

293 *Mater delira necabit*] Vesana

mater voti se religione putans obstringi ad statuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulsam, et filium enecabit.

295 *Timore Deorum*] Cic. de Nat. Deor. i. n. 118. 'In superstitione inest timor inanis Deorum: religio Deorum cultu pio continetur.'

296 *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damasippus sermonem finiens, Hæc ego documenta, inquit, hausi et accepi a Stertinio, qui sane meretur annumerari septem Græciæ sapientibus. Quæ vero illa? (adverte quam acre ludibrium) nimirum tota sapientiæ Stertini laus in eo est, quod omnes stultos esse docuerit.

Sapientum octavus] Sic Juvenalis. Sat. ii. 40. 'Tertius e cælo cecidit Cato.' De septem illis viris sapientiæ fama inclytis, ita Cic. de Fin. ii. n. 7. 'Septem illi non uno, sed populorum omnium suffragio nominati sunt.' Non consentiunt omnes de singulis tamen; at quatuor hi ab universis agnoscuntur: Thales Milesius, Bias Prieneus, Pittacus Mitylæneus, Solon Atheniensis: quibus alii alios subnectunt. Ergo et isti celebrantur, Aristodemus, Cleobulus, Periander,

Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
 Dixerit insanum qui me, totidem audiet; atque
 Respicere ignoto discet pendentia tergo.

¶ Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris: 300
 Qua me stultitia (quoniam non est genus unum)
 Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.

ceps impune dicteris incesserer. Quisquis me dementem appellarit, pariter a me vocabitur; monebiturque advertere pendentia dorso averso. HOR. O Stoice, post jacturam bonorum, ita venundes cuncta pluris: dic vero, quandoquidem diversa sunt insanæ genera, equo me laborare autumas? enimvero sapere me existimo. DA-

Lucan. vii. 301. *malo mentem percussa*.—299 'Quorsum, quæso, illud ignoto tergo? an in alieno? Cave credas! Legendum utique fuerit, si quid video, *Respicere ignaro discet pendentia tergo*. Catull. xxii. 20. 'Sed non videmus manticæ quid in tergo est!' Respexit Fabulam Æsopi de impositis homini ab Jove duabus peris ap. Phædr. iv. 9. Ita 'ignotus' et 'ignarus' confusa vidimus ad Lucan. iii. 194. 'Javer ad Lucan. iii. 657.—300 'Hanc lectionem, *si vendas omnia pluris*, inveni in duobus codd. Mart. et Div. Silvius etiam habet *si*, sed inter lineas correctum.' Cruq.—301 'Qua me stultitia omnes quidem habent, quos vidi, libri. Sed iis invitis legendum censeo, *Quam me stultitiam*, &c. sic loquitur sup. ead. Sat. vs. 62. 'hinc ego vulgum Errori similem cunctum insanire docebo.' Lamb. 'Bentleius, adductus auctoritate unius tantum codicis, reposuit, *Quam me stultitiam pro Qua me stultitia*. Quæ rara cara.' Bazt. *Quam me stultitiam* Mart. ap. Cruq. item edd. Cruq. Saad.

NOTÆ

Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharsis, Arcesilaus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. i. Cic. ii. de Leg. n. 26. 'Thales sapientissimus inter septem,' inquit.

297 *Ne compellarer inultus*] O egregium sapientiæ fructum! Immo ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipse stultus, quippe qui pariter alios possit stultos vocare, didiceritque fere omnes insanire; unde convicianti conviciari queat.

299 *Ignoto discet pendentia tergo*] Nimirum fabulatus est Æsopus homines duas habere peras hinc et illine pendentes: in anteriore aliena reponi vitia, propria vero in posteriore quæ a tergo est: quo fit ut illa facile videant, hæc non ita. Sensus itaque est: Discet scrutari et cognoscere propria vitia quæ ignorabat. Catull.

Carm. xxii. 'Sed non videmus manticæ quod in tergo est.' Pers. Sat. iv. 'Sed præcedenti spectatur mantica tergo.' Non absurdus omnino, sed ἀποσδιώκτος, qui locum hunc interpretetur ex verbis antea positis, 'caudam trahat;' hoc sensu: Discet ille pendere alibi alligatam tergo caudam insanæ videlicet indicem ac probrosam notam. Vide ibi, si vacat et libet, vs. 58.

300 *Stoice, post damnum, &c.*] Abhinc ad satiræ finem Horatius cum Damasippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorsus apprecatio: Faxint Di ut quæstiosa negotiatione resarcias priora damna jacturasque olim factas; quandoquidem ex inope tam sapiens evasisti, ac tot sapientiæ arcana mihi revelasti. At cum me insanum tam asseveranter pronunties,

¶ Quid, caput abscissum demens cum portat Agave
Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
¶ Stultum me fateor (liceat concedere veris) 305
Atque etiam insanum; tantum hoc edisere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. ¶ Accipe; primum
Ædificas; hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis 310

MASIP. Quid? furens Agave miseri filii caput gestans amputatum, num se credit insanire? HORAT. Falebor quod res est, concedo me dementem, immo et vesanum: at saltem doce, qua me animi noxa affectum arbitreris. DAMASIP. Audi: ædes quidem construis: id est tu a vertice ad calcem vix duos pedes altus æmularis proceros: ipseque armati Turbonis animum et gressum corpore majorem deridens,

Francis, Wakef. et Kldd.—303 'Quod in vetustissimo Blandinio invenit Cruquius, in optimo suorum Pulmannus, ego denique in Regio et Zulichemiano, et pro varia lectione in codice Regiæ Societatis: Quid? caput abscissum manibus cum portat Agave, &c. Equidem judicium Interpretum hic desidero; qui quantivis pretii lectionem jam a sesquisæculo projectam neglectamque reliquerunt. Certe illud demens non modo otiosum hic est, (id enim aliquo modo esset ferendum,) sed sententiam plane onerat et gravat, immo putidam reddit et inficetam. At contra, illud manibus portat, quod liber omnium optimus suppeditat, non iners hic stat et aures lassat, sed atrocitatem fœditatemque facinoris mirifice augeat: unde et ab aliis poetis est inculcatum. Sic Euripides Bacchia, vs. 967. et 1137. et 1275. Senec. Phœn. 363. et ibid. vs. 15. Ovid. Met. III. 725.' Bentl. manibus etiam Gott. Exc. Sax.

NOTÆ

qui sit ut sanus ipse mihi videar?

303 Quid, caput abscissum, &c.] Tibi nempe sanus videris: nec tamen sanus es. Enimvero in propriis cœcutimus. Dic, amabo, numquid Agave se furere noverat cum maxime fureret?

Agave] Hæc cum aliis Bacchantibus orgia peragens Pentheum filium sacra illa contemnentem, et ad ea curiosius et contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata discepsit, abscissumque caput quasi ovans thyrsocircumtulit, rata se occidisse immanem aprum, vel, ut alii scribunt, vitulum. Vide Ovid. Met. III. et Pers. Sat. I. 100. et quæ annotavi II. Od. 19. 14.

305 Stultum me fateor] Victus ista

ratione Horatius fatetur quod ante negabat: inquit tamen quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damasippus ipsi edisserit.

308 Ædificas] Hoc primum: ædificandi libidine vexaris, magnates ambitiose æmulatus.

Longos imitaris] Ludus est in ambigua voce, longos. Tu pusillus magnos, tennis et modicus bonis opulentos ac divites, vis imitari, stulte quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309 Moduli bipedalis] Minima certe hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. VII. 16.

310 Turbonis] Gladiator ille statura exiguus erat, ceterum grandis animo, incessu, actione.

Spiritum et incessum : qui ridiculus minus illo ?
 An quodcumque facit Mæcenas, te quoque verum est,
 Tanto dissimilem, et tanto certare minorem ?
 Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,
 Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens 315
 Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
 Quantane ? num tantum, sufflans se, magna fuisset ?
 ¶ Major dimidio. ¶ Num tanto ? ¶ Cum magis atque
 Se magis inflaret ; Non, si te ruperis, inquit,
 Par eris. Hæc a te non multum abludit imago. 320
 Adde poëmata nunc ; hoc est, oleum adde camino ;

quomodo videre minus illo ridiculus ? Quicquid autem præstat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto disparem et inferiorem ? Sic profecto fabulantur : absentis ranæ pullis vituli pede contritis, unum effugisse. Is vero matri edisserit, qua ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa sciscitatur : ecquanta ? atque intumescens quærit, an ergo tanta esset ? Major dimidio. An sic ? Cumque plus et plus intumesceret ; ait pullus : Etiam si diffrigeris te, haud par furris. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina : (id est, oleum igni ap-

et Vet. Comb.—311 Harl. 6. *quid ridiculus*.—313 ‘Turpissimum hic mendum insedit ; dnm lectionem ex antiquis derivatam secure transmittunt Interpretes. Atqui Cruquius in Blandinio veterrimo ut et altero bonæ notæ Tonsano, *Tantum* invenit : quod non tam ipsum, quam alios postea doctiores neglexisse miror et indignor. *Tantum dissimilis* ; non *tanto*, quod ne Latini quidem est : sic ‘multum similis’ aut ‘dissimilis,’ non ‘multo,’ II. Sat. v. 92. I. Epist. 10. 3. et 317. II. Sat. 5. 80.’ Bentl. ‘Nescio tamen cur *Tanto* pro turpissimo habeat mendo.’ Baxt.—315 Harl. 4. *matri dum narrat*.—317 Vulg. ante Cruq. et Bentl. *num tandem se inflans, sic magna*. Codd. Blandd. Tonsan. et Bentleii Trinit. *num tantum* ; ita etiam Porphyrr. Cruq. Bentl. et recentt. *num tandem* Gott. Harl. 2. 4. 6. al. cum Zarot. Mediol. 1477. Venett. Florent. 1482. Locher. Vet. Com. al. ante Cruq. *sufflans se* plures codd. Cruquii, Bentleii, et aliorum. *sufflans sic* in nonnullis Bentleii, Gott. et Harl. 2. 6. et Zarot. *sufflans si* in aliis Bentl. Harl. 4. Venett. Mediol. 1477. Florent. 1482. al. vett. ‘In nullo cod. quod sciam, *se inflans*, quod a correctore neacio quo prolatum videtur ex vs. sequenti, et ex Phædr. I. 25.’ Bentl. Ita tamen legit Nic. Heinsius in Advers. II. 16. p. 340. quem vide. ‘Pro fuisset legamus fuit ? num, &c. Hare Epist. Crit. p. 36.—318 *Major dimidio* num *tantum* Cruquius ex codd. *Major dimidio* : num *tantum* ? Bentleius ex codd. Leid. et Trinit. *Major, dein* : Num *tantum* ? *Major*. Cum *magis*,

NOTÆ

312 *An quodcumque facit Mæcenas*, &c.] Hic in Esquilis sumtuosas ædes hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

314 *Absentis ranæ pullis*, &c.] Æsopi fabula est, quam Phædrus paulo

immutavit.

321 *Adde poëmata*] Apud Stoicos pridem, ut et plerumque apud alios, et etiamnum, vix bene sani Poëtæ habitati sunt. Epist. ad Pisones vs. 296. ‘Excludit sanos Helicone poë-

Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.

Non dico horrendam rabiem. ¶ Jam desine. ¶ Cultum
Majorem censu. ¶ Teneas, Damasippe, tuis te.

¶ Mille puellarum, puerorum mille furores.

325

¶ O major tandem parcas, insane, minori.

pone :) quæ si condit sapiens quisquam, tu quoque sapis illa faciens. Taceo iracundiam graviores, (HORAT. Ohe satis est,) nitorem fucillates excedentem, (HORAT. O Damasippe, rerum salage duntaxat tuarum,) amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum. HORAT. O stultorum maxime, indulge denique minori.

¶ Cuning. ex conj. eumque secutus Sanad.—322 Codd. Lambini et Bos. Anim. facit, et sanus facies. Duo Torrentii, facit, et sanus factas, quod illi placet.—323 Exc. Sax. Non dicam.

NOTÆ

tas Democritus.

Oleum adde camino] Proverbinum est: indicat hic hominem jam forte insanum, si versus faciendo pruriginem insuper titillatur, duplici insaniam laborare.

323 *Horrendam rabiem, &c.*] Patientiam inprimis colebant Stoici: cultum vero corporis et nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum seu 'irasci facilem' se innuit, tum in Epist. ult. lib. i. tum alibi non semel: cultum vero mun-

dorem atque majorem censu etiam declarat i. Sat. 6. 78.

Jam desine] Hæc et sequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebro Damasippum interpellans, tam lepide quam salse.

324 *Teneas, Damasippe, tuis te*] Tua vitia discute, non mea.

325 *Mille puellarum, &c.*] Erat enim libidinosus admodum, atque 'in Venerem putris,' ut loquitur Persius Sat. v.

326 *Major tandem parcas, &c.*] Cum sis maxime insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Leves Catillones Epicuræ Sectæ deridet. *Bart.* (Conf. ii. Sat. 8. *Gesn.*)

Est quoddam genus hominum, qui studio rerum tenuissimarum et maxime vulgarium ac cognitione vehementer delectantur, easque jactant, tanquam res maximi momenti commendant, et præ illis gravissimas contemnunt. Hos videtur ridere Poëta sub nomine Catii cujusdam, qui quæ de re coquinaria modo ex magistro audivit præcepta satis vulgaria, ea valde laudat, cupide recitat, ipsisque summorum philosophorum de vita beata præfert præceptis. Sunt autem septemdecim: de ovis, oleribus, gallina mactanda, fungis, moris, mulso, conchyliis, jure piscibus apto, apris, piscibus, avibusque, oleo, vinis, cibis stomachum corroborantibus, duplici jure, pomis, de vasis et munditie.

UNDE, et quo Catius? ¶ Non est mihi tempus aventi
Ponere signa novis præceptis, qualia vincunt

HORAT. Unde venit, et quo vadit Catius? CAT. Tibi respondere non licet mihi

Satira sexta Libri secundi in Ed. Sanad.—2 'In cod. Jann. scriptum erat *vincant*: itaque postea scriptum reperi in Nicotianis, et Clericano, et duobus aliis: in Russardinis duobus, et tribus aliis *vincent*: in vulg. *vincunt*: ego *vincant* non improbo. *vincent* tamen malo. Verumtamen judicent docti.' Lamb. 'Melius forsitan Bentleius ex aliis libris *vincant*. Oportet tamen incertum esse quid ipse Horatius scripserit ob Satirici styli negligentiam.' Baxt. *vin-*

NOTE

1 Unde, et quo, &c.] Quemadmodum Satira præcedenti falsos et adulterinos Stoicos sub Damasippi persona Horatius insectatus est; sic in hac sophistas Epicureos exagitat sub persona Catii.

Unde, et quo] Fortuitum occursum fingit Poëta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius] Hic ipse est M. Catius Epicureus Philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero et Quintilianus. Quintil. x. 1. ita scribit: 'In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius.' Nempe is de rerum natura, et de summo bono quatuor libros scripsit, inquit Vet. Comment. teste vero Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream Latine descripsit. Cic. Ep. ad Fam. xv. 16. Cassium a Stoica ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat: 'Ne transfugiat Catius Insuber Epicureus, &c. . . . Jam biennium aut triennium est, cum virtuti nuntium remisisti, delinitus illecebris voluptatis.' Epist. 18. seq. 'Ubi igitur, inquires, philosophia? Tua quidem in culina, mea molesta est.' Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet: 'Non mehercule in hac mea peregrinatione quicquam libentius facio, quam scribo ad te. Videor enim cum præsentē loqui et joculari. Nec

tamen hoc usu venit propter spectra Catiana: pro quo tibi proxima Epistola tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas. . . . Difficile est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὐτὸ ἀλπερὸν esse: ἡδονὴν vero et ἀραγαλίαν virtute, justitia, τῇ καλῇ parari, et verum et præterea probabile est. Ipse enim Epicurus, a quo omnes Catii et Amasini, mali verborum interpretes, proficiscuntur, dicit: οὐκ ἔστιν ἡδὼς ἀνευ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου {ἤν}. Itaque et Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, virtutem retinet: et ii, qui a nobis φιλόδοτοι vocantur, sunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omnesque virtutes et colunt et retinent.' Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana, et quorundam Epicureorum, e quorum se esse numero Cassius ille ostendit: insana vero aliorum plurium, inter quos iste Catius, quem hic subannat Poëta. Hi nimirum ad corporis voluptates perperam referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati duntaxat ei quam animus e virtute percipit ac metit. Vide Sat. viii. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet et amandat, quasi rem gravem moliat anxia, dum culium mysteria pertractat.

2 Ponere signa] Hæc σημεῖα καὶ μνηματα vocat Plato in Cratylō: et certe non minus per imagines quam

Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.

¶ Peccatum fateor, cum te sic tempore lævo

Interpellarim : sed des veniam bonus, oro.

5

Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox ;

Sive est naturæ hoc, sive artis ; mirus utroque.

per tempus, cupienti notare nova documenta, quæ supergrediantur Pythagoram, et accusatum ab Anyto, atque eruditum Platonem. HOR. Confiteor erratum, quod te avocarim hora tam inopportuna : sed, precor, indulge benignus ; si enim excidat tibi modo quidpiam, seu illud pendet a natura seu ab arte, revocabis facile, cum

~~~~~

cent Harl. 2. *vincant* Vet. Comb. Chabot. Delph. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. Sic quoque Joan. Saresberiensis in Policrat. viii. 8. *vincant* Harl. 3. 4. 6. nonnulli codd. Bentleii, omnes ap. Gesn. et edd. vet. item Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Talbot, Pine, Burm. Bond. Schrevel. Dunster, Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. et Comb.—4 Harl. 4. *cum sic te*. —6 *Quam si Zarot.* Venet. Mediol. 1477. Vet. Comb. al. 'Quid si vera est lectio priscarum editionum, *Quam si interc.* *Quam mox repetes!* cum admira-

NOTÆ

per literas rerum memoria conservatur. Vide Cic. iii. ad Heren. Senec. Epist. vi.

Qualia vincant Pythagoran] Talia sunt hæc documenta, ut pluris æstima-
manda videantur quam quæ scripsere
Pythagoras, Socrates, Plato : quocir-
ca laboro ne quid memoria effluat,
ait Catius.

3 *Pythagoran*] Samo insula orinn-
das ille floruit ante Christum annis
ferme sexcentis : discendi cupidus
ad Ægyptios et Babylonios se contu-
lit. Diogen. Laërt. lib. viii. Venit
in Italiam regnante Tarquinio Su-
perbo : eamque regionem, quæ mag-
na Græcia dicta est, privatim et pub-
lice exornavit præstantissimis insti-
tutis et artibus. Cum vero doctrina
ejus longe lateque flueret, permana-
vit in urbem Romam. Hæc Cic.
Tusc. i. n. 38. Tusc. iv. n. 2. Tusc.
v. n. 10. de eo jam antea i. Od. 28.
et Epod. xv.

Anytique reum] Socratem, quem
reum egerunt Anytus quidam dives,
Melitus poëta, et Lycon orator, quasi
male de Diis sentientem. Alia ab aliis
accusationis capita referuntur. In-

Delph. et Var. Clas.

vidia et calumniis oppressum con-
stat : 'Quæ vero publice damnarat
Atheniensium civitas, publice luxit ;'
atque in ejus accusatores indignationem
et ultionem convertit : ut scribit
S. August. de Civ. Dei, viii. 3. vide
Lactant. v. 15. Platon. Apolog. So-
cratis, Apul. de As. Aur. lib. x.
Athen. lib. xiii. Nec prætermitte
Cic. tum variis locis, cum præcipue
Tusc. i. n. 71. 'Socrates,' inquit,
'impiis damnatus sententiis . . . cum
jam in manu mortiferum illud teneret
poculum, locutus ita est, ut non ad
mortem tradi, sed in cælum videre-
tur ascendere.' De Socrate jam dixi
non pauca iii. Od. 21.

Platona] Hic, Socratis auditor, ma-
gistro par aut major evasit, divini
etiam consecutus elogium : facundus
adeo et eloquens, ut Platonicæ locu-
turus fuisse Jovem, si Græce loqui
voluisset, vulgo dicerent. Cælebs et
castus vixit ad annum ætatis 81. teste
D. August. Vide Sat. præced. vs. 11.
Not. Item Cæl. Rhodig. xxii. 4.
xxx. ult. et alibi sæpe.

7 *Mirus utroque*] Memoria valens
tum naturali tum artificiali, ac mi-

Horat.

3 R

¶ Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
 Utpote res tenues, tenui sermone peractas.
 ¶ Ede hominis nomen; simul et, Romanus an hospes. 10
 ¶ Ipsa memor præcepta canam; celabitur auctor.
 Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
 Ut succi melioris, et ut magis alma rotundis,

utroque polleas. CAT. *Inmo satagebam ut singula retinerem, quippe subtilia subtili distinctione comprehensa.* HOR. *Eloquere nomen viri; partiterque dic, an Romanus sit an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter; at reticebo auctorem.* *Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote gratioris saporis, atque rotun-*

~~~~~

tione vel ingenii vel artis, quæ statim sequitur? *Gern.*—10 'Pro simul an rectius Bentleius ex vetusto codice *simul et*, at *Conjunctio prior utrum vel an de more subintelligatur.*' *Bart.* Han. 1. Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1480. 1482. Locher. Florent. 1482. al. ante Ald. etiam, *simul et*; et sic edd. post Bentl.—11 *Ipsæ memor* Vet. Comb.—13 Harl. 2. 3. 4. 6. et ceteri omnes codd. et edd. ante Bentl. *magis alba.* Bentleius ex ingenio edidit, *magis alma*, i. e. *alibilia*, uti Varr. R. R. II. 11. 1. 'caseos molles magis alibiles' dixit. Ita Gesa. Zeun. Heindorf, Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. *magis alta*, i. e. *nutrita*, a v. 'alere,' Cn-

NOTÆ

rum in modum solers. Ita nempe Catio blanditur assentaturque, ut impellat ad dicendam.

11 *Celabitur auctor*] Videlicet eo quod Epicuri nomen erat vulgo odiosum, inquit. Verum quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

12 *Longa quibus, &c.*] Incipit Catio edisserere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catio quod statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia, pluraque consulat palato quem valetudini. Veruntamen quædam affert satis probabilia et vera. Ergo ridiculus ille potius quod refutilem, puta culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxieque molietur, quam alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide 1. Sat. 3. 6.

13 *Ut succi melioris, &c.*] Plin. x. 52. 'Quæ oblonga sint ova, gratioris

saporis putat Horatius. Fœminam edunt quæ rotundiora gignantur: reliqua marem.' Columel. pariter scribit: 'Cum volet quis mares excludi, ova longissima et acutissima subjiciet: et rursus cum fœminas, rotundissima.' Contrarium vero his omnino docet Aristot. Histor. Animal. lib. vi. nimirum rotundis et obtusis ovis mares, longis et acutis fœminas produci. Vide Cæl. Rhodig. xxvii. 17. ubi ex Avicenna et Alberto sic habet: 'Ex orbiculari ovo brevius progignitur mas: ex oblongis acutius fœmina. Ipsum hoc comprobatur experimentum, et suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, et continet extrema. At in fœminis a centro longius abit materia, in quo est vitalis calor: hoc vero plane imperfectionis argumentum est.' Certi tamen nihil est in istis. Nam et a longioribus ovis mares excluduntur.

Ponere : namque marem cohibent callosa vitellum.
 Cole suburbano, qui siccis crevit in agris 15
 Dulcior ; irriguo nihil est elutius horto.
 Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
 Ne gallina malum responset dura palato,
 Doctus eris vivam misto mersare Falerno ;
 Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis 20
 Natura est : aliis male creditur. Ille salubres

dis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata suavior est suburbana ; certe nihil est magis exsuccum horto saepe rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit sero, ne gallina durior palato maligne reluctetur, memento adhuc spirantem perfundere Falerno aqua diluto ; id molliculam reddit. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes : alii non tuto cõ-

ning. Sanad. et Francis.—15 *Cole sub urbano* veterrimus codex Biblioth. Leidensis. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Met. xii. 430. *Cole* etiam Lamb. ex codd. item Vet. Schol. *Cole* edd. vett. et Benth. *siccis qui crevit* Cuning.—16 'Scripserat absque dubio Poëta, irrigui nihil est elutius horti ; ut *Caulis* a superioribus repetatur.' Dan. Heins. 'Cuius loci sensum perpendenti satis liquido patebit legendum, in irriguo nihil est elutius horto.' Wakef.—19 Gott. *misto m. Falerno.* Land. *mulso m. Falerno.* Benth. ex conj. *musto m. Falerno.* Alii, *multo m. Falerno.* 'Andacter Bentleius pro *misto* posuit *musto* ; atque hoc cum nihil esset opus, quod ego video. Antiquo tempore *musto* et *misto* non adeo diverso erant sono.' Bast. 'Qui *misto* malunt, parcunt suntuui :

NOTÆ

14 *Callosa*] Densiora, proindeque duriuscula : veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen sive testicula ; alii intelligunt albumen : sed perperam.

15 *Cole suburbano, &c.*] Sive quod siccum solum caulibus est aptum, seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porro suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebrins. Sic enim celerius et copiosius olera gignantur, sed minus bona.

19 *Vivam misto mersare Falerno*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aqua frigida ; magisque, si mista vino vel aceto : sic enim fortius repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit.

Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. 'Sume,' inquit, 'quodlibet lapathi genus : hanc herbam in ollam, in qua gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, imposito : hoc tenebras faciet.'

20 *Pratensibus optima fungis Natura est*] Certe aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt : fungos vero ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. xxii. 23. ubi sic habet : 'Quæ voluptas tanta incipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, et tota convivis, Annæum Serenum præfectum Neronis viginti, et tribunos et centuriones.' Tacit. Annal. xiii. et Senec. Epist. 63.

**Æstates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendose ; quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet : leni præcordia mulso
Prolueris melius. Si dura morabitur alvus,**

25

*meduntur. Is æstates sanus traducet, qui prandia finiet moris nigris ex arbore decerp-
tis ante solem ardentem. Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori, male quidem ;
nam vacuis venis nihil debet infundi nisi dulce. Viscera suavi melicrato perfundes
aptius. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mytilus et conchæ tilio-*

qui musto, sunt delicatiores : luxuriosum mulso Landini.' *Gem.*—22 Cuning.

NOTE

22 *Qui nigris prandia moris Finiet]* Immo, teste Galeno, quod facile cor-
rumpantur mora, noxia sunt post alios
cibos sumta ; initio vero cœnæ pro-
sunt magis. Aliter locum hunc intel-
ligere possumus, ex more veterum,
qui levem et modicum duntaxat ci-
bum mane capiebant : nimirum e re-
frigerantibus valde moris prandium
utile esse æstate : hæc et apud nos in
jentaculo plerique amant.

23 *Ante gravem quæ legerit arbore
solem]* Tunc enim virtutem suam to-
tam nocturno frigore inclusam conti-
nent teneriores fructus. Contra du-
riores ardore solis quasi cocti et per-
fecti ex arbore decerpi debent fer-
vente potissimum die.

24 *Aufidius]* Ejus meminit Plin. x.
20. ' Mar. Aufidius Lurco saginare
primus instituit pavones, circa novis-
simum piraticum bellum : ex eoque
quæstu redditus sestertium sexaginta
millia habuit.'

Forti miscebat mella Falerno] Jam
ante est observatum II. Sat. 2. 15.
solitos veteres inchoare convivia a
promulside seu potione mulsi, id est
vini cum melle mixti : a mulcendo
factum nomen quod venas mulceat
lenitate sua. Varro de Re Rust. III.

16. ' Venit favius ad altaria, et mel ad
principia convivii.' Porro mulsi po-
tionem confectam interdum appone-
bant ; aliquando vinum et mel sepa-
ratim ; ut conviva, utrumque tempe-
rans, sibi mulsum arbitrio quisque
suo faceret. Mulsum laudat Plin.
xxii. 24. ' Multi senectam longam
mulsi tantum nutritu toleravere, ne-
que alio ullo cibo, celebri Pollionis
exemplo. Centesimum annum exce-
dentem eum D. Augustus hospes in-
terrogavit, quanam maxime ratione
vigorem illum animi corporisque cus-
todisset. At ille respondit : intus
mulso, foris oleo.'

25 *Mendose ; quoniam vacuis, &c.]*
Immo bene. Quippe ex cit. max
Plin. ' Mulsum ex vetere vino utilis-
simum, facillimeque cum melle con-
corporatur, quod in dulci nunquam
evenit. Ex austero factum non im-
plet stomachum, neque ex decocto
melle, minusque inflat, quod fere even-
nit. Appetendi quoque revocat ari-
ditatem cibi.' Vide Dioscorid. v. 16.
et Macrob. vii. 12.

26 *Leni præcordia mulso. Prolueris
melius]* Delicato et fastidioso Catii
palato mulsum e Massico leniori pla-
cuisset magis quam e forti Falerno :

Mytilus et viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchyliis lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris :

30

res, et rumex herba foliis brevioribus, sed non absque albo Coo. Luna crescens implet conchyliis fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima testacea. Baiano murici

nigris qui prandia.—28 *Petulus et dulces* Exc. Sax. *Mitulus et viles* Gott. *Mugilis et viles* Florent. 1482. Sic ap. Seren. Sammon. vs. 234. ubi refertur hic versus, *Mugilis* fuerat in edd. deinde ex codd. repositum *Mitulus*. Harl. 2. 3. 4. 6. al. *Mytilus et viles*.—29 Zarot. sine Chio.—32 *Murex Baianus melior, Lucrina peloris* Snaþius. V. Porsoni Opuscul. p. 309.—33 *Circeis* in quibusdam edd.

NOTÆ

cujus tamen ansteritas melle et quadam vetustate mitigata, virtus autem adhuc satis vegeta roborando stomacho longe utilior: docet Martialis XIII. 108. 'Attica nectareum turbastis mella Falernum. Misceri decet hoc a Ganymede merum.'

28 *Mytilus et viles pellent obstantia conchæ*] Alvum duram emollient obstructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum salsus humor, lapathi herbæ succus, et vinum album; hoc scilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celsus II. 29. 'Alvum,' inquit, 'movent cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides echini, musculi, et omnes fere conchylæ, maxime jus earum.' Anthem. III. 9. 'Ex conchyliis, alvo movendæ ciendoque lotio excellunt pectines, musculi, chammæ, ostrea.' Vide Caton. de R.R. cap. 158. Plin. XXXII. 9.

Mytilus [*Mitulus*] Alii scribunt, *mytilus*, et *mutilus*: pisciculus est e concharum genere, in arenosis potissimum locis proveniens. Martial. meminit III. 59. Non deficit qui isto Horatii loco legeret, *Mugilis*.

29 *Lapathi*] De lapathio jam in Epod. II. Lucilius apud Cic. de Fin. II. n. 24. 'O lapathe, ut jactare necesse est cognitu' cui sis.'

Coo] Cos sive Coos, hod. *Lango*, insula maris Ægæi Carizæ proxima, producebat vina lenia alvum solventia: quæ idcirco 'lubrica' vocat Persius Sat. v. 135.

30 *Lubrica*] Lubricantia, alvum solventia. Alii absurde interpretantur polita intus et lævia. Athen. lib. III. cit. 'Ostrea cum malva et lapathio aut piscibus ventrem leniter ducunt.'

Nascentes implent conchyliis lunæ] Lucilius: 'Luna alit ostrea, et implet echinos; muribu' fibras, Et pecu addit.' Idem scribunt Cicero II. de Divin. n. 33. Gell. xx. 7. Plin. II. 41. 'Lunari potestate augeri rursusque minui corpora ostrearum, conchyliorumque omnium: quin et aoricum fibras respondere numero lunæ.' Verum errorem hunc jamdudum experientia contraria discussit.

32 *Murice Baiano, &c.*] Baiani sinus murice mellor est peloris capta in Lucrino lacu. De Baio II. Od. 18. *Murex* piscis aculeos habens et cuspidis complures. Plin. IX. 33. 'Firmioris jam testæ murices et concharum genera: in quibus magna indentis naturæ varietas, tot colorum differentiarum, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis,

Ostrea Circeiis, Miseno oriuntur echini;
 Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
 Nec sibi cœnarum quivis temere arroget artem,

35

præstat peloris Lucrina. Ostrea præstantissima juxta Circæos, echini vero e Miseno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo

NOTÆ

lævibus, rugatis, vertice muricatum intorto, &c.

Lucrina peloris] Hoc conchylium nomen habet a Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur: non autem a voce Græca *πελάριον*, magnum; ut scribunt quidam, ex Athenæo ante citato. Est de genere chararum, seu ostrearum testam hiantem habentium.

Lucrina] Lucrinus lacus, ad intimum sinus Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat; at modo cœnosa est palus terræ motu facta anno 1588. De eo jam II. Od. 15.

33 *Ostrea]* Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium: quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata a Circe sorore Medæ, Circæis ostreis 'nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est,' inquit Plin. xxxii. 6. At Lucrina tamen imprimis laudabantur; ut dictum est in Epod. II. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius VII. 16.

Miseno] Misenum urbs et promontorium juxta Balas, dictum a Miseno Enææ nanciero ibidem summerso et sepulto.

Echini] Echinus, Gall. *herisson*, de genere cancrorum, spinas habet pro pedibus: alius terrestris, alius marinus. Plin. IX. 31. Nomen habet ἀρό του ἔχινου ταυρόν, quod convolutus ita se condat et contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀρό του μη δύνασθαι ἔχουσαι, quod teneri minime possit, ob

aculeos quibus totus inhorrescit et contegitur: unde echinum vocarunt 'spinosum castaneæ operculum.' Plin. XXVII. 9. 'In cacumine capitula sunt echinata spinis,' inquit. Martial. XIII. 86. 'Iste licet digitos testudine pungat acuta, Cortice deposito, mollis echinus erit.'

34 *Pectinibus patulis]* Hi pisces, Gall. *Petonsles*, conchas habent serratas instar pectinis; unde nomen. Græcis *κτῆρες* vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob aliatam rationem. *Patulos* dicit Horatius, ob apertum os et testam. Aristot. Hist. Animal. IV. 4. 'Testaceorum alia sunt patula, ut pectines, masculi,' &c. Athen. III. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum] De hac urbe I. Od. 28. II. Od. 6. III. Od. 5. *Molle]* Vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram et lanas exquisitas; atque luxuriam: vel a Tereno Sabinorum lingua *molle* significante. Macrob. III. 18.

35 *Cœnarum arroget artem]* Est coquorum gens arrogans et fastuosa, teste Athenæo VII. 11. ubi refert quorundam coquorum vanos sermones non infucetos. 'Ambrosiam ego reperi: jam mortui si olfecerint, ut reviviscant ego efficiam.' Item alius: 'Si semel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipsum tu videbis modo contingere: præ odoris suavitate nemo poterit hac angiporti præterire via. Si quis autem propius accedet ad has fores, aperto statim ore stupefactus consistet, velut affixus clavibus, et mutus, donec aliquis accurrens nares prehensas vellat.'

Non prius exacta tenui ratione saporum.
 Nec satis est cara pisces averrere mensa,
 Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
 Languidus in cubitum jam se conviva reponet.

sibi temere attribuat scientiam epularum, nisi antea subtiles exploraverit sapores. Nec e mensa pisces caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam jusculem sit magis idoneum, et quibus assis excitatus conviva jam satur in cubitum sese repo-

~~~~~

vett. ap. Zeun.—36 *Ni prius Exc. Sax. et Vet. Comb.*—37 'Editiones veteres aliaque ante Lambinum *averrere*; atque ita uterque Scholiastes. Primus ille ex codicibus suis dedit *averrere*, quem secutus est Cruquius et ex eo tempore nunc hoc, nunc illud editoribus placuit pro diverso hominum sensu et *palato*. In eo sane jactare se potest lectio prior, quod acutissimo Gronovio patri se probavit Observat. iv. 5. Recte quidem; et nos quoque ab ea parte stamus; si modo *averrere* veram hic lectionem esse semel admittimus. Sed pace tanti viri, liceat nobis alteri illi lectioni fidem et auctoritatem adjungere, *Nec satis est cara pisces averrere mensa*: quam Cruquiani codices suppeditant, præter unum, omnes; et bona etiam pars eorum, quos Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Bersmannusque viderant; et denique ex nostris meliores, Leidensis, Reginensis, Zulichemianus, et Battelianus. Liceat etiam in veteri lectione novam explicationem promere. Non ut hic '*mensam piscatoriam*' in macello cum veteribus novisque intelligamus; sed *mensam ejus*, cui hæc præcepta traduntur. Sunt, inquit, qui in cœnis præhendis se officio suo satisfecisse credant, si ingentes sumtus in cibis fecerint; ignari interea, quid elixum, quid assum pro varia saporum ratione gratius meliusque sit: *Nec satis est cara pisces averrere mensa, Ignarum, quibus est jus aptius, et quibus assis Languidus in cubitum jam se conviva reponet*: hoc est: Neque sufficit pisces impenso pretio coemptos in mensa sua exhibere, qui pro reliquiis averrantur; utpote quos nemo convivarum tangere velit, propterea quod aptum cuique condimentum desit. Opera potius danda est, ut et pisces pretiosi ponantur, et ita suaviter conditi, ut vel languido convivæ appetitum renovent; adeo ut nihil demum ex iis reliquum sit, quod a ministrantibus pueris averri possit. Non satis est pisces intactos cara mensa averrere, et solo sumtu te ostentare: si artem cœnarum tibi arrogas, id potius effice, ut præ suavitatem omnia consumantur, nihil supersit. Hæc, ni fallor, enarratio et sententiæ et verbo apposite congruit.' Bentl. Han. 1. Gott. Harl. 2. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. Venett. Vet. Comb. Cuning. R. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Heindorf, *averrere*. Harl. 3. al. Delph. Sanad. Dunster, Francis, Baxt. Gesu. Zeun. Wetzel. Bipont. Wakef. et Kidd. *averrere*, quod probat N. Heinsius ad Sil. Ital. iii. 321.—39 Cuning. *se jam convivia*.—

NOTE

37 *Averrere mensa*] Quam evericulo abstrahere pisces omnes in mensa piscatoria expositos et venales.

38 *Quibus est jus aptius, et quibus assis*] Qui pisces elixari debeant, et in juscule condiri et inferri: item quos assari magis conveniat, et absque ullo condimento et jure apponi. Ex Non. Marcello: 'Assum in obso-

niis dicitur quod est sine pigmento saporis alieni; sicut merum dicitur solum.'

39 *In cubitum jam se conviva reponet*] Excitata quasi nova fame novos cibos appetens, et ad jucunde comedendos se rursus componens. Enim porro discumbendi morem veterum et rationem fuse explicavi i. Od. 27.

Umber, et iligna nutritus glande, rotundas 40
 Curvet aper lances carnem vitantis inertem :
 Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
 Vineæ summittit capreas non semper edules.
 Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.
 Piscibus atque avibus quæ natura et foret ætas, 45

net. Aper ex Umbria et querna glande nutritus rotundas eneret patinas averantis carnem flaccidam. Nec enim bonus est Laurens palustribus herbis et arundinibus saginatus. Vineæ capellas hæud semper facit esui bonas. Prudens requirit humeros leporis fœcundi. Ante meum guttum nemo scivit distinguere quæ natura ætas.

41 *Curvat* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. multo major pars codd. ap. Bentl. et edd. antiq. *Curvet* aliquot codd. Torrentii, unus Pulmanni, et Bentleii Trinit. item Edd. Bentl. Baxt. Delph. Schrevel. Sanad. Cuning. Francis, Heindorf, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd.—44 ‘Ex antiquissima Cruquii Membrana pro *Fœcundi* reposui *Fœcundæ*. Vult significare gratiores esse armos feminæ ob frequentem partum, lumbos autem maris, quod non adverterunt Interpretæ.’ Baxt. *Fœcundi* Harl. 2. 3. 4. 6. plerique ap. Bentl. al. et edd.

NOTE

ad has voces; ‘et cubito remanete presso.’ item 1. Sat. 4. 86.

40 *Umber*] Umbria Italiæ regio, inter Etruriam, Picenum, et mare Adriaticum, Apennino monte divisa. Statius Sylv. iv. 4. ‘cur Tuscus aper generosior Umbro.’

41 *Curvet aper lances*] Pondere scilicet magno. Integros enim apros olim appositos, docet Juvenalis Sat. i. 140. ‘quanta est gula, quæ sibi totos Ponit apros, animal propter convivium natum!’

42 *Laurens malus est*] Insuperbus est aper ex agro Laurenti paludoso: quem idcirco ranis aptiorem dicit Martialis lib. x. Laurens agri et populi Lavinio proximi fuere, versus oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. x. n. 707. ‘de montibus altis Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos Defendit, multosque palus Laurentia) sylvæ Pastus arundinea.’

43 *Vineæ summittit capreas, &c.*] Non semper gustui grata est caro caprearum et capreolorum vitis palmitibus

nutritorum. Virgil. Georg. ii. 371. docet, vitem sepibus muniendam adversus capreas sequaces.

44 *Fœcundæ* [*Fœcundi*] *leporis*] Plin. viii. 55. disserit de leporum et cuniculorum innumera fœcunditate. Quidam legunt, *Fœcundæ*: nempe incerti sexus habitus est lepus apud veteres.

Sapiens] Qui subtili et sagaci est palato gustaque. Cic. ii. de Fin. n. 24. ‘Non sequitur,’ inquit, ‘ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatus.’

Sectabitur armos] Plerique nostrum sectantur potius lumbum, *le rable*, velint sublimioris saporis et succi: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At suum cuique iudicium est, similiter et palatum.

45 *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. iv. 139. Montanus ille describitur delicati et solertis admodum palati: ‘Nulli major fuit usns edendi, Tempestate mea. Circeis nata forent, an Lucrinum ad saxum, Rutupinoque edita fundo Ostrea, callebat primo deprendere mor-

Ante meum nulli patuit quæsitæ palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam ;
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, labore,
Quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,

50

*que sit piscibus et avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas exco-
gitat. Non sufficit unam rem curare: quemadmodum si quispiam hoc tantum sal-
agit ut vinum sit exquisitum, parum sollicitus quo oleo pisces inungat. Si aperto
aeri exponas vina Massica, quicquid crassi inest expurgabitur nocturna aura, et*

antiqui. *Fæcundæ* in ceteris codd. et edd. post Bentl.—46 Exc. Sax. *quæsitæ pa-
lato*.—48 ‘Nimium argutatur Dan. Heinsius, cum hoc modo distinguere jubet,
*Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit; Nequaquam satis in re una
consumere curam:* et *et* *satis* explicat non *alio*, sed *alio* *hoc* est, Cum non
sit satis, vel Quandoquidem nequaquam est satis. Sed quis, obsecro, sic lo-
cutus est? nam profecto exempla, quæ ibi profert, nihil ad rem faciunt.
Immo enimvero *satis* hic est *alio* *loco*: quippe hoc ad sequentes versus po-
tius, quam ad præcedentem refertur. Unde factum, ut *et* *est* in nonnullis
codicibus verum inseratur: in duobus Cruquianis sic, *Nequaquam satis in re
una est cons. curam.* In Regio, *Nequaquam satis in re una cons. curam est.*
Equidem sic potius constituerim, *Nequaquam est satis in re una cons. curam;*
vel sic, *Neg. satis est in rem unam insumere curam.* Nam Lambethanus codex,
etsi is recentior est, *Neg. satis est in re una absumere curam.* Certe, etsi hac
locutione Noster vehementer delectari et sæpiissime non esseprehenditur,
numquam tamen *et* *satis* nudum et incomitatum posuit sine verbo *est*.’ Bentl.
satis est re Cuning. et Sanad.—50 Vet. Comb. *profundat*.—51 ‘Plures et ve-
tustiores Libri *suppones*, inquit Bentleius. Verum in isto Tempore sæpius
hallucinatum est a Librariis, ut nescias, quid sit rectum, quid non.’ Baxt.
Nonnullæ edd. *suppones*, et ita Fr. Odinus in Advers. Crit. Obs. Misc. Nov.
tom. XII. p. 441. *suppones* etiam Harl. 2. 3. 4. 6. *supponens* Vet. Comb. *sup-
pones cœlo si vina sereno* Cuning. Bentleii solus Magdal. et edd. post Aldum
usque ad Bentl. item Baxt. Gesn. Zeun. Delph. Dunster, Bipont. et Comb.

NOTÆ

su: Et semel aspecti littus dicebat
echini.’

47 Crustula] Gall. *de la patisserie*.
De his scriptum a Catio librum re-
fert Vat. Comment. Eo forte respi-
cit et alludit Satiricus noster.

51 Massica si cœlo supponas vina, &c.]
Plin. XIV. 21. ‘Mitiores plagæ do-
liis condunt, infodiuntque terræ to-
ta, aut ad portionem situs: item cœ-
lum præbent: alibi vero impositis
tectis arcent.’ Et postea: ‘Campi-
niæ nobilissima vina exposita sub dio

in cadis, verberari sole, luna, imbre,
ventis, aptissimum videtur.’ Scilicet
ubi cœlum calidius, vina sub dio re-
linquuntur: ubi frigidius, defodiuntur
tota: ubi medium, partim ab-
duntur terra, partim cœlo permit-
tuntur: inquit Dalecampius. Athe-
næus I. 25. pariter docet vina quæ-
dam aperto loco sub dio exponenda,
ut nimia illorum vehementia expi-
rando minuat. De Massici vini bo-
nitate, I. Od. 1.

Et decedet odor nervis inimicus; at illa
 Integrum perdunt lino vitiata saporem.
 Surrentina vafer qui miscet sæce Falerna
 Vina, columbino limum bene colligit ovo;
 Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
 Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
 Potorem cochlea; nam lactuca innatat acri

56

abigetur odor infestus nervis: illa vero lino percolata omnem amittunt saporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ sæci acite infundit, limum bene coercet ovo columba: quoniam vitellus decidens in fundum simul abripit aliena. Potorem languentem excitabis per squillas tostas et cochleas Africanas. Etiam post epulas lactuca

~~~~~

supponas.—53 ‘Hic versus mendi quibusdam suspectus est, quid enim odori cum nervis, ut his inimicus esse queat vel officere? cum id tantum habeat, ut sensu nares vel grate juvet, vel offendant ingrato, ac vis ejus tota nisi nasi ambitu contineatur, neque defuit, qui pro nervis legeret vernis.’ *Odinus, l. l.* ‘Vir summus, quem hic nominare abstineo, Horatii versum omnino corruptum esse putat. In voce odor esse vitium opinatur, ac legi vult acor.’ Idem ibid. p. 444.—54 *Integrum produunt* Vet. Comb.—57 Lamb. *Quatinus.*—

NOTE

53 *Et decedet odor nervis inimicus*] Plin. xxiii. 1. scribit, nervis prodesse Albanum, non item Falernum: et paulo post, ‘vinum illud quod vetustate dulcescit, minus infestare nervos.’

54 *Integrum perdunt lino vitiata saporem*] Per saccum lineum transmittabant et colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. lib. xiv. &c. Martial. xii. 41. ‘Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.’

55 *Surrentina vafer qui miscet sæce Falerna*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulo austerius. De Falerno l. Od. 20. Surrentinum, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minime tentans, ac stomachi et intestinorum rheumatismos cohibens: ex Plin. xiv. 6. et lib. 23. cap. 1.

56 *Columbino limum bene colligit ovo*] Vitellus ovi, vel, ut alii asse-

runt, albumen potius, in dolium vini turbidi conjectum, aliena, id est, fæcem omnem ad ima devolvit secumque detrahit; ac purum efficit vinum.

57 *Tostis squillis*] Assis, vel frictis. Squilla est e cancrorum genere. Plin. ix. 42.

Afra cochlea] Varro de R. R. iii. 14. has commendat.

59 *Lactuca innatat acri* Post vinum *stomacho*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas et vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud: ‘Grataque nobilium requies lactuca ciborum.’ Postea vero contra factum, atque initio cœnæ intulerunt, seu ad movendam et lubricandam alvum, seu ad somnum conciliandum. Martial. xi. 68. ‘Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo Utilis.’ Et xiii. 14. ‘Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum, Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?’

Post vinum stomacho: perna magis ac magis hillis 60
Flagitat in morsus refici; quin omnia malit
Quæcumque immundis fervent illata popinis.

innatat acerbo stomacho. Quin potius ad edendum restaurari debet perna atque hillis. Immo præferret cuncta quæ ex popinis minime lautis afferrentur calida.

60 *Post vina* Cuning. contra omnes codd. et edd.—61 'Editio prisca Locheri' cui illa Roberti Stephani accedit, *immorsus* hic exhibet. Neque aliud volunt codices nostri Reginensis, Petrensis, Regius, Galeanus, Magdalenensis, Bat- telianus, Collegii Trinitatis; qui uno vocabulo ex prisca scribendi ratione *immorsus* clare præferunt. Atque hæc lectio eruditissimis viris placuit, Bonaventuræ Vulcanio, Petro Scriverio, Danieli Heinsio. *Immorsus* autem exponunt ex Glossario Isidori, 'jejunus:' et sic etiam codex Regius inter lineas enarrat: '*immorsus, jejunus.*' 'Sane sensu optimo,' ait Heinsius: 'ante ostendit, quomodo marcentem reficere; jam vero, quomodo jejunum excipere oporteat.' Ego vero neque sensum orationi, neque verbum sensui convenire dico. De marcente enim stomacho, non jejunum et famelico, hic agi tam manifestum est, quam quod æquam manifestissimum. Cui autem credibile est, *immorsus* activam significationem habere, 'qui non monordit, qui nihil comedit?' Quis auctor, quis sponsor rei tam inaudita? Glossographus nescio quis, semibarbarus; cujus ex turbidis lacunis pudeat quicquam haurire, quod Horatio impertiat. Passivam significationem huic verbo donat Cyrillus apud Labbæum, '*Ἀμωτος, immorsus*'; hoc est, qui non est morsus. Ego vero contra *immorsus* sic accipio, ut 'admorsus,' 'demorsus,' pro eo qui morsus est. Statius Theb. II. 628. '*immorsa*que cadens obmutuit hasta.' Ubi, ut hic apud Nostrum, '*immorsa*' habet vetus codex Collegii Petrensis. Propertius III. 8. 21. '*Immorsus* æquales videant mea vulnera collo: Me doceat livor mecum habuisse meam.' Ita ex conjectura dederunt viri et eruditione et ingenio præstantes Nic. Heinsius et Janus Broukhuisius; cum in vulgatis sit *In morsu*, diviso, ut hic, vocabulo. Quid ergo hinc extundemus? profecto levi mutatione sic satis commode constitui locus poterit; *perna magis ac magis hillis Flagitat in morsus refici*. Sed quid opus est ulla mutatione? sine dubio sincera lectio est, quam diserte exhibent manuscripti: *perna magis ac magis hillis Flagitat immorsus refici*. Stomachus flagitat refici *immorsus perna et hillis*, aliisque id genus salsis cibis atque acribus, qui in *popinis* scilicet vendi solent; ut præter Nostrum Martialis I. 42. 10. '*Bentl. immorsus* Gott. a m. sec. Harl. 2. 4. Zarot. et Vet. Comb. Pro *malit* Bentl. posuit *marolt*.—62 Cruquii codd. uti affirmat, omnes, in *mundis*, quibus ipse assentitur. Ita et nonnulli ap.

NOTÆ

60 *Hillis]* Tomaculis, lucanicis, Gall. *andouilles, saucisses*. Varro de L. L. lib. IV. 'Hilla ab hilo, id est, minimo dicta.' Festus autem, ab hira intestino, quod jejunum vocant, fit diminut. hilla sive hillum, inquit: et inde ponitur pro suillis intestinis et carnibus minutatim concisis et arvinæ fartis: ut mox dictum.

61 *In morsus refici]* Ut modo, sic et olim in conviviis adhibita sunt quæ-

dam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ sale conditæ; rapæ, capparæ, aliaque edulia aceto et sinapi macerata, pernæ, &c. vide Athen. lib. IV. Quidam leg. *immorsus*, et explicant, 'impransus,' 'jejunus,' absurde quidem; ut animadverterunt doctiores: sensus enim istic continuus est; quem illi separant perperam.

Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
 Naturam : simplex e dulci constat olivo,
 Quod pingui miscere mero muriaque decebit, 65
 Non alia quam qua Byzantia putuit orca.
 Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
 Corycioque croco sparsum stetit ; insuper addes

Expedit nosse naturam jusculi mixti. Simplex quidem conficitur ex oleo dulci : cui oportebit immiscere crassum vinum et muriam non aliam quam qua putruit orca Byzantina. Postquam autem hoc herbis concisis mixtum atque incoctum est, et

Bentl. ceteri uno verbo *inuudis*, ex prisca orthographiæ ratione. Cuning. *feruunt illata popinis*. Harl. 2. nonnulli Lamb. et Vet. Comb. *seruent allata popinia*. Alii codd. ap. Lamb. *adlata*; alii Bentleii, *ablata*. Edd. vett. *illata*; unde Lamb. conj. *illota*.—65 *At pingui* Bentl. ex cod. Bosii, qui ita habet, *At pingui immiscere*; unde Bosius conj. *Quod pingue immiscere*. Trinit. ap. eundem Bentl. *Cum pingui*; alii vero, *e pingui constat olivo*: *Quod dulci miscere*. Bentleius conj. etiam ex 11. Sat. 8. 47. *Quinquenni miscere*. Cuning. *At mistum miscere*. Vet. Comb. *licebit pro decebit*.—66 Codd. et edd. antiquæ, *qua Byzantia*; al. *quæ*. Harl. 6. Mediol. 1477. et Florent. 1482. *putruit*. Gott. *potuit*, et pro v. l. *putuit*, et *putruit*. Omnes fere codd. Cruquii, Torrentii, et Bentleii, item Harl. 2. 3. 4. et edd. recentt. *putuit*.—

NOTÆ

63 *Duplicis pernoscere juris Naturam*] Simplex jus ex olivo dulci tantum: duplex autem seu mixtum, cum insuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, &c.

65 *Muria*] Isidorus xx. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. xxxi. 7. et 8. 'Aliud etiamnum,' inquit, 'liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere, intestinis piscium, ceterisque quæ abjicienda essent, sale maceratis, ut sit illa pntrescentium sanies.' Illud garum seu liquamen exquisitum e scombris fiebat, et divitum erat: aliud erat pauperum vile e thunnis. Vide Martial. xiii. 102. et 103.

66 *Byzantia orca*] De ea marina bellua Plin. ix. 6. Quidam intelligunt thunnum, qui quidem in Bosporum Thracium seu fretum Byzantium aliquando penetrat. Alii *orcæ* interpretantur vas fictile ventrico-

sum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset: quale Byzantii frequens erat in usu. Persius eo sensu dixit, Sat. iiii. 76. 'Mænaque quod prima nondum defecerit orca.'

Byzantia] Byzantium urbs ad Bosporum Thracium celebratisalma: Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul*.

68 *Corycioque croco*] Corycens urbs et mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit] Deferbuit. Alii explicant, concrevit: quos bene redarguit Torrentius, ex eo quod liquidam esse oporteat, minime vero concretum jus, in quo pisces allave obsonia inatent.

Insper addes, &c.] Postquam supradicta illa simul incocta sunt, aspergitur crocum, et affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentia lib. ii. Od. 6.

Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
 Picenis cedunt pomis Tiburtia succo ; 70
 Nam facie præstant. Venucula convenit ollis ;
 Rectius Albanam fumo duraveris uvam :
 Hanc ego cum malis, ego sæcem primus et halec,
 Primus et invenior piper album, cum sale nigro
 Incretum, puris circumposuisse catillis. 75
 Immane est vitium, dare millia terna macello,
 Angustoque vagos pisces urgere catino.

Corycio croco perfusum conquevit, adjunges præterea quod exprimitur e bacca Venafranæ. Picentina poma succo præstant Tiburtinis licet pulchrioribus. Venucula uva ollis apta est: Albanam aptius fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumposuisse cum pomis, item sæcem atque halec, necnon piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia sestertium, et pisces vagabundos arcta patina congerere. Ingentem nau-

71 'Venuculam: aliquando suspicatus sum *vermiculam*. Sed locis nimis multis facienda vis esset. Itaque nihil certe mutem. Conditivam esse *venuculam* s. *veniculam*, docet etiam Plin. xiv. 2. 4. et 6.' Gesn.—74 Harl. 3. 4. 6. Vet. Comb. Venet. 1559. Glarean. al. *inveni*.—76 Vet. Comb. *dare millia trina*.—

NOTÆ

70 *Picenis cedunt pomis, &c.*] Deinceptis præcepta dat ad secundam mensam pertinentia. Picena poma jam laudavit Horatius in Satira præced. et meminit Plinius xv. 15. De Tibare ac Tiburtino agro dixi i. Od. 7. et 18. item ii. Od. 6.

71 *Venucula convenit ollis*] Albana uva optime servatur passa et fumo indurata: at Venucula in ollis melius custoditur. Hinc 'ollares uvæ' apud Martial. vii. 19. Item apud Columell. Hic iii. 2. 'Uvæ,' inquit, 'temporibus hyemis durabiles vasis condantur, ut Venuculæ.' Vide et xii. 48. Macrobius Saturn. iii. 20. appellat 'Venunculam.' Plinius autem 'Veniculam,' dicit, 'ollis aptissimam,' xiv. 2. capite vero primo: 'Durant,' inquit, 'aliæ post hyemem, pensili concatenatæ nodo, aliæ in sua tantum continentur anima ollis fictilibus, et insuper doliis inclusæ aliis gratiam, qui et vinis, fumus

affert fabrilis,' &c.

73 *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccata; item alec seu muriam, &c. circumposuisse: vel singulis convivis aut certe binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde facile acciperent plures.

Sæcem et halec] Denotat *le deux*: nempe vel pisces sæcatos seu sæce conditos: vel pisciculorum sæcem, seu e tabefactis illorum intestinis. Enimvero *halec* non est certi piscis nomen; immo significat minimos quosvis pisciculos; aut certe liquamen ex his, muris vel garo non absimile.

75 *Incretum*] Vel, mixtum; vel, incerniculo seu cribro quodam a fursu expurgatum: ab incerno, purgo.

77 *Angustoque vagos, &c.*] Sumtuoso et vano luxu accumulatos pisces

Magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
 Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit;
 Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
 Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus

80

seam stomacho faciunt sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, dum ligurit surrepta; sive crassior limus occupat antiquam crateram. Quam parca sunt

78 'Magna movent stomacho fastidia veteres editiones: neque Cruquius Lambinusve quicquam diversi ex codicibus suis proferunt. At Torrentius in quinque suorum movet reperit: idque recte vulgatæ lectioni prætulit, et post eum doctissimus Baxterus. Equidem in sex meis idem inveni, Galeano, Petrensi, Batteliano, Vigorniensis, Societatis Regiæ, et Collegii Trinitatis: quæ sine dubio melior scriptura est, *Magno movet stomacho fastidia, seu puer, &c.* Movet hic absolute et impersonaliter positum est: vide Nos ad l. Sat. 10. 78. Et præterea, cum *seu* et *sive* disjunctiva sint, singularem utique numerum, non pluralem, hic requirunt.' *Bentl.* *Magna movent* Harl. 2. 3. et Vet. Comb.—79 'Libri aliquot veteres habent *dum frustra*, quos malim *stercori: frustra* autem carniū et piscinū intellige.' *Lamb.* *frustra* etiam codex ap. Bos. Animadv. et Harl. 2. *frustra* Exc. Sax. et Harl. 4.—81 Faber conj.

NOTÆ

uno catino apponere; emtos videlicet tribus millibus sestertium: Gall. *pour soixante et quinze écus de poissons dans un plat.*

81 *Vilibus in scopis, &c.*] Ut nimis sumtus in opsoniis damnatur, ita certe negligentiam vel sordes in vasis ac suppellectili memo probaverit. Ergo calices, lanceas, mensam, mappas, triclinii pavementam, toros ac toralia, munda esse oportet; ut etiam præcipitur l. Epist. 5.

Mappis] Erat mappa utilis ad tegendas manus tantum: mantile, ad sternendam seu tegendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter scripserit. Ad convivia seu privata seu publica suam quisque mappam detulit pridem: at mantili sternebat mensam qui convivium præbebat. Vide Martial. xii. 29.

Scobe] Scoba est limatura, sive ramentum et strigmentum e materia qualibet, dum vel serra discinditur, vel terebra perforatur, vel lima im-

minuitur aut politur, Gall. *limaille, sciure*. Scobe triclinium inspergi solebat, ad colligenda facilius post cœnam purgamenta et scopis auferenda. Senec. Controv. Declam. ix. 2. 'Inter purgamenta et jactus cœnantium, atque sparsam in convivio scobem, humanus sanguis everritur.' Scoba etiam pretiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. Heliogabal. 'Scoba auri porticum stravit et argenti, dolens quod non posset et electri.' Adhibebatur quoque lignea scoba ad atria emundanda. Juvenal. Sat. xiv. 64. 'Ergo miser trepidas ne stercore fœda canino Atria displiceant oculis venientis amici, Ne perfusa luto sit porticus: et tamen uno Semodio scobis hæc emendat servulus unus.' Id est, servus inspergens scobis semodiam, statim abradet lutum ac sordes omnes: mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandamque iis splendorem.

Consistit sumtus ? neglectis, flagitium ingens.

Ten' lapides varios lutulenta radere palma,

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes ?

Oblitum, quanto curam sumtumque minorem

85

Hæc habeant, tanto reprimi justius illis,

Quæ nisi divitibus nequeant contingere mensis.

impensæ in scopis, in mappis, in scobe; tam gravis culpa est, si negligantur. An convenit te lapides varii coloris mundare palma carnosa; et Tyria operimenta imponere toralibus immundis? immemorem quo minor sumtus et cura est in his, eo redargui justius quam iis quæ non possunt occurrere nisi in mensis divitum. Ho-

mattis pro mappis.—82 Harl. 6. fastigium ingens.—87 Vet. Comb. Venett. Locher. et aliæ quædam vett. edd. nequeunt; sed Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. 1. Exc. Sax. codd. Lambini et Cruquii, Bentleii Regin. et quatuor alii, item

NOTÆ

83 *Lapides varios*] Pavimentum e versicoloribus lapidibus et marmoribus. Vide II. Od. 14. in fine.

Palma] Scopis e palma. Martial. XIV. 82. 'In pretio scopas testatur palma fuisse.'

84 *Tyrias vestes*] Stragula et peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro; de qua III. Od. 29. in fine.

Toralia] Torus a tortis herbis dictus: quod in iis congestis olim sedebant ac discumbabant. Toral, quod ante torum est, ex Varrone de Ling. Lat. I. IV. puta congestæ herbæ, palæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, loudier*. Hæc vero interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam et fastum. Cic. Tusc. V. 'Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.' Ubi tria vides, Lector, distingui, lectum, toral, sive stratum, stragulum. Ovid. Met. VII. 'In medio torus est de mollibus

nlvis. Vestibus hunc velant; quas non nisi tempore festo Sternere consueverant.' Lamprid. cit. Heliogabal. 'primus omnium privatorum toros anreis toralibus textit.' Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commode. Verum magis ad rem videtur quod toral significat etiam segestria, sive amictum vel tegmen lintentum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversus cenantium purgamenta et jactus, atque ad custodiendam a sordibus stragulam pretiosam: quod quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lavabatur et eluebatur, ne odore fædo ac turpi nares offenderet: ut innuitur I. Epist. 5. 'ne turpe toral, ne sordida mappa Corruget nares.' Isidorus XIX. 26. hoc sensu, 'toralia' dicit esse. 'longas perpetuasque mappas a toro appellatas.' Ergo hic Horatius, vel potius Catius, damnat incuriam hominis toralia expurgare negligentis, sed ea illota et immunda vestibus Tyriis, seu pretiosæ stragulæ ac purpureæ circumdantis et circumponentis.

¶ Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus,
 Ducere me auditum, perges quocumque, memento.
 Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta, 90
 Non tamen interpres tantundem juveris : adde
 Vultum habitumque hominis ; quem tu vidisse beatus,
 Non magni pendis, quia contigit : at mihi cura
 Non mediocris inest, fontes ut adire remotos,
 Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

RAT. *Erudite Cati, oro te per Deos et familiaritatem nostram, fac ut me deducas ad audiendum, quocumque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi singula ; et renuntians haud ita prodest. Adde hominis vultum gestumque ; cujus tu potius aspectu non multi astimas, quoniam hoc habuisti : ego vero magnopere cupio ignotos posse adire fontes, et percipere documenta vitæ fortunata.*

edd. Lamb. Cruq. Torrent. et recentt. *nequeant.*—89 Cuning. *perges quocumque.*—90 *Nam quamquam* Exc. Sax. *Nam quamvis memori referas* omnes codd. Bentleii et Pulmanni, etiam Priscianus p. 772. et edd. Benti. Sanad. Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Nam quamvis referas memori* Harl. 2. 3. 4. 6. et al. cum edd. ceteris omnibus.

NOTÆ

91 *Adde Vultum habitumque hominis*] Seneca Epist. 34. 'Conspectus illius doctrinæ tam excellentis mihi et præsentia et conversatio habet incognitos. aliquid vivæ voluptatis.'

94 *Fontes remotos*] Ipsos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

IN CAPTATORES ET HÆREDIPETAS.

Tiresias vates ille Thebanus Ulyssi, roganti quo pacto ditescere possit, respondet, senum testamenta astute esse captanda ; atque deinceps recenset varias artes, quibus Horatii ætate Romæ ejusmodi captatores utebantur.

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata petenti

ULYS. *O Tiresia, præter jam responsa, illud etiam queso dic, quibus rationi-*

Satira septima Libri secundi in Ed. Sanad.—3 Bentleius ex conj. Das.

NOTÆ

1 *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noxter Satiricus, quibus Romæ blandimentis et artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud Inferos cum Tiresia vate sermocinantem, et post alia multa quærentem modos

Responde : quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? ¶ Jamne doloso
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates
Aspicere? ¶ O nulli quicquam mentite, vides ut 5
Nudus inopsque domum redeam, te vate, neque illic
Aut apotheca prociis intacta est, aut pecus : atqui

bus et artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides? TIRES. Ergone tibi versuto non sufficit Ithacam repetere ac revisere domum paternam? ULYSS. O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus et egenus revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verumenim et

Heinsii et cod. Petrens. a m. pr. *dolose*; sed alii omnes codd. et edd. vett. *doloso*. Bentleyum secuti Sanad. Francis, Wakef. et Kidd.—6 Harl. 2. nec

NOTE

sarciendi suas res afflictas. Unde est initium illud *Hoc quoque*, velut continuatio sermonis quem Ulysses habet consulens Tiresiam de suo reddito, apud Homer. Odys. A. Vel, si mavis, fingit Horatius Ulyssem ad Inferos reversum post amissa naufragio bona, rursusque a Tiresia responsa perscrutari de reparandis opibus.

Tiresia] Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratus Proserpinæ fuit: quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odys. K. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad Inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. I. de Divin. n. 88. Tusc. v. n. 115. de Nat. D. II. n. 7.

2 *Amisssas res]* Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modo ipse ac socii non violarent boves Solis in Sicilia pascentes. Verum illi Ulysse dormiente mactatos devorarent. Quare naufragio perierunt conscelerati; Ulysses autem nudus vix enavit.

3 *Jamne doloso]* Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel dolose permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4 *Non satis est Ithacam revehi]* Quod Delph. et Var. Clus.

maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. de Orat. I. 'Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperissimis saxnulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.'

Ithacam] Hæc insula maris Ionii hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occasum et Echinadas ad ortum; Ulyssis patria fuit.

6 *Te rate]* Odys. A. cit. reditum fore difficile prænuntiavit Tiresias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modo sum Ulysses ac sociorum animum coerceret, illæsi que permitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum vero calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victum absumentes.

7 *Apotheca]* Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus] Odys. A. proci Penelopæ dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactant boves et oves Ulyssis: quod et Minerva queritur.

Horat.

3 S

Et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.
 ¶ Quando pauperiem, missis ambagibus, horres ;
 Accipe, qua ratione queas ditescere. Turdus 10
 Sive aliud privum dabitur tibi ; devolet illuc
 Res ubi magna nitet, domino sene : dulcia poma,
 Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,
 Ante Larem gustet venerabilior Lare dives ;
 Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus 15
 Sanguine fraterno, fugitivus ; ne tamen illi
 Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
 ¶ Utne tegam spurco Damæ latus ? haud ita Trojæ

origo et virtus vilior est alga, si opibus destituatur. TIRRS. Quandoquidem aboque tergiversatione paupertatem avversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eo ubi magna opes fulgent domino atale proecto : quolibet fructus exquisitos et munera producet ager exultus, degustet ea senex opulentus præ Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, servus ; ne tamen dubites eum assectari tu comes inferior, si petat. ULYSS. Egone turpis Damæ sim asseccla ? minime sic vixi apud Trojæ ;

~~~~~

illic.—10 Aspicce Gott. qua ratione queam Vet. Comb.—11 Gott. Exc. Sax. quidam ap. Landin. et Florent. 1482. Sive aliud primum. 'Primum, cujus auctoritates posui supra, possumus intelligere vel ratione temporis, ut primos flores, fructus, pullos gallinaceos, haleces, in magnis urbibus caro venire novimus ; vel propter præstantiam aliquam in suo genere, quæ variis esse potest.' Gess. Cuning. Sive aliud privi.—18 'Ut ne tegam habent omnia scripta contra vulgatam lectionem ; estque dyarderrus, perinde ac si dicat, itane me comitem ire iubeas, ut spurco et villi genereque servili nato Damæ claudam latus sinistrum ?' Cruq. Et ita legit Nic. Heins. ad Ovid. Fast. v. 21. 'Sic habent cod. duo Vatic. et Jannoci. Faërn. Tornea. Russard. cujus lectionis elegantiam quidam non intelligentes supposuerant, Viane tegam.'

NOTÆ

10 *Turdus*] Vide 1. Sat. 5. et 11. Sat. 2.

11 *Privum*] Propriis deliciis reservatum.

14 *Ante Larem*] Laribus Diis fructuum primitias deferabant. Vide 11. Od. 23. et 11. Sat. 2. 165.

15 *Sine gente*] Nullis majoribus, qui jam clarerint ; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. 'Gentiles sunt qui inter se eodem sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt diminuti.'

17 *Comes exterior*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi causa. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18 *Utne tegam*] Gall. *Moy ? je servirois d'estafier à un coquin ?* Abhorret magnus Ulyssis animus a sordida et infami illa ditescendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel stipat ut satelles, vel comitatur ut asseccla ; atque ad ejus capeSSenda imperia est expeditus.

Damæ] Servi nomen est, diminut. a Demetrio. Vide 1. Sat. 6. item

Me gessi, certans semper melioribus. ¶ Ergo
 Pauper eris. ¶ Fortem hoc animum tolerare jubebo : 20
 Et quondam majora tuli. Tu protinus, unde
 Divitias ærisque ruam, dic, Augur, acervos.
 ¶ Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
 Testamenta senum : neu, si vafer unus et alter
 Insidiatorem præroso fugerit hamo, 25
 Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
 Magna minorve foro si res certabitur olim,
 Vivet uter locuples sine gnatis, improbus ultro
 Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
 Defensor : fama civem causaque priorem 30

*immo præstantioribus nunquam cessi. Tires. Inops igitur vives. Ulyss. Impe-
 rabo animo id ferre viriliter : et pejora dudum sustinui. At tu vates doce quam-
 primum, unde congeram opum cumulos. Tires. Certe docui, ac repeto, callidus
 passim aucupare legata senum : ac si unus aut alter effugerit captatorem hamo cir-
 cumroso, ne vel spem abjicias, vel deceptus studium deseras. Si quando in foro
 disceptetur de re seu gravi seu parva, quisquis erit dives et absque liberis, ejus pro-
 pugnator sis, qui sceleratus ac petulans meliorem sponte laceraverit. Contemne*

Lamb. Visne tegam habent etiam Venet. 1559. et Glarean.—20 Forte hoc
 animum Cuning.—21 Tu protinus Bentl.—25 Insidiatorum Vet. Comb.—
 26 Tres optimi codd. habent arcem : nec male ; quasi in eo summa rerum

NOTÆ

Pers. Sat. v. 76. et 79.

19 *Certans melioribus*] Virtute et gloria contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20 *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis ærumnas ferre conabor potius quam vitæ sceleratæ infamiam. Aliter vulgo interpretantur : sed absurdum plane, qui decorum et notos Ulyssis mores prave immutari velint ab Horatio, contra id quod ipse tam luculenter præcipit Epist. ad Pis. vs. 119.

21 *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates optime, turpem res perditas reparandi modum ne propone : meliora quæso verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23 *Dixi equidem, et dico*] Satiricus

in instituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipsa fiebat turpiter Romæ passim ab improbis testamentorum captatoribus.

25 *Præroso fugerit hamo*] Sicut piscis escam prærodens, hamum vero non arripiens, ita forte quispiam venerator mentem tuam intelligens calide opera tua, officiis tuis, ac donis abutetur, nec te scribet hæredem : sed ne statim despera, ne ab incæpto desiste : sic enim rem aliquando facies ; ac si unus effugerit, alios captabis.

28 *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigantium vivet locuples et sine gnatis ; atque huic causam licet deteriori habenti auxiliatorem te acriter præsta.

Sperne, domi si gnatus erit foecundave conjux.
 Quinte, puta, aut Publi, (gaudent prænominē molles.
 Auriculæ,) tibi me virtus tua fecit amicum :
 Jus anceps novi, causas defendere possum :
 Eripiet quivis oculos citius mihi, quam te 35.
 Contemtum quassa nuce pauperet : hæc mea cura est,
 Ne quid tu perdas, neu sis jocus : ire domum atque
 Pelliculam curare jube ; si cognitor ipse.

vero civem existimatione et jure potiore, si liberos aut uxorem foecundam habuerit. Et quoniam aures dilicate amant prænomen, sic alloquere : Quinte scilicet, vel Publi, tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controversum calleo ; causas orare valeo : quilibet oculos mihi eruet priusquam te victum defraudet nuce vacua. Ista mea est sollicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox suade ut domum se recipiat, et genio indulgeat. Interim tumet procurator esto ; labora

~~~~~

consistat. Torrent.—36 Gott. Harl. 2. 3. 4. omnes Torrentii magno consensu, omnes Cruquii, al. item Zarot. et Mediol. 1477. *quassa nuce.* Harl. 6. et Venet. 1479. *cassa nuce* ; ita Bentl. Sanad. Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *cassa nuce* Florent. 1482. quod Landinus interpretari conatur, quasi esset *uncia*.—37 Vet. Comb. *Ne quid tu prodas*.—38 'Quinam sit cognitor, vide hic apud Interpretes, et acutissimum Gronovium patrem de Pecunia veterum. Ceterum pro *fi* editio Veneta 1478. *si* ; altera et Locheriana *sis*, unde in sequentes editiones propagatum est. Sed recte Lambinus Cruquiisque ex membranis dederunt, *fi cognitor* : atque ita ex nostris Leidensis, Zulichemianus, Battelianus, et Magdalenensis. Sic Livius xxxix. 5. Quintil. Instit. iii. 8. Cic. pro Rosc. cap. 18. in Verr. ii. 43. Porro elegantius, opinor, veriusque sic verba interpunxeris : *Pelliculam curare jube : fi cognitor : ipse Persia atque obdura.* Illum locupletem reum jube ire domum, et genio indulgere : ipse vero perfer et obdura, nec frigus neque æstum flocci faciens. Bentl. *sis cognitor* Gott. Exc. Sax. Zarot. et Vet. Comb. *si cognitor* Mediol. 1477. Venet. 1477. 1479. et Cuning. *fi cognitor* Florent. 1482. *fi*.

NOTE

31 *Sperne, domi si gnatus erit, &c.*] Juvenal. Sat. v. 140. 'Jucundum et carum sterilis facit uxor amicum.'

32 *Quinte, puta, aut Publi*] Ejusmodi prænomina erant nobilium duntaxat : Gall. *Monseigneur*. Porro virum honoratum assentatores prænominē salutabant : at familiares cognomine se invicem appellabant : ut, 'Cæsar Pulchro.'

Molles Auriculæ] Assentationibus assuetæ.

34 *Jus anceps*] Quod in utramque partem sæpius trahi potest. Unde

'varium' et 'controversum' dicit Tullius. Verum 'juris ignoratio potius litigiosa est quam scientia,' inquit ipse de Legib. i.

36 *Quassa nuce*] Re qualibet inani et minima.

38 *Fi cognitor ipse*] Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem, suscipe. *Cognitor* dicitur qui præsens causam novit, et sic tuetur ut suam, inquit Ascon. in Verr. i. Porro *fi* est imperandi modus a fio, quo et Plautus non semel usus est. Alii legunt *sis*.

Persta, atque obdura, seu rubra canicula findet
 Infantes statuas, seu pingui tentus omaso
 Furius hybernas cana nive conspuet Alpes.
 Nonne vides (aliquis cubito stantem prope tangens
 Inquiet) ut patiens! ut amicis aptus! ut acer!
 Plures annabunt thunni, et cetaria crescent.

40

et persevera; sive ardens Canicula dissecabit mutas imagines, sive Furius obeso ventre distentus Alpes hyeme consperget albis nivibus. Tum enim quispian proximum cubito pulsans monebit: An non advertis quam ille patiens, quam sedulus, quam amicis sit commodus? Mox annabunt thunni plurimi, et augebunt piscinae. Porro si aliquis filium valetudine parum firma educet

~~~~~

cognitor Harl. 2. 3. 4. 6.—42 Harl. 6. aliquem cubito stantem prope.—48 Adrepe

NOTE

39 *Seu rubra canicula, &c.*] Ætatis et hyemis incommoda, æstum et frigus sustine patienter. De Canicula, alibi dixi.

Findet Infantes statuas] Ut acriori gelu finduntur lapides, sic etiam ætatu dicit findi statuas lapideas, ligneas, &c. quas et infantes vocat. Dura sane dictio, quam esse crediderim insulsi cujusdam poëtæ nobis ignoti, ac notari proscindique ab Horatio, quemadmodum et mox Furii metaphoram, 'conspuit.'

40 *Pingui tentus omaso*] Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. I. Calvi poëtæ 'aqualiculum sesquipedem extantem' ridet.

41 *Furius hybernas, &c.*] Parodia est Foriani versiculi, quem ut duriorum carpit Horatius: similiter et notat Quintil. VIII. 6. Furius nempe hyemem describens dixerat: 'Jupiter hybernas cana nive conspuet Alpes.' Ceterum poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio et in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quam Catullus aut Horatius. Certe quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum alunt iisdem temporibus quibus Lucilius et Sext. Turpilius interierunt: et in

carmine Iambico egregie versatum. P. Crinit. de Poët. Lat. II. 31. Macrobi. Saturnal. lib. VI. Quintil. X. 1. Gell. XVIII. 11. Crinitus cit. hos Furii versus affert de villa Tusculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat: 'Catonis modo, Galle, Tusculanum Tota creditor urbe venditabat. Mirati sumus unicuique magistrum, summum grammaticum, optimum poëtam, Omnes solvere posse questiones, Nullum difficile expedire nomen. En cor Zenodori, en jecur Cratetis.'

42 *Nonne vides (aliquis, &c.)*] Hæc si feceris, aliquis seni astans tuam sedulitatem landabit, dicetque ei: Videsne hominis tibi addicti studium et laborem? &c.

Cubito tangens] Pers. Sat. IV. 34. 'Est prope te ignotus cubito qui tangat,' &c.

44 *Plures annabunt thunni*] Plures exinde senes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam assidueque officia contemplati, seque ultro suasque res tuæ fidei et curæ committent. Thunni sunt pisces graudiores, vitæ brevis, &c. Plin. IX. 16. cùm his apte comparantur senes opibus potentes, ut et captator cum piscatore. Similiter Juvenalis Sat.

Si cui præterea validus male filius in re 45
 Præclara sublatus aletur; ne manifestum
 Coelibis obsequium nudet te, leniter in spem
 Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
 Hæres, et, si quis casus puerum egerit Orco,
 In vacuum venias: perraro hæc alea fallit. 50
 Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
 Abnuere, et tabulas a te remove memento;
 Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo

ac nutriet inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis observantia te detegat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres substituaris; ac si casus aliquis puerum ad Inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valde raro frustratur. At quicumque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuses, atque a te codices rejicias: ita nihilominus ut obliquis oculis inspicias quid prima tabula

~~~~~

Baxter.—53 Exc. Sax. Sic tamen ut limus. Zaröt. Sic tamen ut linus; sed

NOTÆ

XII. 122. orbum senem ab insidiatore captum dicit 'inclusum carcere nascæ.' Sic habet: 'Si Libitinam evaserit æger, Delebit tabulas inclusus carcere nascæ, Post meritum sane mirandum.'

Cetaria crescent] Allegoria. Cete, Ciceroni pistrices, sunt pisces maximi: hinc cetaria sunt vivaria seu piscinæ, in quibus aluntur magni quilibet pisces.

46 *Sublatus aletur*] Proprie: nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tam ii tollebantur, atque ut adolescerent educandi tradebantur, si placerent parentibus; dicebanturque sublati. Alii contra spernebantur, jubebanturque exponi ac fortunæ permitti, seu in via publica, seu in sylva, seu in ripa maris aut fluminis.

Ne manifestum Cœlibis obsequium nudet te] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age et caute: paulatim ejus animum demerere, ne suspicio-

ni locum des.

48 *Secundus Hæres*] Secundo gradu hæres; substitutus hæredi seu filio parum valenti, si hæreditatem non adierit: ut tum succedas ei forte e vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49 *Egerit Orco*] Morti addixerit. Orcus Inferorum fluvius est quibusdam; aliis est Cerberus. Ciceroni est ipse Pluto, de Nat. D. III. n. 43. ab ὅρκος, juramentum: quod nihil sit religiosius, quam cum per Stygiam paludem juratur. Festus scribit 'orchum,' et ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50 *Perraro hæc alea fallit*] Raro fit ut inanis sit labor iste, et ars captandi: immo fere semper optatum sortitur eventum.

52 *Tabulas a te remove memento*] Callide nimirum, ne suspiciosus videare.

53 *Rapias*] Raptim et celeriter legas et observes.

Prima Cera] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat.

Cera velit versu ; solus, multisne cohæres,
 Veloci percurre oculo. Plerumque rococtus 55
 Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
 Captatorque dabit risus Nasica Corano.
 ¶ Num furis ? an prudens ludis me, obscura canendo ?
 ¶ O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non :
 Divinare etenim magnus mihi donat Apollo. 60
 ¶ Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
 ¶ Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto

cerata edicat in secunda linea. Celeri aspectu observa an solus an cum pluribus sis hæres. Enimvero nonnunquam scriba ex Quinqueviro saepe factus hiantem corvum frustrabitur ; et Nasica insidiator Corano ludum præbebit. ULYSS. An insanis, an sciens ludificas me, involuta respondendo ? TIRES. O Laërtis filii, quodcumque pronuntiaveris, vel fiet, vel non. Quippe magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. Attamen si fas est, edoce quid significet hæc fabula. TIRES. Quo tempore adolescens Parthis formidolosus, propagata soboles ab excelso

hoc nihil aliud est quam *limis*, ut in textu.—56 *Scribes quinqueviro* Vet. Comb.—59 *Torrentii* codd. meliores, *quicquid dico*.—60 *Bentleii* Regin. et Reg. Soc. item Harl. 4. *mihi donat magnus Apollo. Trinit. Magnus donavit Apollo.*—61 *Quidam* codd. ap. Lambinum, *si licet, edam*.—66 Harl. 4. *hoc faciam*.

NOTE

10. ubi de stylo. Itaque ‘ prima cera ’ significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo versu] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

55 *Recoctus Scriba ex quinqueviro*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vaser, astutus ; utpote qui diu scriba fuerit, ac Magistratus etiam in provincias comitatus sit, vel in municipiis quinquevir extiterit, publica interdum aliqua administratione et procuratione functus : a numero dicti dumviri, triumviri, &c.

56 *Corvum deludet hiantem*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non secus ac vulpes corvum, in *Æsopi* fabula.

57 *Dabit risus Nasica Corano*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim de-

iusus Corano seni. Vide infra.

58 *Num furis*] An more vatium furore correptus ? an sanus et tui compos ?

59 *Laërtiade*] Ulysses filius Laërtis, Ithacæ et Dulichii insularum rex : vir facundus, vaser, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero tota Odyssea celebratus.

Aut erit, aut non] Magna hic inter doctores etiam controversia. Alii contendunt serio loqui Horatium, sive Tiresiam, hoc sensu : Ceteri vates loquuntur obscura et per ambages ; ego vero loquor aperte et sine ambagibus ; quodque futurum prædico, erit ; et contra non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt joculari Horatium, et satyricè irridere ambigua vatium responsa.

62 *Tempore quo, &c.*] Tiresias designat non tantum personas et nomi-

Demissum genus Ænea, tellure marique
 Magnus erit, forti nubet procera Corano
 Filia Nasicæ, metuentis reddere soldum. 65
 Tum gener hoc faciet; tabulas socero dabit, atque
 Ut legat orabit: multum Nasica negatas
 Accipiet tandem, et tacitus leget; invenietque
 Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
 Illud ad hæc jubeo; mulier si forte dolosa 70
 Libertusve senem delirum temperet, illis

Ænea, terra et mari potens existet, strenuo Corano locabitur grandis filia Nasica detrectantis exsolvere integrum debitum. Tum gener hocaget, testamentum offeret socero, rogabitque ut legat. Nasica diu recusatum tandem capiet, ac leget secreto; videbitque nihil sibi et suis relictum nisi fetus. Istis hæc monita addo. Si forte astuta fœmina vel libertus regat senem delirantem, adjunge te his socium;

—68 *Accipiet tandem tacitus* nonnulli codd. ap. Torrentium, quod illi placet.

NOTE

na, sed et tempus ipsum quo res eventuræ sunt: quod alii vates non solent facere. Horatius autem apte inducit Tiresiam velut divinantem ac prædicentem futura quæ nuper facta eo tempore noscebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregie a Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëseos. Vide Æneid. vi. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus] Augustus; de cujus in Parthos victoria, terrore, fama, receptisque signis, iii. Od. 5. et iv. Od. 15.

Ab alto Demissum genus Ænea] De Augusti origine, iv. Od. 5. init. et Od. 15. in fine.

64 *Forti Corano*] Juvenal. Sat. xvi. 54. meminit pariter Corani. Sic habet: 'Ergo Coranum, Signorum comitem, castrorumque æra merentem, Quamvis jam tremulus, captat pater.'

65 *Nasicæ, metuentis reddere soldum*] Nasica avarus pecuniam mutuo acceperat a Corano sene perinde avaro,

sed astutiore: cumque fingeret exsolvere debitum, filiam tradidit; sperans insuper atque ita captans Corani hæreditatem. Nasicæ mentem Coranus intellexit; sibi que minimum fecit e delusa insidiatoris captatione. Neque modo nihil testamento reliquit, sed et voluit Nasicam rescire nihil sibi legatum: atque ex ejus dolore ac mœstitia gaudium sibi affatim risumque dedit.

Soldum] Seu dotem filiæ, seu debitam dudum summam pecuniæ integram.

66 *Gener socero*] Coranus Nasicæ. Ironiæ plena animadvertit passim verba; eoque magis, quod seria prorsus et gravis dictio videtur. Sic et paulo ante: *forti nubet procera Corano Filia Nasicæ, &c.*

67 *Multum Nasica negatas, &c.*] Calide nimirum ex more captatorum, ad amovendam suspicionem, ut ante jam dictum.

69 *Sibi suisque*] Nec sibi, nec filiæ suæ.

Accedas socius: laudes, lauderis ut absens:
 Adjuvat hoc quoque; sed vincit longe prius ipsum
 Expugnare caput: scribet mala carmina vecors?
 Laudato: scortator erit? cave te roget: ultro 75
 Penelopen facilis potiori trade. ¶ Putasne,
 Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
 Quam nequiere proci recto depellere cursu?
 ¶ Venit enim magnum donandi parca juvenus,
 Nec tantum Veneris quantum studiosa culinæ: 80
 Sic tibi Penelopè frugi est, quæ, si semel uno
 De sene gustarit tecum partita lucellum,
 Ut canis, a corio nunquam absterrebitur uncto.
 Me sene, quod dicam, factum est; anus improba Thebis

lauda eos, ut absentem ii te laudent. Nam et hoc prodest. Verum multo utilius est ipsum hominem captare. Qui si demens inconditos faciat versus, applaudat. Si Machus fuerit, ne te oret, cave: sponte ei potiori tuam Penelopen facilis dona. ULYSS. An credis tam probam et castam posse flecti, quam proci a recta via dimovere non potuerunt? TIRES. Scilicet ad eam accessere iuvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quam gulæ sectatores. Hinc pudicam habes Penelopen. Quæ si semel delibaris ex uno sene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram contigit id quod enarrabo. Apud

—76 *Penelopam* codd. Cruqnii et Lambini, item Regin. et Franeq. ap. Bentl. *Penelopen* omnes edd. ante Bentl. *potiori tolle* Harl. 4.—79 *Venit enim magno: donandi, &c.* i. e. *Penelope venalis est*, Bosius ap. Lambinum. *Venit enim* (*indignum!*) *donandi* Bentl. *Venit enim* (vero id) *magnum!* ironice, Tunstall, Epist. ad Middleton, p. 82.—83 *Libri duo antiquissimi ap. Torrent. nunquam*

NOTÆ

76 *Putasne, Perduci poterit*] Persuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyssis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porro sicut prius Damæ latus tegere Ulysses recusavit, ita et snam Penelopen tarpiter addicere multo magis negare intelligendus.

79 *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnarissæpe castitatem notat.

80 *Studiosa culinæ*] Supra Not. vs. 7.

83 *Ut canis, a corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet captæ feræ corium recens

detractum et sanguinolentum, cujus appetentissimi cognoscuntur.

84 *Me sene, quod dicam, &c.*] Aliud Tiresiæ monitum ad demerendum testatoris animum, scilicet frequentioribus ac nimis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis] Anus quædam ita est captata, ut captatorem importunum ac molestum aversaretur. Itaque cum non posset viva, saltem mortua ulcisci voluit. Cavit nimirum suo testamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferet, quasi elabi cupiens, illumque legatis fraudare. Ea quippe

Ex testamento sic est elata ; cadaver 85
 Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres ;
 Scilicet elabi si posset mortua : credo,
 Quod nimium institerat viventi. Cautus adito :
 Neu desis operæ, neve immoderatus abundes.
 Difficilem et morosum offendet garrulus : ultra 90
 Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
 Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
 Obsequio grassare : mone, si increbruit aura,
 Cautus uti velet carum caput : extrahe turba,
 Oppositis humeris : aurem substringe loquaci. 95
 Importunus amat laudari ? donec Ohe ! jam
 Ad cœlum manibus sublatis, dixerit, urge ; et
 Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.

Thebas vetula quædam malitiosa ad sepulcrum sic elata est ex testamento. Hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum. Nempe si posset mortua effigere. Quia, ut opinor, nimis officiis vivam prosecutus fuerat. Callidus accede : nec labori parce ; nec plus æquo urge. Verboſus displicebit moroso et difficili. Ne vero sponte taceas. Esto Davus comicus : permane inflexo capite, valde similis timenti : per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende a turba objectis humeris : aurem accomoda garrulo. Quod si plusculum laudari amat, insta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis sursum manibus dicat : Heus, satis est. Quando vero te liberaverit

exterrebitur.—87 Harl. 6. et Vet. Comb. sic posset.—90 'Bentleius ex conjectura sua frustra reposuit *offendes pro offendet.*' Baxt. *offendit Leidensis ap. Bentleium. garrulus ultro Venet. Glarean. Lamb. et Bentleius. Optimi codd. Cruquii et nonnulli ap. Lambinum ultra.*—93 Codd. Cruquii, Lambini, Harl. 3. 4. Mediol. al. vett. *increbruit.* Harl. 2. 6. alii ap. Cruq. et Vet. Comb. *increpuit.* In quibusdam vett. *increbuit.*—97 Harl. 2. 3. 4. 6. multo

NOTE

conditio erat, ut si portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis] Non una est hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hodie. *Mino.* neque de hac mentio est hic. Alia in Bæotia, hodie *Stives*, Heptapylos cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

90 *Ultra Non etiam sileas*] Ne contra nimis taciturnum te exhibeas.

91 *Davus sis comicus*] Talis esto,

qualis Davus comicus, qui timide et verecunde semper herum alloquitur.

92 *Capite obstipo*] In alternum hamerum inclinato et immoto : quod hominem notat modestum, subditum, et obsequi paratissimum.

95 *Aurem substringe loquaci*] Accinge te ad audiendas quascumque ejus narrationes molestas licet et graves : apage qui interpretatur, Adulatorie prehende auriculam.

98 *Crescentem tumidis infla sermonibus*] Homini vano adulationibus gau-

Cum te servitio longo curaue levavit ;
 Et certum vigilans, Quartæ esto partis Ulysses, 100
 Audieris, hæres : Ergo nunc Dama sodalis
 Nusquam est ? unde mihi tam fortem, tamque fidelem ?
 Sparge subinde : et, si paulum potes, illacrymare. Est
 Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
 Permissum arbitrio sine sordibus exstrue : funus 105
 Egrege factum laudet vicinia. Si quis
 Forte cohæredum senior male tussiet, huic tu
 Dic, ex parte tua, seu fundi sive domus sit
 Emtor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
 Imperiosa trahit Proserpina : vive valeque. 110

diuturna servitute et solitudine, ac vere expectatus audieris : Ulysses esto hæres quartæ partis : tum exclama : Igitur non extat amplius amicus Dama ? Repete vero identidem : Ubi reperiam æque fidum æque constantem ? sique vales, effunde lacrymas aliquot : oportet ficto vultu occultare lætitiæ. Sepulcrum tuæ voluntati commissum ædifica sumptuose. Vicini celebrent præclare factas exequias. Quod si aliquis cohæredum atate propectus labore tussi periculosa ; sive prædium sive domum emere velit, huic tu dic, late quidem sestertio te et traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix jam revocat : vive et vale.

~~~~~

plures et meliores ap. Torrent. et Vet. Comb. urge, Crescentem.—100 *Quartæ sit partis* plurimi. codd. et edd. vett. ante Bentl. *Quartæ esto partis* Harl. 2. 3. 4. 6. quidam Lambini, Bentleii Magdal. et Colbert. item edd. post Bentleium. *Vigilans esto quadrantis Ulixes* Cuning. *Ulixes* vett. codd. Vide Nic. Heins. ad Virg. Ecl. viii. 70. et Heyn. Varr. Lectt. ibid.—103 Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb. *Et sic p. p. illacrymare, et Gaudia ; et sic Bentl. prudenter vultu celare* Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb.

NOTE

denti affatim tribue et indulge, donec ille, velut plenus vento uter, amplius non expetat ; immo dicat : Ohe, satius est.

99 *Cum te servitio, &c. levavit*] Per mortem suam.

108 *Ex parte tua*] Ex parte hæreditatis tibi relicta.

109 *Gaudentem nummo te addicere*] Alii sic explicant : Dic te pecuniam malle quam fundum, adeoque libenter te venditum. Alii interpretantur de ficta et simulata venditione. Lex nempe vetabat rem testamento

legatam donare. At legi fraudem faciebant, nro rem nummo addicentes. Sic enim res vere emta et vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina] Apte omnino sermo abrumpitur, ne Ulysses loquatur id quod loqui decore non poterat. Bene vero Tiresiam repente revocat Proserpina uxor Plutonis et Inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vide 1. Od. 28. item Virgil. Æneid. vi. 545.

SATIRA VI.

HORATII VOTUM.

Laudat Poëta vitam rusticam, minus morbis obnoxiam, liberam a molestis negotiis Urbis, sobriam, frugalem, honestam, quam agat in villa, quam quidem dono acceperat a Mæcenate, ad cuius laudes adeo tacite rem trahit. Atque vitam urbanam ita reprehendit, ut simul landetur scite Mæcenas.

Hoc erat in votis; modus agri non ita magnus,
 Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
 Et paulum sylvæ super his foret: auctius atque
 Di melius fecere: bene est: nil amplius oro,
 Maia nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis. 5
 Si neque majorem feci ratione mala rem,
 Nec sum facturus vitio culpave minorem;
 Si veneror stultus nihil horum; O si angulus ille

HORAT. *Illud fuerat in optatis; mensura agri non valde ampla, ubi esset hortus, et fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius quidpiam concesserunt: abunde est. O fili Maia, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua fucias. Ergo si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac sceleribus; si nihil insanus effragito ejusmodi; O si angulus iste vicinus, qui agrum meum deformat adjungatur! O si fortuna alicubi es-*

Satira septima Libri primi in Ed. Sanad.—3 *Aptius atque codd.* ap. Feam et Jaeck.—4 Ed. ante Bentleium, *nihil amplius.* Harl. 2. 3. 4. 6. quinque Pulmanni, Bentleii plus decem, plurimi ap. Feam, alii, cum edd. Bentr. Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Bipont. Fææ, Comb. et Kidd. *nil amplius.* Unus ap. Feam, *opto pro oro.*—8 ‘Jam inde a puero vidi hanc locutionem prorsus insolentem

NOTÆ

1 *Hoc erat in votis*] Lepida est hæc Satira, et quædam præcepta morum habet valde luculenta, nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem.

Modus agri] Modicum prædium. Virgil. Georg. II. 412. ‘Laudato ingentis rura: Exiguum colito.’ Columel. ‘Modus erit sua cuique moderata voluntas facultasque.’ Vide Plin. XVIII. 5. et 6.

3 *Auctius atque Di melius fecere*] De villa Horatiana I. Epist. 16. jam-

que de ea ante nonnihil, I. Od. 7. II. Od. 18. III. Od. 13. et Epod. I.

4 *Nil amplius oro*] Vide III. Od. 16. et Epod. I. ‘Satis superque me benignitas tua ditavit.’

5 *Maia nate*] Mercurium præcipue colit et invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ: de qua II. Od. 7. et 13. &c.

8 *Veneror*] Enixe et votis importunis exposco. Quidam legunt *tenor*; sed perperam.

O si angulus ille] O si haberem par-

Proximus accedat, qui nunc denormat agellum !
 O si urnam argenti fors quæ mihi monstret ! nt illi, 10
 Thesauro invento qui mercenarius agrum
 Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
 Hercule ; si, quod adest, gratum juvat ; hac prece te oro,
 Pingue pecus domino facias, et cetera, præter
 Ingenium ; utque soles, custos mihi maximus adsis. 15

tendat mihi urnam pecunia refertam, quemadmodum ei, qui, cum thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus, emit et coluit eundem agrum, quem antea colebat conductum ; si contentus sum iis quæ habeo ; a te duntaxat peto hoc, ut pingues efficias greges et alia, præter ingenium ; atque, ut consuevisti, adsis mihi tutor per-

*****

esse, et nullo modo stare posse recto talo. Quis enim in toto Latio nunquam audivit veneror pro 'efflagito', 'impense opto' ? Et usitatus vocis sensus multo minus tolerari potest. Tum conjeceram legendum esse *vemor*: quam pro varia lect. postea inveni in Ed. Delph. ille tamen Editor nulla in medium, lata ratione temere et insulse damnat: vide lib. I. Epl. 19. vs. 37. et ad Heren. lib. IV. 3. Wakef. Ita etiam conj. Erasmus.—9 Div. ap. Cruq. quinque ap. Feam, alique codd. cum edd. ante Cruq. item Heins. et Steph. et Wetzel. *deformat*. Ceteri codd. cum edd. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Dnnster, Bntl. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Heindorf, Wakef. Comb. et Kidd. *denormat*.—10 'Libri post Aldum excusi, qua, id est, siquo pacto, si qua ratione: unde dormitantibus hic interpretibus, etiamnum circumferuntur. At priscae editiones tres, et Pulmanni Bersmannique plures, omnes denique a nobis visi codices: O si urnam argenti fors quæ mihi monstret: præterquam quod Regius habet quam: O si quam urnam argenti fors mihi monstret. Sed placet quæ, quod plurium auctoritate falcitur. O si quæ fors urnam argenti mihi monstret. Si quæ fors, nt alibi si quis casus. II. Sat. 5. 49.' Bntl. quæ etiam Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. plurimi ap. Feam et Bothe, unus ap. Bos. Animadv. et edd. post Bntl. quæ ceteri codd. ap. Gesn.—13 Sex codd. ap. Feam si quis. Harl. 3. oro te.—15 Nonnulli ap. Feam, mihi custos.—19 Duo

NOTE

tem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit ! Persius Sat. VI. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9 *Denormat*] Vitruv. lib. VII. 'Anguli ad normam respondentes exigantur; longitudines ad regulam, altitudines ad perpendicularum.'

10 O si urnam argenti, &c.] O si thesaurum terræ infossum inveniam ! Pers. Sat. II. 10. 'O si Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro Hercule !' Porro thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat: nec enim thesaurus cen-

setur quod metus vel custodiæ causa terræ infossum conditumque fuerit.

12 *Amico Hercule*] Hic lucro inopinato et recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. V. 2. Macrob. III. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. IV.

14 *Præter Ingenium*] Ludit in ambigua significatione vocis 'pingue.' Sensus est: Ne vero ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15 *Custos mihi maximus adsis*] Poëtæ nimirum in tutela sunt Mercurii. II. Od. 7. et 17.

Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
 (Quid prius illustrem Satiris Musaque pedestri ?)
 Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
 Autumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.
 Matutine pater, seu Jane libentius audis,

20

petuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles et arcem, quid potius exornem quam Satiras et Musam pedestrem? Illic neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster vel Autumnus morbifer, lucrum præstans dura Libitinæ. O

NOTE

16 *In arcem*] Villam Tusculanam, in edito colle sitam. Epod. i. sub finem. Item i. Epist. 16.

17 *Quid prius illustrem Satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: quid prius canam et carminibus celebrem quam Deos agrestes, Satyros, Faunos, &c. Vide III. Od. 18. Alii melius: Quid aptius scribam quam Satiras, oratione quidem stricta, sed quæ solutæ similis videatur, et vulgari 'sermoni propior,' ac proinde 'musa pedestris' vocari queat. Vide i. Sat. 4. 40. et seq.

18 *Plumbeus Auster*] Gravia et tardiora efficiens corpora. II. Od. 14. 'Frustra per Autumnos nocentem Corporibus metuemus Austrum.'

19 *Autumnusque gravis*] Juvenal. Sat. IV. 'letiferum' appellat: bene quidem: tunc enim acutiores morbi sunt et frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem Sat. VI. 516. 'metuique jubet Septembris et Austri Adventum.' Cur autem Horatius in sua villa non metuat Austrum in Autumno, quamvis noxium, ipse explicat Epist. I. 16. Sita nempe illa opportune et salubriter haud excipiebat pestilentes Austri flatus: 'Hæ latebræ dulces, et jam, si credis, amœnæ, Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.'

Libitinæ quæstus acerbæ] Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæstum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libiti-

narii, a Libitina funerum Dea: de qua lib. III. Od. 30. Seneca VI. de Beneficiis, comparat vota eorum qui testamenta captant cum votis Libitinariorum: nempe utrique lucri gratia mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc vero præcipue facit quod ex instituto Servii Tullii, Rom. regis, nascentes recensebantur in æde Junonis Lucinæ, pueres in Juvētæ, morientes in Veneris Libitinæ, nummo quidem pro singulis delato. Dionys. Halic. lib. IV. Hinc Sueton. Neron. cap. 39. 'Tantis ex Principe malis probisque accesserunt quædam et fortuita: pestilentia unius Autumni, qua triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.'

20 *Matutine pater*] Janus dicitur 'Matutinus' a Matuta, sive Aurora; et quod mane primus invocaretur, ut qui temporibus præsit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. III. 'Quem in cunctis anteponitis precibus.' Et alibi: 'Incipiamus ergo sollemniter ab Jano et nostro patre.'

Pater] Janum vocamus 'Patrem,' quasi Deorum Deum: inquit Macrobius. Saturn. I. 9.

Jane] Sic appellatur quod quasi Janua sit ad novum annum, immo ad menses singulos, omniaque regat tempora. Macrobius. cit.

Libentius audis] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos suos pluri-

Unde homines operum primos vitæque labores
Instituunt, (sic Dis placitum,) tu carminis esto
Principium : Romæ sponsorem me rapis. ¶ Eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge :
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem

25

Pater Matutine, sive mavis, Jane, a quo homines exordiuntur primos labores actuosæ vitæ, (ita numinibus placet,) tu initium sis versuum meorum. Quando Romæ sum, me fideiussorem esse cogis. Eia, inquis, propere; ne quisquam officiosior ante respondeat. Sive Aquilo stringat terras, sive hyems contrahat dies nivosos

~~~~~

codd. ap. eund. *gravis mortis me quantus*.—21 Quatuor ap. Bothe, *primos operum*.—22 Alii codd. *si Dis placitum est*.—23 *Romam* emend. Marcellius, et recepit Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. in secunda vero et tertia edd. *Romæ*.—24 'Si legemus *urge*, ut habent omnes libri vulgati, horum verborum hæc mihi videtur fore sententia : Eia (inquit Horatius) Matutine urge, atque impelle me acriter ad hoc officium spondendi alicui amico præstandum, ne quis me officiosior existat, atque hanc mihi laudem præripiat. Sin, ut nonnulli libri manuscripti, *urges*; quam scripturam ego magnopere probo; hujus loci hæc erat sententia : tu Matutine me sic hortando *urges*: eia, Horati noli committere, ut quisquam officio satisfaciat prior, quam tu : potest et sic explicari, servata vulgata et communi scriptura, ut intelligamus, Horatium seipsum hortari, eia : *urge* quod agis, *urge* officium tuum, nequis te sit officiosior; sed ego *urges* legi malo.' Lamb. Harl. 2. 3. 4. 6. omnes Gesneri et edd. recentt. *urge*; unus Bersmanni *urges*.—25 *Sive Aquilo terras radit* Cu-

NOTÆ

bus insigniebant appellationibus, honoris vel assentationis causa. Macrobius. 'In sacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonum, Janum Quirinum, Janum Consivium, Janum Patulium et Clausium,' &c. Sic et Horat. Carm. Sæcul. 'Lenis Ilithyia tuere matres; Sive tu Lucina probas vocari, Seu Genitalis.'

22 *Sic Dis placitum*] Ut præsidens temporibus et primis hominum laboribus, desque iis felix auspicius: quippe tu 'in Italia primum Diis templa fecisti, et ritus instituisti sacrorum: unde in Sacrificiis præstationem meruisti perpetuam.' Macrobius jam cit.

Carminis esto Principium] Fave mihi hanc Satiram exordienti, in qua urbanæ vitæ incommoda a matutinis horis persequor.

23 *Romæ sponsorem me rapis*] Hoc primum est incommodum, quod pro aliis spondere frequenter necesse sit, ac forensibus inmultibus interesse.

24 *Ne prior officio*] Ne desis amico, acriter subveni, laborantem in judicio tuere et juva: officium præbe, sive per hyemis frigora, sive per angustias dierum brevissimorum.

25 *Aquilo*] Septemtrionalis ventus, a vehementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex Festo. Græcis Boreas, ἀνὰ τῆς βοῆς, a boatu: quoniam sit violenti flatu et sonori. Gell. II. 22.

Bruma] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone et Festo. Alii factum nomen putant e βραχὺ ἡμέρας, *brevis dies*. Macrobius Sat. I. Isidorus lib. V. Jul. Scaliger de Caus. L. L. lib. I. Bruma, sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast. I. est dies 'prima novi, veterisque novissima Solis.'

Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.

¶ Postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto,
Luctandum in turba; facienda injuria tardis.

¶ Quid vis, insane? et quas res agis improbus? urget.

Iratis precibus; tu pulses omne quod obstat,

30

orbe interiori, oportet ire. Postea vero quam aperte et manifeste dixi quod mihi noceat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis. Hi vero increpant: Quid petis stulte; et quid moliris? Quidam autem iracundas addit imprecationes: An

ning.—27 Quinque codd. ap. Feam, *quod noceat clare*. Sex ibid. *locutum*.—28 'Scribe ex Bersmanni Pulmannique codd. nostrisque ad unum omnibus, et tribus edd. vet. *et facienda injuria*.' Benth. Ita habent Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb.—29 'Bentleius de suo posuit, *quam rem agis*, nimis scabre, uti ego sentio.' Buxt. Ita Bodoni, et Wiel. *quæ agis rerum?* Cuning. ex ingenio. *quid tibi improbus?* Harl. 6. et Vet. Comb.—30 *Iratus* duo codd. ap. Feam *pulses* codd. Bersm. et sex ap. Feam. *obstat* duo codd. ap. eund. et unus ap. Val.—

NOTE

26 *Interiore gyro*] Breviori cursu et ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior sit, Sole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in Sphæra nostra obliqua hyemalis Tropicus ita ab Horizonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terra existat. Cic. ii. de Nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato, 'cursu interiore brevi convertitur orbe.'

Ire necesse est] Ad spondendum pro altero.

27 *Postmodo, quod mi obsit, &c.*] Alterum est incommodum, quod postquam spondendi, vix e turba me eripere liceat; quodque luctandum et iurgandum sit cum obviis et remorantibus.

Quod mi obsit] Certe raro est expers molestiæ et damni quisquis pro altero spondet. Proverb. cap. 6. 'Si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus ex verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.' Bias sapienter admodum dicebat: 'Sponde, noxa

præsto est.' Cic. Epist. ad Brut. 'Dependendum tibi est quod mihi pro illo spondidisti.'

Clare certumque locuto] Debet enim sponsio ac fidejussio præstari disertis verbis et sine ambagibus. Alii locum hunc minus recte intelligunt de advocacy et peroratione causarum: afferuntque verba Tullii de Petit. Consul. 'Nonnullos esse tibi iratos ex iis causis quas egisti necesse est.' et alibi: 'Quos læsisti cum pro amico contra eos diceres.'

28 *Facienda injuria tardis*] In forensi turba pulsare oportet et objurgare tardius euntes, dum inde quam primum exire contendit.

29 *Quid vis, insane?*] Ita reluctatur qui ab Horatio festinante pulsatus est; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversus Horatium excandescentis, quod ipsius obtestantis patrociniū aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

Ad Mæcenatem memori si mente recurras.

¶ Hoc juvat, et melli est, non mentiar. At simul atras

Ventum est Esquilias, aliena negotia centum

Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam

Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.

35

igitur evertas quicquid obstat tibi ad Mæcenatem festinanti, urgente memoria? Ut verum dicam, illud jucundum et suave est. Verum cum ad Esquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput et latera. Roscius poscit ut ei cras optu-

32 Exc. Sax. unus Bersmanni, et undecim alli Feæ, *mentior*; et sic Harl. 6. et al. ap. Benth. ac simul quatuor codd. Feæ.—33 *Esquilias* var. lect. ap. eundem. Vid. ad Epod. v. 100.—35 *Roscius* plurimi codd. et Venet. 1486.—

NOTÆ

31 *Ad Mæcenatem memori si mente recurras*] Dum properas adire Mæcenatem condicto tempore: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel deesse metuas.

32 *Hoc juvat, et melli est*] Objurgationes ejusmodi quantumvis invidiosæ me quidem delectant, et quasi mel dulces videntur: adeo Mæcenatis mentio, nomen, et recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium hoc genus molestiarum urbanarum est. Cum vero ad Mæcenatis ædes in Esquilias sitas veni, assiliunt importuni plerique sua mihi negotia commendantes: quos amoliri nefas. De Mæcenatis ædibus apud Esquilias, III. Od. 29. 10. et I. Sat. 8. 14. vide ibi Not.

Atras Esquilias] De atris curis quidam interpretantur: at melius alii de sepulchro, quod fuerat olim in Esquilias; ut fuisse disserat Epod. v. 100. Epod. XVIII. 6. et I. Sat. 8.

34 *Per caput et circa saliunt latus*] Undique adoriuntur et circumobsident. Præclara Hypotyposis.

Ante secundam] Mature, ut tempus habeat de re sua disserendi tecum,

Delph. et Var. Clas.

Horat.

priusquam forum aperiatur, ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. à huit heures précises du matin, plutôt devant qu'après; una scilicet hora ante iudicia, quæ hora tertia exercebantur. Martial. IV. 8. 'Exercet raucos tertia causidicos.' ubi et diei varias occupationes pro diversis horis explicat. Porro ex alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide I. Epist. 19. 8. et Alex. ab Alex. IV. 20.

35 *Sibi adesses*] Quasi advocatus, adjutor, fautor. Apud Judices actor et patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati; suaque præsentia vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvant.

Ad Puteal] Ad iudicium. Puteal locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. I. Epist. 19. 8. 'forum Putealque Libonis Mandabo siccis.' Nimirum in ipsis gradibus, ad lævam Curiæ, statua erat Aetii Navii Anguria, qui, inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novacula disciderat. Ibidem porro cotem illam et novaculam esse defossam tradunt, snpraque impositum puteal, id est, umbellam sive

3 T

De re communi scribæ magna atque nova te
 Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
 Imprimat his cura Mæcenus signa tabellis.
 Dixeris, Experiar : Si vis, potes, addit, et instat.
 Septimus octavo propior jam fugerit annus, 40
 Ex quo Mæcenus me cœpit habere suorum
 In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
 Vellet, iter faciens, et cui concedere nugas
 Hoc genus ; Hora quota est ? Threx est Gallina Syro par ?

leris ad Puteal, ante horam secundam. Horati, Scribæ te rogant ut hodie redens ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenus has tabellas obsignet. Quod si his respondeam ; Tentabo : est qui reponat et urgeat : Atqui potes, si lubet. Prope finem habet annus septimus, et mox octavus incipiet, ex quo tempore Mæcenus inter familiares me ascivit, ad id vero solum, quem in currum assumere placeret, quando viam iniiit : et cum quo loqueretur futilia ejusmodi : Quota est hora ? Gallina Thre-

37 Duo codd. ap. Feam, *Orabunt hodie*.—42 Quatuor codd. ap. Feam, Harl. 6. et Vet. Comb. *ad hæc*.—43 Dno codd. *Fæx, et cui est credere* ; duo alii *eiusdem, et cui concedere*.—44 *Trex* quatuor codd. *Fæx*, alius ap. Palm. *Threx* prætulit Bentleins, enmque secuti Baxt. Cuning. Sanad. Val. Oberlin. Bipont. Wakef. et Comb. *Thrax an Gallina* Lamb. et duo codd. Bersmanni.

NOTÆ

operculum, quale puteis imponi solent. Cic. de Divin. i. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire solitos idem testatur pro Sextio, n. 18. 'Puteali et fœneratorum gregibus inflatus.' Item Pers. Sat. iv. 'Si puteal multa cantus vibice flagellas.' Vide Cæl. Rhodig. x. 17.

36 *De re communi Scribæ, &c.*] De Scribarum se numero fuisse ostendit.

Scribæ] Gall. *les Greffiers, ou Secrétaires de l'Epargne*. Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximæ probitatis a Quæstoribus allectos. Alex. ab Alex. ii. 2.

38 *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat : O Horati, cura ut Mæcenus sigillo muniat has tabellas : oro te etiam atque etiam.

Signa] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo

concreditum Mæcenati, diximus ad Epod. i. 3. et constat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Diene lib. li. &c.

39 *Dixeris, Experiar*] Si huic dixeris : Curabo, et experiar, namquid a Mæcenate id beneficii queam obtinere tibi, &c. Horatii modestiam advertite, Lector, suam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summe valere diceretur. Vide et quæ sequuntur.

40 *Septimus octavo propior*] Septimus hic annus prope est elapsus, et mox octavus agetur, ex quo, &c.

42 *Duntaxat ad hoc*] Non ad res graves, sed ad nugas et jocos, atque ad relaxandum animam magnis curis passim distentum me adhibet Mæcenæ, inquit Noster, duntaxat.

44 *Threx est Gallina Syro par*] An ille gladiator huic par est virtute, robore, arte, peritia ; ille secutor huic retiario ; ille Thrax huic Mirmilloni ?

Matutina parum cautos jam frigora mordent : 45
 Et quæ rimosa bene deponuntur in aure.
 Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
 Invidiæ. Noster ludos spectaverat una ;
 Luserat in campo ; Fortunæ filius ; omnes.
 Frigidus a Rostris manat per compita rumor : 50
 Quicumque obvius est, me consulit ; ¶ O bone, (nam te
 Scire, Deos quoniam propius contingis, oportet,)

cuius estne par Syro? Incautos jam stringit frigus matutinum ; et similia quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde vero magis ac magis obnoxius invidia sui. Aiunt plerique : Noster Fortunæ filius ludos spectavit : in campo Martio certavit cum Mæcenate. Quod si e Rostris per plateas frigidus rumor discurrat ; quisquis occurrerit interrogat me : O bone, an de Dacis aliquid accepisti? quippe te

~~~~~

Threx Gallina Harl. 2. 4.—46 Duo codd. *Fææ, rimosam . . . aurem.* Duo alii ejusdem, *disponuntur.* Tres etiam, *deponentur.*—48 Duo codd. *Fææ, luserat* pro *ludos.* 'Locum hactenus male acceptum sic lego et distinguo : *Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam Invidia noster : ludos spectaverit una : Luserat in campo : Fortunæ filius, omnes.* Ceteram pro *spectaverat, Luserat*, quæ in vulgatis hactenus obtinuerunt, reposuimus ex Galeano nostro, Lambethano, et Collegii Trinitatis codice, *spectaverit*, et ex postremo eorum, *Luserit.* *Ludos spectaverit una*, hoc est, *Si spectaverit* ; ut supra vs. 39. 'Dixeris, expe-riar,' pro 'si dixeris : ' et Serm. sequente, vs. 32. 'Jusserit ad se Mæcenas,' pro 'Si jusserit.' Omnia, opinor, jam plana sunt et extra aleam constituta. Aliorum hic explicationes in tenebris cespitantium parco exagitare : tute jam facile per te videris, ut omnes in nervum denique erumpant.' *Bentl.* Bentleium secuti Cuning. Sanad. Wakef. Heindorf. et Kidd.—52 Vat. et

NOTÆ

Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fuse explicavi ad Juvenal. Sat. II. 143. et Sat. VIII. 200.

45 *Matutina parum cautos, &c.*] Verba hæc innunt scriptam Autumni tempore hanc Satiram.

46 *Et quæ rimosa, &c.*] Et similia quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atque homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audit in obvios quosque statim effundenti : qualis ille apud Terent. de seipso prædicans : 'Plenus rimarum sum : hac atque illac perfluo.'

48 *Noster ludos spectaverat una, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi : En ille Fortunæ filius simul cum Mæce-

nate ludos spectavit : en cum ipso luserat in campo Martio : de hoc vide I. Od. 8. Not.

50 *Rostris*] In foro Rom. erant Rostra, id est, suggestum ante Curiam Hostiliam exstructum, ornatum vero navium rostris ab Antiatibus captarum ; unde nomen. Liv. lib. VIII. Varro de L. L. lib. IV. Ex eo loco leges ferebantur, et conciones ad populum habebantur : immo et jus dicebatur.

Rumor] Est fama incerta sine capite, id est, sine auctore. *Frigidus*] Vel tristis, vel levis.

52 *Deos*] Augustum, Mæcenatem.

Num quid de Dacis audisti? ¶ Nil equidem. ¶ Ut tu
Semper eris derisor! ¶ At omnes Di exagitent me,
Si quicquam. ¶ Quid? militibus promissa Triquetra 55
Prædia Cæsar, an est Itala tellure daturus?
Jurantem me scire nihil mirantur ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis:
O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit, 60
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitæ jucunda oblivio vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, simulque

scire oportet, qui ad magnates accedat. Tum ego: Nihil certe. Illi continuo: Ergone tu semper derisor fueris? Me, inquam, disperdant omnes Dii, si quicquam scio. Ecquid? aiunt, agros militibus promissos an assignabit Augustus in Sicilia, an in Italica regione? At affirmantem me nihil scire admirantur velut hominem raram et profundæ taciturnitatis. In istis diem perdo infelix, non absque desideris: o villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxie capiam ibi, modo scripta veterum legendo, modo dormiendo et otiano? o quando apponetur fa-

*****

alter Fæ, quando propius; duo alii, quoniam propior.—53 Codex Barberinus Et tu.—54 Codex Bamberg. ap. Jaek, derisor ad omnes; et ita edd. ante Lamb. derisor. At omnes Vat. ap. Feam, et Harl. 2. 3. 4. 6.—56 Vat. et tres alii ap. Feam, Cæsare est.—57 Benth. miratur ex uno Ms. et quia præcesse- rit quicumque: levibus sane argumentis contra alios Mss. omnes et editores. Notavit rectius Baxterus, hic de multitudine agi; et quicumque esse collecti- vum. Miror, Cun. et San. pedibus ivisse in novitatem. Fæa. et unum codex Bamberg. Chisianns, Vatt. duo, et totidem alii ap. Feam.—60 Bamberg.

NOTE

53 De Dacis] Cum his tunc Ro- mani bellum habebant. Vide II. Od. 20.

55 Militibus promissa Prædia] Sicut jam assignata fuerant post Philip- pensensem victoriam. Vide supra Sat. II. 110. et seq. Item Virgil. Ecl. I.

Triquetra] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; ha- betque in triplici angulo triplex pro- montorium, Pelorum, Pachynum, Li- lybæum. Hinc Ovid. Fast. IV. 'Terra tribus scopulis vastum præcurrit in æquor Trinacris; a positu nomen adepta loci.'

63 O quando faba, &c.] Quando ruri

vescar fabis, oleribus, &c. tranquil- lam ejusmodi vitam agrestem præfero lautis epulis quibuscumque.

Faba Pythagoræ cognata] Varia hic varii comminiscuntur. Aiunt pleri- que fabam Pythagoræ cognatam dici ironice quidem et satyricæ, quasi ho- mini cœvæ et consanguineæ; nem- pe quod ille assereret fabam ex ea- dem origine et eodem tempore cum homine natam; eamque, si pyxide inclusa servetur vel infodiatur, in carnem et sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosim af- ferre huc velim: cognatam interpre- tabor amicam. Fabis enim aliisque

Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo ?
 O noctes cœnæque Deum ! quibus ipse, meique, 65
 Ante larem proprium vescor, vernasque procaces
 Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,
 Siccat inæquales calices conviva, solutus
 Legibus insanis ; seu quis capit acria fortis
 Pocula, seu modicis uvescit lætius. Ergo 70

ba Pythagoræ affinis, simulque olera condita lardo pingui ? O noctes et epulæ Deorum, in quibus ego et familiares cœnamus ad Larem meum, ut protervos fumulos alo cibus libatis. Ibi quisque liber a stultis legibus, ad arbitrium exhaurit scyphos diversos ; sive capax ingentes sumit calices, sive minoribus cupit madescere. Tum

*****

ego aspiciam, sine te.—66 Unus Vat. et Barberinus, proprium fungor.—67 Vat. unus ap. Feam, unus item Bentleii, cum ut cuique, quod receperunt Benth. et Kidd.—69 Donsa, quis cupit. Harl. 2. quis capit.—70 Tres Vatt. et duo alii ap. Feam, al. ap. Lamb. Pulm. Cruq. Talbot. et Oberlin. uvescit ; et sic edd. Lamb. Pulm. Cruq. Talbot. Pine, Valart, Oberlin, Dac. Benth. Cuning. Baxt. Sanad. Sandby, Gesn. Zenn. Wakef. Comb. et Kidd. tumescit duo ap. Feam. rivescit tres ap. eundem. humescit Exc. Sax. Harl. 2. 3. 6. Zarot. Florent.

NOTÆ

leguminibus atque oleribus omnique cibo parabili Pythagoras et Pythagorici libenter vescebantur : carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem et sanitatis gratia : quanquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. de Divin. II. n. 119. Diogen. Laërt. lib. VIII. Athen. lib. IV. et X. Plin. XVIII. 12. Gell. IV. 11. Cæc. Rhodig. XXI. 3. XXVIII. 12. XXX. 36. Et quæ nos ad Juvenal. Sat. XV. 173. ubi de anthropophagis quibusdam ita scribit : ' Quid diceret ergo, Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui Tanquam homine, et ventri indulisit non omne legumen? '

Pythagora] Vide I. Od. 28. Epod. XV. et II. Sat. 4.

65 *O noctes, cœnæque Deum]* O quieti somni ! o epulæ tranquillæ et jucundæ, quantumvis sobriæ et frugales, certe nectari et ambrosiæ Deorum æquiparandæ ! vel *noctes* dicit

Poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66 *Ante Larem proprium]* Religiose Diis domesticis libans, et primitias offerens rusticarum dapum ; ac postea e libatis dapibus hilariter cum familiaribus et servis cœnans. Vide I. Od. 12.

Vernas] Sic vocantur qui ex ancillis nati sunt verno tempore. Festus. *Procaces*, a procando, sive poscendo.

69 *Legibus insanis]* De his convivorum legibus, vide II. Od. 7. Not.

Seu quis capit acria fortis Pocula] Plin. XIV. 22. refert ' Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum ; ' atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macroh. Saturn. II. ult. Gell. XV. 2.

70 *Uvescit [humescit]* Al. *uvescit*. IV. Od. 5. in fine, ' nvidi, ' id est, bene poti, madidi, ac pleni vino.

Sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
 Nec, male necne Lepos saltet; sed quod magis ad nos
 Pertinet, et nescire malum est, agitamus; utrumne
 Divitiis homines, an sint virtute beati;
 Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos; 75
 Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus.
 Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
 Ex re fabellas. Si quis nam laudat Arellî

fit confabulatio non de aliorum prædiis vel ædibus; neque utrum Lepos inepte saltet, an non: sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, quærimus; an opibus homines, an virtute felices existant; utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honestum; item quid sit bonum, et quæ ejus perfectio. Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propositum narrat. Etenim si quis imperitus laudat anxias Arellii divi-

~~~~~

Fabric. 1555. al.—72 Bamberg. ap. Jaeck, *necne nepos*; ita etiam Harl. 2. 3. 4. et alii nonnulli ap. Feam.—75 Vat. et Gregorianus, *rectumne*.—76 Vat. et duo al. ap. Feam, *quod ejus*.—77 Curvius Vat. et Angelic. Servius duo alii Vat. et Gregor. Gerrius Florent. 1482. Venett. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. vicinos Bamberg. tres Vatt. Angelic. unus Bersmanni, et alii ap. Feam, Pulm. et Cruq.—78 *Si quis nam* tredecim codd. ap. Feam, alii apud Bersm. Bentl. edit. Mediol. Zar. 1470. Junta 1503. 1514. revocavit in textum Bentl. inde Baxt. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. ‘*Si qui nam* Cun. ut aliquid de suo proferat; sed ubi invenit qui pro *quis* sine interrogatione? Ineptius adhuc Dacerius reponit Bentleio, nusquam inveniri positum *nam* post duo verba, ut *ei quis*; quod etiam illi videtur durius, et sine necessitate. Immo elegantius videbitur Latinis auribus; et *num quid nam* apud omnes scriptores, æque ac *si quis nam*, exemplo est; pluribus etiam verbis interjectis; ut apud

NOTÆ

71 *Non de villis domibusve alienis*] De his invidi et avari sermocinantur: ut deliciarum sectatores et voluptarii de saltatoribus et scurris.

72 *Lepos*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator; Lepos dictus a molli, scita, et lepida saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus Gell. XIII. 11. &c.

75 *Usus rectumne*] Alii quippe sentiebant amicitias propter utilitatem colendas: alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi: ‘Solem,’ inquit, ‘e mundo tollere videntur qui amicitiam e vita tollunt. . . . Amicitia tantas opportunitates habet, quan-

tas vix queo dicere,’ &c.

Rectumne] Cic. mox cit. ‘Virtus amicitiam et gignit et continet . . . Virtutum amicitia adjutrix a natura data est.’ Et in fine ejusdem lib. ‘Vos hortor, ut ita virtutem locetis, sine qua amicitia esse non potest, ut, ea excepta, nihil amicitia præstabilis esse putetis.’

76 *Summumque quid ejus*] In quo consistat summum bonum: hoc enim in voluptate alii, alii in virtute ponebant. Vide Cic. de Finib. Tusc. Quæst. &c.

78 *Ex re fabellas*] Sunt fabulæ ad persuadendum valde commodæ et efficaces, si apposite adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbii et pa-

Solicitas ignarus opes, sic incipit : ¶ Olim
 Rusticus urbanum murem mus paupere fertur 80
 Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum ;
 Asper, et attentus quæsitis, ut tamen arctum
 Solveret hospitii animum. Quid multa ? neque ille
 Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ :
 Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi 85
 Frusta dedit, cupiens varia fastidia cœna
 Vincere tangentis male singula dente superbo ;
 Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
 Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.

tias, illa exorditur : Quondam mus agrestis urbanum murem cavernula dicitur accepisse, vetus hospes veterem amicum ; durus, et studiosus rerum congestarum ; ita tamen ut animum restrictum laxaret hospitum gratia. Quid plura ? Nec parce dedit e congesto cicere, nec ex avena oblonga : ore portans acinum desiccatum, et semesa lardi frustula obtulit, optans multiplici dape vincere nauseam fastidiose singula delibantis superbo dente ; dum ipse ædium dominus in stramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abstinens. Denique urbanus hunc sic allocu-

Plaut. in Pers. II. 3. 13. ' *Fea. nam si quis* Harl. 6.—81 Harl. 4. *Accepisse casa.*—82 *Asper et intentus* tredecim codd. ap. Feam. alii Mss. apud Cruq. Acron, edit. Venn. 1486. 1514. ' *Rectius aliorum Mss. et editorum vulgatum attentus ;* ad mentem auctoris, qui laudat prudentem domini custodiam, ut r. Epist. 7. 91. non unice in id incumbens. Similia passim apud auctores. Terent. in Adelph. v. 8. 31. ' *Fea.*—83 Plus triginta codd. ap. Bothe, et Feam, alii ap. Pulm. et Bentl. Gott. Exc. Sax. Zarot. Florent. 1482. Venett. 1481. 1483. 1485. 1490. 1492. 1509. 1552. Ald. 1501. Junt. 1503. Argent. 1514. Basil. 1527. 1531. Dion. ab Harsio 1538. R. Steph. et Gryph. *neque ille ;* quod revocavit Bentl. eumque secuti Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Val. Gesn. Zeun. Bipont. Oberlin. Wetzl. Heindorf, Dæring, Wakef. Comb. Kidd. Bothe, Fea, et Jaeck. *neque illi* Ald. 1509. 1519. et inde usque ad Bentl.—

NOTE

rabolis inspersi sunt. Hisque per sæpe usus est Christus Dominus, veritas Dei et sapientia. ' Ut, quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem et exempla teneatur : ' S. Hieronym. Comment. in Matth. lib. III.

Arell] Arellinus famose avarus : contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert apte exemplum et apologum rustici muris et urbani.

83 *Hospitiis]* Hospitibus amice ex-

cipiendis.

84 *Nec longæ invidit avenæ]* Hellenismus.

86 *Varia cœna]* ' Dubiam cœnam ' dixit supra II. Sat. 2. 77.

88 *Horna]* Nova, hujus anni. III. Od. 23. 3.

89 *Ador]* Frumenti genus, ab edendo appellatum ; vel, quod aduratur, ut e tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis. Festus. Alii aliter.

Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice, 90
 Prærupti nemoris patientem vivere dorso ?
 Vis tu homines urbemque feris præponere sylvis ?
 Carpe viam (mihi crede) comes, terrestria quando
 Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
 Aut magno aut parvo leti fuga : quo, bone, circa, 95
 Dum licet, in rebus jucundis vive beatus ;
 Vive memor quam sis ævi brevis. Hæc ubi dicta
 Agrestem populere, domo levis exsilit: inde
 Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
 Mœnia nocturni subrepere. Jamque tenebat 100
 Nox medium cœli spatium, cum ponit uterque
 In locuplete domo vestigia ; rubro ubi cocco
 Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
 Multaque de magna superessent fercula cœna,
 Quæ procul exstructis inerant hesterna canistris. 105

tus est : Amice quorsum ærumnosus degis ad latus montis ardui? visne homines et urbem præferre sylvis desertis? Mihi ausculla, iter mecum ingredi; quandoquidem animantia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi ratio est sive parvo sive magno. Quocirca, o bone, quamdiu potes, rebus fruiere jucundis, recordatus quam brevi tempore sis victurus. Sermonibus illis excilatus rusticus pro-silit alacer e domicilio. Hinc uterque viam institutam decurrunt, cupientes noctu subire civitatis pomarium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in aedes opulentas, ubi stragula fulgebat purpurea super thoros eburneos, et plurimæ dapes restabant e lauto convivio, quæ heri procul fuerant in sportu-

~~~~~

90 Vat. et alius ap. Feam, qui te.—92 Vin' tu Lambinus ex sex codd. ' Hinc adept est, quod vin' tu in plerisque editionibus hodie comparet. At de codicibus ipse viderit : nos in omnibus nostris, ut et Cruquius, Pulmannus, Bersmannusque in suis, vis tu reperimus : neque aliter habent Venetæ et Locheriana. Utra autem lectio minus concinna sit, jam poteris judicare. Siquidem Vis tu elegantissimus Idiotismus est, acutissimo Gronovio patri observatus et copiose enarratus ad Senecam De Ira III. 38. et Epist. LVIII. et Præfat. ad iv. Natur. Quæst. Martialis, x. 83. 1. et 9.' Bentl.—94 Duo Vatt. et totidem alii ap. Bothe, nec ulla.—95 Gott. et Florent. 1482. bene.—97 Vat. et unus ap. Feam, brevis ævi.—105 Duo codd. Feæ, unus item Valart. hesternæ

NOTÆ

93 *Terrestria quando, &c.*] Vel ex persona murium aliorumque brutorum, vel ex persona atheorum, hoc dicit Poëta.

97 *Vive memor quam sis brevis ævi*] Eandem hanc orationem tribuit Her-

culi Euripides in Alceste, ut bene observavit Muretus.

104 *Fercula*] A ferendo vocatur sic vasa eduliorum, et per Synecd. ipsa edulia, &c.

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
 Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
 Continuatque dapes; nec non vernaliter ipsis
 Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
 Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque 110
 Rebus agit lætum convivam; cum subito ingens
 Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
 Currere per totum pavidi conclave; magisque
 Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
 Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vita 115
 Est opus hac, ait, et valeas: me sylva cavusque
 Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

lis congesta. Postquam igitur rusticum statuit in stragula pretiosa recubentem, velut expeditus hospes circumcursat; cibos cibis accumulat, et instat famuli ministrat sedulus, prægustans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutata conditione, hilaremque se convivam exhibet favente fortuna; quando magnus repente forium strepitus toris ambos expulit. Mox trepidi ceperunt fugere per omne cubiculum: gravius autem expacescere quasi moribundi, cum aedes amplæ insonuerunt magnis canibus. Tunc agrestis dixit: Nequaquam me juvat vita ista: eique nuntium remitto: me nemus et cavernula a periculis libera consolabuntur exiguo legumine.

catinis.—108 Harl. 3. duo Vat. sex ap. Bothe, *verniler*; ita Mas. apud Pulm. Cruq. Benth. Val. Combe; et ita Dac. Benth. qui probat; inde Cun. San. Fea, Jaek, Döring, Phil. Batt. Sandby, Val. Comb. Kidd. et Wakef. Al. *vernaler*. Eadem varietas apud Nonium Marc. c. 1. v. 'Vernaliter'.—109 *Prælibans* Ms. unus apud Talb. ex 2. aliis restituit, et probat Benth. inde Cuning. San. Phil. Sandby, Val. Wakef. Wetzel. Comb. Kidd. Fea, Jaek, et Döring. *prælambens* edit. Princ. Flor. 1482. Al. *prælambens*. quod atat Vat. et alter ap. Feam. quod offert duo ap. eundem.—110 *Ille cubat gaudens* duo Vatt. Barberin. et tres alii ap. Bothe.—111 Duo Vatt. et totidem alii, *tunc subito*.—114 *Exanimi trepidare, domus simul* Cuning. ex ingenio.—115 *Est opus hæc* Vat. et alius ap. Bothe.

NOTE

108 *Vernaliter*] Al. *verniler*, more servorum prælambens dapes quas affert.

114 *Molossis*] Ingentibus canibus e Molossia, regione Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117 *Ervo*] Quovis legumine. Sy-

need. *Ervo*, Græcis ἔρπος, Gall. *ers*, legumen est pisis affine, saginandis armentis utile. Columel. Plin. Virgil. Ecl. III. 100. ejus meminit, si fides quibusdam veteribus membranæ. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ *ervo*.

SATIRA VII.

Lepide se ipse carpit ex persona servi, et ostendit liberum esse solum sapientem. *Baxt.* (Sequitur hic quoque morem suum, et severiora præcepta, quæ approbare se aulicis suis posse vix sperat, ex persona Crispini proponit (ut in Damasippo II. Sat. 3.), quæ venusta quadam (Economia hic a servo sibi suo fingit ingeri. *Gesn.*) Inducitur servus, qui, data per Saturnalia dicendi libertate, Horatio ea objicit, quæ ei vulgè ab obtrectatoribus et malevolis hominibus crimini data esse videntur. Hac ratione haud dubie efficere voluit, ut obtrectatio vana et irrita redderetur. Nam quæ hic vituperantur, ea primum a servo nequam proferantur, deinde partim sunt reprehensione non digna; partim prorsus sunt ficta et a persona Horatii aliena, veluti quæ Davus ex Crispini Stoici philosophi janitore audierat et hic confuse repetit; partim leviora vitia, a quibus se non liberum esse ipse Poëta alias fatetur, et quorum facile ab æquis rerum iudicibus veniam sibi datum iri sperabat.

JAMDUDUM ausculto; et cupiens tibi dicere servus
 Pauca, reformido. ¶ Davusne? ¶ Ita, Davus, amicum
 Mancipium domino, et frugi quod sit satis; hoc est,
 Ut vitale putes. ¶ Age, libertate Decembri

DAVUS. *Jam diu est quod te audio: atque avens tibi pauca loqui, ego famulus timeo.* HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam Davus hero servus fidelis, ac frugalis abunde: id est, ut vita dignum existimes.* HOR. *Age, fruiere licentia*

~~~~~

Satira octava Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphen hanc habet in codd. ap. Jacck, *Lepide se ipse carpit ex persona servi, et ostendit, liberum solum esse sapientem.*—4 Bestius de Rat. Emend. Leg. p. 199. hinc verbis substituit, *Ut tu id tale putes.* Leviori correctione, una literula mutata, Cannegiel. ad Ulpiani Fragm. tit. xxii. p. 93. legit, *Ut vita... reputes.* 'Ambo

NOTÆ

1 *Jamdudum ausculto*] Snum ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitiosus a servo suo pariter reprehendi se juste quidem putet et sentiat. Porro sententiam hanc asserit: Solum sapientem esse liberum: quam tractat Cicero Parad. v. et Pers. Sat. v.

Ausculto] Ad omne obsequium paratus asto.

2 *Davusne*] Ipsene Davus hæc loquitur?

4 *Ut vitale putes*] Habebant domi-

ni in servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedula et diuturna servitute videri sibi meruisse apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longe petitas. Quidam volunt Davum significare se mediocriter bonæ esse indolis, quod contra raro sint longævi qui indole sunt eximia: Seneca Controv. i. 'Tam immature magnum ingenium non esse vitale.' Alii sic: Davus ostendit se in victu moderatum ac temperantem diutius esse victurum,

(Quando ita majores voluerunt) utere; narra. 5
 ¶ Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget
 Propositum; pars multa natat, modo recta capessens,
 Interdum pravis obnoxia: sæpe notatus
 Cum tribus anellis, modo læva Priscus inani,

mensis Decembris, quandoquidem ita sanxerunt majores nostri; loquere. DAV. Plerique hominum obstinate vitiis delectantur, et perseverant in pravis moribus. Alii multi fluctuant, nunc virtutem sequentes, alias vitiis obsequentes. Sic Priscus frequenter visus est cum tribus annulis: paulo vero post sinistra vacua diversus

desipiunt.' *Fea. decembris* duo Vatt. et totidem ap. Bothe.—9 Edd. vet. usque ad Lambinum, *anellis*; et sic Delph. Benti. Wetzel. Wakef. Kidd. et Döring. *anellis* vero exhibent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes codd. ap. Feam, et Jaeck, alii ap. Lamb. et Torrent. Vet. Comment. Cruquii, item Cruq. in Notis, Lamb. Torrent. Bond. Schrevel. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Comb. Fea, Bothe et Jaeck.

NOTE

contra morem servorum, quos edacitas brevi conficit.

4 *Libertate Decembri utere*] Dic libere quicquid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe XIV. Kal. Janu. celebrabantur, in honorem Saturni, et monumentum aurei sub ejus regno sæculi, quo tempore cuncti æquales erant tam servi quam ingenui. Macrob. i. 10. 'Saturnalia uno die solita peragi: post in triduum propagata, adjectis a Cæsare huic mensi diebus, deinde ex edicto Augusti; quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit . . . sed Sigillariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiæ religionis extendit.' Alex. ab Alex. ii. 22. 'Saturni festis diebus servos ingenueorum ministeria occupare, pileos sumere, et a liberis nullo discrimine differre, stipesque invicem dare, et munera missitare, servatum est. Regna quoque sortiri inter æquales, et tanquam reges imperitare, magistratus purpuram induere, reliquos in veste candida diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis et exteris com-

munis fuit. Namque apud Babylo-nios Sacea appellantur festa, quibus dies quinque imperabant servi domini; eorumque unus stola sumta dominabatur,' &c. Vide supra Sat. III.

7 *Natat*] Instabilis est: sicut nantes modo contra flumen, modo currente feruntur amne.

9 *Cum tribus anellis*] Plures annulos gestare luxuriosum habebatur.

Priscus] Hic orator fuisse dicitur, Senatorii quidem vel certe Equestris ordinis.

Læva inani] Sine ullo annulo: quod egestatis signum. In læva utpote minus actiuosa annuli gestantur. Macrob. vii. 13. 'Annulum in digito, qui minimo vicinus est, quem etiam medicinalem vocant, et manu præcipue sinistra gestandum esse.' Gell. x. 10. 'Repertum est nervum quandam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.' Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. xxxiii. 1. ubi de origine et jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. ii. 9. &c.

Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas, 10
 Ædibus ex magnis subito se conderet, unde
 Mundior exiret vix libertinus honeste :
 Jam mœchus Romæ, jam mallet doctor Athenis
 Vivere, Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
 Scurra Volanerius, postquam illi justa cheragra 15

vixit; adeo ut vestem mutaret horis singulis: exiens autem superba e basilica repente migraret illuc, unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modo Romæ aduller, modo Athenis eruditus degere cuperet: certe natus infestis omnibus Vertumnis. Contra Volanerius sannio, quando justa chiragra illi fregit digitus,

—11 *Ædibus et magnis* duo Vatt. et totidem alii ap. Feam. *Ædibus in magnis* septem ap. eundem.—13 Tres et viginti codd. ap. Feam et Bothe, Harl. 2. 3. 4. alii ap. Lamb. Pulm. Crug. Turneb. Advers. xiii. 17. Talbot, Bendl. et Valart. *doctor Athenis*; admisit in textum Baxt. inde Valart. Oberlin. Gesn. Zeun. Comb. Fea, Bothe, et Dœring. *doctus* Harl. 6. et edd. veti. item Bendl. Sanad. Cuning. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Arridet potius, quam aliorum Mss. et editorum vulgatum *doctus*; ut poëta ostendat Prisci insaniam, qui repente ex mœcho Romæ, Athenis se doctorem exhibeat: quo noctuas afferebat, ut Horatius 'ligna in sylvam' i. Sat. 10. 34.' Fea.—15 *Volanerius* Vatt. duo. *Volenerius* duo ap. Feam. *chiragra* edd. veti. *cyragra* Vat. Chisianus, et duo alii ap. Feam. *cheragra* duæ edd. Xylandri, H. Steph. et Casaub. probat Bendl. eumque secuti sunt Cuning. Baxt. Gesn. Zeun. B. pont. Oberlin. Heindorf, Wetzel. Wakef. Comb. Kidd. Dœring. Fea, Bothe,

NOTÆ

10 *Inæqualis*] Sibi parum constans. *Clavum*] Modo latum, modo angustum sinuens. De ea veste præclara i. Sat. 5. 36.

11 *Ædibus ex magnis*] E superbo domicilio in vile et abjectum migraret.

13 *Jam mœchus Romæ*] Salsus in Romanorum impudicitiam sarcasmus. *Jam mallet doctor [doctus] Athenis Vivere*] Modo otiosum et luxuriosum præferens vitæ genus; modo studia literarum et honestos doctrinæ ac Philosophiæ labores.

Athenis] Ubi fons omnium doctrinarum, Cic. de Orat. ubi artium exquisitarum officina: ubi præcipue coluntur ea mysteria, quibus ex agresti immanique vita exculiti ad humanitatem et mitigati sumus. Id. de Leg. iv. ubi tanta auctoritas, ut de ejus

urbis possessione inter Deos certamen fuerit; ut jam fractum prope ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur. Id. Orat. n. 25.

14 *Vertumnis*] Vertumnus, Deus anno vertendo præsiciens, multiformis erat, et varie pingebatur, et variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis; modo fossor, modo arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus et cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Vertumnus dicitur natus quisquis semper incertus et instans aliis aliisque affectibus agitur. Tibul. iv. 2. 13. 'Talis in æthereo felix Vertumnus Olympo mille habet ornatus, mille decenter habet.'

15 *Cheragra [chiragra]*] Vel metri causa licenter et contra etymon pri-

Contudit articulos, qui pro se tolleret atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pavit; quanto constantior idem
In vitiis, tanto levius miser ac prior illo
Qui jam contento, jam laxo fune laborat. 20
¶ Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant,

hominem quotidiana mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret ac immitteret in alveolum: quanto magis constans in pravis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento nunc laxato fune luctatur. HOR. An non hodie decla-

et Jaeck.—17 Gott. in marg. Exc. Sax. Venet. Glarean. et Lamb. *pyrgum*. Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. septem ap. Feam, alii apud Lamb. Pulm. Cruq. Canter. Nov. Lect. vii. 8. Torr. Val. et edit. Med. 1477. *phimum*; probant Cruq. et Canter., sequuntur Dac. Talb. Baxt. Benti. Cun. San. Phil. Batt. Sandby, Val. Oberl. Comb. Wakef. Pine, Wetzel. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck.—18 *Inductum* duo codd. ap. Feam. *idem* sex ap. eundem, alii ap. Cruq. Talbot. et Oberlin. receperunt Fea, Bothe, et Jaeck.—19 Vat. et alter a m. pr. ap. Feam, *melius miser*. Harl. 3. 6. duodecim ap. Feam, alii apud Lamb. Pulm. Acron, Aldus 1509. 1519. edit. Frib. 1536. restituit ex suis Mss. Lambinus, sequuntur Georg. Fabric. Gryphius 1566. Chab. Dac. Baxt. Phil. Batt. Oberl. Wakef. Wetzel. Gesn. Bipont. Wakef. Fea, Bothe, et Dæring. *ac prior illo*. Laudat Torrent. sed non adoptat. Alii sive Mss. nive editi, *ac prior ille, acrior ille, acrior illo: acrior ille est* Vat. ap. Feam, et Lambinus, qui non damnat lectionem *ac prior ille*, exponit *ac*, pro *quam*; ut sit, tanto levius miser; id est, minus miser, quam prior ille, qui, &c. nempe Priscus. 'Huic rationi insistant Talbot, Sanad. alii: indocte. Horatio plane indignum esset *prior ille*, si referretur ad Priscum.' Fea. *acrior ille* Harl. 3. 6. et Vet. Comb.—20 Nonnulli ap. Bothe, *tam contento, quam laxo*. Harl. 2. 4. etiam, *quam laxo*. Tres codd. ap. Feam, *fune labore*.—21 *Num dices* Vat.

NOTE

nam corripit syllabam, vel Poëta scripsit *cheragra*, ut voluit quidam: ἡ ἀγρὰ τῆς χερσός, Poëtice χερσός. *Iusta*] Digna luxuriæ poëna. Persius Sat. v. 58. 'Sed cum lapidosa cheragra Fregerit articulos.' Scilicet morbus ille articularis manus ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracti et contusi essent articuli manuum.

16 *Qui pro se tolleret*] Cum talis semper ludere consuevisset, interclusa manus suas movendi facultate, aliena manu talos colligebat, movebat, jectabat.

17 *Phimum*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, e quo tali antea agitati effunduntur in

alveum seu tabulam. 'Fritillum' vocant Juvenalis et Seneca, 'orcum' Persius, 'turriculam' Martialis, 'pyrgum' (quæ vox Græca turriculam designat) alii, et hic Horatius, ut placet multis hisque doctissimis. Gall. *cornet à dez*. Jul. Poll. x. 31. *phimum*, φῖμον, numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20 *Qui jam contento*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modo parvus admodum et frugalis; modo latus, magnificus, luxuriosus; utrimque nimius et vitio laborans.

21 *Putida*] Auditu ingrata, translatio a naribus ad aures.

Furcifer? ¶ Ad te, inquam. ¶ Quo pacto, pessime?

¶ Laudas

Fortunam et mores antiquæ plebis; et idem,
 Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses;
 Aut quia non sentis quod clamas rectius esse, 25
 Aut quia non firmus rectum defendis, et hæres,
 Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
 Romæ rus optas; absentem rusticus urbem
 Tollis ad astra levis. Si nusquam es forte vocatus
 Ad cœnam, laudas securum olus: ac, velut usquam 30
 Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasque,
 Quod nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
 Mæcenas serum sub lumina prima venire

rabis, furcifer, quo spectent illa adeo inepta? DAV. Dico, ad temetipsum. HOR. Ecqua ratione, o nequam? DAV. Extollis conditionem et instituta prisci populi; tuque ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quod non firmiter tenes melius esse id quod asseris, sive quod non constanter virtutem propugnas; atque hæsitans, frustra exoptans pedem luto extrahere. Cum Romæ versaris, cupis ruri degere: cum ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si a nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: et quasi pergas coactus, sic te beatum prædicas; atque gratularis tibi, quod apud nullum cœnare contingat. Verum si Mæcenas vocet te cœnatum apud se vesperi ad primas candelas, horrendum vociferaris

~~~~~

et alter ap. Feam. *Non hodie dices dno ap. eundem. Non dicis Vat. unus Fem, unusque item Pulmanni. tendent Vat. et alter ap. Feam.—22 Duo ap. Bothe, pessime. Vat. et unus ap. Feam, laudes.—26 Vat. et alter ap. Feam, quia tu infirmus.—27 Duo ap. eundem, Nequaquam. Cuning. e cœno evellere; et sic in ed. Basil. 1580. cupiens cœno convellere unus Vat.—31 Marcil. conj. usquam in-vitus. Unus Chisianus a m. pr. Victus eas, ubi scholiastes notat, 'coactus.' Victus etiam Florent. 1492. ubi Land. quoque annotat 'quasi coactus;' inde Venet. 1493. Usque dedit Ald.—32 Unus Vat. jusserrat ad se.—*

NOTÆ

22 *Furcifer*] Servus hoc probro incessebatur, cum, ob delictum quodpiam levius, appensam collo furcam cogeatur ferre, ignominie causa.

23 *Mores antiquæ plebis*] Probos nimirum et castos. Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

27 *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam*] Frustra cupiens e gurgite vitiorum emergere.

30 *Laudas securum olus*] Tranquillam domi cœnam e cibo parabili lau-

das et præfers quibuslibet lautis et opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

Velut usquam Vinctus eas] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus, invitatus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verum te dissimulas.

33 *Serum sub lumina prima*] Sero quidem cenabant magnates pluribus negotiis occupati; at alii vulgo circa tertiam aut quartam horam pomeri-

Convivam; 'Nemon' oleum fert ocysus? ecquis
 Audit? cum magno blateras clamore, furisque. 35
 Milvius et scurræ, tibi non referenda precati,
 Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
 Duci ventre levem; nasum nidore supinor;
 Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
 Tu, cum sis quod ego, et fortassis nequior, ultro 40
 Insectere, velut melior? verbisque decoris
 Obvolvas vitium? Quid, si me stultior ipso

furibundus: Nullusne afferet unguenta citius? quisnam auscultat? Tum vero Milvius et parasiti abeunt, tibi imprecari minime narranda. At dicit aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem esse, adde etiam, popinarum sectatorem, si lubet: non inficiabor. Tu vero cum sis servus, ut ego, et fortasse peior, cur me sponte reprehendis quasi præstantior? Quare præclaris sermonibus tegis quod prævum habes? Quid si tu agnosceris insanior me, quem

34 Plurimi ap. Feam, alii ap. Pulm. Cruq. Torrent. Talbot, Bentr. et Valart. *oleum fert*; restituit Bentr. inde Baxt. Sanad. Sandby, Valart. et edd. recentt. *fers? ecquis audis?* Cuning. *hæc quis, et quis, en quis* codd. ap. Feam.—35 Tres Vatt. Harl. 2. 4. 6. Exc. Sax. et unus Barberin. *furisque*; alii etiam codd. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torrent. Talb. Bentr. ita quoque edd. Junt. 1503. Cruq. Chab. Desprez, Dacer. Baxt. Oberl. Comb. Wakef. 'At præter alios Mss. nostros omnes, et aliorum, et priscas editiones, favet etiam Acron, qui *fugisque* recte commentatur: 'Expressit velocitatem hominis festinantis ad cenam.' Nihil ad rem furor. Baxternus hospes videtur in Mss. et editionibus, dum asserit, Bentrilem ansum esse de suo reponere *fugisque*.' Fea.—36 *Milvius* unus Vat. *Milvius* plurimi codd. ap. Feam; et sic Junt. 1503. Venet. 1509. restituit Bentr. ex snis codd. et probat inde Cuning. Sanad. Phil. Valart. Francis, Heindorf, Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, Jaek, et Dæring. *Milvius* Harl. 2. 3. 4. 6. al.—38 *Muretus supino*.—39 *Imbecillis, iners, et quid vis* tres Vatt. et unus Barberinus.—42 *Obvolvis* unus Vat. a m. sec. *stultior ipso* multi ap. Feam, Harl. 2. 4. 6. alii apud Pulm. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. 1573. Flor. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Muret. Chab. Talb. Dac. Bentr. Baxt. Phil. Batt. Oberl. Comb. Wakef. Heindorf, Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, et Jaek.

NOTÆ

dianam. Martial. iv. 8. 'Imperat exstructos frangere nona toros.'

34 *Nemon' oleum fert ocysus, &c.*] Clamitas moræ impatiens, et mirum quantum properans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirum veteres ad cenam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35 *Furisque*] Alii leg. *fugisque*, id est cum magna festinatione domo

abis, et ad Mæcenatis cenam curris.

36 *Milvius et scurræ, &c.*] Parasiti et scurræ apud te cœna sperata fraudati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38 *Nasum nidore supinor*] Elatum habeo nasum ad captandos odores opsoniorum; tanquam ventris et gulæ mancipium cœnas venor.

Quingentis emto drachmis deprønderis? aufer
 Me vultu terrere; manum stomachumque teneto,
 Dum, quæ Crispini docuit me janitor, edo. 45
 Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
 Peccat uter nostrum cruce dignius? acris ubi me
 Natura incendit, sub clara nuda lucerna
 Quæcumque excepit turgentis verbera caudæ,
 Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum, 50
 Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
 Ditior aut formæ melioris meiat eodem.
 Tu cum, projectis insignibus, annulo equestri,

*emisti drachmis quingentis? Desine vultu terrorem mihi facere: coercere manum
 atque iram, dum loquor ea quæ didici a Crispini janitore. Tu sectaris uxorem al-
 terius, Davus meretricem. Uter nostrum cruce dignior peccat? Cum me ardens
 libido inflamat, ab ea discedo nec infamis, nec anxius,
 ne opulentior vel pulchrior eadem potiat. Tu vero quando exutis ornamentis,*

*****

*astutior ipso dno Vatt. stultior ipse Harl. 3. Vet. Comb. al.—43 Fea, Botbe, et
 Jaek, deprønderis.—45 Dum quod unus Vat. Crysippi alter Vat. Florent.
 1482. et Venett. 1483. 1490. 1509. edam unus Vat.—46 Glarean. et Benet.
 conjux.—47 Cuning. ex ingenio, dignior.—48 Nonnulli codd. ap. Feam,
 antiqua manus ex cod. in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelica, alii codd.
 ap. Pulm. Cruq. Valart. item Zarot. Venett. 1490. 1492. intendit; quod
 receperunt Fea et Bothe. incendit al.—49 Dno Vatt. unus item Cruquii
 accepit.—51 Unus Vatt. a m. pr. Dimittat.—52 Alius Vat. et Chisianus, sed-*

NOTÆ

43 *Quingentis emto drachmis*] Gall.
acheté cinquante écus. Siquidem drach-
 ma Attica sex asses sive solidos nos-
 træ monetæ continebat.

Me stultior deprønderis] Ego enim
 vitia mea ipse agnosco et fateor: tu
 vero tua celas et vano decore tegis;
 et hinc aliis tibi que etiam bonus vi-
 deri gaudes stulte.

44 *Manum stomachumque teneto*] Ne
 minas, ne verbera mihi intentes, dum
 tibi vera loquor.

45 *Dum, quæ Crispini docuit janitor,
 edo*] Doctum se servus a servo Phi-
 losophi apte dicit. Certe a Magistris
 publicis documenta quædam servi eo-
 rum captabant, seu domi, seu custo-
 dientes januam Scholarum, in quibus

docebant: audire nempe multa at-
 que utiliter excipere poterant, si
 paulum ingeniosi essent. De Cris-
 pino Stoicam sectam amplexo, 1. Sat.
 1. et 3.

46 *Te conjux aliena capit*] Adulte-
 riorum sectator quilibet hic arguitur,
 non ipse Horatius: qui ab iis abhor-
 rebat, 1. Sat. 2.

53 *Tu cum, projectis insignibus*] De-
 posita toga, exuto angusto clavo,
 equestrique annulo et dignitate, qui-
 bus ab Augusto es insignitus, servi-
 lem autem indutus habitum, ne ag-
 noscaris, jam non videris eques Ro-
 manus, sed vilis servus. Vide Gell.
 XIII. 20.

Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
 Turpis, odoratum caput obscurante lacerna, 55
 Non es quod simulas? metuens induceris, atque
 Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
 Quid refert, uri virgis, ferroque necari
 Auctoratus eas; - an turpi clausus in arca,
 Quo te demisit peccati conscia herilis 60
 Contractum, genibus tangas caput? Estne marito
 Matronæ peccantis in ambo justa potestas?

annulo equestri, et Romana veste, e Iudice mutaris in vilem servum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum, an non es quod fingis? pavidus quidem intromiteris, et corpore conculeris, metu adversus cupiditates luctante. Age vero, quid interest, virgis cædi, et gladio interfici? an pergas addictus, an infami inclusus arca, in quam te compegit ancilla flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum? Dic porro, si vir matronæ delinquentis jus habet adversus utrumque, an

~~~~~

licitum me.—55 Harl. 4. 6. et Vet. Comb. *lacerna.*—56 Unus Vat. *educeris.*—58 Alter Vat. *nnus* item Cruquii et Cuning. ex conj. *virgis uri*; quod receperunt Fea et Bothe.—60 Codd. plures et edd. Venet. 1609. et Argent. 1614. *dimisit.* Unus Vat. *demittat.*—61 Duo Vatt. alii ap. Lamb. et Crnq. et Harl. 2. *ut genibus.*—62 Duo Vatt. unus Chisianus a m. pr. alii ap. Pulm. Torrent. et Valart. *in ambo*; atque ita Cujacius Obs. xii. 18. item Zark. Bentl. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Cuning. Oberlin. Heindorf, Wetzel. Wakef. Comb. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. in *ambos* Harl. 2. 3. et edd.

NOTÆ

54 *Ex iudice*] Certarum rerum cognitio et iudicium ad equites Rom. pertinebat: sive quod eligebantur Iudices tam ex Equestri quam ex Senatorio ordine.

55 *Lacerna*] Pallio caput etiam adversus imbres protegente. 'Cuculum' vocat Juvenalis Sat. iii. vi. et viii. Gall. *une cape.*

56 *Metuens induceris*] In domum mæchæ induceris metuens pericula, de quibus i. Sat. 2.

58 *Quid refert, uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat, flammis uri, virgis cædi et secari, ferro necari: quas cum accepissent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, seu obligati et obstricti ad quidlibet perpetiendum.

Delph. et Var. Clas.

Horat.

Sensus est: Tu servuli metu continuo pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non vere servus es? nihil certe interest gladiatorem inter et adulterum. Gladiator virgis cædendum, ferroque necandum se addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim, cum timens adulteræ maritum, in arca recluderis?

61 *Estne marito Matrona peccantis, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, simul et adulteram. Lex subinde Julia de adulteriis nonnihil immutavit; atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos Iudices referri jussit. Vide Not. ad i. Sat. 2.

3 U

In corruptorem vel justior : illa tamen se
 Non habitu mutatae loco, peccatae superne,
 Cum te formidet mulier, neque credat amanti. 65
 Ibis sub furcam prudens, dominoque furenti
 Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
 Evasti? credo metues, doctusque cavebis.
 Quæres quando iterum paveas, iterumque perire
 Possis. O toties servus! quæ bellua ruptis, 70
 Cum semel effugit, reddit se prava catenis?
 Non sum mœchus, ais : neque ego, hercule, fur, ubi vasa

non æquius contra adulterum? Certe femina hæc suum non mutat habitum, vel locum; quoniam te metuit, nec amanti fidit: sponte feres patibulum, atque hero furioso addices cuncta bona, vitam, corpus, existimationem. Quod si incolumis evadas, deinceps forte vereberis, et eruditus evitabis? Immo vero inquires rursus timendi pereundique occasiones. O multis modis mancipatus! Ecqua fera vinculis fractis improbe se religat, si quando evasit? Atenim non sum adulter, inquis. Nec ego certe fur, quando argentea vasa cantus transeo.

~~~~~

vett. ante Zurk.—63 Unus Vat. *corruptorem est vel. Bodoni, vel justior?*—64 Exc. Sax. Harl. 2. quatuor Vatt. Barberin. et alii ap. Pulman. *peccatae*.—65 Unus Vat. *non credit*.—67 Vat. tres, et unus Barberin. *Committis*. Barberin. et Vet. Comb. *vitam, cum corpore*. Harl. 3. *quoque corpore*.—68 Multi ap. Feam, et Venet. 1514. *credo metuens*, quod receperunt Fea, Bothe, et Jæck. *Metues, credo* Benth. ex ingenio; inde Cuning. Phil. Valart. Oberlin. Wakef. Heindorf, Wetzell. et Kidd.—69 *Quæris* nonnulli ap. Feam, unus Pulmanni, et ed. Cuning. *Dic mihi quando unus Vat. ex glossemate*.—70 Benth. *totiens*.—71 Harl. 6. *semel erupit*. Unus Vat. *se reddit*; nonnulli ap. Feam et Lamb. *reddet se*. Vat. unus, unus item ap. Oberlin. *effugerit*.—

NOTÆ

64 *Non habitu mutatae loco*] Adultera non egreditur domo sua, non insignia deponit, ut tu: proindeque longe pejus illa facis, justiorque poëna te sequitur.

66 *Ibis sub furcam prudens*] Sponte subis servilem ignominiam et poenam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato et ultionem anhelanti marito, vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannice dominantis paratus es addicere bona, famam, vitam.

68 *Evasti? credo metues, &c.*] Ironice. Quod si e vitæ periculo emergas, forte cantus deinceps simile dis-

crimen longe fugies. Immo vero quæres semper novas mœchandi totiesque periclitandi occasiones: adeo mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70 *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius Sat. v. 158. et seq.

72 *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eo quod aperte non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia metu poenæ non surripio palam. Verum si periculi formido removeatur, jam ego furabor, et tu mœchaberis: et vitiosæ indoli ambo serviemus. Ergo tu perinde servus ac ego. Huc per-

Prætereo sapiens argentea : tolle periculum,
 Jam vaga prosiliet frænis natura remotis.
 Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque 75
 Tot tantisque minor ? quem ter vindicta quaterque
 Imposita haud unquam misera formidine privet ?
 Adde super, dictis quod non levius valeat ; nam
 Sive vicarius est, qui servo paret, (uti mos
 Vester ait,) seu conservus ; tibi quid sum ego ? nempe 80
 Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
 Duceris ut nervis alienis mobile lignum.

*Aufer vero periculum, statim indoles soluta erumpet sublati frænis. Quæ cum ita sint, an meus es herus, tu subditus dominatui tot rerum atque hominum ? quem virga Prætoris ter aut quater incussa non unquam liberet molesto metu ? His ad-
 iunge quod non minoris momenti sit : etenim seu vicarius est qui servo obedit, sicut institutum vestrum docet, sive conservus ; quid ego sum erga te ? Scilicet ipse qui mihi dominaris, aliis obtemperas miser, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus*

72 Harl. 2. 3. 4. et Vet. Comb. ais.—76 Harl. 6. quaterve.—77 Harl. 2. unus Vat. et unus Chisianus, privat.—78 *Adde super* plurimi ap. Feam, Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. antiqua manus ex Ms. in ora edit. Aldinæ 1519. in Bibliotheca Angelica, alii Mss. apud Pulm. edit. Ven. 1481. 1485. 1516. restituit ex Mss. Benteius, et bene distinguit, *adde super, dictis* : sequuntur Cui. Baxt. San. Geau. Oberl. Comb. Wakef. Zeun. Heindorf, Kidd. Fea, Bothe, Jaek, et Dæring. *Adde supra dictis, quod* edd. antiq. *quod non valeat levius* Vat. unus.—79 Unus Vat. a m. sec. ut est mos.—80 Plurimi ap. Feam, unus ap. Cruq. et Venet. 1514. *quod tum ego* ; unus Vat. *qui sum ego* ; alter Vat. *qui sim ego*.—82 Vat. unus, *Duceris in nervos*. Doussa conj. *mobile signum* ; et sic

NOTÆ

tinet quod Stoici plus animum peccandi spectabant quam factum.

75 *Rerum imperiis hominumque Tot tantisque minor*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quæ e servitute Prætor eximere te non valet.

76 *Vindicta*] Tribus modis a servitute vindicabatur et in libertatem asserebatur servus. 1. Censu. 2. Testamento. 3. Vindicta ; nempe cum virga capiti servi ter incussa rite manumittebat servum Prætor. Vide Pers. Sat. v. 88. ubi sic habet : ' Vindicta postquam meus a Prætore recessi.'

77 *Haud unquam misera formidine privet*] Corporis quidem dabit liber-

tatem, at animi nequaquam.

79 *Vicarius*] Inter servos erat unus præcipuus, ut plurimum atriensis, quibusdam dispensator dictus. Hic aliis servis distribuebat ex more dimensum cibum aut frumentum ; habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui servi dicebantur vicarii, seu conservi : communem etenim habebant dominum.

82 *Duceris ut nervis alienis mobile lignum*] Tu, qui meus es dominus, affectum ac vitiorum servus es ; atque ab eis duceris, perinde ac imaguncula lignæ certis nervis et fidiculis motæ, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus;
 Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent;
 Responsare cupidinibus, contemnere honores 85
 Fortis; et in seipso totus, teres atque rotundus,
 Externi ne quid valeat per leve morari;
 In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
 Ex his ut proprium quid noscere? Quinque talenta
 Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum 90
 Perfundit gelida: rursus vocat: eripe turpi
 Colla iugo: Liber, liber sum, dic age: non quis;

non propriis. HORAT. Ergo quisnam liber? DAV. Sapiens, qui sibi dominatur: quem nec egestas nec mors nec catenæ territant: qui valet repugnare cupiditatibus, et spernere dignitates, atque est in semet omnino æqualis et globosus, ut nihil externi queat retardare per expoliturum: quem fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observare? femina talenta quinque a te exigit, urget, domo ejicit, aqua aspergit; iterum accersit. Exime cervicem infami servitute. Heus dic: Liber, liber sum. Atqui non vales: quippe animum premit heus gra-

Marcil. Benth. Sanad. et Kidd.—83 Gott. Exc. Sax. plurimi ap. Feam, Harl. 2. 3. 4. 6. alii apud Palm. Benth. edit. Princ. Venn. 1478. 1479. 1481. 1490. 1492. 1509. 1514. 1562. Florent. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Muret. *sibi qui*, aliique fortasse omnes usque ad Lambinum, qui prætulit *sibi que*; atque inde alii multi, præsertim Canterus Nov. Lection. iv. 12. Palm. Crnq. Torr. Dac. et Talbot; sed Gryphius 1566. edit. Ven. 1573. Basil. 1580. Dan. Heins. Benthleius retinuerunt *sibi qui*; et secuti sunt Cuning. Baxt. San. Gean. Sandby, Oberl. Comb. Wakef. Zenn. Heindorf, Wetzel. Bipout. Kidd. Fea, Bothe, Jaek, et Dœring.—84 Unus Vat. unus item Palm. *neque mors nec vincula*. Alius ap. Feam, cum edd. Florent. 1482. Venet. 1483. Aldd. 1509. 1519. et Basill. 1527. 1531.—85 Unus Vat. *contendere honores*. Alter Vat. *contemnere honorem*.—86 '*In se ipso totus: teres*. Sic interpungas cum Benthleio, qui bene ex dogmate Stoicorum exposuit, quid sit sapiens in se totus; hoc est, qui in se uno sua ponit omnia; non querit se extra se; nihil suum, nisi se, existimat; et locis a Cicerone et Seneca desumptis probat.' Fea.—87 Unus Vat. *quid ne valeat per lene*.—89 Alius Vat. *proprium cognos-*

NOTÆ

torquere, &c. Gell. xiv. 1. 'Nihil arbitrato suo faciunt,' inquit, 'sed ludicra *νευρόβαρα* esse videantur, id est nervis moventia.'

86 *Totus, teres atque rotundus*] Tam levis, politus, æquabilis, ut quasi perfectus globus facile moveatur; nihilque asperum anatumque habeat quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quadam externa. Pers. Sat. i. 64. 'Ut per leve severos Es-

fundat junctura ungues.'

88 *In quem manca ruit semper fortuna*] Sicut affectibus non servit, ita nec fortunæ: et quemadmodum irruentium vitiorum, sic et fortunæ impetum frangit.

91 *Perfundit gelida*] Mulierum ea est improbitas. De qua Pers. Sat. v. 'Solea puer objurgabere rubra.'

Eripe turpi Colla iugo] Si tu liber es, age, te liberum ostende: sper-

Urget enim dominus mentem non lenis, et acres
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella, 95
Qui peccas minus atque ego, cum Fulvi Rutubæque,
Aut Placideiani, contento poplite miror

vis; acresque stimulos subdit saligato, et reluctantem exagitat. Verumenimvero quando stupens miraris tabellam a Pausia pictam, qua ratione levius delinquis quam ego cum attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, et Placideiani, rubrica vel

cere.—93 Vat. unus, num quis.—93 Cuning. more suo, mentem dominus. Unus Chisianus a m. sec. et acris.—94 Unus Angelicanus Feæ a m. pr. subnectit.—96 Vat. unus, unus item Barber. a m. pr. Qui peccas.—97 Placidiani duo Vatt. unus Chisianus, unus Angelic. a m. pr. al. ap. Pulm. item Aldd. 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. Placidi iani septem Vatt. unus Barberin. a m. pr. et Venet. 1478. Placideiani duo Vatt. totidem Angelicani, Florent. 1482. Venett. 1483. 1509. Ald. 1501. Argent. 1514. inde aliæ communiter. Placide iani Barberin. alter, et Venett. 1478. 1479. 1481. 1490. Placide hiani alter Vat. Placideani alius Vat. et Harl. 3. 'Primam lectionem præfero, quia etiam in marmore apud Grut. p. 301. 1. PLACIDIANVS. Sumtum ab Horatio ex Lucilio, apud Ciceronem IV. Tuscul. 21. n. 28. III. ad Q. Fratrem, 4. de Opt. Gen. Orat. 6. et Nonium, IV. 62. v. 'Compono;' apud quos eadem prope varietas, sed in priscis editionibus Placidianus, vel Pacidianus. Placidianus gladiator. Vid. de Art. Poët. ad vs. 32. Nec metues metro, ut tertia syllaba in eo nomine sit correpta; si meminervis, ita scripsisse Lucilium.'

NOTÆ

nentem te meretriculam sperne et desere. Atqui non vales cupiditati subditus. Cic. Parad. v. 'An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur; qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Poscit? dandum est. Vocat? Veniendum. Ejicit? Abeundum. Minatur? Extimescendum. Ego vero istum non modo servum, sed nequissimum servum puto.'

93 *Urget enim dominus]* Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. v. 124. 'Liber ego. Unde datum hoc sumis tot subdite rebus? An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?'

95 *Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella]* Cum præ immoderato pictarum egregie tabellarum studio velut

insanis. Cic. Parad. v. 'Sunt pari stultitia, quos signa, quos tabulæ, quos cælaturum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimio opere delectant. . . . Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. . . . Intuentem te, admirantem, clamores tolerantem cum video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puerorum.'

Pausiaca] Pausias insignis Pictor,

de quo Plin. XXI. 2. et XXXV. 11.

96 *Fulvi, Rutubæ, Placideiani]* Hi famosi erant gladiatores.

97 *Contento poplite]* Is gestus est certantium et digladiantium.

Prælia, rubrica picta aut carbone; velut si
 Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
 Arma viri? Nequam et cessator Davus; at ipse 100
 Subtilis veterum iudex et callidus audis.
 Nil ego, si ducor libo fumante; tibi ingens
 Virtus atque animus coenis responsat opimis?
 Obsequium ventris mihi perniciosius est: cur?
 Tergo plector enim; qui tu impunitior illa, 105
 Quæ parvo sumi nequeunt, opsonia captas?
 Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
 Illusique pedes vitiosum ferre recusant

carbone delineatas, intento poplite altero, quasi reipso viri decerent, moveant arma, impetant, declinent? Nempe Davus iners et pravus habebitur: tu vero solers et peritus cognitor rerum antiquarum prædicaberis. Si traïdor odore placentæ candida, homo nihili sum; at tibi magna virtus et mens temnit lautas dapes. Quare vero damnosius mihi est obtemperare ventri? nimirum quia dorsum verberatur. Sed quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia ista, quæ pretio exiguo haberi non possunt? Quinimmo amara fiunt dapes frequentius captatæ: et

Fca.—99 *Vat. unus, pugnent, feriantque; alius item, vitent, feriantque. Batteux, feriant, vibrentque: inepte, inquit Fca. Vat. Rom. 3. moventis.*—100 *Nequam, cessator Vat. 1. et Vat. Rom. 3.*—102 *Nil sum ego Mediol. 1477. ductor Bos. Animad. libo ductor Cuning.*—103 *Pat. Palat. 6. respondet.*—105 *Angelicanus 1. a m. pr. aliique codd. ap. Lamb. et Oberlin. Quid tu; unde Lamb. Quid? tu.*—106 *Vat. unus et editi aliquot nequeunt cum opsonia. Plurimi codd. Fæz, Pulm. et aliorum, et priscae edd. omittunt cum; et sic Beutl. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Sandby, Gesn. Zeun. Bipont. Oberlin. Comb. Wakef. et recentt.*—107 *Gott. quinque Vatt. Angelic. duo, et edd. Venett. 1481, 1514. inamarescunt. Multi vero codd. Fæz, et aliorum cum ceteris edd.*

NOTÆ

98 *Prælia, rubrica picta aut carbone]* Publice et propalam exposita. Plin. xxxv. 7. 'Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores;... publicas porticus investivit pictura, ... gladiatorum, ministrorumque omnium veris imaginibus redditæ... Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cæpta a C. Terentio Lucano.'

101 *Subtilis veterum iudex et callidus audis]* Cic. ante citat. 'Nos quoque oculos eruditos habemus.'

105 *Qui tu impunitior]* Pers. Sat. v. 130. similiter: 'qui tu impunitior exis?'

107 *Nempe inamarescunt epulæ]* Immodice epulatus das pœnas, cum debilitatum eruditate corpus vexatur; pedesque bono succo et alimento proindeque viribus uestituti vacillant, solitumque officium non præstant. Vide II. Sat. 2. 73. et seq.

Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
 Furtiva mutat strigili? qui prædia vendit, 110
 Nil servile, gulæ parens, habet? Adde, quod idem
 Non horam tecum esse potes; non otia recte
 Ponere; teque ipsum vitas, fugitivus ut erro,
 Jam vino quærens, jam somno fallere curam:
 Frustra; nam comes atra premit sequiturque fugacem. 115
 ¶ Unde mihi lapidem? ¶ Quorsum est opus? ¶ Unde
 sagittas?

pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. Denique numquid peccat servus quispiam pro uva dans strigilem surreptam circa noctem: qui vero gulæ indulgens prædia venundat, nihil servile exhibet? Adde quod tu nequis una hora tecum versari, nec bene uti otio: atque temet fugis ut servitutem abhorrens et vagabundus; nunc vino, nunc somno quærens levare sollicitudines, inutiliter: quippe hæc tristes aæcles fugientem urgent ac persequuntur. HORAT. Qua parte habeo lapidem? DAVUS. Ecquid necesse est? HORAT. Ubi telu inveniam? DAVUS. Vel furit

~~~~~

inamarescunt.—109 Unus Vat. a m. sec. *sub curam.*—110 Dno Vatt. *Furtivam mutat strigilem*; et ita Lamb. ex novem suis, quem refutat Bentl. *uvam Furtivam* Angelic. 1. et unus ap. Pulm.—113 Plurimi codd. ap. Feam, alii Lamb. Pulm. Cruq. et Valart. Zarot. Mediol. 1476. Venn. 1481. 1509. 1514. 1553. Juntæ 1503. Argent. 1514. Basill. 1527. 1531. *et erro*; quod Lambinus restituit ex suis Mss. inde alii multi; et ex recentioribus Talbot, Dacer. Bentl. Can. San. Batt. *ut erro* Vatt. 2. 5. Chisian. 2. a 2. m. Barberin. 2. a 2. m. alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. edit. Venn. 1478. 1479. 1483. 1490. 1492. 1514. Flor. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Rob. Steph. 1544. Gryph. 1566. ex recentioribus Baxt. Sandby, Val. Oberl. Comb. Wakef. *et erras* Vat. 1. et Vat. Rom. 2. quam, quasi unicam et veram, lectionem reposuerunt Fea, Bothe, et Jaeck.—114 Codd. ap. Pulm. *caras.*—115 Angelic. 1. *jam comes.*—116 *Unde mihi lapides?* var. lect.

NOTÆ

110 *Furtiva mutat strigili*] Dans strigilem quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetiit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112 *Non horam tecum esse potes*] Variis distractis cupiditatibus illecebris, nua hora manere apud te, solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde 'otia recte ponere,' utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis et honestis. Pers. in fine Sat. iv. 'Tecum habita.' Nunquam minus solus Sapiens, quam cum solus est.

113 *Teque ipsum vitas*] Vitiosi simetipsis graves sunt, maxime si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoria et conscientia amplius torquentur.

Fugitivus ut erro] A te discedere cupis, vel omnino, vel ad tempus; sicut molestum dominum evitat servus *fugitivus*, redire nunquam volens; aut saltem velut *erro*, dies multos absens tandemque rediens.

116 *Unde mihi lapidem*] Unde lapidem habeo, quo feriam impudentem servum? *Unde sagittas*] Quibus illum confodiam?

¶ Aut insanit homo, aut versus facit. ¶ Ocyus hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

homo noster, vel cœdit carmina. HOR. *Nisi hinc abis velociter, ibis ad agrum meum Subinum nonus operarius.*

ap. Feam et Bothe; et sic ed. Bodoni.—118 Duo Vat. et unus Vat. Rom. item Venet. 1479. *agro nova Sabino.*

NOTE

117 *Aut versus facit*] Poëtico furore abreptus. 11. Sat. 3. 321. 'Adde poemata nunc: hoc est, olenum adde camino.'

118 *Accedes opera agro nona Sabino*] Protinus hinc te amandabo ad ergastula prædii et villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agres-

tis ex urbano, vinetus e soluto, sordidus et abjectus e præcipuo. Juvenal. Sat. xiv. 24. 'carcer rusticus.' Plin. xviii. 3. 'Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.' Et cap. 6. 'Coli rura ab ergastulis pessimam est, et quicquid agitur a desperantibus.'

SATIRA VIII.

In Nasidienum Rufum convivatorem vapidè garrulum. (Pluscula his similia sunt 11. Sat. 4. *Gem.*) Fundanius Horatio rogatus narrat convivium, quo Mæcenas exceptus erat a Nasidieno quodam, homine inepto et ridiculo, qui singulorum ferculorum juriumque præstantiam putide enarrat, et rationem conficiendi exquisitam exponit. Quare merito ab umbris Mæcenatis deridetur hominis stultitia et inepta jactatio.

Ut te Nasidieni juvit cœna beati?

HORAT. *Quomodo te oblectavit cœna Nasidieni divitis? etenim heri mihi te*

Satira nona et ultima Libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. ap. Jaek, *Ad Fundanium*.—1 *Nasidieni qui juvit* Vat. 1. quinque alii codd. ap. Lamb. unus ap. Valart. et sic Turneb. Adv. iii. 3. et Despaunter in Gram. itaq̃ edidere Valart. Fea, Bothe, et Jaek. *Ut Nasidieni quid juvit* Barberin. 1. *Ut te Nasidieni* Ascens. et duo codd. Cruquii, qui adoptavit; eumque secuti Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Oberlin. et Comb. 'Vulgatum, *Ut Nasidieni juvit te*, aliorum codd. Acronis, Porphyrius, et Prisciani apud Putsch. c. 1055. defendunt præsertim Torr. et Bentl. Sed cum Cruquio, Horatium easdem syllabas in eadem Satira nunc produxisse, nunc contraxisse citra omnem necessitatem, non facile admittas. *Ut te ex glossemate potius ortum puto.* Fea. Vulgatum exhibent etiam Heindorf, Wetzsl. Wakef. Kidd. et

NOTE

1 *Ut te Nasid.* [*Ut Nas.*] Horatius a Fundanio percontatur qualis fuerit cœna illa quam vanus ostentator

Nasidienus præbuerat Mæcenati, et cui ille interfuerat.

Nasidieni] Is eques Rom. fuisse

Nam mihi quærenti convivam, dictus here illic
De medio potare die. ¶ Sic, ut mihi nunquam
In vita fuerit melius. ¶ Da, si grave non est,
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
¶ In primis Lucanus aper: leni fuit Austro
Captus, ut aiebat coenæ pater; acria circum
Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum

5

coenaturum apud me perquirenti dictum est te ibi epulari a meridie. FUNDANIUS. Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectius habuerim. HOR. Si molestum non est, dic quod edulium primo sedarit graviolem famem. FUNDAN. Initio fuit aper e Lucania, Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convicator: circa erant acres rapa, lactucæ, radices; et quæ languentem stomachum excitant, siser, alee,

Doering. juvet unus Vat. Rom.—2 Benteleus ex Prisciano, p. 1011. *convivam quærenti*; eumque secuti sunt Cuning. Sanad. Francis. Wakef. Heindorf, et Kidd. *dictus here* Harl. 2. 3. 4. 6. plurimi ap. Feam et Pulmannum, Acron, Priscian. p. 1011. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1490. 1492. 1495. Flor. 1482. Aldus 1501. Junta 1503. Argent. 1514. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. inde alii fere omnes; et multis aliorum exemplis confirmat Forcellinus. *dictus heri* in ceteris et manuscriptis et editis. *illuc* Angelic. 2.—3 Vat. Rom. 1. *nusquam*.—4 *Da si grave non est* quatuor Vatt. Commentator Cruquianus, Aldus 1501. Junta 1503. edit. Venn. 1509. 1552. Argent. 1514. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Lamb. Muret. Cruq. Chab. Torr. D. Heins. Talb. Dac. Sandby, Val. Gesn. Oberl. Comb. Wakef. *magis comice*, et blande; ut notat Baxt. 'Al. *Dic, &c.* quod defendit præsertim Bentl. quia in Mas. sibi notis da non occurrit. Sed nunc firmetur ex Mas. nostris optimæ notæ. Illum sequuntur Cun. San. *Dic* ex glossemate ortum, patet ex Commentatore Cruquiano.' *Fea*. Cic. ad Attic. XIII. 42. *Dic* etiam Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. et Vet. Comb. *melius fuerit* Harl. 4.—5 Gott. Exc. Sax. octo Vatt. Angelic. 1. 2. Chisian. 2. alii ap. Pulm. Ald. 1501. Junt. 1503. et Venet. 1509. *pacaverit*. Ceteri omnes, *placaverit*.—7 *Coctus ut aiebat* Tilius Loc. Contr. x. 7.—8 Duo Vatt. *qualia lapsum*. Vat. Palat. 4. et Chisian. 2. a m. pr. *qualia*

NOTÆ

dicatur. Porro ad metri legem, vel quadrisyllabam vocem accipe, ut 'vindemiator,' 1. Sat. 7. 30. vel Anapæstum loco Dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Nasid.* &c. vel, *Nasidieni qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices, necnon Priscianus lib. XVII.

2 *Here*] *Heri* et *here* dicebant veteres; ut vespere et vesperi. Priscian. Juvenalis Sat. III. 3.

3 *De medio potare die*] Solennes ergo epulæ, quæ tam mature inirentur, contra morem, de quo alibi. Juvenal. Sat. II. 88. 'Ad has epulas

solito maturius ibat.'

6 *Lucanus aper*] De Lucania Italia regione apris facienda jam dictum est Sat. III. hujus libri.

Leni Austro Captus] Frustra conatur Nasidienus venditare sic teneriores factas esse illius apri carnes; et frustra excusat fetorem inductum vehementiori Austri flatu; cum nares convivarum eo offenderentur. Vide II. Sat. 2. 40.

7 *Cana pater*] Conviviæ Præfectus; infra 'parochus,' nempe Nasidienus.

Pervellunt stomachum, siser, halec, fæcula Coa. 10
 His ubi sublatis, puer alte cinctus acernam
 Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
 Sublegit quodcumque jaceret inutile, quodque
 Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
 Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
 Cæcuba vina ferens; Alcon, Chium maris experts. 15

fax vini Col. Postquam remota sunt ista, servus alte succinctus mensam ex acere detergit mappa villosa purpurea; alter autem corrasit quicquid supervacuum, et quod posset nauseam creare convivis. Tum subniger Hydaspes progrediens ad instar puella Atheniensis, quando sacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit, Al-

scsum, ex glossemate.—9 Vat. 7. *Propellent*, et a m. sec. *Propellant*, sed in ora, *Pervellunt*. Vat. Palat. 8. *Pervellent*. Unus Vat. Rom. a m. pr. *cicer pro siser*. Codd. variant *halec*, *altec*, *alec*, *haltec*; primam lect. tenent Baxt. Gesa. Oberlin. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Fea, Boths, Jaech, et Döring. *altec* præferunt Benth. Caning. Sand. Phil. Valart. et Heindorf. *alec* Dacer. Sandby, et Batt.—10 *His ut Exc. Sax. Vatt. duo, Chisian. 1. et Barberin. a m. pr. et ita edidit Cuning.*—14 Barberin. 1. a m. sec. *præcedit*.—15 *Alcon*

NOTÆ

Acria circum Rapula, &c.] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9 *Siser]* Oulus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *cherry*, vel *selris*. Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Halec] Vide II. Sat. 4. 73.

Fæcula Coa] Condimentum e fæce, sive e crassiori sedimento Coi vini. II. Sat. 4.

10 *Alte cinctus]* Quo expeditior foret.

Acernam mensam] Ex acere arbore, Gall. *Erable*. Plin. xvi. 15. 'Acer,' inquit, 'operum elegantia et subtilitate citro secundum.' Pariter et Martial. xiv. 99.

11 *Gausape purpureo mensam pertersit]* Gausape et gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hic adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13 *Ut Attica virgo]* Ut Cereris sa-

cra in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus, ita famulus alte deferret vasa vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum et pompam. Vide I. Sat. 3.

14 *Hydaspes]* Puer formosus, ortus in Parthia, prope Hydaspem fluvium, indeque adeptus nomen. Vide I. Od. 22.

15 *Cæcuba]* De his I. Od. 20.

Alcon] Alter famulus.

Chium maris experts] De Chio vino II. Sat. 4. Quod addit, *maris experts*, vel indicat vinum in Italia factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio et Græco venditur; vel hinc jactat purum esse, et cui nihil aquæ maris admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatus, et incorruptus redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin. xxiii. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

Hic herus; Albanum, Mæcenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.
¶ Divitias miseras! Sed queis cœnantibus una,
Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.
¶ Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infra, 20
Si memini, Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.

con autem Chium aboque marina aqua. Mox dominus dixit: Si forte Albanum vel Falernum, o Mæcenas, te plusculum juvat, quam quæ allata sunt, utrumque odest. HORAT. O infortunatas opes! at avo acire, quibuscum opulentibus tam laute cœnaveris, o Fundani. FUNDAN. Ego supremo in toro, et juxta me Viscus Thurinus accumbebat; atque inferiori loco, si bene recorder, Varius. Aderant in medio lecto Servilius Balatro, et Vibidius; quos assecles adduxerat Mæcenas. In

nus Vat. Rom. et Chisian. 1.—17 Angelic. 1. *appositum*. Barberin. 2. *delectant*.—18 Aldd. 1501. 1509. 1519. Junt. 1503. Argent. 1514. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. et Muret. *si quis*.—20 *Viscus Thurinus* duo Vatt. alii Mss. apud Pulm. edit. Ven. 1481. *Viscus Turrinus* Mss. apud eundem Pulm. qui conficit legendum *Turrinus*, ut ille sit, de quo Ovid. iv. ex Ponto, Ep. 16. 29. 'Musæque Turrani tragicis innixa columnis.' *Luscus Tarrinus* alius Vat. *Turinus* Muret. 'Sed bene *Thurinus* a *Thurio*, Magnæ Græciæ urbe; ut apud eundem Ovid. xv. Met. 52.' *Fca*.—22 Tres Vatt. Chisian. 1. Barbarin. 1. et Harl. 4. *quas M. a. umbras*. Cf. Sallust. Cat. 58. Cic. Orat. vii. 36. et Somn. Scip.

NOTE

16 *Albanum*] Vid. iv. Od. 11.

Falernum] Vid. i. Od. 20.

18 *Divitias miseras*] Hoc alii dici volunt a Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est: Miseras divitias, quæ divitem nedum faciant beatum; immo persæpe sordidum et miserum reddunt! Certe hic sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mæcenati depromat. Ecce enimvero alii reservabat Albanum solum et Falernum?

19 *Fundani*] Hic erat eo tempore poëta Comico sale et facetiis clarus.

20 *Summus ego*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, et ratione discumbendi ad mensam, egi i. Od. 27. Item i. Sat. 4. 86. Porro notandum est, honoratiorem in quoque toro locum fuisse

medium: et convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hic in summo toro medius erat Fundanius Viscus Thurinus superiorem inter et Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter et Vibidium; quos adduxerat umbras.' In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet et Porcio.

Viscus Thurinus] *Thurio* Calabria oppido oriundus. i. Sat. 10. 88.

21 *Varius*] De eo celebri Poëta i. Od. 6. i. Sat. 5. et 8.

22 *Umbra*] Scurras, parasitos, homines non invitatos a convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitibus confusus benevolentia, quosdam deducebat assecles secum: quibus nomen datum ex eo

Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
 Ridiculus totas simul obsorbere placentas.
 Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret, 25
 Indice monstraret digito : nam cetera turba,
 Nos, inquam, coenamur aves, conchylia, pisces,
 Longe dissimilem noto celantia succum;
 Ut vel continuo patuit, cum passeris atque
 Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi. 30

imo erat Nomentanus supra Nasidienum ; infra vero Porcius, risum præbens cum devoraret simul integras placentas. Porro Nomentanus propterea aderat, ut digito indicaret si quid fortasse apponeretur reconditi saporis. Etenim reliqui e vulgo, nos, inquam, comedimus aves, conchylia, pisciculos, saporem habentia valde cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris et rhombi, qualis

3.—23 Unus Vat. Rom. a m. sec. erat post ipsum. Exc. Sax. erat supra ipsum ; et sic Lamb. G. Fabric. Cuning. et Sanad. ob locum Cic. Fam. ix. 26. Sed vid. Sallust. iii. Hist. ap. Serv. Æn. i. 698.—24 'In Busl. Blandin. uno, et Divæi codice legitur, *semel*: in aliis, *simul*: deinde in Buslid. et duob. Blandin. ponitur, *obsorbere*; in reliquis, *absorbere*.' Cruq. *simul obsorbere* quinque Vatt. Angelic. 1. Barberin. 1. alii codd. ap. Lamb. et Oberlin, item Zarot. Ald. 1501. Argent. 1514. Lamb. Cruq. Torrent. Baxt. Gesn. Zeun. Oberlin. Bipont. Wetzl. Heindorf, Wakef. Comb. Fea, Bothe, et Jaeck. *simul absorbere* Harl. 2. 3. 4. 6. codd. Bentleii, item edd. antiq. cum Bentl. Francis, et Kidd. *semel absorbere* Sanad. *semel obsorbere* al. vel *exsorbere*. Vid. ii. Sat. 3. 240.—25 Vat. Palat. 6. Chisian. 2. a m. sec. Barberin. 2. ad hæc.—29. 30 'Plures quidem codices cum vetustis editionibus *porrexerit*: sex tamen Lambini, Cruquianus unus, et noster Magdalenensis *porrexerat*; quod, jure opinor, Lambinus aliique aliquot in textum receperunt. Non enim tum *sapor patuit*, cum ille *porrexerit*; sed postquam *porrexerat*, atque alter acceptum gustaverat. Ceterum pro *passeris* atque, quod et nostri omnes agnoscunt, Lambinus

NOTÆ

quod invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. vii. 6.

23 *Nomentanus*] De eo luxurioso nepote i. Sat. 8. et alibi.

Porcius] Famosus nepos.

24 *Placentas*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias et delicias. Casaubon. in Athen. iii. 29. Perditissimi catillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placenta fervente devorata. Hieronym. ad Marcellam: 'Suaves non sunt epulæ quæ non placentam redolent.'

25 *Si quid forte lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, et eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis opsoniorum artifex, æa gulæ antistes et mysta.

28 *Longe dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: Si illi vano ostentatori et garrulo fides, coenabamur exquisita omnia, et succum habentia longe dissimilem ei quem gustare consuetum est.

29 *Ut vel continuo patuit*] Pergit ironice loqui.

Passeris] Passer piscis planus, Gall. *carrelet*: a rhombo differt situ corpo-

Post hoc me docuit, melimela rubere minorem
 Ad lunam delecta: quid hoc intersit, ab ipso
 Audieris melius. Tum Vibidius Balatroni:
 Nos, nisi damnose bibimus, moriemur inulti:
 Et calices poscit majores: vertere pallor 35
 Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres
 Potores; vel quod maledicunt liberius, vel

non ante gustarum. Tum me docuit melimela rubicundiora esse, si decerpantur imminuta Luna. Quid autem id referat, ab ipso melius acceperis. Subinde Vibidius ait Balatroni: nisi potamus cum damno præbentis cenam, moriemur sine ultione; statimque petit scyphos capaciosiores. Tunc pallor caput immutare vultum dantis epulas, nihil tam formidantis quam validos potores: sive quod dicaciosiores sunt, sive

in suis quibusdam reperit, cum passeris assi, et Ingrata mihi porrexerat illa rhombi. Noli dubitare, quin ab Horatii manu sit: unde enim indoctis Librariis tam elegantem lectionem? at illud atque facile obrepere potuit dormitantibus. Benth. passeris assi, atque Ingrata Cuning. Sanad. Valart. Phil. et Wakef. 'Decepti Benth. et Cun. ex alio loco II. Sat. 4. 38. qui nihil ad rem: hic enim agebatur de piscibus, qui naturaliter celabant succum ignotum, haud bonum; non de coctis, aut male conditis. Passer, est piscis marinus, pleuronectes.' Fea. porrexerat Gott. Zarot. Florent. Venett. Vet. Comb. al. vett. porrexerat Harl. 2. 3. 4. 6. Vat. 1. Chisian. 1. a m. sec. Chisian. 2. a m. pr. Angelic. 1. alii codd. cum edd. Lamb. Cruq. Benth. Baxt. Cuning. Sanad. Oberlin. Gesn. Zeun. Bipont. Francis. Wetzel. Heindorf. Wakef. Kidd. Comb. Fea, Bothe, Jaeck, et Döring. Marcellius conj. porrexit.—31 Post hæc Chisian. 2. a m. sec. Angelic. 1. Vat. 3. et unus ap. Palm.—32 Unus Vat. Rom. dilecta. Harl. 4. ab illo.—34 Angelic. 1. a m. sec. antiqua manus ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. et Harl. 3. 6. moriamur inulti.—35 Et c. poscunt Venet. 1559. Glarean. al. vett. poscit meliores Chisian. 1.—36 Tunc parochi Vat. 1. et Barberin. 2.—37 Vat. Rom. 7. maledicant.—39 Al-

NOTE

ris duntaxat. Nam 'dexter resupinatus rhombo, passeris lævus.' Plin. IX. 20.

31 *Melimela*] Gall. *pommes de paradis*. Plin. xv. 14. mala 'mustea a celeritate mitescendi seu maturascendi, quæ nunc melimela dicuntur a sapore melleo.'

Minorem Ad lunam] Alii crescentem, alii decrescendentem interpretantur. Ego certe lunam minorem dixerim potius quando minuitur, quam cum augetur et crescit: astipulatur Plinius, qui 'imminui' lunam ait, pro, 'decrescere.'

Quid hoc intersit] Quanto referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris melius. Nempe ille magna verborum pompa de re futili qualibet usque ad nauseam dissererebat.

34 *Nos, nisi damnose bibimus, &c.*] Nasidieni ejusque convivii insulsiatē ulcisci aliter non possumus quam vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipsius et dolore.

35 *Vertere pallor*] Avarum subit indignatio, ubi ænophora sua iaverti conspicit.

36 *Parochi*] Α παρῆχον, præbeo.

Fervida quod subtile exsurgent vina palatum.

Invertunt Allifanis vinaria tota

Vibidius Balatroque, secutis omnibus : imi

40

Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.

quia vini calor hebetat gustum acutiorem. Jam Vibidius et Balatro cunctique pariter urnas integras exhaustant poculis Allifanis. Infimi vero tori homines minime

lifax tres Vatt. Chisian. 1. a m. sec. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Valart. item edd. Cruq. Bentl. Cuning. Sanad. Valart. Fea, Bothe, Jaeck, Wetzel. Heindorf. Kidd. et Dœring. probantibus Cluv. Ital. Ant. iv. 7. pag. 1196. Nic. Heins. ad Sil. Ital. viii. 537. et ex antiquis marmor. G. Fabric. et Manutius; item Dausq. in Orthogr. v. 'Allifæ.' Alii codd. et edd. *Alliphanis* vel *Aliphanis*.—40 Quinque Vatt. Chisian. 1. Angelic. 1. a m. pr. et Angelic. 2. *omnibus*: *imi*; ita quoque alii codd. apud Pulm. Cruquium, Torrent. Talb. edit. Ascens. Frib. 1536. Henr. Steph. Talb. Desprez, Bond, Dac. Baxt. Bentleius, Cuning. Sanad. Gesn. Phil. Sandby, Batt. Val. Oberl. Zeun. Wakef. Bipont. Wetzel. Heindorf, Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. defendunt Talbot et Dac. quicquid dicat Torrentius. 'Cf. Petron. c. 38. Senec. de Const. Sap. cap. 10. Plaut. Stich. iii. 2. 32. Vid. i. Epist. 18. 10. seq. Ceteris enim acriter potantibus, ut bene ait idem Torrentius; ideo *imi* lecti convivæ Nomentanus, et Porcius abstinere, quod Nasidienus timebant offendere, quia parasi: maxime cum Nomentanus ut saporum index advocatus accumberet, quo munere ebrius non recte fungeretur; alter vero ciborum ingluvie magis, quam vini ingurgitatione caperetur: sic ergo lagenis nihil nocuere. Inter ipsos Nasidienus accumbebat, qui inter potores annuere nequibat. Sensus igitur erit: Omnes convivæ acriter potarunt; exceptis illis, qui in imo lecto accumbebant. In altera lectione vulgata, *seguentis omnibus imis*: *convivæ lecti*; illud etiam absurdi probaretur, ut Horatius *lectos*

NOTÆ

38 *Fervida quod subtile, &c.*] Ex persona avari honestam dolendi rationem prætexit, quasi palatum immodici potus calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39 *Allifanis*] Majoribus et capacioribus poculis, ex Allifa urbe Samnii, ad amnem Vulturum, in planitie sita, non longe ab Apennino: quæ modo in rudibus jacet. Allifani agrimeminit Tullius ii. contra Rullum: et pro Plancio.

40 *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus ejusque assecleæ duo, Nomentanus et Porcius, in imo lecto discumbentes parum aut nihil biberunt; quia nos majoribus scyphis brevi lagenas exhausimus, et vinaria tota invertimus, ut paulo ante dictum. Sive quod illi attoniti spectarent alios tam acri-

ter et strenue potantes: seu quod Nomentanus et Porcius Nasidieno familiari suo, jam pallenti ex avaritia, novum dolorem creare formidarent, si saltem ipsi vino ejus haud pepercissent. Horatii locum hunc alii aliter interpungunt: *secutis omnibus imis. Convivæ lecti, &c.* atque interpretentur ut libuerit: judicabit æquus Lector sensum fore confusum et ineptiorem. Apagæ qui convivæ lectos comminiscitur, id est selectos et honoratos. Certe unus Mæcenas ibi primarius vir. Porro quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, a pota sibi temperarunt, seu temperantiam servarunt! Neque vero aptius huc intruduntur imi subsellii homines, parasi, acurræ: quorum nulla est ibi mentio.

Affertur squillas inter muræna natantes
 In patina porrecta. Sub hoc herus, Hæc grvida, inquit,
 Capta est, deterior post partum carne futura.
 His mistum jus est; oleo, quod prima Venafrī 45
 Pressit cella; garo de succis piscis Iberi;
 Vino quinquenni, verum citra mare nato,

laserunt lagenas. Mox apponitur muræna in catino extensa inter squillas jusculo immersas. Tum dominus ait: Ista prægnavs capta est, qua minus bona carne fuisset postquam peperisset. His affusum est jus ex oleo expresso e præcipua Venafrī cella, garo e succo piscium Hispanorum, vino quinque annorum, at cismarino,

convivas, pro delectis, atque honoratioribus diceret.' Fea.—46 Chisian. 1. 2. et unus ap. Oberlin. *de succis.* Duo Vatt. *de fucis.* Vid. 1. Sat. 4. 40. *Iberi* plurimi ap. Feam, item edd. Mediol. 1476. Venett. 1478. 1483. 1490. 1493. et

NOTE

42 *Squillas*] Squilla pisciculus est e cancrorum genere: de quo jam ante Sat. iv. Cic. de Nat. Deor. ii. n. 123. Pinna (quæ est e conchis marinis) 'cum parva squilla quasi societatem coit comparandi cibi.' Plinius ix. 42. rem festive explicat: nec pigebit transcribere: 'Concharum generis pinna est. Nascitur in limosis, subrectas semper, nec unquam sine comite, quem pinnoterem vocant, alii pynophylacem. Is est squilla parva: alibi cancer dapisas sectator. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus; et ubi licentia audacia crevit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu levi significat. Illa ore compresso, quicquid includit exanimat, partemque socio tribuit.'

Muræna] Piscis carens pinnis et branchiis, de genere eorum 'qui flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur, ut serpentes terra, in sicco etiam repentes.' Plin. ix. 20. et 23. Idem ibid. cap. 56. celebrat murænarum vivaria, et earum sex millia in cænis triumphalibus Cæsaris Dictatoris.

43 *Porrecta*] Ergo magna et pro-

cera. ii. Sat. 2. 'Porrectum magno magnum spectare catino Vellem,' &c.

43 *Grvida Capta est*] Quid hoc ad rem? et quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur? Prospecto insulae convivatoris vana somnia.

45 *Venafrī*] De præstantia olei Venafrani Plin. xv. 2. 'In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia, maxime agro Venafrano.' De eo jam supra ii. Sat. 4. 69. De urbe Venafro ii. Od. 6. in fine.

46 *Garo de succis piscis Iberi*] Garum muræ genis laudatissimum e scombris piscibus, qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ littora, præsertim ad Carthaginem novam. Plin. xxxi. 8. Vide supra ii. Sat. 4. 65. Nec prætermittendum adjacere parvam insulam Seombrariam, et promontorium ejusdem nominis, sic appellata a frequenti piscatione scombrorum. Strabo.

Iberi] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem et ulteriorem, ei quoque sæpius apud Poëtas appellationem tribuit.

47 *Citra mare nato*] Vernaculo, Italico.

Dum coquitur (cocto Chium sic convenit, ut non
 Hoc magis ullum aliud) pipere albo, non sine aceto,
 Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam. 50
 Erucas virides, inulas ego primus amaras
 Monstravi incoquere, illutos Curtillus echinos,

dum coquitur; cocto vero ita Chium aptum est, ut nullum aliud aptius sit; non sine pipere albo, et aceto, quod vinum Lesbium corruptit. Primus ego erucas virides et inulas acerbæ, Curtillus autem herinaceos non lotos, celus convenientius, coquenda

Florent. 1482. Vide ad l. Od. 5. 28. 1. Od. 14. 50.—50 Quindecim Vatt. Chisian. 1. 2. Barberin. 1. 2. Angelic. 2. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Valart. item edd. Venett. 1476. 1490. 1492. 1496. Frib. 1536. Cruq. Dac. Talbot, Pime, Bentr. Cuning. Sanad. Phil. Francis, Sandby, Batt. Gesn. Zeun. Oberlin. Comb. Bipont. Wetzel. Heindorf, Wakef. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring, *mutaverit*. Aldd. Venet. 1559. Glarean. et al. *mutaverat*.—52 ‘Omnes quidem habent libri: *Erucas virideis inulas ego pr. præter unum et alterum, in quibus est: inulasque ego primus amaras, &c.* Sed ego olim hunc locum in omnibus libris depravatam esse putabam: et duarum literarum duntaxat, in duabus vocibus, immutatione emendandum arbitrabar, et pro eo, quod vulgo legitur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, restituerendum curaram, conjecturam meam nonnullis viris doctissimis approbantibus: ut horum verborum, atque adeo, hujus totius loci hic ordo, hæcque sententia esset: Ego primus omnium monstravi, hoc est, docui incoquere inulis amaris erucas virideis, ut melius, quod Græci dicunt, *ὅς ἔπειθε τι*, id est, tanquam melius quiddam ea muria, quam testa marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monstravit incoquere illotos, seu illutos echinos inulis: hæc igitur verba, *illutos Curtillus echinos*, includenda essent interpositionis nota. Jam hoc loquendi genus, *erucas inulis in coquere*, cum sit aliis Latinis usitatum, tum Horatio. Virg. Georg. iv. 279. ‘Hujus odorato radices incoque Barcho.’ Hor. Epod. iii. 6. ‘Num viperinus his cruor Incoctas herbis me fefellit?’ Nunc autem mihi videtur antiqua scriptura, a qua non discrepat vulgata, retinenda, ut intelligamus, erucas virideis, et inulas amaras incoqui juri illi, quod descriptum est: et *erucas virideis, inulas amaras* positum esse *ἀσυνέτως*. Quod autem ad hoc attinet, ut melius, tale est illud,

NOTE

49 *Aceto Quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbii inula. Vide i. Od. 17. Methymna ibi civitas post Mitylenen præclara, vino generoso celebris. Sillus Ital. lib. vii. ‘Tmolus, et ambrosiis Arvisia pocula succi, Ac Methymna ferax Latii cessere Falernia.’

51 *Erucas*] Gall. *de la roquette*. Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen. iv. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis: aliquando etiam in beatorum mensam

admissæ, ut in cœna Nasidieni.

Inulas] Gall. *de l'année*. ‘Tristes’ vocat Columella: Horat. ii. Sat. 2. 44. ‘acidæ.’

52 *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam e maceratis echinis muriam; sed integros potius coquendos esse *illutos*, id est non ablutos, et sua salugine non purgatos: sed quales depromuntur e vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos] De lis ii. Sat. 4. 33.

Ut melius muria, quam testa marina remittit.
 Interea suspensa graves aulae ruinas
 In patinam fecere, trahentia pulveris atrii 55
 Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
 Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
 Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
 Filius immaturus obisset, flere. Quis esset
 Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum 60
 Tolleret : Heu, Fortuna ! quis est crudelior in nos
 Te Deus ? ut semper gaudes illudere rebus
 Humanis ! Varius mappa compescere risum

*instituiamus muria quam testa marina reddit. Interim appensa aulae graviter col-
 lapsa sunt in catinum, tantumque nigri pulveris extulerunt, quantum non effert
 Aquilo in agris Campanis. Nos timentes aliquid gravius, ubi comparimus nihil
 mali impendere, bono animo fuimus. Rufus Nasidienus contra demisso capite la-
 crymatus est, quasi filius intempestive esset mortuus. Ecquis modus affuisset, nisi
 callidus Nomentanus ita familiarem solatus esset ? Eheu Fortuna, quod numen est
 inclementius erga nos quam tu ? Quantum semper gaudium captas, res humanas
 ludendo ! Varius cachinnos mappa coercere vix poterat. Balatro, cuncta in jocum*

quod est in hac eadem Sat. vs. 89. ' Et leporum avulsos, ut multo suavius,
 armos,' id est, ut rem multo suaviorem : vel, ut multo suavius quiddam. Echi-
 num piscem porro diximus esse ex genere testaceorum, ad illum locum,
 ' Horret capillis, ut marinus asperis Echinis,' Epod. v. 28. Quod autem in
 nonnullis libris veteribus, ut in duobus Vatic. et in Jann. scriptum est, *Eru-
 cas viridis, inulasque ego prim. am. &c.* hanc scripturam ideo non sequor : quia
 fit mihi verisimile copulationem *que* ab aliquo semidocto scriptura recepta
 fuisse additam. Verumtamen iudicet labor eruditus. *Lamb. Codd. ap.
 Feam variant, inlotos, illotos, inlutos, Vet. Comb. etiam illotos. Harl. 2. 3. 4.
 6. al. inlutos. Vat. Rom. 7. et ed. Argent. 1514. Catillus ; codex ap. Pulm.
 edd. Florent. 1482. et Dion. ab Harsio, Lugd. 1538. Cotillus ; Ald. 1501. et
 Junt. 1503. Curcillus.*—53 ' Mira varietas in codd. et priscis edd. *quam t. m.
 remittet ; quam t. m. remittat ; quo t. m. remittat ; quod t. m. remisit ; quod t.
 m. remittet.*' Fea. Harl. 2. 6. *quam t. m. remittat.* Harl. 3. 4. *quam t. m. re-
 mittit.*—54 *Interea suspensa conj. Lamb. laudat in Nota Cuning. adoptat
 Wakef.*—55 *Angelic. 1. In patinas. Uetus Vat. In mensam.*—57 *Vat. Rom. 1. et
 Cuning. nil esse pericli.*—58 *Rufus capite hactenus, ut si ex conj. Cuning. im-*

NOTÆ

53 *Ut melius*] Asserens nihil esse rem. Varro. Servius ad *Æn.* i. 701.
 melius, quam ita illos iacquare in 56 *Campanis excitat agris*] Campa-
 muria sive succo illo saelo quæ repe-
 ritur in marina testa.

54 *Suspensa graves aulae ruinas, &c.*] 57 *Nos majus veriti*] Scilicet rui-
 Grande certe infortunium. Olim tri-
 clinii camera velo seu tabernaculo
 obtendebatur ad excipiendum palve-
 nam et casum tecti ac domus.

58 *Mappa compescere risum*] Appo-
 sita ori mappa.

Delph. et Var. Clas. Horat. 3 X

Vix poterat. Balatro, suspendens omnia naso,
 Hæc est conditio vivendi, aiebat; eoque 65
 Responsura tuo nunquam est par fama labori.
 Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
 Solitudine districtum? ne panis adustus,
 Ne male conditum jus apponatur? ut omnes
 Præcincti recte pueri comtique ministrent? 70
 Adde hos præterea casus; aulæa ruant si,
 Ut modo; si patinam pede lapsus frangat agaso.
 Sed convivoris, uti ducis, ingenium res
 Adversæ nudare solent, celare secundæ.
 Nasidienus ad hæc: Tibi Di, quæcumque preceris, 75
 Commoda dent; ita vir bonus es, convivaque comis.
 Et soleas poscit: tum in lecto quoque videres

trahens, dicebat: Ea sors est hujus vitæ: ideoque nunquam fama æqua respondebit labori tuo: itane vero oportet te sollicitari multiplici cura discriptum, ut ego lautas epulas capiam? ne adustus panis, ne jus male conditum inferatur? ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia, puta si tentoria collabantur, ut mox contigit; si offenso pede servus catinum dirumpat. Verum sicut Imperatoris, ita convivium præbentis animum res contrariæ ostendere, prospera occultare consueverunt. Nasidienus ad ista respondit: Quæcumque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adeo vir probus es, et facetus conviva: tumque

probantibus Fea et Bothe. *Ruffus* Vatt. 1. 4. *Rustus* duo alii Vatt.—64 *Nec poterat* Harl. 4.—68 Vat. Rom. 9. *obstrictum*. Vat. 13. *districtum*.—70 Harl. 4. *pueri recte*.—71 Vat. unus et Angelic. 1. a m. pr. *ruunt*; Vat. Rom. 7. Junt. 1503. Argent. 1514. Venet. 1559. et Glarean. *ruent*.—72 Cuning. suo more, *lappus pede*.—73 Harl. 6. *ducis uti*.—75 Harl. 2. 3. 6. *quinque* Vatt. Chisian. 2. a m. sec. Zarot. Venett. 1478. 1481. 1483. 1490. 1495. et Florent. 1482. *precaris*. Harl. 4. omnes Bentleii codd. præter quinque, item edd. Bentl. et quæ secutæ.—76 Harl. 4. *comisque*.—77 Vat. Rom. 10. et Venet. 1490. *quemque videres*. Vat. 9. Barberin. 1. et Venet. 1492. *quoque videres*. Chisian.

NOTE

64 *Suspendens omnia naso*] Vid. 1. Sat. 6. 5.

65 *Hæc est conditio vivendi*] Ut nullum sit bonum purum et stabile; sed 'extrema gaudii luctus occupet.'

66 *Responsura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70 *Comtique ministrent*] Hoc maxime ad convivii lantitiam pertinere credebant olim, ut formosi ac nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72 *Agaso*] Proprie qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier*. Non caret sarcasmo dictio illa: qualis enim erat agaso ut ministraret convivis?

77 *Et soleas poscit*] Veteres, priusquam accumberent, togas mutabant

Stridere secreta divisos aure susurros.

¶ Nullos his mallet ludos spectasse: sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. ¶ Vibidius dum 80
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo;
Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam: deinde secuti 85
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes

petit crepidas. Mox in singulis toris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationses diversas. Certe nullos velim ludos spectasse potius quam istos. HORAT. At refer ea quæ postea jocum tibi dedere. FUNDANIUS. Risimus, dum famulos interrogavit Vibidius, an fracta etiam lagena sit, quod postulanti sibi pocula non præberetur. Dum vero constat risus e simulatis rebus, Balatrone obsecundante; en revertitur Nasidienus mutata fronte, quasi ingenio reparaturus infortuniam. Pona sequebantur famuli in prægrandi lance gestantes membra gruis divisa, plurimo

2. a m. pr. quodque videres. Chisian. 2. a m. sec. quocumque ex gloss.—79 Vat. 5. a m. pr. et Vat. Palat. 6. ludos mallet.—82 Plurimi codd. ap. Feam. alii ap. Valart. et Harl. 3. 6. non dantur.—83 Vat. Rom. 8. ab Balatrone.—85 Hic versus deest in Zarot.—86 Vet. Comb. magni. Vat. 7. a m. pr. Vat. 12. a m. pr. et Angelic. a m. pr. discreta. Chisian. 2. a m. sec. discripta. Gryph. 1566. descripta. 'Discreta significaret, fuisse allata in ampla et magna lance membra unius gruis secta, atque

NOTÆ

vestibus quas a re cœnatoria dixerunt. Petron. 'Cœnatoria repetimus, et in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.' Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula et toralia conspurcarent. Martial. III. 50. 'Deposui soleas, affertur protinus ingens Inter lactucas oxygarumque liber.' Quo vero pergit Nasidienus soleis resumtis? convivium aulæorum casu et multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis sermone scilicet erectus et ipse reparatus. Vide J. Lips. Antiq. Lect. lib. III.

Soleas] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habens cetera prope nuda vincientibus. Factum nomen, quod solum duntaxat seu plantam obtegerent. Porro calceis veteres foris utebantur, at domi

soleis. Has etiam appellabant crepidas et crepidulas a Græca voce κρηπίδες. Gell. XIII. 20.

78 *Stridere secreta, &c.*] Alter alteri insusurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Observa, Lector, in hoc versu frequentiore litteram S belle susurros exprimentem.

83 *Fictis rerum*] Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cum maxime rideretur. II. Sat. 2. 'Vanis rerum corruptus.'

Balatrone secundo] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84 *Mutatæ frontis*] Hilaris e mœsto factus, læto animo lætitiâ instauraturus.

86 *Mazonomo*] Genus est lancis magne: dicitur ἀνδρὶ τοῦ νέμειν μάζας,

Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre;
 Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi;
 Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,
 Quam si cum lumbis quis edit: tum pectore adusto 90
 Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes;

sale itemque farre conspersa; necnon jecur albi anseris pinguibus ficiis saginatum; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longe melius quid, quam si cum lumbis edantur. Jam asperimus afferri merulas adusto pectore et palumbes absque natibus:

hac, illac divisa, disposita. 'Rari nantes in gurgite vasto.' Virg. *Æn.* i. 118. Attamen *discripta* vera lectio est, quæ innit etiam, potius laceratam, dilaniatam in frusta gruem, quam sectam ad artem; de qua locus Seneca adductus supra ad ii. Sat. 4. 79. *Fœ.*—87 Vat. 5. et Barberin. 1. *multo sale.*—88 Vat. Rom. 8. a m. pr. unus ap. Pulm. alii ap. Gesn. *anseris albos.* 'Atque ita dederunt Burm. Can. San. amore novitatis, vel ignorantia; ut de lepore supra ad Sat. 4. 44. perpetuo enim anser masculino genere appellatur apud auctores; ut Virg. *Ecl.* ix. 8. Georg. i. 25. Ovid. *Met.* xi. 120. Plin. H. N. x. 22. Petron. c. 136. seq. Colum. viii. 14. 6. Jecur anseris ficiis saginati, in magnam molem excrescebat; et erat in deliciis epulonum; testibus Athen. ix. 9. Plin. l. c. Mart. xiii. 58. Juvenal. v. 114. Pers. vi. 71. aliique.' *Fœ.*—89 Chisian. 1. Barberin. 1. alii codd. ap. Lamb. et Cruq. *leporum vulsos.* Exc. Sax. unus ap. Bos. et Zarot. *leporis vulsos.*—90 Codd. ap. Feam. et Exc. Sax. *edat.* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. ceteri *edit.* Vide ad Epod. iii. 3.—91 Vat. Rom. 7. a m. pr. *columbas.* Chisian. 1. a m. pr. *palumbos;* atque ita

NOTÆ

a distribuendo mazas, id est, edulia quedam e farina et lacte, ut vult Suidas, vel e farina aqua et oleo, ut placet Hesychio. Varro usus est ea voce iii. 4. de Re Rust. Lucullus, inquit, e turdis aviarum fecit in Tusculano; ut alios videret positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras volitantes.

86 *Discripta ferentes Membra gruis]* Quale hoc edulinum e recisis gruis membris multo sale farrato conspersis? Alii intelligunt *τραγχλία*, seu edulia e partibus avium extremis, maxime cervicibus. Plin. x. 23. 'Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante cæptos saginari, addidit, ciconias magis placere quam grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigisse.'

88 *Pinguibus et ficiis pastum jecur anseris albi]* Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. x. 22. 'Nostris sapientiores qui eos (anseris) jecoris bonitate noverunt. Partilibus in magnam amplitudinem crescit: exemptum quoque lacte mulso augetur.' Juvenal. Sat. v. 'Anseris ante ipsum magni jecur.' Pers. Sat. vi. 'Satur anseris extis.' Martial. xiii. 58. 'Aspice quam tumeat magno jecur anseris majus.' Vide Athen. ix. 8.

Anseris albi] Tales in primis commendat Varro de Re Rust. iii. 10.

89 *Et leporum avulsos, &c.]* Vide ii. Sat. 4. ubi, 'leporis sapiens sectabitur armos.' Martial. de anate, xiii. 52. 'Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantum Et cervice sapit. Cetera redde coquo.'

91 *Merulas]* Gall. *des merles.*

Suaves res, si non causas narraret earum et
Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulți,
Ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset pejor serpentibus Afris.

95

quæ quidem jucunda extitissent, si causas eorum et naturas importune herus non commemorasset. Ergo hunc nos ulți sumus illa fugientes nihilque prorsus delibantes, perinde ac si Canidia Africanis anguibus pestilentior illa aspirando infecisset.

Cuning.—92 Vat. Rom. 9. Chisian. 1. 2. alii ap. Pulm. *Suavis res*.—94 Barberin. 1. *veluti illis*. 'Bentl. *veluti si* ex ingenio audaci, et indocte; quia Latine callentibus *si* supponitur; et in ejus lectione *illis* omittitur, quo nesciamus, quibus afflaverit Canidia; nempe *cibis*, de quibus nihilum gustaverunt convivæ.' *Fca*.—95 Vat. Rom. 7. *afflaret*. Harl. 2. 3. alii codd. ap. Lamb. Bentl. et Valart. *serpentibus atris*; atque ita Bentl. Wakef. et Kidd.

NOTE

Palumbæ] Sylvestres columbas. Gall. *ramiers*. Sine clune, quæ tamen pars optima est et palato suavissima. Vide Gell. xv. 8. 'Negant ullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere: ceterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur, ut a cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere,' &c.

92 *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem opsonia nobis forte jucunda extitissent, si non importuna garrulitate ea Nasidienus nimium venditasset;

ac velut optima collaudaret quæ sunt deteriora, adductis perperam a rerum natura causis et rationibus.

93 *Fugimus ulți, Ut nihil, &c.*] Ulți sumus, nihil gustando ex iis quæ sic inepte venditarat.

94 *Velut illis Canidia afflasset, &c.*]

Ut si afflatu suo venenum letiferum affudisset Canidia, venefica celebris, de qua in Epod. ult. Columel. 'Cavendum ne a serpentibus affientur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.'

95 *Serpentibus Afris*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris*.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER I.

EPISTOLA I.

AD MÆCENATRM.

Omissa re ludicra Philosophiæ se tradit. *Bart.* (Et philosophemata quædam, tanquam specimina illius, per lancem saturam addit. *Germ.*) Horatius a Mæcenate provocatus ad versus scribendos, excusat se ob ætatem ingravescentem, et animi propositum, quo ad sapientiæ studium amplectendum ducatur, seligendis philosophorum variorum præceptis iis, quibus putet se vitam quodam modo regere et instituere posse sapienter, ut certe vitia fugiat careatque stultitia, qua vulgo laborent homines, qui divitiis honoresque tantum magni faciant, contemptis animi ingenique virtutibus, sintque valde, sive divites sive pauperes, in rebus appetendis et fugiendis inconstantes, et negligentiam rerum minutarum in vitæ cultu habituque graviter reprehendant, vitia contra animi gravissima, utpote vulgaria et usitata, non curent.

PRIMA dicte mihi, summa dicende Camœna,

O Mæcenas a me celebrate primis carminibus, et celebrande postremis, me sat

Decima et ultima Epist. Lib. secundi in Ed. Sanad.—3 Vat. Rom. 2. anti-

NOTÆ

Hæc pars Horatii Sermonum altera dici potest, continens Epistolas, in quibus eleganter et ornate quidem ad amicos scribit non tam de rebus domesticis et futilibus, quam de gravissimis quibusque, puta de moribus vera virtute informandis. Merito igitur 'Sapientes Epistolas' nuncupat Scalliger. Quod si novum, at certe pul-

chrum est, versibus et stricta oratione scribere ejusmodi Epistolas. Hinc etenim et major familiaritas in suos elucet: et nonnullam scribenti libertatem et amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sane quædam facilius enarrantur, et quæ per se austera, jucundius excipiuntur.

Prima hæc Epistola Mæcenatis

Spectatum satis, et donatum jam rude, quæris,
 Mæcenas, iterum antiquo me includero ludo.
 Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
 Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,

5

probatum jamque libertate fruente vis rursus obstringere veteri exercitatione. Atqui non eadem ætas adest, non idem ingenium. En Veianius, armis in Herculis

quo iterum. Vat. Palat. 3. a m. pr. et unus Bersmanni, me inducere. Vat. 5. me reddere. Vat. 1. ludo? cum interrogatione; atque ita Wakef. Francis, Fea, Bothe, Jaek, et Dæring.—4 Non ætas eadem, non mens unus cod. Bersmanni. Non eadem ætas est Chisian. 5. Vesanius cod. Schoenborn. 2. ap. Jaek.—5 H. ad postes Chisian. 1. a m. sec. flux Schoenborn. 4. latet aditus

NOTÆ

hortatu scripta satis apparet, et quidem ætate jam provento Poëta nostro. In ea reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti, et quæ ad corpus, quam quæ ad animum spectant, multo studiosius inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. vi. quanquam durus alias castigat, 'nitidioris styli' fatetur esse Epistolas. 'Prima,' inquit, 'quovis melle dulcior est: sententiæ appositæ: dictio casta, rotunda, suavia. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod cum in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem subvertere. Grammatico nihil infelicius. Credo quod viderent versum illum: 'summa dicende camœna:' quasi vero non hanc ipsam postremam intelligeret.'

1 *Prima dictæ mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mæcenatem quasi numen venerari se ostendit. Sic Ecl. viii. Virgil. sive Pollionem sive Augustum allocuitur: 'A te principium; tibi de-

sinet; accipe jussis Carmina cœpta tuis.'

2 *Donatum rude*] Accepta missione jam liberam: rudis virga erat (Palmea si quibusdam fides) qua donabantur Gladiatores, in signum exauctorationis; ut deinceps cessarent a gladiatura; et alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. 7. 'Munus gladiatorum dedit diversis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro; rudariis quoque quibusdam revocatis, auctoramento centenum millium.'

3 *Antiquo ludo*] Scribendis etiamnum Lyricis et amatorii carminibus, velut olim in juvenili flore et facultate. Atqui minus aptus modo sum istis rebus: immo seria, honesta, Philosophica deum consector.

4 *Veianius*] Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis] Armis post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad Amphitheatrum; ut notat Theod. Marcilius. Cujus certe magis arridet sententia, quam opinantium idcirco præ ceteris Diis Herculem nominari, quod ille cum monstribus luctatus toties victor fuerit.

5 *Latet abditus agro*] Apud villam

Ne populum extrema toties exoret arena.
 Est mihi purgatam crebro qui personet aurem :
 Solve senescentem mature sanus equum, ne
 Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
 Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono : 10
 Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum :
 Condo et compono quæ mox deprimere pessima.

adeo suspensis, delitescit quietus ruri; ne amplius populum deprecetur in ultima arena. Certe adest qui sapientius insurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens tempestive equum ad senium vergentem, ne sub finem deficiat, atque agere anhelitum trahens derideatur. Ergo jam carminibus aliisque jocis nuntium remitto. Salvo deinceps et quero, quid bonum, quid honestum sit: atque in id incumbo totus. Colligo et contexo quæ statim adhibere queam ad usum. Ac ne fortasse

Vat. 14.—6 Vat. 1. a m. sec. Vat. Rom. 3. 4. Chisian. 1. a m. pr. alii ap. Lamb. *exornet*.—7 Exc. Sax. *purgata...aure*.—9 Bamberg. ap. Jaeck, *ad extremam*.—11 Quod cerum Vat. Palat. 1. et Chisian. 1.—12 Cudo et compono

NOTE

suam rusticam otio fruitur.

6 *Ne populum extrema, &c.*] Ne ultra cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem; seu ad deprecandam mortem: *extrema arena*, in ultimo vitæ discrimine, et jamjam a pari suo victore enecandus; vel, in extrema amphitheatri margine, ubi certabatur.

7 *Est mihi purgatam, &c.*] Prima ratio seu exarsatio non scribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum: altera est rationis monitum recte et sapienter suggerentis, mature cessandum, ne prior gloria posterioribus scriptis et animo jam marcescentes obscuretur.

Purgatam] Philosophiæ documentis excultam, et sanam mentem. Pers. Sat. v. 'purgatas inseris aures Fruge Cleanthes.'

8 *Solve senescentem*] Sicut prudentis est incitatoris, equum ætate fatiscentem jamque minus alacrem solve a curra et mature a circo remove, ne illosus ac suspiciosus in curiali certamine deficiat, prioresque

victorias dehonestet, ita debet scriptor ingeniosus tempestive se quieti dare, et a scribendo cessare, cum senio fatiscens eximia, ut ante, deprimere non valet. Ennius: 'Sicut fortis equus spatio qui sæpe supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.' De Circensibus Romanis translatis, de positis metis, de solennibus curriculum, deque septeno aurigerum ad metam circuita, ac ceteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. v. 8. &c.

9 *Ilia ducat*] Spiritus ducendi laborans difficultate, circi decurrere spatia, pari ut olim velocitate et ardore, adeoque alios secum certantes prævertere et superare, nequeat. Plin. xxvi. 6. 'Tanta vis,' inquit, 'verbasco est, ut jumentis non modo tussientibus, sed illa quoque trahentibus auxilietur potu.'

10 *Cetera ludicra*] Nugas, jocos, Lyrica, Satirica.

11 *Quid verum atque decens, &c.*] Philosophiæ morali operam do sedulam.

12 *Condo et compono*] Moralia do-

Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter :
 Nullius addictus jurare in verba magistri,
 Quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes. 15
 Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis,
 Virtutis veræ custos rigidusque satelles :
 Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
 Et mihi res, non me rebus, subjungere conor.

asciscitur, quem ego magistrum, quam disciplinam sequar: nullius videlicet præceptoris opinionibus me addico: sed velut hospes feror quocumque me impetus agit. Modo sum actuosus, et Reip. negotiis occupor, acer virtutis sinceræ defensor et observans: modo clam redeo ad Aristippi documenta; mihiq; res, non me rebus, ve-

Barberin. 1. a m. pr. *possum* Schoenborn. 4. et Vat. 1.—13 *At ne* Vat. Rom. 9. *At ne* Schoenborn. 3. 4.—14 Harl. 3. Vat. 3. et Vat. Rom. 2. 5. *adductus*. Schoenborn. 4. *in verba jurarem*.—16 *Pro mersor, versor* habent edd. Princ. Medd. 1476. 1477. Venn. 1478. 1479. 1481. 1509. 1552. 1573. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. edit. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Har- sio Lugd. 1538. H. Steph. 1544. Muret. *mersor* Mss. omnes Fææ et aliorum, Porph. et edit. Flor. 1482. Venn. 1483. 1490. 1495. 1496. revocavit in tex- tum Lamb. deinde alii.—17 *Unus* Vat. *custos ceræ*.—19 *Unus* Vat. Schoen- born. 2. alique codd. ap. Valart. *submittere conor*; atque ita Hildebert. Mor. Phil. c. 991. edit. Venn. 1479. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. 1552. Flor. 1482. Lips. 1499. Aldus 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Har- sio Lugd. 1538. H. Steph. Mur. *subjungere* alii Mss. Fææ et aliorum, Acron,

NOTÆ

cumenta in mente mea recondo et rumino; ac post in ordinem digesta scribo, tum ad meam tum ad aliorum utilitatem.

13 *Quo duce, quo lare*] Quam sec- tam amplectar. 1. Od. 29. ‘Socrati- cam domum.’ Plures nempe Philo- sophorum familiæ celebres suum quæ- que ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem, Stoici Zenonem, Cyre- naici Aristippum, Epicurei Epicu- rum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14 *Nullius addictus jurare, &c.*] ‘Nullis unius disciplinæ legibus as- tricti, quibus in Philosophia necessa- rio pareamus, quid sit in quaque re maxime probabile semper require- mus.’ Cic. Tusc. iv. n. 7.

Jurare in verba] Metaphora eat a re militari, apud quam milites in ver-

ba ducis jurant, eique se obstringunt sacramento.

16 *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proscriptis voluptatibus, sum- mum bonum in virtute repono, et sapientem a capassenda Republ. non removeo.

18 *Nunc in Aristippi, &c.*] Alias vo- luptates corporis consector, atque in his summum bonum statuo: rei vero publicæ administratione Sapientia interdicto, pariter sentiens cum Cyre- naicis et Epicureis, cumque horum ducibus Aristippo et Epicuro. Cic. Academ. iv. n. 131. ‘Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum prin- ceps Aristippus, qui Socratem audi- erat: unde Cyrenaici . . . Aristippus, quasi animum nullum habeamus, ita corpus solum tuetur.’

19 *Et mihi res, non me rebus, &c.*]

Ut nox longa, quibus mentitur amica, diesque 20
 Lenta videtur opus debentibus ; ut piger annus
 Pupillis, quos dura premit custodia matrum ;
 Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ spem
 Consiliumque morantur agendi gnaviter id quod
 Æque pauperibus prodest, locupletibus æque ; 25
 Æque neglectum pueris senibusque nocebit.
 Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis :
 Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
 Non tamen idcirco contemnas lippus inungi ;
 Nec, quia desperes invicti membra Glyconis, 30

lim subijci. Sicut autem longa nox iis quos meretrix fallit, et dies longior operi astrictis videtur ; annus vero tardus pupillis severæ disciplina novercarum obnoxiiis ; ita mihi lentum et molestum tempus labitur, quod spem differt ac desiderium exequendi strenue illud quod inopibus pariter ac divitibus utile sit ; spretum vero pueris ac senibus similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam et tuear. Enimvero, quamvis nequeas tam acute videre quam Lynceus, non ideo tamen desinas ungere oculos lippientes : ac licet non speres robur fortis Glyconis,

et Porph. infra ad Epist. 10. 40. edit. Princ. Med. 1476. Aldus 1501. Junta 1503. aliæque recent. Versus 17. 18. 19. alio ordine dedit Sanad. 17 *Nunc mihi res, &c.* 18 *Virtutis, &c.* 19 *Nunc in Aristippi, &c.* 'Et ut sensum plenius confunderet, etiam nunc mihi, pro et mihi, ex ingenio emendavit. Eum refutat peculiari opere Batteux in actis Acad. Inscript. tom. xxvi. pag. 2. seqq. in 4. totumque locum fusa enucleat. Vide infra 1. Epist. 17. 14.' *Fea.*—21 *Lenta videtur* Bentl. ex Ms. Barthii Advers. xxxvii. 19. quod hoc epitheto oratio eleganter varietur : sequuntur Can. San. Phil. Sandby, Val. Wakef. Zeun. Wetzel. contra reliquos Mss. omnes *Fea* et aliorum, et Porph. 'Quin et elegantior est ipsa repetitio.' *Fea.*—24 *Schoenborn. 3. Conciliumque. Angelic. 3. morentur. Bamberg. naviter.*—25 *Deest hic versus in Harl. 1.*—26 *Schoenborn. 3. Etque.*—27 *Idem codex caret voce ipse. Schoenborn. 4. solerque tebensis.*—28 *Vat. Palat. 3. oculis. Lamb. ex uno codd. in litura oculos, probat et recipit Bentl. ita etiam duo codd. ap. Valart. item edd. Wakef. Kidd. et Treutzer.*—29 *Bamberg. contemnas lypus. Baxt. Bentl. Cuning. Gean. Oberlin. Wakef. et Treutzer. inungi ; atque ita ex cod. notatum in ora ed. Ald. 1509. in Biblioth. Barberina.*—30 *Non quia Vat. 10. Et quia Zarot. Me-*

NOTÆ

Quid hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat et explicet. Nimirum cum obiceretur, Habere cum Laida : minime erubescens, 'Habeo Laida,' inquit ; 'non habeor a Laide.' Cic. Epist. ix. 26.

24 *Agendi gnaviter id quod* Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26 *Pueris senibusque* Pers. Sat. v. 64. 'Petite hinc, juvenesque, senes-

que, Finem animo certum, miseris-que viatica canis.'

27 *Elementis*] Primis Philosophiæ documentis, morum regulis.

29 *Non tamen idcirco, &c.*] Et si nequeas, tam acres habere oculos, quam Lynceus, non ideo tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De Lynceis oculis, 1. Sat. 2.

30 *Glyconis*] Is fuisse robustus pu-

Nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
 Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
 Fervet avaritia miseroque cupidine pectus?
 Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
 Possis, et magnam morbi deponere partem.
 Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te

35

non propterea negligas a corpore arcere chiragram innodantem. Javet aliquatenus progredi, tametsi non liceat amplius. Verumenim si animus æstuat avaritia et cupiditate miseros faciente, in promptu adsunt sermones, quibus mitigare quævis hoc malum, et magnam istius agilitudinis partem depellere. Si gloriæ studio inardesc-

diol. 1476. 1477. Venett. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Lips. 1499. Ald. 1501. Junt. 1503. *Nex quia* Cuning. *desperus* Schoenborn. 3. et Angelic. 2. *Milensis* Vat. 10. a m. sec.—31 Vat. 10. a m. pr. et Vat. Rom. 9. *podagra*. Bamberg. *chyragra*. Schoenborn. *chiragra*. Vid. n. Sat. 7. 15.—32 *Est quoddam* Vett. 5. 10. a m. pr. Barberin. 1. Harl. 1. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1479. 1481. 1490. 1495. Ald. 1501. Junt. 1503. Basil. 1527. 1531. quod receperunt Fea, Bothe, et Jaek. *Est quondam* nonnulli ap. Feam. *Est quadam* duo codd. ap. Crnq. et sic conj. Lamb. recep. Benti. Cuning. Baxt. Sanad. Phil. Francis, Sandby, Gesn. Zeun. Oberlin. Valart. Wakef. Bipont. Wetzel. Comb. Kidd. et Dæring. *Est quodam* Schoenborn. 3. 4. plurimi ap. Feam, al. et vulgata fere lect. apud alios editores.—33 Cuning. ex ingenio *Fervit*... *miseraque*. Schoenborn. 2. *miseraque*.—34 *Sunt verbaque et voces* Schoenborn. 3. *laborem* Cuning. post Crnq. Vid. Epod. xvii. 64.—

NOTE

gil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatis mentionem hic esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympiis victor. Heinsius ingeniose et erudite contendit intelligendum esse hic Glyconem Philosophum, quem Laërtius scribit 'firmo corpore, et habitu prorsus athletico' extitisse.

31 *Nodosa cheragra*] De *chiragra*, lib. ii. Sat. 7. *Nodosa* quia nodis quasi præpedit motum et usum manuum. Seu quod humor crassus digitorum internodia occupans turgescere faciat velut nodos et lapillos quosdam. Unde Persius 'lapisosam' dicit *chiragram*. Sat. v. 58.

32 *Est quadam* [quodam] *prodire tenus*, &c.] Al. *quadam*. Sensus est: Quanquam non licet reconditissima

Philosophiæ arcana scrutari, at prodere tamen plurimum vel primis elementis imbui, et saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quod eam assequi perfecte nemo possit.

34 *Sunt verba et voces*, &c.] Doctrina morum habet remedia adversus quemlibet animi morbum.

36 *Piacula, quæ te* Ter *pure* lecto, &c.] Adverte tria verba a rebus sacris et religione translata ad sapientiæ studium. '*Piacula*,' i. Od. 2. 30. et Epod. v. 90. '*ter*,' de ternario numero in sacris solennib. dixi alibi. Javens. Sat. vi. 532. Pers. Sat. ii. 16. *Pure*] Para mente. Tibul. '*Quæta* placent superis: para cum veste venite: Et manibus parvis sumite fontis aquam.'

Ter pure lecto poterunt recreare libello.
 Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator ;
 Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
 Si modo culturæ patientem commodet aurem. 40
 Virtus est vitium fugere, et sapientia prima.
 Stultitia caruisse. Vides, quæ maxima credis
 Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
 Quanto devites animi capitisque labore.
 Impiger extremos curris mercator ad Indos, 45
 Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes :

cis, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sancte perlecto. Denique, invidus, iracundus, piger, ebriosus, perditæ amans, et quantumvis inhumane quisque, profecto sanari potest, si quidem animum docilem præbeat disciplina. Virtus est fugere vitium : et prima sapientia, liberum esse a fatuitate. Cernis, quanto animi et corporis tui destines mala quæ putas esse maxima, videlicet, paupertatem, ac repulsam ignominiosam. Sic tu negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenue devitans, per mare, per scopulos, per flammæ. At vero detrectas

35 Harl. 6. *depellere*.—38 Schoenborn. 4. *viciosus amator*.—39 Vat. Rom. 7. et Schoenborn. 3. *qui non*.—40 Schoenborn. 3. *accommodat* ; Vat. Rom. 1. Exc. Sax. et unus Bersmanni *accommodet*. Vat. 16. et Schoenborn. 3. *præbeat*.—41 *Est virtus* Vat. Rom. 1.—43 Bamberg. *turpemque laborem*.—44 Tres codd. Crnquii cum edd. Baxt. Gesn. Oberlin. Comb. Bipont. Wakef. et Wetz. *animo* ; Zenn. cum ceteris omnibus *animi*. Bamberg. *capitisque labore* ; unus Vat. Schoenborn. 3. et Delph. in nota errore typographico, *capitisque dolore* ; Chisian. 1. *capitisque labore* ? Vat. Rom. 7. *capitisque periculo*.—45 Schoenborn. 3. *per*

NOTE

40 *Si modo culturæ patientem, &c.*] Cic. Tusc. II. n. 13. 'Cultura animi Philosophia est, quæ vitia radicitus extrahit, ac præparat animum ad satius excipiendos ; eaque mandat et serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.'

42 *Stultitia caruisse*] Carere vitio. Is enim vitiosus qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut norma vivendi abutitur. Contra qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus et sapiens est.

43 *Turpemque repulsam*] In petendo magistratu. Cie. pro. Plancio : 'C. Marius duas Ædilitias accepit repulsam.' Offic. I. n. 71. 'Cum offensiones tui repulsas quasi quandam

ignominiam timent et infamiam.'

44 *Capitisque labore*] Synecd. pars pro toto.

45 *Ad Indos*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide I. Od. 12. 56.

46 *Per mare pauperiem fugiens*] Juvenal. Sat. XIV. 275. 'Aspice portus, Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam In pelago. Veniet classis quocumque vocerit Spes lucri ; nec Carpathium, Gætulaque tantum Æquora transiliet,' &c.

Per saxa] Per scopulos marinos, per quælibet vitæ discrimina.

Per ignes] Vel per gravissima pericula, vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas. III. Od. 3. 55. Virgil. Georg. I. 234.

Ne cures ea quæ stulte miraris et optas,
 Discere et audire et meliori credere non vis ?
 Quis circum pagos et circum compita pugnax
 Magna coronari contemnat Olympia, cui spes, 50
 Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ ?
 Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
 O cives, cives, quærenda pecunia primum est ;
 Virtus post nummos : hæc Janus summus ab imo
 Prodocet ; hæc recinunt juvenes dictata senesque, 55

auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea contemnere, quæ fatue aestimas magni, et concupiscis. Ecquis peritus certandi in pagis et compitis, non multo victor esse in celeberrimis Olympicis, si spes facilis adsit adipiscendæ victoriæ abeque magno labore? Enimvero ut argentum auro, sic aurum virtutibus postponi debet. Nec audiendus qui sic moneat: O cives, cives, opes primo, sunt comparandæ: virtus autem post pecuniam. Illud quidem monstrat Janus summus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quam senes brachio sinistro ap-

ignem.—47 *Ne curris* Schoenborn. 4. *Nec cures* tres ap. Feam. *Non cures* unus Vat.—48 *Dicere* et unus Vat. et *audere* Zarot. quod placet Gesnero.—50 Schoenborn. 3. *contemnat.*—52 *Vilius est argentum auro* codex idem. *Vilius est auro argentum* Bentl. ex uno cod. Bersmanni.—53 Zarot. et Cuning. *primum sine est.* Vat. 7. *prima est.*—54 Barberin. 2. *hoc Janus.* Thysius in Notis ad Aul. Gell. scriptum suspicatur, *Hæc Janus summus ad imum Perdocet.*—55 *Prodocet* plurimi ap. Feam, alii Mss. apud Lamb. Pulin. Cruq. Talb.

NOTÆ

47 *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultro credis: cur igitur detrectas facile doceri, quo pacto fugias multo gravius malum? Scilicet audire piget ac discere, et credere non vis asserenti Philosopho: Stultum esse mirari et optare, seu avide consecrari opes et honores tantis curis atque laboribus.

48 *Discere et audire*] *Ἐπὶ τοῖς ἀκούειν.* Prius enim audire, quam discere.

49 *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus et hebes quisque. Quare ergo in virtutis decus et gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipsis opibus, præsertim cum hæ non nisi ægre et vix haberi queant; ille vero facile possit comparari per studium

sapientiæ.

50 *Olympia*] Olympicis in India. Vide 1. Od. 1.

51 *Sine pulvere*] Ἄκωνρι, Thucyd. et Herodian. Metaph. citra laborem, nullo certamine et periculo. Ita etiam, ἀνδρῶν et ἀνδρῶν, sine sudore: ἀνυμῶν vixῶν, sine sanguine, seu incruentam victoriam referre.

52 *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. xxiii. 3. præclaram similiter gradationem instituit: 'Stan- num villius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemmæ margaritis, margarita sanctitate.'

53 *O cives, cives, &c.*] Prosopopæia, qua stulte loquens inducitur quispiam e vulgo.

54 *Hæc Janus summus, &c.*] Id norunt et docent fœneratores ac trapezitæ in foro consistentes, duas inter Jani statuas. De his 11. Sat. 3. 16.

Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
 Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque :
 Sed quadringentis sex septem millia desint ;
 Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,

pensa gestantes loculos et tabulam. Adde quod si sex aut septem millia desiderantur ad quadringenta, licet habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem, nihilominus eris plebeius. Verum quanto melius pueri inter ludendum edicunt :

Val. et notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. in Biblioth. Barberina. *Prædocet* tres ap. Feam, alii Mss. apud Cruq. Talb. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. Flor. 1482. Lips. 1499. *Perdocet* Mss. apud Cruq. Talb. edit. Princ. Zar. Bad. Ascens. Venn. 1492. 1495. 1509. 1552. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. Mur. alique non pauci. 'Primam lectionem restituit Lamb. recte, quia 'prodocere,' est foris, et palam, et publice docere: 'pro' enim in compositis, amplificandi, ant palam faciendi sensu adhiberi, tradit Festus.' *Fea.* Sequuntur Lambinum Cruquius, Bentleius, Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zenn. *Fea.* Bothe, Jaeck, Kidd. et Döring. *senesque, et Wakef.* ad mentem Marklandi; quod versus, qui sequitur, manifesta sit periphrasis pro 'pueri.' 'Sed rectius annotat Gesnerus, Horatium, hoc versu, quem jam dederat i. Sat. 6. 74. hic satyricæ uti, ut indicet, senes etiam tota die puerili illa exercitatione computandi, numeros, atque æra snarum rationum tractandi, occupatos esse. Ita hic versus, qui insiticius videri poterat, et visa est Cuningamio et Wetzelio, gratiam et vennstatem addet orationi.' *Fea.*—57. 58 *Si quadringentis, &c.* *Est animus, &c.* est ordo in plurimis codd. ap. Feam; et sic alii Mss. apud Pulm. Benth. edit. Princ. Venn. 1479. 1481. 1483. 1490. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. Aldus 1501. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Lamb. Muret. aliæque usque ad Benth. qui prætulit lectionem aliorum Mss. apud alios, quibus alii ap. Feam concinunt, qui habent *Sed quadringentis*; et versum postponunt sequenti. Adoptarunt Cun. San. Phil. Sandby, Val. Wetzel. et Zeun. In duobus Vatt. habetur ordo, *Est animus... Si quadringentis*, ut in alio Ms. quem sequitur Cruquius. 'Primam lectionem retineo, quia plana; et adversativa *sed* minus bene consonat sequenti *at*. Sermo est Jani incitantis ad quærendam pecuniam ante virtutem.' *Fea.* *est lingua* unus codex ap. Lamb. alius ap. Pulm. alius ap. Benth. adoptarunt Chabot. Benth. Cnning. Sanad. Francis, Phil. Sandby, Wetzel. Zenn. et Kidd. Mox, *desinit* quatuor Vatt. et alii codd. ap. Benth. qui recepit in textum; inde Cuning. Sanad. Francis, Phil. Sandby, Wetzel. Zeun. et Kidd. *desunt* in ceteris codd. et edd.—59 *Et pueri* Vat. Rom. 7.

NOTÆ

56 *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eundem versum antea jam positum explavi, i. Sat. 6. 74. *Loculos*, ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum: *tabulam*, vel in qua debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positis calculis aut numeris appntatur.

58 *Sed [Si] quadringentis*] Supple,

millibus sestertium; qui census Equestris est: ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem et ambitiosus: Quidni opes congeram, ut a plebe me segregem, et ad Equestrem censum, ordinem, dignitatemque assurgam? At prior lectio et interpretatio præferenda.

Si recte facies. Hic murus æneus esto, 60
 Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
 Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
 Nænia, quæ regnum recte facientibus offert,
 Et maribus Curiis et decantata Camillis?
 Isne tibi melius suadet, qui, rem facias; rem 65
 Si possis recte; si non, quocumque modo rem;
 Ut propius spectes lacrymosa poemata Pupi;

Rex eris, si recte agas? Ita sane. Hic tibi murus sit ex ære: nullius peccati conscium esse, nullius flagitii probum timere. Age, responde, An Roscia lex præstantior; an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis et Camillis celebratum? An ille tibi meliora suggerit, qui admonet, ut opes acquiras juste quidem, si fieri potest; sin autem, quacumque ratione opes congeras, ut propius spectes flebilis carmina Pupii; an qui præsens suadet ac desiderat, ut

Ut pueri codd. Lambini.—62 *Rosia* dno Vatt. *puerorum* est plurimi ap. Feam, alii ap. Lamb. Putm. Crnq. recepit Lamb. inde Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Gesn. Zeun. Oberlin. Bipont. Wakef. Wetzl. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Döring. *puerorum*, sine est, Schoenborn. Harl. 4. 6. unus Crnq. al. et edd. antiq.—63 *Vat. Rom. 7. recte regnum*; ita quoque Zarot. Ald. 1501. Junt. 1509. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. et Dion. ab Harsio Lugd. 1538.—64 *No curiis maribus* Schoenborn. 3.—65 Junt. 1509. Venett. 1609. 1532. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. 1544. Gryph. Lugd. 1566. Basil. 1580. et Dan. Heins. *qui ut rem*.—66 Schoenborn. 3. *seu non*.—67 *Pupi* plurimi codd. ap. Feam, alii ap. Torrent. et Beutl. item Venett. 1492. 1496. 1498. præbant Aldus in Orthogr. Torrent. et Bentl. Drakenb. ad Liv. iv. 33. 8. ex aliis auctoribus, nummis, et inscriptt. Sequuntur Baxt. Cuning. Sanad. Francia, Gesn.

NOTÆ

59 *At pueri ludentes*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine et recto puerorum judicio. Hi nimirum vere, sancte, juste sentientes, inter ludendum spondent principatum ei qui rectius egerit, non ei qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. ix. 7. ubi de Basilinda, aliique ludis puero- rum.

60 *Hic murus æneus esto*] Proverbia- lis dictio. Sensus est: Nihil fir- mius tenequam doctrinam hanc: vel, ut explicat Erasmus: Hoc certum sit tibi et immutabile animi decretum. Item, muro quolibet æneo fortior et inexpugnabilior est innocentia et in- tegritas. Hæc tibi sit velut propu-

naculum ære validius.

62 *Roscia lex*] Lex theatralis lata a Roscio Othone, Trib. Pleb. qua ve- tuit Equitem Rom. fieri nisi qui pos- sideret quadringenta millia aester- tinum. Vide Epod. iv. 16. ibiq. an- not.

63 *Nænia*] Proprie lugubris can- tio: sed ad alia quoque transfertur. Hic significat solenne dictum puero- rum, de quo mox.

64 *Maribus Curiis et Camillis*] For- tissimis Romanorum mascula virtute præditis. i. Od. 12.

65 *Isne tibi melius*] Roscius ille theatralis legis auctor, tibi suadens ut studeas lucro per fas et nefas.

67 *Ut propius spectes, &c.*] Eques-

An qui, fortunæ te responsare superbæ
 Liberum et erectum, præsens hortatur et aptat ?
 Quod si me populus Romanus forte roget, cur
 Non, ut porticibus, sic judiciis fruam isdem ;

70

expeditus ac fortis arrogantis fortunæ obstitas? Quod si populus Rom. a me fortasse percunctetur, quare non eadem cum ipso judicia habeam, sicut porticus habeo

Phil. Zeun. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Bipont. Kidd. Fea. Bothe, Jaek, et Döring. *Puppi* Harl. 3. 4. 6. 7. edd. antiq.—68 Chisian. 1: a m. pr. *respondere*.—69 Omnes fere codd. Feæ, Harl. 1. 3. 4. 6. 7. alii apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. *aptat*; et notatur ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. in Biblioth. Barberina: rejecit Lamb. laudavit Torr. recepit Cruq. probant Canter. iv. 12. Turneb. xxvi. 26. Bentl. quos sequuntur Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Sandby, Val. Oberl. Wakef. Wetzel. Zenn. Francis, Kidd. Fea, Bothe, Jaek, et Döring. *Optat* unus Vat. Harl. 2. Zarot. Vet. Comb. Venett. Mediol. aliz vett. ante Cruq. Vid. 11. Epist. 1. 128.—70 *At si Romanus populus me* Vat. Palat. 3. *forte rogaret, sine cur*, Schoenborn. 3.

NOTE

tribus in gradibus sedens. Nempe ludos spectabant Senatores ex Orchestra, qui proximus erat proscenio locus: Equites Romani deinde e quatuordecim theatri gradibus, ex Othonis lege: denique plebs e cavea.

Lacrymosa poemata Puppi] Ironice. Tragædias Pupii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita movisse affectus spectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de se ipso fecisse hoc distichon Iambicum: 'Flebant amici et bene noti mortem meam: Nam populus in me vivo lacrymavit satis.'

68 *An qui, fortunæ*] An vero melius tibi non suadet mornum præceptor, vel animus tuus Philosophia imbutus, cum docet calcandam fortunæ adversantis superbiam, cumque hortatur, ut a vitiis liber ad virtutes erigaris?

70 *Cur Non, ut porticibus, sic, &c.*] Cur non cum ipso pariter sentiam de honoribus et divitiis, sicut promiscue cum illo rebus communibus utor, v.

Delph. et Var. Clas.

Horat.

g. publicis ambulationibus, congressibus, colloquiis.

Porticibus] De porticibus Romæ variis atque insignioribus, fuit Alex. ab Alex. 111. 23. Nos etiam aliquid 11. Od. 15. Celebris inprimis erat Porticus Augusti in Palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore eleganter exstructa, necnon eximilis imaginibus, tum laureatis et magnificis operibus exulta. Erant præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipsius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in qua Augustus collocavit signa militaria olim Domitio a Dalmatis erepta: Philippi porticus, in qua effigies Herculis, et Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio insignis, ubi matronæ vectari et spatium solebant: porticus Quirini, antiquo opere spectanda: porticus Claudæ, ubi ambulationes subdiales miro ingenio constructæ et ornatæ, &c.

3 Y

Nec sequar aut fugiam, quæ diligit ipse vel odit;
 Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
 Respondit, referam: Quia me vestigia terrent
 Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum. 75
 Bellua multorum es capitum: nam quid sequar? aut quem?
 Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui

communes: et cur non amem vel oderim quæ ipse amat aut averatur: respondebo idem quod olim astuta vulpes ciebat leoni ægrolanti: Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retro. O populus, bellua es plurium caputum. Quid vero aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere vectigalia publica.

—71 Duo Vatt. *fruer*.—72 Nonnulli codd. ap. Feam, *et fugiam*; ita alii Mas. apud Pulm. Oberl. edit. Princ. Venn. 1479. 1481. 1483. 1490. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. *ac fugiam* Vat. 1. Vat. Rom. 4. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Venn. 1509. 1552. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. 1544. Cuning. *aut fugiam* in ceteris.—76 Plaza conj. *est capitum*; et sic vel invitis codd. edidit Bentl. quem sequuntur Con. San. Phil. Wakef. Wetzel. 'Inscite: est enim responsio ad Populum Romanum, quem non tantum belluam, ut leo, sed multorum capitum appellat, quam quis sequi, ne si velit quidem, possit; ut bene annotat Gesnerus.' *Fæa. Capitum es* edit. Princ. Zar. Mediol. 1476. 1477. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. 1495. Flor. 1482. *aut quæ* var. lect. ap. Feam, Bothe, et Jaeck.

NOTE

73 *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus est Æsopi, celebratus etiam a Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat; feras jam plures officii causa adeuntes devoraverat. Accedit et vulpes ad ostium cavernæ: at cum ingredi renneret, quid ita officium sola detrectaret, leoni interroganti, respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universa, cognosco multas adiisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucilius lib. xxx. 'Quid sibi vult, quare sit ut introversus et ad te spectent, atque ferant vestigia se omnia proras?'

74 *Referam*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem et sequar eadem quæ ipse diligit, nec fugiam quod ipse odit, respondebo: Quoniam multos equidem cerno victiorum inire viam; at paucos inde emergere: immo fere omnes avaritia

et ambitione inveterata misere assumptos.

76 *Bellua multorum es capitum*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77 *Conducere publica*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum vero ex Caio Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos: quoniam alie urbes membra censeantur Reip. Rom. 'Eam,' inquit, 'qui vectigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad Pop. Rom. respicit: civitates enim loco privatorum habentur.' Porro triplex olim vectigal exigebatur; primum ex importatione rerum et exportatione; dicebaturque 'portorium,' exactores autem 'portitores.' Alterum ex agris; nimirum decima pars frumenti exci-

Crustis et pomis viduas venentur avaras,
 Excipiantque senes, quos in vivaria mittant :
 Multis occulto crescit res fœnore. Verum 80
 Esto, aliis alios rebus studiisque teneri;
 Idem eadem possunt horam durare probantes ?
 Nullus in orbe sinus Baiis præluet amœnis,
 Si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
 Festinantis heri ; cui si vitiosa libido 85

Sunt qui viduas avaras capient crustulis et pomis ; atque circumveniant senes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa consectentur negotia et proposita, numquid ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam ? Si locuples dicat : Nullus sinus in mundo præstat jucundia Baiis, statim lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. Quod si

—78 *Frustris et p. v. venantur* Schoenborn. 2. *Frustris aut pomis* Vat. Palat. 3. a m. pr. *Frustris et pomis* Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. Fabr. 1555. Vet. Comb. al. vett. *venantur* etiam Harl. 4.—79 *Excipiantque* Vat. 2. *mittunt* Schoenborn. 3.—81 *Esto alios* aliis Vat. Rom. 9. et Schoenborn. 4.—82 Vat. Palat. 1. a m. pr. *possint*.—83 *Nullus in urbe* Harl. 1. Zarot. et Vet. Comb. *locus* pro *sinus* habent Harl. 2. 3. *præcedit* Vat. Rom. 9. *amicis* pro *amoris* Harl. 7.—85 *Festinantis eri*

NOTÆ

piebatur ; quod qui redimebant, 'decumani' appellabantur, quod 'decumas' exigent. Tertium e sylvis, seu e pastione pecorum ; et 'scriptura' vocabatur : qui vero paschna publica conducebant, 'magistri scripturæ,' seu 'scripturarii,' dicebantur, a describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum e salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro Lege Manilla ita scribit : 'Cum hostium copiarum non longe absunt, etiamsi irruptio nulla facta est, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit. Ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex scriptura vectigal conservari potest.'

78 *Crustis*] Quid. leg. *Frustris*, minus bene. Alii, *Fructia*, pro, fructibus : quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At 'crustula' jam habemus 1. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis villoribus et parvis.

79 *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus et hæreditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant] Devorandos a se quasi pisces in vivariis educatos.

83 *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum et inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam 11. Od. 18.

84 *Lacus et mare*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo 11. Od. 15. et 11. Sat. 4.

85 *Festinantis heri*] Cupide properantis in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 111. 4. 'Janna Baiarum est, et gratum litus, amœni Secessus.'

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.] Si libido suo instinctu, vel pra-

Fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
 Tolletis, fabri. Lectus genialis in aula est ?
 Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vita ;
 Si non est, jurat bene solis esse maritis.
 Quo teneam vultus mutantem Protea nodo ? 90
 Quid pauper ? ride : mutat cœnacula, lectos,
 Balnea, tonsores ; conducto navigio æque
 Nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
 Si curtatus inæquali tonsore capillos

perversum studium ædificandi augurium ei dederit, cras ferramenta transportabit Teanum, o artifices. Porro si genialis torus in aula ejus sit, affirmat nihil præstabilius esse nihil optabilius vita cœlibe. Si non adest, asseverat solos conjuges beatos esse. Ecquo igitur vinculo constringam Proteum vultus variantem? Inopa autem quid agit? ride: mutat domicilium, toros, balnea, tonsores, conductæ cymbæ fastidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obviis tibi jam

~~~~~

Bamberg. 'ventosa libido Marklandus ex ingenio audaci.' *Fæa*.—86 *Fecerat* Vat. Palat. 3. *cras f. te anum* Bamberg.—90 Unus Vat. et Chisian. 5. *nodo m. P. cultus*. Alius Vat. et Schoenborn. 4. *vultum m. P. nodo*.—91 Cuning. *rides: Bentl. viden'* ut, ex conj. improbantibus *Fæa* et *Bothe*. *ride: mutat* novem codd. Oudendorpii ad Sueton. Octav. 68.—92 Unus Bersm. *conducit navigia*.—93 *Nauseat ut locuples, ducit quem* Schoenborn. 3. *ut locuples* etiam Vat. Palat. 4. *ducit quem* Cuning. ex anre sua.—94 Omnes codd. *Fæa*, et aliorum, uno excepto Cruquii, et *priscæ* edd. (præter Locher. quæ *curtatus*

NOTÆ

ritu incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit, statim, Baiis relictis, Teanum aliove festinabit; eoque cœmenta, ligna, ferramenta, ceteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

86 *Teanum*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle exstructa, inter Cales et Suessam, non longe habet Acidulas aquas calculosis valde salubres. Plin. xxxi. 2.

87 *Lectus genialis in aula est*] Si uxorem habet, cœlibes laudat: si non habet, felices prædicat matrimonio junctos: adeo levis est animi et propositi, diversæque semper expetit. *Genialis*] In nuptiis sternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, i. gigno. Festus. Vide Catul. de Nuptiis Pelei ac The-

tidis.

90 *Protea*] Vid. II. Sat. 3. 71.

91 *Quid pauper*] Neque dives modo, sed et pauper inconstantiz vitio laborat.

Cœnacula] Ita vocabatur superior ædium contignatio, ad quam scalis ascenditur: quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Fest. Meminit Juvénalis Sat. x. 18. Plantus Amphitr. Apuleius Met. Prudentius: 'Omnia qui celsa scandit cœnacula vulgus.' Porro cœnatio divitum erat, cœnaculum vero pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut significabat, immo quasdam habebat appendices. Gall. un appartement.

94 *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. de Brev. Vitæ: 'Quis istorum non

Oecurri, rides : si forte subucula pexæ 95
 Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
 Rides : quid, mea cum pugnat sententia secum ?
 Quod petiit, spernit ; repetit quod nuper omisit ?
 Æstuat, et vitæ disconvenit ordine toto ?
 Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis ? 100
 Insanire putas solennia me, neque rides,
 Nec medici credis, nec curatoris egere
 A prætore dati ; rerum tutela mearum
 Cum sis, et prave sectum stomacheris ob unguem

habens capillos inæqualiter recisos a tonsore, cachinnos tollis. Si subucula detrita appositæ fuerit tunica munda, vel si toga inæqualis disconvenit ; in risum soloeris. Quid vero, cum mea mens secum luctatur ; contemnit quod cupivit, requirit quod modo abiecit ; agitur ac discordat toto vitæ ordine ; destruit, extruit ; quadrata mutat rotundis ? tum certe existimas me communi insaniam laborare, neque derides, nec putas indigere medico vel curatore a Prætore assignato ; cum sis cotumen rerum mearum, o Mæcenas, et indigneris propter male recisum

exhibet,) item Bentl. Cuning. Sanad. Traj. ad Rhen. 1713. Phil. Sandby, et recentt. curatus. Quædam edd. ante Bentl. sequuntur Locherianam, et legunt *curtatus* : ita etiam Julius Rufinianus de Schematis Lexeos, inter Rhet. Lat. Paris. 1699. Baxt. Gesn. Zeun. Comb. et Bipont.—95 *Occurro septem Vatt. et duo alii ap. Feam, alii etiam apud Bentl. et Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. in Biblioth. Barberina ; adoptavit Bentl. inde Cuning. Sandby, Val. Wetzel. 'Præsens tempus concordat cum sequentibus subest, dissidet. Bene ex Sen. Epist. 114. notat Wetzel. Mæcenatem in rebus ejusmodi minutis diligentem fuisse ; et ipsum in cultu, et habitu mollem, et delicatum. Horatius queritur, se ab eo rideri, et reprehendi in his ; in majoribus, et moralibus non emendari.' Fea.—96 Schoenborn. 4. dissipet.—97 Schoenborn. 3. Rides. Sed quid m. c. pugnet s. mecum. Duo Vatt. pugnet. Alii codd. ap. Feam, Torrent. et Bentl. sententia mecum.—99 Schoenborn. 4. et toto d. o. vitæ? Schoenborn. 3. ordine tanto?—101 Vallicel. 1. solennia me?—104 Vat. Palat. 3. Venett. 1492. 1495. Bad. Ascens. stomacheris.—*

NOTÆ

malit Remp. turbari quam comam ? quis non sollicitior de capitis decore, quam de salute ? &c.

95 *Si forte subucula pexæ*] Si vestium inæqualitatem, discrepantiam, inæconcinnam positionem videris, rides : quid vero, si mentem meam a seipsa dissentientem animadvertas ?

100 *Mutat quadrata rotundis*] Quadratam ædificationem rotunda mutat. Illa nimirum paulo ante placuerat, hæc vero jam magis placet.

101 *Insanire putas solennia me*] Comuni omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102 *Nec medici credis, &c.*] Non me credis insanum, qui helleboro sanandus sim : et cui Prætor curatorem dare debeat, ut dictum est, II. Sat. 3. 218.

104 *Prave sectum ob unguem*] Ob levissima quævis errata, vitia, incommoda.

De te pendentis, te respicientis amici.

105

Ad summam, sapiens uno minor est Jove, dives,

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

Præcipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

unquem amici a te pendentis, teque velut unicum præsidium intuentis. Denique sapiens Jove solo est inferior, opulentus, liber, insignis, formosus, imo rex regum, præsertim sanus, nisi quando pituita ægritudinem procreat.

~~~~~

105 Benth. ex conj. Nic. Heinsii, *te suspicientis*, eumque secuti Kidd. et Wetzel. nemo præterea. Refutarunt paucis Baxt. et Gesn. et fusius Horreus Miscell. Crit. i. 5. p. 82. seqq.

NOTÆ

105 *De te pendentis*] Clientis te velut patronum et præsidium unicum respicientis.

108 *Nisi cum pituita molesta est*] Irridere videtur Stoicos asseverantes; sapientem, etsi ægrotet, nihilominus sanum esse; item, sapientem non dolere. *Pituita*, quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida et salsa, morborum fons est, quicumque e distillatione sunt, teste Platone in Timæo.

EPISTOLA II.

AD LOLLIIUM.

Moralem Philosophiam commodius tractari ab Homero quam Philosophia. (A vs. 32. lanx satura præceptorum vivendi. Gesn.)—Lollium adolescentem hortatur ad sapientiæ et virtutis studium. Ostendit igitur, ex Homero luculentius et certius bene et sapienter vitam instituendæ rationem disci posse, quam ex Stoicorum Academicorumque libris. Iliadem enim continere mala gravissima, quæ ex ira, libidine, aliisque cupiditatibus oriantur: Odysseam autem virtutis sapientiæque exempla utilissima. Tum addit, operam esse dandam mature, ut pravæ cupiditates et perniciosæ coërceantur, avaritia scilicet, libido, invidia, ira.

TROJANI belli scriptorem, maxime Lolli,

Dum tu, Lolli, summe vir, Roma recitas scriptorem belli Trojani, ego Præsentis

~~~~~

Epistola tertia Libri primi in Ed. Sanad.—3 Schoenborn. 3. quod non.—

NOTÆ

1 *Trojani belli*] Eximia est hic laudatio poematum Homeri: qui sane velut optimus scriptor Epicus exemplis ostendit luculentis quid fugere, quid sectari debeas; ita virtutis bona, vitil autem mala exprimens, ut studio

Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi;
 Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
 Planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
 Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi. 5
 Fabula, qua Paridis propter narratur amorem

hunc revolvi: qui perfectius et uberius quam Chrysippus et Crantor, docet quid honestum sit, quid flagitiosum; quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id sic statuerim. Carmen quo Græcia refertur longo Phrygiæ contrita

4 *Planius* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. Harl. 1. 2. 4. 6. 7. al. ap. Feam. et nonnullæ edd. ante Bentl. *Planius* quinque Vatt. Harl. 3. Gott. al. ap. Lamb. Pulm. Torrent. Marcil. Bentl. item Zarot. Medioll. 1476. 1477. 1486. Venett. 1478. 1483. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Lips. 1499. Marcil. Bentl. Cuning. Sanad. Francis. Phil. Sandby, Gesn. Valart. Oberlin. Comb. Bipont. Wakef. Wetzel. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *Crantore* Bamberg. et Schoenborn. 2. 3.—5 Cuning. suo more *ni quid*. Vat. Rom. 2. alii codd. ap. Pulm. Nic. Heins. ad Ovid. Rem. Am. 486. *distinet*. Schoenborn. 2. Vat. Rom. 5. a m. pr. alii codd. ap. Lamb. *destinet*. Vat. Rom. 4. et Angelic. 2. *destinat*. Vid. iv. Od. 5. 12.—6 Vat. Rom. 7. *qua propter Pari-*

NOTÆ

aus quisque Lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero, Plin. vii. 29. &c.

Maxime Lolli] Huic nobili adolescenti inscripta est iv. Od. 9. item seq. Epist. 18. Ejus meminit Vell. Patere. lib. ii. Sueton. Tiber. c. 12. et 13. Dio lib. lvi. Ex quibus apparet cur 'maximus' dicatur. Nempe is subinde militum Tribunus Caio Cæsari in Armeniam pergenti rector datus est ab Augusto patre. Quo magni ingenii summæque integritatis indicio non potest afferri aliud clarior.

2 *Dum tu declamas*] Dum tu exercitii causa ex Homeri scriptis recitas aliquid, ac præclare disseris de virtute. Hoc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Præneste] Secesserat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam, Tusculum inter et Tibur: hod. *Palestrina* dicitur. Eam commendat Gell. xvi. 13. ubi refert Prænestinos a Tiberio Imper. municipes factos,

pro referenda gratis, quod sub eorum oppido ex capitali morbo revaluisset.

4 *Chrysippe*] Stoicus ille Philosophus, immo Stoicorum coryphæus et columen. De eo i. Sat. 3. 127. nec non ii. Sat. 3. 44.

Crantore] Academicus iste, Platonis auditor, Xenocratis condiscipulus, mire laudatur e Cicerone, tum alibi, tum Academ. Qu. iv. v. 135. ubi sic habet: 'Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Est enim non magnus, verum aureolus ... et ad verbum ediscendus libellus.'

6 *Fabula, qua Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, a summo Poëtarum antistite conscriptum, de bello Græcorum adversus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob singularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula] Sic vocatur Epicum car-

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
 Stultorum regum et populorum continet æstus.
 Antenor censet belli præcidere causam :
 Quid Paris ? ut salvus regnet vivatque beatus, 10
 Cogi posse negat. Nestor componere lites
 Inter Peliden festinat et inter Atriden :
 Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
 Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.

bello, ob cupidinem Paridis, complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse rescandam. Quid Paris ait? Affermat se ad id impelli non posse; quippe sic haud felix haud incolomis perstaret. Nestor Achillem inter et Agamemnonem dissensiones conatur dirimere. Hunc amor, amboe autem indignatio pariter accendit. Quodcumque peccant magnates luunt Græci.

*****

dia.—7 Vat. 7. a m. sec. et Vat. 13. a m. sec. *barbarico*. Vat. 7. a m. sec. *lente*; Schoenborn. 4. *lecto*. Harl. 6. *commissa*.—8 Schoenborn. 2. 4. Vat. 1. Vat. Rom. 4. Chisian. 5. 6. Angelic. 1. a m. pr. Angelic. 2. Barberin. 2. alii ap. Pulm. Oberlin. Venet. 1509. et notatum ex cod. in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberina, *æstum*. Al. *æstus*.—9 Chisian. 5. *belli censet*.—10 *Quod* Exc. Sax. Vat. 1. Venet. 1509. Benti. ex codd. Sanad. Cuning. Wakef. et Kidd. *ut regnet salvus* Schoenborn. 3. et Cuning. *ut solus regnet* Vat. Rom. 6. a m. sec. alius cod. ap. Pulm. Venet. 1495. et Lips. 1499.—12 Benti. ad i. Sat. 7. 11. *Primus Peliden, &c.* Schoenborn. 2. 3. *Atridem*.—13 *Nunc amor* Bamberg. *illum amor* conj. Zach. Pearce, Peliden enim vult, non Atriden, quem ultimum nominaverat.—14 Schoenborn. 2. *discordant reges, plectuntur*,

NOTÆ

men, item Dramaticum: quia in his Trojanorum principibus: qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam reposcentibus. Iliad. II. Paris autem negavit. Ibid.

ad Pisones, vs. 119. 151. 338.
Paridis] Hic erat Priami et Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus: quem utero mater gestans vere somniavit faciem se ardentem patere. Nam Trojani excidii incendique causa fuit. De eo jam i. Od. 15.

7 *Barbariæ*] Cur sic appelletur Phrygia, repete ex Annotatis ii. Od. 4. 9. Item Epod. ix. 6.

Lento] Quod annis decem continuum fuit.

8 *Regum et populorum*] Tam Græcorum, quam Phrygum.

9 *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex

11 *Nestor*] Græcus princeps, de quo plura i. Od. 15. et ii. Od. 9.

12 *Peliden*] Pelei filium; de quo i. Od. 6. 8. 15. ii. Od. 4. 16. iv. Od. 6. Epod. xiii. et xvii.

Atriden] Atrei filium: de quo ii. Od. 4. iv. Od. 9. ii. Sat. 3. 187.

13 *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incentivum fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam sortito eripuit; quæ causa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14 *Quicquid delirant reges, &c.* Peccata regum luunt plebei.

Delirant] Lira est sulcus; lirare,

Seditione, dolis, scelere, atque libidine et ira, 15
 Iliacos intra muros peccatur et extra.
 Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
 Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem;
 Qui domitor Trojæ, multorum providus urbes
 Et mores hominum inspexit; latumque per æquor, 20
 Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
 Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
 Sirenum voces et Circæ pocula nosti;

Tam intra quam extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam vero quid virtus quid prudentia valeat, idem Homerus exhibet nobis utili exemplo Ulyssis: qui post expugnatam Trojam perstravit diversos populos, eorumque mores callidus observavit; et dum sibi sociisque reditum procurat, gravia plurima subiit immenso mari, contrariis negotiorum fluctibus nusquam summersus. Scis cantus Sirenum, atque Circæ pharmaca; quæ si falsus est

*****

cum gloss. 'nocet stultitia civibus.'—15 Vat. Rom. 5. *dolis, corde, atque.*—16 Angelic. 2. et Harl. 6. *inter muros.* Unus ap. Fabric. *muros intra;* et sic Cuning. *peccantur* Schoenborn.—17 *Rursus* unus cod. Bentl. et sic edd. Bentl. Cuning. Sanad. Francis. Wakef. Wetz. et Kidd.—19 *Trojæ, et multorum* Schoenborn. 3.—21 Idem codex, *tum sociis.* Schoenborn. 4. *aspera bella,* et a m. sec. *aspera multa.*—22 Schoenborn. 2. 3. 4. *rerum et immersabilis.*—23 *Circæ pocula novit* Schoenborn. 2. *Circæ carmina nosti* Schoenborn. 3. *Circæ* plurimi codd. ap. Feam, alii Mss. apud Lamb. Pulm. Torr. Bentl. Val.

NOTÆ

arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, a recta via declinare, aberrare, desipere. Non. Marcell. Festus, Isidor.

Achivi] Ita vocantur ab Achaia Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15 *Seditione*] Achillis a reliquo exercitu secedentis. De quo 1. Od. 15. in fine.

Dolis] Ulyssis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, ira] Passim exempla legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum est 11. Sat. 3. De Ajace furioso, ibid. &c.

18 *Proposuit nobis exemplar Ulysses*] In Odyssea, ubi Ulysses infinita mari terraque pericula modo virtute, modo arte vicisse ostenditur; non

solum contra homines et monstra, sed et contra Deos luctatus. Jupiter et Neptunus concutiunt et frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem rediit. 'Quam multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!' Cic. Offic. 1. n. 113.

19 *Domitor Trojæ*] Sic et Homerus πολίτροπον, *urbis eversorem*, Ulyssæm vocat duntaxat, nec tribuit id nomini Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentia magis quam robore maxima quæque peragi significans.

23 *Sirenum voces*] Ampla hæc seges

Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

25

aride potasset, ut sui comites, sub dominatu meretricis vixisset infamis et demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cæno gaudens. Nos quidem sumus duntaxat nune-

~~~~~

notatum ex Ms. in ora dictæ editionis Aldi 1509. revocavit in textum Lamb. inde Torr. Dac. Bentl. Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Wakef. Combe, Wetzel. Zeun. Vid. i. Ep. 17. 7. Al. *Circes*. 'Eadem varietas apud Propert. III. 10. 27. ut ibi notat Bürm. et apud Ovid. Fast. IV. 70. Sed non dissimulandum, *Circes* legi apud Valerium in Epistola ad Ruffinum, 'ne ducat uxorem,' post Opera S. Hieronymi, edit. Paris. 1706. tom. II. col. 337. ubi, *Sirenium voces, et Circes pocula novit.*' Fra. Vat. 5. et Mediol. 1477. *pocula novit.*—25 Markland. Epist. Crit. p. 100. conj. *excors*, improbante Fea.—

NOTE

fabulatoribus. Sirenibus nomen a *σῆψα, catena*. Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiscantur. Tres fuerunt, Parthenope, Lencosia, Ligea: superiore corporis specie mulieres, inferiore pisces aut aves. Una tibiis, altera lyra, tertia voce concinebat. His fata vivere concesserant, quamdiu pertranseunt cantu morarentur et captarent. Itaque præternavigantes suavi symphonia allicere studebant, devorabantque. At Ulysses a Circe edoctus, nautarum et comitum auribus cera obturatis, ipse vero malo navis alligatus audivit quidem et prætervectus est incolumis. Unde illi se in mare præcipitarunt. Sedem habebant ad Siculum littus: vel, ut alii scribunt, in Sirensis scopulis, et in Capreis insula, atque ad Surrentinum Italiæ Promontorium Tyrreno imminens mari; inter sinum Puteolanum, hodie, *Golfo di Napoli*, et Pestanum, vulgo, *Golfo di Salerno*. Homer. *Odyss.* M. Ovid. *Met.* v. Fab. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum forma insigni tum beneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. Plutarchus *Sympos.* ix. 14. Homer. *Sire-*

nes, inquit, nobis immerito fabulosum injiciunt metum. Innuit vero ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri et ad celestia divinaque pellici.

Circes pocula] De illa famosa veneficorum antiistite et antesignana fusa dictum est in Epod. xvii. Plin. xxv. 2. 'Homerus quidem primas doctrinarum et antiquitatis parens, multas alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.' Vide *Odyss.* K.

26 *Amica luto sus*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutati per Circem veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse viderentur. Ita S. Chrysost. et alii. Vide Epod. xvii. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis de Magorum dæmonomania II. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fuscè disputans, multis et gravibus exemplis ac testimoniis eas revera fieri asserit; additque: Neque fabulosum est quod Homerus narrat Ulyssis comites per Circem maleficam in porcos fuisse transformatos, cum Augustinus ipse lib. de Civ. Historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, et illam de Arcadibus; in Alpibus

Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,
 Sponsi Penelopæ, nebulonea, Alcinoique
 In cute curanda plus æquo operata juvenus ;
 Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et 30
 Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
 Ut jugulent hominem, surgunt de nocte latrones ;

rus, et vivimus tantum ad absumenda alimenta : sumus quasi proci Penelopes ignavi, atque Alcivii juvenes curando corpori nimiam operam dantes : quibus optimum videbatur stertere usque ad Meridiem, atque citharæ cantu lenire solitudines. At quantum est illud dedecus ? Ecce prædones noctu surgunt ad homines trucidandos ;

26 *Vixisses* Schoenborn. 3.—28 *Sponsi Penelopes* Schoenborn. 2. ed. Bodoni, al. *Penelope* plurimi codd. ap. Feam, alii Mss. apud Lamb. Pulm. Val. notatum in citata editione Aldina ; ita restituit Lamb. Dac. Benth. Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetsel. Zeun. Vid. II. Sat. 5. 76. et *nebulone* Schoenborn. 4.—30 Schoenborn. 3. *disquis*.—31 Venet. 1495. Benth. et Kidd. *cessantem*. Vat. unus, *cessantum* ; et sic Florent. 1482. Venet. 1493. 1490. et Lipa. 1499. *curatum ducere* Schoenborn. 3. *cessatum d. curam* Scaliger. *ducere* commune Vat. Rom. 8. alique codd. ap. Benth. item edd. Benth. et Kidd.—32 Nonnulli codd. Fem, Torrent. Benth. Valart. et Oberlin. *hominem* ; revocavit in textum Bentleius ; ntpote quæ lectio ei snavior videatur, et majoribus testibus probata : addit Gesnerus, ut evitetur sic ingratum homocoteleuton. Sequuntur inde alii editores, Cuning. Baxt. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetsel. et Zenn. 'Si auctoritate certandum est ; manuscriptorum sive nostrorum, sive aliorum editorum pars longe major, et optimæ notæ, habet *homines* ; uti et Servius ad Virg. Georg. I. 287.' *Fec.*—33 Ms. in nota ad citatum Servii locum, in ed. Barm. *vigilat de nocte*.

NOTE

quoque memoria sua frequens fuisse dicat ut stabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caseo darent viatoribus unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent. Vid. 8. Augustinus de Civ. Dei XVIII. 17. et 18. Item Daniel, cap. IV. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum quasi hoc comedisse : postea vero, figura ejus reversa ad ipsum, recuperasse pristinum sensum ac decorem honoremque regni.

37 *Nos numerus sumus*] Turba sumus absque virtute, exercitus numerum explentes duntaxat, velut Ther-

sites ille iners et inglorius : videmur tantum vivere ut edamus.

28 *Sponsi Penelopes*] Sive luxuriæ dediti, sive gulæ ; ut alibi est annotatum. Vide II. Sat. 5.

29 *Alcinoique In cute cur. &c.*] Similes sumus Alcinoi Phæacum regi apud Corcyram Insulam, ejusque familiaribus et populis : qui mollitie et voluptatibus perdit, in ignavia socordique consenescebant. Proverb. 'Alcinoi mensa,' id est, luxuriosa.

32 *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique sagax errorem hic subodoratus, librarii incuria paginas confusas asserit. Ista nimirum a vs. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epistolam : atque reponi de-

Ut teipsum serves, non expergisceris? atqui
 Si noles sanus, curres hydropicus: et ni
 Posces ante diem librum cum lumine, si non
 Intendes animum studiis et rebus honestis,
 Invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
 Quæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
 Est animum, differs curandi tempus in annum?

35

tu vero non excitaris ad teipsum servandam? Verum si valens detrectas ire, hydropicus festinabis: ac nisi ante lucem petas librum cum lucerna, nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidia, vel amore, aliove affectu. Age vero quare tam diligenter tollis, quicquid oculos offendit; differs autem integro

.....

Angelic. 1. *surgent.*—33 Unus Vat. ut serves teipsum. Alius Vat. atquin. Vs. 33—68. post 1. Epist. 1. 51. collocari vult D. Heins.—34 *Si noles* in quibusdam vett. et ita Bodoni. *curres* nonnulli ap. Feam, alii codd. apud Lamb. Cruq. Talb. ita Porph. edit. Venn. 1496. 1552. Aldus 1509. 1519. Basill. 1627. 1631. Frib. 1636. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1644. præbant Lamb. Cruq. Torr. Talb. Benti. sequuntur Dac. Baxt. Cun. San. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zeun. *curres* Vat. 1. 5. Vat. Rom. 2. 5. 6. 7. Vat. Palat. 1. Chisian. 5. 6. Vallicel. 4. edit. Princ. Med. 1476. Flor. 1482. Venn. 1483. 1490. 1500. aliæque ex priocis ante Aldi 1501. cui vulgo tribuitur hæc lectio. *nolis... curres* etiam Harl. 1. 2. 4. 6. 7. et Vet. Comb. 'Hic locus levi menda laborat. Bentleius ex quibusdam libris legit *curres*, quia illud *curres* manifesto mendosum. Sed nisi fallor, dederat nobis Horatius hoc modo: *atqui, Si nolis sanus, quæres hydropicus*, i. e. hydropicus factus frustra expergisci conaberis. 'Quæres' est magno studio, et sæpe frustra conari. Sic Epod. II. 70. et XVI. 16. atque ita passim.' *Jever ad Lucan.* III. 657.—35 *Posces* Vat. 16. *Poscis* Vat. 10. si ne Angelic. 3.—36 Quatuor codd. ap. Feam, *Intendes animum.*—37 Vat. Rom. 5. et Chisian. 6. *cur nam?*—38 Nonnulli codd. ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii ap. Pulm. Cruq. Torrent. *oculum*; defendit Benti. sequuntur Baxt. Cuning. Sanad. Gesn. Zeun. Phil. Francis, Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Kidd. Fes, Bothe, Jaeck, et Döring.

NOTÆ

bere illic post vs. 51. 'Cui sit conditio.' Materiam quidem et argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus lector de conjectura hac sat audaci.

34 *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, ire nolis ad medicum; curres profecto, cum ægrotabis. Quidam leg. *si non is sanus, &c.* Id est: Si ægnis es, et ire piget, dum sanus es; si terpes ignavia; deinde cogaris ire, immo currere, cum hydropici cruciaberis; cursu enim et corporis agita-

tione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est: Nisi vitia mature corrigas, frustra deinde conaberis ea depellere inveterata: quin ab his opprimere. Vulgare est: 'Venienti occurrere morbo.'

35 *Ni posces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris discendæ causæ virtutis ac sapientiæ, fiet ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium quo sollicitaberis.

Dimidium facti, qui cœpit, habet: sapere aude; 40
 Incipe: qui recte vivendi prorogat horam,
 Rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
 Labitur, et labetur in omne volubilis ævum.
 Quæritur argentum, puerisque beata creandis
 Uxor, et incultæ pacantur vomere sylvæ. 45
 Quod satis est cui contigit, hic nihil amplius optet.
 Non domus et fundus, non æris acervus et auri,
 Ægroto domini deduxit corpore febres,

anno sanare quod animum corrumpit? Heus, facti dimidium tenet quisquis incœpit. Sapientiæ studium audacter amplectere, incipit. Qui differt tempus bene vivendi, est quasi rusticus expectans donec amnis defluerit. Atqui fluit ille, semperque fluens volvetur. Quorsum vero tam solícite comparantur opes; expetitur conjux facunda gignenda proli; nec non sterilia nemora aratro domantur? verum enim qui nactus est quantum sufficit, nihil ultra cupiat. Quippe nec odes nec prædia nec auri et pecuniæ cumulus possunt arcere morbos a corpore vel curas ab animo

oculos alii et edd. vett. *siquod* Vat. 1. et al. ap. Pulm.—40 Cuning. *qui cœpit, habet facti*.—41 'Codices plerique alio ordine, *Incipe. Vivendi qui recte prorogat horam*. Sed in hac lectione ambiguum est, utrum *recte vivendi* velit, an *recte prorogat*. In aliis quibusdam sic habetur, *vivendi recte qui*. Simplicissimum videtur, quod in vetusto codice Pulmanni, in Bersmanni altero, et in Petrensi et Regiæ Societatis extat, *Incipe: qui recti vivendi prorogat horam*. Sic enim alibi Noster solet præponere: ut 1. Epist. 16. 17. 'Tu recte vivis, si curas esse quod audis.' Benti. *vivendi qui recte* etiam Harl. 3. 4. 5. Bamberg. Schoenborn. 4. et edd. vett. *qui recte vivendi* Vatt. 1. 5. 14. Vatt. Rom. 7. 8. Angelic. 3. alii, atque ita Acron, Muret. Dacer. Benti. Baxt. Sanad. Gesn. Zenn. Francis. Phil. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Bipont. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *prorogat* Vat. Rom. 9. *prorogat annum* Florent. 1482. Mediol. 1486. et Vet. Comb.—42 Barberin. a m. pr. *defuit*. Schoenborn. 3. *dum festinat*.—45 'Wakef. *placantur*; inscite. Vid. 11. Sat. 8. 5.' Fea. *sulce pro sylva* Schoenborn. 3.—46 Harl. 1. 6. 7. et edd. primæ, Benti. et Cuning. item Fea, Bothe, al. *contingit nihil, vel nil contingit*. Plurimi ap. Feam et Cuning. *nil*. Lambinus ex codd. edidit *contigit, hic nihil*; inde Dacer. Baxt. Gesn. Oberlin. Zeun. Comb. et Wetzel. *optat* Schoenborn. 3.—48 Schoenborn. 2. et Chisian. a m. sec. *deducunt*. Harl. 3. Schoenborn. 2. quatuor Vatt. Chisian. 1. a m. pr. Angelic. 4. Vallicel. 4. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Torrent.

NOTÆ

40 *Dimidium facti, &c.*] Hesiodica sententia est: Principium est dimidium totius. Ausonius: 'Incipe: dimidium facti est cepisse: supersit Dimidium: rursum hoc incipe, et efficias.'

42 *Rusticus expectat, &c.*] Similis

est rustico illi, qui cum ad amnem pervenisset, stolidè expectabat dum efflueret omnis aqua, ut ad alteram ripam transire posset.

44 *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia quæ ad corpus spectant: quæ animi sunt, cur negligimus?

Non animo curas. Valeat possessor oportet,
 Si comportatis rebus bene cogitat uti. 50
 Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res,
 Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
 Auriculas citharæ collecta sorde dolentes.
 Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.
 Sperne voluptates: nocet emta dolore voluptas. 55
 Semper avarus eget: certum voto pete finem.
 Invidus alterius macrescit rebus opimis:

domini laborantia. Oportet bene valere possessorem, ut fruatur congruentis facultatibus. Perro quisquis vel cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus et pecunia, quam lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas male affectis citharæ suaviter resonantes. Mature forma tuas mores. Nam si vas non est purum, quicquid immittes vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægre quasita. Avarus semper est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Sicilia ty-

et Valart. febrem.—50 Angelic. 1. a m. pr. comparatis.—51 Vatt. 1. 5. Vat. Rom. 4. a m. pr. et ed. Jaek, *cupit ac metuit*. Vat. 17. Vat. Rom. 1. et Chisian. 1. *et metuit*; quod receperunt Fea et Bothe, *aut metuit* in reliquis edd. et codd. etiam Bodoni. *aut res* edd. vett. *ac res* Cuning. Sanad. et Francia. *et res* Vatt. 1. 3. 4. 5. 7. 9. 10. 13. Vatt. Rom. 2. 4. 5. 6. 7. 8. Vatt. Palat. 1. 4. Chisian. 1. Vallicel. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Lamb. Cruq. et Valart. sic edd. Baxt. Bentl. Gesn. Zeun. Sandby. Oberlin. Bipant. Comb. Wakef. Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, Jaek, et Döring.—52 Vat. 14. *tabulæ pictæ*; sic Hildebert. Mor. Phil. col. 988. et Cuning. ‘*tormenta* Wakef. audacter, ex Buherii conj. in Anthol. Lat. Burm. II. p. 485.’ Fea. *podagram* Bentl. ex conj. inde Sanad. Wetzel. et Kidd. probat Baxt. ‘Sed bene positum et abstractum pro concreto, ut notat J. A. Ernesti.’ Fea.—54 *Sincerum* nisi Schoenborn. 3. 4. sine est. *Vas nisi sincerum est* Vat. Rom. 7. *infundet* Schoenborn. 4. *acescet* Vat. Rom. 8. alius item cod. ap. Pulm.—57 Schoenborn. 3. *rebus macrescit*; et sic Hildeb. Mor. col. 979. *macrescit* etiam Vatt. 16. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vat. Rom. 7. Chisian. 1. a m. sec. et Barberin. 2.—

NOTÆ

49 *Valeat possessor oportet, &c.*] Quid prosunt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si feбри, si metu vel cupiditate torqueatur, an divitiæ subleventur?

52 *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hic, ante, et postea.

53 *Auriculas citharæ, &c.*] Ista quidem leviter oblectant, et paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55 *Nocet emta dolore voluptas*] Menander: ‘Quam sæpe ob voluptates

mœrore afficimur!’ S. Hieronym. contra Jovianian. ‘Irridet Horatius appetitum ciborum, qui sumti relinquunt pœnitentiam: dicens, ‘Sperne voluptates, nocet emta,’ &c.

56 *Semper avarus eget*] Avaro deest tam quod habet quam quod non habet.

Certum voto pete finem] Modum et finem statue cupiditati et desideriis. Vide III. Od. 16.

Invidia Siculi non invenere tyranni
 Majus tormentum. Qui non moderabitur iræ,
 Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens, 60
 Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
 Ira furor brevis est: animum rege: qui, nisi paret,
 Imperat: hunc frænis, hunc tu compesce catena.
 Pingit equum tenera docilem cervice magister
 Ire viam qua monstret eques. Venaticus, ex quo 65

tyranni nullum habuerunt cruciatum invidia graviozem. Quisquis iram non compressit, postea cupiet non factum fuisse quod jussit animus incitatus, dum vehementius dare vindictam properat indignationi non satiatæ. Ira est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. Nam certe magister equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacumque sessor voluerit. Canis venaticus, postquam cervi corhum domi

~~~~~

58 *Invidia accleri n. i. tyrannis* Schoenborn. 3.—59 *Tormentum majus* Schoenborn. 4. et Vat. 14. *iram* Schoenborn. 4. Vat. 4. a m. pr. Vat. Rom. 2. a m. pr. et Vat. Rom. 4.—60 Schoenborn. 3. *dolor et suaserit exmens.* H. Steph. etiam *exmens.* Cuving. Sanad. et Francis, *ac mens.*—61 Bos. *Dum pœnas odio, dum vim.*—62 Hemistichium *animum rege; qui, nisi paret,* non habetur in Schoenborn. 2.—63 *Impera et hunc* H. Steph. *catenis* Schoenborn. 2. 3. et Harl. 2. 6. 7.—64 Vat. Rom. 9. *docilem tenera.*—65 Vat. Rom. 6. a m. pr. et Barberin. 1. *qua monstret,* alii etiam codd. apud Cruq. Torr. Benth. atque ita Baxt. Benth. Cnn. San. Gesu. Phil. Sandby, Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. et Zeun. *monstret etiam* Vat. 1. Vat. Rom. 8. alii Mas. apud Palm. Benth. '*Ire, viam qua monstret eques,* sic interpungit Bentleius, et pœto, rectius; ut non sit *ire viam*; sed, *ire, qua eques monstret viam.* Liv. xxxii. 110. 'Pedites jubet, qua dux monstraret viam, ire.' Equi docentur, recta, ad dexteram, ad sinistram, in gyrum ire, gradum sistere, variosque motus.' Fea. Vide infra 1.

NOTÆ

58 *Siculi tyranni*] Dionysius et Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Justin. l. iv. 'Singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.'

60 *Infectum volet esse*] Facti subinde pœnitebit.

61 *Dum pœnas odio*] Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62 *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compesce: qui nisi a ratione prematur, hanc ipse opprimit, et in præcepta rapit. Pers. Sat. v. 28. 'Intortos extendit regula mores; Et promitur ratione animus, vincique

laborat.' Cic. Offic. i. n. 101. 'Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars, in appetitu posita, hominem huc et illuc rapit. Altera, in ratione, docet et explanat quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit ut ratio præsit, appetitus vero optemperet. . . . Efficiendum autem est ut appetitus obediant rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant,' &c.

64 *Pingit equum*] Equus tenera cervice domatur, et ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facile eruditur: sic puer bonos mores sponte imbibit.

Tempore cervinam pellem latravit in aula,
 Militat in sylvis catulus. Nunc adhibe puro
 Pectore verba puer; nunc te melioribus offer.
 Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
 Testa diu. Quod si cessas, aut strenuus anteis; 70
 Nec tardum operior, nec præcedentibus insto.

allatravit, continuo venatur in sylvis. Jamjam sincera mente documenta excipe, o juvenis: jam optima inquire. Enim vero testa custodiet semper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod si deses maneus, vel si fortiter præcurris, ego neque desidem exspecto, neque præeuntes antevertere contendo.

*****

Epist. 15. 11.—66 Schoenborn. 2. *pellere*. Nonnulli codd. Fem *laceravit*.—67 Plurimi codd. ap. Feam, al. ap. Pulm. cum edd. Zarot. Basill. 1527. 1531. Lamb. et omnes fere recentt. *adhibe*. Edd. quædam ante Lamb. *adhibe*, repugnante metro.—68 Cuning. *te nunc*.—70 Schoenborn. 2. *strenuus annis*.—71 Vat. Rom. 8. *operiar*.

NOTÆ

66 *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit*] Quando pellis cervo intercepto detracta ejus intestinis et sanguine cum pane impletur, et insuitur, talisque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *faire la curée*.

67 *Militat in sylvis*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione mox allata, exinde in sylvis feras ultro venatur.

Nunc adhibe puro] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe*: ut sit anapæstus pro dactylo.

68 *Nunc te melioribus offer*] Vel præbe te imbuendum optimis docu-

mentis. Vel, ad meliorem et sapientiore virum, a quo fingaris ad virtutem et rectum.

69 *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens ad Lætam.

70 *Quod si cessas, &c.*] Si piger es in Philosophiæ studio, non expectabo te minime valentem subsequi me acriorem. Quod si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possim, nequaquam invidebo tibi aut instabo, nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregie proficerent, respondit: 'Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minime expectent.' Diog. Laërt.

EPISTOLA III.

AD JULIUM FLORUM.

Perquirir de Tiberio et comitibus in Oriente hoc tempore militantibus.

JULI FLORE, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracane vos, **Hebrusque nivali compede vinctus**,
An freta vicinas inter currentia turres,

O Juli Flore, nosse desidero in qua orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commoremur in Thracia ad Hebrum hyemali glacie constrictum; an

.....

Epistola decima Libri primi in Ed. Sanad.—1 *Luci Flore* conj. Marcil. *militat* Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1478. 1479. 1483. 1490. 1492. 1495. et Flor. rent. 1482. *militet aurum* Schoenborn. 2.—3 *Ebrusque* in quibusdam codd. Vid. ad 1. Od. 25. vs. ult.—4 *Pro turres, terras* ex tribus codd. Bentl. ita unus Valart. 'Sequuntur Can. San. Dorighellus; et ante omnes ex Ms. Blandiniano laudaverat Cruquius; et inde Rappoltus Enarr. in Hor. 1. Epist. 9. prorsus indocte, et quam enerve, atque indeterminate, freta, quæ currunt inter terras vicinas, quæ essent Europa et Asia! Turres sunt Sestos et Abydos, quæ proximæ erant inter se. Cf. Ovidius Her. xvii. 73.' Fea.—

NOTÆ

1 *Juli Flore*] 'Tota bella est hæc Epistola,' inquit belle Parthenius: 'pura admodum minimeque ambitiosa,' teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claudium Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cum Tigranem in regnum restitueret. Ad illum Horatii familiarissimam inscripta est etiam iv. Od. 2. item ii. Epist. 2. Porro in hac eo collimare videtur Poëta, ut ad bene sarcientiam caritatem fraternali exhortetur: ad quod artificiosa insinuatione utitur, et per quasdam ambages sensim procedit, ut melius propositum exequatur.

Juli] Theod. Marcilius, non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nusquam sit prænomen; nomen autem Floro nequeat statui; siquidem Flori non *Julix*, sed *Aquilix* gentis sint.

2 *Claudius Augusti privignus*] Claud.

Delph. et Var. Clas.

Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius autem *Liviæ Drusillæ*. Hanc enim Augustus, repudiata Scribonia, marito suo 'et quidem prægnantem abduxit, dilexitque et probavit unice ac perseveranter.' Sueton. Octav. cap. 63. quin etiam erga ejus 'pueros Neronæ,' hoc est, in utramque illum privignum 'animi paterni' fuit. Nam et hos adoptavit: ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio vero *Liviam* suam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide iv. Od. 4. et 14. ibique Not.

3 *Thracæ*] Gr. *Θρηκη*. Thrace vel Thracia, pro, Thracia.

Hebrus] Thraciæ mons et fluvius. Porro ibi vehemens rigere frigus, dixi 1. Od. 25.

4 *Freta vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens, scil. inter Sestum Thraciæ, et Abydum

Horat.

3 Z

An pingues Asiæ campi collesque morantur? 5
 Quid studiosa cohors operum struit? Hæc quoque curo;
 Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
 Bella quis et paces longum diffundit in ævum?
 Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
 Pindarici fontis qui non expalluit haustus, 10
 Fastidire lacus et rivos ausus apertos?
 Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
 Thebanos aptare modos studet, auspice Musa?

apud mare defluens inter castella proxima; an in agris et collibus Asiæ opimis. Quid operis molitur turma literatorum? Ita scire etiam velim, quis auscepit scribenda Augusti facinora? quis bello et pace gesta posteritati mandabit? quid agit Titius paulo post sermone Romanorum celebrandus? qui non timuit ex ipso fonte Pindari haurire, lacus et rivulos patentes aspernatus? quomodo valet? nostrine recordatur? an Musarum auspicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis

~~~~~

5 Schoenborn. 3. Vat. 2. Vat. Palat. 1. Barberin. 2. Harl. 2. 6. al. Zarot. Venett. 1478. 1479. 1481. 1490. 1509. Lips. 1499. Aldd. 1. 2. 3. et Junt. 1503. *morentur.*—6 Vat. 2. *opertum instruit.* Bentl. ex codd. *Hoc quoque;* ita etiam nonnulli Fem, alii Mss. apud Pulm. Bersm. Bentl. qui probat; ut referatur ad præcedentem sensum. Adoptarunt Cun. San. Sandby, Wakef. et Wetsel. *Hæc quoque,* ut referatur ad sequentia, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al.—7 Vat. Rom. 5. alii codd. ap. Cruq. *umat.*—8 Schoenborn. 2. *quis fundit.* Vat. 17. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vatt. Rom. 4. et 5. a m. pr. Vatt. Palat. 1. 6. Chisian. 5. et Angelic. 1. *diffudit.* Vat. Rom. 5. et alii codd. ap. Cruq. *diffundat.*—9 *Quis Titius* Schoenborn. 2. 4. *Quid Enius* Bamberg.—12 Harl. 4. *fidibusce.*—

NOTÆ

Asiæ ‘arces,’ vel oppida. Gall. *les Dardanelles*. Item, *le detroit de Gallipoli*. Ovid. Trist. 1. ‘Seaton Abydena separat urbe fretum.’

Turres] Quid. leg. *terras*, i. e. Europam et Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 11. ‘Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.’

5 *Pingues Asiæ campi*] Cic. pro Lege Manil. n. 14. ‘Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.’

6 *Studiosa cohors*] Prætoriani milites literati, vel potius docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus et

literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam et inprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hic, Titius et Celsus Poëtæ, Florus autem orator, Poëta, et Jurisperitus. Vide infra 1. Epist. 8.

9 *Titius*] Septimius ille cognominatur quibuscumque, diciturque Lyrica et Tragica scripsisse; a quibus nihil extat.

10 *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares et vulgaria contemnens, quasi *lacus* et *rivos*, ipsum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit, Latinique versibus ausus est æmulari styli ejus sublimitatem et sensus profunditatem. Allegoria.

13 *Thebanos*] Pindarps Thebis oriundus. 1v. Od. 2.

An tragica desævit et ampullatur in arte?
 Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus, 15
 Privatas ut quærat opes, et tangere vitet
 Scripta, Palatinus quæcumque recepit Apollo;
 Ne, si forte suas repetitum venerit olim
 Grex avium plumas, moveat cornicula risum
 Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes? 20
 Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
 Ingenium, non incultum est nec turpiter hirtum.

laborat: an graviter agit, assurgitque scribendo Tragædias? Quid Celsus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias sibi divitias comparet; caveat autem desumere e libellis, quos servat Apollo Palatinus: ne si avium turba suas aliquando veniat plumas resumere, risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu vero quid agis? quæ thyma circumvolitas sedulus? Enimvero non exiguum, non rude,

13 Bamberg. *aspice Musa*.—14 Angelic. 2. *in arce*.—15 *Celsus agit* Vat. Rom. 2. *Celsus ait* Angelic. 2. *movendus* Vat. Rom. 9. et Angelic. 3.—16 Harl. 2. *an quarat*.—18 Vat. Rom. 7. *venerit hospes*.—19 Schoenborn. 3. *moveat cornicula risus*.—22 'Editi quidem omnes jam inde ab incunabulis typographiæ: non tibi parvum Ingenium non incultum est, nec turpiter hirtum. At in melioribus nostris, Græviano, Vossiano, Reginensi, cum aliis pluribus, elegantius et ve-

NOTÆ

14 *Desævit*] Sævientes reges et principes repræsentans, gravesque rerum et animorum exprimens conversiones et motus: ut vulgo in Tragædiis.

Ampullatur] Debet magnus et splendidus esse Tragædiæ stylus. Unde et sæpe significatur cothurno sublimi Tragicorum calceamento. Vide Epist. ad Pis. vs. 80.

15 *Celsus*] Peto Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena scripta usurpet venditetque quasi sua. Quo iratum sibi postea redarguit Horatius oblique, velut morosum.

16 *Privatas ut quarat opes*] Ut proprio, quod alunt, Marte aliquid inveniat et componat: quæ vero sunt aliorum ne compilet sibi que attribuat.

17 *Palatinus Apollo*] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur asservabanturque scripta quæcumque judicata fuerant cædo et immortalitate digna.

19 *Moveat cornicula risum*] Nota *Æsopi* fabula, notum adagium Erasmi, '*Æsopicus græculus*.' Cornix, vel, græcus, ut alii volunt, plumarum suarum pertæsa alias undequaque mutuata est. At cum se alienis coloribus ornatam et fulgentem admiraretur, ecce aves quæ suæ erant singulæ repetentes nudam haud sine ludibrio reliquerunt.

20 *Ipse quid audes*] Tu quidem ipse, Juli Floræ, nihilne operum moliris? quæ scripta, quos auctores imitaris aut evolvis, unde eximia quæque decerpas, velut apes succum e thymæ et floribus optimis?

Seu linguam causis acuis, seu civica jura
 Respondere paras, seu condis amabile carmen;
 Prima feres hederæ victricis præmia : quod si 25
 Frigida curarum fomenta relinquere posses,
 Quo te cœlestis sapientia duceret, ires.
 Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
 Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.
 Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ, 30
 Quantæ conveniat, Munatius; an male sarta

non asperum ingenium habes: atque adeo sive ad causas orandas faciendam adhibes, sive te accingis ad interpretandum jus civile, sive amatorios versus conscribis; præcipua tolles munera hederæ victricis. Porro si abjiceres fomitem solitudinum frigidis efficientem, certe pervenires quo te summa coheret sapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quam magni, si volumus esse patriæ nobisque utiles. Illud insuper mihi significa, te rogo, numquid tam carus, quam decet, tibi sit Munatius.

rius extat : non incultum est, et turpiter hirtum. Neque enim incultum et hirtum diversas res significant, ut sint disjungenda; sed, quia unam eandemque rem amplificanti et exaggeranti, sunt copulanda. Benth. et turpiter etiam Vatt. Rom. 3. 8. Chisian. 1. Angelic. 2. et 3. a m. pr. Harl. 1. 2. 3. 4. et alii ap. Pulm. Ita etiam Sandby, Wakef. et Kidd. ac turpiter Cuning. et Sanad. nec turpiter Harl. 6. 7. al.—23 Schoenborn. 2. Seu linguas c. a. cen. &c. Schoenborn. 3. Seu causis acuis linguam, seu civica bella.—29 Vatt. 1. 5. et alii codd. ap. Lamb. patriæ cupimus.—30 Sit tibi septem et viginti codd. ap. Feam, Harl. 4. 6. al. Si tibi Harl. 1. 2. 8. 7. Vat. 16. Vat. Rom. 8. alii ap. Benth. Zerot. Venett. 1478. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. Lamb. Pulm. Torrent. Chabot. Dan. Heins. Delph. Baxt. Benth. Cuning. Sanad. et recentt. omnes. Benth. ex ingenio, curæ est; ita Cuning. Sanad. Wakef. Wetzel. et Kidd. non vero Chabot. primus dedit est, ut asserit idem Cuning.—31 Quam te conveniat Angelic. 2. et Muret. Quam tecum veniat Aldd. 1509. 1519. Numatius, Numacius, Numantius, Nummatius, Minatius va-

NOTE

25 *Prima feres hederæ*] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor et insignis habebere.

Hederæ victricis] In commissionibus et certaminibus ingeniosis victores hederæ coronabantur. Vide 1. Od. 1. 29. Dicta est hederæ, quod hæreat; vel quod edita petat; vel quia id cui adhæserit edat. In tutela Liberti pntabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quod

ita omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Festus.

Quod si Frig. &c.] Amice castigat Flori vitia.

26 *Frigida curarum fomenta*] Ambitio et avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac foveant: hominemque reddunt frigidum et segnem ad virtutes et studium sapientiæ.

29 *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de Officiis.

31 *Munatius*] Non is est Planccus ille Munatius, ad quem est 1. Od. 7.

Gratia nequicquam coit, et rescinditur? At, vos
 Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat,
 Indomita cervice feros, ubicumque locorum
 Vivitis, indigni fraternum rumpere foedus,
 Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

35

tius: an concordia haud bene reconciliata dirimatur: verum sive fervidus sanguis, sive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites; profecto non debetis amicitiam fraternam violare: at quavis in regione versamini, ego vestrum in reditum vitulum pascio Diis ex voto sacrificandam.

riantes ap. Feam.—32 Vat. Rom. 9. et res scinditur. Barberin. 2. Sanad. Cuning. et Francis, ac rescinditur. Vat. 2. Vat. Rom. 4. Vat. Palat. 1. Chisian. 5. 6. Barberin. 1. a m. pr. et 2. a m. pr. At vos; et est vulgata fere omnium editorum usque ad Bentleium, qui prætulit aliam lectionem etiam plurium codd. Feæ, Jaeck, et aliorum, Ac vos; continuans interrogationem usque ad feros. Illum sequuntur Con. San. Wakef. Wetzel. At alia lectio etiam magis placet Gesnero: quia vehementiorem motum habet, et planior sensus est. Et vos Barberin. 1. 2. a m. sec. et Sanad.—33 Heu c. s. heu rerum Harl. 1. 2. Schoenborn. 2. 3. 4. nonnulli ap. Feam, Exc. Sax. al. ap. Torrent. et Cruq. præfert Zinzerlingius ad Val. Flac. III. 232. versat Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. et Vat. 18. Vid. 11. Od. 9. 3. feros. Ubicumque Bod.

NOTE

Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur: 'foedus' vero 'fraternum' dici posse de amicitia.

33 *Calidus sanguis*] Fervens in juvenute, sæpe et facile ebulliens circa cor, iramque faciens et offensio-nem. Est in quibusd. codd. *Heu calidus sanguis, heu rerum inscitia vexat!*

Rerum inscitia vexat] Contra rerum

usus et experientia, pariter et doctrina morum, ejusmodi juveniles motus placat, et cohibere docet animum temere effervescentem.

36 *Votiva juvenca*] Diis vota et promissa pro felici reditu vestro et incolumitate. Huc forte pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum seu juvenum solebant maculare.

EPISTOLA IV.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Tibullum sodalem suavi alloquio solatur mœrentem. *Bart.* (Vid. ad vs. 4. *Gem.*)

Videtur Tibullum ad sese invitasse Horatium. Quid agis, inquit, nunc? num carmina scribis, an meditabundus philosopharis? Certe tibi ingenium est præclarum, forma corporis egregia, divitiæ earumque rectus usus, mentis prudentia, facundia orationis, gratia apud principes, gloria, firma valetudo, habitus cultusque vitæ splendidus et magnificens. Quare vive lætus et tranquillus, et, si ridere velis, vise me, qui tanquam Epicureus cutem curo, edo et bibo, nec curæ ullæ animi mei turbant tranquillitatem.

ALBI, nostrorum sermonum candide iudex,
 Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
 Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat?
 An tacitum sylvas inter reptare salubres,
 Curantem quicquid dignum sapiente bonoque est? 5
 Non tu corpus eras sine pectore. Di tibi formam,
 Di tibi divitias dederunt, artemque fruendi.

Tibulle, bene censor nostrorum sermonum, quid putem agere te modo in regione Pedana? Credamne te componere quod superet opera Cassii Parmensis? an otiosum ambulare in nemoribus amenis; ceterum nihil prætermittentem eorum quæ decent virum probum ac prudentem? Atqui tu non corpus es absque mente. Diis elegantem tibi speciem, opesque, et his bene utendi facultatem largiti sunt. Quid

Epistola prima Libri primi in Ed. Sanad. Inscriptur in cod. Bamberg. *Ad Albium Tibullum Elegiarum Scriptorem.*—3 Vat. Rom. 9. *Cassii Parmensis.*—4 *Aut tacitum* Schoenborn. 2. 3.—5 Schoenborn. 2. *bonoque, sine rē est.* Vat. Rom. 1. *bonumque.*—7 Vat. 3. al. codd. ap. Pulm. Cruq. Torrent. Talbot. et Valart. *dederunt;* atque ita Acron, qui notat ‘mediam brevem syllabam.’ Sequuntur edd. Frib. 1536. Muret. Cruq. Torrent. Baxt. Benil. Caning. Sanad. Geaner. Phil. Batt. Francis, Valart. Comb. Wakef. Wetzel.

NOTE

1 *Albi*] Albinsille Tibullus Equestri familia Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertia et suavitate, necnon præstanti corporis forma insignis; nobilibus carus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes scripsit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex 1. Ode 33, et ex hac Epistola.

Sermonum] Satirarum pariter et Epistolarum.

Candide iudex] Sine invidentia et adulatione. Forte alludit ad nomen ‘Albii.’ Epist. ad Pis. vs. 446. ‘Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, Culpabit duros,’ &c.

Pedana] Pedum Latii oppidum fuit, non longe ab urbe Roma. Pedanos simul et Aricinos, Lavinieneses, ac Veliternos civitate donatos scribit Livius. In ea porro regione Tibullus prædium habebat amœnum et locuples. Quo cum secessisset ad leniendas quasdam curas, ad eum scripsit

Horatius, ostenditque multis donatum muneribus a natura, a Diis, a fortuna etiam, frui debere illis dum liceret per usuram vitam sensim defluentis, neque sollicitum esse oportere.

3 *Cassii Parmensis*] Idem is creditur, de quo 1. Sat. 10. quique ‘Etruscus’ dicitur. Scripsit Tragedias, Elegias, Epigrammata. De eo sic Vet. Comment. Cassius Parmensis Tribunus militum in partibus Cassii et Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eo missus ab Augusto ut eum interimeret, studentem reperit: illoque perempto, scrinium cum libris abstulit. Unde multi credidere Thyesten Tragediam esse opus Cassii Parmensis.

6 *Sine pectore*] Sine corde, excors, absque animo et ingenio.

Formam] Egregia corporis forma præstitisse dicitur Tibullus.

7 *Dederunt* [*dederunt*] Hoc eo re-

Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
 Qui sapere et fari possit quæ sentiat, et cui
 Gratia, fama, valetudo contingat abunde, 10
 Et mundus victus, non deficiente crumena?
 Inter spem curamque, timores inter et iras,
 Omnem crede diem tibi diluxisse supremum :

vero nutrix alumno carissimo exoptet melius, quam sapientiam, et quæ sentit posse eloqui, necnon ut favorem habeat, et existimationem, sanitatemque, et victum luttum, et marsepium nunquam vacuum? Quoniam autem vivimus inter spem et sollicitudines, inter timores atque indignationes, auctor tibi sum ut unumquemque diem

Zeun. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck. *dederant* Harl. 2. 4. 5. 7. Bamberg. *dedere* Schoenborn. 4. Ceteri *dederint*.—8 *Quid voveant* Vat. 16. Vat. Rom. 8. a m. pr. *Quid veneat* Schoenborn. 3. *matricula* Vat. 1. a m. pr.—9 *Qui sapere* Vat. Rom. 3. a m. sec. Vat. Palat. 3. a m. pr. al. codd. ap. Lamb. Cruq. et Bentl. probant. Lamb. Torrent. Bentl. sequuntur Baxt. Cuning. Sanad. Phil. Sandby, Gesn. Comb. Wakef. Wetzel. Zeun. Kidd. Fea, Bothe et Jaeck. *Quam sapere* Harl. 2. 4. alii codd. ap. Feam. *Quin sapere* in Harl. 3. et ceteris. Item alii, *et fari ut possit*. Pulman. emend. *Cum sapere*. Vat. Rom. 3. a m. pr. *quid sentiat*.—10 Vat. 3. et Vat. Palat. 3. *contingit abunde*.—11 *Et modus et victus* Vat. 1. Vat. Rom. 3. 4. 7. a m. pr. Vat. Palat. 3. 6. Chisian. a m. pr. al. codd. ap. Lamb. Bersm. et Bentl. qui inde ex conj. emendat, *Et domus, et victus*. Bamberg. *crumina*. Boivinus ex conj. *camena*; inde Sanad.—12 Vat. Rom. 8. et alius cod. ap. Pulm. *et iram*.—13 *Omnem c. d. t. diluxisse* edit. Princ. Mediol. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. Rutgersius ait, pro *occidisse*. Muretus conjecerat *tibid' il-luxisse*; archaismo Accio, vel Pacuvio digniore, ut notant Rutgers. et Talbot. De principio diei, non de fine, loquitur Poëta. Cic. Phil. xii. 5. *diluxisse*, præ-

NOTÆ

ferunt aliqui, cum pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultia licenter correpta. Ut et apud ipsum Tibul. ii. Eleg. 5. 'Hæc fuerunt olim,' &c. pro, 'fuerant:' apud Lucret. lib. v. et Æneid. iii. 'constiterunt,' ubi vulgo 'constiterant:' certe consentiunt de Virgil. Ecl. iv. 'Matri longa decem tulerunt fastidia menses.'

Artemque fruendi] (Economiam scientiam et peritiam.

8 *Quid voveat dulci nutricula, &c.*] Persius de his fuit Sat. ii.

9 *Et cui [utque] Leg. al. et cui.*

10 *Gratia*] Apud magnates. Mes-

sala Corvinus mire Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho: 'Hic jacet immitti consumtus morte Tibullus, Messalam terra dum sequiturque mari.'

Fama] Apud omnes. Ovid. 'Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma, Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11 *Mundus victus*] Noster ii. Sat. 2. 'Mundus erit qui non offendet sordibus, atque In neutram partem cultus miser.'

12 *Inter spem curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuo conflictatur.

Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora.

Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,

15

Cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

ultimum tibi lucere existimes. Sic enim jucundum tempus accedet minime speratum. Certe me succi plenum et corpore egregie culto fulgentem videbis, immo, si jocari velis, suum ex hara Epicuri.

ter codd. legit etiam Joan. Sarisb. Policrat. II. 26.—14 Schoenborn. 4. *quæ sperabitur, sine non.*—15 Schoenborn. 4. a m. sec. in litura, *cute vises.*—16 'Meibom. ad Laërt. x. Segm. 132. conj. *de grege parcum*, quem laudat Brucker. Hist. Philos. Per. II. part. 1. lib. 1. cap. 2. sect. 1. § 3. oppido inscite, et insipienter. Præter Mss. omnes, et editiones, *porcum* etiam legebat S. Hieronym. contra Jovin. II. 12. tom. II. col. 342. edit. Veron. et eo spectabat æque c. 36.' Fea.

NOTÆ

14 *Grata superveniet*] Gratiora sunt quæ non expectata superveniunt bona, acceduntque insperata.

15 *Me pinguem*] Se qualis reapse erat pingit Horatius, obesulum, et cultus corporis studiosum.

16 *Epicuri de grege porcum*] Abdomini et voluptatibus ultro indulgen-

tem. Cic. in Pisonem: 'Epicure noster ex hara producte, non e schola.' Apud Athen. VII. 5. non obscure dicit, sed alta voce clamat Epicurus: 'Quod bonum sit nullum agnosco præter voluptatem ex gustu et Venere.' Contra tamen sensisse Epicurum, vide in Not. II. Sat. 4. init.

EPISTOLA V.

AD TORQUATUM.

Manlius Torquatus invitatur ad cœnam. *Bart.* Morosus prorsus sit necesse est, cui hoc Horatii convivium non placeat. Vinum enim haud contemnendum, idque non parce apponitur; est pura et munda suppellex, tempus opportunum, sermones faceti, delectus convivarum fidorum et bene convenientium.

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis,

Si conviva potes accumbere in toris velutis, nec abhorres edere quodvis otus e

~~~~~

Epistola secunda Libri secundi in Ed. Sanad.—1 *Archiacis* multi codd. ap. Feam, Harl. 1. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. alii ap. Lamb. Pulm. Torrent. Gesn. Valart. et Oberlin. item edd. Junt. 1503. Venett. 1509. 1546. 1552. Aldd. 1509. 1519. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. Fabric. defendunt Turneb. Advers. I. 18. Benth. et

NOTÆ

1 *Si potes*] Si frugaliter et tenuiter cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archaicis] Ἀρχαϊκός, antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquum

Nec modica cœnare times olus omne patella ;
 Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
 Vina bibes, iterum Tauro diffusa palustres
 Inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.

5

tenui patina, o Torquate, expectabo te domi occidente sole. Potabis vinum Tauro iterum consule in cados fusum, inter Minturnas paludosas et Petrinum Sinuessanum.

Odinus in Misc. Obs. Crit. tom. v. p. 428. seqq. sequuntur Anon. Traj. ad Rhen. 1718. Baxt. Cuning. Sanad. Gesn. Phil. Sandby, Palart. Batt. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Dorigh. Fea, Kidd. Bothe, Jaeck, et Dœring. *Archaicis* Harl. 2. Vatt. tres, Angelic. 1. 2. 4. Barberin. 2. Vallicel. 3. 4. alii codd. ap. Pulm. Lamb. Cruq. Torrent. Valart. et Oberlin. item edd. Zarot. Mediol. 1476. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1496. Lips. 1499. Ald. 1501. Muret. Chabot. Dan. Heins. Delph. al. 'quod non bene defendunt Lamb. Cruq. et Dacer.' Fea. Schoenborn. 2. *recondere lectis*.—2 Bamberg, *holus omne*.—3 Schoenborn. 4. *tocate manebo*, sed a m. sec.—5 *Inter Minturnas* Schoenborn. 2. *Minturnas inter* Cuning. *Sinuessanum Petrinumque* Schoenborn. 4. *Patrinum* Barberin. 2. Vid. Cic. Fam. vi. 19.

NOTÆ

simplicitatem et rusticitatem referens, non solum in moribus, sed etiam in fabrefactis. Gall. *à la vieille mode*: quo sensu hic usurpatur. Apage qui ab Archea vel Archia humili fabro vanam etymologiam expiscantur.

Conviva recumbere lectis] Ad mensam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis e rudiori materia,

2 *Olus omne*] Durum olus, 'betam plebeiam,' Pers. Sat. III. 112.

3 *Supremo sole*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, afferuntque illud ex II. Sat. 8. 'de medio potare die;' nec enim hora ista convenit frugali cœnæ: adde quod sequitur de 'æstivæ noctis benigno sermone.'

Torquate] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, causarum quidem patronus? ad quem est IV. Ode 7. Theod. Marcilius: 'Euge,' inquit, 'sic mortuum vocat Quintus scilicet.' Inteligit vero Q. Nonium Asprenatem, qui et Torquatus sit appellatus; Augustoque 'junctus arctius' dicitur.

Sueton. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi sic habetur: 'In hoc Indicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit: parsusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.'

4 *Vina bibes*] Nec generosa; quippe e palustribus Minturnis: nec vestustate insignia; nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro] Consulom nominibus solita notari vina, alibi dictum est. Vide I. Od. 20. et II. Od. 3. Porro T. Statilius Taurus homo novus, ut et Agrippa; sed Augusti amicitia, victoque in Sicilia Lepido, rebusque mox in Africa gestis, unde et triumphum meruit; amphitheatro etiam exstructo fuit clarissimus. Consul primo fuisse dicitur an. U. C. 717. secundo vero an. 728. cum Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter. Neroni nupsit ejus abneptis Statilia Messalina.

5 *Minturnas*] Hæc olim fuit urbs Latii satis culta, prope ostia Liris fluvii, in planitie: ubi amphithea-

Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
Jamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.

Quod si habes aliquid melius, affer; vel jussa exequere. Jam pridem accensus est meus ignis, meaque supellex tui gratia nitescit. Intermitte curam rerum futiilium,

~~~~~

—6 *Si melius* plurimi codd. ap. Feam, Harl. 6. alii ap. Lamb. Palm. Cruq. Talb. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. 1495. 1509. 1573. Junta 1503. Bentl. Cun. San. Sandby. 'Sed, hisce non obstantibus, alia lectio aliorum Mss. et editorum præferenda est, ut magis Latina, *Sin melius*; id est, 'si vero,' 'si non,' 'si aliter'; quæ fere semper occurrit apud Scriptores, ubi in prima sermonis parte *Si* habetur; et in secunda est sensus oppositio; nempe in apodosi post aliam conditionem. Exempla abunde afferuntur in Lexicis.' *Fca.* *arcesse* viginti codd. ap. Feam, omnes Lambini, et Pulmanni, alii ap. Torrent. et Gesn. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Venett. 1481. 1483. 1486. 1490. 1509. 1514. Florent. 1482. Lips. 1499. et præsertim post Lambinum omnes alii edd. fere ad unum. *arcesse* quatuordecim ap. Feam, alii ap. Talbot. edd. Zarat. Mediol. 1476. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1509. 1546. 1552. 1557. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lngd. 1538. Muret. R. Steph. et Marcl. *arcesse* Chisian. 5. 'A vett. Gramm. ad recentt. a Lamb. ad alios Horatii Edd. et ad omnes Lexicogr. et criticos, præsertim Dausq. et Cellar. in Orthogr. varie disputatur de h. v. orthographia. Plures consentiunt in prima tantum retinenda; quod nos tute approbamus auctoritate Verrii Flacci, Horatio comi, in cujus Calendario, Præneste reperto an. 1773. ap. Foggini. p. 43. legitur: QVOD MATER. MAGNA. EX. LIBRIS. SIBVLLINIS. ARCESSITA. LOCVM. MVTAUIT. EX. PHRYGIA. ROMAN.' *Fca.*—7 'Hic versus anteponitur sequenti in Angelic. 1. et recte: ut patet vel ex ipso contextu, in quo ita post cœnæ modum, Horatius munditiei pollicetur. Quod non advertentes Interpretes, disputant, hinc Britannicus, Lambinus, Sanadonius, Dorighellus, Zeunius, contendentes, in verum sequenti sensum esse: Vel arcesse vinum, quod habes, melius meo, id est, jube tecum afferri ad me; vel patere tibi meum ministrari, id est, utere eo vino, quod tibi apponam. Illinc alii apud eundem Lambinum, (quibus accedunt Dacer. Baxt. Batt. alii,) locum explicant: Si quid aliud melius habes in cœnam, quam quæ ego habeo, voca me domum tuam; vel domi meæ contentus esto iis, quæ tibi apponentur. Hoc secundum revera sibi velle poetam, clarins patet ex generico *quid*, quod signate ad unum, nempe ad vinum referri nequit, ut infra i. Epist. 15. 44. sed legendum esset *quod*. Nec video, quare de solo vino ipse concertaret, non etiam de aliarum rerum

NOTE

trumetaqueductus. Horum reliquæ adhuc visuntur: de urbe vero superest parva turris cum taberna duntaxat. Non longe aberat ingens palus, in qua latuit Marius a Sylla profligatus. De quo Juvenal. Sat. x. 276. 'Exilium, et carcer, Minturnarumque paludes.'

Sinuessanumque Petrinum] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminentem; ubi modo oppidum cum arce, apud Sinuessam excisam, vul-

go, *Rocca di monte Dragone*. Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat vini non quidem bonitate, sed copia. Sinuessæ vero, antea *Sinope*, in ora ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris et Vulturni fluminum.

6 *Imperium fer*] Quidam interpretantur: Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem absurdum videtur.

7 *Splendet focus, &c.*] Ad convivium

Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
 Et Moschi causam : cras nato Cæsare festus
 Dat veniam somnumque dies ; impune licebit
 Æstivam sermone benigno tendere noctem.
 Quo mihi fortunam, si non conceditur uti ?

ac labores pro opibus, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris natalibus sacra indulget licentiam dormiendi : fasque erit noctem æstivalem gratis colloquiis traducere. Quid opes juvant, si non licet his frui ? Si quis parce victitat nimisque

exiguitate.' *Idem.* Cod. Angelic. 1. sequuntur Fea, Bothe, et Jaeck.—8 *Mitte leves spes* Schoenborn. 4.—9 *Et causas Moschi* Schoenborn. 3.—10 Schoenborn. 4. *supremumque dies*.—11 Vat. Rom. 7. Angelic. 3. a m. sec. Schoenborn. 2. edd. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1478. 1479. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. Florent. 1482. Lips. 1499. et R. Steph. *extendere noctem.* Vat. Palat. 3. *ducere noctem.* Alii codd. et edd. omnes a Benth. *tendere noctem*.—12 *Quo mihi fortuna* Gott. Exc. Sax. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. multi codd. ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. et vulgg. Ita etiam Dan. Heins. ad Claud. Rufin. 1. 47. *Quo mihi fortuna* Chisian. 6. a m. pr. et nota Ms. a manu antiqua in ed. pr. Bibl. Vat. *fortuna* pl. num. pro divitiis ut passim ap. Scriptt. et in Lexicis. Cf. Ovid. Amor. iii. 7. 49. *fortunam* mallet Theodor. Marcil. ex vet. script. *fortuna est* Vat. 9. Barberin. 2. alii codd. ap. Cruq. Talbot. et Valart. item Ald. 1501. et Britann. 1520. *Quo fortuna mihi* cod. ap. Oberlin. ut in var. lect. ap. Ovid. Amor. ii. 19. 7. *Quo mihi fortunam* ex conj. Muret. Lamb. H. Steph. Cruq. Dacer. Cuning. Anon. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Phil. Francis. Dorig. et Paulinus Neap. 1796. Q. m. *fortunam* Vat. 18. a m. pr. al. codd. apud Lamb. Cruq. Val. sequitur Bentleius ex aliis Mss. inde Sandby, Wakef. Wetzel. et Zeunius. '*Fortunam* autem, inquit Bentleius, singulari numero mallet, quia sequitur uti. Ita Livius xxxiii. 12. '*Quæ utraque proclivius ease, si fortuna uti vellet.*' Virg. ix. Æn. 240. '*Si fortuna permittitis uti ;*' et Noster l. Sat. 9. 45. Sed non vidit, ibi de For-

NOTÆ

parandum, coquendasque dapes.

8 *Mitte leves spes*] Omitte paululum solitas occupationes molestas, sive pro divitiis, sive pro fama et honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9 *Moschi*] Is fuisse Rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus a Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus] Cras justitium est, ob natalem Cæsaris: ac proinde silentibus judiciis ac strepitu forensi, dormire in multam lucem, et epulari, et hilaritati vacare licebit.

Nato Cæsare] Accipiunt vulgo de

natali Augusti, qui cum in Septembri sit circa finem, ex Suetonio; ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem Julii Cæsaris, qui Julio quidem mense habet '*noctes æstivas.*' Vide Macrobr. Saturn. i. 12. Dion. lib. XLIV.

11 *Æstivam sermone benigno tendere noctem*] Noctem æstate breviorē extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12 *Quo mihi fortunam* [*fortunam*] Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique, *Quo mihi fortuna?*

Parcus ob hæredis curam nimiumque severus
 Assidet insano. Potare et spargere flores
 Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
 Quid non ebrietas designat? operta recludit;
 Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inertem;
 Solicitis animis onus eximit: addocet artes:

15

tristia, hæredum causa; ille stulto proximus est. Ego vero contra, hoc magis bibam, et spargam flores, nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? delegit occulta; firmam dat fiduciam; inertem impellit ad certamina; anxie mentis ægritudinem discutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non red-

tuna Dea, vel sorte agi propitia; non de divitiis. Et qui fortunam, et qui fortunas præferunt, subintelligunt optem: sed cum, quo mihi, sit per Enallagen personæ, ut notant Baxt. et San. pro, quo tibi, eleganter, et indirecte; nimirum Torquato jam diviti, de divitiis certanti, non divitiarum desiderium; sed divitiis ipsas objicit Poëta. *Fea.* Q. m. fortunam etiam N. Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. 11. 53.—14 *Potare, spargere* Cuning. ex ingenio. *Portare* Vat. Rom. 4. Angelic. 1. a m. pr.—16 Vat. 1. Vat. Rom. 1. 2. 4. 5. et Bamberg. *designat.* Barberin. 2. *resignat.*—17 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. et omnes codd. ap. Feam. *ad prælia*; ita etiam alii apud Pulm. Talb. Val. Oberl. Combe, nota Ms. a manu antiqua in edit. Aldi 1519. Bibl. Barberinæ, edit. Venn. 1479. 1481. 1490. 1495. 1509. Lips. 1499. Junta 1503. Bad. Ascens. Bentl. Cun. San. Sandby, Dorigh. in *prælia* ceteri. *ducit* Chisian. 5. *inertem* Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Vatt. 2. et 3. a m. pr. Vat. 4. Vatt. Rom. 1. et 2. a m. pr. Vatt. Rom. 3. 5. 7. 8. Vat. Palat. 6. Barberin. 1. a m. pr. Angelic. 1. alii Mss. apud Pulm. Cruq. Talb. Gess. dicta nota Ms. revocavit in textum Talbot, inde Baxt. Bentl. Cun. San. Gess. Phil. Sandby, Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. et Zenn. 'Vera lectio, et sententiæ Horatiæ magis consentanea, ut notat ipse Talbot; quam vulgata illa in *prælia trudit inertem*; cum censendus sit poëta, id potius laudi tribuisse ebrietati, multa, ut sibi videtur, egregia designanti, quod *inerti* virtutem; quam quod *inermi* ad pugnam accedenti temeritatem injecerit. *Inertia, et virtus, seu strenuitas, opponuntur.* Cic. 1. de Lege Agr. contra Rull. cap. 1. Tacit. 1. Hist. 46. Boëth. de Cons. iv. in fine. Vid. iv. Od. 9. 29. seq. *Fea.*—18 Schoenborn. 4.

NOTÆ

13 *Parcus ob hæredis curam*] Quisquis summi parcit, geniumque defraudat, ut majores hereditibus opes relinquat, insanit prope.

14 *Spargere flores Incipiam*] Splendide cœnam apparabo, atque in secunda mensa de more flores inspergam.

16 *Designat*] Non. Marcel. 'designare,' est, cum nota et ignominia aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: 'modo quid designavit?' est, inquit, novum quid

moliri seu malum seu bonum.

17 *Spes jubet esse ratas*] Noster III. Od. 21. 'Tu spem reduces mentibus anxii.' Vide ibi, item iv. Od. 12.

Inertem [inermem] Al. *inertem*, loco mox citat. 'Viresque et addis cornua pauperi, Post te nec iratos trementi Regum apices, neque militum arma.'

18 *Solicitis animis onus eximit*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes] Seu quia vinum moderate sumtum acuit ingenium; sive

Fœcundi calices quem non fecere disertum ?
 Contracta quem non in paupertate solutum ? 20
 Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
 Invitus ; ne turpæ toral, ne sordida mappa
 Corruget nares ; ne non et cantharus et lanx
 Ostendat tibi te ; ne fidos inter amicos
 Sit, qui dicta foras eliminet ; ut coëat par 25

diderunt eloquentem ? quem non liberalem vel in angusta inopia ? Certe aptus et non repugnans ego ista jubeor curare, ne toral immundum, ne mappa illotu nares faciat contrahi ; ut vasa et patinæ te tibi repræsentent ; ne inter familiares reperitur qui dicta exportet extra ; ut pares congregentur. Porro convivas tibi dabo Bru-

honus eximit. Var. lect. ap. Feam ac docet.—21 Hæc egoque Schoenborn. 4. sed que a m. sec. *imperare* Schoenborn. 3.—*22 Invitus, nec turpæ toral, nec var. lect. ap. Feam. non turpæ* Schoenborn. 3.—*23* Schoenborn. 2. 4. et var. lect. ap. Feam, nec non. Schoenborn. 2. *lans.* Hic vs. est a m. sec. in marg. tantum Schoenborn. 2.—*24 Ostendat* Vat. 7. *Ostendat* Schoenborn. 4. cum gloss. *Ostendet.*—*25* Vatt. Rom. 1. 9. *foris.* Vat. Rom. 4. a m. pr. et Angelic. 1. a m. pr. *eliminat.*—*26 Butram* plurimi codd. ap. Feam. al. ap. Pulm. Torrent. Benth. Gesn. et Valart. Commentator Cruq. edd. Mediol. 1476. et Venett. 1479. 1481. reduxit in textum Benth. inde Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Snad. Francis, Valart. Gesn. Bipont. Dorig. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. Alius *Butra* occurrit ap. Grut. Inscript. p. 1071. 1. *Butrum, Bitram, Brutam, Brutram,* variantes ap. Feam.

NOTÆ

quod ebrii pusculum sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant, inep̄te quidem.

20 *Solutum*] Vel ab omni solitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsa paupertate.

21 *Idoneus, et non Invitus*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditie perquam studiosus.

22 *Ne turpæ toral*] Ne tori seu lecti tricliniaries offendant convivas sordibus. Vid. II. Satira 4. sub finem.

Ne sordida mappa] Ne dum manus abstergunt convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat et nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide locum mox citat. II. Sat. 4.

23 *Cantharus et lanx Ostendat tibi*

te] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui *καθάρως* Græce dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. XXXIII. 11. ‘C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.’ Arnob. sub finem lib. VI. ‘Quid in Liberi dextera pendens potioris cantharus?’ magnum ansatumque indicat Virgil. Ecl. VI. 17. ‘Et gravis attrita pendeat cantharus anas.’

25 *Sit, qui dicta foras eliminet*] Ne quis extra limen domus efferat, effutiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberius fuerint: ex quibus te-

Jungaturque pari. Butram tibi, Septiciumque,
 Et nisi cœna prior potiorque puella Sabinum
 Detinet, assumam : locus est et pluribus umbris :
 Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
 Tu quotus esse velis, rescribe ; et rebus omissis, 30
 Atria servantem postico falle clientem.

*tum et Septimium, Sabinum quoque, dummodo non detineat eum cœna prior et amica potior. Est etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis constipato capri-
 nus factor molestus est. Tu rescribe quotus esse cupias. Mox autem negotiis ab-
 jectis per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.*

—26 *Septiciumque* plurimi codd. ap. Feam, al. ap. Palm. Cruq. Bemt. item Commentator Cruq. edd. Zarot. Aldd. 1. 2. 3. Basill. 1537. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Venett. 1546. 1575. R. Steph. Muret. Bemt. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Phil. Gesn. Zeun. Bipont. Valart. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Döring. *Septicii* passim occurrunt apud Scriptores, et in Inscriptt. *Septimiumque* multæ edd. vet. *Septiniumque* in ceteris.—27 *At nisi* Vat. Rom. 8. a m. pr. *Et, ni* Cuning.—28 Variantes ap. Feam *ad summam*, et *ad summum*. Hari. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *ad summam*. Schoenborn. 2. *est pluralibus umbris*.—29 *Sed minus* Barberin. 2. Vid. 1. Sat. 5. 6.

NOTE

mere invidia confletur. Apud Lac-
 dæmonios, inquit, publica intran-
 tibus convivia, aliquis senior osten-
 dens fores ita monebat : 'Per has ne
 verbum ullum egrediatur.'

Ut cœat par] Hinc enim jucundior
 fit sermocinatio.

26 *Butram* [*Brutum*] *tibi, &c.*] Non
 unus est qui legat *Brutam* : at hinc
 bruti nomen mereatur, meo quidem
 judicio.

28 *Umbris*] De his conviviorum
 sectoribus, II. Sat. 8.

29 *Sed nimis arcta prem.*] Ubi plu-
 res sunt convivæ, axillarum gravis
 odor creat nauseam. Vide Epod. XII.

30 *Tu quotus esse velis rescribe*] Dic
 quot velis tibi sodales et convivas.
 Varro dicebat convivarum numerum

incipere oportere a Gratiarum nume-
 ro, et progredi ad Musarum ; id est,
 proficisci a tribus, et consistere in
 novem, &c. quæ lege apud Gell.
 XIII. 11.

31 *Postico*] Plautus 'posticulum'
 dicit, sub. ostium. Petronius 'postic-
 ulam,' sub. januam. Gall. *porte de*
derriere. Virgil. *Æn.* II. 453. ita rem
 explicat : 'Limen erat, cœcæque fo-
 res, et pervius usus Tectorum inter
 se Priami, postesque relictis A ter-
 go.'

Clientem] Moschum, vel alium, qui
 in atrio te observat alloquendi cupi-
 dus. Hunc autem falle egrediens
 per januam posteriorem, et veni ad
 me.

EPISTOLA VI.

AD NUMICIUM.

Vita beata constat externorum contemptu. *Baxf.* Numicius videtur homo fuisse in vitæ genere et instituto probando ac sectando admodum inconstans et morosus. Quare docet Horatius, ad vitæ tranquillitatem pertinere nihil admirari, nec quicquam magis ab illa abhorrere, quam in rebus appetendis fugiendisque fluctuare. Quodsi in virtutis admiratione excedi potest modus; quid futurum est in vasis argenteis, statujs, vestibis, honoribus, opibus et divitijs admirandis et nimis appetendis? Ad animi igitur tranquillitatem tuendam opus est, ut in optimo, quod quidem visum fuerit tibi, servando et sectando sis constans et stabilis. Quodsi virtus te beatum reddere et servare potest; virtutem cole, ceteris omissis studiis. Si fieri potest, ut in divitijs vitæ felicitatem posueris; has unice sectare et auge quantum potes. Si honores tibi visi fuerint animi tranquillitatem afferre; honoribus omnem adhibe curam et operam. Si in mensæ gulæque delicijs summum posueris bonum; tanquam tribu motus et impotentes Ulyssis socii hoc voluptatis genus sectare. Si denique nihil sine amore jocisque jucundum putaveris; vive in amore jocisque.

NIL admirari prope res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis

O Numici, nihil mirari, est unica fere et sola res, quæ possit beatum efficere et servare. Reperiuntur homines, qui nulla trepidatione affecti contemplantur solem

~~~~~

Epistola quinta Libri primi in Ed. Sanad. Inscibitur in cod. Bamberg. *Ad Numicum*; qui codex tamen vs. 1. habet *Numici*.—3 *Nunc solem* Zarot.

NOTE

1 *Nil adm.*] ‘Admirabilis Epistola,’ inquit Parthenius; ‘erudita,’ Torrentius; ‘aurea,’ Landinus. Sane ‘admirabilis,’ quæ nihil stulte mirari, luculenter et mire docet: ‘erudita,’ quæ Philosophiæ moralis et Stoæ mysteria reconditissima clare exhibet, atque solerter insinuat: ‘aurea,’ quæ ‘aureæ mediocritatis’ ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari] Non percelli admi-

ratione illa fatua, e qua nascitur cupiditas, vel timor, animum perinde torquentes. De ea 1. Epist. 1. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat *ἀδυναμία*.

Numici] Numicia gens Romæ patricia.

3 *Decedentia certis Tempora momentis*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
 Imbuti spectent : quid censes munera terræ ? 5
 Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos ?
 Ludicra quid, plausus et amici dona Quiritis ?
 Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore ?
 Qui timet his adversa, fere miratur eodem
 Quo cupiens pacto : pavor est utrobique molestus : 10
 Improvisa simul species exterret utrumque :

hunc, et stellas, et tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indosque locupletantis? quid de ludis, et applausu ac muneribus Populi Romani faventis? Quo animo, quo iudicio vultuque aspicienda hæc putas? Certe qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo is qui ea desiderat. Atque in utroque trepidatio est æque molesta; cum insperata

decidentia Vat. Rom. 4. *descendentia certis* Schoenborn. 2. 4.—5 Duo Vatt. Barberin. 1. unus cod. ap. Pulm. edd. Venett. 1478. 1486. Cuning. et Sanad. *spectant.*—6 *Arabes* plurimi codd. ap. Feam. et Schoenborn. 4.—7 *Ludicra et plausus* Zarot.—8 Vat. Palat. 6. *spectata.*—9 Duo codd. ap. Valart. *fere is miratur.* Schoenborn. 2. *mutatur eodem.*—10 Multi codd. ap. Feam. alii codd. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. Acron, Commentator Cruquianus, edit. Flor. 1482. Venn. 1483. 1490. 1492. Lips. 1499. *utrobique*; restituit Lamb. inde Cruq. Bond. Baxt. Benti. Cun. San. Sandby, Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zenn. *utrique* Vat. 9. alii Mss. apud Torr. Talb. Val. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1486. 1495. 1509. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frih. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. Chabot. Torrent. D. Heins. Delph. Talbot. Pine. Dacer. Phil. et Batt. in *utroque* Vat. 4.—11 Markl. in Epist. Crit. p. 115.

NOTE

4 *Formidine nulla Imbuti*] Quod si intrepidi spectent cælestia, certe multo magis terrena.

5 *Munera terræ*] Aurum, argentum, &c.

Munera maris] Margaritas, gemmas, &c.

6 *Arabas*] De his 1. Od. 29. 11. Od. 12.

Indos] Vid. 1. Od. 12.

7 *Ludicra*] Victoriæ in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus] Benevolentiam populi significatam publice, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide 1. Od. 20.

Dona Quiritis] Honores et magistratus delatos per suffragia populi

Rom. 'qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia.' Juvenal. Sat. x. 78.

8 *Quo sensu*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore] Fronte, oculis, affectus demonstrantur ut plurimum.

9 *His adversa*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10 *Pavor*] 'Metus est mentem loco movens.' Cic. Tuscul. iv.

Utrouique [utrique] *molestus*] Al. *utrobique*: cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri: cupiens autem desiderio boni absentis.

11 *Improvisa simul species exteurret*

Gaudeat, an doleat ; cupiat, metuatne ; quid ad rem,
 Si, quicquid vidit melius pejusve sua spe,
 Defixis oculis, animoque et corpore torpet ?
 Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
 Ultra quam satis est virtutem si petat ipsam.
 I nunc, argentum et marmor vetus, æraque et artes
 Suspice ; cum gemmis Tyrios mirare colores :
 Gaude quod spectant oculi te mille loquentem :
 Gnavus mane forum, et vespertinus pete tectum ; 20

species utrumque perturbat ; seu latetur, seu mareat, seu cupiditate seu formidine percellatur. Quid autem ad propositum, si cum aliquid aspexerit fortunatus aut infelicius quam sperabat, oculos tenet immotos, atque mente simul et corpore obstupescit ? Virtutem ipsam si quis nimium expetat ; sapiens desipere, justus injustus esse existimabitur. I modo, admirare argentum, et vetus marmor, et fabrefacta ex ære ; purpuram et gemmas concupisce : latere quod te dicentem mille oculi attendunt : mane forum frequenta sedulus, ac sero domum redi, ne Mucius plus tritici,

conj. *exerret utrumque* ; et ita Barberin. 2.—12 Vat. Palat. *metuatne* ; ita edd. Zarot. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1509. 1573. Junta 1503. Aldus 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. D. Heins. Bond. *metuatque* Vat. 16. alii Mss. apud Pulm. *metuat cupiatne* Vat. 19. *metuat nequid ad rem* Bamberg.—13 *Quidquid si* Schoenborn. 3. *Vox quicquid deest in* Schoenborn. 4.—15 *Insani nomen sapiens* Vat. Rom. 1. Angelic. 2. Bodon. *Insani sapiens nomen in ceteris. feret* Vat. Rom. 2. 7. a m. sec. Chisian. 5. Barberin. 1. a m. sec. et Vallicel.—16 *Ultra quod* Schoenborn. 2. *petit* Schoenborn. 3.—17 Vat. 1. a m. pr. *argentum marmor*.—18 *Suscipe* Schoenborn. 3.—19 Chisian. 5. Angelic. 1. a m. sec. et Vallicel. 2. *spectent*.—20 Bamberg. *Gnavus*. Schoenborn. 2. 3. *forum, vespertinus*, sine

NOTÆ

utrumque] Seu species boni præsentis insperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum : seu species mali præsentis tristitiam creans eo graviolem, quo minus expectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12 *Quid ad rem*] Quid ad felicitatem, quam modo rem investigamus ?

17 *I nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultra quam satis est expetere, stultum est ; an licebit cupide scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram ; immo famam, celebritatem nominis, opes, honores ? &c.

18 *Tyrios colores*] Vide II. Od. 18.

Delph. et Var. Clas.

Horat.

8. ibique Not. Item III. Od. 29. in fine.

20 *Gnavus mane forum, &c.*] Vel primo mane forum negotiantium pete ; ibique exerce quod ' Janus summus ab imo Perdocet : ' hoc est, fenore divitias accumula. 1. Epist. 1. 54. Item II. Sat. 3. vel, forum judicarium frequenta, et causis agendis quæstum fac. Martial. ' Dives eris, Romæ si causas egeris.'

Vespertinus pete tectum] Diem totam lucro faciendo consume : nec domum redi nisi sero et sub vespere.

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
 Mutus, et (indignum, quod sit pejoribus ortus)
 Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.
 Quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas;
 Defodiet condetque nitentia. Cum bene notum 25
 Porticus Agrippæ, et via te conspexerit Appi,
 Ire tamen restat Numa quo devenit et Ancus.
 Si latus aut renes morbo tentantur acuto,

*quam tu, colligat ex agris dotalibus: quippe indignum est ut ille ignobiliore stirpe
 genitus a te suspiciatur magis, quam tu ab illo. Quodcumque abditum in terra de-
 litescit, id tempus expromet in apertum; infodiet autem et occultabit conspicua. Sic
 postquam porticus Agrippæ et via Appia te spectaverit valde illustrem; attamen
 superest ut pergas eo, quo Numa et Ancus tandem iverunt. Age vero, si latus aut*

rg. et.—21 *Nec plus* Vat. 15. et Chisian. 5.—22 *Mutus et* plurimi codd. ap. Feam, alii Mss. apud Pulm. Talb. Benti. omnes Cruq. et Torr. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1495. Flor. 1482. Aldus 1501. revocavit in textum Benti. inde anonymus Trajecti ad Rhen. 1713. Baxt. Cun. San. Gesn. Phil. Val. Dorigh. Oberl. Comb. Wakef. Wetsel. et Zeun. Al. *Mutius indignum*, vel *Mutius et indignum*.—23 Vat. 19. *quid sit*.—23 Schoenborn. 2. *miserabilis*.—24 Bamberg. in *apertum*. Schoenborn. 2. *conferat ætas*. Schoenborn. 3. et al. ap. Feam. *proferat ætas*.—26 *Agrippæ via* Harl. 2. 3. 7. et Schoenborn. 2. 3. *conspexerat* Vat. Rom. 1. et Schoenborn. 2. 3.—28 *Si latus et renes* Vat. 1. et Barberin. 1. 2. Vid. II. Sat. 3. 163. *Si latus et renes* Schoen-

NOTE

21 *Dotalibus agris*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22 *Mutus et [Mucius]* Plebeius et ignobilis.

23 *Quam tu mirabilis illi*] Quod tu Patricius illi obscuro et abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24 *Quicquid sub terra est*] Quicquid modo 'stulte miraris et optas,' peribit: et tu pariter cum istis: quære potius virtutem, quæ sola bonum stabile est et solidum. I. Epist. 1. 47.

26 *Porticus Agrippæ*] M. Agrippa tertium Consul Pantheon fecit: addidit vero porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfusis superbam. Synecdoc. pro quavis porticu; quæ quidem Romæ fuit multiplex. I. Epist. 1. 71. In his ambulare, seque ostentare insig-

nes quique consueverant.

Via Appi] Appius Claudius Censor viam Romæ per portam Capenam Brundisium usque constravit adeo latam, ut plaustra duo sibi occurrentia facile pertransirent. Hæc a Trajano instaurata. Statius II. Sylv. 2. 'Appia longarum teritur regina viarum.'

27 *Ire tamen restat*] Postquam te omnibus ostentaris, diuque splendide egeris, tandem moriendum est; perinde ac ipsi Rom. reges mortui sunt. Vide I. Od. 28. et IV. Od. 7. 15.

Numa] Pompilius, secundus a Romulo rex, justitia clarus et religione. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filia nepos, bellica gloria effulsit. Liv. cit.

28 *Si latus aut renes, &c.*] Si labo-

Quære fugam morbi. Vis recte vivere? quis non?

Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis

30

Hoc age deliciis. Virtutem verba putes, ut

renes graviter dolent; exquire licet doloris levamen. At visne recte vivere? Equis non vult? inquires. Ergo, si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strenue affectis voluptatibus. Quod si contra virtutem censes mera esse verba, sicut lucum

~~~~~

born. 2. *temptantur acuto* Bamberg.—30 *Si virtus hæc una* var. lect. ap. Feam. *Si virtus hoc dare potest* et Schoenborn. 3.—31 Schoenborn. 4. *delitus*. 'Codd. recentiores, et editiones principes *putas ut*; unde in ceteras omnes propagatum est. Saresber. Policrat. vii. 12. 'Errant, qui *virtutem verba putant, ut Lucum ligna*;' et sic ibi codex scriptus. At antiquiora exemplaria et, non *ut*; notantibus Pulmanno, Bersmanno, Torrentioque: *putes* autem, non *putas*, in suis reperit Cruquius. Nos quidem *putes et* in optimis nostris Græviano, Reginensi, Vossiano vidimus; *putas et* in mediocribus; *putas ut* in recentissimis. Revocemus ergo, quod et auctoritas et ratio jubet: *Virtutem verba putes, et Lucum ligna*? Ubi sententia est: Potesne existimare, virtutem verba esse, et lucum consecratum a quavis sylva non differre? hoc est, Poteritne et virtutem et religionem exuere? Apparet igitur, mollius et verecundius dici *putes*, quam *putas*? Ovid. Heroid. xix. 41. Nec vero parum interest, et an *ut* legas: prius indicabit æque aut magis esse difficile religionem abnegare quam virtutem; posterius, virtutem quidem veri speciem habere; religionem vero et Flacco et plerisque aliis inter fabulas numerari. Quod et probe animadvertit Torrentius: qui, 'Omnino,' inquit, 'legendum est *et Lucum*: nam retenta vulgari lectione videri possit Horatius de lupo id sentire, quod alterum rogat: et sensisse pridem credo; sed ita sentire videri hoc loco noluit.' Hæc senex doctissimus acute et vere: sed posteriores Interpretes ea minime assecuti sunt.' Bentl. *putas* Harl. 2. 3. 6. et Harl. 1. 3. 6. *putas et* Vatt. 1. 4. 12. Vatt. Rom. 1. 3. 4. 5. 8. Angelic. 1. a m. pr. alii; recepit Derighellus. 'Hanc veram esse lectionem; patet evidenter ex contextu, et præcedenti thesi. Si nempe virtutem sequeris, omitte delicias. Si vero contemnīs virtutem, et omnem religionem exuis, tunc delicias sectare, et omnes acquirendi modos exerce, præsertim negotiationes; et totus illis incumbere. Si est supplendum (ut in Carm. Sæc. 65. seq.) in oppositione, cum Commentatore Cruquiano, et Porphyrione, qui bene exponit: 'Si ita contemnīs virtutem, ut non summum bonum eam, sed verba existimes; si religione non moveris, ut lucos sacros ita in hoc potes stare, ut ligna hominibus præstent; linque hæc, et, quæ miraris, sequere.' Notum, 'lucos' et 'sacraria' conjungi. Propert. iii. 11. 47. 'At nunc desertis cessant sacraria lucus.' Alii Mss. et editores aliter legunt. Vulgatio lectio, præsertim in priscis editionibus, *putas ut*; quam male defendit Rappolt. c. 16. p. 592. seqq. et Wetzel.' Fea. *putes ut* Vat. Palat. 3. Barberin. 1. a m. pr. Buxt. Cnn. Gern. Oberl. Comb. Wakef. Zenn. *putes et* Vat. 2. Vat. Rom. 2. Vat. Palat. 6. Chisian. 1. ita etiam post Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Phil.

NOTÆ

ras pleuritide vel nephritide. Vide II. Sat. 3. 20.

29 *Quære fugam morbi*] Ut corporis sic et animi debes morbos fugere, pari saltem diligentia.

31 *Virtutem verba putes*] Si inane quid esse virtutem putes. Hercules

apud Tragicum quendam: et exinde Brutus (ex Dione lib. xlvii.) deploratis rebus exclamasse fertur: O misera virtus, eras igitur nugæ tantummodo! Ast ego te velut rem solidam sectabar: verum fortunæ serviebas: tumque vocavit unum e familiaribus,

Lucum ligna? cave ne portus occupet alter:
 Ne Cibyrica, ne Bithyna negotia perdas.
 Mille talenta rotundentur, totidem altera, porro et
 Tertia succedant, et quæ pars quadret acervum.
 Scilicet uxorem cum dote, fideinque, et amicos,

35

arbores tantum; cura diligenter ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrites et Bithynos: cura ut mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, immo et quarta; ut cumulus reddatur quadratus.

~~~~~

Sandby, Valart. Bodoni, et Kidd.—34 Multi codd. ap. Feam, alii ap. Lamb. Cruq. et Pulm. item Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *porro et*; restituit Lamb. inde Gryph. 1566. Cruq. Baxt. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mer-vill. Gesn. Phil. Valart. Francis. Dorigb. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. Alii omittunt *et et*.—35 Vat. Rom. 7. *succedent*. Chisian. 5. *et pars quæ*. Quindecim codd. Feam, alii ap. Valart. et notatum ex Mss. in ora ed. Ald. 1619. in Biblioth. Barberin. qua-

NOTE

ut se interficeret.

Ut Lucum ligna] Verumtamen non arbores faciunt lucum, sed religio et consecratio alicui numini.

Cave ne portus occupet alter] Ante alios mari te committe: naviga ad Cibyrites et Bithynos: occasiones occupa negotiandi, et ex negotiatione ditescendi. Pers. Sat. vi. 76. 'Mercare, atque excute solers omne latas mundi, ne sit præstantior alter,' &c.

33 *Cibyrica*] Cibra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna; æquitatis fama celebris; ex Strabone. Eo vero mitti solebant lucriones, et quotquot avidè quæstum odorari et sectari cognoscebantur. Altera fuit Cibra minor dicta, apud Chiciam, ab ora maris distans decem prope milliariis.

Bithyna] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina; Thracia Asiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apami-am, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34 *Mille talenta rotundentur*] Rotundum dicitur omni ex parte per-

fectum. Gall. *faire le compte rond*.

Talenta] Talentum, *τάλαντον*, *statera*, *lanx*, *pondus*: aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti: alias significat certum pondus; quod tamen varium variis gentibus. Celebratur inprimis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Porro drachma Attica respondet grosso Francico, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter: siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimum valet viginti sex aut septem libellas, sive Francicos, ut vocamus. Quæ cum ita sint, grossi illi sexies millies multiplicati faciunt monetæ nostræ libellas 2650. Quanto vero talentum auri majus sit argenteo, ex auri supra argentum valore facile æstimaveris.

35 *Quæ pars quadret acervum*] Ut quater mille talenta inveniantur integra, completa et perfecta. Pers. cit. 'Rem duplica. Feci: jam triplex, jam mihi quarto, Jam decies redit in rugam.'

Et genus, et formam, regina pecunia donat :
 Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
 Mancipiis locuples, eget æris Cappadocum rex :
 Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, 40
 Si posset centum scenæ præbere rogatus,
 Qui possum tot? ait: tamen et quæram, et quot habebo
 Mittam : post paulo scribit, sibi millia quinque
 Esse domi chlamydam; partem, vel tolleret omnes.
 Exilis domus est, ubi non et multa supersunt, 45

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, et fidem, et amicos, et nobilitatem, et pulchritudinem: atque divitem stipant Suada et Venus. Verumenim Cappadocia rex abundans servis indiget pecunia. Ne tu fueris ejusmodi; sed potius Lucullo similis. Lucullus, inquit, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare, respondit: Qua ratione possum tot præbere? attamen quæram; et quot inveniam præbebo. Paulo vero postea significat, se domi habere quinque millia chlamydam: posse igitur sumi partem vel cunctas. Hoc est locupletem esse. At contra angusta est res familiaris, in qua non plurima superfluent,

drat; ita Commentator Cruq. quadret Bodoni.—38 Nam bene Vat. Rom. 8. At bene Vat. Palat. 4. Et bene Vatt. 14. 16. et Turneb. in Advers. vii. 18. 40 Nec fuerit Schoenborn. 4. Nec fueris Vatt. 1. 6. et Vat. Palat. 3. Non fueris Chisian. 5. Chlamydas Cuning. Vid. 1. Epist. 17. 31.—41 Si possit centum Bamberg. Si centum Vat. Palat. 3. a m. pr.—42 Qui posset Schoenborn. 3. Qui possum Vatt. 2. 7. 14. 19. Vat. Rom. 2. et 7. a m. pr. Vat. Palat. 5. Cruq. et Cuning. tot? Attamen Barberin. 2. et quod habebo codd. ap. Lamb. et Fabric. 1555. et quot habebo ceteri.—43 Paulo post Schoenborn. 3. scripsit Vatt. 7. 16. Vat. Palat. 3. Chisian. 5. Angelic. 3.—45 Vat. Rom. 9. supersunt.

NOTE

38 *Suadela*] Sive *Suada*, Gr. Πειθῶ, persuasionis Dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, 'Venusque,' tum quod ante dixit, 'uxorem cum dote.'

39 *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ perampla regio, cujus populi ad servitutem adeo nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzannem. Alex. ab Alex. ii. 27. Cic. post reddit. in Senat. 'Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceret.' Pers. jam cit. 'Cappadocas rigida pingues plansisse catasta.'

40 *Ne fueris hic tu*] Ne sis qualis rex ille, una re abundans, ceterarum inops. Quin potius sis ut Lucullus

adeo locuples rebus omnibus, ut plus possideret quam sciret. Vult suadere Poëta, sapientiæ studendum in primis, quam habenti omnia præsto adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ insignis vir nobilitate, facundia, opibus, Africam Prætor justissime administravit, Mithridatem non semel profigavit, &c. Is rogatus a Prætore urbano, ut celebrandi causæ spectaculi commodaret chlamydes multas, longe plures etiam obtulit.

43 *Millia quinque Esse domi chlamydam*] Plutarch. in Luculli vita minorem numerum designat: centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas; quod certe propius ad verum accedit.

Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo
 Si res sola potest facere et servare beatum,
 Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
 Si fortunatum species et gratia præstat,
 Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum

50

ignoranturque a domino, et juvant fures. Quæ cum ita sint, sique opes solæ valent reddere felicem et conservare; hunc laborem primum assume, et ultimum dimitte. Si beatum facit decus externum et favor; emamus servum, qui nomina civium sug-

*****

—47 *Si res sola potis* Exc. Sax. et Cuning.—48 *Hoc primum* tredecim codd. Fœr.—49 Vat. Palat. 3. et Angelic. 3. *præstant*. Chisian. 5. cum edd. Florent. 1482. et Venet. 1483. *præstet*.—50 Vat. 1. *qui dictat*. Vat. Rom. 2. *qui dicit*. Mox *lævum* Qui *fodicit* Vat. Rom. 2. a m. sec. Vat. Rom. 8. alinaque codex ap. Pulm. ita Cruq. Benth. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Can. San. Marvill. Phil. Gesn. Batt. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. *sævum fodiat* alii Mss. multi, et editiones, præsertim ex primis. *sævum fodiet* Barberin. 2. *sævum fodicit* Vat. 2. 3. a m. pr. Vatt. 10. 12. et 18. a m. sec. Vat. 19. a m. pr. Vat. Rom. 3. 4. 5. 6. et 7. a m. sec. Vatt. Palat. 1. 4. Chisian. 1. 5. Angelic. 1. a m. pr. Vallicel. 4. alii codd. ap. Cruq. Torrent. et Valart. *fodicit* etiam Nestor Dionysius in Lex. et Ugutio Pisanus, pariter in Lex. Ms. sæc. XIII. qui exponit: 'leviter, parum, summatim fodere, leviter tangere.' *Qua fodiat* tres codd. ap. Jaek. 'Non *sævum*, sed *lævum* legi debere, vix erit qui dubitet; et has voces passim confundi in Mss. jam notarunt N. Heins. ad Sil. Ital. v. 660. Burm. ad Val. Flacc. i. 370. III. 391. Servus Nomenclator ad lævam domini, illum vel manu, vel cubito sollicitabat, ut dextera prehenderet, salutaret amicos, vel fautores in via. Quod alio sensu dixit Apul. II. Met. p. 38. ed. Pric. 'Palmis infestis latera suffodere.' Alii *sævum* male interpretantur eo sensu, quo dixit Tibullus i. 5.63. seq. 'Panper in angusto fidus comes agmine turbæ Subjicietque manns, efficietque viam.' Cf. Ovid. Art. Am. II. 210. Lact. Firm. Div. Inst. VI. 1. II. Sat. 5. 18. et 94.'

NOTÆ

46 *Dominum fallunt*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosunt furibus] Scilicet e magno numero facile detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. 'Nihil est hic quæsti furibus: ita inanis sunt oppletæ atque araneis.'

47 *Si res sola potest, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maxime congerendis operam demus.

49 *Si fortunatum*] Si nominis splendore et gratia apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis incumbamus, magistratus et dignitates ambiamus;

adeoque 'mercemur servum' nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatque ad prensandum numquamque et verbis officiosis demerendum.

50 *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendum sit ejus suffragium. Cic. pro Muræna: 'Quid quod habes nomenclatorem? . . . si nomine appellari abs te cives tuos honestum est; turpe est eos notiores esse servo tuo quam tibi.' Vide Sigon. II. de Judic. cap. 39.

Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram
 Porrigere: Hic multum in Fabia valet, ille Velina;
 Cui libet is fasces dabit, eripietque curule

gerat, qui latus sinistrum pungat, moneatque manum offerre trans moles; atque insurget, indigetque: Iste plurimum potest in Fabia tribu, hic in Velina: ille cui

~~~~~

Fea.—53 ‘*Cuilibet hic fasces dabit* codices proletarii cum editionibus: neque quicquam adnotant Interpretes; nisi quod solus Bersmannus in uno suo is pro *hic* extitisse memorat. At nos in veteribus nostris, Græviano, Reginensi, et Vossiano sic invenimus: *hic multum in Fabia valet, ille Velina: Cui libet is fasces dabit, eripietque curule Cui volet importunus ebur*. Rectissime. *Hic, ille, is*; ubi *is* tertium quendam significat: at *hic* idem erit qui primus, prorsus contra mentem auctoris. Illud deinde *Cuilibet* ineptum plane est et absurdum. An is *cuilibet*, hoc est, *cuius, cuicumque obvio, τῷ τυχερί, dabit fasces*? an omnibus æque favet, et neminem habet eximium? Immo disjunge voces; ut *cui libet* perinde sit, ac sequente versu *cui volet*. Ovidius Trist. III. 7. 41. ‘Nempe dat id: cuicumque libet Fortuna rapitque.’ *Bentl.* *is fasces* etiam

NOTÆ

51 *Lævum Qui fodicet latus*] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum, honoris causa, quoties obviis repente fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsabat fodicabatque, atque insusurrabat quis et qualis esset ille civis, ut rite et honeste appellaretur.

Trans pondera dextram Porrigere] Varia hic varii effutiant. Sunt qui notari velint ambituosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, et olei, vini, ceterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant: moneat brachium exerere extra togam collectam et complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem sorte civem. Hæc sane longe quæsitæ videantur. Vero propius est: admoveat candidatum occurrenti civi obviam ire, et manum vel prensando vel adjuvando porrigere; superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant, v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in via saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo, et salutandum civem diligenter et officiose adeundo.

52 *Hic multum in Fabia, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit: En ille civis in Tribu Fabia multum valet: eum perinde multis officiis et blandimentis capta.

Fabia, Velina] Pop. Rom. in 35. tribus seu classes aut familias divisum, norunt omnes; et suffragia ferri solita modo viritim, seu per viros singulos; modo tributim aut centuriatim, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. IV. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque varia subinde ratione suffragandi.

Fabia] A gente Fabiorum nominatissima dicta est.

Velina] Seu a Velia, edita urbis regione; seu a Velino lacu, cujus incolæ in civitatem asciti. Cetera Tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. I. 17. &c.

53 *Cui libet is fasces dabit*] Imperium, consulatum, summum magistratum hic dabit et asseret cuicumque ille suffragari voluerit; adeo valet apud tribules, totque suffragatores secum trahit. Et e contrario.

Fasces] Nemo nescit pro magistratu

Cui volet importunus ebur : Frater, Pater, adde ;
 Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta. 55
 Si, bene qui cœnat, bene vivit ; lucet, eamus
 Quo ducit gula : piscemur, venemur ; ut olim
 Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
 Differtum transire forum populumque jubebat,
 Unus ut e multis populo spectante referrèt 60
 Emtum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,

voluerit fasces dabit, et cui liberit ebur curule detrahet molestus : voca fratrem vel patrem, secundum ætatem cuiusque : sic unumquemque urbane tibi concilia. Quod si beate vivit qui laute vescitur ; dies est, pergamus quo gula trahit : piscemur, venemur ; sicut pridem Gargilius, qui mane per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus e pluribus reveheret aprum pretio comparatum. Epulemur etiam, et balnea subeamus cibis non coctis

Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Vat. 2. a m. pr. Vatt. 3. et 19. a m. sec. Vatt. Rom. 2. et 5. a m. pr. Vatt. Palat. 3. 6. Chisian. 1. Baxt. Sanad. Francis, Phil. Gesu. Bipont. Dorigh. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaek, et Dœring.—55 Tredecim codd. ap. Feam, *facetus adopta*.—56 Vat. Rom. 9. *laet*? cum interrogationis nota. *vivit bene Cuning*.—57 *Quo ducet nonnulli ap. Feam, alii Mas. apud Pulm. Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1519. in Bibl. Barb. edit. Princ. Aldus 1501. Rectius puto ; quia incertus adhuc erat, quo iret. Confer Epod. 16. 21. Ita edidere Fea et Bothe*.—58 *Gargilius* Vat. Rom. 3. 4. Chisian. 1. 6. Barberin. 1. et unus ap. Oberlin. *cervos* Bamberg.—59 *Cuning. transferre domum. Bentl. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. forum Campanique. Faber. forum Pontemque. Bibl. Crit. 1820. II. 1. 581. potumque*.—60 Vat. 15. et Vat. Palat. 1. *ex multis*.—63 *Ulixis Schoen-*

NOTE

ta poni hæc magistratuum insignia. Synecd. Nimirum Dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus : Consuli duodecim ; Proconsuli et Prætori sex. Fasces autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum : quibus significabatur potentas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi vero quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur] Synecd. Magistratum, cui jus est sellæ curulis eburneæ, et in ea sedendi, seu cum iudicia exercet, seu cum in Curiam vehitur. Gell. III. 18. Cic. Catil. IV. 'Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo atque insidiis

fuit.' Juvenal. Sat. x. 91. 'illi sellas donare curules ; Illam exercitibus præponere,' &c.

56 *Si, bene qui cœnat, bene vivit*] Pers. Sat. IV. 17. 'Quæ tibi summa boni est? uncta vixisse patella Semper ; et assiduo curata cuticula sole.'

58 *Gargilius*] Is inanis et stulta gloriæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cepisse feram quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61 *Crudi tumidique lavemur*] Lavabant prisci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistasin, ut citius et nova fame ad epulas redirent.

Quid deceat, quid non, obliti, Cærite cera
 Digni, remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei,
 Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
 Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque 63
 Nil est jucundum; vivas in amore jocisque.
 Vive, vale: si quid novisti rectius istis,
 Candidus imperti; si non, his utere mecum.

pleni; nec curemus quid honestum sit, et quid indecorum: præstemus nos licet censura dignos: imitemur luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est absque amore et joci; in amore et joci vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benigne communica nobiscum: sin autem, illis mecum utere.

born. 2. 3. 4. alii *Ulixi*, vel *Ulixei*. Vid. Nic. Heins. ad Virg. Ecl. viii. 70. et Heynii Varr. Lectt. ibid.—64 *Cui patria potior* Cuning. *Cui potior patria* Bamberg.—65 Bamberg. *sine amore locisque*.—68 Schoenborn. 2. *imperti*. Vat. 9. Vat. Palat. 1. et Gott. cum edd. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. Bad. Ascens. et Cuning. *imparti*. Schoenborn. 3. Vat. 7. Vat. Rom. 8. Vat. Palat. 4. Chisian. 5. et Exc. Sax. *si nil*.

NOTÆ

62 *Cærite cera Digni*] Digni referri in tabulas Cæritum, id est, a Censore infamiæ labe notari, non secus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam defectionem jus suffragii ademptum est. Vide Gell. xvi. 13. Item Petrum Crinit. de Hon. Diac. vii. 6. ubi sic habet: Primi omnium municipes facti Cærites sine ullo juris suffragio... unde tabulæ Cærites dictæ, in quas Censor eos referebat, qui nota vel ignominia quapiam forent insignes. Ex quo erudite Flaccus, in Epistola ad Numicium, dignos Cærite cera appellat Romanos, qui luxu et voluptatibus turpissimis tenebantur: quem locum Horatiani interpretes ineptissime, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenus ille.

63 *Remigium vitiosum Ithac. Ulyss.*] Ulysses a Tiresia vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis maculatis epulas sibi pararunt. Quapro-

pter iræ numinum obnoxii pœnas dedunt, naufragioque absumti patriam non reviserunt. Vide II. Sat. 5.

65 *Mimnermus*] Hic Poëta Epicurens, Colophonius, vel Smyrneus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraque scripsit amatoria Elegiaco versu, tam suaviter et argute, ut Ligyostades appellaretur. Suidas: 'Mimnermus dulces reperit sonos, et mollis pentametri cantum.' Athen. xiii. 8. Propert. i. 9. 'Plus in amore valet Mimnermi versus Homero. Carmina mansuetus lenia quærit amor.' Apud Plutarch. de Virtute Morali, hoc Mimnermi distichon refertur: Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τεράδιον, ἄτερ χρυσῆς Ἀφροδίτης; Τεθναίνῃ δὲ μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι. Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit? Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67 *Istis*] Quæ de summo bono disserui.

EPISTOLA VII.

AD MÆCENATEM.

Otium antefarendum divitiis. *Bæst.* Horatius, quem, cum diutius, quam promiserat, Roma abesset et in villa rusticaretur, vel Mæcenas ipse vel per alium quendam, ut promissi reditusque memor esset, monuerat, idque, ut videtur, gravior et cum quadam ingrati animi exprobratione, respondet liberius, nec tamen sine urbanitate consueta, sese quidem gratissimo animo liberalitatem Mæcenatis agnoscere, qua locuples sit factus: verum, si Mæcenas eum, nunc ingravescente ætate, nunquam a se dimittere vellet, nec ei pristinam valetudinem juvenilemque vigorem redderet, se æquo animo, quicquid ab ejus benignitate accepisset, resignaturum esse, quoniam ita ipse non magis donis illis uti posset, quam Telemachus equis a Menelao oblati. Tum rem more suo, hoc est, egregie illustrat exemplo Vulteii cujusdam hominis tenuis, qui, a Philippi liberalitate ex urbano rusticus factus, donum auctori reddiderit, cum priorem conditionem vitæ meliorem sibi esse cognovisset.

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. Atqui

Promiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus quinque diebus: ecce

Epistola octava Libri primi in ed. Sanad.—2 *Atquin* Vat. 1. *Atque* codd.

NOTÆ

1 *Quinq. d.*] De hac Epistola recte quidem Scaliger: ‘Septima,’ inquit, ‘adeo elegans est, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.’

Rure] In villa mea Sabina. Vide infra 1. Epist. 16. De illa jam antea 1. Od. 7. 11. Od. 18. 111. Od. 13. Epod. 1.

2 *Sextilem*] Hic mensis, ut et Quintilis, a numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium, nihilominus tamen, etiam post præpositos a Numa Januarius ac Februarius, vetus nomen retinuerunt Quintilis et Sextilis, quamvis non jam quintus et sextus, sed septimus et octavus essent. Postea vero in honorem Julii Cæsaris

Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Consule, Quintilis appellatus est Julius, quod eo mense ad 14. Id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est, qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus hæc sunt verba: ‘Cum Imperator Cæsar Augustus mensæ Sextili et primum Consulatum inierit, et triumphos tres in urbem intulerit, et ex Janiculo legiones deductæ secutæque sint ejus auspicia ac fidem, et Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit, finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit, atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere Senatui, ut mensis Augustus

Si me vivere vis, recteque videre valentem ;
 Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
 Mæcenas, veniam ; dum ficus prima calorque 5
 Designatorem decorat lictoribus atris ;
 Dum pueris omnis pater et matercula pallet ;
 Officiosaque sedulitas, et opella forensis
 Adducit febres, et testamenta resignat.
 Quod si bruma nives Albanis illinet agris, 10

autem integro mense Augusto absum fallax. Verum si me vis incolumem vivere, et bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti ; dum prima ficus et æstus libitinarium exornat atratis ministris ; dum parentes filiis timent ; dum sedulus et officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cum vero hyems nivibus operiet agros Albanos, statim ad mare decurret tuus Poëta ;

~~~~~

ap. Torrent. item Bamberg.—3 *Si me vis vivum, sanum, recteque valentem* Cuning. *vigere valentem* Bentl. *recteque videre valentem* Vatt. 1. 3. 9. Vatt. Rom. 2. 3. 6. Chisian. 1. Angellc. 1. et Vallicel. a m. pr. alii codd. apud Lamb. Torr. Oberl. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1501. in Bibl. Vat. edit. Medd. 1476. 1477. 1502. Venn. 1478. 1479. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. 1546. Flor. 1482. Lips. 1499. Loch. H. Steph. revocavit in textum Gesn. inde Oberl. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. ‘In *videre*, ut ait Gesnerus, est dulcedo quædam, et *ffos*, quod intelligunt soli, qui amarunt. Al. *sanum, recteque valentem* ; quod huc irrepsisse pnto ex 1. Epist. 16. 21.’ Fea.—5 Cuning. *ficus dum prima*.—6 *Designatorem* Bamberg.—9 *Adducet* Bamberg. *Adducunt...resignant* Harl. 7.—10 Schoenborn. 2. *allinet agris*.

NOTÆ

appelletur.’ Macrob. Saturn. 1. 12.

4 *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam*] Horatium nempe habere comitem assiduam Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quod Poëtæ et carmina secessum atque otium requirant. Vide postea vs. 34. Not.

5 *Dum ficus prima calorque*] Dum ferveat Canicula, quo tempore maturascunt ficus. Porro gravis ætate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam et viridaria sæviente etiam æstu frigida habentibus.

6 *Designatorem*] Sic dicitur qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit ; quique locum et tempus ad agendum personis designat. Gall. *Juré Cri-*

eur : Item, *Maistre de Ceremonies*.

Decorat lictoribus atris] Lepide, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet Poëta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, natoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pulla veste induti adsint.

7 *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes et periculosas ea tempestate ægritudines.

8 *Opella forensis*] Nimia quidem opera clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9 *Testamenta resignat*] Scilicet aperiantur testamenta duntaxat post mortem.

10 *Albanis*] Circumjectos Romæ agros indicat. Alba Latii urbs, Roma antiquior, inde distans 14. millia pass.

Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet,
 Contractusque leget; te, dulcis amice, reviset
 Cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
 Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
 Tu me fecisti locupletem. ¶ Vescere sodes. 15
 ¶ Jam satis est. ¶ At tu quantumvis tolle. ¶ Benigne.
 ¶ Non invisā feres pueris munuscula parvis.
 ¶ Tam teneor dono quam si dimittar onustus.

suique sollicitus rarius leget. Demum ad te revertetur cum Favoniis, et prima hirundine, si quidem ita volueris, o suavis amice. Enimvero nequaquam mihi opes largitus es qua ratione hospes Calaber vintorem cogit pyra comedere. CAL. Comede, quæso, ait. VIAT. Abunde est. CAL. Aufer quantum placuerit. VIAT. Liberalis es admodum. CAL. Aufer, inquam, dona puerulis grata. VIAT. Tantum debeo tibi ob munera, quantum si discedam iis oneratus. CAL. Penes te sunt omnia ista;

—11 Schoenborn. 3. *descendat.*—12 Schoenborn. 3. *reseget.*—13 Codex Heller. ap. Jaeck. unus ap. Pulm. Vat. Rom. 8. Chisian. 5. *concedis.* Vatt. 1. 5. Vat. Rom. 1. a m. pr. Vat. Rom. 5. Vatt. Palat. 1. 4. Barberin. 1. Harl. 6. alii codd. apud Pulm. Oberl. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1501. in Bibl. Vaticana, edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1509. Flor. 1482. Lips. 1499. Junta 1503. *concedas.*—14 *Non q. m. pyris* Schoenborn. 2. *Calaber vesci jubet* Vat. 14. et Vat. Rom. 3.—17 *Non injussa*

NOTE

ab Ascanio condita panlq post excidium Trojanum: nunc jacet in rudetibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, hodie, *Albano*, principatus titulo gaudens.

11 *Ad mare descendet*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepescit, æstate vero friget. De Tarentina temperie II. Od. 6. 'Ver ubi longum, tepidasque præbet Jupiter brumas.'

12 *Contractusque leget*] Legendis libris minus incumbet. Metaph. a navigantibus, qui vela contrahunt, et littus legunt tempestate, ingruente vel imminente.

13 *Cum Zephyris*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide III. Od. 1.

Hirundine prima] Hirundines abeunt hybernis mensibus, Africos secutæ montium recessus: redeunt

vere primo. Plin. II. 47. 'Favonii hybernũ molliant cælum. . . . Favonium statunt quidam ad VII. Kal. Mart. Chelidoniam vocant ab hirundinis visu.' Id. x. 24. et XVIII. 26. Cic. ad Heren. IV. n. 62. 'Hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedunt.' Vide Plutarch. Sympos. VIII. 7. et Cæsar. Rodig. XVI. 10. Ubi de proverbio: 'Una hirundo non facit ver:' item de Aristophanis dicto: 'Hirundinibus plurimis indigere;' quo deridebat hominem hyeme attritas vestes habentem; et significabat, opus esse illi ut ver æstasque quamprimum adessent. Id. Rodig. XXI. ult. asserit hirundinem albam perdice haud minorem apparuisse in Samo.

14 *Calaber*] De Calabria Italiæ regione, I. Od. 31.

¶ Ut libet : hæc porcis hodie comedenda relinquis.
 ¶ Prodigus et stultus donat quæ spernit et odit. 20
 Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
 Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus ;
 Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis.
 Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
 Quod si me noles usquam discedere, reddes 25
 Forte latus, nigros angusta fronte capillos ;

quæ dimittes hodie suis devoranda. Profusus et satius elargitur quæ contemnit et aversatur : et hæc messis ingratos procreat semperque procreabit. Probus autem vir et prudens proficitur se paratum esse largiri dignis : neque tamen nescit quod discrimen sit inter nummos et lupinos. Ego quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quod si me nusquam abire permiseris, restitue firmum robur, et ni-

Schoenborn. 4.—19 Bamberg. Schoenborn. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *relinques*. Vat. 9. Chisian. 5. et quinque codd. ap. Valart. *relinquis* ; ita Zar. Cnn. San. Mervill. Gesn. Dorig. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zeun. *relinquas* edit. Ven. 1492. Lips. 1499. 'Fit actio illa vividior, ut ait Gesn. si legamus *relinquis* : magis urget bonus Calaber hospitem suum.' Fea.—20 *Prodigus ac stultus* Cuning.—21 *Hæc seges ingrato* Bamberg. a m. sec.—22 *Cuning. ac sapiens*. Schoenborn. 3. *Vir bonus et prudens*. Mox *paratus* Vat. 12. Vat. Rom. 3. Vat. Palat. 6. alii codd. apud Cruq. Bersm. ita Charis. lib. iv. p. 239. Serv. ad Virg. Æn. ii. 377. probat Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cnn. San. Mervill. Phil. Gesn. Sandby, Batt. Dorig. Val. Oberl. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Fea, Bothe, Jaek, et Döring. *paratum* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. al.—23 *Vat. Palat. 3. et Bodoni, quid distant*. Barberin. 2. *qui distent*.—25 *Codd. ap. Feam, nolles usquam, nolles unquam, nolles nun-*

NOTÆ

21 *Hæc seges ingratos tulit*] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Isocrates, Τὰς χάριτας ἡχαίρους χαρίσασθαι. Gall. *donner de si mauvaise grace, qu'on n'en a point d'obligation*.

22 *Vir bonus et sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat, cum delectu agit, dignos cum indignis non confundit.

23 *Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis*] Novit distinguere pretiosum a vili, verum a falso, dignum ab indigno, nummos bonos a malis, ludicris, scenicis. Lupinus est legumen, quod aliqui dictum putant quod lupina quadam indole terram voret. Alii tamen melius ἐπὶ τῆς λύπης quod

vultum gustantis amaritudine contristet. Isidor. Hinc Virgil. Geor. i. 'tristem' lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa : hinc olim iis utebantur in Comædiis ad imitandos nummos : quæ alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnuli. iii. 2. 'Ag. Agite, inspicite, aurum est. Col. Profecto, Spectatores, Comicum.' Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves. Verum ad hanc rem agendam Philippeum est.'

26 *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

Nigros capillos] Nigros olim in juventute, jam vero canos.

Angusta fronte] Dum erant capilli

Reddes dulce loqui; reddes ridere decorum, et
 Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
 Forte per angustam tenuis nitedula rimam
 Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus 30
 Ire foras pleno tendebat corpore frustra:
 Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere istinc,
 Macra cavum repetes arcum, quem macra subisti.
 Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno:

gros crines fronte arctiori: restitue lepidum sermonem, jocos facetos, et dolere Cynaræ lascivæ discessum inter epulas. Olim vulpes macilenta per fissuram subierut tritici alveum; deinde vero saturata exire obeso corpore frustra nitebatur. Huic mustela e longinquo dixit: Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intrasti. Ista ego similitudine si urgear, omnia libens

~~~~~

quam, nolis nusquam, nolis nequam.—27 *Dulce loqui reddes, reddes* Cuning. *mœre suo, decorum* Schoenborn. 2. 3. *sine et.* Schoenborn. 4. *Reddere posse.*—28 *Bamberg merere.*—29 *Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. omnes Bentleii, et al. item edd. vet. et reliquæ ante Bentl. vulpecula, qui ex ingenio restituit nitedula, eumque secuti sunt recentt. præter Dacer.*—30 *Schoenborn. 3. Vat. 4. a m. pr. Vat. Rom. 5. a m. sec. et Angelic. 3. in cumeram, ut conj. Dacer. rursus* Schoenborn. 3. *et sic Cuning.*—32 *Bamberg. fugere istinc.*—33 *M. c. repetas* Vatt. 4. 15. 16. *Chisian. 5. alii codd. ap. Valart. edd. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1505. Florent. 1482. Lips. 1490. Junt. 1503. et Britann. 1530. Bamberg. arcum. Schoenborn. 2. arcum.*—34 *Vatt. 3. 7. 15. Chisian. 5. Aldd. 1. 2. 3. Venett. 1509. 1552. Frib. 1586. Dion. ab Harrio Lugd. 1538.*

NOTÆ

densiores, angusta; at iis decidentibus jamque rarioribus, lata.

27 *Ridere decorum, et Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias et juveniles.

29 *Forte per angustam, &c.*] Apologus et similitudo maxime ad rem, quibus solerter et ingeniose mentem suam declarat Horatius.

30 *Cumeram*] Vas sparteum, palmeum, vimineum, quo plebei condebant frumenta. Ejus mentio jam 1. Sat. 1. 53.

32 *Mustela*] Mustella, sive mustela, Gall. *une belete*.

34 *Cuncta resigno*] Non temere aut ficte, sed consulto et ex animi sententia loquitur Horatius. Ejus certe menti penitus insidebat illud: 'Non

bene pro toto libertas venditur auro.' Quod quidem ostendit luculenter, cum nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati Imperator scripserat: 'Ante ipse sufficebam scribendis Epistolis amicorum; nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te capio adducere. Veniet igitur ab ista parasitica mensa ad hanc regiam: et nos in Epistolis scribendis adjuvabit.' Quid vero ad hæc Horatius? Præclarum nihilominus officium deprecatus est, detrectavit, recensavit. Patet ex Augusti ad ipsum Epistola in qua sic erat: 'Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire . . . neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevis-

Nec somnum plebis laudo, satur altitium, nec 35
 Otia divitiis Arabum liberrima muto.
 Sæpe verecundum laudasti; rexque paterque
 Audisti coram; nec verbo parcius absens:
 Inspice, si possum donata reponere lætus.
 Haud male Telemachus, proles patientis Ulyssæi; 40
 Non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
 Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ:
 Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.

restituo. Neque plenus dapibus exquisitis laudo plebis quietem: nec libertatem opibus Arabum permutare velim. Sæpe me laudasti paucis contentum: tuus a me rex et pater celebratus es præsens, pariterque absens. Experire nam sponte quam restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyssæi filius aiebat: Ithaca regio non est equis idonea: quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, o Menelæ, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveni-

H. Steph. et Muret. *compellar.*—35 Schoenborn. 3. *altitium*, ut.—36 Vat. 1. a m. pr. *mitto*.—38 Caning. *neque verbo*. Bamberg. *partitus*.—39 Schoenborn. 3. 4. *si possim*.—40 Angelic. 1. a m. pr. *sapientis*, atque ita Markland. Epist. Crit. p. 135. ex conjectura, quia proprium alias sit Ulixis epitheton; quod falsum. *Ulixis* Schoenborn. 2. 3. 4. *sapientis Ulyssæi* Harl. 3.—41 *Ithacæ* Bamberg. et edd. vet. et ita legit Huschke in Epist. Crit. ad Santen. p. 73. et Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. *Ithacæ* restituit Bentl. in edd. Amst. 1713. 1717. eumque secuti recentt. *locus Ithacæ* Schoenborn. 3.—42 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. nonnullæ edd. vet. *nec nullæ*; ita Bentl. Sanad. Kidd. Fea, et Bothe.—43 Schoenborn. 3. et Vat. Palat. 1. *re-*

NOTÆ

ti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονούμεν. Quæso, Lector, ἐν παρόδῳ adverte Imperatoris benignitatem et clementiam: quam virtutem Principibus idoneam ut magis admirare, non pigebit insuper referre quod idem ad eundem scribebat: 'Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Recte enim et non temere feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit, si per valetudinem tuam fieri possit.'

35 *Nec somnum plebis laudo, satur]* Neque vero plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cum sumtuosis epulis abundo et satur sum, aliam sententiam aliumque sermonem habebimus si egestatis incommoda sentiam. Immo libertatem præfero qui-

buslibet divitiis.

Altitium] Avium quæ domi aluntur saginanturque ad epulas sumtuosiores ac lautiores.

36 *Divitiis Arabum]* Vide 1. Od. 29.

37 *Rexque paterque Audisti]* Ellipsis: deest, 'dici'; hoc sensu: Audisti dici te a me 'regem' ob magnificentiam, 'patrem' ob amorem. Sic vulgo aiunt: 'bene vel male audire.'

40 *Haud male Telemachus]* Menelao scilicet equos dare volenti respondit Telemachus, haud sibi aptos esse, &c. Homer. Odys. Δ. De Ulyssæ 11. Sat. 5. De Ithaca, ibid. vs. 4.

Parvum parva decent : mihi jam non regia Roma,
 Sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum. 45
 Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis
 Clarus, ab officiis octavam circiter horam
 Dum redit, atque Foro nimium distare Carinas
 Jam grandis natu queritur ; conspexit, ut aiunt,
 Adrasum quendam vacua tonsoris in umbra 50
 Caltello proprios purgantem leniter ungues.
 Demetri, (puer hic non læve jussa Philippi

ant. Roma populoſa nunc me non iuvat, ſed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicoſum. Philippus cauſarum actor ſedulus, acer, inſignis, ab occupationibus conſuſtis revertebatur circa horam diei octavam : et jam ſenior conquerebatur Carinas foro longius abeſſe. Tum, inquiunt, in taberna tonsoris praeſonſum quendam vidit cultro ungues otioſe reſecantem. Mox ſervo mandata ſua ſtrenue capere

linquo, ut conj. Cuning.—44 *Parva decent parvum* Vat. Rom. 9.—45 Hic verſus abeſt ab omnibus codd. ap. Jaeck.—46 Cuning. ſuo more, *Strenuus ac fortis*.—50 *Abrasum* Harl. 2. 4. 6. Vat. 4. a m. ſec. Vatt. 9. 15. Vat. Rom. 1. a m. pr. Vat. Rom. 6. a m. ſec. Vat. Palat. 1. 4. Chisian. 5. 6. Barberin. 2. Angelic. 2. 3. 4. alii codd. ap. Lamb. Cruq. Comb. edd. Mediol. 1476. Venet. 1477. 1478. 1481. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. 1514. Florent. 1482. Lips. 1499. Junt. 1503. et Britann. 1520. quod recepere Fea, Bothe, et Jaeck. *Arrasum* Vatt. 1. 2. 7. 16. Vat. Rom. 7. Vatt. Palat. 3. 6. Chisian. 1. Angelic. 1. Vallicel. 3. Barberin. 1. a m. pr. alii codd. ap. Pulm. et Cruq. *Arrasum* Bamberg. *Adrasum* in ceteris.—51 Var. lect. ap. Feam, *proprio*. Vat. Rom. 8. Barberin. 1. Vallicel. 1. a m. pr. et unus ap. Pulm. *reſecantem leni-*

NOTE

44 *Regia Roma*] Urbium principem dicit iv. Od. 3.

45 *Vacuum Tibur*] Minus populosum. i. Od. 7. et 18.

Imbelles Tarentum] Voluptatibus magis quam bello aptum. i. Od. 28. ii. Od. 6. iii. Od. 5.

46 *Strenuus et fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonstrat, opibus longe præstare quietum vitam, quamvis mediocre et angustum.

Philippus] L. Marcia Philippus, Consularis vir ac Censorius, gravitate, ingenio, facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto, item in Orat. pro Quintio.

47 *Ab officiis*] Forensibus fatiga-

tus officiis, quibus tam acriter incumberebat, ut 'eloquentia florentissimus civitatis' diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam] Hora post meridiem fere secunda: quod alibi explanavi fuse.

48 *Carinas*] Vicus erat Romæ curvus et oblongus instar carinæ: unde nomen. In eo sita erat Philippi domus: erant et plures aliæ sedes superbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter 'lantas Carinas' vocat Maro Æn. viii. 361.

49 *Grandis natu queritur*] Iter quippe senibus molestum est.

51 *Purgantem leniter ungues*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

52 *Demetri (puer hic, &c.)*] Adverte

Accipiebat,) abi, quære, et refer; unde domo; quis;
 Cujus fortunæ; quo sit patre, quove patrono.
 It, redit, et narrat, Vultejum nomine Menam, 55
 Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
 Et properare loco et cessare, et quærere, et uti,
 Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo,
 Et ludis, et post decisa negotia Campo.
 Scitari libet ex ipso quæcumque refers: dic 60
 Ad cœnam veniat. Non sane credere Mena:
 Mirari secum tacitus. Quid multa? Benigne,

senti jussit: Demetri, vade, percontare, et narra; quis iste, qua conditione et familia, quo patre sit et quo patrono. Ille vadit, revertitur, ac refert: Vultejum Menam vocari, præconem esse, re familiari exigua, probum existimari; discurrere, et interquiescere; comparare, et uti; parvis sociis, floque domicilio frui, necnon spectaculis et campo Martio post negotia peracta. Tum Philippus: Ab ipso velim quærere ea quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud se attonitus cogitat.

*ter.—52 Cuning. non lærus. Bamberg. levi jussa Phylippi.—53 Vat. 4. re-
 feres. Cuning. ex ingenio, quære, refer.—54 Schoenborn. 3. patriæ pro patre.
 —55 It, redit, enarrat Cuning. improbante Fea. Menam in quibusdam.
 Vide ad Epod. iv. princ.—56 Benth. ex duobus codd. sine crimine notum; ita
 etiam codd. ap. Georg. Fabric. alius ap. H. Steph. alius item ap. Valart. et
 Zarot. hinc edd. Benth. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Wakef. et Kidd. 'His
 verbis responderi putant H. Steph. et Benth. ad quæstionem Philippi, quo sit
 patre? cui alias nihil responsi dabitur. Philippus, qui viderat abrasum, sta-
 tim cogitavit de liberto: hinc quærebat de ejus patre naturali, quis, et an
 viveret; et quis ejus patronus: non, an ipse esset ignota matre inhonestus;
 ut 1. Sat. 6. 21. et 35. seqq. Audit præconem, ut Horatii pater, et ipse
 libertus, l. c. tenui censu; sed honestum, sine crimine: quod in contextu
 orationis recte procedit; non vero illud de legitimitate natalium: quod immo
 inhonestum, et inurbanum fuisset scitari ex ipso.' Fea.—57 Vat. 4. a m. sec.
 Vatt. Palat. 3. 6. et Chisian. 1. a m. pr. locum.—58 Nic. Heinsius ad Ovid.
 Fast. 11. 645. et Benth. ex duobus codd. Cruquii, lare certo.—60 Vat. Rom. 9.
 et ed. Zarot. 1470. licet ex ipso. Bamberg. Schoenborn. 2. 4. Harl. 1. 6. 7.
 edd. vett. et Vet. Comb. quodcumque; quod revocarunt Fea et Bothe. quæ-
 sumque Vat. Palat. 3. Harl. 2. 3. 4. alii codd. ap. Lamb. cum edd. Baxt.
 Gesn. Phil. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zeun. Bipont. Kidd. Jaeck, et*

NOTE

narrationem et hypotyposin eximiam:
 rem oculis observari credas: adeo
 vivida sunt omnia.

56 *Præconem*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliæque denuntiabat.

57 *Properare loco*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

Delph. et Var. Clas.

58 *Gaudentem parvis sodalibus*] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, et cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59 *Campo*] De Martio campo, et frequentibus illic exercitationibus dixi 1. Od. 8.

62 *Benigne*] Responsio blande re-

Horat.

4 B

Respondet. ¶ Neget ille mihi? ¶ Negat improbus, et te
Negligit aut horret. ¶ Vulteiū mane Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello 65
Occupat, et salvere iubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem et mercenaria vincla,
Quod non mane domum venisset; denique quod non
Providisset eum. ¶ Sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. ¶ Ut libet. ¶ Ergo 70
Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.
¶ Ut ventum ad cœnam est; dicenda tacenda locutus,

Quid plura? Nimis liberaliter, inquit. PHILIPP. Itane recusat iste? DEMETR. Recusat pertinax, teque curat parum, vel aversatur. Postridie Philippus improvisus advenit salutaturque prior Vulteiū exiguas merces venundantem plebeculæ tunica induta. Vulteiū Philippo obtendit curas et occupationes negotiationis, propter quas ad eum mane non ivisset: veniamque petit quod eum non prior salutasset. PHILIPP. Tum demum condonasse me tibi existima, si mecum hodie cœnaveris. VULT. Faciam quod jubes. PHILIPP. Ergo venies post horam nonam: jam abi, opesque sedulo congere. Postquam ad cœnam convenit, atque tam preferenda quam reticenda effu-

Dœring.—63 Respondit Vat. 4. a m. sec. Vat. 9. Vatt. Palat. 3. 6. et Chisian. Negat ille Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. et edd. vett. ante Bentl. item Fea, Bothe, et Jaecq. Neget Harl. 1. Vat. 15. Vat. Rom. 5. Chisian. 1. a m. pr. nonnulli ap. Bentl. et Bersman. cum edd. Ald. 1501. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Bentl. Sanad. Baxt. Francis, Mervill. Oberlin. Gesn. Bipont. Wakef. Wetzel. Comb. Kidd. et Dœring. aut te Vat. Rom. 7. aliusque cod. ap. Oberlin.—64 Neglegit aut oret Bamberg. et Schoenborn. 2. 4.—65 Barberin. 2. tunicatum. Bamberg. tunicato scruta popello.—66 Schoenborn. 4. prior iubet.—67 Bamberg. mercennaria.—69 Providisset Vat. Rom. 1. et Schoenborn. 2. et ita Glarean. Frib. 1536. et Gryph. Providisset Lambinus ex conjectura, et Gryph. 1566.—71 Schoenborn. 2. 3. venias. Bamberg. strenuus auge.—72 Ut ventum est ad cenam Vat. 7. Ut cenam adventum est Vat. Palat. 3.

NOTE

cusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je lui suis fort obligé. Je le remercie.*

63 Neget ille mihi] Philippus ex-candescit.

65 Scruta] Gr. γρόνη et γυρδρα, frivola. Hinc 'scrutariam facere,' i. e. villa quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. iv. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc et 'scrutarium,' locus in quo venduntur scruta: et 'scrutarius,' qui vendit: Lucil. 'Quidni? et scruta quidem ut vendat, scrutarius laudat; Præfractam

strigilem, soleam improbus dimidia-tam.' Vide Gell. iii. 14.

Tunicato popello] Infimæ sortis plebi, non toga sed tunica simplice vestitæ.

69 Providisset [Providisset] Al. leg. providisset.

71 Post nonam] Ad cœnam venies hora solita; nempe tertia post meridiem: de qua nos alibi; et Alex. ab Alex. v. 21. quem adi multa ibi disquirentem scitu digna.

72 Dicenda tacenda locutus] Egre-gie videlicet potus et cœnatus, atque

Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpe
 Occultum visus decurrere piscis ad hamum,
 Mane cliens et jam certus conviva, jubetur 75
 Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
 Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
 Non cessat laudare: videt ridetque Philippus:
 Et sibi dum requiem, dum risus undique quærit,

*titl, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens velut piscis ad un-
 cum oblectum, cliens mane, jamque convictor assuetus, jubetur ad villam suburba-
 nam comitari per ferias Latinas imperatas. Is equo insidens ugrum et aërem
 Sabinum valde laudat. Philippus videt ac ridet: dumque sibi joca et oblectamenta*

—73 *Hinc ubi* Gott. Venett. 1486. 1490. 1495. et Frib. 1536. *Ergo ubi* Cuning.
 ex ingenio.—74 Schoenborn. *viuus est currere*.—75 Bamberg. et Vet. Comb.

NOTÆ

hilaris e Baccho factus, quævis li-
 bere effutiebatur; ut fere fit.

74 *Piscis ad hamum*] Mena rerum
 imperitus ad oblatum Philippi pa-
 trocinium decurrit velut piscis ad
 hamum, ignorans quid inde sibi im-
 penderet et conflaretur mali. Nempe
 ipsius libertas et animi quies in dis-
 crimen adducebatur.

75 *Mane cliens*] Patronum clien-
 tes quotidie mane salutabant, offici-
 umque suum ei deferebant.

Certus conviva] Sic Menæ liber-
 tati insidiabatur Philippus, sibi que
 mimum parabat.

76 *Indictis Latinis*] Feriis, quibus
 erat 'liberis litium et jurgiorum
 quies, servis autem operum et laborum,'
 inquit Cicero de Leg. II. n. 29.

Indictis] Has enim tempore incer-
 tas Magistratus vel Pontifex Maxi-
 mus in diem certam concipiebat in-
 dicebatque. Quatuor feriarum erant
 genera. Stativæ, statis mensibus ac
 diebus observatæ: ut Saturnalia, Lu-
 percalia, Agonalia, &c. Conceptivæ,
 ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia,
 Compitalia. Imperativæ, quas Con-

sul Prætorve aut Pontifex Max. pro
 arbitrio imperabat. Nundinæ, quæ
 feriæ paganorum nefastæ erant. Ce-
 tera ad ferias pertinentia lege apud
 Alex. ab Alex. v. 7.

Latinis] Varro de L. L. v. 'Latina
 feriæ, dies conceptivus dictus a
 Latinis populis, quibus pariter cum
 Romanis jus fuit carnem petere ex
 sacris,' scil. ex tauro in Albano
 monte sacrificari solito, ad honorem
 Jovis Latialis. Latinas ferias Tar-
 quinius a principio in unam diem in-
 dixit. Post reges autem exactos al-
 tera dies adjecta populi jussu. De-
 mum restituta plebe, quæ ad sacrum
 montem secesserat, a Consule vel
 Præfecto Latinarum indictæ sunt in
 tres aut quatuor dies. Interjecto
 deinde tempore dilatas servatasque
 invenimus in dies decem: ultra quos
 duo etiam post Latinas religiosi ha-
 biti, quibus solenne ludicrum in Ca-
 pitolio exhibebatur, quadrigis con-
 cito cursu decertantibus. Hæc Alex.
 ab Alex. mox cit.

77 *Sabinum*] In Sabinis agris sita
 erat Philippi villa. Vide Epod. II.

Dum septem donat sestertia, mutua septem 80
 Promittit, persuadet uti mercetur agellum.
 Mercatur: ne te longis ambagibus ultra
 Quam satis est morer, ex nitido fit rusticus, atque
 Sulcos et vineta crepat mera, præparat ulmos,
 Immoritur studiis, et amore senescit habendi. 85
 Verum ubi oves furto, morbo periere capellæ,
 Spem mentita seges, hos est enectus arando;
 Offensus damnis, media de nocte caballum
 Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
 Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus, 90
 Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris
 Esse mihi. Pol, me miserum, patrone, vocares,
 Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.

undequaque perquirat, sestertia septem largitur, aliaque septem commodare spondet suadetque ut emat prædium. Vultei emil. Ac ne te prolixo sermone plusculum detineam, de homine polito fit agrestis; et dein loquitur solum de calceis ac vinetis: arbores disponit; macerat se curis, et in cupiditate possidendi inveteravit. At cum caput oves furto, et capras morbo perdere; cum messis spem sefellit, boves autem arando confecti sunt; tum jacturis percussus, nocte media incendit equum, iratusque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus squalidum cernens atque horridum, dixit: Vultei nimis te laboriosum et anxium video. Vultei respondit: Certe miserum appellabis, o patrone, si vere me nominare volueris: quocirca emixe te

etiam certus.—81 Schoenborn. 4. *vel suadet.*—82 Schoenborn. 3. *Ne longis te ambagibus.*—85 *Spes mentita* Barberin. 2.—89 Schoenborn. 3. *tendit ad ædem.*—93 Vatt. 2. 4. 6. 7. 12. 14. 16. Vat. Rom. 1. a m. pr. Vat. Rom. 6. Angelin. 3. Barberin. 2. et Vallicel. 1. *ponere nomen;* 'ita alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Talb. Val. notatum in ora editionis Aldi 1501. in Bibl. Vat. revocavit in textum Lambinus, inde Cruq. Torr. Talb. Benti. Baxt. anonymus 1713. Cun. San. Mervill. Sandby. Gesn. Val. Dorigb. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zeun. Vid. i. Sat. 3. 42. Al. *dicere nomen* in aliis Mss. et priscis editionibus, ex glossemate videtur.' *Fea. rectum mihi ponere* Vat. Rom. 7. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. v. 73. *dicere nomen* etiam Harl. 1. 4. 6. et Vet.

NOTÆ

80 *Septem sestertia*] Poëtice, pro septem millia sestertium. Nec enim agellus septem aut etiam quatuordecim unummi sestertiis emi poterat: ut bene statuunt Budæus et alii. Vide postea II. Epist. 2. 33.

84 *Præparat ulmos*] Ad vites sus-

tentandas.

89 *Iratusque Philippi tendit ad ædes*] Ergo jam Vultei hamo captus ejus aculeum sentit: Philippus autem parato inde sibi ludibrio gaudet et oblectatur.

92 *Pol*] Id est, per Pollucem.

Quod te per Genium dextramque Deosque Penates
Obsecro et obtestor, vitæ me redde priori.

95

¶ Qui semel aspexit quantum dimissa petitis
Præstent, mature redeat, repetatque relictæ.
Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.

rogo per Genium, et dextram, Penatesque Deos, ut restituas me priacæ conditioni. Itaque ubi primum aliquis agnovit quantum relictæ præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est enim ut se quisque sua mensura et pede metiatur.

~~~~~

Comb.—94 *Quod te per genitum* Schoenborn. 2.—96 *Qui simul a. q. dimissa* Bamberg. et Schoenborn. 2. 3. 4.—97 *Præstant* Vat. Rom. 1.

NOTE

94 *Genium*] Præsidens natalibus numen.

Penates] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui vero illi fuerint, haud constat. Alii statuunt Jovem, Junonem, et Minervam: alii Neptunum et Apollinem: alii cælum et terram, &c.

Dextramque] Plin. II. 45. 'Inest,' inquit, 'hominis dextræ quædam religio, observatione gentium.' Sic Virgil. *Æneid.* IV. 314. 'Per ego has lacrymas, dextramque tuam.' Et *Æn.* VII. 234. 'Per dextram *Æneæ* juro

dextramque potentem.'

96 *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt a Philippo Vultei Menæ votis respondente: ego vero, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98 *Metiri se quemque suo mod. &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere quænam sibi conditio potissimum conveniat ad beate vivendum. Sic ferme Persius in fine Sat. IV. 'Tecum habita; et noris quam sit tibi curta supellex.'

EPISTOLA VIII.

AD CELSUM ALBINOVANUM.

Queritur se melancholia laborare. BART. Scribit, se morosum hypochondriacum minus animo valere, atque hortatur Celsum, ut Tiberio Neroni ejusque comitibus student placere, fortunamque, qua utatur, ita ferre, ut homines de eo bene existiment.

CELSE gaudere et bene rem gerere Albinovano,

O Musa, Celso Albinovano comiti et scribæ Neronis rennuntia, quæso, salutem et

~~~~~

Epistola undecima et ultima Libri primi in Ed. Sanad. Inscriptur in

NOTE

1 *Celso gaud. &c.*] Seipsum ita hic Poëta reprehendit, ut Celsum in sua persona videatur arguere levitatis et arrogantiae: quem supra, si quidem

Musa rogata, refer, comiti scribæque Neronis.
 Si quæret quid agam; dic, multa et pulchra minantem,
 Vivere nec recte, nec suaviter; haud quia grando
 Contuderit vites, oleamve momorderit æstus,
 Nec quia longinquis armentum ægrotet in agris;
 Sed quia mente minus validus quam corpore toto,
 Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum;
 Fidis offendar medicis, irascar amicis;

5

prosperitatem. Si interroget, quid agam; responde, me plurima et præclara spernere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam: non quod grando frugerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit; nec quod greges male se habeant in agris remotis: sed quoniam pejus animo valens quam toto corpore, nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum me curet; porro fidelibus medicis offendar, et amicis irascar,

Bamberg. *Ad Celsum Albinovanum comitem Neronis.*—3 *Si quærât* Vat. 3. a m. sec. Vat. 14. Vat. Rom. 6. Angelic. 1. a m. sec. Angelic. 4. Schoenborn. 3. 4. Harl. 2. 3. 4. 7. alii codd. ap. Cruq. cum ed. Zarot. et Vet. Comb. *multa ac pulchra* Cuning.—4 Vat. Palat. 6. *non recte.*—5 Bamberg. et Schoenborn. *vitas, oleamque;* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Feam et edd. vett. *oleamque.*—6 Multi codd. *Fæx, in agris;* ita etiam alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1501. in Bibl. Vat. et editionis 1519. in Bibl. Angel. Nestor Dionysius in *Lex.* atque ita restituit Lamb. Cruq. Torr. Talb. Bentl. Baxt. Sandby, Gean. Dorig. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaek. et Döring. Vid. *Epod.* i. 25. seqq. ii. 18. Edd. primæ et Cuning. in *arvis.*—7 Schoen-

NOTÆ

is idem est, jam nonnihil vellicavit, i. *Epist.* 3. 15. et seq.

Celso] Corneliolum et Papiorum cognomen fuit Celsus; Posthumiorum autem Albinovanus: ut notat Torrent. ex Appiano.

Gaudere et bene rem gerere] Sic amicos salutabant Græci, χαλπεω καὶ εὐπαρτεω, quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potius optandam aiebat; atque ita salutandos familiares: σωφρόνει, vel γνῶθι σεαυτόν.

2 *Comiti scribæque Neronis*] Ex iis qui Magistratus in provincias sectabantur, alii officii gratia, ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris et amicitie causa duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de

quo supra i. *Epist.* 3. Vide Cic. *Verr.* 4.

Scribæ] Librario, scribendis literis præposito. Gall. *Secrétaire des commandemens.*

4 *Nec recte*] Non satis secundam virtutem.

Nec suaviter] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

8 *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim e Philo sophia, ut 'mens sana' mihi sit 'in corpore sano.' Juvenal. *Sat.* x. 856.

9 *Fidis offendar, &c.*] Recta momentibus minime obtemperans amicis, qui moderi conantur ægritudinali meæ.

Cur me funesto properent arcere veterno ? 10
 Quæ nocuere sequar, fugiam quæ profore credam :
 Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
 Post hæc, ut valeat, quo pacto rem gerat et se ;
 Ut placeat Juveni, percontare, utque cohorti.
 Si dicet, Recte ; primum gaudere ; subinde 15
 Præceptum auriculis hoc instillare memento :
 Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

eo quod lethargum futalem a me depellere studeant: immo vero consector noxia, devitem profutura; Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Postea quare, quomodo se habeat, et quantum negotia promoveat, quamque gratus adolescenti sit atque ejus familiaribus. Si respondet, bene omnia procedere: primo salvere jube, tum ad aurem insurre monitum istud: Nos tecum agemus, o Celse, quemadmodum tu fortuna uteris.

born. 3. pectore toto.—10 Cum me conj. Zach. Pearce. properant Vatt. 17. et 19. a m. sec. Vatt. Rom. 3. et 5. a m. pr. urgere Harl. 7. Vat. 19. Vatt. Rom. 3. et 5. a m. pr. et Vet. Comb.—12 Tibur amo Vat. 7. ventosum Vat. 19. a m. pr. et Angelic. 2. 4. venturus Vat. Rom. 4. Vat. Palat. 5. Bamberg. aliiq. codd. ap. Bentr. et Cruq. ita etiam Servius ad Virg. Æn. iv. 224.—14 Vatt. Rom. 4. 9. Chisian. 1. 5. 6. alii Mss. apud Pulm. Val. Porph. edit. Venn. 1481. 1486. 1490. Junta 1503. Canter. v. 20. Lamb. Cruq. Chab. Desprez, D. Heins. Talb. Dac. Baxt. Bentr. Cun. Sav. Phil. Gesn. Sandby, Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Bipont. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. utque cohorti. Edd. vett. Venet. Glarean. &c. atque cohorti.—17 Schoenborn. 2. Celse ferentis.

NOTE

10 *Veterno*] Morbo pertinaci, Metaph. inconstantie animi, superbie, &c. De veterno, seu lethargo, II. Sat. 3. 30.

12 *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto: cum vero sum ruri, solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. II. Sat. 7. 28. 'Romæ rus optas: absentem rusticus urbem Tollis ad astra levis.'

Tibur] Vid. I. Od. 7. et 18. II. Od. 6.

Ventosus] Vel, levis instar venti; vel, inflatus vento, et superbiens rebus secundis.

14 *Juveni*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epist. seq. Item supra

Epist. 3.

Cohorti] Principiis amicis et familiaribus. Vide mox cit. Epist. 3. Sueton. Galb. c. 7. 'Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus,' &c. Senec. de Clement. I. 10. cohors prima interioris admissionis.

17 *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitia Claudii Neronis prosperaque fortuna non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitia nostra indignum. III. Od. 27. 'bene ferre magnam Disce fortunam.'

EPISTOLA IX.

AD CLAUDIUM NERONEM.

Egregie callidum et rigidum Principem demnelet. *Bart.* Ne commendatio apud Tiberium superbum, invidiosum, suspicacem esset vana et irrita, admodum caute et considerate rem tractat.

SEPTIMIUS, Claudii, nimirum intelligit unus
 Quanti me facias : nam cum rogat, et prece cogit,
 Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
 Dignum mente domoque legentis honesta Neronis ;
 Munere cum fungi propioris censet amici ; 5
 Quid possim videt ac novit me valdius ipso.

O Claudii Nero, solus nempe Septimius novit quanti me aestimes. Etenim quando me orat instatque precibus ut ipsum ad te perducam, et commendem tanquam non indignum amicitia et familiaritate principis, nonnisi probos eligentis ; quando putat me censerī inter amicos interiores tuos ; animadvertit acitque magis quam ego ipse, quantum apud te valeam. Plurima certe causatus sum, ut me excu-

Epistola septima Libri primi in Ed. Sanad.—2 *Nam me rogat* Vat. 10. a m. sec. Vat. 19. a m. sec. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. Florent. 1482. Lips. 1499. Ald. 1501. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Bad. Ascens. R. Steph. 1544. Gryph. 1552. 1566. Fea et Bothe. *nam cum rogat* in omnibus aliis codd. et edd. præsertim post Petr. Victor. Varr. Lectt. xx. 9. *nam quum rogat* Schoenborn. 3. *ac prece* Harl. 4.—5 *Munere confungi* Schoenborn. 4. *censet propioris amici* Schoenborn. 3.—6 *Bamberg. agnovit.* Vat. 9. *et novit.* Schoenborn. 4. *Quid possim videt, ac novit.*

NOTÆ

1 *Septim.*] Adverte, Lector, quam Poëta solers pariter ac modestus : qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extennat, tanto illam auget ; ostenditque tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius] Is est de quo II. Od. 6. *Claudii*] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, supra Epist. 3. initio.

3 *Tradere coner*] Cic. Epist. lib. VII. ad Trebat. 'Sic ei te commendavi et tradidi ut gravissime diligentissimeque potui.'

4 *Legentis honesta Neronis*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum vero præsertim in juvene. Epist. præced. vs. 14. Vide Psaltis regii Psal. c. 'Non adhæsit mihi cor pravam . . . cum superbo non edebam . . . non habitabit in mea domo qui loquitur iniqua,' &c.

5 *Propioris amici*] Apud Senec. de Benef. VI. 33. 'Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur.'

Multa quidem dixi, cur excusatus abirem :
 Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
 Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
 Sic ego, majoris fugiens opprobria culpæ, 10
 Frontis ad urbanæ descendi præmia. Quod si
 Depositum laudas ob amici jussa pudorem,
 Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

sarem. At veritus sum ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, eamque voluisse occultare, ut mihi soli utilis forem. Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad speciem urbani vultus. Ergo si probas quod verecundiam abjeci, amici gratia; hunc tuis aggrega, et existima probum et constantem.

—10 Schoenborn. 2. *fugiens et propria.*

NOTE

7 *Cur excusatus abirem*] Ne commendatitiam hanc Epistolam ad te scriberem, tibi que molestus viderer.

8 *Mea finxisse minora*] Exhibuisse minus posse me quam possim.

9 *Opis*] Virgil. *Æneid.* 1. 604. 'grates persolvere dignas Non opis est nostræ, Dido.'

Mihi commodus uni] Quod sane invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10 *Majoris opprobria culpæ*] Dissimulationem, invidiam, solius mei stu-

dium et amorem.

11 *Frontis ad urbanæ*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior; contra rusticus et agrestis, fronte et verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: 'Depositum pudorem.'

12 *Quod si Depositum laudas, &c.*] Si laudas quod malui apud te esse confidentior, quam videri parum sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X.

AD FUSCUM ARISTIUM.

Mira rusticanæ atque otiosæ vitæ præconia. *Bart.* Fuscus Aristius, amator vitæ urbanæ, minus alienus esse videtur a studio divitiarum gratiæque potentiorum. Quare amici intimi morbo mederi leniter ac prudenter studet Horatius ita, ut ostendat, quid sibimet ipsi de hac re videatur. Scribit enim, se ruri paucis rebus tenuique victu contentum lætumque vivere: hic esse hyemem tepidiorem; auram quæ calorem æstatis temperet ac leniat gratiorem; somnum curis et invidia non turbari; herbas suavis pavimentis tessellatis urbis olere; aquam puriorem fluere cum murmure grato, et prospectum in longos agros reperiri. Qui vero divitiis et vitæ splendore ducatur, eum ob fortunæ inconstantiam minus tranquillum, beatum, et liberum esse posse.

URBIS amatorem Fuscum salvere iubemus
 Ruris amatores, hac in re scilicet una
 Multum dissimiles, at cetera pene gemelli,
 Fraternalis animis; quicquid negat alter, et alter;
 Annuimus pariter vetuli notique columbi.
 Tu nidum servas; ego laudo ruris amœni
 Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
 Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui
 Quæ vos ad cœlum effortis rumore secundo:

5

Nos ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem, in hoc tantum dispares valde, in reliquis autem prope gemini. mente fraterna, quodcumque alter respuit, alter quoque recusat: una vero consentimus ut vetulū et notū columbi. Tu nidum custodis: ego villā jucundā rivulos et saxa musco obducta atque sylvam præfero. Quid plura? vivo, et rex sum statim atque discessi ab his quæ vos laudatis admo-

~~~~~

Epistola nona Libri secundi in Ed. Sanad. Inscriptur in Bamberg. *Ad Fuscum Aristium Grammaticum.*—1 Schoenborn. *salvare iubemus.*—3 Vat. Palat. 3. a m. pr. Chisian. 1. Angelic. 1. a m. pr. alii codd. ap. Cruq. Torrent. Benth. et Oberlin. *at cetera.* Primus adoptavit hanc lect. Cruquius; iterum defendit Nic. Heinsius ad Ovid. Met. ix. 99. Benth. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Francis. Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. Wakef. Wetzel. Zeun. Bipont. et Kidd. 'Qui Latine sciunt, amabunt *ad cetera* cum aliis omnibus Mss. nostris, et aliorum optimæ notæ, et cum editionibus innumeris, ut blandius; et quod passim occurrens apud Scriptores, exponitur, 'quoad, quod attinet ad cetera.' Notum vel ex Thrsellino, Carolo a 8. Antonio Patavino, et ex Lexicis.' *Fea. ad cetera etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Comb. Fea, Bothe, et Dæring. ob cetera Zarot. et Mediol. 1477.*—4 *Fraternique animis* Barberin. 2.—5 Vat. 19. *noti vetulique.* Lamb. conj. *vetulis, notisque* et sic duo codd. Cruquii.—9 Vat. 1. in *cælum.* Nonnulli ap. Feam. *fertis*; ita

NOTÆ

1 *Fuscum*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam 1. Od. 22. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3 *Gemelli*] Perquam similes, ut solent esse gemini.

5 *Columbi*] Inter hos plurimus et mutus plane amor esse consuevit.

6 *Nidum servas*] Resides in urbe Roma, qua mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amani Rivos, &c.] Columella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiæ et quasi consanguineam. Vide Epod. 11. Seneca Hippolyt. Act. 11. vitæ rusticæ com-

moda sic describit: 'Non alia magis est libera et vitio carens, Ritusque melius vita quæ priscos colat, Quam quæ relictis mœnibus sylvas amat. Non illum avaræ mentis inflammat furor, Qui se dicavit montium insonstem jugis: Non aura populi, et vulgus infidum bonis, Non pestilens invidia, non fragilis favor. Non ille regno servit, aut regno imminens Vanos honores sequitur, aut fluxas opes; Spei metusque liber, &c. Nec scelera populos inter atque urbes aita Novit, &c. Et teste cœlo vivit,' &c.

9 *Quæ vos ad cælum effortis*] Scil. ho-

Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso ; 10
 Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
 Vivere naturæ si convenienter oportet,
 Ponendæque domo quærenda est area primum,
 Novistine locum potiore rure beato ?
 Est ubi plus tepeant hyemes ? ubi gratior aura 15
 Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis,
 Cum semel accepit solem furibundus acutum ?
 Est ubi divellat somnos minus invida cura ?
 Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis ?

dum, vulgo approbante. Placentas autem repudio velut servus sacerdotis: panem vero libis melle conditis suaviorem requiro. Quod si expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo deligenda est ad extruendam domum, an scis locum aptiorem tranquillo rure? Estne locus in quo tepidiores sint hyemes: in quo mitior ær temperet furorem Caniculæ, et tempora quibus Leo fervens suscipit ardentem solem? Estne locus in quo molestæ solitudines minus perturbent somnum? An herba pejus olet aut fulget quam marmor Numidiæ? an aqua in vicis contendens

Exc. Sax. alii codd. ap. Lamb. Pulm. Combe, edit. Zar. 1470. Venn. 1481. 1488. 1486. 1490. Flor. 1482. Lips. 1499. revocavit Benti. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. 'Simplicius alia lectione effertis, quam ortam puto ex glossemate.' Fea.—11 Schoenborn. 3. *meliore placentis*.—13 *Ponendaque domo* var. lect. ap. Feam, et Jaeck. *Ponendaque domus* notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. *quærendaque sine est* in Schoenborn. 2.—15 Schoenborn. 3. *ubi gratior umbra*.—18 Plurimi codd. ap. Feam, item Gott. et Harl. 2. 3. 7. *depellat*; ita alii Mss. apud Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1519. in Bibl. Angel. item in alia 1509. Bibl. Barb. Comm. Cruquianus, edit. Princ. Med. 1470. 1477. Cruq. Talb. *divellat*, quam defendit Torr. quia hic non tam de insomnia agatur, quam de interrupto sæpins, ac divexato quodammodo somno, habent Harl. 1. 4. 6. al. cum edd. vett. Benti. Cuning. Sanad. Francia, Baxt. Gesn. Comb. Zenn. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Sed alia præferenda lectio, propter vim verbi, et invidiam curæ.' Fea. *depellat* etiam Bothe, Jaeck, et Döring.—19 '*Deterius Libycis*

NOTÆ

nores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10 *Sacerdotis fugitivus*] Is fastidians liba et placentas, quæ sacerdoti e sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit et præfert: herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Fast. 111. 785. 'Liba Deo sunt: succis quia dulcibus ille Gandet, et a Bacco mella reperta ferunt.'

12 *Vivere naturæ convenienter*] Naturæ impertiri duntaxat idonea et necessaria; negare autem quæ vitio-

sa expetit libido.

13 *Ponendaque domo, &c.*] Si vitæ beatæ et tranquillæ fundamenta jacienda sint.

16 *Rabiem Canis*] Caniculæ ardores molestos. 1. Od. 17. 17. 111. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstus ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide 111. Od. 20. 19.

18 *Invida cura*] Invidens homini et eripiens quietem.

19 *Libycis lapillis*] Libya pro Nu-

Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum, 20
 Quam quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
 Nempe inter varias nutritur sylva columnas,
 Laudaturque domus longos quæ prospicit agros.
 Naturam expelles furca, tamen usque recurret,
 Et mala perrumpet furtim fastidia victrix. 25

frangere tubulos plumbeos, limpidior est quam qua resonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas versicolores: et laudatur domus habens prospectum ad campos remotos. Verum tametsi furca naturam abigas, nihilominus redibit semper; et sensim victrix perfringet improbam libidinem. Enimvero qui dis-

*****

olet aut nitet herba lapillis? libri et typis cusi et manu scripti. *Libyco* autem *lapillos* recte accipiunt tessellata et sectilia pavimenta, λιθόστρωτα, ex variis Libyci marmoris frustis elaborata. Ergo hæc erit sententia: Nonne jucundius est super herbam rure incedere et deambulare, quam urbe super pavimenta marmorea? Recte hoc: neque quicquam de loco moveo, præsertim cum omnes ubique codices obnitantur. Tamen, cum in versu priore de somno sit facta mentio, suspicio inde mihi suborta est, pro *lapillis* ab auctoris manu *tapetis* forte extitisse, non magna mutatione. *Bentl.* Hanc Bentleii emendationem recepit nemo.—24 *Naturam expellas* Harl. 2. 4. Vatt. 1. 5. et 14. a m. sec. Vat. 19. a m. sec. et Vat. Rom. 7. notatum ex codd. in ed. Ald. 1501. in Biblioth. Vat. ita Ald. 1509. 1519. Glarean. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Venett. 1545. 1552. 1573. Muret. Cruq. Basil. 1580. Chabot. Dan. Heinsius, Torrent. Bond. Delph. Schrevel. Dacer. Baxt. Wetzel. Bipont. Fea, Bothe, et Jaeck. *Naturam expellis* Harl. 3. *Naturam expelles* Harl. 1. 6. 7. Exc. Sax. alii codd. cum edd. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1504. Florent. 1482. Lips. 1499. Ald. 1501. Junt. 1503. Gryph. Basil. 1537. Bentl. Gesn. Comb. Wakef. Kidd. et Dæring. Vulpinus ad Tibull. iv. 2. 8. totum versum, nulla data ratione, legit, *Naturam expellas furca licet; usque recurret.* Cf. Senec. Epist. 119.—25 Bamberg. *vestigia victrix.* Codd. etiam Fea, ces-

NOTÆ

media, quæ utraque est regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. II. Od. 18. 4.

20 *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos et canales plumbeos deducta. Aquæductus magno sumtu exstructos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22 *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura restimentur; cum in media urbe, et in ædibus magnificentissimis nemora construantur, &c.

24 *Naturam expelles furca, &c.*] Erasmus, 'Sensu est,' inquit, 'haud facile dedisci quæ nobis natura peni-

tus indidit et insevit. Ducta Metaphora a ramis, qui apposita furca torquentur alio quam natura posuerat: quæ sublata, rursus vergunt eodem quo prius.' Alii *furca expellere*, interpretantur, per vim, asperere, et ignominiose expellere. Quod magis arripit. Cic. ad Attic. xvi. Epist. 2. 'Sed quoniam furcilla extrahimur: quanquam ibi alii leg. aliter. Aristophanes de Pace simili dictione utitur *δικοῦς ἐκθροῦν τῇν βόαν.* Juvenal. Sat. xiii. 339. 'Tamen ad mores natura recurrit Damnos, fixa et mutari nescia.'

25 *Et mala perrumpet furtim fasti-*

Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
 Nescit Aquinatam potantia vellera fucum,
 Certius accipiet damnum, propiusve medullis,
 Quam qui non poterit vero distinguere falsum.
 Quem res plus nimio delectavere secundæ, 30
 Mutatæ quatient: si quid mirabere, pones
 Invitus: fuge magna: licet sub paupere tecto
 Reges et regum vita præcurrere amicos.
 Cervus equum pugna melior communibus herbis
 Pellebat, donec minor in certamine longo 35
 Imploravit opes hominis, frænumque recepit:

crimen ignoravit purpuram Sidoniam inter et lanam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus et medullis perniciosius, quam qui nesciet discernere falsum a vero. Qui rebus prosperis latatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimium aestimes, invitus relinques. Deoita grandia. In tugurio inope beator vita duci potest, quam ducant principes et principum familiares. Cervus pugnator equum arcebat pascuis communibus, donec in diuturna pugna inferior auxilium pe-

tigia; item fastigia. Vatt. 1. et 3. a m. sec. Vat. 7. Vat. Rom. 9. et Chisian. 5. *prorumpet f. fastigia.*—27 Schoenborn. 3. *potentia.* Codd. Fææ variant, *fucum, succum, sucum*, ut 1. Sat. 4. 10. cf. 11. Od. 16. 35. Epod. xii. 21. 1. Epist. 6. 13. 11. Epist. 2. 181. *sucum* Zarot. *succum* Mediol. 1477. Florent. 1482. et Vet. Comb.—28 Vat. Palat. 1. et Angelic. 4. *propiusve medullis*; Schoenborn. 2. 3. 4. *propiusque medullis.*—29 Chisian. 5. *non potuit.* Vat. Palat. 3. *verum . . . falso.*—30 Exc. Sax. *plus æquo delectare*; Schoenborn. 2. *plus nimium.*—31 Bamberg. *potes pro pones.*—33 Cuning. *ac regnum.* Codd. ap. Feam,

NOTÆ

dia] Sapientior natura, quæ paucis contenta esse solet, vincet et damnabit fastidiosam luxuriam divitum pleraque male expetentium, præter aut etiam contra instinctum naturæ.

26 *Sidonio*] Sidon et Tyrus urbes Phœniciæ, optima purpura nobiles. Vide 111. Od. 29. et Epod. xvi. sub finem.

27 *Contendere callidus ostro Nescit Aquinatam, &c.*] Apud Aquinum Latii urbem fiebat purpura, sed quam periti facile dignoscebant longe viliores genuina et pretiosa e Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipie-

bantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illinc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro] Color est anhrubeus aut violaceus, e sanie confectus ostreorum, maxime vero mureis, cujus frequens piscatus est ad urbes mox dictas.

28 *Propius medullis*] Metaph. a venenis aut morbis; quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34 *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabulam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 11.

Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
 Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
 Sic qui, pauperiem veritus, potiore metallis
 Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
 Serviet æternum, quia parvo nesciet uti.

40

tiit ab homine, ac frænum admisit. At postquam vi hostem devicit, nec tergo equitem nec ore frænum excussit. Ita qui timens inopiam spoliatur se libertate metallis pretiosiores, infelix dominum feret, semperque servus erit, quia parvo contem-

~~~~~

præcedere, et præcellere.—37 Vat. Rom. 8. Chisian. 5. Vallicel. 1. *violens victor*; sic alii codd. apud Palm. Benti. atque ita anonymus Traj. ad Rhen. 1713. *violens victo* Exc. Sax. Benti. ex ingenio. *victor victo* Cun. San. Mervill. 'Quis crederet, Benteleum adeo in elegantis linguæ Latine hospitem, ut tot ineptiis hunc locum sollicitaret, *victor violens discessit*; quo nihil excogitari potest et elegantius, et significantius; ut Poëta primum equi impetum exprimeret, exultantis, et se e certamine raptim, ac *violenter*, ut exponit Acron, eripientis? Quid opus erat *victo*, cum jam dixisset *victor*.' Fea. Exc. Sax. etiam *victo*. 'Benteleus videns, non constare hanc ineptam lectionem, varie tentat h. l. atque conj. *Sed p. violens victo*, &c. vel, *S. p. domito victor*, &c. vel pro *violens* corrigit *sonipes*; non male quidem, sed tamen, ut fatear, nimis longe a vestigiis scripturæ vulgaræ ita recedi, atque desiderari acumen Poëtæ. Quare, cum in codd. nulla auxilii spes supersit, in hoc salebroso loco hariolari conabor, mentemque Poëtæ conjectura assequi. Legerim igitur libens, *Sed p. vitulans victo*, &c. *vitulans*, i. e. lætitia gestiens, exultans ob hostem devictum. 'Vitulari,' probum verbum. Vide Varr. et Non. in h. v. Plant. in Pers. 11. 3. 2. et Hor. 11. Od. 5. 8.' Jever ad Lucan. 1. 81.—38 Schoenborn. 2. *nec frenum*. Barberin. 2. *pellit ab ore*.—39 Vallicel. 1. *metallo*.—40 Chisian. 6. Vallicel. 1. et Porph. in ed. Basil. 1580. *vehit* Benteleus adoptavit ex suis Mss. et quia qui *caret*, *vehit*: alias dicendum erat *carebit*: ita sex editiones apud Cun. qui etiam recepit in textum; inde San. Mervill. Phil. Sandby. 'Merito rejecit Dac. Baxt. atque alii. *Vehet*, ac *serviet* conjungenda. Vid. 1. Epist. 16. 66.' Fea.—41 *Serviet æterno* nonnulli codd. ap. Feam. *qui parvo* Schoenborn. 3. al. codd. ap. Feam, et edd. primæ. *quia parvo* octodecim codd. Fea, alii ap. Lamb. et Torrent. omnes Cruquii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. ita notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. edd. Lips. 1499. Ald. 1501. Dion ab Harsio Lugd. 1538. Muret. D. Heins. Delph. Bond. Schrevel. Talbot, Benti. Pine, Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Sandby, Wakef. Wetzcl. Gesn. Zeun. Bipont. Kidd. Comb. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *nesciat* Lamb. ex codd. ita alii codd. ap. Feam, et plurimæ edd. *nesciet* vero exhibent Vatt. 3. 9. 14. 15. 18. Vatt. Rom. 2. 3. 5. 6. Vat. Palat. 4. Chisian. 1. 5. 6. Angelic. 1. 2. Barberin. 1. Vallicel. 3. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Palm. nonnulli superscripti ap. Feam, cum edd. Venett. 1481. 1486. Britann. 1520. Chabot. Baxt. Delph. Bond. Schrevel. Benti. Sanad. Francis, Dunster, Talbot, Pine, Wetzcl. Wakef. Kidd. Gesn. Zenn. Bipont. Comb. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *parvo quod nesciet uti* Cuning. *nesciit* in quibusdam, quod magis placet Ges-

NOTÆ

40 *Dominum vehet improbus, &c.*] excussa mancipium fit cupiditatis
 Sicut victor cervi equus in servitute et pecuniæ sibi dominantis.
 hominis mansit, sic homo paupertate

Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
 Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.
 Lætus sorte tua vives sapienter, Aristi;
 Nec me dimittes incastigatum, ubi plura 45
 Cogere quam satis est, ac non cessare videbor.
 Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
 Tortum digna sequi potius quam ducere funem.
 Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
 Excepto quod non simul esses, cetera lætus. 50

tus non est. Cui sua non congruent facultates, ut olim calceus, si pede sit amplior, destruet; si angustior, lædet. O Aristi, vives sapienter conditione tua contentus: neque redargues, quando videbis accumulare plusquam sufficit, et non desinere. Opes congestæ unicuique dominantur vel serviunt, at debent magis fune trahi quam trahere. Ego tibi scribebam ista pone vetus Vacunæ templum, hilaris sane per omnia, nisi quod mecum non sis.

nero.—42 Barberin. ut calceus.—43 Schoenborn. 2. 3. 4. si minor urget.—
 44 Schoenborn. 3. sorte tua. Schoenborn. 2. Chisian. 1. a m. sec. et Angelic.
 1. a m. sec. vives.—45 Bamberg. Chisian. 6. et Schoenborn. 3. dimittas.—
 47 Schoenborn. 3. cuiquam.—49 Vat. 7. et Barberin. 2. post templum putre.
 Cnning. fanum post putre.

NOTE

42 Cui non conveniet sua res] Qui opes habebit nimias, adeoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur quam pes a calceo parum apto.

Ut calceus] Proverbium est a Græcis derivatum: 'Ne supra pedem calceus.'

47 Imperat aut servit] Senec. de Vita Beata: 'Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.'

48 Tortum digna sequi, &c.] Dictio videtur ducta a sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsulor funem ducere, alii vero fune ducti, aut ductum funem sequi, dicebantur. Liv. lib. xxvii. 'Per manns reste data virgines sonum vocis pulsæ pedum modulantes incesserunt.'

49 Hæc tibi dictabam] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc ti-

bi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate et carie detritum ac putre dicitur. Ingeniose vero et lepide se ipse Poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus et otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ] Vetustissima hæc Sabino- rum Dea, in agro Reatino sacra etiam habens nemora, ex Plin. iii. 12. alijs dicitur Minerva, alijs Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. 1. ait esse Victoriæ, quæ facit vacare a curis. Vet. Schol. Porro Vacunalia Decembri mense celebrabantur a rusticis jam vacniis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. vi. 'Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ, Ante Vacunales stantque sedentque focos.'

EPISTOLA XI.

AD BULLATIUM.

Animi ægritudinem peregrinationibus non levare. *Baxt.* Bullatius vel ob spem aliquam, quæ frustrata erat, vel ob incommodum, quo affectus erat, vel ob animi morositatem, Romam relinquere et in aliquo Græciæ aut Asiæ loco vivere statuisse videtur. Ab hoc igitur consilio amicum avocare conatur Flaccus, docens, ad bene et beate vivendum non locum facere, sed animum æquum, rationem et prudentiam.

QUID tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Cræsi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophon? majora minorave fama?

O Bullati, quid censes de Chio, et de Lesbo celebratissima? quid de Samo nitida? quid de Sardi Cræsi regia? quid de Smyrna et Colophone? an habent aliquid

~~~~~

Epistola secunda Libri primi in Ed. Sanad.—2 *Cræsi quid regia* Schoenborn. 2.—3. 4 In eodem codice, *minorave*. ‘Omnes Cruquii codices pro *minorans* legerunt *minorave*: et cunctaque pro *cunctane* erat in plerisque Torrentii. *Minorave*; nam sentio ea minora tibi visa. Bentleyus prætulit *min-*

NOTÆ

1 *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minoris nrbes pervagatum compellat Poëta: et quod nosset hanc esse ejus mentem, ut extra Romam vix se beate vivere existimaret, occasionem sumit asserendi, felicitatem minime a loco pendere; ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios] Insula maris Ionii: de qua III. Od. 19.

Lesbos] Ægæi maris insula. *Nota*] Cum vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi et Sapphus: de quibus I. Od. 17. et 32. item II. Od. 13.

2 *Samos*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum. *Concinna*] Vel ædificiis elegantissimis, vel cælo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem e vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur; necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Cræsi regia Sardis] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Cræsi, hodie jacet. Cræsus immensis divitiis inclitus, a Cyro subinde victus sensit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe ‘fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur.’

3 *Smyrna*] Urbs Ionisæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon] Hæc civitas Smyrnam inter et Ephesum, mari pariter immixta: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni istius: ‘colophonem imponere,’ id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cum exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primum alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorave fama] Suntne ur-

Cunctane præ Campo et Tiberino flumine sordent?

An venit in votum Attalicis ex urbibus una?

5

An Lebedum laudas, odio maris atque viarum?

Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque

Fidenis vicus; tamen illic vivere vellem,

Oblitusque meorum, obliviscendus et illis,

Neptunum procul e terra spectare furentem.

10

majus aut minus fama? An omnia videntur spernenda præ Martio campo et fluvio Tiberi? An optares aliquam e civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? BULLAT. Nosti quam Lebedus desertum sit oppidum, plus nempe Gabiis et Fidenis: attamen ego mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, itaque contemptus, e terra mare tumidum eminens contemplari. HORAT.

rane; utrum vero rectius, qui vult dijudicabit: mea parum interest. Cunctane etiam posuit Bentleius pro Cunctaque, etsi nihil opus. Baxt. minorane etiam Boud. Schrevel. Lamb. Delph. Bentl. Dunster. Sanad. Cuning. Francis, Wakef. Kidd. Fea, et Bothe. Cunctane Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. edd. primæ, item Lamb. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. Dunster. Sanad. Cuning. Francis, Wakef. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. sordet Schoenborn. 3. præ campo Vat. 4. a m. pr.—6 An Lebadon Schoenborn. 3.—7 Lebadus quam sit Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. edit. Ven. 1509. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1586. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Mur. Lamb. Chab. D. Heins. Bond. Despr.—8 Fidenis fici Schoenborn. 4. F. vici Vat. 19. Vat. Rom. 6. cum edd. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1483. 1486. 1490. 1495. 1552. et Florent. 1482. vivere mallem Vat. 1. a m. sec. Harl. 2. et Schoenborn. 2. 3.—10 Vatt. 1. 4. 12. 19. Vatt. Rom. 5. 6. Vat. Palat. 3. Angelic. 2. Barberin. 1. 2. Vallicel. 3. Schoenborn. 2. et unus ap. Pulm. ex terra. Angelic. 1. 3. a terra.

NOTÆ

bes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4 Campo] Amoenissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. 1. Od. 8.

Tiberino flumine] Albula pridem dictus is fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege summerso novam est appellationem sortitus. 1. Od. 9. Ovid. Fast. 11. 'Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis Reddidit.'

5 Attalicis ex urbibus una] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. 1. Od. 1. 11. Od. 18.

6 An Lebedum laudas, odio maris, &c.] Adeone pertædet navigationis et peregrinationis, ut in quovis ignobili et deserto vico malis subsistere ac

residere, quam mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum] Oppidum Asiæ Minoris, ad oram sinus Ionici: ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt qui vicum esse in Italia maritimum dicant.

7 Scis, Lebedus, &c.] Responso est Bullatii odium suum maris et viarum exhibens. Hæc tamen ceteraque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis, Fidenis] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10 Neptunum procul, &c.] Deum maris, Meton. pro ipso mari. Lucret. lib. 11. 'Suave, mari magno motantibus æquora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem.'

Delph. et Var. Clas.

Horat.

4 C

Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
 Aspersus, volet in caupona vivere; nec qui
 Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
 Ut fortunatam plene præstantia vitam;
 Nec, si te validus jactaverit Auster in alto, 15
 Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
 Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod
 Pænula solstitio, campestre nivalibus auris,

At nec qui Capua Romam pergit, pluvia et cæno conspurcatus, morari semper in caupona velit, nec qui contraxit frigus, laudat furnos et balnea tanquam præstantia vitam omnino felicem. Neque si te vehemens Auster exagitaverit in aperto mari, ideo vendas navim ultra mare Ægæum. Certe hominem sana mentis non plus juvat Rhodus et clara Mitylene, quam lacerna in Solstitio æstivo, campestre tempe-

*****

—15 *Nec te si Vatt. 1. 9. ut edidit Cuning.*—16 *Idcirco navim Schoenborn. 8. I. trans Æ. navem Barberin. 2. vendas Vat. 1. a m. pr.*—18 *Vat. Rom. 9.*

NOTE

11 *Sed neque qui Cap. &c.*] Vel se ipse Poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobata. Quasi viator in caupona semper diversari velit qui lutum itinere collectum illic abtarserit, madidasque imbre vestes exsiccaverit; atque imbrum lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua] De hac urbe Campaniæ præcipua, Epod. xvi. et 1. Sat. 5.

Romam petit] Longo itinere.

13 *Furnos et balnea laudat*] Calida nempe loca.

15 *Auster*] Ventus meridionalis pluvius admodum et procellosus. 11. Od. 14.

16 *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam, satius ducens in regione transmarina vitam finire, quam navigationis incommoda et pericula iterum experiri.

Ægæum mare] Vid. 11. Od. 16.

17 *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum aliasve urbes florentissimas, quam pænulam æstate,

&c. Vel sensus est: Quamvis jactatus sis Austro et tempestatibus, attamen salvus evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimum, dum vales; ubi apud nos jactes et extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam et Chium, &c.

Rhodos Mitylene] Insulæ rebus omnibus felices. Vide 1. Od. 7.

18 *Pænula solstitio*] Pallium densum adversans imbres et frigus, fervente æstu, Junio mense; in solstitio æstivo, cum sol ultra non progreditur. Macrob. Somn. Scip. 11. 7. 'Constat solem neque sursum ultra Cancrum, neque ultra Capricornum deorsum meare: sed cum ad Tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde et solstitia vocantur. Et quia æstivus Tropicus temperatæ nostræ terminus est, ideo cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.'

Campestre] Sublicaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem vestem,

Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
 Dum licet, ac vultum servat fortuna benignum, 20
 Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens.
 Tu, quamcumque Deus tibi fortunaverit horam,
 Grata sume manu; neu dulcia differ in annum;
 Ut, quocumque loco fueris, vixisse libenter
 Te dicas: nam si ratio et prudentia curas, 25
 Non locus effusi late maris arbiter, aufert;

tate nivali, Tyberis hyeme, focus mense Augusto. Dum potes, et sors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, et Chium, et Rhodum procul positas. Quodlibet vero tempus felix tibi Deus concesserit, grata manu accipe; nec in annum differ lætitiā; ut quavis in regione degas, te sponte ibi commemorari declares. Eximvero si ratio et sapientia, non autem situs arcens mare exundans, obigit solici-

immanibus auris. Vat. 1. Vat. Rom. 8. et Exc. Sax. nivallibus austris.—19 *Tyburis* Schoenborn. 3.—20 *Dum licet et vultum* Schoenborn. 4. Harl. 1. 6. 7. al. et edd. ante Benti. *ac vultum* Harl. 2. 3. 4. plurimi codd. ap. Feam, alii ap. Pulm. notatum ex cod. in ora ed. Aid. 1509. in Biblioth. Barberin. et sic edd. Talbot, Benti. Cuning. Sanad. Francis, Sandby, Valart. Gesn. 3. Zeun. Dunster, Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck.—21 Schoenborn. 4. et duo alii codd. ap. Pulm. *laudatur.*—22 '*Deus, seu fors donaverit* Cuning. audacter, et indocte.' Fea.—23 Multi codd. et edd. ante Benti. item Dunster, Bipont. et Dœring. *nec dulcia.* Vatt. Rom. 4. 7. 8. 9. Chisian. 1. Angelic. 1. 2. Barberin. 2. Harl. 1. 2. 3. 7. Gott. alii codd. ap. Lamb. Pulm. et Benti, qui restituit in textu, eumque secuti sunt anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Franois, Wetzel. Wakef. Kidd. Fea, Bothe, Gesn. Zeun. Comb. et Jaeck, *neu dulcia.* Barberin. 1. a m. sec. *ne dulcia.*—24 *Tu quocumque*

NOTÆ

qua induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

19 *Per brumam Tiberis*] Quasi vero quisquam hyeme cupiat flumen snbire, seque in eo lavare, ant natare.

Sextili mense] Ardente cœlo et Canicula. Vide supra Epist. 7.

Caminus] Vox Græca est fornacem significans: ἀρδ τοῦ καυματος, a calore. Isidor.

21 *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ sim modo, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes et insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter et quæ sequuntur intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulo ante.

22 *Tu, quamcumque Deus, &c.*] Repouit Horatius: Immo quacumque hora et quocumque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio et prudentia duces tibi sint. Vel, interim dum ad nos redeas horis felicibus frui, ubique lætus esto: et æquo animo quævis accipe.

23 *Neu dulcia differ*] Noster III. Od. 8. 'Dona præsentis cape lætus horæ.'

26 *Locus effusi late maris arbiter*] Urbs quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregie munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assillentes frangit ac domat.

Coelum, non animum, mutant qui trans mare currunt :
 Strenua nos exercet inertia : navibus atque
 Quadrigis petimus bene vivere ! quod petis, hic est ;
 Est Ulubris, animus si te non deficit æquus.

30

tudines ; qui ultra mare navigant cælum quidem mutant, non vero animum. Gravis nos tenet socordia. Navibus et equis vitam beatam quærimus. Atqui hic est illud quod quæris, est Ulubris ; modo tibi pacata mens affuerit.

Harl. 2. 7. aliique codd. ap. Feam.—28 Schoenborn. 4. *exercet ineptia.*

NOTÆ

27 *Coelum, non animum, mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28 *Strenua inertia*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis] Gall. *Par mer et par terre* : Item : *à pied et à cheval.*

29 *Quod petis, hic est*] Ne longe quæras, quod in promptu est. Si sapias, ubicumque sis, felicitatem præsto habes, vel in quovis angulo et oppi-

dulo maxime obscuro et ignobili ; v. g. Ulubris, in Italia ; vel Lebedi in Asia.

30 *Ulubris*] Ulubræ, oppidum Latii in Campania prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus] Plaut. Aulul. 'Pol, si est animus æquus tibi, satis habes qui bene vitam colas.'

EPISTOLA XII.

AD ICCIUM.

Solatur in tenui re philosophantem amicum, qui plantam e cæno avaritiæ evellere nequibat. *Bart.* Iccius, qui philosophiam affectabat et simul rei quærendæ avidior erat, ut supra 1. Od. 29. ita et hic salse, quanquam tectius, ridetur. Tum commendatur homini Pompeius Grosphus. Tandem de statu reipublicæ quædam adduntur.

FRUCTIBUS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,

O Icci, si vere potiaris procentibus Agrippæ, quos in Sicilia percipis, majores

Epistola tertia Libri secundi in Ed. Sanad. Inscibitur in Bamberg. *Ad Hiccium* ; in aliis ap. Feam, *Ad Ictium*.—1 Bamberg. *quos colligis Hicci.* Edd. plurimæ ante Benth. *quos c. Icti*, Gott. Han. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al.

NOTÆ

1 *Fructibus Agrip.*] Ad Iccium hunc est 1. Od. 29. ubi sicut et hic ejus cupiditas notatur, non sine multo satyrico sale.

Agrippæ] Is Augusti gener, de quo 1. Od. 6.

Siculis] Sicilia insula Italiæ adjacens, et ab ea angusto satis freto di-

Si recte frueris, non est ut copia major
 Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas;
 Pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
 Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil 5
 Divitiæ poterunt regales addere majus.
 Si forte in medio positorum abstemius, herbis
 Vivis et urtica, sic vives protenus, ut te
 Confestim liquidus fortunæ rivus inauret:
 Vel quia naturam mutare pecunia nescit; 10

tibi opes dare nequit Jupiter. Desine conqueri. Nec enim est inops qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commode sunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si forte inter edulia possessa sobrius vesceris oleribus et leguminibus, ita porro victitabis, ut sors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam

~~~~~

primæ edd. item Aldd. R. et H. Steph. Crnq. et recentt. quos c. Icci.—2 *Si recte fueris* var. lect. ap. Jaeck.—3 *A Jove* Schoenborn. 4. Vat. 7. Vat. Rom. 9. Vat. Palat. 4. et Angelic. 3.—4 Cuning. ex ingenio, *rerum cui suppetit*.—5 Vatt. 9. 15. Vat. Rom. 9. Chisian. 5. Bamberg. et Schoenborn. 3. *lateri pedibusque sine est*.—7 *Aristemius* Schoenborn. 4.—8 Vat. 3. a m. pr. *sic vivis*. Vat. Rom. 7. a m. pr. *sic vives proximus*. Vulgg. ante Bentl. *protinus*.—9 *Confestim*

NOTÆ

visa; triangularis formæ est: habet in circuitu plus quam sexcenta passuum millia; omnium maris mediterranei amplissima censetur: frumenti adeo ferax, ut horrenum populi Romani diceretur. Cic. Verr. iv. 'Sapiens ille M. Cato penariam cellam Reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.'

Quos colligis] Velut procurator aut coactor ab Agrippa constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippa asserant agros. Verum quod ait Poëta, *frueris*, indicat magis usumfructum fuisse concessum, id est, jus utendi fructuque iis quæ Agrippæ erant.

5 *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potiusque suppetit, si stratum et cubile, si equus, vel potius calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin

immo paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8 *Urtica*] Plin. xxi. 15. 'Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.' Vide et Dioscorid. iv. 94. Nihil ad rem urtica pisciculus carnis tenerrimæ, cocta facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. iii.

9 *Rivus inauret*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cum stolide optasset in aurum converti quicquid contrectasset, jamque cibis pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Apollinis, consilio sese abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cæpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: 'Malle te puto a Cæsare consuli quam inaurari.'

10 *Vel quia naturam, &c.*] Liberalior non fit avarus, etsi opibus af-

Vel quia cuncta putas una virtute minora.
 Miramur, si Democriti pecus edit agellos
 Cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox :
 Cum tu inter scabiem tantam, et contagia lucri,
 Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures : 15
 Quæ mare compescant causæ ; quid temperet annum ;

pecunia nequit indolem mutare, sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quod demiremur si Democriti agros et sata depascatur grex alienus, dum mens agilis velut extra corpus peregrinatur ; quandoquidem tu in tanta prurigine et lue quæstus, nihil abjectum cogites, atque excelsa mediteris ; pula, quæ causæ cohibeant

~~~~~

largus Eutyches ap. Putsch. col. 2160.—11 Hic versus a manu secunda insertus est in Schoenborn. 4.—14 Vat. unus ap. Feam, inter tantam scabiem. Cuning. more suo, tantam inter scabiem. Angelic. 2. et Chisian. 5. tanta et.—15 Nil prævum Chisian. 1. a m. pr.—16 Vat. 15. compescant. Schoenborn. 2. Vat.

NOTE

fluat ; nec abundante pecunia cupiditas imminuitur.

11 *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satyrice vellicat ejus parsimoniam ; quasi oleribus vescatur, præ amore virtutis, et contemptu dapum exquisitarum : cum sordida paritate et avaritia potius ducatur.

12 *Miramur, si Democriti, &c.*] Adeo mirari non debemus quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus philosophicis intentus, ut etiam agros et fruges suas permitteret a vicinorum pecoribus devorari. Tu certe, Icci, mirabilior es ; qui quidem augendis opibus sedulo vacas, simul et studio rerum maxime sublimium. Irrisio salsissima.

Democriti] Abderites iste Philosophus ex atomis constare omnia statuebat ; Naturalia, Moralia, Mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiad. 80. consenuit vero ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat ' sagacissimum ac vitæ utilissimum.' Cicero passim landat. De Nat. D. i. n. 121. ' Democritus vir magnus in primis, cujus fontibus hortulos suos

Epicurus irrigavit.' N. 69. ait, ' esse corpuscula quædam lævia, alia aspera ; rotunda alia, partim angulata ; curvata quædam et velut adunca ; et ex his effectum esse cælum atque terras, nulla cogente natura, sed concursu quodam. fortuito.' Acad. Qu. iv. 56. ' ex individuis omnia gigni affirmat ;' et n. 121. ' asperis et lævibus, hamatis uncinatisque corporibus concreta hæc esse,' &c.

13 *Dum peregre est animus*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur ; adeoque non advertit quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. ' An vero tu solus ignoras ? tu hospes in hac urbe versaris ? tuæ peregrinantur aures ?'

14 *Scabiem*] Avaritiam instar scabiei adhaerescentem, serpentem, mordentem.

16 *Quæ mare compescant causæ*] Ne terram obruat, cum ea sit altius. Propert. III. 4. ' Curve suos fines altum non exeat æquor.'

Quid temperet annum] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempestates, ver, æstatem, autumnus, hyemem.

Stellæ sponte sua, jussæne vagentur et errent;
 Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem;
 Quid velit et possit rerum concordia discors;
 Empedocles, an Stertinium deliret acumen.

20

mare; quid tempora componat; an sidera per se, an imperata errent ac discurrant; quid Lunam faciat absque lumine, quid lumen ejus producat; quid valeat efficiatque dissentiens rerum consensio; utrum Empedocles, an Stertini sublimitas aberret. At

*****

Rom. 2. Chisian. 5. Angelic. 1. Barberin. 1. et ed. Zarot. *temperat.*—17 Barberin. 1. *an errent.*—18 Vat. 10. *premit obscurum.*—20 *Empedocleum conj.* Cuning. *Stertini* Schoenborn. 3. nonnulli ap. Feam, et edd. Venet. 1555. et Glarean. *Stertini* Vat. 7. Vatt. Rom. 2. 4. Vat. Palat. 4. Ald. 1501. et Junt. 1503. *Stertini* Vatt. 1. 2. 3. 4. 5. 9. 12. 15. 16. 18. 19. Vat. Rom. 3. Vatt. Rom. 6. a m. pr. et 7. Vat. Rom. 8. a m. sec. Vat. Palat. 6. Chisian. 6. Angelic. 1. 2. Vallicel. 1. a m. sec. Vallicel. 3. Barberin. 1. 2. alii codd. apud Lamb. Pulm. Crnq. Torr. Val. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1519. in Bibl. Angel. et 1509. Barb. restituit Lamb. Gryph. 1566. Crnq. Torr. Talb. D. Heins. Dac. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Phil. Sandby, Gesn. Batt. Val. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Bi-

NOTÆ

17 *Stellæ sponte sua, jussæne vag.* &c.] An motu proprio, an jussu et impulsu externo. Virgil. *Æn.* ix. 21. 'palantes cælo stellæ' dicit. Plin. lib. ii. de his multa. Cap. 6. 'septem sidera ab incessu vocamus errantia,' inquit, 'cum errent nulla minus illis,' &c.

18 *Quid premat obscurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam crescere ac decrescere mensibus singulis efficiat? Plin. ii. 9. 'Omnium admirationem vincit Lunæ sidus terris familiarissimum. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, et proximum ignorari maxime sidus indignantium: crescens semper aut senescens: et modo curvata in cornua, modo æqua portione divisa, modo sinuata. . . Immensa orbe pleno, ac repente nulla: alias pernox, alias sera,' &c.

19 *Quid velit et possit rerum concordia discors*] Quomodo elementa quatuor inter se pugnantia concinnam tamen mundi compagem resque omnes constituent, perinde ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. ii.

10. 'Discordi concordia mundum constare,' dicit. Ovid. *Met.* i. 480. 'Quippe ubi temperiem sumere humorque calorque, Concipiunt; et ab his oriuntur cuncta duobus. Cumque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes Res creat: et discors concordia fœtibus apta est.'

20 *Empedocles, an Stertinium deliret acumen*] Empedocles sane haud cum Stertino comparandus, præter quam quod, ut est in *Epist.* ad Pisones, vs. 464. 'Deus immortalis haberi Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam Insiluit.' Qua certe una vesania æquavit aut superavit stultitiam multiplicem Stertini abunde ventilatam, ii. Sat. 3. Præterea vero id habent simile, quod ut Stertinus ducentos ac viginti libros Stoicorum versibus Latinis descripsit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quam utili carmine complexus est: ac sic nimirum uterque Philosophiam obscuriorem reddidit; fatuoque se labore pariter maceravit. De Empedocle iterum dicemus ad locum

Verum seu pisces, seu porrum et cæpe trucidas,
 Utere Pompeio Grospho; et, si quid petet, ultro
 Defer: nil Grosphus nisi verum orabit et æquum.
 Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid de'st.
 Ne tamen ignores quo sit Romana loco res;
 Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis

25

sive pisces sive porrum aut cæpe occidis, familiariter adhibe Pompeium Grosphum; ac si aliquid rogarit, sponte dona. Nihil Grosphus petet nisi rectum et justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nescias quo statu sit Respublica: Cantabri ab Agrippa, Armenii a Claudio Nerone subacti

*****

pont. Francis, Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *delirat* Chisian. 5.—21 *Verum ubi seu* Vat. 1. *porrum sæpe trucidas* Schoenborn. 2.—22 *Grospho si quid, sine et, Schoenborn. 2. petat* Angelic. 3. Marklandus interpungit, *si quid petet ultro, Defer.* et sic etiam Wakef. et Dœring.—23 *Offer* Exc. Sax. *nec Grosphus* Vat. 1. *vera orabit et æqua* Vat. Palat. 6.—24 *Pro deest, quod ceteri codd. et edd. exhibent, Baxterus ex quibusdam codd. Lambini edidit de'st, eumque secuti Gesn. Zeun. Bipont. Comb. nemo præterea.*—25 *Nec tamen* Vatt. 1. 9. Vatt. Rom. 4. 7. Barberin. 2. Florent. 1482. et Venett. 1483. 1509.—26 Schoen-

NOTE

mox cit. Epist. ad Pisones.

21 *Seu pisces, seu porrum, &c.*] Seu laute, seu frugaliter victitas. Vel, seu Pythagoreus es sobriusque, et ab omni animalium carne abstinens, leguminibus autem vesci amas, seu more Epicureorum pisces ac dapes exquisitas sectaris. In deliciis pisces habitos patet ex dictis 11. Sat. 4.

22 *Utere Pompeio Grospho*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Grosphum, Equitem Ro. e Sicilia oriundum. Hunc Horatii fuisse amicum, tum ex hoc loco innotescit, cum ex 11. Ode 16.

24 *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvo constant amici, cum boni viri non omnino sunt divites: hos enim vili pretio comparabis tibi que adjunges, videlicet haud ita difficiles, sed officiosos; haud in petendo importunos, sed verecundos. At contra opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac superbos, demereri sibi que conciliare non ita facile est. Passerarius legit, *bonis ubi quid des*: Sensu

non valde absimili. Plant. Trinum. 'Carissimam proborum esse annonom,' ait, 'improborum vero proventus multo uberissimum.'

26 *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextum consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoria, Cantabrica, Armenica, Parthica. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros a L. Emilio jam ante debilitatos victosque, at rursum bellum moventes Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit. Parthi demum his perculsi amicitiam Augusti petiverunt: Piraatesque regnum suum recuperavit.

Cantaber] De Cantabris 11. Od. 6. 111. Od. 8. 1v. Od. 14.

Agrippæ] Vide citat. mox 11. Od. 6.

Claudî virtute Neronis Armenius cecidit] Sueton. Tiber. cap. 9. 'Stipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit. Deinde duc-

Armenius cecidit: jus imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor: aurea fruges
Italix pleno defudit Copia cornu.

sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italia profudit.

~~~~~

born. 2. 3. *Cantabis*. Bamberg. et Schoenborn. 4. *Claudii*.—27 Bentleius, inquit Jaeck, legit, *Tigranes*: hoc falsum; certe non legitur *Tigranes* in edd. Cantab. 1711. Amst. 1713. 1717. *Phrahates* Baxt. *Phraphates* Bamberg. *Pharates* Schoenborn. 3.—29 Vat. 2. a m. pr. Vatt. 7. 9. 12. Vat. Rom. 2. Vallicel. 1, Vallicel. 3. a m. pr. et alii codd. ap. Benti. notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. et 1509. in Biblioth. Barberin. restituit Benti. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervil. Dorigh. Fea, Bothe, Jaeck, Francis, et Kidd. Alii codd. *diffundit*, *diffudit*. Vulgg. *defudit*. 'Annotat Bentleius, si *defudit* vera sit lectio, post Messem scriptam esse hanc Epistolam: si *defundit*, Messis tempore. At male ipse, aliique supponunt, vocabulo *fruges* triticum tantum contineri; cum notum sit vel ex Lexicis, eo omnia fructuum genera comprehendere; etiam glandes, poma, uvam, cetera. Confer 1. Od. 17. 14. seqq. iv. Od. 7. 11. Carm. Smc. 29. 1. Epist. 16. 9. Hanc fructuum varietatem cumulatam videmus in cornu Copiæ, quod Fortunæ, Abundantiæ, et Fluminibus tribuitur in antiquis monumentis, statuis, nummis, &c. Atque ideo ad messis tempus referri versus nullo modo poterit: magis ad anni finem, seu post Autumnum. At rectius puto, totum annum frugiferum respicere, seu continue frugibus abundantem, 'locupletem frugibus annum,' 11. Epist. 1. 137. ut ita etiam in hoc Augusto gratetur Poëta, quem admodum iv. Od. 15. 5. Demum Copia cornu 'defundere' melius dicetur; quia est ab uno vase, ex alto, et confertum fundere; quam 'diffundere,' quod esset hac, illac distribuere, spargere. Petron. c. 5. 21. 'Sic flumine largo Plenus Pierio defundes pectore verba;' ubi eadem varietas in Mss. et editis: ut apud Prudent. 11. contra Symmach. 675. aliosque Scriptores passim. Confer quoque 1. Sat. 5. 10. 11. Sat. 2. 58. 1. Epist. 3. 8. Epist. 5. 4. iv. Od. 13. 28. *Fœa*.

NOTE

to ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit et signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.' De Claud. Nerone supra 1. Epist. 3. et 9. De Armenia 11. Od. 9.

27 *Phraates*] Persarum rex et Parthorum. Vide 11. Od. 3.

28 *Genibus minor*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. 11. 25. ita scribit: 'Homini genibus quædam inest religio, observatione gentium.

Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.' Virgil. *Æn.* 111. 607. 'Genua amplexus genibusque volutans Hærebat.' Quem in locum Servius, 'Genua,' inquit, 'misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.'

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona et proventus in tota Italia.

29 *Pleno Copia cornu*] Vide 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII.

AD VINIUM ASELLAM.

Docet amicum quemadmodum velit carmina sua Augusto tradi. *Bart.* Vinio Asellæ, qui videtur rusticus Sabinus et tabellarius fuisse, mandat, quemadmodum scripta tradat Augusto. Tota Epistola est jocosa, quæ ludit in nomine Asellæ.

Ut proficiscentem docui te sæpe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vini,
Si validus, si lætus erit, si denique poscet;
Ne studio nostri pecces, odiumque libellis

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, o Vini; offeres Cæsari libros meos sigillo clausos, si quidem bene valeat, si hilari sit animo, tandem si petat. Cave ne erres per nimium erga nos affectum; atque invidiam scriptis

Epistola octava Libri secundi in Ed. Sanad. *Ad Vinium* vulgo inscribitur: Benti. *Ad Vinium*; non tamen post ed. Venet. 1492. ut male notat Cuning. Anim. cap. viii. p. 76.—2 *Augusto reddas* Vatt. 4. 9. *Vinni* vulgo ante Benti.—3 *Chisian*. 1. *si denique poscit*.—4 *Nec studio* Vatt. 2. 19. Vat.

NOTÆ

1 *Ut proficiscentem*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commissâ Vinio suo vel ministro vel familiari. Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe diuque] Nempe, ut ad Brutum Epist. ii. 16. scribit Cicero: 'Permagni interest, quo tempore Epistola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempestive ad-eunt, molesti sæpe sunt; sic Epistolæ offendant non loco redditæ.'

3 *Signata volumina*] Æquum est enim ut primo rei missæ aspectu fruatur ille ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interci-peret, munus vile et possum ire censendum.

Volumina] Gall. un rouleau de papiers.

Vini] Is C. Vinius Fronto dicitur

Vet. Comment.

3 *Si validus, si lætus erit*] Cicer. mox cit. 'Præcepi ei quem ad te misi, ut tempus observaret Epistolæ tibi reddendæ... utrum cum sollicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestia vacuus esses.' Noster ii. Sat. 1. 18. 'Nisi dextro tempore, Flacci Verba per attentam non ibant Cæsaris aurem.'

Si denique poscet] Hinc apparet expectita ab Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius per Vinium mittebat. Itaque mandat Vinio, ut sistat se decenter coram Principe, expectetque paulum dum suo nomine salutat Cæsar ultro quærat, num ab eo sist delata quæ poposcerat.

4 *Ne studio nostri pecces, &c.*] Quisquis vel non opportune, vel inepte rem molitur, perdit. Pindarus egregie Pyth. Od. ix. 'Ὅ δὲ καὶ πάντες ἔχου κορυφαί. Opportunitas omnis rei

Sedulus importes, opera vehemente minister. 5
 Si te forte meæ gravis uret sarcina chartæ,
 Abjicito potius, quam quo perferre juberis
 Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
 Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
 Viribus uteris per clivos, flumina, lamas: 10
 Victor propositi simul ac perveneris illuc,
 Sic positum servabis onus, ne forte sub ala
 Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;

nostris confles nimia sedulitate et officiosiore studio. Quod si librorum meorum onus tibi molestiam facessat; projice magis, quam rustice protrudas sarcinam illuc quo deportare imperavi: sicque patris tui Asinæ cognomen traducas in ludibrium, et fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cum autem eo deceneris feliciter quo tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio codices meos defo-

Rom. 5. et Barberin. 1.—5 Barberin. 2. ministri.—6 Nonnulli codd. ap. Benti. wrst. Harl. 7. Chisian. 1. a m. sec. unus ap. Pulm. nususque item ap. Valart. urget sarcina; et ita conj. H. Steph. quem refutat Benti.—7 Vatt. 4. 12. Vat. Palat. 1. et Schoenborn. 2. proferre; Schoenborn. 3. portare. Vat. Rom. 8. juberis.—8 Barberin. impinguas.—9 Vat. Palat. 1. in risum, ut fabula. Schoenborn. 2. in risum, fabula, sine et.—10 Viribus utaris Vat. 1.—11 Barberin. 1. ac perveneris illuc.—12 Sepositum conj. Dan. Heinsius: refutat Bent-

NOTE

summam, caput, perfectionem continet.

6 *Si te forte gravis, &c.*] Nihil age omnino potius quam temere et inconsiderate quicquam agas coram augustissimo Imperatore. Cave ne delatum munus parum decore tradas; aut stolide festinando, aut præpropere mandatis perfunctum esse cupiendo.

8 *Clitellas*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.

Ferus] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas] Solent asini grave molestumque sibi onus excutere, et in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vini Asina, hinc Vinus Asella cognomen habuere.

10 *Viribus uteris per clivos*] Viri-

liter ac strenne ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, ἀπὸ τοῦ λαμποῦ, quæ vorage viarum est, seu fossas fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamæ puerorum voratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter de istis. Ennius: 'Sylvarum saltus, latebras, lamasque lutasas.'

11 *Victor propositi simul ac, &c.*] Cum propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12 *Sic positum servabis onus, &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ,
 Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
 Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
 Carmina, quæ possint oculos auresque morari
 Cæsaris : oratus multa prece, nitere porro.
 Vade, vale, cave ne titubes, mandataque frangas.

15

ras, ut agrestis agnum ; ut bibax Pyrrhia sphaerulas lana furto ablata, ut plebeius conviva soleas ac pileum. Præterea ne obvio cuique effutias, te magno labore portasse carmina oculos et aures Augusti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultra. Ito, vale : ne vacilles, aut præceptorum quicquam prætermittas.

leius.—13 *Fasciculos* unus Vat.—14 *Ut vinosa glomus* Gott. Exc. Sax. Vat. Rom. 5. a m. pr. unus ap. Cruq. alii ap. Bentl. item edd. Junt. 1503. Venet. 1509. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Phil. Dorigh. Francis, Wakef. Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck. 'Neutrum; et rectius numero singulari. Al. *glomus, globos*, ex glossemate puto.' Fea. Harl. 2. 6. *globos*. Harl. 1. 3. 4. 7. omnes Lamb. tres Blandd. Mart. Div. et Silv. Cruq. alii codd. quamplurimi, et vulgg. *glomus*. Unus Fabricii *glomen*.—15 *Bamberg. pileolo tribulis*.—16 *Nec vulgo* Vat. Rom. 8. Chisian. 5. Barberin. 1. a m. sec. duo ap. Bentl. et Harl. 2. 6. quod receperunt Fea, Bothe, et Jaeck. *Nec vulgo* Bentleius ex uno codice; quod et in alio cod. a m. sec. ap. Oberlin. sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Dorigh. Wakef. Wetzel. Bodoni, Francis, et Kidd. *Ne vulgo* Harl. 1. 3. 4. 7. Gott. Exc. Sax. alii codd. quamplurimi et vulgg.—17 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. Vatt. 1. 3. 5. 7. 10. 12. 15. 18. Vatt. Rom. 2. 3. 4. 5. 6. Chisian. 1. 5. Angelic. 1. Vallicel. 3. alii codd. ap. Pulm. et Valart. *possint*; restituit Lamb. inde Dunster, Talbot, Baxt. Bentl. Pine, Cuning. Sanad. Phil. Mervil. Gesn. Biont. Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Francis, Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Döring. *possunt* ceteri codd. et edd. primæ, cum Venet. 1559. Glarean. Delph. Torrent. et Schrevel. *aures oculosque* Vat. Rom. 1. *oculosque auresque* Cuning. ex aure sua.—18 Bentleius distinguit : *nitere : porro Vade, &c.* ita etiam Kidd.

NOTÆ

14 *Pyrrhia*] Nomen est ancillæ, in fabula quadam Titinii: quæ furata lanæ glomos ita gestavit, ut deprecens sit. Ita vet. Schol.

15 *Ut cum pileolo soleas*] Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac soleas portat, indeque reportat, nempe tenens sub axilla. Ex isto loco patet, pileolum habuisse veteres convivii proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique nostrates interdum assumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviolem, commodiorem. De 'soleis' dixi ad

11. Sat. 8.

18 *Oratus multa prece, nitere porro*] A me toties rogatus, o Vini, diligenter ac sedulo exequere et perfice quod præcepi. Alii sic: Etsi forte curiosus quispiam oret te perconteturque, quid rei sit propter quam veneris; ne immorare, ne obsequere; immo abi quamprimum.

19 *Cave ne titubes, &c.*] Constante age: quæcumque vero docui te sæpe verbo, et nunc scripto hoc, accurate observa.

EPISTOLA XIV.

AD VILlicum SUUM.

'O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolas!' *Baxt.* Servus, quem ex mediastino fecerat Horatius villicum, nunc flagrabat desiderio Urbis et vitæ urbanæ. Poëta igitur ostendit, non locum, sed animum esse morositatis causam, semet ipsum delectari ruri ob commoda quæ afferat, istum vero Urbe ob studium nugarum et deliciarum urbanarum.

VILLICE sylvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Variam dimittere patres;

O Procurator nemorum et prædii me mihi restituentis, quod tu spernis, quinque licet familiis habitatum, et probos quinque senes Variam mittere consuetum; con-

~~~~~

Epistola sexta Libri secundi in Ed. Sanad.—1 Barthius Advers. xv. 3. ex cod. *me redimentis*. refutat Bentleius.—3 *Variam* Vatt. 1. 5. 6. 9. Vat. 2. a m. pr. Vatt. Rom. 3. 4. 5. 7. 8. 12. Vat. Palat. 3. Chisian. 5. Angelic. 3. Barberin. 1. alii codd. apud Lamb. Pulm. notatum ex Ms. in edit. Aldi 1501. in Bibl. Vat. et 1509. Barb. ita Commentator Cruquianus; revocavit in textum Cruquius, Talb. Baxt. Bentl. anonymus 1713. Cun. San. Mervill. Gesn. Sandby, Phil. Batt. Dorigb. Oberl. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Francis, Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Bariam* Gott. Harl. 4. 6. 7. alii codd. ap. Feam, edd. primæ, etiam Fabric. *Baria* quidam codd. ap. Cruq. Feam, et Ascens. item edd. Venett. 1486. 1490. *Barium* Junt. 1503. 'Bene *Variam*, etiamnum *Vicovaro*; oppidum imminens Anieni in via Valeria, miliario viii. supra Tibur. Hinc hujus urbis porta orientalis vocabatur olim 'Variana;' male 'Barana' dicta a Nicodemo Sanseverinate Rer. Tiburt. Pentad. pr. lib. i. c. 7. qui florebat anno 1461. et a Cassio Corso delle Acque

NOTÆ

1 *Villice sylvarum, &c.*] Hujus Epistolæ argumentum convenit cum septima et decima; at diverse tractatur.

Villice] Villæ custos, aliisque servis sibi subditis agrorum colendorum opus dispensans. Varro de Re Rust. i. 11. 'Villicus agri colendi causa constitutus; appellatusque a villa, quod ab eo in eam convehuntur fructus, et evehuntur cum veneunt.'

Mihi me reddentis] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta: at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas; ubi nemetipso frui videor, ac meus esse;

nam Romæ sum Mæcenatis et amicorum. Vide supra i. Epist. 7.

Agelli] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in via Valeria. Postea i. Epist. 16.

2 *Habitatum quinque focis*] Amplum satis et sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servitium nempe.

3 *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provecæ, quinque familiarum capita, servos frugi, qui Variam mittebantur ad nundinas; venalesque fructus eo convehabant. Varro ante cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos

Certemus spinas animone ego fortius, an tu
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res.

5

Me quamvis Lamiae pietas et cura moratur,
Fratrem moerentis, raptō de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen istuc mens animusque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.

tendamus utrum ego diligentius ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; atque utrum plus valeat Horatius, an ejus pradium. Etsi me Romae detinet caritas et amor Lamiae fratrem desiderantis, et sic eum morte praeceptum dolentis, ut nihil solatii admittat; attamen eo me impollit mens et animus, et exoptat frangere repa-

*****

Corr. tom. 1. par. 1. n. 5. § 2. p. 33. *Fea*.—4 Schoenborn. 3. *ego fortius*.—5 *Evellō* Bamberg. Vatt. 2. 9. 15. Vat. Rom. 3. Vat. Palat. 5. Chisian. 1. et Angelic. 1. ‘Bentleius et Heinsius: *an jus*.’ Jaeck. Hoc falsum. ‘Dan. Heinsius reponit, *an rus*; et omnino recte, quia, cum persona vel res rei, uti hic fit, opponitur, vera scribendi ratio propriis et suis nominibus utramque insigniri praecipit: cui praeepto tam facili tamque evidenti morem gessisse scriptores omnes dubitari vix potest. Ideoque credibile non est Horatium, ob curiosum verborum delectum ab optimis auctoribus mirifice laudatum, voci *rus* quae ultro sese ei offerebat, et qua huic loco aptior inveniri non poterat, res latissimae potestatis vocem praetulisse. Recepta itaque lectio ab incerto correctore vim verbi *rus* non intelligente sine dubio manavit.’ Cuning. Hoc refutat Bentleius.—6 Vatt. 7. 16. 18. Vat. Rom. 6. a m. sec. Vat. Rom. 7. Chisian. 6. Angelic. 3. alii codd. ap. Pulm. et Valart. *moeretur*; ita etiam edd. Britann. 1520. Lamb. Talbot, Dunster, et Pine.—7 Bamberg. *merentis*.—8 Schoenborn. 2. 3. *tamen illuc*. Cuning. *mensque animusque*.—9 *Fert et avet* Benth. ex conj. sequuntur Wakef. et Kidd.—11 Codex unus

NOTÆ

ad lites in Varia dirimendas: immo et Senatores Romam interdum accitos. Verum auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum: ‘Non injucunda stultitia est narrantium hic de quinque Senatoribus, et quasi Patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Variam venientes de summa Sabinae Rep. deliberent.’

Variam [Bariam] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4 *Certemus spinas, &c.*] Videamus an tu diligentius agrum colas, an ego animum: utrum ego studiosius curas mentem pungentes reseceam, quam tu vepres herbasque inutiles noxiasque ex agro evellas.

5 *Melior sit Horatius, an res*] Ego certe melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo: res vero deterior, quia parum curas et colis, o villice, quam fastidis.

6 *Me quamvis Lamiae, &c.*] Quamquam ego Romae detineor, et validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quaerit evadere, perpetuoque tendit rus et in villam.

Lamiae pietas] Vide III. Od. 17.

8 *Istuc*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9 *Amat spatiis obstantia, &c.*] Hinc saepius impedimenta quaelibet excutio, frango, transilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam;

Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum : 10
 Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
 Stultus uterque locum immeritum causatur inique ;
 In culpa est animus, qui se non effugit unquam.
 Tu mediastinus tacita prece rura petebas ;
 Nunc urbem et ludos et balnea villicus optas. 15
 Me constare mihi scis, et discedere tristem,
 Quandocumque trahunt invisæ negotia Romam.
 Non eadem miramur ; eo disconvenit inter
 Meque et te : nam, quæ deserta et inhospita tesqua

gula spatium impediunt. Ego felicem appello degentem ruri ; tu contra in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit. Fatuus uterque improbe criminatur locum innoxium. Immo accusandus est animus, qui se nunquam deserit. Tu vile mancipium secretis votis rursus exoptabas : jam vero procurans villam expetis civitatem, et spectacula, et balnea. Me constantem esse nosti, ac mestum abire, quoties molestia negotia Romam revocant. Haud iisdem rebus delectamur : hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, et inhabitabi-

~~~~~

Palmanni, aliique Lambini, est odio res ; ita notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—15 Vat. 9. et Vallicel. 1. Nunc urbem ludos, sine et.—16 Me mihi constare scis Cuning. ex aure sua.—17 Q. t. vesana negotia notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—19 Meque, et te ; nam qui, &c. Vat. Rom. 9. 'inhospita tesqua' servant codd. omnes : sed tesca legendum esse, quasi tuesca dicas, a tuendo, et Varro nos docuit, et sequitur Festus ; Isidorus vero tesca scribit : vetus Lexicon tesqua, interpretaturque καρδία, νοί και πάχος και ἡσυχία τόποι. Sunt qui Sabinum esse vocabulum putent. Augures vero eadem ferme tesqua quæ et templa vocabant, loca augurio designata, quorum termini cum fere rupibus sylvisque ac montibus finirentur, factum inde ut inculta omnia ac deserta tesca appellarentur. Exempla apud Festum. Torrent. 'Tesqua ; Lingua Sabinorum loca difficilia et repleta

NOTÆ

ac spatium tantillum, animumque reficiam] urbani tumultus pertæsum.

Claustra] Metaph. a circo, in quo certis claustris definebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

12 Locum immeritum causatur inique] Nec enim locus animi est causa inquieti : sed ipse animus parum sanus hand quiescit ubi maxime quietus esse deberet.

13 Qui se non effugit] Adeoque secum defert semper fomitem perturbationum, quocumque migret, et

quamvis loca mutet. Vide 11. Od. 16. 20.

14 Mediastinus] Servus in medio stans ad valissima quæque ministeria paratus. Quod mox dicitur 'optare balnea,' favet iis qui 'mediastinum' appellari volunt, quod mediis in balneis, seu in medio lavantium stet ad quæque servitia promptus : quanquam illud 'stinus' mera videtur esse productio vocis, ut in 'clandestinus.'

19 Tesqua] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutien-

Credis, amœna vocat mecum qui sentit, et odit 20
 Quæ tu pulchra putas : fornix tibi et uncta popina
 Incutiunt urbis desiderium, video ; et quod
 Angulus iste feret piper et thus ocyus uva ;
 Nec vicina subest vinum præbere taberna
 Quæ pòssit tibi ; nec meretrix tibicina, cujus 25
 Ad strepitum salias terræ gravis : et tamen urges
 Jampridem non tacta ligonibus arva, bovemque
 Disjunctum curas, et strictis frondibus explēs :
 Addit opus pigro rivus, si decidit imber,

lia loca vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit, et avertatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganea et lauta popinæ injiciunt cupiditatem urbis, acio ; et quod hic agellus producet thus et piper citius quam uvæ : nec prope adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet ; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum salles terram graviter pulsans : ac nihilominus exerceas agros dudum incultos ; et curas bovem otiosum, saturasque foliis decussis. Porro desidis laborem auget rivus, si pluvia deci-

~~~~~

sentibus sic nominantur.' *Vet. Schol. tesca* etiam Lambinus in nota.—21 '*Pulch. putas* habent cod. duo Vatic. Jannoct. Faern. Rain. Card. Torn. Russard. Nicot. Cleric. meus : alii vocas, ut vulg. mendose, opinor.' *Lamb. vocas* edd. primæ.—22 Schoenborn. 2. et Vat. Rom. 9. *video quod*, sine et.—23 *Anulus* Schoenborn. 3. *ferat piper* Vat. 15.—24 *Ne vicina* Vat. Palat. 6.—25 Vat. 12. et Angelic. 3. *posset*.—26 Bamberg. et tamen *ungues*.—28 *Dejunctum* codd. quatuor ap. Lamb. *strictis et frondibus* unus codex Pulmanni ; et sic Cuning. et *strictis f. implex* Schoenborn. 2.—29 *Idem codex, si decidit imber.*

NOTÆ

tia ; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta et consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tesca*, a tuendis sacris. Varro de Ling. Lat. lib. vi. Fist. Loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scaliger.

23 *Angulus iste*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adynaton.

25 *Meretrix tibicina*] Ut plurimum tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26 *Terra gratis*] Saltatione seu trijudicatione rudi, agresti, rustica, inconcinna. Vide III. Od. 18.

Et tamen urges] Ironice. Negligebat enim villicus iste fastidiosus hæc quæ hic enumerantur sane ad villæ procuracionem facienda.

28 *Disjunctum*] Jugo solutum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29 *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longe profecto major est opera laborque in moliendo novo aggete per torrentem aquam destructo, quam fuisset in veteri muniendo et constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbris repentinis auctus eluvione sua et exundatione proximum pratum devastabit.

Multa mole docendus aprico parcere prato. 30
 Nunc, age, quid nostrum concentum dividat, audi.
 Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
 Quem scis immunem Cinaræ placuisse rapaci,
 Quem bibulum liquidi media de luce Falerni,
 Coena brevis juvat, et prope rivum somnus in herba; 35
 Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
 Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
 Limat; non odio obscuro morsuque venenat:
 Rident vicini glebas et saxa moventem.
 Cum servis urbana diaria rodere mavis; 40

dat, constipato aggers prohibendus ne expositum devastet pratum. Discas modo quid consentire nos impediat. Me quem olim subtiles vestes et crines uncti delectaverunt, quem noster abaque muneribus fuisse dilectum Cynaræ ataræ, et a meridie Falernum potasse, delectat modo frugalis cæna, et somnus in gramine juxta rivum. Neque vero jam pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitis et diceris depravat: vicini autem approbant versantem glebas et lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expe-

—30 Unus Vat. et Chisian. 6. a m. sec. *parcere campo*.—31 Vat. Rom. 8. *nostrum consensum*.—32 *Quem t. docuere* Bamberg.—33 Codd. variant, *Cynaræ, Cynaræ, Cinaræ, Citaræ, Cinaræ*. Gr. *Kynaræ*. Ita Valt. 2. 4. 5. Vatt. Rom. 3. 5. 11. Vat. Rom. 2. a m. sec. Vatt. Palat. 1. 2. 5. 8. Chisian. 1. et add. recentt. Vide ad iv. Od. 1. 4. *capaci* Vat. Rom. 9. a m. pr. alii ap. Jaeck. —34 Vat. 16. Harl. 7. alii codd. ap. Talbot, et Valart. *media de nocte*; ita notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—40 *Cum servis tu urbana* Bentleius, 'ut distinctius et efficacius procedat comparatio.' Vide illum ad ii. Sat. 3. 212. 234. *urbana cibaria* Angelic. 1. a m. pr. *reddere mavis*

NOTE

32 *Tenues toga, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33 *Cinaræ*] De ea iii. Od. 13. et iv. Od. 1.

Rapaci] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in i. Sat. 2.

34 *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter computasse a meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contra sobrii non ante horam tertiam, aut etiam serius, cœnam adibant.

36 *Non incidere ludum*] Finit enim allquando ponendus insanie juvenili. Juvenal. Sat. viii. 165. 'breve sit quod turpiter audes.'

Delph. et Var. Clas.

Horat.

37 *Non istic obliquo*] Rure in Sabiniis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Immo vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40 *Cum servis urbana, &c.*] Tu abundantia victu dudum potitus, quasi magister in villa mea a suis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenetur vilitate e dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attributis solet. Vide J. Lips. Elect. ii. 15. Cæl. Rhodig. vii. 31. et xxv. 17. et seq.

4 D

Horum tu in numerum voto ruis: invidet usum
 Lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
 Optat ephippia bos piger; optat arare caballus.
 Quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.

tis. His adjungi vehementer exoptas. Atqui versutus calo tibi invidet usum lignorum et pecudum et hortuli. Sic bos iners ephippia, equus aratrum desiderat. Ego vero edicam, ut quisque ultro colat artem quam novit.

Florent. 1482.—41 Schoenborn. 2. *invidet usus.*—43 Vat. 1. et Chisian. 5. 6. *epithia bos.* 'Bentleius sic interpungit, *bos: piger optat arare caballus*, et cum eo Wetzel. ut *piger* referatur ad *caballus*; quasi e re nata, et occasione dicatur: pigerrimus enim fuerit, qui ephippia detrectet; aratrum, et jugum appetat. Hæret hinc etiam Gesnerus; et exponit, *piger*, quem piget laboris sui. Ita nihil refert, sive ad bovem, sive ad equum referas. Non video, quare eo sensu 'pigerrimus' dici possit equus, qui præferat libenter duro aratro gravem terram vertere, 1. Sat. 1. 28. longe laboriosius vitæ genus quod esset ordinario equorum. *Piger* bos dicitur, quia natura 'tardus,' perpetuo epitheto. Ovid. Amor. 1. 13. 16. 'Prima vocas tardos sub juga panda boves.' Nam, ut inquit Cic. 11. de Nat. Deor. 63. 'Ipsa boum terga declarant, non esse se ad onus accipiendum figurata: cervices autem natæ ad jugum: tum vires humerorum, et latitudines ad aratra extrahenda.' Si ergo bos, et equus, sua sorte non contenti, vitæ genus inter se commutare amarent, l. c. 1. seqq. ad impossibile niterentur, et contra naturam agerent; imprudenter omnino. 'Bos arat, equus certat: quod si eorum opera mutes, naturæ injuriam facis.' Maxim. Tyrius Dissert. 13. Hinc adagium illud, quod affert Horatius; et de quo idem Cicero v. ad Att. 16. 'Clitellæ bovi sunt impositæ.' Non detrectarent igitur laborem pigri; sed talem eligerent, quem ignorent, et perferre non possint. Patet etiam ex versu sequenti.' *Fea.*

NOTÆ

41 *Invidet usum Lignorum, &c.]* Tu servis urbanis ascribi et annumerari gestis. Contra urbanus 'calo,' qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet usum* et facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diligit, suam odit: quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42 *Calo]* Græci *lignum* κἄλον dicunt: hinc servus lignis quærendis et summiulstrandis deputatus, dictus *calo* quasi 'lignarius,' seu lignator: quo præcipue vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens et portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam vero assignat originem Servius, in Æneid. vii. Ita scribens: 'Calas dicebant

maiores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum: unde et calones dicti.' Lucil. 'Scinde puer calam, ut caleas;' id est; serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43 *Optat ephippia bos]* Proverb. in eos qui sui muneris officia et onus impatienter ferunt, aliena vero temere appetunt.

Ephippia] Ἐφίππιον, *stratum* sive *sella equi*, apud Xenophontem.

44 *Quam sit uterque, &c.]* Quæ cum ita sint, et cum suo quemque muneri incumbere expediat, villicus ras colat: calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41. 'Bene illo Græcorum proverbio præcipitur: 'Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.''

